

PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN
SEBRANÉ
SPISY

7

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

V L A D I M Í R
I L J I Č
L E N I N
S E B R A N É
S P I S Y

SVAZEK

7

Září 1902 - září 1903

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

PRAHA 1981

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 7, Politizdat, Moskva 1976,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

© Politizdat, Moskva 1976
Translation © Nakladatelství Svoboda, Praha 1981

PŘEDMLUVA

Sedmý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina obsahuje díla napsaná od září 1902 do září 1903 a materiály II. sjezdu SDDSR (návrhy stanov a rezolucí, diskusní příspěvky a projevy, které Lenin přednesl na sjezdu).

Ústřední místo ve svazku zaujímají díla spjatá s bojem za vytvoření revoluční marxistické strany v Rusku a s vypracováním jejího programu a organizačních zásad. Když koncem roku 1902 a v létě roku 1903 došlo k obrovskému rozmachu dělnického hnutí, který svědčil o dozrávání revoluce, bylo obzvláště naléhavé sjednotit ruské sociálně demokratické organizace v jednotnou stranu. Všeobecná politická stávka na jihu Ruska v létě roku 1903 ukázala, jak nesmírně vzrostlo třídní uvědomění ruské dělnické třídy a proletářská solidarita. Zároveň se stále zřetelněji ukazovalo, že zde chybí centralizované vedení místních sociálně demokratických výborů, z nichž každý pracoval na svou pěst. V. I. Lenin později napsal: „Bylo stále jasnější a zřejmější, že již nestačí pouze čistě ideový svazek mezi výbory. Stále naléhavější se stávala potřeba vytvořit opravdu stmelenou stranu, tj. provést to, co bylo roku 1898 jenom naznačeno.“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 482.)

Vytvořit revoluční stranu dělnické třídy na ideových a organizačních základech vypracovaných Jiskrou měl II. sjezd SDDSR, který jiskrovci v čele s Leninem připravovali od léta roku 1902. Proto měly obrovský význam organizační zásady výstavby strany.

Lenin rozvíjí a konkretizuje plán výstavby strany v Dopise soudruhovi o našich organizačních úkolech, kterým

tento svazek začíná a který byl rozpracován v díle Co dělat? a v řadě článků otištěných v Jiskře. Nejdůležitějšími zásadami, z nichž tento plán vycházel, byl centralismus a nutnost vytvořit dva koordinovaně pracující ústřední stranické orgány — ústřední výbor a ústřední tiskový orgán, což bylo dáno specifickými podmínkami ruského dělnického hnutí. Tyto zásady se později staly základem stanov strany schválených II. sjezdem SDDSR.

V Dopise soudruhovi Lenin vycházel z hlubokých znalostí politické práce v jednotlivých oblastech a městech Ruska a podrobně se v něm zabýval problematikou typu a struktury sociálně demokratických organizací, funkcí místních stranických výborů, vytvořením závodních organizací jakožto základního článku sociálně demokratického hnutí a zaměřením jejich činnosti. Zároveň v dopise analyzoval úkoly oblastních skupin, činnost stranických propagandistů a rovněž vztah místních organizací k ústřednímu výboru a ústřednímu tiskovému orgánu. Dopis soudruhovi, rozšířený v petrohradské organizaci a v řadě jiných sociálně demokratických organizací, sehrál velkou úlohu v boji revolučních marxistů proti „příštipkaření“ zaváděnému ekonomisty a při prosazování jiskrovských organizačních zásad.

Organizační zásady výstavby strany Lenin vypracovával a obhajoval za nesmiřitelného boje proti nacionalismu a separatismu bundovců, kteří se dožadovali, aby strana byla vybudována na principu federace, a tím vlastně přispívali k tříštění sil ruského proletariátu. V člancích K prohlášení Bundu, Potřebuje židovský proletariát „samostatnou politickou stranu“?, v návrzích rezolucí II. sjezdu SDDSR o postavení Bundu v SDDSR a o vystoupení Bundu ze SDDSR, v projevech na sjezdu a rovněž v článku Poslední slovo bundovského nacionalismu, napsaném po sjezdu, kritizuje Lenin nacionalistické názory Bundu v organizačních otázkách a rozvíjí a obhajuje zásadu proletářského internacionalismu, na němž musí být strana vybu-

dována, proto píše: „...v otázkách boje proti samoděržaví, boje proti buržoazii celého Ruska musíme vystupovat jako jednotná, centralizovaná, bojová organizace, musíme se opírat o všechny proletariát bez rozdílu jazyka a národnosti, který je pevně semknut neustálým společným řešením teoretických i praktických, taktických i organizačních otázek...“ (tento svazek, s. 142).

Vedle vypracovávání organizačních zásad výstavby strany Lenin v letech 1902—1903 dále teoreticky zdůvodňuje významné teze formulované v jiskrovském návrhu programu.

V mnohonárodním státě, jakým bylo Rusko, měl národnostní program SDDSR obrovský význam, neboť proletariát potřeboval spojence, aby mohl v revoluci zvítězit. Články Manifest Svazu arménských sociálních demokratů a Národnostní otázka v našem programu jsou prvními Leninovými díly o národnostním programu bolševiků. Jedním ze základních principů, jimiž se v národnostní otázce musí řídit všichni sociální demokraté, je požadavek práva na sebeurčení každého národa žijícího ve státě. Tento požadavek znamená, že strana proletariátu musí vždy a za všech okolností bojovat proti národnostnímu útlatku, „*proti každému pokusu násilím nebo nespravedlností ovlivňovat národní sebeurčení zvenčí*“ (tento svazek, s. 125). Lenin později vysvětloval, že SDDSR chápala požadavek práva národů na sebeurčení jako politické sebeurčení, tj. jako právo na oddělení a vytvoření samostatného státu.

Článek Národnostní otázka v našem programu je příkladem, jak aplikovat marxistickou dialektickou metodu na vypracování teze o právu národů na sebeurčení. V článku se uvádí, že revoluční marxisté bezpodmínečně přiznávají každému národu právo na národní sebeurčení, avšak požadavek národní nezávislosti podporují jedině tehdy, není-li v rozporu se zájmy třídního boje proletariátu. Lenin tehdy napsal: „A právě v tom spočívá rozdíl mezi naším a buržoazně demokratickým pojetím národnostní otázky. Bur-

žoazní demokrat (stejně jako dnešní socialistický oportunista krácející v jeho šlépějích) si představuje, že demokracie odstraňuje třídní boj, a proto klade všechny své politické požadavky abstraktně, povšečně, „bezpodmínečně“, z hlediska zájmů „všeho lidu“ nebo dokonce z hlediska věčného, absolutního, mravního principu. Sociální demokrat tuto buržoazní iluzi vždy a všude nemilosrdně odhaluje, ať už se projevuje v abstraktní idealistické filozofii, nebo ve formulování bezpodmínečného požadavku národní nezávislosti“ (tento svazek, s. 254).

Při vysvětlování národnostního programu bolševiků Lenin zdůrazňuje, že má-li být boj proti všem formám vykořisťování a útlaku úspěšný, nesmějí se síly dělnické třídy třístit, ale sjednocovat. „Úkolem proletariátu je dosáhnout co *nejtěsnější* sjednocení co největšího *počtu* dělníků nejrozumnějších národů a národností, sjednotit je *na co nejširší základně* k boji za demokratickou republiku a za socialismus“ (tento svazek, s. 124).

Vzhledem k narůstající revoluční vlně v Rusku bylo zvláště důležité upevnit svazek dělnické třídy s rolnictvem, získat rolnictvo pro stranu dělnické třídy. Rostoucí revoluční aktivita rolnictva se na jaře roku 1902 projevila v živelných rolnických povstáních. Na jaře 1903 napsal Lenin brožuru K vesnické chudině. Práce vysvětluje rolníkům program sociálních demokratů. Lenin se zde poprvé obrací k rolníkům formou populárně vědeckého výkladu cílů SDDSR a jejího agrárního programu. Jsou v ní rozebrány marxistické myšlenky o vedoucí úloze proletariátu, o svazku dělnické třídy s rolnictvem, o přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Lenin v ní stanoví za nejbližší cíl dělnické třídy v Rusku svržení samoděržaví a vybojování politických svobod pro další boj za socialismus, za odstranění násilí, útlaku a bídy desetimilionů a stamilionů lidí a uvádí, že městští dělníci se již dali do boje proti vykořisťovatelům a teď že musí povstat i vesnická chudina. Na základě rozboru třídní

struktury rolnictva dospívá k závěru, že je nevyhnutelně nutné rozvíjet třídní boj na vesnici. Začít bojovat spolu se všemi rolníky proti pozůstatkům nevolnictví je prvořadým úkolem vesnické chudiny, praví Lenin. A dále vysvětluje, že vesnická chudina může v boji proti zotročující závislosti na statkářích udělat společně s bohatými rolníky jen první krok. Jednou provždy se však může zbavit bídy a vykořisťování jedině ve svazku s dělnickou třídou. „Zato poslední krok,“ píše Lenin, „nikdy neudělají všichni rolníci společně: to už se postaví všichni bohatí rolníci proti zemědělským dělníkům. Tady už potřebujeme pevný svazek vesnické chudiny s *městskými sociálně demokratickými dělníky*“ (tento svazek, s. 210). Lenin zdůrazňuje, že vedoucí úlohu má v tomto svazku dělnická třída, která je jedinou silou schopnou postavit se do čela boje všeho rolnictva za odstranění pozůstatků nevolnictví a za vydobytí politických svobod. Zároveň je schopna provést ve svazku s městskou chudinou socialistickou revoluci, odstranit soukromé vlastnictví výrobních prostředků a vybudovat socialismus.

Lenin charakterizuje postavení středního rolnictva, které se buržoazie snaží získat na svou stranu, a vysvětluje, že úkolem proletářské strany je pomoci střednímu rolnictvu, aby našlo své skutečné přátele a vytvořilo pevný svazek s chudinou a dělnickou třídou.

Rozšíření Leninovy práce K vesnické chudině v Rusku sehrálo velkou úlohu při propagování názorů revoluční sociální demokracie mezi rolníky a při získávání důvěry vesnické chudiny k SDDSR jakožto obhájkyni jejich zájmů.

V řadě článků tohoto svazku Lenin kritizoval názory eserů, objasňoval jejich neudržitelná a bezzásadová stanoviska. V článku *Vulgární socialismus a narodnictví křídlené socialisty-revolucionáři* Lenin dokazuje, že eseré deformují marxistickou teorii tříd. Rozlišující znak pro dělení soudobé společnosti na třídy se pokoušejí hledat v důchodu, a nikoli ve vztahu k výrobním prostředkům. Eseré potřebovali vulgarizovat marxistické učení o třídách proto,

říká Lenin, aby vzkřísili myšlenku „bledě růžového kvazi-socialismu“ liberálních narodníků o diametrálním protikladu mezi rolnickým a buržoazním hospodářstvím, aby se pokusili smířit starou narodnickou teorii „pracovního hospodářství“ s teorií třídního boje.

Větší práci proti eserům, o níž uvažoval na jaře 1903 a jejíž osnova je zařazena do tohoto svazku, Lenin sice nenapsal, ale v článkách O úkolech sociálně demokratického hnutí, Hlavní teze proti eserům a v Úryvku z článku proti eserům zevrubně charakterizoval jejich názory. „Obvinili jsme vás z avanturismu,“ píše Lenin, „a řekli jsme přímo a jasně..., že to vyplývá z vaší naprosté bezzásadovosti ve všech základních otázkách mezinárodního socialismu, z neuvěřitelného názorového zmatku, ve vašem narychlo upečeném agrárním programu, servírovaném „strávníkoví“ s pikantní omáčkou, z vaší rozkolísané a nereálné teroristické taktiky“ (tento svazek, s. 71—72).

Později Lenin zdůrazňoval, že bolševismus vypěl, zesílil a zocelil se nejen v boji proti oportunistu, ale i v boji proti maloburžoazní revolučnosti, kterou v Rusku nejvýrazněji vyjadřovala strana socialistů-revolucionářů. „Bolševismus,“ napsal Lenin, „převzal při svém vzniku v roce 1903 tradici neúprosného boje proti maloburžoaznímu, zpola anarchistickému (nebo náchylnému koketovat s anarchismem) revolucionářství a tato tradice byla v revoluční sociální demokracii vždy živá a zvláště u nás zakotvila v letech 1900—1903, kdy byly kladeny základy masové strany revolučního proletariátu v Rusku“ (Spisy 31, Praha 1955, s. 27).

Článek Nové události a staré otázky je důkladnou analýzou nové etapy, do níž vstoupilo revoluční hnutí v roce 1902. Je kritikou taktiky individuálního teroru, kterou eseri chápali jako protiváhu masového dělnického hnutí. Lenin dospívá k závěru, že události typu rostovské stávkové nebo projevy nižněnovgorodských dělníků před soudem, kde byli odsouzeni za účast při demonstracích, svědčí

o tom, že „ozbrojené povstání všeho lidu proti absolutistické vládě zraje nejen jako myšlenka v hlavách a programech revolucionářů, ale i jako nevyhnutelný, praktický a přirozený *další* krok hnutí samého...“ (tento svazek, s. 78—79).

Významné místo zaujímají ve svazku materiály související s II. sjezdem SDDSR. Část z nich byla napsána v době příprav sjezdu. Mezi ně patří: dopis místním sociálně demokratickým organizacím Ke zprávám výborů a skupin SDDSR celostranickému sjezdu, doslov ke Zprávě o vytvoření organizačního výboru, Návrh výzvy ruského organizačního výboru adresované Lize, Svazu a zahraničnímu výboru Bundu, Návrh stanov SDDSR a návrhy rezolucí o postavení Bundu v SDDSR, o demonstracích, o hospodářském boji, o 1. máji, o mezinárodním kongresu, o teroru, o propagandě, o rozmístování sil, o stranické literatuře a o vztahu ke studující mládeži. V průběhu sjezdových jednání byly napsány návrhy rezolucí o vystoupení Bundu ze SDDSR, o samostatných skupinách, o práci v armádě, o práci mezi rolnictvem, o vydávání tiskového orgánu pro sektáře aj. Ve svazku je uveřejněno 47 Leninových diskusních vystoupení a projevů, z nichž 32 bylo dříve uveřejněno pouze ve sjezdovém protokolu a do spisů jsou zařazovány poprvé.

V době II. sjezdu SDDSR se rozhodovalo o nesmírně závažné politické otázce: zda bude v Rusku vytvořena proletářská strana nového typu a jakou cestou se dá ruské dělnické hnutí — půjde-li, vedeno touto stranou a vyzbrojeno socialistickou ideologií, cestou odvážného, důsledného boje proti carismu a kapitalismu, boje za diktaturu proletariátu, anebo sklouzne-li a podřídí se buržoazní ideologii, dá se cestou reformismu, kam se je pokoušeli zavléci oportunisté.

Na sjezdu došlo k prudkému boji důsledných jiskrovců, semknutých kolem Lenina, s rabočedlovci-ekonomisty, bundovci, stoupenci středu a nedůslednými, „měkkými“

jiskrovcí — stoupcí Martovovými. Sjezdové materiály uveřejněné v tomto svazku zachycují Leninův boj proti oportunistům, boj za ideologické a organizační zásady, na nichž musí být vytvořena revoluční strana dělnické třídy Ruska, boj za vypracování programu a stanov odpovídajících úkolům proletářské strany nového typu.

V projevu k programu strany z 22. července (4. srpna) Lenin řekl, že ekonomisté vystoupili na sjezdu s „názory, které už byly označeny (a právem označeny) za oportunismus“ (tento svazek, s. 290). Dospěli až tak daleko, že odmítali marxistickou teorii zbídačování pracujících mas za kapitalismu, popírali nutnost diktatury proletariátu a stavěli se proti tezi o tom, že socialistické uvědomění vnáší do dělnického hnutí marxistická strana. Lenin rázně odrazil útoky oportunistů proti nejzávažnějším tezím marxistické teorie a podtrhl úlohu strany jako vedoucí síly v boji proletariátu proti carismu a kapitalismu.

Sjezd odmítl všechny pokusy oportunistů provést v jiskrovském návrhu programu změny v duchu programů západoevropských reformistických stran. Zařazení teze o diktatuře proletariátu do programu strany znamenalo velké vítězství Leninových stoupců. Poprvé v dějinách mezinárodního dělnického hnutí po smrti K. Marxe a B. Engelse byl schválen revoluční program proletářské strany, v němž byl jako hlavní úkol stanoven boj za diktaturu proletariátu.

Leninovy projevy a diskusní vystoupení zařazené do tohoto svazku jsou obhajobou agrární části programu. Rolnictvo v nich vystupuje v úloze spojence proletariátu. Zároveň Lenin v těchto vystoupeních zdůvodnil, jaký význam má požadavek vrácení odřezků a jaký je rozdíl mezi požadavky agrárního programu strany dělnické třídy v buržoazně demokratické a v socialistické revoluci. Když Lenin později hodnotil agrární program schválený II. sjezdem SDDSR z hlediska revoluce 1905—1907, napsal: „Události dokázaly nade vše pochybnost, že náš tehdejší

program (vrácení odřezků) byl nepoměrně úzký a *nedoceňoval* síly revolučně demokratického rolnického hnutí...“, ale „*tento nepoměrně úzký* agrární program se zdál v té době *příliš široký* pravému křídlu soc. dem. strany“ (Spisy 13, Praha 1956, s. 104). III. sjezd SDDSR, konaný v dubnu 1905, uložil straně, aby co nejenergičtěji podporovala všechna revoluční opatření rolnictva až po konfiskaci statkářské půdy.

Boj o to, aby se do programu zařadila teze o právu národů na sebeurčení, proti níž měli námítky bundovci a polští sociální demokraté, je zachycen v Leninových poznámkách ze zasedání programové komise, v níž probíhala hlavní diskuse o národnostní otázce. I v této otázce podpořil sjezd Leninovo stanovisko.

To, že II. sjezd SDDSR schválil revoluční marxistický program, v němž byly zformulovány jednak nejbližší úkoly proletariátu v buržoazně demokratické revoluci (minimální program) a jednak jeho hlavní cíle — vítězství socialistické revoluce a nastolení diktatury proletariátu (maximální program), mělo obrovský teoretický a politický význam. Lenin později napsal: „Několiklet před revolucí vystoupila sociální demokracie s nanejvýš důsledným a nekompromisním programem. Boj tříd a masová vystoupení za revoluce roku 1905 pak potvrdily správnost tohoto programu.“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 335.) Program schválený II. sjezdem SDDSR byl základním dokumentem strany až do VIII. sjezdu KSR(b) v březnu 1919, který přijal nový program.

Na II. sjezdu SDDSR došlo k ostrému boji o organizační zásady výstavby strany. Lenin ve svých diskusních vystoupeních k dennímu pořadu sjezdu 18. (31.) července a o postavení Bundu v SDDSR 20. července (2. srpna) rázně odsoudil separatistické pokusy Bundu rozštěpit SDDSR podle národností a zdůraznil, že strana nového typu musí být založena na zásadách internacionalismu. Sjezd se převážnou většinou hlasů postavil na Leninovo stanovisko

a zamítl návrh bundovců vybudovat stranu na principu federace.

Zvláště prudký boj se rozpoutal kolem stanov strany, jejichž návrh napsal Lenin. V referátu o stanovách i v diskusních vystoupeních hájil Lenin názor, že je nutné vytvořit stranu, která by byla předním, uvědomělým a organizovaným oddílem dělnické třídy, vyzbrojeným revoluční teorií. Jedině strana, semknutá a centralizovaná, pro niž je příznačná jednotná vůle, je s to dovést proletariát k vítězství a úspěšně řídit jeho boj za dobytí moci, učil Lenin. Tomuto pojetí úlohy a úkolů strany odpovídala Leninova formulace prvního článku stanov, podle níž bylo podmínkou členství ve straně uznávat její program, podporovat ji hmotně a osobně se účastnit práce v jedné ze stranických organizací.

Proti Leninově formulaci postavil Martov, podporovaný oportunisty a kolísavci, takovou formulaci prvního článku stanov, podle níž podmínkou členství ve straně kromě uznávání programu a hmotné podpory strany byla pouze pravidelná osobní pomoc straně pod vedením jedné z organizací. Oportunisté prohlašovali, že se za člena strany může prohlásit každý stávkující nebo každý sympatizující příslušník inteligence, a přitom nemusí být členem stranické organizace, a tedy se nemusí podřizovat stranické kázni, čímž směřovali k vytvoření reformistické, kompromisnické strany typu stran II. internacionály.

Lenin rázně vystoupil proti Martovově formulaci a zdůraznil, že by otevřela dveře do strany všem nestálým, kolísavým a oportunistickým živlům. Řekl: „Tato formulace nutně směřuje k tomu, že *kdekomu* umožníme členství ve straně... Jenže to my právě nechceme! Právě proto se tak rezolutně stavíme proti Martovově formulaci. Raději ať se deset těch, kteří pracují, nenazývá členy strany (skuteční pracovníci se nepachtí za tituly!), než aby jeden žvanil měl právo a možnost být členem strany“ (tento svazek, s. 308).

Když Lenin kritizoval Trockého, který podporoval

Martova, vysvětloval, že nelze směřovat stranu a třídu, že strana musí být předvojem, vedoucí silou širokých mas dělnické třídy, která není a nemá být jako celek ve straně.

V projevech na II. sjezdu SDDSR zformuloval Lenin základní teze o normách stranického života, které později důkladně zpracoval ve své knize Krok vpřed, dva kroky vzad. Obrovský význam měla Leninova teze o významu členství ve straně, o tom, že každý člen strany odpovídá za stranu a strana odpovídá za každého svého člena. Řekl: „Naším úkolem je strážit pevnost, důslednost a čistotu naší strany. Musíme se snažit pozvednout jméno a význam člena strany výš, výš a stále výš...“ (tento svazek, s. 309).

Oportunistům se podařilo prosadit na sjezdu nepatrnou převahou hlasů Martovovu formulaci. Jako celek však byly schváleny jiskrovské, leninské stanovy strany. Zvláště důležité bylo, že jiskrovci uhájili myšlenku centralismu ve výstavbě strany. A pokud jde o první článek stanov, život, činnost stranických organizací a boj proti oportunistům ve straně potvrdily, že pravdu měl Lenin. Později III. sjezd SDDSR provedl ve stanovách změnu a schválil Leninovu formulaci o členství ve straně.

Materiály zařazené do svazku jsou důkazem toho, jak Lenin bojoval za vytvoření takových ústředních orgánů strany, které by byly s to stát v čele strany, řídit činnost stranických organizací a boj dělnické třídy. V projevu při volbě redakce Jiskry, kterou sjezd uznal za ústřední tiskový orgán strany, zdůraznil Lenin obrovský politický význam toho, že v ústředních orgánech strany mají zajištěnu převahu pevní jiskrovci. Při volbách do ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu získali kandidáti důsledných jiskrovců většinu. Od té doby si Leninovi stoupenci začali říkat bolševici, kdežto jejich odpůrcům se říkalo menševici.

Leninův boj za vytvoření revoluční marxistické strany v Rusku byl na II. sjezdu SDDSR korunován úspěchem. Na sjezdu byl položen základ bojové, revoluční, marxistic-

ké strany dělnické. třídy, vycházející z ideových a organizačních zásad vytyčených a propracovaných leninskou Jiskrou, základ proletářské strany nového typu, zásadně odlišné od reformistických stran II. internacionály. „Bolševismus jako směr politického myšlení a jako politická strana existuje od roku 1903,“ napsal Lenin (Spisy 31, Praha 1955, s. 18).

Pod vedením bolševické, leninské strany vykročilo dělnické hnutí v Rusku cestou vítězného revolučního boje proti carismu a kapitalismu. Leninův boj proti ideové a organizační linii menševiků zasadil mocný úder mezinárodnímu oportunistu a revizionismu a měl obrovský význam pro revoluční hnutí ve všech zemích. II. sjezd SDDSR, který vytvořil revoluční marxistickou stranu v Rusku, vzor proletářské strany nového typu, se tak stal mezníkem v mezinárodním dělnickém hnutí.

Do oddílu Přípravné materiály je zařazeno mnoho Leninových dokumentů, které se vztahují k přípravě a průběhu II. sjezdu SDDSR. Patří k nim Poznámky k referátu na II. sjezdu SDDSR o činnosti organizace Jiskry, Program II. řádného sjezdu SDDSR, Složení II. sjezdu SDDSR (tj. před zahájením), Deník zasedání II. sjezdu SDDSR, Poznámky o činnosti programové komise, osnovy diskusních příspěvků a projevů o postavení Bundu v SDDSR, o programu strany a při volbě redakce Jiskry, Poznámky k diskusi o návrhu delegátů Bundu, který se týkal postupu při projednávání stanov strany, Poznámky o diskusi k 1. článku stanov a Složení sjezdu (po sjezdu).

Tyto dokumenty spolu s hlavními materiály svazku výrazně charakterizují Leninovo nesmírné úsilí věnované přípravě II. sjezdu SDDSR, jeho vedoucí úlohu při prosazení myšlenek sjezdu, nekompromisní a vytrvalý boj za vytvoření proletářské strany nového typu a jsou nesmírně zajímavé pro studium sjezdových jednání.

Do téhož oddílu jsou zařazeny materiály k brožuře K vesnické chudině, náčrtky a konspekty k článku Nové události

a staré otázky, osnovy dopisů Ke zprávám výborů a skupin SDDSR celostranickému sjezdu a Úkoly revoluční mládeže, osnovy brožury a článku proti eserům, osnova článku Druhý sjezd strany a poznámka Martovovy rozpory a klíčky.

INSTITUT MARXISMU-LENINISMU
PŘI ÚV KSSS

with the ... of ...
the ... of ...
the ... of ...

make ...

DOPIS SOUDRUHOVI
O NAŠICH
ORGANIZAČNÍCH ÚKOLECH¹

---

*Vyšlo hektograficky roku 1902;
předmluva a doslov otištěny roku 1904
v brožuře N. Lenin, Pismo k tovarišču
o našich organizacionnych zadačach,
Ženeva, vydavatelství ÚV SDDSR*

Podle textu brožury

Російская Соціалъдемократическая Рабочая Партія.

ПРОЛѢТАРИИ ВСѢХЪ СТРАНЪ, СОЕДИНИТЕСЬ!

ПИСЬМО КЪ ТОВАРИЩУ

О НАШИХЪ
Организаціонныхъ задачахъ

Н. Ленина

Изданіе Центральнаго Комитета Р. С.-Д. Р. Партіи.

ЖЕНЕВА

Типографія Партіи, Rue de la Coulouvrenière, 27.

1901

Obálka brožury V. I. Lenina Dopis soudruhovi
o našich organizačních úkolech.

Zmenšeno

Dopis soudruhovi^[68], který přetiskuji, jsem napsal před více než rokem, nemýlím-li se, v září 1902. Zpočátku koloval v opisech a byl v Rusku rozšiřován jako výklad jiskrovských názorů na organizační otázky. Loni v červnu jej vytiskl Sibiřský svaz a rozšířil ve značném počtu exemplářů. Tak se s dopisem seznámila široká veřejnost a dnes tedy rozhodně není proč zdržovat jeho zveřejnění. Důvod, proč jsem neuveřejnil dopis dřív, totiž jeho naprostá stylistická nepropracovanost — byl to vlastně jen „koncept“ — odpadl také, neboť právě v této nahozené podobě se už s dopisem seznámilo mnoho ruských praktiků. Nadto je zde ještě závažnější důvod, aby se dopis přetiskl i v této nedokonalé podobě (provedl jsem jen nejnnutnější stylistické úpravy). Dopis má totiž význam „dokumentu“*. Jak známo, poukázala nová redakce Jiskry² na neshody v *organizačních* otázkách už v 53. čísle^[99]. Redakce však bohužel nespěchá ukázat podstatu těchto neshod konkrétně a většinou dělá narážky na něco, co nikdo nezná.

Snažme se ulehčit nové redakci její těžký úkol. Ať *staré* názory Jiskry³ na organizační otázky vejdu ve známost do všech podrobností, dokonce až po koncepty — třeba se pak nová redakce konečně odhodlá prozradit straně, kterou „ideově vede“, své *nové* názory na organizační otázky. Třeba nás pak nová redakce konečně seznámí s *přesnou formulací* navrhovaných zásadních změn ve stanovách naší strany.⁴

* Poté, co moji oponenti nejednou vyslovili přání používat tohoto dopisu jakožto dokumentu, pokládal bych jakékoli své úpravy při otištění přímo za... jak bych to řekl co nejjemněji... za nevhodné.

Každý přece ví, že právě v těchto stanovách jsou zahrnuty názory na vytvoření organizace, které jsme vždy zastávali.

Srovná-li si čtenář *Co dělat?** a články o organizačních otázkách v *Jiskře* s následujícím *Dopisem soudruhovi* a tento dopis pak se stanovami schválenými na II. sjezdu, může si učinit jasnou představu, jak důsledně jsme my, většina jiskrovců a většina stranického sjezdu, prosazovali naši organizační „linii“. A od nové redakce *Jiskry* budeme očekávat, a to velmi netrpělivě, že nám vyloží své nové názory na organizační otázky, že nám vysvětlí, v čem se vlastně zklamala a kdy a proč začala „pálit to, čemu se klaněla“⁵.

Leden 1904

N. Lenin

* Viz *Sebrané spisy* 6, Praha 1981, s. 17–203. *Red.*

Milý soudruhu! Rád vyhovuji Vaší žádosti, abych posoudil Váš návrh na „organizaci petrohradské revoluční strany“. (Měl jste patrně na mysli organizování činnosti Sociálně demokratické dělnické strany Ruska v Petrohradě.) Je to otázka tak závažná, že se jejího projednávání musí zúčastnit všichni členové petrohradského výboru, a dokonce všichni ruští sociální demokraté.

Především musím poznamenat, že plně souhlasím s Vaším vysvětlením, proč je dřívější organizace Svazu (vy jí říkáte „svazová“) nevhodná. Poukazujete na to, že vyspělí dělníci nemají dostatečnou průpravu a revoluční výchovu, poukazujete na takzvaný volební systém, který tak sebevědomě a úporně obhajují rabočedělovci⁶ pro jeho „demokratické“ zásady, i na to, že dělníkům je cizí aktivní činnost.

Ano, je to tak: 1. chybí důkladná průprava a revoluční výchova (nejen dělníkům, ale i inteligenci), 2. nevhodně a nepřiměřeně se užívá zásady volitelnosti a 3. dělníkům je cizí aktivní *revoluční* činnost — a to je skutečně hlavní nedostatek nejen petrohradské, ale i mnoha jiných místních organizací naší strany.

Plně sdílím Váš názor na základní organizační úkoly a připojuji se rovněž k Vašemu návrhu organizační činnosti, pokud mi jsou jeho hlavní rysy z Vašeho dopisu jasné.

Jsem totiž s Vámi naprosto zajedno v tom, že musíme zvláště zdůrazňovat zaměření činnosti na celé Rusko a celou stranu; Vy to vyjadřujete v prvním bodě návrhu: „Vedou-

cím centrem *strany* (a nejen výboru nebo oblasti) je list Jiskra, která má stále dopisovatele mezi dělníky a je úzce spjata s vnitřní činností organizace.“ Poznamenal bych jen, že list může a musí *ideově* vést stranu, rozvíjet teoretické pravdy a taktické zásady, společné organizační principy a aktuální úkoly celé strany v jednotlivých údobích. Bezprostředně *prakticky* vést hnutí však může jedině zvláštní ústřední skupina (říkejme jí třeba ústřední výbor), která je v *osobním* kontaktu se všemi výbory, zahrnuje nejlepší revoluční síly všech ruských sociálních demokratů a *rozhoduje* o všech celostranických záležitostech, jako je distribuce tiskovin, vydávání letáků, rozmísťování sil, pověřování jednotlivců a skupin řízením zvláštních akcí, příprava celoruských demonstrací a povstání atd. Protože je nutné dodržovat co nejpřísnější konspiraci a zachovávat kontinuitu hnutí, naše strana může a musí mít *dvě* vedoucí centra: ÚO (ústřední tiskový orgán) a ÚV (ústřední výbor). První má vést *ideově*, druhý *bezprostředně* a *prakticky*. Akční jednota a nezbytná solidarita mezi těmito skupinami musí být zajištěna nejen jednotným programem strany, ale i *složentím obou skupin* (je třeba, aby v obou skupinách, v ústředním tiskovém orgánu i v ústředním výboru, byli lidé dokonale sehraní) a zavedením jejich společných pravidelných a stálých porad. Teprve pak bude ústřední tiskový orgán mimo dosah ruských četníků, bude mít zajištěnu důslednost a kontinuitu a zároveň s ním bude ústřední výbor vždy solidární ve všem podstatném a bude mít dostatečnou volnost *bezprostředně rozhodovat* o celé praktické stránce hnutí.

Bylo by proto žádoucí, aby se v prvním bodě stanov (podle Vašeho návrhu) uvádělo nejen to, který orgán strany je uznáván za vedoucí (to se samozřejmě uvést musí), ale rovněž to, že ta a ta místní organizace si klade za úkol *aktivně vytvářet*, podporovat a upevňovat tyto ústřední orgány, bez nichž naše strana nemůže jako strana existovat.

Dále. V druhém bodě říkáte o výboru, že má „řídít míst-

ní organizací“ (snad by bylo lépe říci: „veškerou místní činnost a všechny místní organizace strany“, ale nebudu se zabývat podrobnostmi ve formulacích) a že se má skládat z dělníků i příslušníků inteligence, neboť rozdělovat je do dvou výborů je škodlivé. To je rozhodně správné. Výbor Sociálně demokratické dělnické strany Ruska musí být jeden a musí v něm být nejuvědomělejší sociální demokraté, kteří se plně věnují sociálně demokratické činnosti. Musíme zvláště dbát o to, aby se co možná nejvíce dělníků stávalo plně uvědomělými a profesionálními revolucionáři a zapojovalo se do výboru*. Bude-li existovat výbor *jeden*, a nikoli dva, pak je obzvláště důležité, aby členové výboru znali mnoho dělníků *osobně*. Abychom mohli usměrňovat veškeré dění mezi dělnictvem, musíme mít možnost všude proniknout, s mnoha lidmi se znát, mít všude přístup atd. atd. Ve výboru proto musí být pokud možno všichni významní *vůdcové* dělnického hnutí z řad dělnictva a výbor musí řídit *veškeré* místní hnutí, vést *všechny* místní instituce a disponovat *všemi* silami a prostředky strany. O tom, jak má být výbor sestavován, nemluvíte — pravděpodobně jsme i zde zajedno v tom, že k tomu není zapotřebí žádných zvláštních předpisů; jak si výbor místní sociální demokraté sestaví, to je jejich věc. Snad bychom mohli jen uvést, že výbor se doplňuje rozhodnutím většiny (nebo dvou třetin apod.) jeho členů, že musí dbát, aby předal svá spojení do spolehlivých (revolučně spolehlivých) a bezpečných (politicky bezpečných) rukou a aby si zavčas připravil náhradníky. Jakmile budeme mít ústřední tiskový orgán a ústřední výbor, musí se nové výbory ustavovat jedině za jejich účasti a s jejich souhlasem. Výbor by pokud možno neměl mít příliš mnoho členů (aby dosáhli vyšší úrovně a více se specializovali jako profesionální revolucionáři), ale zase tolik, aby stačil řídit *veškerou* činnost, zajistit opti-

* Musíme se snažit získat do výboru revoluční dělníky, kteří mají mezi dělnictvem nejrozsáhlejší styky a nejlepší „jméno“.

mální účast na poradách a dosáhnout závaznosti jejich usnesení. Kdyby se ukázalo, že členů je příliš mnoho a že je nebezpečné scházet se často, pak by se asi měla vyčlenit z výboru ještě zvláštní, velmi malá (řekněme pětičlenná nebo ještě menší) *výkonná* skupina, v níž by rozhodně musel být tajemník a lidé s nejlepšími schopnostmi prakticky vykonávat veškerou práci. Pro tuto skupinu by bylo *obzvláště důležité* zajistit si náhradníky pro případ prozrazení, aby se práce nezastavovala. Plenární schůze výboru by pak schvalovaly činnost výkonné skupiny, určovaly její složení apod.

Vedle výboru navrhuje dále ještě tyto instituce, které mu mají být podřízeny: 1. diskusi (poradu „nejlepších“ revolucionářů), 2. obvodní kroužky a 3. kroužek propagandistů při každém z nich, 4. závodní kroužky a 5. „shromáždění zástupců“ složená z delegátů závodních kroužků daného obvodu. Ztotožňuji se s Vámi v tom, že *všechny* další instituce (a musí jich být velmi mnoho a velmi rozmanitých, kromě těch, které jste uvedl) musí být podřízeny výboru a že jsou nutné skupiny obvodní (ve velkoměstech) a závodní (vždy a všude). Ale v některých jednotlivostech s Vámi asi úplně nesouhlasím. Například si myslím, že „diskusi“ jako instituci *vůbec nepotřebujeme*. Všichni „nejlepší revolucionáři“ musí být ve výboru nebo zastávat zvláštní funkce (tiskárna, přeprava, agitační cesty, případně zřízení kanceláře pro osobní doklady nebo družiny pro boj s tajnou policií a provokatéry nebo skupin v armádě apod.).

„Porady“ se budou konat jak ve výboru, tak v *každém* obvodě, v každém závodním, propagandistickém, odborovém (tkalci, strojníci, koželuzi aj.), studentském, publicistickém atd. kroužku. Nač zvláštní instituci pro rady?

Dále. Zcela správně žádáte, aby „všichni zájemci“ měli možnost dopisovat Jiskře přímo. Jenže slovo „přímo“ nelze chápat tak, že by „všichni zájemci“ znali adresu redakce a měli tam přístup, ale tak, že redakci budou spolehlivě doručovány (nebo zasilány) dopisy *všech zájemců*. Adresu

je sice nutno poskytnout *dosti širokému okruhu lidí*, ale přece jen ne všem zájemcům, nýbrž jedině spolehlivým a dobře konspirativně pracujícím revolucionářům, možná i několika z každého obvodu, a ne jen jednomu, jak navrhuje Vy; rovněž je třeba, aby všichni, kdo se budou podílet na práci, a všechny kroužky *měli právo* informovat o svých usneseních, přáních a dotazech *jak výbor*, tak ústřední tiskový orgán i ústřední výbor. Zajistíme-li to, pak se *všichni straničtí pracovníci budou moci vzájemně radit*, aniž se budou muset vytvářet tak těžkopádné a nekonspirativní instituce jako „diskuse“. Musíme se ovšem kromě toho snažit zajistit *osobní jednání* co možná největšího počtu nejrůznějších pracovníků — ale tady už všechno záleží na konspiraci. Plenární schůze a větší shromáždění lze v Rusku pořádat jen zřídka a jen výjimečně a „nejlepším revolucionářům“ je třeba povolovat účast na těchto schůzích obzvlášť opatrně, neboť na plenární schůze se provokatér dostane snáz, stejně jako tajný policista snáz vystopuje jednoho z účastníků. Myslím, že by asi bylo lepší udělat to tak: když je možné pořádat velké (řekněme pro 30—100 lidí) plenární schůze (například v létě v lese nebo ve zvlášť k tomu vyhledaném konspirativním bytě), ať tam výbor pošle jednoho až dva „nejlepší revolucionáře“ a *postará se* o odpovídající složení účastníků schůze, tj. například o to, aby na ni bylo pozváno co nejvíc spolehlivých členů závodních kroužků apod. Není však třeba dělat z těchto schůzí instituce, uvádět je ve stanovách, není třeba pořádat je pravidelně, není třeba, aby se všichni přítomní navzájem znali, tj. nemusí to být samí „zástupci“ kroužků apod.; proto jsem nejen proti „diskusím“, ale i proti „shromážděním zástupců“. Místo obou těchto institucí bych navrhoval přibližně takovýto postup. Výbor se postará o uspořádání velkých schůzí s účastí co největšího počtu aktivních příslušníků hnutí a vůbec všech dělníků. Stanoví dobu, místo, důvod schůze a její složení a odpovídá rovněž za konspirativnost celé akce. To dělníkům samozřejmě nijak nebrání pořádat neformální schůzky

na výletech, v lese apod. Snad by bylo ještě lepší vůbec se o tom ve stanovách nezmiňovat.

Dále, pokud jde o obvodní skupiny, plně s Vámi souhlasím, že jedním z jejich nejdůležitějších úkolů je dobře zorganizovat *distribuci* tiskovin. Myslím, že obvodní skupiny musí být hlavně *prostředníky* mezi výbory a závody, musí být prostředníky a dokonce hlavně *doručovateli*. Dobře zorganizovat konspirativní rozšiřování tiskovin docházejících z výboru musí být jejich hlavním úkolem. Je to úkol nanejvýš důležitý, protože bude-li zajištěn pravidelný styk zvláště obvodní skupiny kolportérů *se všemi závody* v daném obvodu, s co největším počtem jeho *dělnických bytů*, bude to mít nesmírný význam jak pro demonstrace, tak pro povstání. Zkoordinovat, zorganizovat rychlé a pravidelné doručování tiskovin, letáků, svolání aj., vyškolit pro to celou síť důvěrníků znamená udělat *více než* polovinu práce pro přípravu budoucích demonstrací nebo povstání. Jakmile začnou bouře, stávky, nepokoje, pak už je pozdě organizovat roznášku tiskovin, tomu se lidé učí pozvolna, když to *musí* dvakrát třikrát do měsíce dělat. Nejsou-li noviny, dají se a měly by se roznášet letáky. V žádném případě nelze připustit, aby tento distribuční aparát zahálel. Měli bychom se snažit zdokonalit jej tak, aby se za jedinou noc dalo informovat a takříkajíc zmobilizovat veškeré dělnické obyvatelstvo v Petrohradě. Budou-li z ústředí soustavně doručovány letáky do menších zprostředkovatelských kroužků a odtud kolportérům, není to žádná utopie. Podle mého názoru by se pravomoc obvodní skupiny neměla rozšiřovat na jiné funkce než na zprostředkování a doručování, či přesněji řečeno měla by se rozšiřovat jen velmi opatrně, jinak by to mohlo konspirativnosti a plynulosti práce leda uškodit. Porady o všech stranických otázkách se budou samozřejmě konat i v obvodních kroužcích, ale *rozhodovat* o všech obecných otázkách místního hnutí by měl jen výbor. Samostatnost by se mohla obvodní skupině povolit jen ve způsobu doručování a rozšiřování tiskovin. Složení

obvodní skupiny musí určit výbor, tj. výbor *jmenuje* jednoho nebo dva ze svých členů (nebo to dokonce ani nemusí být členové) jako delegáty za ten a ten obvod, pověřuje své delegáty *sestavením obvodní skupiny* a potvrzuje všechny její členy v jejich funkcích. Obvodní skupina je pobočkou výboru a jedině on jí dává plnou moc.

Přecházím teď k otázce propagandistických kroužků. Při nedostatku propagandistů bude sotva možné a žádoucí organizovat je samostatně v každém obvodě. Propagandu musí provádět celý výbor jednotně a přísně ji centralizovat; proto si představuji celou věc takto: výbor pověří několik svých členů zorganizováním skupiny propagandistů (která bude pobočkou výboru nebo *jednou z institucí výboru*). Tato skupina bude používat podle zásad konspirace *služeb* obvodních skupin a propagandu provádět *v celém městě*, na celém území „podléhajícím“ výboru. V případě nutnosti může tato skupina vytvořit ještě podskupiny a postoupit jim případně určitou část svých funkcí, ale to všechno jedině se schválením výboru, který musí mít vždy a bezpodmínečně právo poslat svého delegáta do kterékoli skupiny, podskupiny nebo kroužku, který nějak souvisí s hnutím.

Stejným způsobem, jaký se uplatňoval při pověřování úkoly, zřizování poboček výboru nebo jeho institucí, musí být organizovány všechny ostatní skupiny, které slouží hnutí — skupiny gymnazistů a studentů, případně skupiny úředníků, kteří s námi spolupracují, skupiny pro přepravu, styk s tiskárnami, obstarávání osobních dokladů, vyhledávání konspirativních bytů, sledování tajných policistů, skupiny příslušníků armády, skupiny obstarávající zbraně, skupiny organizující např. „výnosné finanční akce“ atd. Celé umění konspirativní organizace musí spočívat v tom, aby dovedla využít *veškerých možností*, „aby každého zaměstnala“ a přitom si udržela *vedení* celého hnutí, udržela si je samozřejmě nikoli mocí, ale autoritou, energií, většími zkušenostmi, všestranností, většími schopnostmi. Tato poznámka se týká **případně** a obvyklé námitky, že přísná

centralizace může až příliš snadno celou věc zmařit, jestliže se *náhodou* do ústředí dostane *neschopný* jedinec s obrovskou pravomocí. Taková věc se samozřejmě může stát, ale prostředkem proti tomu nemůže být volitelnost a decentralizace, ty jsou v širším měřítku v revoluční práci za samoděržaví absolutně nepřijatelné a dokonce přímo škodlivé. Tomu se nedá zabránit žádnými stanovami, ale jedině „soudružskými zásahy“, počínaje rezolucemi nejrozličnějších podskupin přes jejich výzvy, zasílané ústřednímu tiskovému orgánu a ústřednímu výboru, až (v krajním případě) *po suržení* zcela neschopného vedení. Výbor se musí snažit co nejvíce práci rozdělovat a mít přitom na paměti, že každá stránka revoluční činnosti vyžaduje jiné schopnosti, že člověk, který se absolutně nehodí za organizátora, může být někdy zcela nepostradatelným agitátorem, nebo člověk neschopný co nejpřísněji zachovávat konspiraci bude skvělým propagandistou apod.

Mimochodem, když už mluvíme o propagandistech, chtěl bych ještě říci několik kritických slov. Tento úsek práce obvykle zajišťuje *spousta* málo schopných lidí a tím se úroveň propagandy snižuje. U nás se už pomalu každý vysokoškolák považuje za propagandistu a všechna *mládež* žádá, aby „dostala kroužek“ apod. Proti tomu musíme bojovat, neboť se tím natropí mnoho škod. Opravdu zásadových a schopných propagandistů je ve skutečnosti velmi málo (a aby se jím člověk stal, musí se hodně učit a získávat zkušenosti) a takové lidi je třeba specializovat, plně je zaměstnat a maximálně o ně pečovat. Pořádat pro ně každý týden několik přednášek, umět je včas odvolat jinam a schopné propagandisty vůbec vysílat do různých měst. Mnoho začátečníků z řad mládeže je třeba využívat spíše v praktických akcích, kterých u nás bývá poskrovnu ve srovnání se studentskou činností v kroužcích, již se optimisticky říká „propaganda“. Pro závažné praktické akce je jistě také nutná důkladná průprava, ale přece jen se zde snadněji najde práce i pro „začátečníky“.

Teď k závodním kroužkům. Ty jsou pro nás obzvlášť důležité: vždyť veškerá hlavní síla hnutí je v organizovanosti dělníků ve *velkých* závodech, neboť ve velkých závodech (a továrnách) je soustředěna převážná část celé dělnické třídy, převážná nejen počtem, ale ještě víc svým vlivem, vypěstostí a bojeschopností. Každý závod musí být naší pevností. A proto „závodní“ dělnická organizace musí být stejně konspirativní uvnitř a stejně „rozvětvená“ navenek, tj. ve svých vnějších stycích musí jako každá revoluční organizace vysunovat tykadla stejně daleko a na nejruznější strany. Zdůrazňuji, že jádrem a vůdčí silou, „hlavou podniku“ musí být rozhodně i zde skupina dělníků revolucionářů. S tradicí ryze dělnického nebo odborářského typu sociálně demokratických organizací musíme definitivně skoncovat i v „závodních“ kroužcích. Závodní skupina nebo závodní (tovární) výbor (máme-li jej oddělit od jiných skupin, kterých by mělo být velmi mnoho) se musí skládat z velmi malého počtu *revolucionářů*, kteří dostávají *přímo od výboru* příkazy a plnou moc řídit veškerou činnost sociální demokracie na závodě. Všichni členové závodního výboru se musí pokládat za důvěrníky výboru, kteří jsou povinni podřídit se všem jeho pokynům, dodržovat všechny „zákony a zvyklosti“ oné „bojující armády“, do níž vstoupili a z níž za bojového stavu nemají právo vystoupit bez svolení nadřízených. Složení závodního výboru je proto nesmírně důležité a jednou z hlavních starostí výboru musí být správné zorganizování těchto podvýborů. Představuji si to takto: výbor pověří některé své členy (případně i další dělníky, kteří z nějakého důvodu nejsou členy výboru, ale mohou být užiteční svými zkušenostmi, znalostí lidí, svou inteligencí a styky), aby všude zorganizovali závodní podvýbory. Komise se radí s obvodními zmocněnci, dojedná řadu schůzek, dobře si prověří kandidáty do závodních podvýborů, podrobí je „zostřenému“ křížovému výslechu, v nutných případech jim uloží zkušební lhůtu a vynasnaží se přitom poznat a sama si pro-

věřit *co nejvíc* kandidátů do závodního podvýboru určitého závodu a nakonec navrhne výboru, aby schválil takové a takové složení jednotlivých závodních kroužků nebo aby pověřil některého dělníka návrhem a výběrem členů a sestavením celého podvýboru. Výbor tak bude rovněž určovat, kdo z těchto důvěrníků s ním má udržovat spojení a *jak* je má udržovat (zpravidla prostřednictvím obvodních zmocněnců, ale toto pravidlo může být doplňováno a pozměňováno). Vzhledem k důležitosti těchto závodních podvýborů se musíme podle možnosti snažit, aby *každý* z nich bezpečně utajil jednak adresu pro styk s ústředním tiskovým orgánem, jednak *seznamy* svého spojení (tj. aby co největší počet informací nezbytných pro okamžitou obnovu podvýboru v případě jeho prozrazení byl oznamován co nejpravidelněji ústředí strany a mohl být uchován tam, kam se ruští četníci nemohou dostat). O předání těchto adres musí samozřejmě výbor rozhodovat podle svého uvážení a podle údajů, a nikoli na základě neexistujícího práva na „demokratické“ rozdělování těchto adres. A konečně nebude snad na škodu poznamenat, že místo několikačlenného závodního podvýboru *bude* někdy nutné nebo *vhodnější* omezit se jen na jmenování jednoho důvěrníka výboru (a jeho náhradníka). Jakmile bude závodní podvýbor ustaven, musí vytvořit celou řadu závodních skupin a kroužků s různými úkoly, s různým stupněm konspirativnosti a organizačních forem, např. kroužků obstarávajících kolportáž a distribuci tiskovin (jedna z nejdůležitějších funkcí, která musí fungovat tak, jako bychom měli opravdovou vlastní poštu, abychom si vyzkoušeli a prověřili nejen způsoby distribuce, ale i roznášku po bytech, abychom bezpodmínečně znali všechny byty i přístup do nich), kroužků, v nichž se bude číst ilegální literatura, kroužků pro sledování tajných policistů*, zvláštních krouž-

* Musíme dělníkům vštěpovat, že zabít tajného policistu, provokatéra nebo zrádce je možná někdy bezpodmínečně nutné, ale že by bylo naprosto nežádoucí a chybné dělat z toho pravidlo; že se musíme

ků pro řízení odborového hnutí a hospodářského boje, kroužků agitátorů a propagandistů, kteří dovedou podnítit diskusi a dlouho ji vést ve *zcela legálním* duchu (o strojích, o inspekci apod.) a přitom mluvit bez nebezpečí a veřejně, aby si lidi oťukali, prozkoumali půdu atd.* Závodní podvýbor se musí snažit obsáhnout celý závod, co největší počet dělníků vytvořením sítě nejrůznějších kroužků (nebo důvěrníků). Úspěch práce podvýboru musíme hodnotit podle množství těchto kroužků, podle toho, pronikne-li do nich vyslaný propagandista, ale hlavně podle správného a pravidelného *rozšiřování tiskovin* a získávání informací a zpráv od dopisovatelů.

Takže obecný typ organizace má vypadat podle mého názoru takto: v čele celého místního hnutí, veškeré místní činnosti sociální demokracie stojí výbor. Jemu podléhají instituce a pobočky jako 1. *sít výkonných důvěrníků*, která by zahrnovala (podle možnosti) všechny dělníky a byla by organizována formou *obvodních skupin* a závodních (továrních) podvýborů. Tato síť by v období klidu rozšiřovala tiskoviny, letáky, provolání a konspirativní zprávy výboru; v období boje by organizovala demonstrace a podobné kolektivní akce. 2. Výboru rovněž podléhá řada nejrůznějších kroužků a skupin sloužících celému hnutí (propaganda, přeprava, nejrůznější konspirativní akce atd.). Všechny skupiny, kroužky, podvýbory atd. musí mít postavení institucí nebo poboček výboru. Některé z nich přímo požádají o vstup do Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, a budou-li výborem schváleny, stanou se jejími členy, převezmou (z pověření výboru nebo po dohodě

snažit vytvořit organizaci, která by dokázala *zneškodňovat* tajné policisty tak, že je bude odhalovat a pronásledovat. Všechny zabít nemůžeme, ale vytvořit organizaci, která po nich bude pátrat a *vychovávat* dělnictvo, *je možné a nutné*.

* K nasazení v demonstracích, při osvobozování z vězení apod. potřebujeme i bojové kroužky složené z dělníků, kteří sloužili v armádě nebo jsou mimořádně silní a obratní.

s ním) jisté funkce a zavážou se, že se podrobí příkazům stranických orgánů, získají práva všech členů strany a jako takové budou považovány za nejbližší kandidáty na členství ve výboru atd. Jiné skupiny do Sociálně demokratické strany Ruska nevstoupí a budou i nadále existovat jako kroužky ustavené členy strany nebo příklánějící se k některé stranické skupině atd.

Ve všech svých *vnitřních* záležitostech mají členové *všech* těchto kroužků samozřejmě stejná práva jako členové výboru mezi sebou. Jedinou výjimkou bude, že právo *osobního* styku s místním výborem (a rovněž s ústředním výborem a ústředním tiskovým orgánem) bude mít pouze osoba (nebo osoby) určená tímto výborem. Ve všech dalších věcech bude tato osoba rovnoprávná s ostatními, kteří mají stejné právo obracet se (jenže ne osobně) jak na místní výbor, tak na ústřední výbor a ústřední tiskový orgán. Takže uvedená výjimka není v podstatě žádným porušením rovnoprávnosti, ale jen nezbytným ústupkem přísným požadavkům konspirace. Člen výboru, který nepředá zprávu „své“ skupiny výboru, ústřednímu výboru nebo ústřednímu tiskovému orgánu, se bude zodpovídat z přímého porušení stranických povinností. Dále, konspirativnost a organizovanost různých typů kroužků bude záviset na tom, jakou mají funkci: podle toho budou existovat nejrozmanitější organizace (od „nejpřísnější“, úzké, uzavřené až po zcela „volnou“, širokou, otevřenou, bez pevné organizační formy). Například pro skupinu kolportérů platí nejpřísnější konspirace a vojenská kázeň. Skupina propagandistů musí rovněž zachovávat konspiraci, ale vojenskou kázeň už méně. Skupina dělníků, kteří čtou legální tiskoviny nebo pořádají besedy o potřebách a požadavcích odborů, může zachovávat ještě menší konspiraci atd. Skupiny kolportérů musí patřit k SDDSR a musí znát jistý počet jejích členů a funkcionářů. Skupina, která zkoumá pracovní podmínky v určitém oboru a vypracovává návrhy odborových požadavků, nemusí nutně patřit k SDDSR.

Sebevzdělávací skupina vysokoškoláků, důstojníků a úředníků pracující *za účasti* jednoho či dvou členů strany někdy dokonce vůbec nemusí vědět o jejich příslušnosti ke straně atd. Avšak v jedné věci musíme ve všech těchto pobočných skupinách *bezpodmínečně* žádat *maximální organizovanost*: každý člen strany, který v nich pracuje, je formálně odpovědný za to, jak skupina pracuje, a musí rovněž udělat *všechno*, aby ústřední výbor a ústřední tiskový orgán *věděli co nejvíc* jednak o složení každé takové skupiny, jednak o *mechanismu* její práce a o veškeré náplni této práce. Je to nutné jednak proto, aby ústředí mělo *úplný* obraz o celém hnutí, jednak proto, aby mohlo z co nejširšího okruhu osob vybírat jednotlivce do různých stranických funkcí, dále proto, aby se od jedné skupiny mohly (prostřednictvím ústředí) učit všechny podobné skupiny v celém Rusku, a také proto, aby se předešlo pronikání provokatérů a pochybných osob do skupin — zkrátka, je to bezpodmínečně a ve všech případech naléhavě nutné.

Jak to udělat? Pravidelně podávat výboru hlášení, informovat ústřední tiskový orgán co nejpodrobněji o obsahu co největšího počtu těchto zpráv, zorganizovat, aby členové ÚV a místního výboru docházeli do nejrůznějších kroužků, a konečně *závazně* předávat na bezpečné místo (i stranickému byru při ústředním výboru a ústředním tiskovém orgánu) údaje o spojení s tímto kroužkem, tj. jména a adresy několika členů tohoto kroužku. Jedině tehdy, když člen strany podává výboru hlášení a oznamuje údaje o spojení, lze o něm říci, že se podílí na činnosti určitého kroužku a že splnil svou povinnost; jedině tehdy je celá strana s to *učit se* od každého aktivně pracujícího kroužku; jedině tehdy se nemusíme obávat prozrazení, neboť budeme-li mít spojení s nejrůznějšími kroužky, bude moci delegát našeho ÚV vždycky snadno *ihned* najít náhradníky a obnovit činnost. Při zatčení výboru pak nebude rozbit celý aparát, vypadnou jen vedoucí funkcionáři, kteří budou mít za sebe připraveny náhradníky. A ať nikdo neříká,

že podávat hlášení a oznamovat údaje o spojení není z konspirativních důvodů možné: stačí jen chtít. Možnost předat (nebo poslat) zprávu a oznámit údaje o spojení je vždycky a *vždycky se najde*, pokud budeme mít výbory, pokud budeme mít ústřední výbor nebo ústřední tiskový orgán.

Dostali jsme se teď k nesmírně důležité zásadě veškeré organizace strany a stranické činnosti: je-li v ideovém a praktickém *vedení* hnutí a revolučního boje proletariátu nutná *co největší centralizace*, pak v *informovanosti* ústředí strany (a tedy i celé strany) o hnutí, v *odpovědnosti* vůči straně je nutná *co největší decentralizace*. Vést hnutí musí co nejmenší počet pokud možno stejnorodých skupin zkušených profesionálních revolucionářů. Pracovat v hnutí musí co největší počet co nejrozmanitějších a nejroznorodějších skupin z nejrozumnějších vrstev proletariátu (i jiných tříd lidu). Ústředí strany musí mít neustále o každé této skupině nejen přesné údaje, týkající se její činnosti, ale i *co neúplnější údaje* o jejím *složení*. Vedení hnutí musíme centralizovat. Musíme také (*kvůli tomu*, neboť bez informovanosti je centralizace nemožná) co nejvíce *decentralizovat odpovědnost vůči straně* každého jejího člena, každého pracovníka, každého kroužku, který ke straně patří nebo se k ní přiklání. Tato decentralizace je nezbytnou podmínkou revoluční centralizace a *jejím nezbytným korektivem*. Až totiž bude dosažena centralizace a my budeme mít ústřední tiskový orgán a ústřední výbor, pak každá sebe-menší skupina bude mít možnost se na ně obracet — a nejen možnost, ale dlouholetá praxe umožní *pravidelný* styk s ústředním tiskovým orgánem a ústředním výborem — a tím se vyhneme politováníhodným následkům vyplývajícím z náhodných chyb ve složení toho či onoho místního výboru. Teď, když máme na dosah ruky faktické sjednocení strany a vytvoření skutečně vedoucího ústředí, musíme zvlášť důkladně pamatovat na to, že *toto ústředí bude bezmocné*, jestliže zároveň neprovedeme *maximální decentralizaci odpovědnosti vůči tomuto ústředí i v jeho informovanosti*

o všech šroubcích a kolečkách stranického mechanismu. Taková decentralizace není nic jiného než rub *dělbý práce*, která patří, jak se všeobecně uznává, k nejnaléhavějším praktickým požadavkům našeho hnutí. Žádné oficiální uznání určité organizace za vedoucí, žádné ustavení formálních ústředních výborů ještě naše hnutí skutečně nesjednotí, nevytvoří pevnou bojovou stranu, bude-li stranické ústředí i nadále *vytlačeno* z vykonávání bezprostřední praktické práce místními výbory starého typu, tj. takovými, v nichž je na jedné straně spousta lidí, kteří dělají všechno možné, nevěnují se jednotlivým úkolům na úseku revoluční práce, nejsou odpovědní za zvláštní akce, nedovedou do konce započaté, dobře promyšlené a připravené dílo a ztrácejí spoustu času a sil kvůli radikalistickému shonu, a na druhé straně je tu celá spousta studentských a dělnických kroužků, z nichž polovinu výbor vůbec ani nezná a z nichž polovina je stejně těžkopádná, nesespecializovaná, profesionálně nezkušená, právě tak nevyužívá zkušeností ostatních a stejně jako výbor se do nekonečna radí „o všem“, zabývá se volbami a stanovami. Aby mohlo ústředí dobře pracovat, musí se místní výbory *reorganizovat*, stát se specializovanými a „praktickými“ organizacemi, které dosáhnou skutečné „dokonalosti“ jednou v té, jindy v jiné praktické funkci. Aby ústředí mohlo nejen radit, přesvědčovat a diskutovat (jak tomu bylo dosud), ale skutečně dirigovat orchestr, musí přesně vědět, kdo, kde a které housle hraje, kde, jak a na jaký nástroj se kdo učil a učí hrát, kdo, kde a proč hraje falešně (když hudba začíná tahat za uši) a koho, jak a kam přesadit, aby se odstranila disonance apod. Dnes — řeknu to otevřeně — buď nic nevíme o *skutečné vnitřní* práci výboru, známe jen jeho svolání a všeobecné zprávy od dopisovatelů, nebo o něm víme od svých přátel a od svých dobrých známých. Jenže by přece bylo směšné myslet si, že obrovská strana, která je schopna vést ruské dělnické hnutí a chystá všeobecný nápor proti samoděržaví, by se s tím mohla spokojit. Snížit počet členů výboru,

pověřit podle možnosti každého určitou specifickou, kontrolovanou a odpovědnou funkci, utvořit zvláštní, docela malé výkonné ústředí, vybudovat síť výkonných důvěrníků, kteří by zabezpečili spojení výboru s každým velkým závodem a továrnou, pravidelně rozšiřovali tiskoviny a poskytovali ústředí přesný obraz, jak se tato distribuce provádí a jaký je celý mechanismus jejich práce, a konečně vytvořili početné skupiny a kroužky, které by se ujaly různých funkcí nebo sjednotily lidi, kteří se hlásí k sociální demokracii, pomáhají jí a mají v úmyslu stát se sociálními demokraty s tím, že výbor a ústředí budou vždy vědět o činnosti (a složení) těchto kroužků — tak by měla vypadat reorganizace petrohradského stranického výboru i všech ostatních výborů, a proto je otázka stanov tak málo důležitá.

Začal jsem rozborem konceptu stanov, abych názorněji ukázal, k čemu směřují mé návrhy. Takže čtenáři je doufám nakonec jasné, že bychom se snad vlastně mohli obejít i *bez stanov* a nahradit je pravidelným podáváním zpráv o každém kroužku, o každém úseku činnosti. Co můžeme uvést ve stanovách? Výbor všechny řídí (to je jasné tak jako tak). Výbor volí výkonnou skupinu (což není vždycky nutné, a pokud je to nutné, nesouvisí to se stanovami, ale se *zprávou*, kterou ústředí dostane o složení této skupiny a o jejích náhradnících). Výbor rozděluje mezi své členy jednotlivé oblasti činnosti a ukládá každému, aby pravidelně podával zprávy výboru a informoval ústřední tiskový orgán a ústřední výbor o průběhu práce (a tady je důležitější informovat ústředí, jak byla práce rozdělena, než zaktvit ve stanovách pravidlo, které se při našem nedostatku lidí *mnohdy* ani nepoužije). Výbor musí přesně určit, kdo je jeho členem. Výbor se doplňuje kooptací. Výbor ustavuje obvodní skupiny, závodní podvýbory a jiné a jiné skupiny (kdybychom měli vypočítávat všechny, které bychom potřebovali, nikdy bychom nebyli hotovi, a vyjmenovat je ve stanovách jen přibližně nemá smysl; stačí informovat

ústředí o ustavení takové skupiny). Obvodní skupiny a podvýbory zakládají další kroužky... Vypracovávání takových stanov je dnes celkem málo užitečné, protože dosud skoro nemáme (na mnoha místech vůbec nemáme) celostranické zkušenosti s činností těchto různých skupin a podskupin, a abychom tyto zkušenosti získali, k tomu nepotřebujeme stanovy, k tomu je zapotřebí zorganizovat stranickou informovanost, smím-li se tak vyjádřit; na projednání stanov vyplývá každá místní organizace přinejmenším několik večerů. Kdyby každý věnoval tento čas sepsání podrobné a promyšlené zprávy o své zvláštní funkci a předložil ji *celé straně*, prospělo by to věci stokrát více.

Stanovy nám nepomohou nejen proto, že revoluční práce nepřipouští vždy pevnou organizační formu. Taková pevná organizační forma je jistě potřebná a my se musíme snažit podle možnosti *formálně vymezit* veškerou činnost. Pevná organizační forma je přípustná v mnohem větší míře, než se obvykle soudí, nedosáhne se jí však stanovami, ale jen a jen (opakujeme to znovu a znovu) přesným *informováním* ústředí strany: teprve pak to bude faktická organizační forma spjatá s faktickou odpovědností a s informovaností (po linii strany). Všichni přece víme, že *závažné* konflikty a neshody se u nás v podstatě vůbec neřeší hlasováním „podle stanov“, nýbrž jen bojem a pohrůzkami, že lze „odejít“. Tímto vnitřním bojem jsou naplněny dějiny *většiny* našich výborů za poslední tři čtyři roky stranického života. Je velká škoda, že se tento boj nevedl podle určitých pravidel: byl by straně přinesl mnohem větší poučení a našim nástupcům víc zkušeností. Jenže *takovou* užitečnou a nutnou pevnou organizační formu nevytvoří žádné stanovy, ale jen a jen *informovanost po linii strany*. Za samodržaví nemůžeme mít jiný prostředek a nástroj k informovanosti ve straně než pravidelné informování ústředí strany.

A teprve tehdy, až se naučíme co nejvíce využívat informací ve straně, až získáme opravdové zkušenosti z fungo-

vání různých organizací, teprve na základě těchto rozsáhlých a mnohaletých zkušeností můžeme vypracovat *stanovy, které nebudou jen na papíře.*

*Napsáno mezi 1. a 11.
(14. a 24.) zářím 1902*

DOSLOV

Redace Jiskry píše v 55. čísle^[119], že ústřední výbor s opozicí „se dohodly odsoudit k zapomnění“ fakta, jež uvádím v Dopise redakci Jiskry (Proč jsem vystoupil z redakce Jiskry?)*. Toto redakční prohlášení je už opravdu jen formální, byrokratické a úřední „vyhotovení odpovědi“ (abych užil vybroušeného stylu soudruha Axelroda). Ve skutečnosti k žádné takové dohodě *nedošlo*, jak výslovně prohlašuje zahraniční zástupce ústředního výboru ve zvláštním letáku, vydaném hned po vyjití 55. čísla Jiskry.⁷ K takové dohodě ani *dojít nemohlo*, což ostatně musí být jasné každému pozornému čtenáři mého dopisu, neboť opozice *odmítla* „usmíření“, které navrhoval ústřední výbor a které by *patrně* zahrnovalo podmínku odsoudit k zapomnění všechno, na co je záhodno zapomenout. Redakce přece nemohla být tak naivní a doufat, že odmítne-li usmíření a *vypoví-li v 53. čísle^[99] boj nechvalně známému byrokratismu*, že si druhá strana nechá pro sebe, odkud se tyto báchorky o byrokratismu *skutečně* berou.

Redakci bylo velice proti mysli, že jsem skutečný zdroj těchto báchorek označil jako *hašteření* (Literatengezänk — hašteření publicistů). Jak by ne! Jenomže napovídat plno ubohostí o této skutečně nepříjemné záležitosti neznamená ještě fakt vyvrátit.

Dovolíme si položit velevážené redakci dvě otázky.

První otázka. Jak to, že nejzuřivější obvinění ze samovlády, z nastolení robespierrovskeho režimu, z provedení převratu atd. atd. připadají *jedněm* jen *komická*, kdežto *druhé* do krve

* Viz Spisy 7, Praha 1953, s. 116—122. *Red.*

uráží klidné vyličení fakt a povídání o skutečně požadovaných generálských místech? Jsou tím tak uraženi, že vedou jakési „nic neříkající“ řeči o „osobních narážkách“, „špatném morálním světle“ a dokonce o „nizkých“ (kdepak se tohle vzalo??) „pohnutkách“? Proč je tu takový rozdíl, co vy na to, moji milí? Snad ne proto, že generálské „místo“ je „nižší“ než místo samovládce?

Druhá otázka. Čím to, že redakce čtenářům nevysvětlí, proč vyslovila přání (kdysi dávno, kdy patřila k opozici a skutečně byla „v menšině“) *odsoudit k zapomnění* některá fakta? Nedomnívá se snad, že už pouhé pomyšlení, že by mohla vyslovit přání „odsoudit k zapomnění“ *zásadní* neshody, je absurdní a nemohlo napadnout žádného rozumného člověka?

Vidíte, jak jste nešikovní, moji milí „politictí odpůrci“! Chtěli jste mě znemožnit obviněním, že *já* redukuji zásadní spor na hašteření, a místo toho jste *potvrdili* to, co říkám o skutečném zdroji některých vašich „neshod“.

Dále. Redakce sice vzhledem ke své nešikovnosti přiznala, že tu hašteření bylo, ale už se nenamáhalo čtenářům vysvětlit, kde podle jejího názoru končí zásadní neshoda a kde začíná hašteření. Redakce se vůbec nevyjadřuje k tomu, že se ve svém dopise pokouším *naprosto přesně* tyto dvě oblasti vymežit. Uvádím v něm, že zásadní neshoda (zdaleka ne tak hluboká, aby musela vést ke skutečné *roztržce*) se projevila při projednávání 1. článku stanov a prohloubila se ke konci sjezdu⁸, když se jiskrovská menšina sblížila s nejiskrovci. Vysvětluji rovněž, že řeči o byrokratizmu, formalizmu aj. jsou především pouhým *dozvukem posjezdového* hašteření.

Redakce patrně nesouhlasí s *takovým* vymezením toho, co je „zásadní“ a na co „je třeba zapomenout“. Proč se tedy nenamáhalo sdělit *svůj názor*, jak tyto oblasti „správně“ vymežit? Nebylo to náhodou proto, že tyto oblasti se dosud v jejím vědomí od sebe neoddělily (a ani se oddělit nemohou)?

Na základě fejletonu^[2] váženého soudruha Axelroda z téhož 55. čísla Jiskry mohou čtenáři posoudit, kam až vede tato... nejasnost a čím se stává náš ústřední stranický tiskový orgán. K naší diskusi o 1. článku stanov neříká soudruh Axelrod *jediné* podstatné slovo a omezuje se jen na narážky na „periferní spolky“. Pro člověka, který na sjezdu nebyl, jsou tyto narážky absolutně nepochopitelné. Soudruh Axelrod pravděpodobně zapomněl, jak dlouho a jak důkladně jsme o 1. článku diskutovali! Zato si vytvořil „teorii“, podle níž „většina jiskrovců, kteří přišli na sjezd, vycházela z přesvědčení, že jejich hlavním úkolem je... bojovat proti vnitřním nepřítelům“. „Před tímto posláním ustupoval“ u většiny „do pozadí“ (podle pevného přesvědčení váženého soudruha Axelroda) „pozitivní úkol, který ji zde čekal“. „Perspektiva pozitivní práce se odsouvá do mlhavých dálek neurčité budoucnosti“; strana má teď před sebou naléhavější „bojový úkol pacifikovat vnitřní nepřátele“. A soudruh Axelrod nenašel slova, jimiž by pranýřoval tento „byrokratický* (nebo mechanický) centralismus“, tyto „jakobínské“ (!!?) plány, tyto „rozbíječe“, kteří kohosi „potlačují a pokládají ho za buřiče“.

Abych ukázal, jaká je ve skutečnosti hodnota této teorie — přesněji tohoto obviňování většiny sjezdu z rozbíječských tendencí potlačovat (nejspíš *fiktivní*) buřiče a z ignorování pozitivní práce, stačí, připomenuli-li zapomnětlivému soudruhu Axelrodovi *jeden* (pro začátek jeden) drobný detail. Dne 6. října 1903, když jsme předtím mnohokrát domlouvali členům menšiny, jak nesmyslný a rozbíječský je jejich bojkot, vyzvali jsme s Plechanovem *oficiálně* „buřičské“ publicisty (včetně soudruha Axelroda), aby se pustili do pozitivní práce, a oficiálně jsme je upozornili, že odmí-

* Využívám příležitosti, abych redakci upozornil, že moje brožura vychází pod „určeným titulem“. Jako přesvědčený centralista se podřizuji „zásadním“ pokynům našeho ústředního tiskového orgánu, který v 55. čísle zavedl rubriku, v níž byl otištěn přehled stranických publikací podle „titulů“ (ve jménu boje proti formalismu).

tat tuto práci je nerozumné, ať už pro jejich osobní podrážděnost, nebo pro ty či ony neshody (k jejichž vyjasnění *nabízíme* stránky našich tiskovin).*

Soudruh Axelrod na to zapomněl. Zapomněl, že to tehdy energicky odmítl a neuvedl jediný důvod na vysvětlenou. Zapomněl, že pro něho se tenkrát, v těch dávných dobách, „pozitivní práce odsouvala do mlhavých dálek neurčité budoucnosti“, kterážto budoucnost se teprve 26. listopadu 1903 stala vytouženou přítomností.⁹

Soudruh Axelrod na to nejen „zapomněl“, ale byl by rád, kdyby se vůbec „odsoudily k zapomnění“ podobné „osobní narážky“, není to tak?

Upozorňovat menšinu na to, že *celé měsíce* rozbíjela stranu, zanedbávala pozitivní práci a svým hašteřením připravovala ústřední výbor o *spoustu sil*, to jsou „osobní narážky“, to znamená vrhat špatné morální světlo, to znamená snižovat boj dvou tendencí na pouhé hašteření. Pro tohle není na stránkách ústředního orgánu místo.

Ale obviňovat většinu sjezdu strany, že se opovážila marnit čas přesvědčováním „buřičů“, že rozbíjela stranu bojem proti *fiktivním* rozbíječům, to jsou zásadní neshody, na které je třeba „rezervovat“ sloupce Jiskry. Není to tak, vážený soudruhu Axelrode?

Když se soudruh Axelrod kolem sebe porozhlédne, možná že najde i dnes dost příkladů, jak se „pozitivní práce“ i pro praktiky menšiny odsouvá do mlhavých dálek stejně vytoužené, avšak stále ještě neurčité budoucnosti.

Věřte mi, že pro vás by bylo výhodnější, kdybyste vůbec nemluvil o vztahu většiny a menšiny k pozitivní práci. Bylo by výhodnější nepřipomínat, o čem mluví například jeden tovární dělník z města -va¹⁰ v dopise, který mi poslal:

„Milý soudruhu!

V poslední době, tj. po druhém sjezdu strany, nám bylo oznámeno, že sjezd ne zvolil ústřední výbor jednomyslně, že se sjezd rozštěpil na

* Viz Spisy 7, Praha 1953, s. 354. Red.

dvě části v otázce vztahu mezi ústředním tiskovým orgánem a ústředním výborem a vytvořila se takzvaná většina a menšina. To všechno na nás plnou tíhou dolehlo jako balvan, neboť už sama otázka vztahu ústředního tiskového orgánu k ústřednímu výboru byla pro nás nečekaně nová: vždyť až do sjezdu se o ní nikdy v žádných kroužcích ani na schůzích nemluvalo, a pokud se pamatuji, ani se o ní nikde nepsalo. Zamlčování celé této věci až do sjezdu je mi právě nepochopitelné. Budu-li předpokládat, že něco takového vůbec neexistovalo, pak musím přiznat, zesoudruzi, kteří vynakládali všechnysvé síly nasjednocení strany, neměli jasnou představu o její organizaci, tj. o jejím uspořádání. Jenže to je naprosto nemožné, protože otázka, pro kterou se teď strana rozštěpila, jasně ukázala, že názor na uspořádání strany zde byl, jenže nebyl u všech stejný. A je-li tomu tak, proč se to tajilo? To za prvé. A za druhé, musí-li se tato otázka řešit, ptám se: Jaké uspořádání strany zajistí její ortodoxní orientaci? A tu mě hned napadá, že kromě uspořádání strany je důležité i složení jejích vůdců, tj. jsou-li ortodoxní, je ortodoxní i orientace, jsou-li to oportunisté, je i strana taková. Vycházím-li teď z těchto předpokladů a znám-li složení vůdců strany, vyslovuji se rozhodně pro to, aby ústřední tiskový orgán měl převahu nad ústředním výborem v ideovém vedení strany. K tomuto postoji mě tím více nutí ruské poměry: i kdyby byl ústřední výbor nevím jak ortodoxní, pokud je v Rusku, nemůže si být jist před prozrazením a před tím, že tedy přestane být ortodoxní, poněvadž nástupci přece nejsou vždycky stejní jako ti, na jejichž místa nastupují. Kdopak ze soudruhů, kteří aspoň trochu poznali práci ve výborech, by neznal případy, kdy jedna z mnoha nahodilostí způsobí, že i nejlepší výbor je vystřídán špatným a naopak? Docela jinak je tomu s ústředním tiskovým orgánem: pracuje v jiných podmínkách (uvážíme-li, že ústřední tiskový orgán bude v zahraničí), které mu zajišťují dlouhodobější existenci, a tedy i možnost vychovat si důstojné nástupce. Ale nevím, soudruhu, zda je možné tuto otázku vyřešit jednou provždy, tj. buď aby ústřední tiskový orgán měl trvalou převahu nad ústředním výborem, anebo ústřední výbor nad ústředním tiskovým orgánem. Myslím, že to není možné. Vezměme si takovou situaci: složení ústředního tiskového orgánu se najednou změnilo a z ortodoxního se stalo oportunistické, jako v případě Vorwärtsu v Německu; mělo by pak mít převahu v ideovém vedení? Co bychom potom měli dělat my, kteří jsme vychováni v ortodoxním duchu? Museli bychom s ním souhlasit? Jistěže ne. Naší povinností by bylo zbavit ho práva převahy a poskytnout je jiné instituci. A kdyby se to z nějakého důvodu neudělalo, ať už kvůli stranické kázní, nebo pro něco jiného, pak bychom si všichni zasloužili, abychom byli považováni za zrádce dělnického sociálně demokratického hnutí. Tak se na to dívám já, a v žádném případě nemo-

hu souhlasit s vyřešením této otázky jednou provždy, jako to dělají někteří soudruzi.

Dnes je mi naprosto nepochopitelný boj, který se teď vede mezi většinou a menšinou a velmi mnohým z nás se zdá nesprávný. Řekněte sám, soudruhu! Copak je přirozené vynakládat všechny síly na objížďení výborů jen proto, aby se tam mohlo vykládat o většině a menšině? To opravdu nevím. Copak je ta otázka tak důležitá, abychom jí věnovali všechny síly a dívali se kvůli ní jeden na druhého div ne jako na nepřítele? Ono to skutečně vypadá tak, že je-li výbor sestaven dejme tomu z příslušníků jednoho tábora, pak se tam z druhého už nikdo nedostane, i kdyby se pro danou práci nevím jak hodil. Dokonce vám řeknu, že se tam nedostane ani tenkrát, když je ho tam pro danou práci nutně zapotřebí a když je ke škodě věci, že danou práci nedělá. Tím ovšem nechci říci, že bychom měli přestat bojovat kvůli této otázce. To jistě ne, jen by podle mého názoru měl tento boj vypadat jinak a neměli bychom kvůli němu zapomínat na svůj hlavní úkol, totiž na propagování sociálně demokratických myšlenek mezi masami. Zapomínáme-li na to, oslabujeme naši stranu. Nevím, je-li to správné, ale když vidím, jak někteří naše zájmy pošlapávají a úplně na ně zapomínají, pokládám je všechny za politické intrikány. Člověka to jaksí bolí a až se bojí o naši věc, když vidí, že lidé, kteří stojí v jejím čele, se zabývají něčím jiným. Když se na to tak dívám, myslím si: Copak je naše strana opravdu odsouzena k věčným rozbrojům kvůli takovým malichernostem, copak nejsme schopni současně vést boj uvnitř i navenek? K čemu se vlastně pořádají sjezdy, když se jejich usnesení nedodrží, když si každý dělá, co mu napadne, a ospravedlňuje to tím, že sjezd to nesprávně rozhodl, že ústřední výbor není akceschopný atd. A to dělají lidé, kteří před sjezdem pořád volali po centralizaci, po stranické kázni aj., a teď jako by chtěli ukázat, že kázeň je jen pro obyčejné smrtelníky, ale ne pro ně, kteří jsou nahoře. Asi zapomněli, že jejich příklad nesmírně demoralizuje méně zkušené soudruhy. Dnes se však už mezi dělníky znovu ozývá nespokojenost s inteligencí, která pro své spory na dělníky zapomíná, takže nyní už i ti nadšenější skládají ruce v klín, protože nevědí, co mají dělat. Zatím jsou tedy všechny řeči o centralizaci jen planým řečněním. Nezbyvá než doufat, že se v budoucnu všechno změní k lepšímu.“

Napsáno v lednu 1904

Zdá se nám, že autor dopisu klade otázku až příliš přímočaře a podceňuje význam organizovaných demonstrací. V této hlavní věci jsme dosud udělali málo a na organizování se teď musíme zaměřit především a ze všech sil. Dokud nemáme pevně stmelené revoluční organizace, schopné vyslat několik oddílů vybraných lidí, kteří by celou demonstraci řídili, do té doby se nevyhneme nezdarům. Jakmile se však jednou taková organizace vytvoří a v průběhu práce se díky řadě zkušeností upevní, pak tato organizace (a jedině ona) dokáže vyřešit otázku, kdy a jak se ozbrojit, kdy a jak použít zbraní. Tato organizace bude muset rovněž důkladně promyslet, jak „urychlit mobilizaci“ (to je velmi důležitá věc, kterou autor dopisu naprosto správně zdůrazňuje), jak zvýšit počet aktivních demonstrantů, jak instruovat pořadatele a rozšířit agitaci mezi lidmi, jak přimět k „aktivitě“ „dav zvědavců“ a „demoralizovat“ armádu. Právě proto, že takový krok jako přechod k ozbrojenému boji v ulicích je „tvrdý“ a „dříve či později nevyhnutelný“, může a musí jej podniknout jen silná revoluční organizace, která hnutí *bezprostředně* řídí.

Napsáno po 6. (19.) říjnu 1902
Poprvé otištěno roku 1946,
Sočinenija V. I. Lenina, sv. 6, 4. vyd.

Podle rukopisu

POLITICKÝ BOJ A POLITIKAŘENÍ

Vnitřní politice ruské vlády lze dnes patrně ze všeho nejméně vytýkat nedostatek rozhodnosti a vyhraněnosti. Boj proti vnitřnímu nepříteli je v plném proudu. Sotvakdy v minulosti byly tak přeplněny pevnosti, věznice, žaláře a cely policejních komisařství, ba dokonce i soukromé domy a byty proměněné dočasně ve vězení. Pozatýkané není kam umístit, obvyklé „transporty“ na Sibiř nestačí pojmout všechny vypovězené, a je proto třeba vypravovat mimořádné „expedice“; nejsou síly a prostředky na to, aby se zavedl stejný režim pro všechny uvězněné, které obzvlášť pobuřuje a dohání k protestům, boji a hladovkám naprostá zvlů bezradných a despotických místních úřadů. A vyšší úřady ponechávají volnou ruku drobným úředníkům, aby se vypořádali se zadrženými vnitřními nepřáteli, a mezitím dál usilovně „zdokonalují“ a reorganizují policii, aby vymýtila celou jejich síť i s podhoubím. Je to nezastřená a skutečná válka, kterou stále širší vrstvy ruských měšťáků nejen pozorují, ale víceméně bezprostředně samy na sobě pocítují. Za předvojem policejních a četnických přepadových oddílů pomalu, ale nezadržitelně postupuje mohutná zákonodárná mašinerie. Vezměte si zákony z posledního měsíce a okamžitě vám padnou do očí především nová nařízení, kterými berou zasvě poslední zbytky finských svobod, a snad ještě rozsáhlý zákon o šlechtických svépomocných pokladnách^[113]. První z těchto opatření^[137] úplně podryvá samostatnost finských soudů a senátu a umožňuje generálnímu gubernátorovi o všem vědět a všechno kontrolovat, tj. dělá z Finska de facto jednu z mnoha

bezprávných a pokořených ruských provincií. Od nynějška — uvádí^[159] policajtská oficiální Finljandskaja gazeta¹² — lze doufat v „harmonickou“ součinnost všech místních institucí... Nevím jen, je-li to zlomyslný výsměch nad bezbranným nepřítelem, kterému byla zasazena ta nejpodlejší a nejprudší rána, nebo jsou-li to farizejské řečičky à la Jidášek Golovlev*.

Druhý z uvedených zákonů je dalším výplodem téhož zvláštního poradního sboru pro záležitosti šlechtického stavu, který už obšťastnil vlast rozkradením sibiřské půdy („zavedení statkářského vlastnictví půdy na Sibiři“).¹³ V době těžké obchodní a průmyslové krize a úplného zbláznění vesnice, kdy milióny dělníků a rolníků hladovějí a živoří, nedovedeme si samozřejmě představit, že by se daly peníze lidu využít lépe než jako milodar chudáčkům pánům šlechtickým velkostatkářům. Vláda poskytne každé šlechtické svépomocné pokladně jednak jednorázově určitou částku („podle uvážení panovníkova“!) a jednak jí bude po deset let vyplácet příspěvek ve výši částky, kterou místní šlechtici sami mezi sebou vyberou. Pokladna bude pomáhat těm, kdo mají potíže se splácením úroků z dluhů. Páni šlechtici mohou beze všeho dělat dluhy dál, když se jim naskýtá tak snadný způsob, jak je splácet z kapes lidu.

K dovršení této politiky štvanic, násilí a okrádání, k jejímu všeobecnému uplatnění a posvěcení přispěly jakoby záměrně carovy projevy k šlechticům, členům zemstev, rolníkům a dělníkům (v Kursku a v Petrohradě)^[104]. Car děkoval šlechticům za jejich služby, za služby „svědomité a oddané“, a slíbil jim, že bude neustále pečovat o upevnění statkářského vlastnictví půdy, „které je odvěkou oporou pořádku a mravní síly Ruska“. Členům zemstev neřekl car jediné slovo ani o opoře a mravní síle Ruska, ani o svědomitých a oddaných službách. Oznamil jim stručně a jasně, že jejich „posláním je místní organizátor-

* Postava hamižného farizeje z románu Saltykova-Ščedrina Golovlevské panstvo. *Čes. red.*

ská činnost v oblasti hospodářských potřeb“, a jediné tehdy, budou-li toho pamětlivi a budou-li úspěšně toto posláním plnit, mohou si být jisti jeho blahovůlí. Byla to naprosto jasná odpověď na konstituční snahy členů zemstev, bylo to výslovné varování (nebo přesněji napomenutí), pohružka, že jim bude odmítnuta „blahovůle“, jestliže se opováží překročit rámec „místní organizátorské činnosti v oblasti hospodářských potřeb“.

Rolníky pak už car rovnou pokáral za „nepokoje“ a „drancování velkostatků“. Bestiální bití a týrání rolníků, kteří se z hladu a zoufalství vzbouřili, označil za „zasloužený trest“ a připomněl jim slova Alexandra III., který jim přikázal, aby „poslouchali maršálky šlechty“. A konečně k dělníkům nemluvil car už o ničem jiném než o „nepřátelích“, *svých nepřátelích*, kteří jsou nutně i nepřáteli dělníků.

A tak šlechtici zůstávají věrnými sluhy a odvěkou oporou pořádku. Členové zemstev (nebo šlechtici v zemstvech?) si zaslouží varování, rolníci pokárání s příkazem, aby poslouchali šlechtice. Dělníkům se pohroží řečí o *nepřátelích*. Jsou to poučné projevy. Poučné je porovnat si je a bylo by velmi žádoucí, aby se s přesným textem a pravým smyslem těchto projevů obeznámil co největší počet lidí v svoláních, letácích, při diskusích v kroužcích a na schůzích. Pouhé vysvětlující poznámky k textu těchto projevů by mohly skvěle posloužit k agitaci i mezi nejméně vzdělanými, nejzaostalejšími vrstvami dělnické třídy, mezi drobnými obchodníky a výrobci a rovněž mezi rolnictvem. A nejen „nevzdělanému lidu“, ale ani mnohým osvíceným a vzdělaným ruským měšťákům, zejména všem liberálním měšťákům a obzvláště členům zemstev by neuškodilo, kdyby se dobře zamysleli nad carovými projevy. Nestává se tak často, abychom z úst korunovaných hlav slyšeli tak jednoznačné přiznání, potvrzení a vyhlášení vnitřní války: války mezi různými třídami obyvatelstva, války s vnitřními nepřáteli. A otevřené přiznání války je velmi dobrým

prostředkem proti nejrůznějším druhům politikaření, tj. pokusům zamaskovat, obejít, zastavit válku, nebo pokusům zúžit a bagatelizovat její smysl.

Politikaření, o němž mluvíme, se dopouští vláda i umírněná opozice, někdy dokonce revolucionáři (v tomto případě ale ve zvláštní formě, odlišné od předchozí). U vlády je to záměrné koketování, korupce a demoralizace, stručně řečeno systém, který dostal název „zubatovovština“.¹⁴ Podstatou zubatovovštiny jsou sliby menších či větších reforem a zřejmá ochota uskutečnit z nich jen mizivý zlomek a požadavek vzdát se za to politického boje. Dnes už i leckteří z členů zemstev vidí, že jednání ministra vnitra pana Plevého s panem D. N. Šipovem (předsedou moskevské zemstevní správy) je začátek „zubatovovštiny v zemstvech“. Plevé slibuje, že se bude k zemstvu chovat „vládněji“ (viz *Osvobožděnie*¹⁵, č. 7), slibuje, že začátkem příštího roku svolá poradu předsedů zemstevních správ k „vyřešení všech otázek týkajících se organizace zemstevních institucí“, a žádá za to, aby členové zemstev „nemluvili o zastoupení ve vyšších vládních institucích“. Zdálo by se, že je to nad slunce jasnější: slib je zcela neurčitý, zato požadavek je takový, že bude-li splněn, nelze splnit tužby členů zemstev. Proti tomuto politickému podvodu, eskamotérství a demoralizaci existuje jen jediný prostředek: nemilosrdné odhalování eskamotérů a rozhodný politický (tj. v ruských poměrech *revoluční*) boj proti policejní samovládě. Jenže naši členové zemstev, pokud lze soudit podle časopisu *Osvobožděnie*, nemají dosud pro tento úkol předpoklady. Na politikaření odpovídají politikařením, jejich orgán nemá jasně vyhraněnou pozici. V 7. čísle časopisu *Osvobožděnie* se o tom můžete přesvědčit zvlášť názorně, protože se tu k dané otázce vyjadřuje nejen redakce, ale i někteří spolupracovníci, s nimiž redakce víceméně nesouhlasí. Názor, že Plevého sliby jsou jen vějička a zubatovovština, se v redakčním úvodníku cituje jen jako názor některých členů zemstev, přičemž se zároveň

uvádějí i názory jiných členů, kteří „jsou ochotni dbát pokynů pana ministra“ (!!). Redakci ani nenapadne vypovědět zubatovovštině v zemstvech válku. Varovala členy zemstev před „ústupky“ vládě (v čísle 5^[140] a 6^[189]), ale nemá se k rozhodnému odsouzení pana Šipova a spol., kteří uposlechli rad starého policejního lišáka a vyškrtli z programu jarního sjezdu zemstev 4. bod (v němž se uvádí, že je nutné rozšířit o volené činitele zemstev Zvláštní poradní sbor pro potřeby zemědělského průmyslu). Redakce nedochází ve svém úvodníku k závěru, že zemstvo bylo poníženo, jestliže část jeho členů naletěla na podvody policie, nýbrž uzavírá, že už sám fakt jednání vlády se zemstvem „dokazuje, že zemstvo je už dnes vlastně ‚zastupitelským orgánem‘“ (!! a že „sjezd“, který pan Pleve přislíbil (ale pan Pleve snad mluvil jen o „poradě“, ne?) „je rozhodně žádoucí“, neboť „jistě vnese jasno do vztahu mezi zemstvem a vládou“. Redakce „je pevně přesvědčena, že činitelé zemstev se dokážou na sjezdu správně projevit, tj. jako zástupci obyvatelstva, a ne jako přísluhovači ministrů pro hospodářské záležitosti“. Kdybychom měli soudit jen podle tohoto redakčního úvodníku, museli bychom naopak dojít k pevnému přesvědčení, že členové zemstev se opět stanou „přísluhovači“ policejní správy, jako se jimi stali pánové Šipov a spol. (dokud je nevytlačí nebo nepředělá jiná linie prosazovaná v zemstvech).

Od politikaření úvodníku si s radostí oddechne u dalších článků spolupracovníků redakce: pana Antona Starického a ještě více člena zemstva pana T.^[20] První nazývá čin pana Šipova a spol. „nesprávným krokem“^[175], radí zemstevním činitelům, aby „se neukvapili a nezaprodali se za jakýsi sjezd, jehož náplň určí pan Pleve“, radí nesedat na vějíčku a nepolitikařit. Redakce k tomu poznamenává: „vcelku s autorem článku souhlasíme“, neboť zřejmě shledává, že v jednotlivostech nelze politikaření tak jednostranně odsuzovat*.

* V 8. čísle časopisu Osvoboždění^[200], které právě došlo, čteme

Druhý spolupracovník redakce se už vysloveně bouří proti celému stanovisku časopisu Osvoboždění, útočí na jeho polovičatost a nerozhodnost, odsuzuje falešné fráze, jako je poukazování na „lidovou anarchii“, a prohlašuje, že se „nelze spokojit s polovičatostí, že je nutné odhodlat se jít až do důsledků“, že „se musí skoncovat s otrockou polovičatostí legální opozice...“ a „nezastavit se před oběťmi“, že „dokud se my (členové zemstev) nestaneme revolucionáři, nebudeme schopni přispět něčím podstatným k politickému osvobození Ruska“. Nadšeně vítáme tato poctivá a rozhodná slova člena zemstva a vřele doporučujeme každému, kdo se zajímá o tuto otázku, aby se s nimi seznámil. Člen zemstva *plně* potvrzuje naše hodnocení programu časopisu Osvoboždění, které jsme otiskli v Jiskře.¹⁶ A nejen to: jeho článek dokazuje jak správnost našeho stanoviska, tak i účelnost našeho nesmlouvavého pranýřování liberální polovičatosti. Ukazuje se, že i přímo v zemstvech jsou lidé, kterým se přičí jakékoli vytáčky a které se musíme zvlášť snažit podporovat nemilosrdnou kritikou takových vytáček vedenou z našich pozic.

Redaktor časopisu Osvoboždění ovšem nesouhlasí s členem zemstva panem T. a zdvořile, leč rezolutně prohlašuje: „Na mnoho věcí se díváme jinak...“ Jak by ne! A jaké má vlastně redakce námítky? Lze je shrnout do dvou hlavních bodů: pan Struve 1. dává „zásadně“ přednost pokojné cestě na rozdíl, podle jeho názoru, od některých revolucionářů; 2. obviňuje tyto revolucionáře z nedostatku tolerance. Proberme si tyto námítky.

V článku O jedné výčitce^[179] cituje pan Struve (článek je podepsán: Red.) můj článek z dvojčísla 2/3 časopisu Zarja¹⁷ (Pronásledovatelé zemstva a Hannibalové liberalismu). Nejvíc ze všeho jej přirozeně pobouřila slova: „Kdy-

už ráznější odmítnutí politikaření a nesprávného kroku pana Šipova. Nejvyšší čas! Možná že případ tohoto váženého činitele podnítl redakci, aby hledala kořeny „politikaření“ především ve svých názorech na vztah liberalismu k revolučním směrům.

by lid v Rusku dal alespoň jedinkrát pořádnou lekci vládě“, mělo by to „obrovský historický význam“*. Pan Struve totiž rozhodně nesouhlasí s tím, že násilná revoluce je lepší než pokojná reforma. Nejodhodlanější ruští revolucionáři, praví pan Struve, dávali zásadně přednost pokojné cestě a tuto slavnou tradici nemohou zastínit žádné doktríny.

Těžko si lze představit něco pokrytečtějšího a vykonstruovanějšího, než je toto tvrzení. Což pan Struve nechápe, že otrok, který povstal, má právo mluvit o výhodách smíru s otrokářem, ale otrok, který povstat odmítá, se chová jako hanebný pokrytec, když říká totéž? „Zárodky revoluce v Rusku ještě bohužel *nebo naštěstí* nedozrály,“ říká pan Struve a slovo „naštěstí“ ho dokonale usvědčuje.

A pokud jde o slavné tradice revolučního myšlení, udělal by pan Struve lépe, kdyby o nich pomlčel. Stačí, když poukážeme na proslulá závěrečná slova Komunistického manifestu¹⁸. Stačí, když připomeneme, že třicet let po Manifestu, když byli němečtí dělníci zbaveni malého zlomku práv, jaká lidé v Rusku nikdy neměli, odpověděl Engels Dühringovi takto:

„Pro pana Dühringa je násilí absolutní zlo, první akt násilí je pro něj prvotní hřích, celý jeho výklad je jen bédováním nad tím, že celé dosavadní dějiny se nakazily tímto dědičným hříchem, nad tím, že všechny přírodní a společenské zákony byly hanebně znetvořeny touto ďábelskou mocí, totiž násilím. Že však násilí hraje v dějinách i jinou úlohu, úlohu revoluční, že je podle Marxových slov porodní bábou každé staré společnosti, která je těhotná společností novou, že je nástrojem, jímž se prosazuje společenský pohyb a rozbíjejí strnulé, odumřelé politické formy — o tom není u pana Dühringa ani slovo. Jen se vzdechy a úpěním se připouští možnost, že ke svržení vykořisťovatelského hospodářství bude snad potřeba násilí —

* Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 75. *Red.*

bohužel!, protože každé použití násilí demoralizuje toho, kdo ho používá. A to tvrdí tvář v tvář prudkému morálnímu a duchovnímu vzestupu, který byl následkem každé vítězné revoluce! A tvrdí to v Německu, kde by násilná srážka, jež snad může být lidu vnucena, měla aspoň tu výhodu, že by vyhladila slouhovství, které vtisklo do národního vědomí ponížení třicetileté války. A tenhle matný, kazatelský způsob myšlení bez šťávy a síly by se chtěl vnucovat nejrevolučnější straně, jakou znají dějiny?“¹⁹

Přejdeme k druhému bodu, k toleranci. Potřebujeme „vzájemné pochopení“, „naprostou upřímnost“ a „velkou toleranci“ mezi různými směry, poučuje nás farizejsky pan Struve (podobně jako mnozí socialisté-revolucionáři²⁰ a představitelé veřejnosti). Ale položme mu otázku, co když vám bude naše naprostá upřímnost připadat jako nedostatek tolerance? Co když například shledáme, že v časopise Osvobožděníje existuje pravice a levice, nebezpečná, zrádovská levice? Nezavazuje nás tato naprostá upřímnost, abychom proti této levici nemilosrdně bojovali? Nezavazuje nás, abychom bojovali proti avanturistické politice (a rovněž politikaření) socialistů-revolucionářů, tak jak ji uplatňují v otázkách teorie socialismu i v taktice třídního boje? Je alespoň špetka politického smyslu v požadavku oklestit, ochromit tento boj jen kvůli tomu, že se lidem, proti nimž je boj namířen, hodí mluvit o toleranci?

Bylo by načase zanechat galantní naivity, pánové! Bylo by načase pochopit jednoduchou pravdu, že skutečné (a ne pouze proklamované) součinnosti v boji proti společnému nepříteli se nedosáhne politikařením ani tím, co nebožtík Stěpňak kdysi nazval sebeomezováním a skrýváním před sebou samým, ani konvenční lží o vzájemném diplomatickém uznání, nýbrž faktickou účastí v boji, faktickou bojovou jednotou. Kdykoli se boj německých sociálních demokratů proti vojenskopolicejní a feudálně klerikální reakci skutečně spojoval s bojem některé skutečné strany opírající se o určitou třídu národa (např. o libe-

rální buržoazii), pak se akční jednoty dosahovalo bez frází o vzájemném uznání. O uznání faktu, který každý vidí a pocítuje, se nemluví (neprosíme se přece nikoho, aby uznal dělnické hnutí!). Myslet si, že opravdovému politickému spojení by mohl být na překážku polemický „tón“, to mohou jen lidé, kteří si pletou politiku s politikařením. Ale pokud se místo skutečné účasti na našem boji setkáváme jen s vyhýbavými frázemi, dokud se některá jiná společenská vrstva nebo třída omezuje jen na avanturistickou taktiku, místo aby se skutečně přidala k našemu boji, do té doby žádný výhružný ani plačtivý přívál slov nepřiblíží „vzájemné uznání“ ani o vlásek.

Jiskra, č. 26
15. října 1902

Podle textu Jiskry

VULGÁRNÍ SOCIALISMUS A NARODNICTVÍ KŘÍŠENÉ SOCIALISTY - REVOLUCIONÁŘI

Posměch přináší užitečné ovoce. V člancích nazvaných *Revoluční avanturismus** jsme vyjádřili neochvějnou jistotu, že naši socialisté-revolucionáři nezatouží nikdy přesně a jasně definovat své teoretické stanovisko. K vyvrácení této zlomyslné a nespravedlivé domněnky začíná list *Revoljucionnaja Rossija*²¹ v 11. čísle otiskovat sérii článků pod titulkem *Programové otázky*[¹⁴¹]. Mnoho zdaru! Pozdě, ale přece. Už předem vítáme všechny články časopisu o „programových otázkách“ a slibujeme, že budeme pozorně sledovat, dá-li se z nich opravdu vyčíst nějaký *program*.

Proberme si s tímto záměrem první článek nazvaný *Třídní boj na vesnici*[⁴⁴]; dříve však podotkněme, že naši protivníci opět příliš... „přehánějí“, když prohlašují (č. 11, s. 6): „Náš program je vytyčen.“ Vždyť to není pravda, pánové! Žádný program jste dosud nevytyčili, tj. nejenže jste nepodali ucelený a oficiální stranický výklad svých názorů (program v úzkém slova smyslu, nebo aspoň návrh programu), ale dokonce jste vůbec neformulovali svůj postoj k základním „programovým otázkám“, jako je marxismus a jeho oportunistická kritika, ruský kapitalismus a postavení, význam a úkoly proletariátu, který v tomto kapitalismu vzniká. Všechno, co o „vašem programu“ víme, je, že zastáváte naprosto neurčité stanovisko *mezi* revoluční sociální demokracií a oportunistickým směrem na jedné straně a *mezi* ruským marxismem a ruským liberálně narodnickým směrem na straně druhé.

* Viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 385—406. *Red.*

Do jakých zoufalých rozporů se zaplétáte ve své usilovné snaze sedět na dvou židlích, to vám teď předvedeme a předvedeme to na otázce, kterou jste si sami zvolili. „Ne že nechápeme, ale my neuznáváme, že dnešní rolnictvo jako celek patří k maloburžoazním vrstvám,“ píše Revoljucionnaja Rossija (č. 11). „Pro nás se rolnictvo dělí na dvě zásadně odlišné kategorie: 1. na pracující rolnictvo, které žije z vykořisťování vlastní pracovní síly(!??), a 2. na vesnickou buržoazii — střední a drobnou, která ve větší či menší míře žije z vykořisťování cizí pracovní síly.“ Tím, že teoretikové socialistů-revolucionářů spatřují „hlavní odlišující znak“ třídy buržoazie ve „zdroji důchodu“ (využívání neplacené práce jiných lidí), shledávají „obrovskou zásadní příbuznost“ mezi vesnickým proletariátem a „samostatnými zemědělci“, kteří žijí z vlastní práce vložené do výrobních prostředků. „Základem existence obou je *práce* jako určitá politickoeconomická kategorie. To za první. A za druhé jsou oba za dnešních poměrů *bezohledně vykořisťováni*.“ Musí proto být zařazeni do *jedné* kategorie pracujícího rolnictva.

Záměrně jsme vyložili úvahu listu Revoljucionnaja Rossija tak podrobně, aby se čtenář nad ní mohl důkladně zamyslet a posoudit její teoretické předpoklady. Neudržitelnost těchto předpokladů je až nápadná. Hledat zásadní odlišující znak různých tříd společnosti ve zdroji důchodu znamená stavět na první místo vztahy rozdělování, které jsou však ve skutečnosti teprve výsledkem vztahů výrobních. Na tuto chybu už dávno poukázal Marx^[223] a ty, kteří tuto chybu nevidí, označil za vulgární socialisty. Hlavním rozlišujícím znakem jednotlivých tříd je jejich místo ve společenské výrobě, a tudíž jejich vztah k výrobním prostředkům. Přisvojování určité části společenských výrobních prostředků a jejich použití v soukromém hospodářství, jehož cílem je prodej výrobků — to je to základní, čím se jedna třída dnešní společnosti (buržoazie) liší od proletariátu, který nemá výrobní prostředky a prodává svou pracovní sílu.

Jděme dále. „Základem existence obou je *práce* jako určitá politickoekonomická kategorie.“ Určitou politickoekonomickou kategorií není práce, nýbrž jen společenská forma práce, společenská organizace práce, čili jinými slovy: vztahy mezi lidmi podle jejich podílu na společenské práci. V jiné formě se tu opakuje táž chyba vulgárního socialismu, kterou jsme už rozebrali. Jestliže socialisté-revolucionáři prohlašují: „Vztah mezi statkářem a zemědělským dělníkem na jedné straně a mezi samostatným rolníkem a věřiteli, kulaky na straně druhé je v podstatě stejný,“ opakují v plném rozsahu chybu třeba německého vulgárního socialismu, který například Mülbergerovými ústy prohlásil, že vztah zaměstnavatele k dělníkovi je v podstatě stejný jako vztah majitele domu k nájemníkovi. Naši Mülbergerové jsou zrovna tak neschopni rozlišit hlavní a odvozené formy vykořisťování a dovedou jen vést dlouhé řeči o „vykořisťování“ vůbec. Naši Mülbergerové zrovna tak nechápou, že celý dnešní vydřidušský systém je právě založen na vykořisťování námezdní práce, že právě z tohoto vykořisťování pochází i dělení společnosti na třídy stojící nesmiřitelně proti sobě a že jedině z hlediska *tohoto* třídního boje lze důsledně zhodnotit všechny ostatní projevy vykořisťování, aniž přitom upadneme do vágnosti a bezzásadovosti. Naši Mülbergerové proto musí narazit u ruských socialistů, kterým záleží na jednotě jejich hnutí a na „dobrém jméně“ jejich revolučního praporu, na stejně energický a tvrdý odpor, na jaký narazil Mülberger německý.

Abychom jasněji ukázali, jak zmatená je „teorie“ našich socialistů-revolucionářů, podíváme se na tutéž otázku z praktické stránky a pokusíme se ji ilustrovat konkrétními příklady. Za prvé, převážná většina drobné buržoazie *pracuje* a je vykořisťována vždy a všude. Proč by byla jinak zařazována k přechodným vrstvám, k mezivrstvám? Za druhé, ve společnosti zbožního hospodářství *pracují* a jsou stejně jako rolníci vykořisťováni i drobní řemeslníci a obchodníci.

Nechtější náhodou naši socialisté-revolucionáři vytvořit rovněž „kategorii“ „pracujícího“ obyvatelstva zaměstnaného v obchodu a průmyslu místo „úzké“ kategorie proletariátu? Za třetí, ať se socialisté-revolucionáři, aby pochopili význam „dogmatu“, který jim tak vadí, pokusí představit si rolníka žijícího v blízkosti města, který si nenajímá dělníky, žije z vlastní práce a z prodeje nejrůznějších zemědělských výrobků. Doufejme, že ani nejpřesvědčenější narodníci nepoprou, že *tento* rolník patří k drobné buržoazii a že ho nelze „spojit“ v jednu *třidu* (všimněte si, že jde o třídu, a ne o stranu) s námezdním dělníkem. A je vůbec nějaký zásadní rozdíl mezi postavením takového obchodujícího rolníka a postavením kteréhokoli jiného drobného rolníka ve společnosti, v níž se rozvíjí zbožní hospodářství?

Vzniká teď otázka, čím si vysvětlit, že se páni socialisté-revolucionáři tak přiblížili (mírně řečeno) k vulgárnímu socialismu? Třeba je to jen zvláštní náhoda u citovaného autora? K vyvrácení této domněnky stačí uvést jedno místo z 11. čísla listu *Revoljucionnaja Rossija*: „Jako by tu šlo jedině o šíři jedné a téže hospodářské kategorie“ (velkoburžoazie a maloburžoazie), volá autor, „a nikoli o zásadní rozdíl“ (slyšte, slyšte!) „mezi dvěma kategoriemi: pracovním a buržoazně kapitalistickým hospodářstvím!“ Těžko si představit úplnější a přesvědčivější potvrzení toho, co jsme řekli v článku *Revoluční avanturismus*: jen se podívejte socialistovi-revolucionáři trochu na zoubek a objevíte pana V. V. Každému, kdo jen trochu zná vývoj ruského společenskopolitického myšlení, je stanovisko socialistů-revolucionářů jasné už z pouhé této věty. Každý ví, že základem onoho bledě růžového kvazisocialismu, který zdobíval (a dosud ještě zdobí) liberálně narodnický směr, převládající v naší vzdělané společnosti, byla myšlenka, že existuje diametrální protiklad mezi rolnickým „pracovním hospodářstvím“ a buržoazním hospodářstvím. Tato myšlenka, kterou propracovali do všech detailů pánové Mi-

chajlovskij, V. V., Nik. -on aj., byla jednou z oněch bašt, proti nimž směřovala kritika ruského marxismu. Chceme-li pomoci vykořisťovanému a utlačovanému rolníkovi, říkali jsme, musíme se umět vzdát iluzí a podívat se do tváře skutečnosti, která rozbíjí mlhavé představy o pracovním hospodářství (nebo „lidové výrobě“?) a dokazuje existenci *maloburžoazní soustavy* rolnického hospodářství. I u nás, jako všude jinde, se může drobné pracovní hospodářství rozvíjet a upevňovat jedině tak, že se přemění v maloburžoazní hospodářství. K této přeměně skutečně dochází, a to, že pracující rolník *opravdu* reálně tíhne k drobnému podnikání, dokazují nezvratně reálná fakta. Pokud se rozvíjí zbožní hospodářství, řadí se i naši rolníci jako všichni drobní výrobci do kategorie maloburžoazie: štěpí se na menšinu podnikatelů a masu proletariátu, který je spjat s „drobnými podnikateli mezi rolníky“ celou řadou přechodných stupňů polodělníků a polosamostatných rolníků (tyto přechodné formy existují ve všech kapitalistických zemích a ve všech průmyslových odvětvích).

Jaké stanovisko zaujali socialisté-revolucionáři k tomuto vystřídání jednoho směru socialistického myšlení druhým, k boji starého ruského socialismu s marxismem? Dokud to šlo, jednoduše se pokoušeli vyhnout důkladnému rozboru celé otázky. A když už to nešlo, když lidé, kteří chtěli založit zvláštní „stranu“, byli požádáni o určitá vysvětlení, když byli přinuceni odpovědět, přinuceni k tomu posměchem a přímým obviněním z bezzásadovosti, teprve potom začali opakovat starou narodnickou teorii o „pracovním hospodářství“ a staré chyby vulgárního socialismu. Říkáme znovu: naše obvinění socialistů-revolucionářů z naprosté bezzásadovosti ani nemohlo být potvrzeno lépe než článkem v 11. čísle, pokoušejícím se „spojit“ teorii „pracovního hospodářství“ s teorií třídního boje.

Jako kuriozitu ještě uvedme, že 11. číslo listu Revoljucionnaja Rossija se pokouší „přijatelně“ vysvětlit rozhodnutí vyhnout se zásadní polemice^[134]. V článku Revoluční avanturismus totiž Jiskra nesprávně cituje. Například? Například vynechává slovo „místy“ (půda místy přechází od kapitálu k práci). To je provinění! Oni vynechají jedno nepodstatné slovo! Nebo snad bude chtít Revoljucionnaja Rossija tvrdit, že slovo „místy“ má na *hodnocení* přecházení půdy (ať už to je buržoazní proces nebo ne) alespoň nějaký vliv? Ať to zkusí.

Dále. Jiskra přerušila citát u slova „státem“, ačkoli dále se praví „ovšem nikoli dnešním“. Jiskra si dovolila dokonce ještě něco horšího (dodáváme my): odváží se nazvat tento stát státem *třídním*. Nezačnou teď naši odpůrci, jejichž „nejušlechtilejší city byly uraženy“, tvrdit, že „v minimálním programu“, který rozebíráme, *nemuselo* jít o třídní stát?

A konečně Jiskra citovala provolání z 3. dubna^[47], o němž se *sama* Revoljucionnaja Rossija vyjádřila, že v hodnocení teroru přehání. Ano, a my jsme *vedli* tuto námitku listu Revoljucionnaja Rossija a dodali jsme za sebe, že v tom vidíme „ekvilibristiku“ a nejasné narážky. Revoljucionnaja Rossija se cítí dotčena a pouští se do vysvětlování a podrobných výkladů (čímž *ve skutečnosti* potvrzuje, že tu bylo něco nejasného, co si žádalo vysvětlení). O jaké vysvětlení tedy jde? V provolání z 3. dubna se totiž musely na žádost strany provést *opravy*. Tyto opravy však „byly uznány za nedostatečné“, a proto byla slova „jménem strany“ z provolání vyškrtuta. Avšak slova „publikace strany“ tam zůstala a druhé („pravé“) provolání^[4] rovněž ze 3. dubna se o žádných neshodách nebo přehnaných tvrzeních nezmiňuje. List Revoljucionnaja Rossija to všechno uvádí na vysvětlenou, přitom však cítí, že tím jen potvrzuje oprávněnost Jiskry žádající o vysvětlení (slovy: ekvilibristika a narážky), a proto si sama klade otázku: Jak strana mohla vydat ve své tiskárně provolání,

s nímž nesouhlasí? Odpověď listu Revoljucionnaja Rossija zní: „Ale vždyť je to přesně totéž, jako když se pod hlavičkou Sociálně demokratické dělnické strany Ruska vydává Rabočeje dělo, Jiskra, Rabočaja mysl²² a Borba²³.“ Výborně. Jenže za prvé se u nás tyto různorodé publikace netisknou v tiskárně „strany“, ale v tiskárnách skupin. Za druhé, když u nás vycházela Rabočaja mysl, Rabočeje dělo a Jiskra současně, sami jsme tomu říkali *zmatek*. Jen se podívejte, co to znamená: sociální demokracie sama odhaluje a pranýřuje *zmatek ve vlastních řadách* a snaží se ho odstranit důkladnou teoretickou prací, kdežto socialisté-revolucionáři přiznávají svůj *zmatek* teprve *poté*, když jsou usvědčeni, a při té příležitosti se holedbají svou širokou koncepcí, která jim dovoluje vydat k téže politické události za jediný den dvě provolání, v nichž je politický význam této události (dalšího teroristického činu) vykládán úplně protikladně. A protože sociální demokraté vědí, že z ideového zmatku nikdy nic dobrého nevzejde, rozhodli se, že se raději „nejprve názorově odliší, a teprve potom sjednotí“*, aby tím zajistili, že příští sjednocení bude pevné i plodné. Kdežto socialisté-revolucionáři vykládají svůj „program“ všelijak, „každý podle svého“** a přitom vytvářejí fikci „praktické“ jednoty a mluví s námi spatra: to jen vy, sociální demokraté, máte všelijaké „skupiny“, kdežto my máme stranu! Zcela správně, pánové, ale dějiny nás učí, že vztah mezi „skupinami“ a stranami se někdy podobá vztahu mezi hubenými a tučnými faraónovými kravami. Vždyť „strany“ bývají různé. Existovala

* Viz Sebrané spisy 4, Praha 1981, s. 361. *Red.*

** Srovnajte jen stať Naše úkoly^[102] bývalého Svazu socialistů-revolucionářů s Manifestem^[75] bývalé Strany socialistů-revolucionářů (o něm v 5. čísle Jiskry^[130]), dále s redakčním prohlášením^[100] v 1. čísle časopisu Věstník ruské revoluce^[24], s „programovými“ články v 7. až 11. čísle listu Revoljucionnaja Rossija a s brožurou Svoboda^[171], kterou vydala takzvaná Dělnická strana pro politické osvobození Ruska^[25], o jejímž sjednocení se Stranou socialistů-revolucionářů nedávno informovala Revoljucionnaja Rossija.

například Dělnická strana pro politické osvobození Ruska, jenže její dvouleté působení bylo stejně nepozorovatelné jako její zánik.

Jiskra, č. 27
1. listopadu 1902

Podle textu Jiskry

HLAVNÍ TEZE PROTI ESERŮM

Hlavní teze, kterou vznáším proti socialistům-revolucionářům a kterou hodnotím *všechny* stránky činnosti (i celou podstatu) tohoto směru, je takováto: *Celý směr socialistů-revolucionářů a celá jejich strana není nic jiného než pokus maloburžoazní inteligence provádět eskamotáž s naším dělnickým hnutím, a tedy i s celým socialistickým a s celým revolučním hnutím v Rusku.*

Vysvětlím hned, proč jsem se v této pro mne tak důležité tezi nemohl vyhnout cizímu, málo používanému a většině čtenářů jistě nesrozumitelnému slovu. Provádět eskamotáž znamená vlastně oklamat, podvodně si přisvojit výsledky cizí práce a tím celou tuto práci zmařit, znamená to obalamutit, podvést apod. Není těžké pochopit, proč jsem musel zavrhnout tyto výrazy a zvolit výraz cizí. Slova „balamutit, podvést, oklamat“ v nás nutně vyvolávají představu úmyslné, vědomé lži — to za první, a za druhé představu, že ten, kdo se k této lži uchyluje, má zisté, nečestné úmysly. Jenže já jsem dalek toho, abych obviňoval socialisty-revolucionáře z něčeho, co by se podobalo vědomé lži nebo nečestným pohnutkám. To rozhodně ne. Nepochybují o tom, že jako směr, jako „strana“ mohli socialisté-revolucionáři vzniknout (nebo se mohli udržet od dob narodovoljovství²⁶), že mohli v poslední době vyrůst a do určité míry získat pevnou půdu pod nohama *jen a jen* proto, že si získávali lidi nepochybně smýšlející revolučně, dokonce lidi hrdinsky obětavé, lidi, kteří zcela upřímně touží obětovat se v zájmu svobody a v zájmu lidu. Ale fakt, že lidé upřímně a z přesvědčení zastávají určité sociálně politické stanovisko, ještě vůbec neřeší otázku, zda celé toto stanovisko není od začátku do konce nesprávné a vnitř-

ně rozporné. Nejsou pak výsledky i té nejlepší činnosti vycházející z tohoto stanoviska nutně (třeba dokonce mimoděk a proti vůli jednajících osob) „eskamotáží“ s dělnickým hnutím, nesvádějí hnutí ze správné cesty, nezavádějí ho do slepé uličky atd.?

Pokusím se objasnit svou myšlenku na příkladu. Představte si, že jsme v rozlehlém, temném a vlhkém, hustém, neudržovaném lese. Představte si, že jedině vypálení tohoto lesa může uvolnit cestu kulturnímu rozvoji celého kraje, zarostlého nebo obklopeného tímto lesem, a že rozdělat a udržovat oheň v tomto lese je spojeno s obrovskými potížemi. Musí se vysoušet dřevo, kterého je všude taková spousta, ale které se tak těžko rozhořívá a tak snadno a často v tomto zatuchlém a vlhkém ovzduší znovu zhasíná. Musí se sbírat dřevo, které může chytit. Musí se udržovat oheň (žár), musí se chránit, musí se pečovat o každý nově se rozhořívající plamínek, musí se přikládat, aby oheň zesílil, a soustavně a ze všech sil se musí připravovat onen velký požár, bez něhož vlhký a temný les nepřestane být lesem. A tato práce je velmi obtížná nejen v důsledku vnějších, atmosférických podmínek, ale i proto, že je velmi málo tohoto jedině vhodného dřeva, které nesmí za žádných podmínek přestat hořet, které se skutečně rozhořelo a hoří už stálým plamenem, a ne spoustou osamělých doutnajících plamíneků, které i dříve tak často vyšlehovaly a po krátkém vzplanutí zase uhasínaly. A když tedy tento nejdůležitější hořlavý materiál chytil už natolik, že se celkově zvýšila teplota a tím zesílila a rozhořela se spousta jiných osaměle poskakujících plamíneků, v tu chvíli najednou přijdou lidé, kteří sebevědomě prohlásí: Co je to za omezenost věřit v zastaralé dogma o jediném nejdůležitějším, jediném naprosto spolehlivém hořlavém materiálu? Co je to za šablonovitost hledět na všechny ostatní plamínky jen jako na podružné, jako na pomocné a pokládat za nezbytné držet se rozhodně a stůj co stůj, především a co nejpevněji jen *jednoho* druhu dřeva! Co je to za jednostrannost věčně jen

chystat a připravovat ten skutečný, veliký požár a dovolovat, aby ty mizerné koruny stromů chránily a udržovaly vlhko a šero. Musí se vypalovat rakety, které by srážely vrcholky stromů, sežehly je, rozehnaly všechny temné síly a vyvolaly by senzaci, poprask, nadšení a rozruch! A tito lidé se vrhají do práce. S úlevou se zbavují zastaralých předsudků o jakémisi jednom druhu dřeva, které dobře hoří. Klidně mezi sebe berou každého, bez ohledu na jeho názory, smýšlení, přesvědčení a tužby: my jsme strana činu, nám je jedno, že se dokonce i někteří z nás chytili názorů, které mají tendenci požár hasit. Odvážně volají, že není potřeba tak úzkostlivě rozlišovat plamínky a vážit, zda použít rakety, a pohrdavě ohrnují nos nad lekcemi z minulosti: dnes prý je hořlavých látek mnohem víc, a proto si můžeme dovolit daleko větší lehkomyšlnost!... A teď mi řekněte, zda si můžeme o těchto lidech, kteří hnutí tak poškozují, myslet, že jsou to prostě podvodníci? Rozhodně nemůžeme. Nejsou to podvodníci, jsou to jen ohňostrůjci.

A to je mimochodem taky má odpověď těm socialistům-revolucionářům, kteří jednoduše překládali termín avanturista slovy podvodník (pan Rařailov v Ženevě) a darebák (pan Žitlovskij v Bernu).²⁷ Pánové, odpovídal jsem jim, nesmíte přece všechno hned brát podle trestního zákoníku! Nesmíte si plést avanturismus revolučního směru, plného vnitřních rozporů, bezzásadového, kolísavého, který svou bezduchost zakrývá mnohomluvností, a proto je nutně odsouzen ke krachu, s avanturismem ničemů, kteří jsou si velmi dobře vědomi, že se dopouštějí trestných činů a že jim hrozí usvědčení z podvodů. Obvinili jsme vás z avanturismu a řekli jsme přímo a jasně (viz Jiskra, č. 23 a 24*), že to vyplývá z vaší naproste bezzásadovosti ve všech základních otázkách mezinárodního socialismu, z neuvěřitelného názorového zmatku ve vašem narychlo upečeném agrárním programu, servírovaném „strávníkovi“ s pikantní omáč-

* Viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 385—406. *Red.*

kou, z vaší rozkolísané a nereálné teroristické taktiky. A vy odpovídáte: Podívejte, nadávají nám, že jsme avanturisti, podvodníci a darebáci, urážejí nás a ubližují nám! Vždyť tyhle nářky, velevážení pánové, vzbuzují dojem, že v podstatě k tomu nemáte co dodat.

Teď vzniká otázka, čím mohu dokázat správnost teze, kterou jsem vyslovil. Které výrazné, typické rysy celého směru socialistů-revolucionářů musím uvést, abych zdůvodnil hodnocení celého jejich směru, jež jsem uvedl v této tezi? Je-li toto hodnocení správné, pak žádný (doufejme) alespoň trochu svědomitý a seriózní socialista nebude popírat, že s tímto směrem je nutné energicky a nemilosrdně bojovat a co nejširším vrstvám lidu ukázat, jaké škody způsobuje. Abychom mohli tuto otázku všestranně a důkladně rozebrat, navrhuji věnovat pozornost především tomu, co by měly obsahovat *odpovědi* na tuto otázku. Ať se lidé, kteří chtějí mé hodnocení vyvrátit, neomezují na „nářky“ a „připomínky“, ale ať odpovědi rovněž přímo: které body by se *podle nich* měly dokázat, aby se potvrdila správnost vyslovené teze.

Těžištěm této teze (eskamotáž s dělnickým hnutím prováděná maloburžoazní inteligencí) je fakt eskamotáže, jinak řečeno: hluboký rozpor mezi zásadami, programem „strany“ a jejím skutečným postojem k revolucionování dnešní společnosti. Rozpor je v tom, že Strana „socialistů-revolucionářů“ ve skutečnosti vůbec nevychází zvědeckého revolučního socialismu (= marxismu) ani v otázkách mezinárodního, ani v otázkách ruského hnutí. Ve skutečnosti je „strana“ naprosto bezzásadová ve všech důležitých a zásadních otázkách soudobého socialismu...*

*Napsáno po 3. (16.) listopadu 1902
Poprvé otištěno roku 1936 v časopisu
Proletarskaja revoljucija, č. 7*

Podle rukopisu

* Tím rukopis končí. *Red.*

O ÚKOLECH SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉHO HNUTÍ

Jde-li pokrytecké koketování s dělnickou třídou i se „zákonnou“ opozicí ruku v ruce s vystoupením hordy zdivočelých ničemů, jako je Val nebo Obolenskij, znamená to, že vláda chce demoralizovat a roztrástit ony masy a vrstvy lidu, které sama nedokáže zlomit, a aby si svůj úkol usnadnila, chce skrovné revoluční síly strhnout k pronásledování každého z těchto ničemů zvlášť. Není důležité, zda si to jednotliví vládní činitelé vůbec uvědomují nebo jak dalece si to uvědomují. Důležité je, že taktika, k níž vládu vede celá její obrovská politická zkušenost a policejní instinkt, má *ve skutečnosti* přesně tento smysl. Když revoluční hnutí proniká do skutečně revolučních tříd lidu, když se nejenom prohlubuje, ale i rozšiřuje a slibuje, že se brzy stane neporazitelnou silou, pak je pro vládu výhodné provokovat nejlepší revoluční síly ke štvanicím proti tuctovým organizátorům nejhoršího násilí. Ale my se nesmíme dát vyprovokovat. Nesmíme hned při prvním úderu skutečného hromobití lidové revoluce ztrácet hlavu, propadat panice a házet přes palubu pro ulehčení svému rozumu a svědomí všechny evropské i ruské zkušenosti, všechny jen poněkud vyhraněné socialistické názory, veškeré snahy o zásadní a důslednou, nikoli avanturistickou taktiku. Nesmíme zkrátka dovolit, aby se podařilo restaurovat narodovoljovství a aby se opakovaly všechny jeho teoretické a praktické chyby, jak se o to pokusili a stále víc a víc pokoušejí socialisté-revolucionáři. Nesmíme na demoralizování mas a provokování revolucionářů odpovídat ani „programem“, který dokořán otevírá dveře nejnebezpečnějším starým chybám

a novému názorovému kolísání, ani taktikou, která prohlubuje odtrženost revolucionářů od mas a je hlavním zdrojem naší slabosti, naší neschopnosti zahájit okamžitě energický boj. Musíme odpovídat tím, že upevníme spojení mezi revolucionáři a lidem, a vytvořit takové spojení nelze dnes jinak než rozvíjením a upevňováním sociálně demokratického dělnického hnutí. Jedině dělnické hnutí pozvedá opravdu revoluční a pokrokovou třídu, která nemůže zhroucením dnešního politického a společenského zřízení nic ztratit, třídu, která je posledním a nutným produktem tohoto zřízení, třídu, která jediná je důsledným a nesmiřitelným nepřítelem tohoto zřízení. Jedině na základě teorie revolučního marxismu a zkušeností mezinárodní sociální demokracie můžeme dosáhnout toho, že naše revoluční hnutí splyne s dělnickým hnutím a stane se nepřemožitelným sociálně demokratickým hnutím. Jedině jménem strany, která se skutečně stala dělnickou, můžeme — aniž se zpronevíme svému přesvědčení — vyzývat k revoluční práci všechny pokrokové síly v zemi, vyzývat k podpoře socialismu všechny pracující, všechny strádající a utiskované lidi.

Napsáno koncem listopadu 1902

Podle rukopisu

Poprvé otištěno roku 1939

v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 1.

NOVÉ UDÁLOSTI A STARÉ OTÁZKY

Jak se zdá, kratší „bezvětrí“, které panovalo v našem revolučním hnutí posledního půl nebo tři čtvrtě roku — ve srovnání s jeho prudkým a bouřlivým vývojem v době předcházející — se pomalu chýlí ke konci. I když toto „bezvětrí“ bylo velmi krátké a každému vnímavému a zasvěcenému pozorovateli muselo být zřejmé, že nedochází-li (tak krátkou dobu) k otevřeným projevům masového rozhořčení dělnictva, zdaleka to neznamená, že by se už toto rozhořčení neprohlubovalo a nešířilo, přesto se však mezi naší revolučně naladěnou inteligenci, která často nemá ani trvalé spojení s dělnickou třídou, ani pevné základy socialistického přesvědčení, začaly na jedné straně ozývat četné hlasy šířící trudnomyslnost a malověrnost, pokud jde o masové dělnické hnutí, a na druhé straně hlasy přimlouvající se za návrat ke staré taktice jednotlivých politických vražd jako způsobu politického boje, bez něhož se v dnešní době nemůžeme obejít. Za těch několik měsíců, které uplynuly od loňských demonstrací, stačila už u nás vzniknout „strana socialistů-revolucionářů“, která začala pokřikovat^[47] o deprimujícím dojmu z demonstrací, o tom, že „lid bohužel ještě dlouho ne“, že se o ozbrojení mas *samozřejmě* snadno mluví a píše, jenže teď je potřeba začít s akcemi „individuálního odporu“ a neuhýbat před naléhavou nutností individuálního teroru otřepaným odvoláváním se na tentýž, stále stejný úkol (nudný a „nezajímavý“ pro inteligenci nezatíženou „dogmatickou“ vírou v dělnické hnutí!) agitovat mezi masami proletariátu a organizovat masový nápor.

A tu vypukne v Rostově na Donu docela obyčejná a na první pohled „všední“ stávka²⁸ a způsobí události, které názorně předvedou, jak nesmyslný a škodlivý je pokus socialistů-revolucionářů restaurovat narodovoljovství se všemi jeho teoretickými a taktickými omyly. Stávka, do níž šly tisíce dělníků a která byla vyhlášena kvůli čistě hospodářským požadavkům, rychle přeroste v politickou událost, přestože se jí účastní jen docela nepatrný počet organizovaných revolučních sil. Davy lidí, kterých bylo podle některých očitých svědků dvacet až třicet tisíc, pořádají politická shromáždění a ohromují svou vážností a organizovaností. Na těchto shromážděních se dychtivě čtou a komentují sociálně demokratická provolání, pronášejí se politické projevy, zcela náhodně přítomným a neškoleným pracujícím se vysvětlují nejzákladnější pravdy socialismu a politického boje, předvádějí se praktické a „názorné“ lekce, jak se chovat k vojákům a jak vojáky získávat. Úřady a policie ztrácejí hlavu (snad zčásti i pro nespolehlivost vojska?) a nejsou s to učinit přítrž několikadenním masovým politickým shromážděním pod širým nebem, jaké Rusko dosud nezažilo. A když je konečně nasazeno vojsko, kladou mu davy lidí zoufalý odpor a zavraždění jednoho soudruha se stane příštího dne záminkou k politické demonstraci nad jeho rakví... Ostatně socialistům-revolucionářům se celá věc asi jeví jinak a z jejich hlediska by patrně bylo „účelnější“, kdyby šest soudruhů zavražděných v Rostově položilo život při atentátech na některé policejní vyvrhele.

Mý si naproti tomu myslíme, že jediné takováto masová hnutí, v nichž, jak každý názorně vidí, roste politické uvědomění a revoluční aktivita dělnické třídy, lze označit za *skutečně revoluční* akce a jen taková hnutí mohou skutečně povzbudit ty, kdo bojují za ruskou revoluci. Tady nejde o pověstný „individuální odpor“, jehož spojení s masami spočívá pouze v slovních prohlášeních, v uveřejněných rozsudcích apod. Tady jde o skutečný odpor davu

a neorganizovanost, nepřipravenost a živelnost tohoto odporu nám připomíná, jak nemoudré je přeceňovat svoje revoluční síly a jak trestuhodné je podceňovat úkol dbát o stále větší organizovanost a připravenost tohoto davu, svádějícího před našima očima opravdový boj. Nezavdávat výstřely podnět k pobouření, nevytvářet tím materiál k agitaci a přemýšlení o politice, ale naučit se zpracovávat, využívat a mít po ruce materiál, kterého nabízí ruský život dost a dost — to je úkol jedině důstojný revolucionáře. Socialisté-revolucionáři si nemohou dost vynachvátit, jak silně „agitačně“ působí politické vraždy, o nichž se tolik šušká v liberálních salónech i v lidových hospůdkách. Pro ně je hračkou (naštěstí nejsou zatíženi všelijakými úzkoprkými dogmaty nějaké vyhraněnější socialisticke teorie!) nahradit (nebo alespoň doplnit) politickou výchovu proletariátu vyvoláváním politických *senzací*. My se naproti tomu domníváme, že opravdový a hluboký „agitující“ (burcující), a nejen burcující, ale i (což je mnohem závažnější) výchovný účinek mají *jedině* události, v nichž jsou hlavním aktérem masy samy, události, které jsou vyvolány jejich smýšlením a jež neinscenuje „za zvláštním účelem“ některá organizace. Myslíme si, že ani sto carovražd nemůže nikdy zapůsobit tak podnětně a výchovně jako pouhá účast desetitisíců dělníků na shromážděních, kde se jedná o jejich nejnaléhavějších zájmech i o tom, jak s těmito zájmy souvisí politika, jako jejich účast v boji, který skutečně *pozvedá* další a další „nedotčené“ vrstvy proletariátu k uvědomělejšímu životu a k rozsáhlejšímu revolučnímu boji. Slyšeli jsme něco o rozbití vlády (která musí na místa pánů Sipjaginů dosazovat lidi typu pana Plevého a „vybírat“ si do svých služeb ty nejdopornější ničemy), ale my jsme přesvědčeni, že *obětovat* jediného revolucionáře třeba i za deset ničemů znamená jen rozbití své vlastní řady, které jsou tak jako tak řídké, tak řídké, že ani nestačí zvládnout všechnu práci, kterou od nich dělnictvo „požaduje“. Myslíme si, že skutečným roz-

bíjením vlády jsou takové a jedině takové případy, kdy široké masy, skutečně organizované přímo v boji, vyvedou vládu z rovnováhy, kdy oprávněnost požadavků předvoje dělnické třídy začínají chápat davy na ulicích a začíná je chápat dokonce i část vojska povolaneho k „zavedení pořádku“, kdy vojenské akce proti desetitisícům lidí jsou zahájeny až po jistém váhání úřadů, které nemají ani tu nejmenší reálnou možnost odhadnout, kam až tyto akce povedou, kdy v lidech padlých v občanské válce spatřuje dav své soudruhy, své příslušníky a střádá v sobě další zásobu nenávisti a chuť utkat se s nepřítelem v rozhodnějším boji. Už ne jednotliví ničemové, ale celé současné zřízení tu vystupuje jako nepřítel lidu, kterému vyhlašují boj místní i petrohradské úřady, policie, kozáci i vojsko, nemluvě už o četnících a soudech, jež jako vždy doplňují a korunují každé lidové povstání.

Ano, povstání. I když k „opravdovému“ povstání měl začátek tohoto zřejmě stávkového hnutí ve vzdáleném provinčním městě ještě hodně daleko, jeho pokračování a jeho finále bezděky připomínají právě povstání. Obvyklý důvod ke stávce a drobné požadavky, které dělnictvo kladlo, mimořádně zdůrazňují jednak mohutnost solidarity proletariátu, který rázem vycítil, že boj železničnických dělníků je i jeho věcí, jednak jeho vnímavost k politickým ideám, k politické propagandě a konečně odhodlání postavit se proti vojsku a v přímé srážce hájit právo na svobodný život a na svobodný rozvoj, které jsou dnes už všeobecným a základním požadavkem všech přemýšlivých dělníků. A tisíckrát pravdu měl donský výbor, když v svolání²⁹, které dále uvádíme v plném znění, mluvil ke „všem občanům“ o rostovské stávce jako o jednom ze stupínků k všeobecnému povstání ruského dělnictva za politické svobody. Při událostech takového druhu se můžeme vždycky na vlastní oči přesvědčit, jak ozbrojené povstání všeho lidu proti absolutistické vládě zraje nejen jako myšlenka v hlavách a programech revolucionářů, ale i jako nevyhnu-

telný, praktický a přirozený *další* krok hnutí samého, jako výsledek stupňujícího se rozhořčení, přibývajících zkušeností a stále větší odvahy mas, kterým dávají ruské poměry tak cenná poučení a tak skvělou výchovu.

Řekl jsem nevyhnutelný a přirozený krok a ihned k tomu dodávám: *jestliže si ovšem* nedovolíme couvnout ani o píd před úkolem, který nás čeká a nemine, totiž pomoci těmto masám, které se již pozvedají, povstat směleji a svorněji, dát jim ne dva, ale desítky táborových řečníků a vůdců, vytvořit skutečnou bojovou organizaci, schopnou usměřňovat masy, a ne takzvanou bojovou organizaci, která usměrňuje (jestliže někdo vůbec usměrňuje) nepolapitelné jednotlivce. Je to těžký úkol, jen co je pravda, můžeme však plným právem pozměnit Marxova slova, která se poslední dobou tak často a tak nevhodně citují, a říci: „Každý krok *skutečného* hnutí je důležitější než tucet“³⁰ individuálních atentátů a akcí odporu, důležitější než sto organizací a „stran“ sdružujících výlučně inteligenci.

Z politických faktů poslední doby vystupují vedle rostovských srážek do popředí rozsudky o odsouzení demonstrantů k nuceným pracím. Vláda se rozhodla zastrašovat všemi prostředky, karabáčem počínaje a nucenými pracemi konče. A jak skvěle jí odpověděli dělníci, jejichž projevy^[103] před soudem dále uvádíme³¹, jak poučná je jejich odpověď pro všechny, kdo nadělali nejvíc křiku o deprimujícím dojmu z demonstrací: ne aby povzbudili masy k další činnosti v tomto směru, ale aby propagovali nechvalně známý individuální odpor! Tyto projevy jsou skvělým, ze samého nitra proletariátu vycházejícím komentářem k událostem, jako byly rostovské, a zároveň jsou i pozoruhodným prohlášením (řekl bych „veřejným důkazem“, kdyby to nebyl specificky policejní termín), které je obrovským povzbuzením v dlouhé a obtížné práci vynaložené na to, aby se hnutí „skutečně“ dostalo kupředu. Pozoruhodné je v těchto projevech prosté a dokonale přesné vylíčení toho, jak probíhá přechod od těch nejběžnějších, *desetimiliónkrát a sta-*

miliónkrát se opakujících faktů „bída, útlaku, poroby, degenerace, vykořisťování“ dělníků v dnešní společnosti až do chvíle, kdy se probudí jejich uvědomění, kdy začne narůstat jejich „rozhořčení“ a revolučně se projeví (dal jsem do uvozovek výrazy, kterých jsem *musel* použít, abych charakterizoval projevy nižněnovgorodských dělníků, neboť jsou to slavná *Marxova* slova z posledních stránek prvního dílu *Kapitálu*³², která vyvolala mezi „kritiky“, oportunisty, revizionisty a jinými tolik halasných a neúspěšných pokusů vyvrátit je a usvědčit sociální demokraty ze lži).

Právě proto, že tyto projevy pronášeli obyčejní dělníci, kteří zdaleka nepatřili mezi ty nejvyspělejší, nemluvili dokonce ani jako členové nějaké organizace, ale jako lidé z davu, právě proto, že v nich nezdůrazňovali své osobní přesvědčení, ale fakta ze života každého proletáře nebo poloproletáře v Rusku, právě proto vyznívají jejich závěry tak povzbudivě: „Proto jsme s plným vědomím šli demonstrovat proti absolutistické vládě.“ A protože k tomuto závěru dospěli na základě všedních a „masových“ fakt, je tím zaručeno, že ke stejnému závěru mohou dospět a nutně dospějí tisíce, desetitisíce a statisíce lidí, dokážeme-li na ně i nadále ještě soustavněji a široce působit z principiálních, nekompromisních a všestranně revolučních (sociálně demokratických) pozic. Jsme odhodláni podstoupit nucené práce za boj proti politickému a hospodářskému otroctví, když už jsme jednou ucítili závan svobody — řekli čtyři nižněnovgorodští dělníci. Jsme odhodláni jít na smrt, jako by jim přizvukovaly tisíce lidí v Rostově, kteří si na několik dnů vybojovali svobodu politického shromažďování a odrazili celou řadu vojenských útoků proti bezbrannému davu.

V tomto znamení zvítězíš — zbývá nám říci na adresu těch, kdo mají oči k vidění a uši k slyšení.

PŘEDMLUVA K PROJEVŮM NIŽNĚNOVGORODSKÝCH DĚLNÍKŮ PŘED SOUDEM

Přetiskujeme projevy nižněnovgorodských dělníků^[103] z hektografovaného letáku, vydaného nižněnovgorodským výborem Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Dodávat něco k těmto projevům znamená jen oslabovat dojem, jímž působí toto prosté vyprávění o útrapách dělníků a o tom, jak se stupňuje jejich rozhořčení a odhodlání k boji. Naší povinností teď je postarat se, aby si tyto projevy přečetly desetitisíce ruských dělníků. Příklad Zalomova, Bykova, Samylina, Michajlova a také jejich druhů, kteří před soudem hrdinně vytrvali při svém bojovém hesle Pryč se samoděržavím!, povzbudí celou dělnickou třídu Ruska ke stejně hrdinskému a rozhodnému boji za svobodu všeho lidu, za svobodu dělnického hnutí, neúnavně směřujícího k světlé socialistické budoucnosti.

*Napsáno 25. listopadu
(8. prosince) 1902
Otištěno 1. prosince 1902
v listu Jiskra, č. 29*

Podle rukopisu

STŘEDOŠKOLSKÝM STUDENTŮM³³

Upřímně vítáme energickou iniciativu studentů a dáváme jim tuto soudružskou radu: Snažte se, aby hlavním cílem vaší organizace bylo sebevzdělávání, aby se z vás stali přesvědčení, pevní a důslední sociální demokraté. Oddělujte co nejpřísněji tuto nesmírně závažnou a nutnou přípravnou práci od bezprostřední praktické činnosti. Snažte se při vstupu (a *před* vstupem) do řad bojující armády navazovat co nejužší (a co nejkonspirativnější) styky s místními nebo celoruskými sociálně demokratickými organizacemi, abyste se nemuseli pouštět do práce osamoceni, abyste nemuseli začínat od začátku, ale mohli navázat na to, čeho už bylo dosaženo, abyste se mohli ihned začlenit do řad a šiků, pomáhat hnutí dostat se kupředu a pozvedat je na vyšší stupeň.

Žiskra, č. 29
1. prosince 1902

Podle rukopisu

Jak páni „revolucionáři-socialisté“ přistupují k důkladnému rozboru neshod, je vidět z tohoto příkladu: V brožuře *Co dělat?*^[69] Lenin Svobodu přímo vyzval, aby vyvrátila tvrzení, že „organizace revolucionářů“ je nutná *k rozšiřování a upevňování činnosti mezi masami*. V téže brožuře bylo panu Naděždinovi zevrubně vysvětleno, jak škodlivá a nepřístojná je teoretická lehkomyšlnost, programová vratkostí („revolucionář-socialista“ a přitom snad i sociální demokrat!) a taktická rozkolísanost mezi revolučností a „ekonomismem“³⁵, mezi terorismem a třídním bojem proletariátu. Bylo tam výslovně řečeno a dokázáno, že Svoboda *se snižuje k demagogii**. Pan Naděždin se raději přímé odpovědi vyhnul. Místo otevřeného boje, boje s otevřeným hledím, vyrazil na nás tento ušlechtilý bojovník raději zpeza rohu se sporem o organizačních otázkách. V „časopise pro dělníky“ (??) skupina Svoboda nevysvětluje své názory, jen prská a popichuje „masy“ proti „organizaci revolucionářů“ a ujišťuje je, že Jiskra podtíná „zdravý kmen“ „ekonomismu“³⁶. Diskutovat k věci, to je jen intelektuálský vrtoch. „Masám“ stačí, když se trochu zahořekuje nad „komandováním“ a zavtipkuje o „hladovém břuchu a svatém duchu“, o tom, „kde nás bota stlačí“, o „neřádech a zabedněncích“, o „měknutí mozku“, o „prasečích rypácích“, o „policajtech, kteří tě popadnou za límec a vyrazí ti zuby“ atd. (Viz Otkliki^[124], s. 30—55). Z „masové“ literatury dělají dodnes naši páni revolucio-

* Viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 126—141. *Red.*

náři-socialisté a socialisté-revolucionáři pouhou jarmareč-
ní literaturu a za tuto zásluhu si osobují právo zasévat
nesváry a rozepře ve všech závažných stranických otáz-
kách. Program je podvojně účetnictví, taktika je po-
dvojně účetnictví, praktická činnost je demagogie, tak
vypadá portrét „revolučně socialistické“ skupiny Svoboda.

Jiskra, č. 30
15. prosince 1902

Podle textu Jiskry

ÚVOD K PROVOLÁNÍ OBČANŮM CELÉHO RUSKA³⁷

Provolání donského výboru, které přetiskujeme, shrnuje pozoruhodné události, velmi výstižně a správně je hodnotí a vyvozuje z nich praktické závěry, které sociální demokracie nikdy nepřestane opakovat. Toto provolání bylo vydáno v 6500 výtiscích a rozesláno v prosinci do různých měst v Rusku.

*Napsáno 20. prosince 1902
(2. ledna 1903)*

*Otištěno 1. ledna 1903
v listu Jiskra, č. 31*

Podle rukopisu

ÚRYVEK Z ČLÁNKU PROTI ESERŮM

Splyvání socialismu s dělnickým hnutím (tato *jediná* záruka pevného a skutečně revolučního hnutí) je záležitost obtížná a není divu, že je provázena různým kolísáním, napsali jsme právě před dvěma roky v prvním článku^[56] prvního čísla Jiskry*. A bylo-li nutné bojovat proti směru (proudu), který si zvolil správnou cestu, ale nesprávně si na ní vytkl své úkoly, pak je mnohem nutnější bojovat proti směru, který o žádném splynutí jakžtakž vnitřně jednotného a promyšleného socialismu s dělnickým hnutím vůbec neuvažuje. Tento směr, který nemá žádnou sociální základnu ani spojení s nějakou určitou společenskou třídou, se pokouší zastříť svou vnitřní bezmocnost rozmáchlými gesty, programovou „šíř“ *tetiž* (rozuměj) bezzásadovým spojováním nejrůznějších protikladných programů, které se stejně hodí, právě díky této vlastnosti, inteligenci, proletariátu i rolnictvu. Za inteligencí en masse stejně jako za liberální opozicí nemusíme přitom vidět žádnou společenskou třídu (tím spíš, že liberálně narodnický směr, k němuž se nedokázal kriticky postavit starý ruský socialismus a nejsou toho schopni ani dnešní socialisté-revolucionáři, se prohlašuje za netřídní). K rolnictvu lze přistupovat bez jakéhokoli řešení „prokletých“ otázek dotýkajících se samé podstaty jeho života, jeho místa v sociálně ekonomickém vývoji Ruska a celého světa, lze k němu přistupovat s tak všeobecnými revolučními a socialistickými (na první pohled socialistickými) frázemi, které pokud možno neodpo-

* Viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 375. *Red.*

rují žádnému ze zformulovaných a proklamovaných řešení rolnické otázky. Bouřlivá doba, kterou prožíváme, v níž každou chvíli někde propuká boj, umožňuje „ve vřavě“ tohoto boje obcházet nejrůznější zásadní otázky a omezovat se přitom na solidární podporu všech jeho projevů a na vymyšlení akcí „individuálního odporu“ v době relativního bezvětří. Vzniká tak směr velmi revoluční, pokud jde o fráze, a naprosto nerevoluční, pokud jde o jeho skutečné názory a spojení s revoluční třídou, směr revoluční, pokud jde o tvrdost útoků proti vládě, a zároveň naprosto neschopný správně zhodnotit celkovou taktiku této vlády a správně na ni reagovat. Není vskutku těžké pochopit, že přes veškeré skoky a kolísání, přes veškerou rozpačitost vlády prozrazuje její taktika v jednotlivých případech vcelku jasně dvě hlavní linie sebcobrany.

Napsáno v prosinci 1902

Poprvé otištěno roku 1939

v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 1

Podle rukopisu

Ke zprávám o dohledných kampaních
měst a skupin T. P. v. P. M.
vlastní rozpis kampaní vzhledem.

Opět vyšel Op. Kampaní vzhledem ke
vlastní organizaci. vyhledání cílů. Vypracování,
no řízení vyhledávání vzhledem dohledných
k-žeb a zpráva kampaní ke 2-ou vzhledem
ev. Vyhledávání kampaní vzhledem ke cílům
zpráva kampaní, no vyhledávání vzhledem
vzhledem ke cílům no vzhledem dohledných
cílů. Cíle vzhledem vyhledávání, vzhledem do-
hledných vyhledávání no vzhledem vzhledem vzhledem
vzhledem a vzhledem vzhledem vzhledem
vzhledem vzhledem ke vzhledem vzhledem vzhledem
vzhledem vzhledem. Vzhledem vzhledem vzhledem

První strana rukopisu V. I. Lenina Ke zprávám výborů a skupin
SDDSR celostranickému sjezdu. Prosinec 1902—leden 1903

Zmenšeno

KE ZPRÁVÁM VÝBORŮ A SKUPIN SDDSR CELOSTRANICKÉMU SJEZDU

Jeden z členů organizačního výboru³⁸ se na mne obrátil s prosbou, abych mu zaslal seznam otázek, na něž by se mělo odpovědět ve zprávách výborů a skupin naší strany na jejím II. sjezdu. Uvedu přibližný seznam takových otázek, ale nejdříve řeknu několik slov k jeho rozsahu. Samozřejmě že zprávy *by se měly týkat všech* úseků činnosti sociální demokracie, takže ideální zpráva by měla zahrnovat skoro nekonečný počet otázek. Nedělejme si ovšem iluze, že by tak důkladné zprávy mohly být předneseny. Přesto však pokládám za velmi důležité a nutné, aby se organizační výbor vynasnažil seznámit každý výbor nebo skupinu s *celým rozsahem* otázek, které budou sjezd zajímat (a budou pro něj potřebné). Náš II. sjezd bude mít ještě výraznější *ustavující* charakter nežli sjezd první, a proto se musíme všemožně snažit, aby zprávy byly úplnější a důkladnější: čím větší *část* ideální osnovy zprávy sestaví každá skupina, tím úplnější a přesnější představu o celém hnutí na našem sjezdu získáme a tím trvalejší budou výsledky sjezdu.

Je zapotřebí, aby se s přípravou zpráv, s jejich projednáváním ve výborech, skupinách atd. začalo pokud možno už dlouho před sjezdem. Přitom by bylo nesmírně důležité, aby výbory a skupiny za prvé rozdělily sestavení zprávy mezi více členů; za druhé, aby *ihned* po vypracování *každé* části zprávy posílaly její kopii (a rozhodně nečekaly až na *celou* zprávu) do zahraničí, tj. na spolehlivé místo; za třetí, aby se snažily zapojit do této práce nejen nynější, ale i bývalé členy, nejen aktivní, ale i ty soudruhy, kteří

se nemohou na stranické činnosti podílet, tj. jsou ve vyhnanství a v zahraničí. Těmto osobám může být uloženo vypracování zpráv o určité skupině otázek nebo za určité časové období, kdy tito soudruzi pracovali ve výboru nebo ve skupině. Takové zprávy nebo části zpráv mohou delegátům na sjezdu velmi usnadnit jejich úkol. Rozumí se také, že delegáti budou muset použít i stranické literatury, která obsahuje spoustu odpovědí na otázky obsažené ve zprávě, to znamená, že se musí tato literatura shromáždit, musí se z ní vybrat všechno podstatné, opravit chyby, doplnit a připojit to, co nemohlo být z konspirativních důvodů otištěno atd. (pro tuto práci je rovněž velmi důležité získat bývalé členy výborů a skupin, kteří jsou dočasně v zahraničí). Mimochodem, pokud jde o konspirativnost, musím dodat, že na některé otázky se odpovědi nemohou a nesmějí zpracovávat písemně, protože by se tím prozradily tajné věci. Odpovědi na tyto otázky se však přesto musí promyslet, připravovat a projednávat ve výborech a ve skupinách, neboť na stranickém sjezdu bude bezpodmínečně *nutné* podat o těchto otázkách zprávu (ne-li in pleno sjezdu, pak ve zvláštní komisi, ústřednímu výboru apod.).

Aby se do vypracování zpráv zapojil co největší počet osob, bylo by žádoucí *co nejvíc* rozšířit *tento seznam* otázek (zároveň s dodatky jednotlivých výborů, skupin nebo soudruhů), přičemž se musí zakonspirovat před širokým okruhem sociálních demokratů jedině to, že tyto otázky a zprávy jsou určeny pro II. sjezd strany.

A konečně je tu otázka, za jaké časové období se má zpráva podávat? Formálně vzato za období od I. do II. sjezdu, tj. od roku 1898 do roku 1903. Avšak vzhledem k tomu, že na prvním sjezdu nebylo plné zastoupení, že byl příliš krátký a konal se za velmi nepříznivých podmínek, bylo by záhodno rozšířit zprávy i o období před rokem 1898.

Nebude snad také na škodu poznamenat, že velmi podrobný seznam otázek pro zprávu se rozhodně nemá vykládat tak, že nejlepším delegátem sjezdu bude soudruh, který

bude nejlépe obeznámen s dějinami hnutí nebo vůbec nejlépe schopen odpovědět na všechny tyto otázky. Sjezd má mít praktický význam pro sjednocení hnutí, má je popohnat vpřed a nejlepšími delegáty by měli být třeba i noví, ale co nejenergičtější a nejvlivnější soudruzi, kteří se nejvíce věnují revoluční činnosti. Zprávy přitom mohou být sestaveny z příspěvků mnoha osob. Kromě toho se v některých případech možná ukáže, že lze delegovat i více než jednu osobu; obzvlášť žádoucí by bylo, kdyby na sjezd mohl přijet *velký počet dělnických* delegátů.

Přikládám teď seznam otázek rozdělených do osmi oddílů nebo skupin (rozdělení jednotlivých otázek i jejich skupin je často umělé a slouží jen k větší přehlednosti, neboť všechny otázky spolu velmi úzce souvisejí).

I. DĚLNICKÉ HNUTÍ, JEHO DĚJINY A SOUČASNÝ STAV

1. Stručná charakteristika podmínek a stavu průmyslu. Početnost, složení, rozdělení a jiná specifika místního proletariátu (v průmyslu, v obchodu, v domácí výrobě atd., a možná i v zemědělství).

2. Jak široký okruh dělníků je pod vlivem socialistické agitace? Které oblasti, závody, továrny, domácí dělníci aj.? Popsat co nejpodrobněji, jak se rozšiřoval tento okruh dělnictva od začátku hnutí.

3. Co nejúplnější přehled dosavadních stávek a podrobné vylíčení každé větší stávky. Byly by žádoucí souhrnné údaje.

4. Vyskytly se kromě stávek nějaké pozoruhodné případy bojkotu a jiných kolektivních akcí* dělníků? Podrobnosti o nich.

* Kolektivní prohlášení, veřejná shromáždění, účast na veřejných „vystoupeních“ atd. atd.

5. Jaké existovaly a existují dělnické kroužky, pokladny, sebevzdělávací spolky, dělnické organizace, odborové svazy? Co nejpodrobněji popsat všechna tato sdružení: typ organizace, převládající složení členstva, počet členů a doba trvání, charakter činnosti, zkušenosti s nimi atd.

6. Byly nějaké pokusy založit legální dělnické spolky? Podrobné údaje o každém takovém pokusu a jeho výsledcích, o jeho vlivu, jeho osudu, jeho současném stavu a významu. Totéž o zubatovovských spolcích. Došlo k pokusům využít legálních spolků pro cíle sociální demokracie?

7. Jaký je vliv současné krize? Její charakteristika, hlavně podle údajů dělníků. Nezaměstnaní, jejich smýšlení, agitace mezi nimi atd.

II. DĚJINY MÍSTNÍCH SOCIALISTICKÝCH KROUŽKŮ, PRVNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ, BOJ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÝCH SMĚRŮ

8. Zůstaly nějaké stopy po starých socialistických organizacích v době vzniku sociální demokracie? V čem spočívaly a jaký měly vliv? Kdo zahájil propagandu a agitaci v řadách dělnické třídy a kdy? Narodovoljovci? Jaký je jejich vztah k sociální demokracii?

9. Kdy a za jakých okolností se objevili první sociální demokraté nebo sociálně demokratické kroužky? Popsat co nejpodrobněji *každý* kroužek (podle dané osnovy), jeho význam a vliv na pozdější kroužky.

10. Jak se formovaly a vyvíjely sociálně demokratické názory v místních kroužcích? Vliv jiných míst (měst), zahraniční literatury, legální marxistické literatury (a „kritiky marxismu“)? Charakterizovat všechny tři vlivy co nejpodrobněji.

11. Neshody v sociální demokracii. Docházelo k nim před vydáním Manifestu z roku 1898³⁹? V čem se hlavně projevovaly? Nezůstaly o nich doklady? Jak byl přijat Manifest? Jaké protesty a nespokojenost vyvolával a u koho? Jak se vlastně objevily takzvané „ekonomistické“ názory? Jak se vyvíjely a šířily? Je velmi důležité co nejpřesněji vylíčit každou ekonomistickou „fázi“ v místním hnutí a doložit ji dokumenty. Jak se neshody projevovaly v hodnocení různých stranických tiskových orgánů, jako např. listu Rabočaja gazeta⁴⁰ (1897), zahraničního sborníku Rabotnik a jeho přílohy Listok rabotnika⁴¹ (1897), listů a časopisů Rabočaja mysl, Rabočeje dělo, Jiskra, Zarja, Borba, Žizň⁴², a v boji mezi jejich stoupenci?

11 *bis*. Došlo v sociální demokracii k rozbrojům a konfliktům mezi dělníky a „inteligencí“? Velmi důležité je objasnit jejich příčiny a vlivy.

12. Jak vlastně probíhal boj směrů v místních kroužcích? Jen mezi sociálně demokratickou inteligencí, nebo také mezi dělníky? Mezi vysokoškolským studentstvem, které přichází s kroužkem do styku? Docházelo během boje k rozbrojům? K vytváření separátních skupin? Propukal boj kvůli všeobecným zásadám? Kvůli obsahu letáků? Kvůli demonstracím? Kvůli vztahu ke studentskému hnutí? Kvůli prvomájovým požadavkům?

Popsat co nejpodrobněji průběh a důsledky boje směrů a dnešní situaci z tohoto hlediska.

III. ORGANIZACE MÍSTNÍHO VÝBORU, MÍSTNÍCH SKUPIN A KROUŽKŮ

13. Jaké složení výboru (resp. skupiny, kroužku, a je-li jich hodně, pak každého zvlášť) převládá? Převažují vysokoškolští studenti? Dělníci? Doplnuje se volbou (a jak?), nebo jiným způsobem? Existuje zvláštní výbor

intelligence a zvláštní výbor dělníků? Zvláštní skupiny technické, propagandistické a agitační? Publicistické, ústřední, oblastní, místní, výkonné? Jaký je vztah mezi nimi podle „stanov“ (pokud existují) a ve skutečnosti? Jak vypadají plenární schůze, jejich vedení, jak často a v jakém rozsahu se konají? Jak je organizováno spojení s jinými městy a s cizinou (tj. lidé, skupiny nebo osoby mimo skupiny apod. se zvláštním posláním)? Jak se organizuje distribuce literatury? Jak jsou organizovány cesty do jiných organizací?

Jaké jsou závěry z organizačních zkušeností a jaké názory na organizační zásady ve výborech převládají mezi inteligencí a mezi dělníky?

Zvlášť důležité je podrobně objasnit příčiny a *důsledky* zakládání zvláštních výborů intelligence a dělníků (v závodech, mezi řemeslníky).

14. Rozšířila se činnost do sousedních a jiných krajů? Jak — organizovaně, nebo náhodně? Vyskytly se pokusy založit *oblastní* organizace nebo podílet se na jejich činnosti?

Povaha styků s jinými kraji.

Dějiny vzniku a činnosti oblastních organizací. Jaké je složení ústředního výboru oblasti? Jeho vztah k místním výborům? Jak to vypadá s peněžními sbírkami? S oblastními pokladnami? Se sklady literatury? Vliv oblastních organizací na rozsah práce, její soustavnost, spojení mezi výbory atd. atd.

15. Jaký je stav financí výboru? Souhrnné údaje o příjmech a vydáních (podle výkazů, existují-li) za celou dobu jeho existence. Obvyklý a průměrný rozpočet, druh finančních zdrojů, sbírky mezi dělníky, zdaňování členstva, úhrada za literaturu, večírky, dary atd. (Vliv časopisu Osvobožděníje a socialistů-revolucionářů v tomto směru.)

Výše a druh výdajů: technika? Částky vyplácené soudruhům? Cestovné? Cesty do jiných organizací atd.?

IV. CHARAKTER, NÁPLŇ A ROZSAH MÍSTNÍ ČINNOSTI

16. Propaganda. Složení (kroužků) propagandistů, jejich počet, způsob činnosti. Jsou mezi nimi dělníci? Převládají vysokoškolští studenti? Kontrolují a usměrňují je zkušenější soudruzi? Obvyklý program přednášek a jeho změny postupem času. Jak na ně reagují dělníci a o jaké věci projevuji zájem? Jsou zkušenosti s vysíláním referentů s dobrými referáty do různých měst, oblastí apod.? Složení posluchačů a návštěvnost přednášek, jak často se pořádají a jak probíhají?

17. Ekonomická agitace. Kdy se začaly vydávat letáky? Dají se spočítat všechny vydané letáky a jejich výtisky (přibližně)? Ve kterých oblastech, továrnách a pracovních oborech se takto agitovalo? Způsob sestavování a schvalování letáků. Jak se na tom podílejí dělníci? Způsob jejich vydávání a *rozšiřování*. Máme dělnické kolportéry? Do jaké míry je uspokojován zájem o letáky?

18. Politická agitace. Přejít od ekonomické agitace? Kdy začal? Vyvolal protesty? Kdy se objevily první politické letáky? Vydávaly se někdy letáky *jen* o hospodářských záležitostech? Z jaké koncepce vychází politická agitace a při jakých příležitostech se provádí? Popsat co nejpodrobněji její rozsah jak podle povahy letáků, tak podle oblasti jejich rozšiřování. Nejlépe doložit dokumenty, neboť je důležité znát *všechny případy* politické agitace a všechny její oblasti. Prováděla se jen mezi dělnictvem, nebo i mezi příslušníky jiných tříd (viz níže)? Metody a způsoby sestavování letáků, zájem o ně, do jaké míry je uspokojován. Jsou potřebnější letáky místního, nebo všeobecného charakteru?

19. Literatura. Které ilegální publikace se rozšiřují? Vyjmenovat je, uvést, v jakém počtu se rozšiřují, vztah výboru a dělníků (resp. veřejnosti vůbec) ke *každé* publikaci (brožura aj.), dobu potřebnou k rozšíření, zájem, v jakých vrstvách a o jakou literaturu především.

Rozdávání, rozhazování, společné čtení v kroužcích. Co musela inteligence vysvětlovat? Uplatňuje se hodně předčítání s výkladem? U jaké literatury?

20. Místní a celostranické tiskové orgány. Historie místního tiskového orgánu; jak často vychází? V kolika výtiscích? Jak je uspořádána publicistická rubrika? Jak se shromažďují a ukrývají (a jak se ztrácejí?) příspěvky? Jak je organizována spolupráce místních a ústředních tiskových orgánů? Existují zvláštní publicistické skupiny? „Reportéři“? Kontakty s publicisty? Jakým způsobem se zasílají příspěvky? Prostřednictvím výboru? Prostřednictvím soukromých osob a v jakém rozsahu? Dochází k pokusům využít vysokoškolských studentů? Vyhnanců?

Závěry a požadavky na tiskové orgány.

21. Prvomájové manifestace. Historie každé prvomájové manifestace a poučení pro budoucnost.

22. Demonstrace. Souhrnné údaje o každé demonstraci. Vyskytují se vůbec pokusy organizovat je? Zejména pokusy o organizovaný odpor? O ozbrojení? Jaké jsou názory dělníků a vůbec „praktiků“ na tuto otázku?

Doplňování stranické literatury o demonstracích a její ověřování. Dnešní postoj k této otázce.

V. POSTOJ K REVOLUČNÍM (ZEJMÉNA SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÝM) SKUPINÁM JINÝCH RAS, NÁRODŮ A NÁRODNOSTÍ

23. Jsou u vás dělníci jiných národů, národností a ras? Jak s nimi pracujete? Organizovaně, nebo příležitostně? V jakém jazyce? Jaký je postoj ke skupinám sociálních demokratů, kteří pracují paralelně s vámi v jiném jazyce? Je žádoucí přesná a podrobná charakteristika

těchto vztahů. Existují nějaké neshody? V zásadní otázce národnostního programu? Taktické? Organizační? Vztahy prospěšné pro společnou práci. Je možný *jeden* stranický tiskový orgán? Je žádoucí federace a jakého typu?

VI. TISKÁRNY, PŘEPRAVA A KONSPIRATIVNÍ FORMY ČINNOSTI

24. Tiskárny. Zkušenosti s jejich zřizováním. Kolik peněz a lidí potřebují? Produktivnost. Měly by být místní tiskárny (pro tištění letáků) a společné tiskárny pro více měst? Technická, organizační, finanční a konspirativní stránka této věci.

25. Převaha. Existovalo spojení v této oblasti? Probíhaly nějaké akce? Vylíčení každé z nich a podrobné údaje o jejich uspořádání, průběhu, výsledcích a o vyhlídkách do budoucna. Jak by bylo třeba přepravu organizovat?

26. Konspirativnost. Máte konspirativní byty? Smluvená znamení? Jsou u vás ilegální pracovníci? Jak získáváte osobní doklady? Jaké máte zkušenosti v tomto směru? Máte nějaké spojení pro tento účel?

Sjednáváte schůzky?

Sledujete tajné policisty? Bojujete proti tajným policistům a provokatérům? Formy tohoto boje, jaké existovaly dosud a jaké by měly být.

Šifry. Jak udržujete korespondenci mezi městy, ve městech, se zahraničím?

Pořádáte přednášky k otázce „jak se chovat při výsledku“? Byla by potřebná taková brožura a jí podobné?

Má výbor archivní písemnosti? Existovaly a uchovávaly se dřív? Dnes?

VII. SPOJENÍ A ČINNOST
V JINÝCH VRSTVÁCH
OBYVATELSTVA
KROMĚ DĚLNICKÉ TŘÍDY

27. Pracuje se mezi rolnictvem? Máte jednotlivá spojení? Jsou o nich podiobné údaje? Jak byla navázána, jak jsou udržována a s jakými rolníky? Se zemědělskými dělníky? Jakou úlohu mají dělníci odcházející na vesnici?

Byly pokusy o propagandu? O rozšiřování brožur? Letáků? Jakých a s jakým úspěchem?

Dnešní situace a vyhlídky do budoucna.

28. Vysokoškolské studentstvo. Náhodný a osobní, nebo organizovaný vliv? Stává se hodně vysokoškolských studentů sociálními demokraty? Existuje spojení se studentskými kroužky, s krajinskými spolky a výbory spolků? Jak se uskutečňují tyto styky? Přednášky? Rozšiřování literatury? Jaké smýšlení převládá mezi vysokoškolským studentstvem a jak se v minulosti měnilo?

Jaký je vztah ke studentským nepokojům?

Účastní se vysokoškolští studenti demonstrací? Pokouší se někdo dohodnout se s nimi o tom předem?

Působí vysokoškolští studenti jako propagandisté? Jak vypadá jejich příprava?

29. Střední školy, gymnázia, semináře aj., obchodní školy a obchodní akademie? Jaké druhy spojení se studenty existují? Jaký je poměr k nové fázi rozmachu hnutí mezi nimi? Dochází k pokusům zakládat kroužky a pořádat školení? Vyskytovali se (a jak často) sociální demokraté mezi právě dostudovanými (nebo nedostudovanými) gymnazisty? Existovaly kroužky, přednášky? Rozšiřovala se literatura?

30. Styky se „společností“. Existovaly už dřív? A dnes? V kterých vrstvách? Na základě peněžních sbírek nebo rozšiřování literatury? Sloužily ke zřizování legálních

knihoven? K shromažďování informací a příspěvků do novin? Změnil se vztah „společnosti“ k sociálním demokratům? Je zájem o sociálně demokratickou literaturu? Máme spojení s úřednickými kruhy? S poštovními, telegrafními a železničními zaměstnanci? S úředníky tovární inspekce? S policejními úředníky? S duchovenstvem? Atd.

Žádoucí je i zpráva o zkušenostech, které jednotliví členové výboru získali na základě svých osobních kontaktů s příslušníky různých vrstev.

31. Existuje spojení s vojáky? Úloha sociálně demokratické inteligence a dělníků v aktivní vojenské službě. Spojení s důstojníky a vojáky s nižšími hodnostmi. Jak jsou tyto styky podporovány a jak se jich využívá? Jaký je jejich význam po stránce agitační, propagandistické, organizační aj.

O této a předešlých otázkách jsou žádoucí zvláště podrobné údaje vzhledem k tomu, že je to otázka nová a že je nutné vyvodit z ní obecné závěry a sjednotit četné nekoordinované zásahy.

VIII. STAV REVOLUČNÍCH A OPOZIČNÍCH PROUDŮ EXISTUJÍCÍCH MIMO SOCIÁLNÍ DEMOKRACII A VZTAH K NIM

32. Liberální směry. Liberálně narodnické. Ve společnosti? Mezi studentstvem? Osvobožděníje, jeho rozšiřování (mezi studentstvem? mezi dělníky?) a vliv? Existují kroužky „osvobožďenovců“? Jaký je jejich vztah k sociálním demokratům?

Zájem o Osvobožděníje v sociálně demokratických kruzích a názor na ně. Využívá se jej v propagandě a v agitaci? Konají se plenární schůze a diskutuje se na nich?

33. Socialisté-revolucionáři. Podrobně o tom, jak se

objevili v daném místě. Kdy? Z narodovoljovců? Přerod v socialisty-revolucionáře? Vliv „ekonomismu“? Jaká je povaha a skladba jejich spojení a kroužků? Staří zasloužilí pracovníci? Vysokoškolští studenti? Dělníci? Boj proti sociálním demokratům, jeho průběh a způsob jeho vedení.

Spojené skupiny sociálních demokratů a socialistů-revolucionářů. Jejich podrobná historie, údaje o činnosti, *letácích*, rezolucích skupin aj.

Existují zvláštní příčiny slabosti nebo síly socialistů-revolucionářů? Nadšení pro teror — mezi vysokoškolským studentstvem? Mezi dělníky?

Pracují socialisté-revolucionáři mezi rolnictvem? Jaká je povaha jejich spojení s rolnictvem a činnosti mezi ním? Jaký vliv má jejich „agrární program“?

34. Ostatní skupiny a směry. Svoboda, Dělnická strana pro politické osvobození Ruska, machajskovci⁴³, raboče-znamenovci⁴⁴ atd. Charakteristika názorů, vztah k sociální demokracii, údaje o jejich spojeních a činnosti.

Napsáno v prosinci 1902

až v lednu 1903

Poprvé otištěno roku 1924

v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 1

Podle rukopisu

MOSKEVŠTÍ ZUBATOVOCI V PETROHRADĚ

V listě Moskovskije vědomosti⁴⁵ (č. 345 z 15. prosince 1902) vyšel Dopis vydavateli^[173] od dělníka F. A. Slepova, který dále v *plném znění* přetiskujeme. Za prvé bychom rádi povzbudili našeho veleváženého „kolegu novináře“, pana redaktora listu Moskovskije vědomosti Gringmuta, který otiskl tak zajímavý dokument. Povzbuzení pan Gringmut bezpochyby potřebuje, protože ve své nadmíru užitečné činnosti — dodávání (a vysvětlování) materiálů pro revoluční agitaci — poslední dobou poněkud ochabl, umdlel... už nemá ten pravý elán. Chce to víc se snažit, pane kolego! A za druhé pro petrohradské dělníky je teď nesmírně důležité sledovat každý krok zubatovovštiny, pravidelněji shromažďovat, více rozšiřovat a důkladněji každému vysvětlovat informace o tom, jak si dělníci podávají ruce s tajnými policisty a debatují s bývalými, nynějšími a budoucími generály, s dámami z vysoké společnosti a s „pravými ruskými“ inteligenty.

Prosím, tady je zmíněný dopis, my k němu jen připojujeme několik poznámek v závorce:

„Velevážený pane! Snad najdete možnost, jak v listě Moskovskije vědomosti, kterého si všichni opravdoví Rusové váží, otisknout následující řádky:

Dne 10. tohoto měsíce se v Petrohradě v budově Ruského shromáždění konalo zasedání členů rady jmenovaného Ruského shromáždění, které se zabývalo výhradně otázkami týkajícími se životních poměrů ruských továrních dělníků. Z nejvýznačnějších zástupců petrohradské společnosti zde byly tyto osobnosti: bývalý zástupce varšavského

generálního gubernátora generál K. V. Komarov, generální revizor A. V. Vasiljev, plukovník A. P. Veretěnnikov, hrabě Apraksin, bývalý kyjevský generální gubernátor hrabě A. P. Ignatjev, hrabě P. A. Goleniščev-Kutuzov, generál Zabudskij, admirál Nazimov, Nikolaj Vjačeslavovič von Pleve, člen rady při ministerstvu lidové osvěty I. P. Chruščov, profesor generálního štábu Zolotarjov, V. S. Krivenko, hrabě N. F. Gejden, generál Děmjaněnkov, protojerej Ornatskij a jiní představitelé církve; byly přítomny i dámy z vysoké petrohradské společnosti a rovněž za městskou správu starosta města Leljanov a člen městské správy Děchtěrjov. Za tisk tu byl redaktor časopisu Svět V. V. Komarov, redaktor časopisu Russkij věstnik V. I. Veličko, spolupracovník časopisu Novoje vremja Syromjatinov, bývalý redaktor listu Pravitel'stvennyj věstnik K. K. Slučevskij, redaktor a vydavatel časopisu Oskolki Lejkin, malíř Karazin a jiní. Zasedání bylo zahájeno zprávou o postavení dělníků v továrním průmyslu, kterou přednesl dělník I. S. Sokolov.“ (Viz o něm v 30. čísle Jiskry^[191], kde je podle časopisu Svět uveden úplnější seznam petrohradských dělníků-zubatovců. *Red. Jiskry*⁴⁶.) „Řečník především vysvětlil, jaké jsou dnešní poměry dělnické třídy v průmyslových městech, jaké jsou její materiální a duchovní potřeby, její touha po poznání atd.“ (Škoda že projev pana Sokolova nebyl zveřejněn! Zajímalo by nás, jak mohl „vysvětlit“ touhu dělníků po poznání a nezmínit se, jak policie tuto jejich touhu potlačuje. *Red. Jiskry*.) „Zástupci moskevských dělníků“ (Nebylo by správnější říci zástupci moskevského oddělení tajné policie? Nejel jste náhodou se svými kamarády do Pitěru za peníze policie, pane Slepove? *Red. Jiskry*), „mezi nimiž jsem byl i já, měli rovněž tu čest být přítomni na zasedání Ruského shromáždění a referovat váženému shromáždění o situaci moskevského dělnictva. Ve své zprávě jsme především vyslovili jménem ruského dělnictva hlubokou vděčnost členům Ruského shromáždění za to, že dovolili jeho zástupcům vyřčit

poměry, v jakých dnes dělnictvo v Rusku žije. Dále jsme požádali zástupce nejvyšší ruské společnosti, aby věnovali vážnou pozornost vzdělání ruského dělnictva“ (No ovšem! Právě od nejvyšších tříd se dělník může nadít vzdělání — asi pomocí karabáče! *Red. Jiskry*), „které není ve stavu zdaleka uspokojivém, čehož s úspěchem využívají zločinecké živly k provádění socialistické propagandy“ (Je-li *pro socialisty* výhodné, že dělníci jsou málo vzdělaní, proč tedy *vláda* zavírá školy pro dělníky a čítárny? Tady něco neklape, pane Slepove! *Red. Jiskry*) „a tím poškozují nejen dělníky, ale i celý ruský stát. Dále jsme se snažili upozornit vážené shromáždění na to, že moskevští továrníci a majitelé závodů nejsou nakloněni inženýrce moskevských dělníků spojit se v jednu rodinu a zřídit si vlastní svépomocné pokladny, tak důležité pro odstranění tíživé bídy. V souvislosti s tím jsme prosili členy váženého shromáždění, aby předložili vládním kruhům k posouzení otázku úvěru pro dělnické svépomocné pokladny.“ (Viz projev nižněnovgorodského dělníka Samyлина před soudem v 29. čísle *Jiskry*[¹⁰³] o tom, jak ho zatkli za účast v ekonomickém kroužku. Tady máte vzdělání, tady máte pokladny! *Red. Jiskry*.) „Je nepochybné, že podpora materiálních potřeb dělnictva by nejlépe vyvrátila zločineckou propagandu mezi ním.“ (Cožpak si pan Slepov — že ale má přiléhavé jméno! — doopravdy myslí, že se uvědomělý dělník vzdá pro nějakou mizernou almužnu své touhy po svobodě? A „podporovat v materiálních potřebách“ neuvědomělé, nevzdělané *masy* nemohou ani ti nejvýše postavení ochránci zubatovovců, protože to by se nejdříve muselo změnit celé společenské zřízení, které je na zbídačování mas založeno. *Red. Jiskry*.) „Tito falešní *„příznivci“* dělníků obvykle říkají, že si dělníci mohou zlepšit život jedině tak, že se budou bouřit, vyvolávat nepokoje, stavět se proti úřadům apod. Jak každý ví, mívá takové štvání naneštěstí pro nás někdy úspěch. Zlepšování životních podmínek pracujících pokojnou cestou tyto řeči agitátorů nejlépe

vyvrací. Dále jsme měli tu čest referovat váženému shromáždění, že v Moskvě nemá socialistická agitace v poslední době žádný úspěch, třebaže je tu značná nezaměstnanost“ (A my jsme zrovna nedávno slyšeli o obrovském zatýkání v Moskvě! Proč by zatýkali a koho, kdyby propaganda neměla úspěch? *Red. Jiskry*), „právě proto, že dělníci se už začínají organizovat, protože mají svůj Podpurný spolek a Spolek spotřebitelů a protože úřady už projevují pochopení pro potřeby pracujících a umožňují pořádat pro ně vzdělávací přednášky apod. Kromě toho, co již bylo řečeno, jsme shromáždění rovněž informovali o případech, které se staly v Moskvě a při nichž jsme figurovali jako smířčí prostředníci mezi dělníky a majiteli závodů, a nejen že jsme odstraňovali nepokoje, ale předcházeli jsme i těm, které hrozily vypuknout, jako tomu bylo například v závodě Hakental, v závodě bratří Bromleyů, v závodě Dobrov-Nabholtz. Zmínili jsme se rovněž o stávce dělníků v hutním závodě Goujon, kde valčíři a dělníci z hřebíkárný sice zastavili práci, ale jen díky našemu zásahu nedošlo k nepokojům, dělníci uposlechli naší přátelské rady a znovu zahájili práci.“ (Takových „přátelských“ rad se dělníci naposlouchají při každé stávce dost a dost jak od policie, tak od továrních inspektorů, kteří je vždycky přemlouvají, aby „začali pracovat“. To nejsou přátelské rady, to jsou rady policie. *Red. Jiskry*.)

„Členové Ruského shromáždění vyslechli blahovlnně“ (Bodejť by blahovlnně nevyslechli alespoň dělníky, kteří pomáhají policii v jejím díle! *Red. Jiskry*) „naše informace a mnozí se vyjádřili v tom smyslu, že se musíme vážně zamyslet nad dělnickou otázkou a dát dělníkům možnost a příležitost vymanit se z vlivu socialistického učení“ (Zajímavý obrázek: generálové a kněží, zubatovovští tajní a pisálkové, na které se může policie plně spolehnout, hodlají dělníkům „pomáhat“, aby se vymanili z vlivu socialistického učení! — a mimochodem také pomáhat chytat neopatrné dělníky, kteří jim sednou na lep. *Red.*

Jiskry.) „a povolit jim vlastní iniciativu v rámci vládních zákonných opatření a pod vedením té části inteligence, která upřímně miluje svou vlast a usiluje o její blaho a rozkvět“. (Pěkná vlastní iniciativa pod kontrolou policie! Ne, teď už dělníci žádají iniciativu pod podmínkou, že je policie nechá na pokoji a že si budou moci za své vůdce zvolit ty příslušníky inteligence, kterým oni sami důvěřují. *Red. Jiskry*.) „V. V. Komarov, A. V. Vasiljev, plukovník Veretěnnikov, pan Děchtěrjov, malíř Karazin, kníže D. P. Golicyn a mnozí jiní projevili o dělnickou otázku mimořádně upřímný zájem. Byly vysloveny názory, že je nutné ustavit zvláštní dělnické rady v čele s ústřední radou; jejich ušlechtilým úkolem by bylo předcházet vznikajícím nedorozuměním mezi dělníky a majiteli závodů. Podle vyjádření pana Děchtěrjova je to třeba povolit, protože dav nikdy nemůže jednat uvědoměle, a ovlivnit dělnický dav mohou nejlépe dělníci sami, přičemž uvedl jako příklad podobné instituce ve Francii, které úspěšně plní zmíněné úkoly.“ (Ano, dělnické rady ve Francii a v celé Evropě úspěšně pracují. To je pravda. Ale úspěšné jsou proto, že tam dělníci mají politickou svobodu, mají své organizace, své noviny, své volené zástupce v parlamentech. Myslí si snad pan Děchtěrjov, že petrohradští dělníci jsou všichni tak naivní, že o tom nevědí? *Red. Jiskry*.) „Otázka vládního úvěru dělnickým svépomocným pokladnám se rovněž setkala u členů Ruského shromáždění s pochopením. Zasedání skončilo usnesením zvolit zvláštní komisi, která by projednala vhodná opatření v této otázce. Doufáme, že vy, pane redaktore, projevíte jako pravý Rus rovněž sympatie k nám, dělníkům, a dovolíte uveřejnit ve vašem listě výše uvedené řádky, aby se všichni naši nejlepší lidé spojili ke společnému boji proti nepřátelům naší vlasti, kteří vnášejí mezi široké vrstvy lidu zmatek, zasévají sémě rozbrojů, podrývají věrnost odkazu starých časů posvěcenému stálostí i úctu a respekt k nejvyšší moci. Pevně věříme, že i na Rusi jsou lidé odhodlaní dát své síly do služeb vlasti,

položít na její oltář všechny své síly a schopnosti a ve svorné jednotě postavit pevnou hráz proti lži a zlu na Rusi.

Dělník F. A. Slepov.“

Ale nakonec se pan Slepov přece jen podřekl! Veškerá podpora dělnických požadavků, veškeré sympatie vlády se scvrkly na jedinou věc: přímo z dělníků vytvořit skupiny pro boj proti socialismu. Tak je to ve skutečnosti. A dělníky bude velice zajímat, že kromě karabáčů a věznic, vyhnanství a žalářů jim budou vštěpovat „úctu a respekt k nejvyšší moci“ ještě i páni zubatovovští dělníci. Na veřejných shromážděních nebude žádný rozumný dělník říkat to, co si myslí — to by znamenalo vydávat se rovnou do rukou policie. Ale prostřednictvím *svých* novin, *svých* letáků a *svých* schůzí můžeme a musíme dosáhnout toho, aby celá tato nová zubatovovská kampaň přinesla užitek socialismu.

Jiskra, č. 31
1. ledna 1903

Podle textu Jiskry

DOSLOV

KE ZPRÁVĚ O VYTVOŘENÍ ORGANIZAČNÍHO VÝBORU ⁴⁷

„Před čtyřmi lety se několik ruských sociálně demokratických organizací spojilo v Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska a vypracovalo určitý plán organizace a obecné zásady činnosti, které vyložilo v Manifestu^[79] vydaném stranou. Bohužel tento první pokus nebyl korunován úspěchem: chyběly zatím potřebné předpoklady k vytvoření jednotné a silné sociálně demokratické strany, neúnavně bojující za osvobození proletariátu od všech forem útlaku a vykořisťování. Na jedné straně se teprve utvářely formy praktické činnosti ruské sociální demokracie; sociální demokracie vstoupila teprve nedávno do boje a zatím ještě hledala cesty, jak nejlépe prosadit své teoretické názory, a její kroky byly proto ještě nasmělé, nejisté. Dělnické hnutí, z něhož ve své činnosti vycházela a které se projevilo velkolepými stávkami, vyšlehlo právě jasnou září, jež mnoho lidí oslnila tak, že přestali vidět zcela jasné a konkrétní úkoly a cíle revoluční sociální demokracie a dali se strhnout k úzce odborářskému boji. Na druhé straně sociálně demokratické organizace, které byly stále ještě slabé a nezapustily pevně kořeny, trpěly neustálými represemi vlády, jimiž se znemožňovala jakákoli kontinuita činnosti a pokračování v tradicích.

Avšak tento nezdařený pokus nebyl marný. Sama myšlenka organizované politické strany proletariátu, jež vedla naše předchůdce, je od té doby majákem a vytouženým cílem všech uvědomělých sociálních demokratů. V průběhu oněch čtyř let se nejednou daly pokusy uskutečnit tuto myšlenku, kterou nám odkázali první sociální demokraté. Nicméně tu stojíme dodnes stále stejně dezorganizováni jako před čtyřmi lety.

Život na nás přitom klade stále větší a větší požadavky. Jestliže první straničtí pracovníci viděli svůj úkol v probouzení revolučních sil dřímajících v dělnictvu, před námi stojí úkol mnohem složitější — orientovat probouzející se síly tam, kam je třeba, postavit se jim do čela a vést je. Musíme být připraveni, že dnes či zítra uslyšíme výzvu, „Vedte nás, kam jste nás volali!“ a běda, jestliže nás tento okamžik zaskočí a zastihne tak nejednotné a nepřipravené, jako jsme dnes. Ať nám nikdo neříká, že závažnost tohoto okamžiku přeháníme. Kdo je schopen vidět

hlouběji pod rozčreňenou hladinu, kdo je schopen rozpoznávat proces, k němuž uvnitř společnosti dochází, ten nás z přehánění podezříváť nebude.

Avšak vážnost situace zvyšují ještě jiné okolnosti. Prožíváme významný historický okamžik. V celkovém vývoji ruského života uvedlo probuzení dělnické třídy do pohybu různé společenské vrstvy. Ty se více či méně uvědoměle snaží zorganizovat, aby se mohly tak či onak připojit k boji proti přežilému režimu. Mnoho zdaru ! Sociální demokracie může jen uvítat každého, kdo se k tomuto boji připojí. Musí však bedlivě dbát o to, aby si z ní tito spojenci neudělali vlastní nástroj, aby ji neodsunuli z hlavního dějiště, nepřipravili o vedoucí úlohu v boji proti samoděržaví a hlavně aby neškodili postupujícímu revolučnímu boji tím, že by ji svedli ze správné cesty. Že toto nebezpečí není jen výplodem fantazie, je jasné každému, kdo pozorně sledoval revoluční boj posledních let.

Takže v tuto chvíli čeká ruskou sociální demokracii úkol tak obrovský, že na něj nestačí žádné místní výbory, ba ani oblastní organizace. I kdyby místní organizace byly sebedokonalejší, nemohou tento úkol zvládnout, neboť už přerostl místní rámec. Může být splněn jen kolektivním úsilím všech ruských sociálních demokratů, pevně semknutých v jednu centralizovanou, ukázněnou armádu. Kdo však má převzít iniciativu při sjednocování?

Tato otázka se projednávala v minulém roce na konferenci zástupců petrohradského Svazu boje, ústředního výboru spojených jižních výborů a organizací, organizace Jiskry, ústředních výborů (ruského a zahraničního) Bundu, Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a některých jiných organizací. Konference uložila zástupcům některých organizací, aby vytvořili organizační výbor, který by se ujal úkolu de facto znovu založit Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska.

Ke splnění tohoto usnesení vytvořili zástupci petrohradského Svazu boje, organizace Jiskry a skupiny Južnyj rabočij* organizační výbor, který si vytkl jako první a hlavní úkol *připravit podmínky pro svolání sjezdu strany.*

Avšak vzhledem k tomu, že svolání sjezdu je věc mimořádně složitá, která si vyžádá hodně času, bude organizační výbor až do obnovení ústřední organizace strany plnit některé společné funkce sloužící celému hnutí (vydávání celoruských letáků, společná přeprava a technické záležitosti, navazování styků mezi výbory aj.).

* Rovněž Bund byl vybídnut, aby vyslal do organizačního výboru svého zástupce, ale z neznámých důvodů na toto vyzvání nereagoval. Doufejme, že to byly důvody čistě náhodné a že Bund brzy svého zástupce vyšle.

Je samozřejmé, že organizační výbor, který vznikl z vlastní iniciativy některých organizací, bude ve své činnosti omezen závazky pouze k těm organizacím, které mu už daly nebo dají plnou moc. Pro všechny ostatní výbory a skupiny je samostatnou organizací, která jim nabízí své služby.

Jde o velký a odpovědný úkol, který se organizační výbor rozhodl na sebe vzít, a jestliže si na něj troufá, pak jen proto, že nutnost sjednocení je příliš naléhavá, roztržitost příliš citelná a další dezorganizovanost příliš ohrožuje společnou věc. Organizační výbor zahajuje svou činnost s vědomím, že její úspěch bude do značné míry záviset na tom, jaký postoj k němu zaujmou sociálně demokratické výbory a organizace, a právě tento postoj bude pro něho kritériem, zda daný okamžik správně odhadl.

Prosinec 1902

Organizační výbor.“

Prohlášení nově ustaveného organizačního výboru naší strany mluví samo za sebe dostatečně jasně, takže se nepotřebujeme dále šířit o tom, jak významný je to krok. Sjednocení, obnovení jednoty strany je nejnaléhavější úkol ruských sociálních demokratů, který nutně vyžaduje okamžité řešení. Je to úkol velmi těžký, protože nepotřebujeme sjednotit několik skupinek revolučně smýšlejících příslušníků inteligence, ale všechny vedoucí činitele dělnického hnutí, jež pozvedlo k samostatnému životu a boji početnou třídu obyvatelstva. Potřebujeme se sjednotit na základě nekompromisní jednoty v zásadách, k níž musí uvědoměle a jednoznačně dospět všechny nebo obrovská většina výborů, organizací a skupin, inteligence a dělníků, kteří pracují za různých okolností a rozdílných podmínek a kteří leckdy došli ke svému sociálně demokratickému přesvědčení nejrozmanitějšími cestami. Takové sjednocení se nedá ani nadekretovat, ani se ho nedá dosáhnout naráz, pouhými rezolucemi shromážděných delegátů, ale musí se soustavně a krok za krokem připravovat a prosazovat, aby sjezd celé strany podpořil a usměrnil, co už bylo vykonáno, pokračoval v započatém díle, dokončil je a vyjádřil for-

mální souhlas s tím, co bude tvořit pevný základ další rozsáhlejší a důkladnější práce. Proto zvláště vítáme, že organizační výbor přistupuje ke své práci rozvážně, opatrně a skromně. Nečiní si nárok na vymezení svých vztahů ke všem ruským sociálním demokratům, ale omezuje se na to, že jim všem *nabízí své služby*. Všichni ruští sociální demokraté bez výjimky, výbory a kroužky, organizace a skupiny, lidé, kteří aktivně pracují, i ti, kteří dočasně nepracují (vyhnanci apod.), by měli brzy na tuto výzvu odpovědět, snažit se navázat s organizačním výborem přímé a čilé kontakty a co nejenergičtěji aktivně podporovat celou tuto obrovskou sjednocovací práci. Musíme dosáhnout toho, aby neexistovala *jediná* skupina ruských sociálních demokratů, která by neměla spojení s organizačním výborem, která by s ním nespolupracovala v soudružské jednotě. Dále, organizační výbor považuje sice za svůj první a hlavní úkol přípravu a svolání celostranického sjezdu, přejímá však i některé funkce, jež *slouží celému hnutí*. Jsme přesvědčeni, že se nenajde jediný sociální demokrat, který by neuznal, že toto rozšíření funkcí organizačního výboru bylo naléhavě nutné, neboť je to jen rozšířená *nabídka služeb* — nabídka, která vychází vstříc tisíckrát vysloveným přáním. Nejsme vybízeni, abychom se vzdali nějakých „práv“, ale abychom se jen co nejrychleji vzdali v praxi izolovanosti a pustili se společně do organizování řady společných akcí. Konečně se domníváme, že je rovněž naprosto správné a vhodné, když organizační výbor rozhodně prohlašuje, že svolání sjezdu je věc mimořádně složitá, která si vyžádá hodně času. To ovšem vůbec neznamená, že by se svolání sjezdu mělo odložit. To rozhodně ne. Pokud jde o naléhavost sjezdu, připadá nám i měsíční lhůta k jeho svolání „hodně“ dlouhá. Uvědomíme-li si však, za jakých podmínek pracujeme a že na sjezdu musí být řádně zastoupeno celé hnutí, pak ani lhůta pětkrát, desetkrát delší nemůže vést ke zmalomyslnění žádného zkušenějšího pracovníka.

Popřejme tedy mnoho zdaru co nejrychlejšímu sjednocení a obnovení strany, dokažme své sympatie nejen slovy, ale i okamžitými skutky každého z nás. Ať žije ruská, ať žije mezinárodní revoluční sociální demokracie!

Jiskra, č. 32
15. ledna 1903

Podle textu Jiskry

NÁVRH VÝZVY RUSKÉHO
ORGANIZAČNÍHO VÝBORU
ADRESOVANÉ LIZE, SVAZU
A ZAHRANIČNÍMU
VÝBORU BUNDU⁴⁸

Aby bylo možné splnit usnesení jarní konference (1902) Sociálně demokratické dělnické strany Ruska⁴⁹, navrhuje *organizační výbor* Lize ruské revoluční sociální demokracie⁵⁰, zahraničnímu Svazu ruských sociálních demokratů⁵¹ a zahraničnímu výboru Bundu⁵² ustavit zahraniční sekci organizačního výboru Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.

Tato zahraniční sekce ruského organizačního výboru by měla za úkol:

1. zpracovat otázku zastoupení zahraničních sociálně demokratických organizací na sjezdu. Definitivní rozhodnutí této otázky přísluší ruskému organizačnímu výboru a potom sjezdu samému; 2. podílet se v zahraničí na přípravách sjezdu (např. penězi, osobními doklady apod.) a 3. připravovat sjednocení zahraničních sociálně demokratických organizací, které je naléhavě nutné v zájmu strany a celého sociálně demokratického dělnického hnutí v Rusku.

*Napsáno 22. nebo 23. ledna
(4. nebo 5. února) 1903
Poprvé otištěno roku 1946,
Sočineňija V. I. Lenina, sv. 6, 4. vyd.*

Podle rukopisu

K PROHLÁŠENÍ BUNDŮ

Právě jsme dostali 106. číslo časopisu Bundu *Poslednije izvěstija*⁵³ (z 3. února (21. ledna)), které obsahuje zprávu o mimořádně závažném, rozhodném a krajně politováníhodném kroku Bundu. V Rusku totiž vyšlo prohlášení ústředního výboru Bundu ke Zprávě organizačního výboru^[27]. Tedy přesněji řečeno prohlášení k *poznámce* ve Zprávě organizačního výboru^[31], neboť Bund se ve svém prohlášení zabývá *hlavně* touto jednou poznámkou.

Oč tedy jde. Jak naši čtenáři vědí, organizační výbor prohlásil v této strašné „poznámce“, kvůli které (údajně kvůli ní!) je teď oheň na střeše, doslova toto:

„Rovněž Bund byl vybidnut, aby vyslal do organizačního výboru svého zástupce, ale z neznámých důvodů na toto vyzvání nereagoval. Doufejme, že to byly důvody čistě náhodné a že Bund brzy svého zástupce vyšle.“

Rádi bychom věděli, co může být přirozenějšího a nevinnějšího, než je tato poznámka. Jak jinak mohl organizační výbor postupovat? Nezmínit se o Bundu by nebylo správné, neboť organizační výbor ho neignoroval a ani ho ignorovat nemohl, pokud je Bund na základě usnesení stranického sjezdu z roku 1898^[76] součástí Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. A když už jsme nemlčeli, museli jsme říci, že jsme ho zvali. To je snad jasné, ne? A ještě jasnější je, že neznal-li organizační výbor důvody, proč Bund mlčí, *nemohl* říci nic jiného než: „z neznámých důvodů“. A připojil-li slova: „Doufejme, že to byly důvody *čistě náhodné* a že Bund brzy svého zástupce vyšle,“ dal tím nepokrytě a výslovně najevo, že si přeje pracovat s *Bundem*

společně na organizačních přípravách sjezdu a na obnovení strany.

Je zřejmé, že kdyby si Bund přál totéž, stačilo vyslat svého zástupce, který byl *pozván* jak konspirativní cestou, tak na základě otištěného prohlášení. Místo toho však Bund *začíná polemizovat* s poznámkou (!!) a v otištěném prohlášení vykládá *samostatně a zvlášť* své mínění a názory na úkoly organizačního výboru a na podmínky svolání sjezdu. Dříve než si probereme „polemiku“ Bundu, než začneme rozebírat jeho názory, musíme co nejrozhodněji *protestovat*, že Bund přichází se zvláštním prohlášením v tisku, neboť tím porušuje základní pravidla *společného* vedení revolučního boje, zejména pravidla organizační. Buď — anebo, pánové: buď *nechcete* pracovat *v jednom společném* organizačním výboru, a pak si samozřejmě nikdo nebude stěžovat, že podnikáte samostatné akce. Nebo chcete pracovat společně, a pak jste *povinni* vyslovovat své názory před soudruhy z organizačního výboru, a ne samostatně vystupovat na veřejnosti, protože na veřejnosti vystupuje jako celek jedině organizační výbor.

Bund sám ovšem velmi dobře ví, že jeho akce odporuje všem pravidlům soudružského postupu ve *společné* věci, a pokouší se o tuto velice chabou omluvu: „Jelikož jsme neměli možnost vyjádřit své názory na úkoly příštího sjezdu ani osobní účastí na poradě, ani účastí na redigování Zprávy, musíme tuto mezeru alespoň zčásti vyplnit tímto prohlášením.“ Rádi bychom věděli, zda to Bund myslí vážně s tvrzením, že „neměl možnost“ poslat dopis organizačnímu výboru? Nebo poslat dopis petrohradskému výboru, organizaci Jiskry⁵⁴, či organizaci Južnyj rabočij⁵⁵? A vyslat svého delegáta do jedné z těchto organizací taky nemohl? Pokusil se Bund podniknout alespoň jeden z těchto „nemožně“ těžkých kroků, které jsou asi nad síly tolik slabé a nezkušené a všech spojení zbavené organizace, jako je Bund?

Nehrajte si na schovávanou, pánové! Je to i nerozumné

a i nedůstojné. Vystoupili jste samostatně, protože jste *chtěli* vystoupit samostatně. A chtěli jste vystoupit samostatně proto, abyste okamžitě dali najevo a prosadili své *rozhodnutí* postavit vztahy k ruským soudruhům na *nové* základy: *nebýt součástí* Sociálně demokratické dělnické strany Ruska podle stanov z roku 1898, nýbrž být s ní ve *federativním* svazku.⁵⁶ Místo toho, abyste tuto otázku důkladně a všestranně *projednali* před celým sjezdem, jak jsme to chtěli udělat my, *kteří jsme se velmi dlouho vyhýbali další polemice, již jsme zahájili* o otázce federativnosti a národní příslušnosti,⁵⁷ a jak to chtěli bezpochyby udělat všichni nebo obrovská většina ruských soudruhů, místo toho jste *zmařili* společné projednání otázky. Vy jste nevystoupili jako soudruzi z Petrohradu, z jižního Ruska, z Jiskry, kteří chtějí společně s ostatními (*před sjezdem i na sjezdu*) projednat, jaká forma vztahů by byla nejlepší, vy jste přímo vystoupili jako samostatná skupina, která bez ohledu na všechny ostatní členy SDDSR klade celé této straně *své podmínky*.

Láska se nedá vynutit, praví přísloví. Jestliže Bund nechce zůstat v nejužším svazku se Sociálně demokratickou dělnickou stranou Ruska, jak správně rozhodl sjezd z roku 1898, pak nebude chtít zachovat ani staré vztahy. Nepopíráme, že má „právo“ prosazovat svůj názor a své přání (v revoluční práci vůbec neradi mluvíme o „právech“, není-li to naléhavě nutné). Jen nás velmi mrzí, že Bund ztratil všechn takt, když prosazuje svůj názor samostatným veřejným vystoupením tehdy, kdy byl pozván do společné organizace (organizačního výboru), *kteřá se předem k této otázce nijak kategoricky nevyslovila*, a svolává sjezd právě proto, aby se projednaly nejrůznější názory.

Bund chtěl *vyprovokovat* všechny, kdo se na tuto otázku dívají jinak, aby ihned vyslovili svůj názor. Jak si přejete! To vám samozřejmě neodmítneme. Řekneme ruskému a zvláště to zopakujeme židovskému proletariátu, že nynější vůdcové Bundu dělají závažnou politickou chybu, kterou nepochybně napraví čas, napraví zkušenosti a napraví

i další vývoj hnutí. Kdysi Bund podporoval „ekonomismus“, napomáhal rozkolu v zahraničí, usnášel se na tom, že hospodářský boj je *nejlepší* politická agitace. Stavěli jsme se a bojovali jsme proti tomu. A boj pomohl napravit staré omyly, po nichž už dnes patrně nezůstalo ani stopy. Bojovali jsme proti teroristickým náladám, které byly zřejmě překonány ještě mnohem rychleji. Jsme přesvědčeni, že pominou i nacionalistické nálady. Židovský proletariát nakonec pochopí, že je v jeho nejvlastnějším zájmu spojit se *co nejtěsněji* s ruským proletariátem v jedné straně, že je vrcholně nerozumné předem rozhodovat, zda se bude vývoj židovstva ve svobodném Rusku lišit od jeho vývoje ve svobodné Evropě, že Bund nemůže (v Sociálně demokratické dělnické straně Ruska) žádat víc než úplnou autonomii ve věcech týkajících se židovského proletariátu, která byla plně uznána sjezdem v roce 1898 a nikdo ji nikdy nepopíral.

Vraťme se však k prohlášení Bundu. Poznámku v Zprávě organizačního výboru označuje za „dvojnásobnou“. To je lež, která hraničí s urážkou. Ústřední výbor Bundu sám o několik řádek dál přiznává, že „důvody, proč náš zástupce nebyl na poradě, byly čistě náhodné“. A co řekl organizační výbor? Vyjádřil naději, že zástupce Bundu se nedostavil z náhodného důvodu. Vy sami jeho domněnku potvrzujete, a přitom se zlobíte. Proč? Dále. Náhody nikdo nemůže předvídat. Slova zahraničního výboru Bundu o tom, že organizační výbor *znal* důvody, proč se jejich zástupce nemohl dostavit, jsou tedy naprosto neopodstatněné. Zahraniční výbor Bundu hraje vůbec v celé této historii velice špinavou úlohu: připojuje k prohlášení ústředního výboru Bundu své výmysly, které přímo odporují dokonce i slovům ústředního výboru samého! Kde vzal zahraniční výbor Bundu informace o tom, že organizační výbor *znal* důvody nepřítomnosti Bundu, když byl pozván ústřední výbor (a ne zahraniční výbor) Bundu? Když sám ústřední výbor Bundu říká, že důvody jeho nepřítomnosti byly čistě náhodné?

„Jsme přesvědčeni,“ praví ústřední výbor Bundu, „že kdyby si byli iniciátoři porady dali trochu víc práce, nemohly by nám tyto náhodné důvody zabránit, abychom reagovali...“ Rádi bychom se zeptali někoho nezaujatého: Když dva soudruzi, kteří se chtěli sejít v organizačním výboru, shodně přiznají, že důvody, které schůzce zabránily, byly „čistě náhodné“, je potom vhodné a slušné *rozvířovat veřejnou polemiku o tom, kdo má větší vinu, že se nesešli?* My k tomu jen poznamenáváme, že jsme už dávno vyslovili (ovšem ne v tisku, ale v dopise^[55]) politování nad tím, že Bund nebyl přítomen, a bylo nám sděleno, že Bund byl pozván *dvakrát*: za první dopisem a za druhé osobně prostřednictvím ...ského výboru Bundu.

Delegát přijel *skoro měsíc* po poradě, stěžuje si Bund. Ano, to je trestuhodný čin, který se ovšem neměl dát do novin, protože zvláště názorně dokazuje pořádkumilovnost Bundu, který nedokázal vyslat svého delegáta ani po dvou měsících!

Delegát „nesplnil svůj slib“, že pošle Zprávu organizačního výboru v rukopise nebo vytištěnou, ale *určitě* dříve, než se začne rozesílat... Radíme našim soudruhům v Rusku, aby si jednání s některými lidmi dali zaprotokolovat. Organizace Jiskry nám také slíbila, že nám pošle rukopis i výtisk Zprávy, a přesto jsme rukopis nedostali vůbec a její výtisk jsme měli *daleko později* než členové organizací, kteří s organizací Jiskry nemají žádné spojení. Ať členové Bundu rozhodnou, zda by od nás bylo slušné, kdybychom začali v tisku obviňovat organizaci Jiskry, že porušila slib. Delegát organizačního výboru slíbil ústřednímu výboru Bundu, že ihned napíše soudruhovi, který zařizuje vytištění Zprávy, aby její tisk zadržel: to se *skutečně* slíbilo (pokud můžeme soudit podle našich informací). Slib byl dodržen, jenže tisk se už nedal zastavit, protože už nebyl čas spojit se s tiskárnou.

Shrnujeme: iniciátoři organizačního výboru napsali Bundu dopisy, osobně jej zpravili prostřednictvím ...ského výboru, vyslali delegáta do ústředního výboru Bundu, ale

Bund po celé měsíce neposlal *jediný dopis*, o vyslání delegáta nemluvě! A teď vystoupí v tisku s obviněním! A zahraniční výbor Bundu má tu troufalost tvrdit, že si iniciátoři porady vedli „podivně“, že jejich jednání je v příkrém rozporu s jejich cílem, že si počínali „ukvapeně“ (ÚV Bundu je naopak obviňuje z liknavosti!), že chtějí „vzbudit dojem“, jako by se Bund „zachoval indiferentně“!!

Zbývá nám říci ještě několik slov o obvinění organizačního výboru, že z toho nevyvodil „jedině správný závěr“, a to: „Jelikož strana de facto neexistuje, musí mít chystaný sjezd charakter sjezdu ustavujícího, a proto právo účastnit se ho musí mít všechny sociálně demokratické organizace působící v Rusku, a to jak ruského národa, tak i všech ostatních národů a národností.“ Bund se pokouší obejít fakt pro něho nepřijemný, že totiž Sociálně demokratická dělnická strana Ruska nemá jednotné ústřední orgány, ale má řadu výborů a orgánů, má Manifest a usnesení prvního sjezdu, na němž mimochodem i za židovský proletariát vystupovali lidé, kteří se ještě nevyznačovali ekonomistickým, teroristickým a nacionalistickým kolísáním. Bund formálně uplatňuje „právo“ „všech“ národů a národností založit dávno už založenou Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska a tím přesvědčivě potvrzuje, že celou tuto historii rozvířil právě kvůli smutně proslulé „federaci“. Jenže Bund by měl o této otázce spíš mlčet a o „právech“ by se mezi seriózními revolucionáři nemělo mluvit. Každý ví, že teď je na programu semknutí a sjednocení hlavního jádra Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Nemůžeme než souhlasit s tím, aby na sjezdu byly zastoupeny „všechny“ národy a národnosti, ale nesmíme také zapomenout, že na *rozšíření* jádra nebo na jeho spojení s jinými organizacemi lze pomýšlet *teprve tehdy, až bude toto jádro definitivně vytvořeno* (nebo alespoň řádně upevněno). Dokud jsme se sami organizačně nesjednotili a rázně nevykročili správnou cestou, nepřinese spojení s námi „všem ostatním národům a národnostem“ zhora nic! A rozhodnutí o *možnosti* (a ni-

koli o „právu“, pánové!) zastoupení „všech ostatních“ národů a národností na našem sjezdu závisí na celé řadě taktických a organizačních kroků organizačního výboru a výborů v Rusku, závisí zkrátka na úspěchu činnosti organizačního výboru. A že se Bund od samého začátku snažil házet organizačnímu výboru klacky pod nohy, to je historický fakt.

Jiskra, č. 33
1. února 1903

Podle textu Jiskry

MANIFEST

SVAZU ARMÉNSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ

Na Kavkaze vznikla nová sociálně demokratická organizace: *Svaz arménských sociálních demokratů*⁵⁸. Jak je nám známo, zahájil tento Svaz praktickou činnost před více než půl rokem a vydává už v arménštině vlastní list. Dostali jsme první číslo tohoto listu, který se jmenuje *Proletariat*⁵⁹ a v jehož záhlaví je uvedeno: Sociálně demokratická dělnická strana Ruska. Obsahuje řadu článků, noticek a příspěvků, ve kterých se vysvětlují společenské a politické podmínky, za nichž Svaz arménských sociálních demokratů vznikl, a v hrubých rysech se nastiňuje program jeho činnosti.

V úvodníku, nazvaném Manifest arménských sociálních demokratů^[199], čteme: „Svaz arménských sociálních demokratů je jednou z větví Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, jež se doširoka rozprostírá po celém území Ruska. Plně se s ní solidarizuje ve své činnosti a bude spolu s ní bojovat za zájmy všeho ruského proletariátu a zejména za zájmy arménského proletariátu. Dále autoři poukazují na rychlý rozvoj kapitalismu na Kavkaze a na dalekosáhlé a mnohostranné důsledky, jež provázejí tento proces, a přecházejí k vylíčení nynějšího stavu dělnického hnutí na Kavkaze. V kavkazských průmyslových střediscích, jako je Baku, Tiflis a Batumi, kde jsou velké kapitalistické podniky a velmi početný tovární proletariát, zapustilo už toto hnutí hluboké kořeny. Jenže vzhledem k tomu, že kulturní úroveň kavkazských dělníků je nesmírně nízká, byl přirozeně i jejich boj proti zaměstnavatelům dosud víceméně neuvědomělý a živelný. Bylo zapotřebí síly, která

by dovedla sjednotit roztržštěné řady dělníků, jasně zformulovat jejich požadavky a dovést je k třídnímu uvědomění. Touto silou je socialismus. Po stručném výkladu základních tezí vědeckého socialismu pak Svaz vysvětluje své stanovisko k dnešním proudům v mezinárodní a zejména ruské sociální demokracii. „Socialistický ideál,“ praví se v Manifestu, „nelze podle našeho názoru uskutečnit ani hospodářskou iniciativou dělnické třídy, ani dílčími politickými a sociálními reformami; lze jej uskutečnit jedině tehdy, bude-li radikálně rozmetáno celé existující zřízení, to znamená sociální revolucí, jejímž nezbytným prologem musí být politická diktatura proletariátu.“ Svaz dále poukazuje na to, že politické zřízení v Rusku se chová nepřátelsky vůči každému společenskému a zejména vůči dělnickému hnutí, a prohlašuje, že si za svůj nejbližší úkol klade politicky vychovávat arménský proletariát a zapojit jej do boje všeho proletariátu Ruska za svržení carského samoděržaví. Svaz neodmítá absolutně ani hospodářský boj dělníků proti zaměstnavatelům, nepřikládá mu však samostatnou úlohu. Uznává tento boj, pokud zlepšuje materiální postavení dělníků a přispívá ke zvýšení jejich politického sebeuvědomění a třídní solidarity.

Zvláště zajímavé je pro nás stanovisko Svazu k národnostní otázce. V Manifestu se o tom praví: „Uvědomujeme-li si, že v ruském státě žije mnoho různých národů a národností, které dosáhly rozdílného stupně kulturního vývoje, a předpokládáme-li, že jen široký rozvoj místní samosprávy může uspokojit zájmy těchto různorodých složek obyvatelstva, považujeme za nutné, aby příští svobodné Rusko bylo uspořádáno jako *federativní* (podtrženo námi) republika. Pokud jde o Kavkaz, pak vzhledem k mimořádné národnostní pestrosti jeho obyvatelstva budeme usilovat o sjednocení všech místních socialistických sil a všech dělníků hlásících se k různým národům a národnostem; budeme usilovat o vytvoření jednotné a pevné sociálně demokratické organizace, abychom mohli úspěšněji bojovat proti samo-

děržaví. V budoucím Rusku přiznáme všem národům právo na svobodné sebeurčení, neboť ve svobodě národní spatřujeme pouze jednu z forem svobody občanské. Vycházejíce z této zásady a přihlížejíce k tomu, že na Kavkaze žije, jak jsme již podotkli, mnoho různých národů a národností, které od sebe nejsou nijak zeměpisně odděleny, nepokládáme za možné uvést v našem programu požadavek politické autonomie pro kavkazské národnosti; žádáme jen autonomii v kulturním životě, tj. svobodu jazyka, škol, vzdělání apod.“

Upřímně vítáme Manifest Svazu arménských sociálních demokratů a zejména jeho pozoruhodný pokus zaujmout správný postoj k národnostní otázce. Velmi bychom si přáli, aby byl tento pokus doveden do konce. Dvě hlavní zásady, kterými se v národnostní otázce musí řídit všichni sociální demokraté v Rusku, *formuloval* Svaz naprosto správně. Je to za prvé požadavek nikoli národnostní autonomie, ale politických a občanských svobod a úplné rovnoprávnosti; za druhé je to požadavek práva na sebeurčení pro každý národ a každou národnost žijící ve státě. Avšak Svaz arménských sociálních demokratů neprosazuje zatím obě tyto zásady zcela důsledně. Cožpak lze z *hlediska těchto zásad* mluvit o požadavku *federativní* republiky? Federace *předpokládá* autonomní národnostní politické celky, kdežto Svaz požadavek národnostní autonomie odmítá. Chce-li být Svaz zcela důsledný, musí ze svého programu vypustit požadavek *federativní* republiky a omezit se jen na požadavek demokratické republiky vůbec. Proletariát nemá *propagovat* federalismus a národnostní autonomii, nemá přicházet s takovými požadavky, které neodvratně směřují k požadavku vytvořit autonomní *třídní* stát. Úkolem proletariátu je dosáhnout co *nejtěsnější* sjednocení co největšího *počtu* dělníků nejrůznějších národů a národností, sjednotit je na co *nejširší* základně k boji za demokratickou republiku a za socialismus. A jestliže dnes je základna našeho státu vybudována, jestliže se udržuje a dále rozšiřuje řadou pobuř-

jících násilností, pak nesmíme síly nejutlačenější a nejbojovnější *dělnické třídy* tříštit, ale spojovat je, abychom mohli úspěšně bojovat proti všem formám vykořisťování a útlaku. Požadavek, aby každý národ a každá národnost měly právo na sebeurčení, neznamená v podstatě nic jiného než to, že my, strana proletariátu, musíme být vždy a bezpodmínečně *proti každému pokusu násilím nebo nespravedlností* ovlivňovat národní *sebeurčení* zvenčí. Budeme-li vždy plnit tuto svou negativní úlohu (bojovat a protestovat proti násilí), budeme se starat ne o sebeurčení národů a národností, nikoli velkých i malých národů, ale *proletariátu* každé národnosti. Proto společný, hlavní a za všech okolností závazný program sociální demokracie Ruska musí obsahovat jedině požadavek úplné rovnoprávnosti občanů (bez rozdílu pohlaví, jazyka, náboženství, rasy, národa atd.) a jejich právo na svobodné demokratické *sebeurčení*. Pokud jde o *podporu* požadavku *národnostní* autonomie, není tato podpora zdaleka trvalou, programovou povinností proletariátu. Tato podpora se může stát povinností leda v jednotlivých, výjimečných případech. Pokud jde o arménskou sociální demokracii, přiznal sám Svaz arménských sociálních demokratů, že zde takové výjimečné okolnosti nejsou.

Doufáme, že se k otázce federalismu a k otázce národů a národností ještě vrátíme.* V závěru ještě jednou pozdravujeme nového člena Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, Svaz arménských sociálních demokratů.

Jiskra, č. 33
1. února 1903

Podle textu Jiskry

* Viz tento svazek, s. 252—261. *Red.*

MARXISTICKÉ NÁZORY
NA AGRÁRNÍ OTÁZKU
V EVROPĚ
A V RUSKU⁶⁰

---

*Napsáno: Program přednášek
před 10. (23.) únorem 1903;
Konspekt první přednášky
mezi 10. a 13. (23. a 26.)
únorem 1903*

*Program přednášek podle
rukopisu
Konspekt první přednášky
podle heslovitého záznamu
posluchače Ruské vysoké školy
společenských věd v Paříži,
opraveného V. I. Leninem*

*Poprvé otištěno roku 1932
v publikaci Leninskij sbornik XIX*

PROGRAM PŘEDNÁŠEK

Přednáška I. *Obecná teorie agrární otázky*. Vznik kapitalistického zemědělství. Různé formy růstu tržního zemědělství a vznik třídy zemědělských námezdních dělníků. Marxova teorie renty^[222]. Buržoazní charakter učení takzvané kritické školy (pánové Bulgakov^[6], Hertz^[212], David^[204], Černov^[197, 198], částečně Maslov^[84, 87] aj.) pokoušející se vysvětlit přírodními zákony (jako je známý zákon klesající úrodnosti půdy) existenci daně, kterou pozemkoví vlastníci vybírají od společnosti. Kapitalistické rozpory v zemědělství.

Přednáška II. *Zemědělská malovýroba a velkovýroba*. Snaha takzvané kritické školy zastříti otrocké postavení malovýrobců v dnešní společnosti. Rozbor monografických studií, pojatých touto školou zcela nesprávně (M. Hecht^[211], K. Klawki^[215], Auhagen^[202]).

Přednáška III. *Pokračování*. Bádenská anketa^[209, 210] a její výsledky plně potvrzující marxistické názory. Celkové údaje německé zemědělské statistiky^[216]. Báchorka o latifundiální degeneraci velkokapitálu. Stroje v zemědělství. Pronikavé zhoršení stavu tažného dobytka ve středních hospodářstvích. Družstva v zemědělství; souhrnné údaje z Německa z roku 1895^[231] o mlékařských družstvech. Formální rozdíl mezi družstvy v zemědělství a trasty v průmyslu, který zabránil takzvané kritické škole pochopit, že z hlediska společenskoekonomického obsahu jde o jevy naprosto stejného druhu.

Přednáška IV. *Pojetí agrární otázky v Rusku*. Základy narodnického světového názoru a jeho historický význam

jakožto primitivní formy agrární demokracie. Ústřední význam otázky rolnictva (občina a lidová výroba). Rozpad rolnictva na vesnickou buržoazii a vesnický proletariát. Metody zkoumání tohoto procesu a jeho význam. Vystřídání robotního hospodářství hospodářstvím kapitalistickým. Reakčnost narodnických názorů. Požadavky současného historického okamžiku: odstranění pozůstatků nevolnictví a svobodný rozvoj třídního boje na vesnici.

KONSPEKT PRVNÍ PŘEDNÁŠKY

O B E C N Á T E O R I E

Marxova teorie vývoje kapitalistického způsobu výroby platí pro zemědělství právě tak jako pro průmysl. Nesmíme zaměňovat základní rysy kapitalismu s jeho různými formami v zemědělství a v průmyslu.

Rozeberme si, v čem spočívají charakteristické základní rysy a specifické formy procesu vytvářejícího kapitalistickou strukturu zemědělství. Příčiny vzniku tohoto procesu jsou dvě: 1. zbožní výroba a 2. to, že zbožím není produkt, ale pracovní síla. Jakmile je tato síla zapojena do směny, veškerá výroba se stává výrobou kapitalistickou a vzniká zvláštní třída proletariátu. Růst zbožní výroby a rozvoj námezdní práce v zemědělství probíhá jinak než v průmyslu, proto se zde aplikace Marxovy teorie může zdát nesprávná, ale je třeba vědět, jak se zemědělství stává zemědělstvím kapitalistickým. K tomu je především zapotřebí ujasnit si dva jevy:

- I. jak se rozvíjí tržní zemědělství a
- II. jak se projevuje vznik dělnické třídy.

I. Základním jevem tohoto procesu je rychlý růst průmyslového obyvatelstva a příliv výrobků na trh. K rozsáhlému rozvoji zbožního zemědělství je tedy zapotřebí značné zvýšení počtu nezemědělského obyvatelstva. Tento proces se projevuje v různých formách a lze jej pozorovat v zemích dovážejících i vyvážejících obilí. Přitom rychlý růst průmyslového obyvatelstva vyvolává nedostatek obilí v průmyslových zemích, tj. způsobuje, že se za nezměněné-

ho stavu techniky nelze obejít bez dovozu obilí z jiných zemí. Zvýšení poptávky po obilí vede při soukromém vlastnictví veškeré půdy k vytváření monopolních cen.

To je důležité pro vysvětlení renty.

Sám proces vzniku tržního zemědělství neprobíhá docela stejně jako v továrním průmyslu; v průmyslu se to děje prostě a přímočaře, kdežto v zemědělství vidíme něco jiného: tam se většinou prolíná tržní zemědělství s netržním. Spojují se zde různé formy. Na trh se v každém kraji dodává převážně *jeden* určitý produkt. Na jedné straně je statkářova a zejména rolníková výroba výrobou zbožní, na druhé straně si zachovává svůj spotřební charakter.

Je zapotřebí peněz, a proto se naturální hospodářství postupně mění v hospodářství tržní. Vláda peněz doléhá na rolníky nejen v západní Evropě, ale i v Rusku. Zemstevní statistika ukazuje, že dokonce i tam, kde dosud ve značné míře přežívají pozůstatky patriarchálního hospodaření, je rolník nesmírně závislý na trhu.

II. Se vznikem třídy námezdních dělníků se rozpadá rolnictvo na dvě vrstvy: 1. na farmáře, kteří se dívají na zemědělství jako na průmysl, a 2. na námezdní dělníky. Tento proces se často označuje za diferenciaci rolnictva a v Rusku se projevil obzvlášť výrazně. Národohospodářští ho zaznamenali už za feudalismu.

Specifické rysy jeho vzniku.

Tento proces probíhá nerovnoměrně. Vzniká třída námezdních dělníků, a to za situace, kdy ještě existuje patriarchální systém a zároveň se formuje systém nový, kapitalistický. Třída námezdních dělníků je tak či onak spjata s půdou: formy daného procesu budou tedy velmi rozmanité.

O PŘEVAZE KAPITALISTICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

Renta

Obyvatelstvo kapitalistické země se dělí na tři třídy: 1. námezdní dělníky, 2. pozemkové vlastníky a 3. kapitalisty. Při zkoumání tohoto systému musíme ponechat stranou místní zvláštnosti, tam dané rozdělení není možná ještě takto vyhraněno.

Produkt se podle Marxe dělí především na nutný produkt a nadprodukt. Jistou část tohoto nadproduktu tvoří právě zemědělská renta, a sice tu část, která zbývá po odečtení průměrného zisku z kapitálu. Průměrný zisk vzniká ve vyspělé kapitalistické společnosti pod vlivem konkurence, která rozděluje nadprodukt mezi kapitalisty úměrně celkové výši kapitálu vloženého do podniku, a nikoli úměrně počtu dělníků.

Tvorbu průměrného zisku zkoumá Marx v III. díle Kapitálu^[222]. Na různých úrodných pozemcích bude kapitál vynášet různý zisk: na horší půdě bude zisk menší, na lepší půdě větší, bude tu dodatečný zisk. (Základy teorie renty položil už před Marxem Ricardo^[162].) V důsledku monopolních cen na obilním trhu a celkového nedostatku obilí je cena určována nejhorším pozemkem. Přebytek zisku dosahovaného na kvalitnějších pozemcích nebo na pozemcích ležících blízko trhu v porovnání s pozemky nejhoršími a nejmolehlejšími se nazývá podle Marxe *diferenční* renta.

Pozemkoví vlastníci pobírají rentu od farmářů.

Různá výše zisku může být dvojího druhu: 1. ta, která vzniká rozdílnou úrodností, 2. ta, která vzniká rozdílnými vklady kapitálu. Dále. Kromě monopolu soukromého hospodaření na půdě existuje monopol soukromého vlastnictví: vlastník půdy nemusí poskytnout farmářovi půdu, dokud cena obilí nestoupne, a potom pobírá rentu *absolutní*, která představuje základní monopol. Může to být

za prvé monopol v čisté formě (ten po důkladném rozboru nemůžeme nazývat rentou). Za druhé absolutní renta může plynout z dodatečného zisku ze zemědělského kapitálu v důsledku toho, že: v zemědělství je technika na nižší úrovni, a proto i podíl variabilního (= zisk vytvářejícího) kapitálu je vyšší než v průmyslu. Proto i podíl zisku musí být v zemědělství vyšší než v průmyslu. Monopol pozemkové držby však brání vyrovnávání vysokého zisku v zemědělství a nízkého zisku v průmyslu. Z vyššího zemědělského zisku, který se nevyrovnává, vzniká absolutní renta v pravém slova smyslu. Jejím zdrojem je zvyšování ceny obilí. Diferenční renta naproti tomu plyne z produktu. Poslední léta, vyznačující se zapojováním nových zemí do obchodu, způsobila krizi.

Cena půdy představuje předem odhadnutou, předpokládanou rentu. Proto se považuje za důchod z určitého kapitálu. Při koupi půdy je třeba vynaložit kapitál, který může poskytovat důchod ve výši průměrné renty. Proto rychlý rozmach průmyslu značně zvýšil rentu v Evropě a upevnil ji.

Nedávno vydaná Maslovova kniha Podmínky rozvoje zemědělství v Rusku^[87] je z velké části věnována teorii renty; v této otázce zastává Maslov naprosto chybný názor, neboť opakuje argumenty buržoazních takzvaných „kritiků“ Marxe, jako je pan Bulgakov^[6] aj. Marx ukázal, že stará anglická politická ekonomie pohlížela na tuto otázku příliš jednoduše, ne jako na proces vytvářející zvláštní historické podmínky, ale jako na proces vytvářející přirozené podmínky, a proto uvažovala takto: renta vzniká nevyhnutelným přecházením od lepších pozemků k horším. Ale díky zdokonalením existuje i opačný proces. Kritické couvli od Marxe zpátky k buržoazní ekonomii.

Jiným projevem zjednodušeného chápání teorie renty je spojování zákona vzniku diferenční renty se zákonem klesající úrodnosti půdy, podle něhož zisk z jednoho a téhož pozemku klesá. Ricardo^[162] vysvětluje zhoršování pozem-

ků tím, že do nich *nelze* vkládat stále větší a větší kapitál. Všichni ruší „kritikové“ teorii klesající úrodnosti půdy vesměs obhajují stejně jako Maslov, který v ostatních otázkách chce zůstat marxistou. Ale místo argumentů na obranu této teorie zůstalo jen při duchaplnostech, jako je například to, že když nechceme uznat tuto teorii, pak musíme připustit, že pouhý kousek půdy by mohl uživit celý stát.

Marx bojoval proti této teorii, která zkoumá vložený kapitál aritmeticky a dopouští se omylu tím, že ignoruje celkové hospodářské podmínky. Kdybychom předpokládali, že lze neustále zvyšovat kapitálové vklady, pak by byla tato teorie správná, jenže by to předpokládalo změnu soustav hospodaření, ale soustavy se v zemědělství udržují celá staletí, což vklady kapitálu do jisté míry omezuje. Jestliže se nemění technika, nejsou další vklady kapitálu možné anebo jsou možné jen v omezeném rozsahu. Marx ukazuje, že ani v průmyslu není možné zvyšovat výrobu na určité ploše neomezeně: zabírá-li podnik určitou plochu, musíme ji rozšířit, chceme-li podnik zvětšit. *Jestliže* se však půda obdělává racionálně, musí to výrobu jedině zlepšit, takže Marx z toho vyvozuje, že v tomto směru nejenže půda nemá jen nevýhody, ale naopak. A právě toto „*jestliže*“ odpůrci Marxovy teorie ignorovali. Maslov jako pseudomarxista může tedy svými názory v této otázce leckoho uvést v omyl. Jeho kniha je jedním z nesčetných dokladů toho, jak se dnes jde zpět, místo aby se šlo kupředu.

Zemědělského obyvatelstva absolutně ubývá, ale zemědělská výroba se zvyšuje. Po celé 19. století byl tento vývoj těsně spjat s růstem zbožního zemědělství a ten je jedním ze základních charakteristických rysů dnešního kapitalistického zřízení, který se projevuje v tom, že v zemědělství vzniká konkurence, že se vytváří trh zemědělské produkce a dochází k diferenciaci obyvatelstva. Tento vývoj značně popohnal rozvoj zemědělství, ale každý takový pokrok byl provázen vznikem rozporů znemožňujících využít vše-

chny výrobní síly nového zemědělství, postaveného na vědecký základ. Kapitalismus vytváří velkovýrobu a konkurenci, které jsou provázeny drancováním produktivních sil půdy. Koncentrace obyvatelstva ve městě způsobuje odliv lidí z venkova, vytváří nenormální látkovou výměnu. Obdělávání půdy se nezlepšuje, nebo se nezlepšuje tak, jak by se zlepšovat mělo.

Socialistická kritika si toho už dávno všimla (Marx). Pan Hertz a u nás v Rusku potom pánové Bulgakov, Černov a Struve tvrdili, že Marxova teorie^[178] opírající se o Liebiga zastarala. Tento názor „kritiků“ je naprosto mylný. O tom, že kapitalismus porušuje rovnováhu mezi exploatací půdy a jejím hnojením, nemůže být pochyb (působí zde oddělení města od vesnice). Mnoho autorů, kteří nesympatizují s marxistickou teorií, nýbrž s její „kritikou“, uvádí údaje, které svědčí proti nim. Například Nossig^[227]. Podle jeho údajů produktivní síly půdy nejsou obnovovány, půda nedostává náhradu za to, co se z ní bere. Musí se hnojit umělými hnojivy i chlévskou mrvou. V průměru se vyžaduje, aby jednu třetinu ze 60 000 kg hnojiva používaného na hektar půdy tvořila chlévská mrva, ale nynější zemědělská soustava ji není s to poskytnout.

Vliv kapitalismu v zemědělství se tedy projevuje takto:

Požaduje svobodu námezdního dělníka a vytlačuje všechny formy staré nevolnické závislosti. Avšak zemědělstí námezdní dělníci zůstávají nadále v postavení lidí utlačovaných. Útlak ještě vzrostl a vyžaduje, aby se proti němu bojovalo energičtěji.

Kapitalismus nesmírně zvýšil daň vybíranou pozemkovými vlastníky i výši diferencní a absolutní renty. Přehnaně vysoká renta je překážkou dalšího rozvoje zemědělství.

POTŘEBUJE
ŽIDOVSKÝ PROLETARIÁT
„SAMOSTATNOU
POLITICKOU STRANU“?

Ve 105. čísle listu Poslednije izvěstija [z 28. (15.) ledna 1903], vydávaného zahraničním výborem Všeobecného židovského dělnického svazu v Litvě, Polsku a Rusku, v článku K jednomu svolání^[132] (totiž k svolání jekatěrinoslavského výboru Sociálně demokratické dělnické strany Ruska^[37]) si můžeme přičíst tvrzení stejně překvapivé jako závažné, jež může mít vskutku „dalekosáhlé důsledky“: „Židovský proletariát se zformoval (sic!) v samostatnou (sic!) politickou stranu, Bund.“

To jsme dosud nevěděli. To je pro nás novinka.

Až dosud byl Bund součástí Sociálně demokratické dělnické strany Ruska a ještě (ještě!) ve 106. čísle listu Poslednije izvěstija nacházíme prohlášení ústředního výboru Bundu^[27], v jehož záhlaví je uvedena Sociálně demokratická dělnická strana Ruska. Bund se sice na svém posledním, IV. sjezdu usnesl, že změní svůj název (aniž se zmínil, že by si přál slyšet názor ruských soudruhů na pojmenování jednotlivých složek Sociálně demokratické dělnické strany Ruska) a že ve stanovách celoruské strany „prosadí“ nové *federativní* vztahy. Zahraniční výbor Bundu už dokonce tyto vztahy „prosadil“, můžeme-li takto označit vystoupení Bundu ze zahraničního Svazu ruských sociálních demokratů, s nímž poté uzavřel federativní dohodu.

Přitom však sám Bund naprosto jasně prohlásil^[128], když Jiskra polemizovala^[83, 122] s usneseními jeho IV. sjezdu, že hodlá v Sociálně demokratické dělnické straně Ruska jen *prosadit svá přání a rozhodnutí*, tj. výslovně a kategoricky přiznal, že zůstává součástí SDDSR do té doby, než tato

strana schválí nové stanovy a vypracuje nové formy vztahů k Bundu.

A teď se najednou ukazuje, že se židovský proletariát už *zformoval* v *samostatnou* politickou stranu! Opakujeme znovu, že je to pro nás novinka.

Právě takovou novinkou je i výhružný a nejapný útok zahraničního výboru Bundu proti jekatěrinoslavskému výboru. Dostali jsme konečně (*i když bohužel s velkým zpožděním*) toto provolání a říkáme bez váhání, že útok proti *takovému* provolání je *bezesporu* závažným politickým krokem Bundu*. Tento krok je v plném souladu s tím, že se Bund prohlásil za samostatnou politickou stranu, a dobře osvětluje profil i jednání této nové strany.

Nedostatek místa nám bohužel brání, abychom otiskli v plném znění jekatěrinoslavské provolání (zabralo by asi dva sloupce Jiskry**), a tak se omezíme na poznámku, že toto znamenité provolání skvěle vysvětluje židovským dělníkům *města Jekatěrinoslavi* (hned vysvětlíme, proč tato slova podtrháváme) vztah sociální demokracie k sionismu⁶² a antisemitismu. Provolání přitom respektuje city, smýšlení a přání židovských dělníků tak ohleduplně, s takovou soudružskou ohleduplností, že zvláště zdůrazňuje, jak je nutné bojovat pod praporem Sociálně demokratické dělnické strany Ruska „*dokonce v zájmu zachování a dalšího rozvíjení vaší* (provolání se obrací k židovským dělníkům) *národní kultury*“, „*dokonce i v zájmu ryze národním*“ (podtrženo a vysázeno kurzívou přímo v provolání).

A přesto se zahraniční výbor Bundu (málem už jsme řekli ústřední výbor nové strany) na toto provolání obořil proto, že se *ani slovem nezmnílo o Bundu*. To je jeho jediný, zato však neodpustitelný a strašlivý přečin. Proto je jeka-

* Vyjadřuje-li ovšem zahraniční výbor Bundu v této otázce názory celého Bundu.

** Toto provolání i útok zahraničního výboru Bundu proti němu hodláme přetisknout v plném znění v brožuru, kterou připravujeme k tisku.⁶¹

těřinoslavský výbor obviňován, že nemá dost „smyslu pro politiku“. Jekatěřinoslavští soudruzi jsou káráni za to, že jim dosud „stále ještě nedošlo, že židovský proletariát nutně potřebuje samostatnou organizaci (to je ale hluboká a závažná myšlenka!) svých sil(!!)“, že „se stále ještě v duchu obírají nesmyslnou vidinou nějak se ho (Bundu) zbavit“, že rozšiřují „neméně škodlivou báchorku (než je sionistická) o tom, že antisemitismus je spjat s buržoazními, a nikoli s dělnickými vrstvami a jejich zájmy. Proto je jekatěřinoslavský výbor nabádán, „aby se zbavil zlovyku přecházet mlčením samostatné židovské dělnické hnutí“ a „smířil se s faktem, že Bund existuje“.

Teď vzniká otázka, zda se jekatěřinoslavský výbor opravdu dopustil přečinu, zda byl skutečně povinen zmiňovat se o Bundu. Na tyto otázky lze odpovědět jedině záporně už z toho prostého důvodu, že prohlášení se neobrací k „židovským dělníkům“ vůbec (jak naprosto nesprávně tvrdí zahraniční výbor Bundu), ale „k židovským dělníkům města Jekatěřinoslavi“ (zahraniční výbor Bundu zapomněl poslední dvě slova ocitovat!). V Jekatěřinoslavi *není žádná bundovská organizace*. (IV. sjezd Bundu se ostatně usnesl, že na jihu Ruska *se nebudou zakládat samostatné výbory Bundu* v těch městech, kde židovské organizace tvoří součást stranických výborů a kde mohou být jejich potřeby plně uspokojeny, aniž budou z těchto výborů vyčleněny. Jakmile tedy židovští dělníci nejsou v Jekatěřinoslavi organizováni ve zvláštním výboru, pak jejich hnutí (tak jako celé dělnické hnutí daného kraje) v plném rozsahu řídí jekatěřinoslavský výbor, jenž je *bezprostředně* podřizuje Sociálně demokratické straně Ruska, která je *musí* mobilizovat k práci *pro celou stranu*, a ne pro její jednotlivé složky. Je tedy zřejmé, že za těchto okolností jekatěřinoslavský výbor nejenže nebyl povinen zmiňovat se o Bundu, ale právě naopak, kdyby ho (tak jak si to přejí bundovci) napadlo propagovat, „že židovský proletariát nutně potřebuje samostatnou organizaci svých sil“ (přesněji řečeno

by to asi spíš byla organizace *nemohoucích**), dopustil by se velmi závažné chyby a vysloveně by porušil nejen stanoviny strany, ale poškodil by i zájmy jednotného třídního boje proletariátu.

Dále. Jekatěrinoslavskému výboru se vytýká, že se dost „nevyzná“ v otázce antisemitismu. Zahraniční výbor Bundu tím prozrazuje své vskutku dětinské názory na závažná sociální hnutí. Jekatěrinoslavský výbor má na mysli *mezinárodní* antisemitské hnutí *posledních desetiletí* a poznamenává, že „z Německa se toto hnutí rozšířilo do jiných zemí a všude našlo stoupence právě mezi buržoazními, nikoli dělnickými vrstvami obyvatelstva“. „To je stejně škodlivá báhorka“ (jako ty sionistické), rozhorluje se zahraniční výbor Bundu. Antisemitismus „zapustil kořeny mezi dělnictvem“ a na důkaz toho Bund, který „se dokázal ve věcech rozebrat“, uvádí dva fakty: 1. účast dělníků na čenstochovském pogromu a 2. čin 12 (*dvanácti!*) křesťanských dělníků v Žitomiru, kteří nastoupili na místa stávkujících a hrozili, že „pobijou všechny židáky“. Argumenty to jsou vskutku závažné, hlavně ten poslední! Redakce časopisu *Poslednije izvěstija* si tak zvykla operovat velkými stávkami za účasti pěti nebo deseti lidí, že čin dvanácti zaostalých dělníků v Žitomiru má posloužit k hledání souvislosti mezinárodního antisemitismu s jistými „vrstvami obyvatelstva“. To je vskutku velkolepé! Kdyby se raději bundovci místo pošetilého a směšného rozhořčování nad jekatěrinoslavským výborem trochu víc nad touto otázkou zamysleli a prostudovali si aspoň brožuru Kautského o sociální re-

* Přesně takové „organizaci nemohoucích“ Bund slouží, když například používá výrazu: naši soudruzi z „křesťanských dělnických organizací“. To je stejná nehoráznost jako celý ten útok proti jekatěrinoslavskému výboru. My žádné „křesťanské“ dělnické organizace nemáme. Organizace patřící k Sociálně demokratické dělnické straně Ruska nikdy nedělaly rozdíl mezi svými členy podle jejich náboženského vyznání, nikdy se jich na jejich náboženství neptaly a nikdy to dělat *nebudou*, ani tehdy ne, až se Bund *doopravdy* „zformuje v samostatnou politickou stranu“.

voluci^[42], kterou nedávno vydali v jidiš. Pochopili by pak, že antisemitismus se zcela nesporně týká zájmů buržoazních, a nikoli dělnických vrstev obyvatelstva. A kdyby pak ještě trochu přemýšleli, mohli by přijít i na to, že sociální charakter dnešního antisemitismu se nemění tím, jestliže se některého pogromu účastní nejen desítky, ale případně i stovky neorganizovaných a z devíti desetin ještě zcela zaostalých dělníků.

Jekatěrinoslavský výbor se postavil (a právem se postavil) proti sionistické báchorce, že antisemitismus vždy byl a bude, a Bund svou rozhořčenou reakcí celou otázku jen zamotal a rozšířil mezi židovskými dělníky myšlenky, které by mohly vést k *zatmění* jejich třídního uvědomění.

Z hlediska boje celé dělnické třídy Ruska za politickou svobodu a za socialismus je útok Bundu proti jekatěrinoslavskému výboru nanejvýš nerozumný. Z hlediska „samostatné politické strany Bundu“ lze tento útok pochopit: Neopovažte se někde organizovat „židovské“ dělníky společně a jednotně s „křesťanskými“ dělníky! Neopovažujte se jménem Sociálně demokratické dělnické strany Ruska nebo jejích výborů obracet k židovským dělníkům přímo, „neinstanční cestou“, neopovažte se obcházet Bund, nebrat Bund na vědomí!

Ale vždyť tento hluboce zarmucující fakt není náhodný. Jakmile jste ve věcech týkajících se židovského proletariátu žádali místo autonomie „federaci“, pak jste *museli* prohlásit Bund za „samostatnou politickou stranu“, abyste mohli tuto federaci *stůj co stůj* prosadit. Jenže jakmile se Bund prohlásí za samostatnou politickou stranu, znamená to, že jen doveđe ad absurdum základní omyl, pokud jde o národnostní otázku, což docela jistě a nevyhnutelně způsobí obrat v názorech veškerého židovského proletariátu a všech židovských sociálních demokratů. „Autonomie“ podle stanov z roku 1898 zajišťuje židovskému dělnickému hnutí všechno, co může potřebovat: propagandu a agitaci v jidiš, literaturu a sjezdy, předkládání zvláštních požadavků v zá-

jmu obohacení jediného společného sociálně demokratického programu a uspokojování místních potřeb a požadavků vyplývajících ze specifiky způsobu života židovského obyvatelstva. Ve všem ostatním je nezbytně zapotřebí úplně a co nejtěsněji se sloučit s ruským proletariátem, je to nezbytně zapotřebí v zájmu boje všeho proletariátu v Rusku. A je bezdůvodné už jen vzhledem k podstatě věci obávat se jakékoli majorizace, budeme-li pevně semknuti, neboť proti majorizaci ve specifických otázkách *židovského* hnutí poskytuje záruku právě autonomie, kdežto v otázkách boje proti samoděržaví, boje proti buržoazii celého Ruska musíme vystupovat jako jednotná, centralizovaná, bojová organizace, musíme se opírat o všechny proletariát bez rozdílu jazyka a národnosti, který je pevně semknut neustálým společným řešením teoretických i praktických, taktických i organizačních otázek, a nemůžeme zakládat organizace, které jednájí samostatně na vlastní pěst, a oslabovat síly našeho náporu tím, že se budeme tříštit a vytvářet spoustu samostatných politických stran, nemůžeme se navzájem odcizovat a izolovat a potom tuto uměle naočkovanou nemoc léčit náplastmi nějaké „federace“.

Jiskra, č. 34
15. února 1903

Podle textu Jiskry

SAMODĚRŽAVÍ VÁHÁ...

Samoděržaví váhá. Samovládce to sám veřejně lidu přiznává. V tom je obrovský význam carského manifestu^[78] z 26. února a žádné konvenční fráze, žádné vytáčky ani výmluvy, jimiž se manifest jen hemží, na historickém významu tohoto kroku nic nezmění.

Car začíná postaru, *zatím ještě* postaru: „Z boží milosti...“ a končí napolo ustrašeným, napolo pokryteckým voláním o pomoc, obraceje se k lidem, kteří se těší *důvěře veřejnosti*. Car už sám cítí, že jsou nenávratně pryč doby, kdy se v Rusku mohla udržet vláda z boží milosti, a že od nynějška může být v Rusku pevnou vládou jedině vláda *z vůle lidu*.

Car stvrzuje svůj posvátný slib, že bude chránit odvěké pilíře ruského státu. V překladu z oficiálního jazyka do běžné řeči to znamená, že bude chránit svou absolutní moc. Alexandr III. to kdysi prohlásil bez okolků a přímo (v manifestu^[77] z 29. dubna 1881), když revoluční hnutí bylo na ústupu a sláblo. Dnes, kdy se bojové heslo „Pryč se samoděržavím“ rozléhá stále hlasitěji a důrazněji, zakrývá Mikuláš II. raději své prohlášení fíkovým listem a nesměle se odvolává na svého nezapomenutelného otce. Jak bláhový a ubohý trik! Otázka je formulována jasně a na ulicích se ozývá: Mělo by být nebo nemělo by být zachováno samoděržaví? A každé slibování „reforem“ — s prominutím „reforem“! —, které začíná slibem zachovat samoděržaví, je do nebe volající lež, výsměch ruskému lidu. Není však lepší příležitost, kdy se celý národ může přesvědčit o pravé tváři vládní moci, než když se sama tato moc obrátí k celému národu s provoláním plným pokryteckých a falešných slibů.

Car mluví (také nanejvýš cudně) o revolučním hnutí a stěžuje si, že „nepokoje“ znesnadňují práci v zájmu zvyšování blahobytu lidu, že zasévají lidem do hlavy zmatek, že je odvádějí od užitečné práce, že přivádějí do záhuby síly carskému srdci drahé, že ničí mladé lidi, které vlast potřebuje. A *protože* hynoucí účastníci revolučního hnutí jsou carskému srdci drazí, *proto* také car hned slibuje, že přísně zakročí proti každé odchylce od normálního běhu veřejného života, tj. že bude krutě pronásledovat za každé svobodné slovo, za dělnické stávky, za demonstrace.

To stačí. To úplně stačí. Jezuitská řeč mluví sama za sebe. My si jen dovolíme vyslovit přesvědčení, že až se toto „carské slovo“ roznese do všech koutů a zapadlých končin Ruska, stane se tou nejlepší agitací pro revoluční požadavky. Kdo má dosud alespoň špetku cti v těle, může na toto carské slovo odpovědět jediným způsobem: *požadavkem* bezpodmínečného a okamžitého osvobození *všech*, kdo jsou z rozhodnutí soudu nebo bez soudu, po rozsudku nebo před rozsudkem ve vězení, ve vyhnanství nebo ve vazbě pro politické a náboženské delikty, pro stávky či kladení odporu úředním osobám.

Přesvědčili jsme se, jak obojakou řečí mluví car. Podívejme se teď, *o čem* mluví.

Mluví hlavně o třech věcech. Především o náboženské toleranci. Mají být potvrzeny a prosazeny naše hlavní zákony, které zajišťují svobodu náboženského vyznání všem církvím. Ale pravoslavné náboženství má mít i nadále postavení vládnoucí. Za druhé car mluví o revizi zákonů týkajících se rolnického stavu, o tom, že se na této revizi budou podílet osoby požívající všeobecné důvěry, o spolupráci všech občanů při upevňování mravních zásad v rodině, ve škole i ve veřejném životě. Za třetí o úlevách při vystupování rolníků z občin a o osvobození rolníků od vzájemného ručení, které je tolik zatěžuje.

Na tři prohlášení, sliby a návrhy Mikuláše II. odpovídá ruská sociální demokracie třemi požadavky, které už

dávno vyslovila, vždycky hájila a ze všech sil šířila a které musí obzvlášť důrazně připomenout dnes v souvislosti s carským manifestem a jako odpověď na něj.

Za prvé žádáme okamžité a bezpodmínečné uzákonění svobody shromažďovací, svobody tisku a amnestii pro všechny politické vězně a příslušníky náboženských sekt. Dokud se tak nestane, jsou všechna slova o toleranci a o svobodě náboženského vyznání jen ubohými řečičkami a nedůstojnou lží. Dokud nebude vyhlášena svoboda shromažďovací, svoboda slova a tisku, do té doby nezmizí hanebná ruská inkvizice, která pronásleduje každé neoficiální náboženské vyznání, každý neoficiální názor a každé neoficiální učení. Pryč s cenzurou! Pryč s policejní a četnickou ochranou „vládnoucí“ církve! Za tyto požadavky se bude ruský uvědomělý proletariát bít do poslední kapky krve.

Za druhé žádáme svolání všelidového ústavodárného shromáždění, které musí být zvoleno všemi občany bez výjimky a které musí v Rusku nastolit volenou formu vlády. Dost už hraní na porady místních veličin, na statkářské parlamenty za účasti gubernátorů, na zastupitelskou vládu pánů maršálků (a snad dokonce i delegátů?) šlechty! Už dost dlouho si zahrávali všemocní páni úředníci s nejrůznějšími zemstvy jako kočka s myší, jednou je pouštěli a podruhé zas hladili sametovými tlapkami! Dokud není svoláno všelidové shromáždění poslanců, do té doby budou všechny řeči o důvěře ke společnosti a o morálce veřejného života pouhou lží. Do té doby neochabne revoluční boj ruské dělnické třídy proti ruskému samoděržaví.

Za třetí žádáme okamžité a bezpodmínečné uzákonění naprosté rovnoprávnosti rolníků se všemi ostatními stavy a svolání *rolnických výborů*, které by odstranily všechny pozůstatky nevolnictví na vesnici a podnikly závažná opatření ke zlepšení situace rolnictva.

Bezprávnost rolnictva, tvořícího devět desetin obyvatelstva v Rusku, nemůžeme trpět už ani den. Touto bezprávností trpí i celá dělnická třída a celá země; v této bezpráv-

nosti jsou kořeny zaostalosti ruského života; v důsledku této bezprávnosti nevedou k ničemu (*leđa někdy ke škodě rolníků*) nejrůznější porady a komise. Car to chce i teď vyřešit zase jen dřívějšími „poradami“ úředníků a šlechticů, car dokonce mluví o „tvrdé ruce“, která by řídila činnost místních veličin. Rolníci dobře vědí, co dokáže taková „tvrdá ruka“ obvodního náčelníka. Ne nadarmo zažili čtyřicet let nouze, bídy a ustavičného hladovění po tom dobrodiní, které jim prokázaly šlechtické výbory. Rolníci teď pochopí, že všechny „reformy“ a zlepšení budou jen podvod, jestliže je nebudou provádět *oni sami*. Rolníci pochopí — a my jim v tom pomůžeme — že jedině *rolnické výbory* jsou s to skutečně odstranit nejen povinné vzájemné ručení, ale i veškeré pozůstatky roboty a nevolnictví, které ještě ve dvacátém století tíží desetimilióny lidí. Dělníkům ve městech plně stačí svoboda shromažďovací a svoboda tisku: my už těch svobod dokážeme využít!! Avšak rolníkům, roztroušeným v odlehlých koutech země, kteří jsou zakřiknutí a zaostalí, to nestačí, a dělníci jim musí podat pomocnou ruku, musí jim vysvětlit, že nevyhnutelně a zákonitě zůstanou ubohými otroky, dokud nevezmou svůj osud do vlastních rukou, dokud jako prvního a hlavního kroku nedosáhnou ustavení *rolnických výborů*, které by skutečně, a ne jen tak na oko osvobodily rolnictvo.

Zkušení a moudří lidé si už dávno všimli, že v revolučním období není pro vládu nic nebezpečnějšího, než když začne ustupovat, když začne váhat. Ruský politický život v posledních letech to skvěle potvrdil. Vláda zaváhala v otázce dělnického hnutí, když sáhla k zubatovovštině — a znemožnila se, protože tím jedinečně nahrála revoluční agitaci. Vláda už chtěla ustoupit ve studentské otázce — a znemožnila se, protože revolucionizování studentstva tím pokročilo sedmimílovými kroky kupředu. Teď vláda široce uplatňuje stejnou metodu ve všech otázkách vnitřní politiky — a nevyhnutelně se znemožní, nevyhnutelně usnadní, posílí a urychlí revoluční nápor na samoděržaví!

Musíme se ještě pozastavit u praktické otázky, jak využít carského manifestu z 26. února k agitaci. Ruští sociální demokraté už dávno odpověděli na otázku, jakými prostředky bojovat: organizovaností a agitací — a nic si nedělali z toho, že se jim posmívali naivní lidé, kteří to považovali za „nejisté“, a za „jisté“ prostředky pokládali jediné výstřely. A právě v takových chvílích, jako je nyní, kdy se nám najednou nabízí tak vděčný podnět k masové agitaci, který tak naléhavě vyžaduje vypětí všech sil, v takové chvíli obzvlášť cítíme, že nám chybí stále jedno a totéž: organizovanost, schopnost rychle rozvinout agitaci.

Ale my to, co jsme zanedbali, doženeme, a nejen doženeme!

Musíme především odpovědět na manifest z 26. února celoruskými i místními letáky. Jestliže se dřív po celém Rusku vydávaly desetitisíce letáků, měly by se teď rozšiřovat v miliónech výtisků, aby se všechen lid seznámil s odpovědí uvědomělého ruského proletariátu na carovo svolání k lidu, aby si každý porovnal naše konkrétní, praktické požadavky s carovou řečí *na totéž téma*.

Dále. Nesmíme připustit, aby jen legální shromáždění loajálních členů zemstev a šlechticů, obchodníků a profesorů aj. aj. s nadšením a posvátnou úctou přijímala manifest z 26. února. Nestačí ani odpovědi, které dávají v letáčích sociálně demokratické organizace. *Každý kroužek, každá dělnická schůze* by měla vypracovat svou odpověď, v níž budou formálně a slavnostně proklamovány sociálně demokratické požadavky. Usnesení z těchto dělnických schůzí (a když se to podaří i rolnických) by měla být otištěna v místních letáčích a zaslána do našich novin. Ať každý ví, že za odpověď lidu považujeme pouze odpovědi dělníků a rolníků samých. Ať se každý kroužek okamžitě začne připravovat k podpoře našich hlavních požadavků *silou*.

Dále pak nesmíme dovolit, aby se z nejrůznějších shromáždění zasílaly carovi děkovné adresy bez jakýchkoli protestů. Už dost dlouho překrucovali naši páni liberálové

názory ruského lidu! Už dost dlouho lhali a neříkali ani to, co si myslí oni, ani to, co si myslí všichni soudní lidé, kteří jsou odhodláni k boji! Musíme se snažit pronikat na jejich shromáždění a i tam vysvětlovat co nejdříveji přede všemi a otevřeně svůj názor, protestovat proti ponížené vděčnosti, dávat svou *skutečnou* odpověď carovi, proklamovat ji rozšiřováním letáků a podle možnosti i veřejnými projevy na všemožných shromážděních (i kdyby se páni předsedové pokoušeli takové projevy zarazit).

A konečně se musíme snažit jít s odpovědí dělníků i do ulic, vyhlásit své požadavky na demonstracích, demonstrovat početnost, sílu, uvědomělost a odhodlání dělníků. Ať se nadcházející prvomájová demonstrace stane příležitostí, abychom zároveň se společným proklamováním našich proletářských požadavků dali i svou vlastní, odlišnou a konkrétní odpověď na manifest z 26. února!

Jiskra, č. 35
1. března 1903

Podle textu Jiskry

K VESNICKÉ CHUDINĚ

VYSVĚTLENÍ ROLNÍKŮM, CO CHTĚJÍ
SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ⁶³

*Napsáno v první polovině
března 1903
Vydáno jako brožura
v květnu 1903 v Ženevě
nákladem Zahraniční ligy ruské
revoluční sociální demokracie*

Podle textu brožury

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ .

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь !

Н. ЛЕНИНЪ

Къ деревенской

бѣднотѣ.

Объясненіе для крестьянъ, чего хотятъ
соціалъдемократы.

Съ приложеніемъ
Проекта программы Россійской Соціалъдемократической
Рабочей Партіи.

Изданіе Загран. Лиги Русск. Революціонной Соціалъдемократіи.

ЖЕНЕВА

Типографія Лиги, Route Caroline, 27.

1903

Obálka brožury V. I. Lenina K vesnické chudině

Zmenšeno

1. BOJ MĚSTSKÝCH DĚLNÍKŮ

Mnoho rolníků už asi slyšelo o dělnických nepokojích ve městech. Někteří sami byli ve velkých městech a v továrnách a zažili tam vzpoury, jak tomu říká policie. Jiní znají dělníky, kteří se nepokojů zúčastnili a které za to úřady vypověděly na venkov. Dalším se dostaly do rukou dělnické letáky a knížky o boji dělníků a někteří zase slyšeli vyprávět lidi znalé světa o tom, co se ve městech děje.

Dříve se bouřili jen vysokoškolští studenti, kdežto teď povstávají ve všech velkých městech tisíce a desetitisíce dělníků. Bojují nejčastěji proti svým zaměstnavatelům, proti továrníkům, proti kapitalistům. Dělníci pořádají stávky, všichni naráz zastavují práci v továrně a žádají vyšší mzdy, žádají, aby nemuseli pracovat jedenáct ani deset hodin denně, ale nanejvýš osm. Dělníci rovněž žádají, aby se život pracujícího člověka zlepšil i jinak. Chtějí, aby dílny byly lépe zařízeny, aby stroje měly zvláštní ochranné kryty a nemrzačily je, aby jejich děti mohly chodit do škol, aby nemocným byla poskytována náležitá péče v nemocnicích, aby dělnická obydlí vypadala jako domy pro lidi, a ne jako boudy pro psy.

Policie do tohoto boje dělníků zasahuje. Zatýká dělníky, zavírá je do vězení, bez soudu je vypovídá do domovské obce nebo dokonce na Sibiř. Vláda zákonem zakazuje stávky a dělnické schůze. Ale dělníci bojují jak proti policii, tak proti vládě. Říkají: my, milióny pracujících lidí, jsme už dost dlouho hrbili hřbet!

Už dost dlouho jsme pracovali na boháče, a sami jsme dodnes žebráci! Už dost dlouho jsme se nechali okrádat!

Chceme se spojit do vlastních svazů, spojit všechny dělníky do jednoho velkého dělnického svazu (dělnické strany) a společně bojovat za lepší život. Chceme dosáhnout nového, lepšího uspořádání společnosti: v této nové, lepší společnosti nesmějí být bohatí ani chudí, všichni se musí podílet na práci. A plodů společné práce musí užívat všichni pracující, ne pouhá hrstka boháčů. Stroje a jiné vymoženosti musí ulehčovat práci všem, nesmějí obohacovat jen pár jednotlivců na úkor miliónů a deseti-miliónů lidí. Tato nová, lepší společnost se jmenuje *socialistická společnost*, učení o této společnosti se nazývá *socialismus* a dělnické svazy boje za toto lepší uspořádání společnosti se nazývají strany *sociálních demokratů*. Takové strany působí veřejně skoro ve všech zemích (kromě Ruska a Turecka), a naši dělníci spolu se vzdělanými socialisty rovněž založili takovou stranu: *Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska*.

Vláda ji pronásleduje, ale strana existuje přes všechny zákazy tajně, vydává své noviny a knihy a zakládá tajné organizace. A dělníci nejenže se scházejí na tajných schůzích, ale vycházejí také v celých zástupech do ulic s vlajčími prapory a s heslem: Za osmihodinovou pracovní dobu, za svobodu, za socialismus! Vláda za to dělníky zuřivě pronásleduje. Posílá dokonce vojáky, aby do dělníků stříleli. Ruští vojáci zabíjeli ruské dělníky v Jaroslavli i v Petrohradě, Rize, Rostově na Donu i Zlatoustu*.

Dělníci se však nevzdávají. Pokračují v boji a říkají: Nás nezastraší žádné pronásledování, vězení ani vyhnanství, nucené práce ani smrt. Naše věc je spravedlivá. Bojujeme za svobodu a štěstí všech, kdo pracují. Bojujeme za to,

* Ve vydání z roku 1905 je text od slova „vydává“ až do slova „Zlatoustu“ nahrazen textem: „Nyní vláda slíbila svobodu slova, svobodu shromažďování a nedotknutelnost osoby, svůj slib však nesplnila. Policie znovu začala rozhánět schůze, dělnické noviny jsou opět zastaveny, sociální demokraté jsou znovu zatýkáni a vězněni. Do bojovníků za svobodu se střílelo v Kronštadtu, Sevastopolu, v Moskvě, na Kavkaze, na jihu a po celém Rusku.“ *Red.*

aby se desetimilióny a stamilióny lidí zbavily násilí, útlaku a bídy. Dělníci jsou stále uvědomělejší. Počet sociálních demokratů ve všech zemích rychle vzrůstá. Jakkoli nás budou pronásledovat, zvítězíme.

Vesnická chudina musí jasně pochopit, kdo jsou sociální demokraté, co chtějí a jak se má postupovat na venkově, aby se jim pomohlo vybojovat štěstí lidu.

2. CO CHTĚJÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ?

Ruští sociální demokraté se domáhají především *politické svobody*. A svobodu potřebují k tomu, aby mohli na široké základně a veřejně spojit všechny ruské dělníky do boje za nové, lepší, socialistické uspořádání společnosti.

Co je politická svoboda?

Rolník to nejlépe pochopí, když srovná nejprve svou nynější svobodu s nevolnictvím. Za nevolnictví se rolník nesměl oženit bez povolení statkáře. Dnes se může oženit bez jakéhokoli povolení. Za nevolnictví byl nucen pracovat jedine pro svého pána, a to ve dnech, které určil šafář. Dnes má možnost vybrat si, pro kterého pána, v kterých dnech a za jakou mzdu chce pracovat. Za nevolnictví nesměl opustit vesnici bez pánova povolení. Dnes má možnost odejít, kam chce, když mu to povolí obecina, když má řádně zaplacený daně, když dostane osobní doklady a když mu gubernátor nebo újezdni policejní náčelník přestěhování nezakáže. To znamená, že ani dnes nemůže rolník zcela svobodně odejít, kam chce, nemá úplnou svobodu pohybu, dodnes je napůl nevolníkem. Později si podrobně promluvíme o tom, proč je ruský rolník stále ještě napůl nevolníkem a jak se může z tohoto postavení dostat.

Za nevolnictví nesměl rolník získávat majetek bez pánova povolení, nesměl kupovat půdu. Dnes může získat jakýkoli majetek (i když ani dnes nemá úplnou svobodu odejít

z obcí a úplnou svobodu nakládat volně se svou půdou). Za nevolnictví mohl být statkářem tělesně trestán. Dnes nemůže být trestán svým statkářem, i když se dodnes tělesných trestů nezbavil.

Takováto svoboda se nazývá *občanská* svoboda — svoboda ve věcech rodinných, v záležitostech osobních a majetkových. Rolník a dělník si mohou svobodně (i když ne úplně) zařídit svůj rodinný život, své osobní záležitosti, mohou rozhodovat o své práci (vybrat si zaměstnavatele) a o svém majetku.

O *veřejných* záležitostech však dodnes nemohou svobodně rozhodovat ani ruští dělníci, ani ruský lid jako celek. Jako celek zůstává lid nadále v područí úředníků, tak jako rolníci bývali dříve v područí statkářů. Ruský lid nemá právo volit si úředníky, nemá právo volit si své zástupce, kteří by vypracovávali zákony pro celý stát. Ruský lid nemá dokonce ani právo pořádat shromáždění, na nichž by se rokovalo o záležitostech státu. Bez povolení úředníků, kteří nad námi byli ustanoveni bez našeho souhlasu — stejně jako za starých časů dosazoval pán šafáře bez souhlasu rolníků — nesmíme dokonce tisknout ani noviny a knihy, nesmíme veřejně mluvit o záležitostech celého státu!

Tak jako rolníci bývali otroky statkářů, tak je ruský lid dodnes otrokem úředníků. Tak jako rolníci za nevolnictví neměli občanskou svobodu, tak nemá ruský lid dodnes *politickou* svobodu. Politická svoboda znamená, že lid může svobodně rozhodovat o svých veřejných záležitostech, záležitostech státu. Politická svoboda znamená, že lid má právo volit si své zástupce (poslance) do státní dумы* (parlamentu). Všechny zákony musí projednávat a vydávat jedině tato státní дума (parlament), kterou si zvolil lid, a jedině ona má právo stanovit výši veškerých daní a poplatků. Politická svoboda znamená, že lid má právo volit

* Zde i dále a rovněž na s. 158 a 160 tohoto svazku je výraz „státní дума“ ve vydání z roku 1905 nahrazen výrazem „shromáždění zástupců lidu“. *Red.*

si všechny úředníky, pořádat nejrůznější shromáždění, na nichž by se rokovalo o veškerých státních záležitostech, a vydávat jakékoli knihy a noviny bez jakéhokoli povolení.

Všechny ostatní evropské národy si už dávno politickou svobodu vybojovaly. Jedině v Turecku a v Rusku zůstává lid v politickém otroctví sultánovy vlády a carského samoděržaví. Carské samoděržaví znamená, že car má neomezenou moc. Lid se nijak nepodílí na uspořádání a řízení státu. Car vydává všechny zákony a jmenuje všechny úředníky sám, ze své vlastní neomezené, absolutní moci. Car však samozřejmě *nemůže ani znát* všechny ruské zákony a všechny ruské úředníky. Nemůže ani vědět, co se ve státě děje. Car jen potvrzuje to, co rozhodne několik desítek nejvyšších a nejurozenějších úředních hodnostářů. Jediný člověk by nemohl ani při nejlepší vůli spravovat tak obrovský stát, jako je Rusko. Rusko nespravuje car — to se jen tak říká o samovládě jediného člověka! Rusko spravuje hrstka nejbohatších a nejurozenějších úředních hodnostářů. Car se dozví jen to, co těchto pár lidí uzná za vhodné mu sdělit. A car nemá žádnou možnost postavit se proti vůli této hrstky vysoce postavených urozených šlechticů: sám je statkář a šlechtic, už od dětství žil jedině mezi urozenými lidmi a ti ho také vychovávali a učili, takže o veškerém ruském lidu ví jen to, co o něm vědí nejzámožnější šlechtici, bohatí statkáři a několik nejbohatších obchodníků, kteří mají přístup k carskému dvoru.

V každé kanceláři volostní* správy můžete vidět obraz, na němž je zobrazen car (otec nynějšího cara Alexandr III.), jak promlouvá k volostním starším, kteří přijeli na jeho korunovaci. Car jim přikazuje: „*Poslouchejte své maršálky šlechty!*“ A nynější car Mikuláš II. opakoval stejná slova. Takže carové sami přiznávají, že nemohou spravovat stát jinak než za pomoci šlechticů, prostřednictvím šlechticů. Měli bychom si dobře zapamatovat tato carova slova

* Volost — provinciální správní jednotka v předrevolučním Rusku a po revoluci do roku 1928. *Čes. red.*

o tom, že rolníci mají poslouchat šlechtice. Měli bychom si dobře uvědomit, jak lid obelhávají ti, kdo se snaží carskou vládu vylíčit jako nejlepší ze všech. V jiných zemích mají vládu volenou, říkají tito lidé; tam volí bohaté, a bohatí vládou nespravedlivě, utlačují chudé. V Rusku nemáme vládu volenou, u nás všechno řídí car samovládce. Car stojí nade všemi, nad chudými i bohatými. Car je prý spravedlivý ke všem stejně, k chudým i k bohatým.

To všechno jsou pokrytecká slova. Každý u nás ví, jak to vypadá se spravedlností naší vlády. Každý ví, zda se u nás může do státní rady dostat obyčejný dělník nebo zemědělský dělník. Ve všech ostatních evropských zemích se do státních dum (parlamentů) dostali jak dělníci z továren, tak zemědělstí dělníci od pluhu; mluvili svobodně přede všemi o ubohém životě dělníků a vyzývali dělníky, aby se spojili a bojovali za lepší život. A nikdo se neodvážil zabránit takovým projevům volených zástupců lidu, žádný policista se neopovážil dotknout se jich prstem.

V Rusku neexistuje volená vláda, a nejenže tu vládou jen boháči a šlechtici, ale vládou ti nejhorší z nich. Vládou ti, kteří dovedou carskému dvoru líp donášet, kteří dovedou šikovněji nastavit nohu, kteří dovedou pomlouvati a lhát carovi, lichotit mu a přetvařovat se. Vládou tajně, lid neví a nemůže vědět, jaké zákony se připravují, jaké války se chystají, jaké nové daně se zavádějí, kteří úředníci dostávají vyznamenání a za co a kteří jsou sesazováni*.

* Ve vydání z roku 1905 následuje za slovem „sesazování“ text: „Kdo vyhlásil válku Japonsku? Zeptal se někdo lidu, chce-li bojovat kvůli mandžuskému území? Ne, nezeptal, protože hlava státu vládne lidu prostřednictvím svých úředníků. A tak lid vinou vlády v těžké válce hodně vytrpěl. Státisíce mladých vojáků ve válce padly, jejich rodiny byly rozvráceny, celé ruské loďstvo bylo zničeno, ruská vojska byla vyhnána z Mandžuska; na tuto válku bylo vyplýváno přes dvě miliardy rublů (dvě miliardy rublů je sto rublů pro dvacet miliónů rodin v Rusku). Prostí lidé mandžuskou půdu nepotřebují, ti válku nechtěli. Jenže úřednická vláda o své vůli rozhodla, že lid musí vést tuto ostudnou, zkázonosnou a vyčerpávající válku.“ *Red.*

V žádné zemi není taková spousta úředníků jako v Rusku. Tito úředníci se vyvyšují nad bezprávný lid, jsou jako neproniknutelný les a obyčejný pracující člověk se jím nikdy neprodere, nikdy se nedovolá spravedlnosti. Každá stížnost na úředníky za úplatky, okrádání a násilí se vždycky ututlá, každou stížnost úřední šiml sprovodí ze světa. Hlas osamělého jedince nikdy nedojde sluchu všeho lidu, ale zanikne v této neproniknutelné džungli, zmlkne v policejní mučírně. Armáda úředníků, kterou lid nezvolil a která se mu nemusí zodpovídat, utkala hustou pavučinu a v této pavučině se lidé zmítají jako mouchy*.

Carská samovláda je samovládou vysokých úředníků. Carská samovláda znamená nevolnickou závislost lidu na úřednících, především na policii. Carská samovláda je samovládou policie.

Proto dělníci vycházejí do ulic a na praporech mají hesla: Pryč se samovládou! Ať žije politická svoboda! Proto také desetimiliony chudých vesnických lidí musí podpořit toto bojové heslo městských dělníků, musí je vzít za své. Ani vesničtí dělníci a nemajetní rolníci se nesmějí bát pronásledování, výhrůžek a násilností nepřítele, nesmějí se dát odradit prvními nezdary, ale musí zahájit rozhodný boj za svobodu všeho ruského lidu a žádat především *svolání zástupců lidu*. Ať si lid sám zvolí po celém Rusku své zástupce (poslance). Ať tito zástupci vytvoří nejvyšší shromáždění, které na Rusi ustaví volenou vládu a zbaví lid nevolnické závislosti na úřednictvu a policii, zajistí mu právo svobodně se shromažďovat, svobodně mluvit a mít svobodný tisk!

To tedy chtějí sociální demokraté především. To je jejich první požadavek: *politická svoboda***.

* Ve vydání z roku 1905 po slovech „jako mouchy“ následuje poznámka pod čarou: „Takovéto neomezené moci úředníků se říká byrokratická vláda a všemu úřednictvu byrokracie.“ *Red.*

** Ve vydání z roku 1905 za slovem „svoboda“ následuje text: „Vláda slíbila svolat zástupce lidu do státní dumy. Ale tento slib je zase jen podvod. Do takzvané státní dumy chce svolat vybrané vy-

Víme, že politická svoboda, svoboda volit poslance do státní dumy (parlamentu), svoboda shromažďování a svoboda tisku nezabaví rázem pracující lid bídy a útlaku. Ostatně na světě ani neexistuje prostředek, který by rázem osvobodil městskou a vesnickou chudinu od práce na bohaté. Pracující lid nemá s kým počítat, na koho spoléhat, *leďa sám na sebe*. Pracujícího člověka nikdo neosvobodí od bídy, *neosvobodí-li se sám*. A aby se dělníci osvobodili, musí se v celé zemi, v celém Rusku spojit v jeden svaz, v jednu stranu. Jenže milióny dělníků se nemohou spojit, jestliže absolutistická policejní vláda zakazuje všechny schůze, veškeré dělnické noviny, jakékoli volby dělnických zástupců. Aby se mohli spojit, musí mít právo zakládat nejrůznější svazy, musí mít svobodu spolčování, musí mít politickou svobodu.

Politická svoboda nezabaví pracující lid rázem bídy, *ale dá dělníkům zbraň k boji proti bídě*. Není jiný prostředek a nemůže být jiný prostředek k boji proti bídě než *spojení dělníků*

soké úředníky, šlechtice, statkáře a obchodníky, a nikoli opravdové zástupce lidu. Zástupci lidu musí být voleni svobodně, ale vláda nechce připustit svobodné volby, zastavuje dělnické noviny, zakazuje shromáždění a schůze, pronásleduje Rolnický svaz, zatýká a vězní volené zástupce rolníků. Mohou snad existovat skutečně svobodné volby, jestliže policie a obvodní náčelníci stejně jako dříve dělníky a rolníky šikanují?

Zástupci lidu musí být voleni ze všech vrstev rovnoměrně, aby šlechtici, statkáři a obchodníci neměli nad dělníky a rolníky převahu. Šlechticů a obchodníků jsou tisíce, kdežto rolníků milióny. A pod názvem Státní дума svolává vláda shromáždění nezvolené v rovných volbách. Vláda uspořádala volby tak chytře, že šlechtici a obchodníci obsadí v dumě skoro všechna místa, kdežto na dělníky a rolníky nepřipadne dokonce ani jeden poslanec z desíti. To je zfalšovaná дума. To je policejní, úřednická a panská дума. Skutečné shromáždění zástupců lidu předpokládá naprosto svobodné volby, rovné pro všechny lid. A proto sociálně demokratičtí dělníci prohlašují: Pryč s dumou! Pryč se zfalšovaným shromážděním! Chceme skutečné, svobodné shromáždění zástupců všeho lidu, a ne jen šlechticů a obchodníků! Chceme všelidové ústavodárné shromáždění, aby lid měl plnou moc nad úředníky, a ne úředníci nad lidem!“ *Red.*

samých. Dokud neexistuje *politická svoboda*, milióny lidí se nemohou spojit.

Ve všech evropských zemích, kde si lid vybojoval politickou svobodu, se už dělníci dávno začali spojovat. O dělnících, kteří nemají půdu ani dílnu a kteří celý život námezdně pracují u cizích lidí, o takových dělnících se v celé Evropě mluví jako o *proletářích*. Je tomu už víc než padesát let, kdy zazněla výzva ke spojení pracujícího lidu Proletáři všech zemí, spojte se! [217] Tato slova obletěla za posledních padesát let celý svět, jsou opakována na desetitisících a statisících dělnických schůzích a můžete si je přečíst v miliónech sociálně demokratických knih a novin ve všech jazycích světa.

Spojit v jeden svaz, v jednu stranu milióny dělníků je samozřejmě velmi a velmi obtížné, vyžaduje to čas, vytrvalost, houževnatost a odvalu. Dělníci jsou zdeptaní nouzí a bídou, otupení nekonečnou dřinou na kapitalisty a statkáře a často nemají ani čas přemýšlet o tom, proč žijí věčně jako žebráci a jak se z toho dostat. Dělníkům se kladou nejruznější překážky, aby se nemohli spojit: v takových zemích, jako je Rusko, kde neexistuje politická svoboda, jsou buď vystaveni přímo nelidskému násilí, nebo je nikdo nechce vzít do práce, protože hlásají socialistické učení, anebo konečně jsou podváděni a podpláceni. Ale žádné násilí, žádné pronásledování nezastaví dělnické proletáře, bojující za osvobození všeho pracujícího lidu od bídy a útlaku. Počet sociálně demokratických dělníků neustále roste. Tak například v sousedním státě, v Německu, mají volenou vládu. Dříve byla v Německu také neomezená, absolutistická královská vláda. Ale německý lid už dávno, před více než padesáti lety, tuto neomezenou vládu svrhl a vydobyl si politickou svobodu. Zákony v Německu nevydává hrstka úředníků jako v Rusku, ale *shromáždění volených zástupců lidu*, parlament čili *Říšský sněm*, jak jej nazývají Němci. Zástupce do tohoto sněmu volí všichni dospělí muži. Dá se proto vypočítat, kolik hlasů bylo odevzdáno pro sociální

demokraty. V roce 1887 dostali sociální demokraté *jednu desetinu* všech hlasů. Roku 1898 (při posledních volbách do Německého říšského sněmu) se počet sociálně demokratických hlasů *téměř ztrojnásobil*. Pro sociální demokraty byla odevzdána už *více než čtvrtina* všech hlasů. *Přes dva milióny* dospělých mužů zvolilo *sociálně demokratické zástupce* do parlamentu.* V Německu je mezi dělníky na venkově socialismus dosud málo rozšířen, ale teď se tam začíná šířit zvláště rychle. A až se zemědělství dělníci, nádeníci a nemajetní, ožebračení rolníci připojí ke svým městským bratrům, pak němečtí dělníci zvítězí a nastolí takový řád, v němž nebude pracující lid vystaven bídě a útlaku.

Jak vlastně chtějí sociálně demokratičtí dělníci zbavit lid bídy?

Chceme-li se to dovědět, musíme si ujasnit, co způsobuje bídu obrovské spousty lidí za nynějšího společenského zřízení. Vyrůstají bohatá města, stavějí se přepychové obchody a domy, budují se železnice, zavádějí se nejrůznější stroje a zdokonalená zařízení v průmyslu i v zemědělství, a přitom se milióny prostých lidí nemohou vymanit z bídy a celý život pracují, aby uživilí své rodiny. A nejen to: je čím dál víc nezaměstnaných. Na venkově i ve městech je čím dál víc lidí, kteří nemohou najít vůbec žádnou práci. Na vesnicích hladovějí, ve městech se z nich stávají party bosáků a tuláků, kteří se tísní jako zvěř v děrách na periférii města nebo žijí v tak strašných brlozích a sklepních bytech jako na Chytrovově rynku v Moskvě.

Jak je to možné? Bohatství a přepychu stále přibývá a milióny lidí, kteří všechno toto bohatství svou prací vytvářejí, žijí přesto stále v chudobě a bídě. Rolníci umírají hladem, dělníci se potulují bez práce, a přitom obchodníci vyvázejí z Ruska do ciziny milióny pudů obilí, továrny

* Ve vydání z roku 1905 za slovem „parlamentu“ následuje text: „V roce 1903 volily sociální demokraty tři milióny dospělých mužů.“
Red.

a závody stojí, protože nevědí, kam se zbožím, není kde je prodat.

Je to především proto, že obrovská spousta pozemků a rovněž továrny, závody, dílny, stroje, budovy i parníky jsou majetkem nepatrného počtu boháčů. Ačkoli na těchto pozemcích a v těchto továrnách a dílnách pracují deseti-milióny lidí, patří přitom několika tisícům nebo několika statisícům boháčů, statkářů, kupců a továrníků. Na tyto boháče prostí lidé námezdně pracují za peníze, za skývu chleba. Všechno, co se vyrobí navíc, než je zapotřebí k nuznému životu dělníků, to všechno jde do rukou boháčů, to všechno tvoří jejich zisk, jejich „příjmy“. Všechny výhody, které přinášejí stroje a zdokonalení práce, jdou do kapes velkostatkářů a kapitalistů; ti hromadí miliónové bohatství, kdežto pracujícím z tohoto bohatství zbudou jen ubohé drobty. Pracující se při práci sdružují: na velkostatech a ve velkých továrnách pracují stovky, někdy i tisíce dělníků. Když se práce takto sdružují a používají se přitom nejrůznější stroje, pracuje se lépe: jeden dělník vyrobí daleko víc než dříve desítky dělníků, z nichž každý pracoval sám a bez jakýchkoli strojů. Jenže užitek z této úspěšnější, produktivnější práce nemají všichni pracující, ale jen nepatrný počet velkostatkářů, obchodníků a továrníků.

Často můžeme slyšet, že statkáři a obchodníci „dávají lidem práci“, „dávají“ chudým lidem vydělat. Říká se například, že místní rolníky „živí“ sousední továrna nebo sousední velkostatek. Ve skutečnosti však dělníci *žijí* svou prací sami sebe i všechny ty, kdo sami nepracují. *Jenže za to*, že dělník *smí* pracovat na statkářské půdě, v továrně nebo na železnici, *dává* majiteli *zadarmo* všechno, co vyrobí, a sám přitom dostává jen na skrovnou obživu. Takže ve skutečnosti tomu není tak, že by statkáři a obchodníci dávali dělníkům práci, ale dělníci svou prací všechny živí, protože většinu své práce vykonávají zadarmo.

Dále. Bída prostých lidí plyne ve všech moderních stá-

tech z toho, že pracující vyrábějí nejrůznější předměty na prodej, pro trh. Továrník i řemeslník, statkář i zámožný rolník vyrábějí určité výrobky, chovají dobytek, sejí a sklízí obilí *na prodej*, aby utržili *peníze*. Peníze jsou teď všude hlavní silou. Za peníze lze vyměnit nejrůznější produkty lidské práce. Za peníze se dá koupit všechno, co člověk chce. Za peníze si lze dokonce koupit i člověka, tj. přimět nemajetného člověka, aby pracoval na toho, kdo má peníze. Dříve byla hlavní silou půda — tak tomu bylo za nevolnictví: kdo měl půdu, ten měl sílu a moc. Teď se hlavní silou staly peníze, kapitál. Za peníze si člověk může koupit libovolné množství půdy. Bez peněz však ani s půdou ničeho nedosáhne: nebude mít zač koupit pluh nebo jiné nářadí, dobytek, ošacení a všelijaké jiné zboží, vyrobené ve městě, nemluvě už o placení daní. Pro peníze už málem všichni statkáři zastavili své usedlosti v bance. Vláda si opatřuje peníze zápůjčkami od bohatých lidí a od bankéřů po celém světě a platí z nich ročně stamilióny rublů úroků.

Pro peníze dnes všichni vedou zběsilý boj. Každý se snaží koupit co nejlevněji a prodat co nejdráž, každý se snaží předstihnout toho druhého, prodat co nejvíc zboží, snížit cenu, zatajit před druhým výhodné odbytiště nebo výhodnou dodávku. V této všeobecné rvačce o peníze se vede nejhůř malým lidem, drobnému řemeslníkovi a drobnému rolníkovi: ti vždycky zůstanou pozadu za bohatým obchodníkem a bohatým rolníkem. Ti nemají nikdy žádné zásoby, žijí ze dne na den, při každé nesnázi, při každém neštěstí musí dát do zástavy poslední majetek nebo za babku prodat tažný dobytek. Jak jednou padnou do spárů nějakému kulakovi nebo lichváři, dokážou se z nich jen málokdy vymanit, většinou přicházejí nakonec na mizinu. Každým rokem desetitisíce a statisíce drobných rolníků a řemeslníků zavírají své chalupy, odevzdávají svůj příděl půdy zdarma občině a jdou pracovat jako námezdní dělníci, zemědělství dělníci, pomocní dělníci, proletáři. Bohatí lidé v tomto boji o peníze čím dál víc bohatnou. Ukládají

do bank milióny a stamilióny rublů a vydělávají nejen na svých vlastních penězích, ale i na cizích, které lidé do banky ukládají. Za své desítky nebo stovky rublů, které si drobní lidé ukládají do bank nebo spořitelen, dostávají kolem tří nebo čtyř kopějek úroku z rublu, kdežto boháči skládají z těchto desítek milióny, zvyšují o tyto milióny svůj obrat a shrabují deset až dvacet kopějek z rublu.

Proto sociálně demokratičtí dělníci říkají, že jediným prostředkem, jak skoncovat s bídou lidu, je změnit odzdola až nahoru nynější řád v celém státě a zavést *řád socialistický*, to znamená vzít velkostatkářům jejich statky, továrníkům jejich továrny a závody, bankéřům jejich peněžní kapitál, zrušit jejich *soukromé vlastnictví* a předat je všemu pracujícímu lidu v celém státě. Pak už nebudou rozhodovat o práci dělníků boháči, kteří žijí z cizí práce, ale sami dělníci a jejich volení zástupci. Pak budou užívat plodů společné práce a výhod plynoucích ze zdokonaleného zařízení a strojů všichni pracující, všichni dělníci. Pak poroste bohatství ještě rychleji, protože dělníci budou sami na sebe pracovat lépe než na kapitalisty a pracovní doba bude kratší, životní podmínky dělníků se zlepší a celý jejich život se úplně změní.

Změnit od základu řád v celém státě není však tak snadné. Vyžaduje to mnoho práce, velmi dlouhý a úporný boj. Všichni bohatí lidé, všichni vlastníci, veškerá *buržoazie** budou své bohatství ze všech sil bránit. Na obranu celé *třídy boháčů* se postaví úředníci a vojsko, protože sama vláda je v rukou třídy boháčů. Dělníci se musí semknout co nejpevněji k boji proti všem, kdo žijí z cizí práce; musí se spojit sami a musí spojit i všechny nemajetné v jedinou *dělnickou třídu*, v jedinou *třídu proletariátu*. Nebude to pro dělnickou třídu snadný boj, zato však rozhodně skončí

* Buržoza znamená vlastníci. Buržoazie jsou všichni vlastníci dohromady. Velkoburžoza je velký vlastníci, maloburžoza drobní vlastníci. Buržoazie a proletariát je totéž jako vlastníci a dělníci, bohatí a nemajetní, lidé, kteří žijí z cizí práce, a lidé, kteří pracují na jiné za mzdu.

vítězstvím dělníků, protože buržoazie, neboli lidé žijící z cizí práce, tvoří nepatrnou menšinu národa, kdežto dělnická třída tvoří jeho obrovskou většinu. Dělníci proti vlastníkům — to jsou milióny proti tisícům.

Dělníci v Rusku se už začínají spojovat k tomuto velkému boji v jednu dělnickou sociálně demokratickou stranu. Přestože je velmi obtížné spojovat se tajně, aby se o tom nedověděla policie, spojování přece jen stále pokračuje a sílí. A až si ruský lid vybojuje politickou svobodu, potom bude spojování dělnictva a věc socialismu postupovat nerosrovnatelně rychleji, ještě rychleji než mezi německými dělníky.

3. BOHATSTVÍ A CHUDOBA, VLASTNÍCI A DĚLNÍCI NA VESNICI

Teď víme, co chtějí sociální demokraté. Chtějí bojovat proti celé třídě boháčů za osvobození lidu od bídy. A u nás na venkově není o nic méně bídy než ve městech, a možná i víc. Jak strašná bída je na vesnici, o tom zde mluvit nebudeme: každý dělník, který na vesnici nějaký čas pobyl, a každý rolník velmi dobře ví, jaká je tam bída, hlad, zima a chudoba.

Jenže rolník neví, *proč* má bídu a hlad, proč to s ním jde od deseti k pěti a *jak* se z této bídy dostat. Aby to věděl, musí především pochopit, co je příčinou veškeré té nouze a bídy ve městě i na venkově. Už jsme se o tom letmo zmínili a viděli jsme, že nemajetní rolníci a dělníci na venkově se musí spojit s městskými dělníky. Ale to ještě nestačí. Musíme ještě zjistit, kdo se na vesnici přidá k bohatým, k vlastníkům, a kdo k dělníkům, k sociálním demokratům. Musíme zjistit, kolik je tam rolníků, kteří dovedou stejně dobře jako statkáři hromadit kapitál a žít z cizí práce. Dokud si to dokonale neujasníme, jsou všechny řeči o bídě

zbytečné a vesnická chudina nepochopí, *kdo* se má vlastně na vesnici spojovat mezi sebou a s městskými dělníky a *jak* to udělat, aby tento svazek byl *spolehlivý*, aby rolníka nepodvedl kromě statkáře i jeho vlastní bratr — bohatý rolník.

Abychom si to ujasnili, podíváme se teď, jakou sílu představují na vesnici statkáři a jakou bohatí rolníci.

Začněme statkáři. O jejich síle lze soudit především podle výměry pozemků, které mají v soukromém vlastnictví. Veškeré půdy, jak rolnické přidělové, tak i půdy v soukromém vlastnictví, bylo v evropském Rusku asi 240 miliónů děsjatin* (kromě státní půdy, o které budeme mluvit zvlášť). Z těchto 240 miliónů děsjatin je v rukou rolníků, tj. v rukou více než deseti miliónů hospodářství, 131 miliónů přidělových pozemků, kdežto v rukou soukromých vlastníků, tj. v rukou necelého půl miliónu rodin, je 109 miliónů děsjatin. To znamená, budeme-li počítat jen přibližně, že by na jednu rolnickou rodinu připadlo 13 děsjatin, kdežto na jednu rodinu soukromého vlastníka 218 děsjatin! Ale nerovnost v rozdělení půdy je ještě mnohem větší, jak hned uvidíme.

Ze 109 miliónů děsjatin půdy soukromých vlastníků je sedm miliónů děsjatin půdy údělné, tj. v soukromém vlastnictví členů carské rodiny. Car se svou rodinou je statkář číslo jedna, největší velkostatkář v Rusku. Jen jeho rodina sama vlastní více půdy než půl miliónu rolnických rodin! Dále asi šest miliónů děsjatin půdy vlastní kostely a kláštery. Naši popi kážou rolníkům o nezištnosti a o střídmosti a sami si nejrůznějšími způsoby nahrabali co nejvíc půdy.

Dále asi dva milióny děsjatin mají města a osady v blízkosti měst a stejně tolik různá obchodní a průmyslová

* Všechny tyto i další číselné údaje o množství půdy jsou už značně zastaralé. Platí o letech 1877—1878. Novější údaje však neexistují. Ruská vláda se může udržet jen nevědomostí, a proto se u nás tak zřídka shromažďují úplně a pravdivé údaje o životě lidu v celém státě.

sdužení a společnosti. Celkem 92 miliónů děšjatin půdy (přesně 91 605 845, ale pro jednoduchost budeme uvádět zaokrouhlená čísla) patří necelému půl miliónu (481 358) rodin soukromých vlastníků. Polovina těchto rodin jsou zcela drobní vlastníci; na každého z nich připadá méně než 10 děšjatin půdy a všichni dohromady mají méně než milión děšjatin. Ale pak je šestnáct tisíc rodin, z nichž každá má přes tisíc děšjatin půdy; těm patří celkem šedesát pět miliónů děšjatin. Jak obrovská výměra půdy je soustředěna v rukou velkých pozemkových vlastníků, je vidět také z toho, že na každou z necelého tisíce rodin (924) připadá přes deset tisíc děšjatin půdy, a všichni dohromady vlastní dvacet sedm miliónů děšjatin! Tisíc rodin má stejné množství půdy jako dva milióny rolnických rodin.

Je pochopitelné, že milióny a desetimilióny lidí *musí* žít a hladovět a *vždycky budou* žít a hladovět, dokud bude v rukou několika tisíc boháčů tak nesmírné množství půdy. Je pochopitelné, že jak budou tito velkostatkáři pískat, tak bude tancovat i státní moc, sama vláda (třebas je to carská vláda). Je pochopitelné, že vesnická chudina nemůže od nikoho a odnikud čekat pomoc, dokud se sama nespojí, nesemkne v jednu třídu, která bude úporně a tvrdě bojovat proti této třídě statkářů.

Tady musíme připomenout, že u nás má velmi mnoho lidí (dokonce i vzdělaných lidí) naprosto nesprávný názor na to, jak silná je třída statkářů, když říkají, že ještě daleko více půdy má „stát“. „Už dnes patří většina území (tj. veškeré půdy) Ruska státu,“ říkají tito špatní rádcové rolníka (citujeme z listu Revoljucionnaja Rossija, číslo 8, s. 8^[118]). K tomuto omylu tito lidé dospěli, když slyšeli, že státu patří v našem evropském Rusku 150 miliónů děšjatin. A to je skutečně pravda. Jenže zapomněli, že těchto 150 miliónů děšjatin tvoří skoro vesměs *půda nevhodná k obdělávání a lesy na dalekém severu*, v Archangelské, Vologedské, Oloněcké, Vjatecké a Permské gubernii. Státu tedy zůstaly jen ty pozemky, které se až dosud vůbec nehodily

k obdělávání. Půdy vhodné k obdělávání má stát *necelé čtyři milióny děšjatin*. A tato dobrá státní půda (například v Samarské gubernii, kde je jí obzvlášť hodně) se lacino, za pakatel propachtovává boháčům. Boháči si berou do pachtu tisíce a desetitisíce děšjatin této půdy a potom ji přenechávají rolníkům za trojnásobnou cenu.

Ti, kdo říkají, že stát má mnoho půdy, jsou tedy velmi špatnými rádci rolníka. Ve skutečnosti mají mnoho dobré půdy velkostatkáři (mezi nimi i sám car), a tito velkostatkáři mají ve svých rukou i stát. A dokud se vesnická chudina nedokáže spojit a tím se změnit v obávanou sílu, do té doby bude „stát“ vždycky pokorně sloužit třídě statkářů. A taky se nesmí zapomínat na to, že dříve bývali statkáři skoro výhradně šlechtici. Šlechta má dodnes spoustu půdy (115 tisíc šlechticů mělo v letech 1877—1878 celkem 73 miliónů děšjatin). Jenže teď se staly hlavní silou peníze, kapitál. Velmi mnoho půdy si nakoupili obchodníci a zámožní rolníci. Odhaduje se, že za třicet let (od roku 1863 do roku 1892) šlechticům ubylo půdy (tj. prodali víc, než koupili) za víc než 600 miliónů rublů, kdežto obchodníci a čestní občané* nakoupili pozemků za 250 miliónů rublů. Rolníci, kozáci a „jiní vesničtí obyvatelé“ (jak nazývá naše vláda lidi prostého původu na rozdíl od „urozených“ a „lepšíh lidí“) si koupili půdy za 300 miliónů rublů. To znamená, že v průměru si rolníci v celém Rusku přikupují do soukromého vlastnictví ročně půdu za deset miliónů rublů.

Mezi rolníky jsou tedy rozdíly: jedni živoří a hladovějí, druzí bohatnou. A z toho dále plyne, že je stále víc bohatých rolníků, kteří se snaží dostat mezi statkáře a kteří budou stát na straně bohatých proti dělníkům. Vesnická

* Titul „čestný občan“ byl v Rusku zaveden roku 1832; uděloval se osobám, které nepatřily k šlechtickému stavu. Čestní občané byli osvobozeni od vojenské povinnosti, od osobních daní a tělesných trestů. Čestné občanství bylo zrušeno dekretem sovětské vlády 11. (24.) listopadu 1917, která zrušila všechny stavy. *Čes. red.*

chudina, která se chce spojit s městskými dělníky, si to musí dobře ujasnit, musí uvážít, kolik je těchto bohatých rolníků, jakou sílu představují a jaký svaz potřebujeme, abychom proti této síle mohli bojovat. Zmínili jsme se již o špatných rádcích rolníka. Tito špatní rádcové s oblibou říkávají: rolníci už mají vlastní svaz. Je to mir, neboli občina. Občina je velká síla. Občिनové sdružení rolníky pevně spojuje; zorganizování (to znamená sdružení, sjednocení) rolnictva v občinu je kolosální věc (to znamená obrovská, nesmírná síla).

To není pravda. To je báhorka. Vymysleli ji sice hodní lidé, ale nicméně to je báhorka. Jestliže dáme na takové báhorky, můžeme celou naši věc, totiž spojení vesnické chudiny s městskými dělníky, jedinež pokazit. Ať se každý venkovský člověk dobře podívá kolem sebe: vypadá snad občिनové sdružení, rolnická občina jako svaz chudiny, který by měl bojovat proti *všem* boháčům, proti *všem*, kdo žijí z cizí práce? Ne, nevypadá a nemůže vypadat. V každé vesnici, v každé občině je mnoho zemědělských dělníků, mnoho zchudlých rolníků, ale jsou tam i boháči, kteří sami mají zemědělské dělníky a kupují si půdu „na věčné časy“. Tito boháči také patří k občině a mají v ní hlavní slovo, protože jsou silní. Ale copak my potřebujeme svaz, ve kterém jsou i boháči a ve kterém mají boháči hlavní slovo? Vůbec ne. My potřebujeme svaz, který by proti boháčům *bojoval*. To znamená, že občिनové sdružení nám naprosto nevyhovuje.

Potřebujeme dobrovolný svaz, v němž budou jen takoví lidé, kteří pochopili, že se musí spojit s městskými dělníky. Občina není dobrovolný svaz, je to svaz z moci úřední. Členy občiny se nestávají lidé, kteří pracují na boháče a kteří chtějí společně proti boháčům bojovat. Členy občiny se stávají nejružnější lidé nikoli ze své vůle, ale proto, že jejich rodiče na této půdě žili a na tohoto statkáře pracovali, protože je jejich vrchnost do této občiny zapsala. Chudí rolníci nemohou z občiny svobodně vystoupit; do

občiny nemohou svobodně přijmout cizího člověka, který je policejně hlášen v jiné volosti, kdežto my, náš svaz, by ho třeba potřeboval právě tady. Ne, my potřebujeme docela jiný svaz, dobrovolný svaz, v němž budou jen dělníci a chudí rolníci, kteří chtějí bojovat proti všem, kdo žijí z cizí práce.

Už dávno minuly doby, kdy obecina představovala určitou sílu. Ty doby se už nikdy nevrátí. Obecina byla silná, dokud mezi rolníky ještě nebyli skoro žádní zemědělstí a sezónní dělníci, kteří se dnes potloukají za výdělkem po celém Rusku, dokud ještě téměř neexistovali boháči, dokud ještě všechny stejně utlačovala feudální vrchnost. Jenže dnes se hlavní silou staly peníze. Pro peníze se i členové téže občiny rvou mezi sebou jako dravá zvěř. Zazobaní rolníci utiskují a okrádají členy své vlastní občiny hůř než leckterý statkář. My teď nepotřebujeme občinový svaz, potřebujeme svaz namířený proti *moci peněz*, proti moci kapitálu, svaz všech pracujících na vesnici, všech nemajetných rolníků z různých občin; svaz veškeré vesnické chudiny s městskými dělníky, abychom mohli bojovat jak proti statkářům, tak proti bohatým sedlákům.

Zjistili jsme už, jaká je síla statkářů. Teď se musíme podívat, kolik je bohatých rolníků a jaká je jejich síla.

Sílu statkářů jsme posuzovali podle toho, jak velké měli usedlosti, kolik měli půdy. Statkáři se svou půdou svobodně nakládají, svobodně ji kupují a prodávají. Proto můžeme jejich sílu velmi přesně odhadnout podle toho, kolik mají půdy. Naši rolníci však nemají dosud právo se svou půdou svobodně nakládat, stále ještě jsou napůl nevolníky připoutanými ke své občině. Proto sílu bohatých rolníků nemůžeme posuzovat podle toho, kolik mají přídělové půdy. Bohatí rolníci nebohatnou ze svých přídělů: *nakupují* hodně půdy, nakupují ji jednak „na věčné časy“ (tj. stává se jejich soukromým vlastnictvím), jednak „dočasně“ (tj. zpachtovávají si ji), kupují ji jednak od statkářů, jednak od rolníků, jako jsou oni sami, od těch, kteří půdu opouštějí a

z nouze své přiděly dávají do pachtu. Bude proto nejsprávnější rozlišit bohaté, střední a nemajetné rolníky podle toho, kolik mají koní. Rolník, který má mnoho koní, je skoro vždycky bohatý rolník; má-li hodně tažného dobytka, znamená to, že hodně osévá, že má kromě přidělu ještě další půdu a že mu také zůstanou nějaké peníze. A my máme možnost zjistit, kolik je v celém Rusku (v evropském Rusku, Sibiř ani Kavkaz nepočítaje) rolníků s více koňmi. Nesmíme samozřejmě zapomínat, že o celém Rusku to platí jen přibližně: mezi jednotlivými újezdy a guberniemi jsou velké rozdíly. Například v blízkosti měst žijí často bohatí rolníci, kteří nemají mnoho koní. Jedni se zabývají výnosným zelinářstvím, jiní chovají málo koní, ale zato mají hodně krav a prodávají mléko. Všude v Rusku najdeme i takové rolníky, kteří nebohatnou z půdy, ale z obchodu, zřizují si lisovny oleje, krupárny a jiné podniky. Každý, kdo žije na vesnici, velmi dobře zná bohaté rolníky ze své vsi nebo z okolí. Jenže my potřebujeme zjistit, kolik je jich v celém Rusku a jakou sílu představují, aby chudý rolník neponechával věc náhodě, nešel proti nim se zavázanýma očima, ale aby přesně rozpoznal své přátele a své nepřátele.

Teď se tedy podívejme, kolik je rolníků, kteří mají hodně koní, a kolik je těch, co jich mají málo. Řekli jsme už, že celkový počet veškerých rolnických usedlostí v Rusku se odhaduje asi na *deset miliónů*. Mají dnes celkem asi tak *patnáct miliónů* koní (před čtrnácti lety jich bylo sedmnáct miliónů, ale dnes je jich méně). To znamená, že na každých *deset* usedlostí připadá přibližně *patnáct* koní. Jenže podstata je v tom, že jedni, a těch není mnoho, mají hodně koní, kdežto druzí, a těch je spousta, buď koně vůbec nemají, nebo jich mají málo. Rolníků, kteří nemají žádné koně, jsou *nejméně tři milióny*, rolníků *s jedním koněm* je kolem tří a půl miliónu. Jsou to vesměs rolníci, kteří přišli na mizinu, nebo rolníci nemajetní. Říkáme jim vesnická chudina. Je jich *šest a půl miliónu* z deseti, to znamená *skoro dvě třetiny!* Potom jsou tu střední rolníci, kteří mají jeden pár tažného

dobytku. Takových rolníků jsou *asi dva* milióny a mají *asi čtyři* milióny koní. Pak tu jsou bohatí rolníci, kteří mají víc než jeden pár tažného dobytka. Těch je *půl druhého miliónu*, ale mají *sedm a půl* miliónu koní*. To znamená, že přibližně jedna šestina usedlostí vlastní polovinu veškerého počtu koní.

Jakmile to víme, můžeme dost přesně odhadnout sílu bohatých rolníků. Není jich sice příliš mnoho — v jednotlivých občinách a v jednotlivých volostech jich napočítáme tak deset dvacet na každých sto usedlostí. Jenže jsou to ty nejbohatší usedlosti. Proto v nich mají, vezmeme-li celé Rusko, téměř tolik koní jako všichni ostatní rolníci dohromady. To znamená, že osévají téměř polovinu veškeré osevní plochy rolníků. Takoví bohatí rolníci sklízají mnohem víc obilí, než potřebují jejich rodiny. Spoustu ho prodávají. Obilí jim neslouží jen k obživě, ale především k prodeji, k získání peněz. Takoví rolníci mohou peníze hromadit. Ukládají je do spořitelen a bank. Kupují si půdu do vlastnictví. Řekli jsme už, kolik půdy si v celém Rusku rolníci ročně kupují: téměř všechnu tuto půdu získává právě tato malá vrstva bohatých rolníků. Vesnická chudina nemůže na to, aby si koupila půdu, ani pomyslet. Ta má plno starostí, jak se uživit. Nemá často peníze ani na

* Znovu opakujeme, že zde uvádíme jen přibližná čísla. Bohatých rolníků není možná přesně půl druhého miliónu, ale milión a čtvrt nebo milión a tři čtvrtě nebo dokonce dva milióny. To však není tak velký rozdíl. Nejde totiž o to, abychom započítali každý tisíc nebo každých sto tisíc, nýbrž o to, abychom si ujasnili, jak silní jsou bohatí rolníci, jaké je jejich postavení, abychom dovedli rozpoznat své nepřátele a přátele, abychom se nenechali balamutit všelijakými povídkami a nesmysly, ale abychom přesně zjistili, jaké je postavení chudiny a hlavně, jaké je postavení boháčů.

Ať se každý, kdo pracuje na vesnici, dobře porozhlédne po své volosti i po okolních volostech. Zjistí, že náš odhad je správný, že to bude všude přibližně stejné: z každé stovky hospodářství patří deset, nejvýš dvacet boháčům, asi tak dvacet středním rolníkům a všechno ostatní chudině.

chleba, natož na přikoupení půdy. Proto všechny banky a zejména rolnická banka pomáhají získávat půdu jen nepatrnému počtu rolníků, jedině boháčům, a nikoli všem rolníkům (jak někdy tvrdí lidé, kteří chtějí rolníka obalamutit, anebo jsou až příliš naivní). Proto také zmínění špatní rádcové rolníka neříkají pravdu, když mluví o tom, jak rolnictvo kupuje půdu, a když tvrdí, že tato půda přechází od kapitálu k práci. K práci, tj. do rukou nemajetného pracujícího člověka, nemůže půda nikdy přecházet, protože půda se platí penězi. A vesnická chudina nikdy žádné peníze nazbyt nemívá. Půda přechází jen do rukou bohatých, zabaných rolníků, do rukou kapitálu, jen do rukou lidí, proti nimž musí vesnická chudina *bojovat* ve svazku s městskými dělníky.

Bohatí rolníci si nejen kupují půdu na věčné časy, ale nejčastěji si zpachtovávají půdu na určitý počet let, berou si ji do pachtu. Připravují o půdu vesnickou chudinu tím, že si zpachtovávají velké pozemky. Tak například v jednom újezdu Poltavské gubernie (v konstantinogradském) bylo spočítáno, kolik půdy si zpachtovali bohatí rolníci. A co se zjistilo? Že těch, kteří si vzali do pachtu třicet a více děsjatin půdy na usedlost, bylo docela málo, celkem dvě usedlosti na každých patnáct. Ale tito boháči se zmocnili *poloviny* veškeré zpachtované půdy a na každého boháče připadlo *75 děsjatin* zpachtované půdy! Nebo třeba v Tavridské gubernii bylo spočítáno, jaké části půdy se zmocnili boháči z těch pozemků, které si rolníci zpachtovali od státu společně *jako občina*. Ukázalo se, že boháči, kterým patří všeho všudy *jedna pětina* usedlostí, se zmocnili *tří čtvrtin* veškeré zpachtované půdy. Půda stojí všude peníze, ale peníze má jen nepatrný počet boháčů.

Mnoho půdy také dávají dnes do pachtu sami rolníci. Vzdávají se svých přidělů, protože nemají dobytek ani osivo, nemají prostředky k hospodaření. Bez peněz se dnes nepořídí nic ani s půdou. Například v novouzenském újezdu Samarské gubernie si z každých tří bohatých used-

lostí jedna a někdy i dvě *propachtovávají* *přídělovou půdu* od své vlastní nebo cizí občiny. Příděly dávají do pachtu rolníci, kteří nemají žádného koně nebo jen jednoho. V Tavridské gubernii dává *přídělovou půdu* do pachtu celá *třetina* rolnických usedlostí. Propachtovává se *čtvrtina* veškerých rolnických *přídělů*, čtvrt miliónu *děšjatin*. A z tohoto čtvrt miliónu se 150 000 *děšjatin* (tři *pětiny*) dostane do rukou bohatých rolníků! Na tom znovu vidíme, zda je pro chudinu vhodné *občinnové společenství*, *občina*. Kdo má ve vesnickém *společenství* peníze, ten má i sílu. Ale my potřebujeme *svaz chudiny* ze všech *občin*.

Tak jako jsou rolníci *klamáni* *řečmi* o *kupování půdy*, jsou *klamáni* i *řečmi* o *levném nákupu pluhů*, *sekaček* a *různého jiného zdokonaleného náradí*. *Zemstva* *zřizují sklady* a *výrobní družstva* a *říkají*: *dokonalejší náradí* *lepší postavení rolnictva*. Ale to je jen *klam*. *Všechno toto lepší náradí* *dostanou* jen *boháči*, *kdežto chudina* z něj *nedostane skoro vůbec nic*. *Ta nemá pomyslení na pluchy* nebo *sekačky*, *ta má co dělat*, aby se *udržela naživu!* *Veškerá tato „pomoc rolnictvu“* *znamená pomoc boháčům* a *nic víc*. *Spoustě chudých lidí*, kteří *nemají ani půdu*, *ani dobytek*, *ani žádné peníze nazbyt*, *nijak nepomůže*, *když bude dokonalejší náradí lacinější*. Tak například v jednom *újezdu Samarské gubernie* byl *pořízen soupis veškerého zdokonaleného náradí bohatých a chudých rolníků*. *Ukázalo se, že jedna pětina usedlostí, těch nejzámožnějších, vlastní skoro tři čtvrtiny veškerého zdokonaleného náradí, kdežto polovina usedlostí má všeho všudy jednu třicetinu*. *Z celkového počtu 28 000 usedlostí je v tomto újezdě bez koně nebo s jedním koněm 10 000 usedlostí a těchto 10 000 usedlostí má všeho všudy sedm kusů zdokonaleného náradí z celkového počtu 5724 kusů ve všech rolnických usedlostech v celém újezdě. Sedm kusů náradí z 5724 — tak se tedy podílí vesnická chudina na všech těchto hospodářských zlepšeních, na rozšíření pluhů a sekaček, které prý pomáhají „všemu rolnictvu“!* *To tedy může čekat*

vesnická chudina od lidí, kteří mají plno řečí o „zlepšení rolnického hospodářství“!

A konečně jedním z hlavních rysů bohatého rolníka je, že si na práci *najímá zemědělské dělníky a nádeníky*. Bohatí rolníci žijí stejně jako statkáři z cizí práce. Stejně jako statkáři, i oni bohatnou z toho, že masy rolnictva chudnou a přicházejí na mizinu. Stejně jako statkáři, i oni se snaží vyždímat z najatých zemědělských dělníků co nejvíc práce a zaplatit jim co možná nejméně. Kdyby milióny rolníků nebyly nakonec přivedeny úplně na mizinu a přinuceny jít pracovat k cizím lidem, jít pracovat námezdně, prodávat svou pracovní sílu, pak by nemohli bohatí rolníci existovat, nemohli by hospodařit. Pak by neměli kde brát „opuštěné“ přídělky, neměli by odkud brát dělníky. V celém Rusku si všichni bohatí rolníci — a je jich půl druhého miliónu — najímají jistě nejméně *milión* zemědělských dělníků a nádeníků. Je pochopitelné, že se bohatí rolníci ve velkém zápase mezi třídou vlastníků a třídou nemajetných, mezi zaměstnavateli a dělníky, mezi buržoazií a proletariátem postaví na stranu vlastníků, proti dělnické třídě.

Teď už víme, jaké je postavení bohatého rolnictva a jakou má sílu. Podívejme se, jak žije vesnická chudina.

Říkali jsme už, že k vesnické chudině patří obrovská většina, téměř dvě třetiny všech rolnických usedlostí v celém Rusku. Co je nejdůležitější, usedlostí bez koní jsou dnes rozhodně nejméně *tři milióny*, pravděpodobně i víc, až tři a půl miliónu. Každý hladový rok, každá neúroda přivede na mizinu desetitisíce hospodářství. Počet obyvatelstva stoupá, žije se stále hůře, vždyť všechnu nejlepší půdu už si zabrali statkáři a bohatí rolníci. A tak rok od roku přichází stále více lidí na mizinu, odchází do měst a do továren, stává se zemědělskými nebo pomocnými dělníky. Rolník, který nemá koně, už vlastně nemá nic, je to proletář. Žije (pokud vůbec žije, spíš nežije, ale živoří) nikoli z půdy nebo z hospodářství, ale z *námezdní práce*. Je to rodný bratr městského dělníka. Když rolník nemá koně, je mu i půda

málo platná. A tak polovina usedlostí bez koně *dává své příděly do pachtu*, někdy je dokonce zdarma postupuje občině (a někdy tyto usedlosti dokonce ještě samy platí úroky!), protože tyto usedlosti nemají čím půdu obdělávat. Rolník, který nemá koně, osévá leda tak děsjatinu, nejvýš dvě. Musí stále přikupovat obilí (má-li za co), protože s vlastním nikdy nevystačí. O mnoho lépe na tom nejsou ani rolníci s jedním koněm, kterých je v celém Rusku asi tři a půl miliónu. Existují samozřejmě i výjimky, a jak už jsme řekli, tu a tam se najdou i rolníci s jedním koněm, kteří si žijí slušně nebo kteří jsou dokonce bohatí. Jenže my nemluvíme ani o výjimkách, ani o jednotlivých krajích, ale o celém Rusku. Vezmeme-li všechny rolníky, kteří vlastní jednoho koně, pak jsou to nesporně většinou lidé chudí, velmi chudí. Rolník vlastní jednoho koně osévá dokonce i v zemědělských guberniích jen tři až čtyři děsjatiny, výjimečně pět; s vlastním obilím také nevystačí. Ani v dobrém roce nežije o mnoho lépe než rolník, který koně nemá, takže neustále tře bídu s nouzí a hladoví. Jeho hospodářství je v naprostém úpadku, dobytek má špatný, krmiva málo a k řádnému obdělávání půdy nemá dost sil. Na celé své hospodářství (kromě krmiva pro dobytek) může rolník s jedním koněm vydat například ve Voroněžské gubernii nanejvýš *dvacet rublů za rok!* (Bohatý rolník vydává *desetkrát víc.*) Dvacet rublů za rok — na pachtovné za půdu, na nákup dobytka, na opravu rádl a jiného náradí, na pasáka a na všechno ostatní! To je nějaké hospodaření? To je leda štvání, dřina a věčné plahočení! Není divu, že i někteří rolníci s jedním koněm, a není jich málo, *dávají svůj příděl do pachtu*. K čemu je také žebrákovi půda? Peníze nemá, z půdy si je nenadělá, ani se jí nenají. A peněz je potřeba na všechno: na jídlo, na ošacení, na hospodářství i na daně. Ve Voroněžské gubernii musí rolník s jedním koněm zpravidla zaplatit jen na daních ročně *asi osmnáct rublů*, jenže on nesežene za rok na veškeré výdaje víc než všeho všudy 75 rublů. Mluvit o přikupování půdy, o zdokonaleném náradí, o rolnických

bankách tu působí leda jako výsměch; takové věci nebyly myšleny pro vesnickou chudinu.

Kde tedy vzít peníze? Nezbyvá než si hledat „výdělek“. Rolník s jedním koněm stejně jako rolník bez koně se proluče jen tak, že „si přivydělá“. Co znamená „přivydělat si“? To znamená pracovat u cizích lidí, pracovat námezdně. To znamená, že rolník s jedním koněm už napůl přestal být hospodářem a stal se námezdním dělníkem, proletářem. Však právě proto se takovým rolníkům říká *poloproletáři*. I to jsou rovní bratři městského dělníka, protože i je všemožně odírají nejrůznější zaměstnavatelé. Také nemají jiné východisko, jinou možnost záchrany než se spojit se sociálními demokraty ke společnému boji proti všem boháčům, proti všem vlastníkům. Kdo pracuje na stavbě železnic? Koho okrádají podnikatelé? Kdo chodí kácet a splavovat dříví? Kdo pracuje jako zemědělský dělník? Kdo chodí nádeničit? Kdo dělá ty nejtěžší práce ve městech a v přístavech? Jen a jen vesnická chudina. Jedině rolníci, kteří buď nemají žádného koně, nebo mají jen jednoho. To všechno jsou vesničtí proletáři a poloproletáři. A takových lidí je v Rusku spousta! Bylo spočítáno, že každý rok se vydává v celém Rusku (kromě Kavkazu a Sibíře) osm a někdy i devět *miliónů* osobních dokladů. Všechny jsou pro dělníky odcházející za prací. Rolníky jsou jen formálně, ve skutečnosti jsou to lidé námezdně pracující, dělníci. Ti všichni se musí spojit s městskými dělníky v jeden svazek a každý paprsek světla a poznání, který pronikne na vesnici, bude tento svazek posilovat a upevňovat.

Mluvíme-li o „výdělcích“, nesmíme zapomínat ještě na jednu věc. Nejrůznější úředníci a lidé, kteří po úřednicku myslí, se rádi dávají slyšet, že rolník, náš mužik „potřebuje“ dvě věci: půdu (samozřejmě ne moc — ostatně kde ji taky brát, když už se jí zmocnili bohatí!) a „výdělek“. Aby se lidem pomohlo, musí prý se na venkově víc rozmáhat výdělečná činnost, je zapotřebí „dát“ lidem „přivydělat“. To všechno jsou jen farizejské řeči. Výdělek pro vesnickou

chudinu znamená námezdní práci. „Dávat vydělat“ rolníkovi znamená dělat z rolníka námezdního dělníka. Pěkná pomoc, jen co je pravda! Pro bohaté rolníky jsou jiné „výdělky“, vyžadující kapitál, například stavba mlýna nebo jiného podniku, koupě mlátičky, obchod a podobné věci. Směšovat tyto výdělky zámožných lidí s *námezdní prací* chudiny znamená chudinu obelhávat. Bohatým lidem se takové obelhávání hodí, pro ně je výhodné líčit věci tak, jako by *všichni* rolníci stačili silami i kapsou na všechny „výdělky“. Ale kdo si opravdu přeje pro chudinu dobro, ten jí říká *plnou pravdu a jediné pravdu*.

Zbývá nám teď promluvit ještě o středním rolnictvu. Viděli jsme už, že za středního rolníka můžeme v celém Rusku označit takového rolníka, který má pár tažného dobytka, a že takových rolnických usedlostí jsou asi dva milióny z deseti. Střední rolník stojí někde uprostřed mezi bohatým rolníkem a proletářem — právě proto se mu říká střední. A žije také prostředně: když je dobrý rok, hospodářství mu jakžtakž jde, ale za zády mu pořád číhá bída. Úspory nemívá buď žádné, nebo jen docela malé. Jeho hospodářství se proto jen tak tak drží nad vodou. Peníze shání těžce: z vlastního hospodářství jen velmi zřídka získá tolik peněz, kolik potřebuje, a jen tak tak s nimi vystačí. Jít za výdělkem pro něho znamená nechat hospodářství hospodářstvím a zanedbat je. Přesto se však mnoho středních rolníků bez vedlejších výdělků neobejde: musí jít námezdně pracovat, bída je nutí, aby se upsali statkáři, aby se u něho zadlužili. A z dluhů se už pak střední rolník skoro nikdy nedostane: na rozdíl od bohatého rolníka nemá stálý příjem. Proto jak se jednou dostane do dluhů, je to, jako když si hodí na krk oprátku. Nikdy se jich už nezbaví, až nakonec přijde na mizinu. Střední rolník chodí nejčastěji pracovat ke statkáři, protože statkář potřebuje pro splnění určitého úkolu rolníka, který není na mizině, má pár koní a všechno hospodářské náradí. Odejít za výdělkem někam dál, to je pro středního rolníka těžké, a tak otročí u statkářů

za obilí, za pastvu, za zpachtování odřezků půdy, za peníze, které si vypůjčil v zimě. Kromě statkáře a kulaka utiskuje středního rolníka i bohatý soused: vždycky mu přebere půdu a nikdy si neodpustí, aby ho neskřípl, kde jen může. Tak to tedy vypadá se středním rolníkem: ani ryba, ani rak. Není ani skutečným, opravdovým hospodářem, ani dělníkem. Všichni střední rolníci touží být samostatnými hospodáři, chtějí být vlastníky, ale jen málokterému se to podaří. Je mezi nimi jen velmi málo těch, kteří si mohou najmout zemědělské dělníky nebo nádeníky a kteří se sami snaží zbohatnout z cizí práce, vyškrábat se po cizím hřbetě mezi bohaté. Většina středních rolníků si nejen nemůže na práci nikoho najmout, ale sama se musí nechat najímat.

Všude, kde začíná boj mezi bohatými a chudými, mezi vlastníky a dělníky, ocitá se střední rolník kdesi uprostřed a neví, ke komu se má přidat. Bohatí ho lákají k sobě a říkají mu: Ty jsi taky pán, vlastník, ty nemáš co dělat mezi tou dělnickou holotou. A dělníci mu říkají: Bohatí tě podfouknou a navíc okradou, takže jediná záchrana pro tebe je, když nám budeš pomáhat v boji proti všem boháčům. Tento zápas o středního rolníka se vede všude, ve všech zemích, kde sociálně demokratičtí dělníci bojují za osvobození pracujícího lidu. V Rusku tento zápas právě začíná. Proto si musíme celou tuto otázku řádně probrat a ujasnit si, jaké lži si na středního rolníka vymýšlejí boháči, aby ho zlákali, a jak musíme tyto lži vyvracet, abychom střednímu rolníkovi pomohli najít jeho skutečné přátele. Dají-li se ruští sociálně demokratičtí dělníci hned správnou cestou, podaří se nám mnohem dříve než německým soudruhům dělníkům vybudovat pevný svazek vesnického pracujícího lidu s městskými dělníky a rychle dosáhnout vítězství nad všemi nepřáteli pracujících.

4. KE KOMU SE MÁ PŘIDAT

STŘEDNÍ ROLNÍK ?

K VLASTNÍKŮM A BOHÁČŮM, NEBO K DĚLNÍKŮM A NEMAJETNÝM?

Všichni vlastníci, veškerá buržoazie se snaží získat středního rolníka na svou stranu tím, že mu slibují všechno možné pro zlepšení jeho hospodářství (levné pluhy, rolnické banky, setí pícnin, levný odprodej dobytka a hnojiv apod.), a rovněž tím, že ho zapojují do různých zemědělských sdružení (družstev, jak se jim říká v knížkách), v nichž se sdružují nejrůznější hospodáři, aby zlepšili své hospodářství. Tímto způsobem se buržoazie snaží odpoutat středního rolníka, ale i drobného rolníka a dokonce i poloproletáře od svazku s dělníky a snaží se je přimět, aby se postavili na stranu boháčů, na stranu buržoazie v jejím boji proti proletariátu.

Sociálně demokratičtí dělníci na to odpovídají: zlepšit hospodářství je dobrá věc. Na tom, že se pluhy kupují levněji, není nic špatného; dnes se kdejaký šikovnější obchodník snaží prodávat levněji, aby si získal zákazníky. Když se však chudému a střednímu rolníkovi říká, že lepší hospodaření a levnější pluhy jim všem pomohou vybřednout z bídy a postavit se na nohy, aniž se to bohatých jakkoli dotkne, pak *je to lež*. Na všech těchto zlepšeních, zlevněních a družstvech (sdruženích pro prodej a nákup zboží) *vydělávají mnohem více boháči*. Boháči jsou stále silnější, stále více vesnickou chudinu i střední rolníky utiskují. Pokud budou bohatí bohatými, pokud budou mít ve svých rukou většinu půdy, dobytka, náradí i peněz, do té doby nejen chudina, ale ani střední rolník *nikdy* z nouze nevybředne. Někteří střední rolníci se pomocí těchto zlepšení a družstev dostanou mezi boháče, ale všichni chudí rolníci a většina středních zabřednou ještě hlouběji do bídy. Aby se *všichni* střední rolníci dostali mezi boháče, museli by zmizet ti nejbohatší a ty může odstranit jen svazek městských dělníků s vesnickou chudinou.

Buržoazie říká střednímu (a dokonce i drobnému) rolníkovi: prodáme ti lacino půdu a pluhy, ale ty nám prodej svou duši, zřekni se za to boje proti všem boháčům.

Sociálně demokratický dělník říká: jestli skutečně prodávají lacino, tak ať si to koupí, kdo na to má; je to obchod. Ale duše se nikdy zaprodávat nemá. Vzdát se společného boje s městskými dělníky proti veškeré buržoazii znamená zůstat navěky v bídě a nouzi. Zlevněním zboží boháč ještě více získá, ještě více zbohatne. Ale kdo je věčně bez peněz, tomu žádná láce nepomůže, dokud tyto peníze nevezme buržoazii.

Uvedme příklad. Zastánci buržoazie jsou u vytržení nad všelijakými družstvy (sdruženími pro levný nákup a výhodný prodej). Vyskytují se i lidé, kteří si říkají „socialisté-revolucionáři“ a kteří po příkladu buržoazie taky vykřikují, že rolník potřebuje ze všeho nejvíc družstva. A tak už se začínají zavádět všelijaká družstva i u nás v Rusku, jenže u nás je jich ještě velmi málo a bude jich málo do té doby, dokud nebudeme mít politickou svobodu. V takovém Německu mají však rolníci spoustu nejrůznějších družstev^[231]. Podívejte se teď, komu tato družstva pomáhají především. V celém Německu je 140 000 zemědělců, kteří jsou členy družstev pro odbyt mléka a mléčných výrobků, a těchto 140 000 zemědělců (pro zjednodušení užíváme zase zaokrouhlená čísla) má 1 100 000 krav. Chudých rolníků jsou v celém Německu *čtyři milióny*, z nich je v družstvech jen 40 000: to znamená, že z každé stovky chudých rolníků využívá těchto družstev *jen jeden*. Těchto 40 000 chudých rolníků má celkem jen 100 000 krav. Dále, středních zemědělců, středních rolníků je *jeden milión*; z nich je 50 000 členy družstev (to znamená pět lidí ze sta) a krav mají 200 000. Konečně bohatých zemědělců (tj. statkářů a bohatých rolníků dohromady) je *třetina miliónu*; z nich je členy družstev 50 000 (to znamená *sedmnáct* lidí z každé stovky!) a mají 800 000 krav!

Z toho je vidět, komu pomáhají družstva především

a nejvíc. Z toho je vidět, jak vodí rolníka za nos lidé, kteří vykřikují, že středního rolníka mohou zachránit všelijaká taková sdružení pro levný nákup a výhodný prodej. Buržoazie si chce „koupit“ rolníka až příliš levně od sociálních demokratů, kteří chudého a středního rolníka volají na svou stranu.

U nás se také zavádějí různá sýrařská družstva a sběrná mléka. Také u nás máme plno lidí, kteří vykřikují: družstva, občinu, sdružení — to náš rolník potřebuje! Ale jen se podívejte, pro koho jsou tato výrobní družstva, tato sdružení, toto občinové zpachtovávání půdy výhodné. U nás z každé stovky usedlostí nejméně dvacet nemá krávy. Třicet má po jedné krávě, takže ty odprodávají mléko jen z čiré bídy, pro děti už nezbude, ty jsou o hladu a umírají jako mouchy. Naproti tomu bohatí rolníci mají po třech, po čtyřech kravách i víc a dohromady vlastní tito bohatí rolníci polovinu všech krav. Kdo tedy má užitek ze sýrařských družstev? Je jasné, že především statkáři a rolnická buržoazie. Je jasné, že *pro ně je výhodné*, aby se střední rolníci a vesnická chudina přidali k nim, aby cestu k osvobození neviděli v boji všech dělníků proti veškeré buržoazii, ale ve snaze jednotlivých drobných hospodářů vymanit se ze svého postavení a dostat se mezi boháče.

Tuto snahu podporují a nejrůznějším způsobem podněcují všichni stoupenci buržoazie, kteří se přitom tváří jako zastánci a přátelé drobného rolníka. Mnozí naivní lidé nepoznají vlka v rouše beránčím, opakují lži po buržoazii a přitom si myslí, že tím drobnému a střednímu rolníkovi prospějí. Tak například v knihách i v projevech dokazují, že drobné hospodářství je nejvýhodnější a nejvýnosnější, že drobné hospodářství vzkvétá; proto prý je všude v zemědělství tolik drobných hospodářů, proto prý tak lpějí na půdě (a ne proto, že si všechnu lepší půdu zabrala buržoazie, která má v rukou všechny peníze, kdežto chudí rolníci se tísní a lopotí celý život na svých ubohých políčkách!). Drobný rolník nepotřebuje mnoho peněz, krasořeč-

ní tito lidé; drobný a střední rolník je šetrnější a přičinlivější než velký rolník a navíc dokáže žít skrovněji: místo aby přikoupil dobytku sena, vystačí s trochou slámy; místo aby si koupil drahý stroj, raději vstane o něco dřív a pracuje o něco déle a udělá zrovna tolik co stroj; místo aby dával cizím lidem peníze za kdejakou opravu, chopí se ve sváteční den sekery a zatesaří si — přijde ho to mnohem levněji než velkého hospodáře; místo aby krmil drahého koně nebo vola, vystačí při orání s krávou — v Německu orají všichni chudí rolníci s kravami. Jenže u nás jsou na tom chudí lidé tak bídne, že do pluhu začínají zapřahat nejen krávy, ale i sebe! A jak je to výhodné! Jak je to levné! Jak je to chvályhodné, že střední a drobný rolník je tak pilný, tak přičinlivý, žije tak prostě, nemá žádné požadavky, o socialismu nepřemýšlí, ale myslí jen na své hospodářství! Nehrne se mezi dělníky, kteří pořádají proti buržoazii stávkové akce, ale jde za bohatými rolníky, snaží se dostat mezi lepší lidi! Kdyby byli všichni takhle snaživí a pilní, žili tak prostě a nepili, kdyby více strádali, méně utráceli za všelijaké hadříky a měli méně dětí, pak by si všichni žili dobře a žádná bída a nouze by nebyla!

Tak maže buržoazie střednímu rolníkovi med kolem úst a najdou se prostoduší lidé, kteří jejím písničkám věří a ještě je opakují!* Ve skutečnosti nejsou tyto sladké řeči nic jiného než lež, než vyslovený výsměch rolníkovi. Za levné a výhodné hospodaření označují tito krasořečníci nouzi, krutou bídu, která nutí drobného a středního rolníka pracovat od rána do noci, utrhávat si od úst každý

* Těmto prosáčkům, kteří přejí rolníkovi jen to nejlepší, a přesto se každou chvíli dají natchytat na takové sladké řeči, se u nás v Rusku říká „narodnici“ nebo také „zastánci drobného hospodaření“. Za nimi se z nerozumu potácují i „socialisté-revolucionáři“. Němci mají takových krasořečníků také plno. Jeden z nich, Eduard David, napsal nedávno tlustou knihu^[205]. Říká v ní, že drobné hospodářství je nesrovnatelně výhodnější než velké, protože drobný rolník zbytečně neutrácí a k orání si nedrží koně, ale vystačí s krávou, která mu zároveň dává i mléko.

kousek chleba a odpírat si každé sebemenší vydání. Ovšem, sotvaco může být ještě „levnější“ a „výhodnější“ než nosit tři roky jedny kalhoty, v létě chodit bos, rádlu stahovat provázkem a krávu krmit shnilými došky! Kdybyste však do takového „levného“ a „výhodného“ hospodářství posadili nějakého buržou nebo bohatého rolníka, určitě by ho brzy sladké řeči přešly!

Lidé, kteří vychvalují drobné hospodářství, chtějí někdy rolníkovi prospět, ale ve skutečnosti mu jen škodí. Sladkými řečmi vodí rolníka za nos přesně tak jako *loterie*. Hned vysvětlím, co je to *loterie*. Vlastním například krávu, která má cenu padesát rublů. Chci dát tuto krávu do *loterie* a nabízím každému los po jednom rublu. Za jediný rubl může někdo vyhrát krávu! Lidé se dávají zlákat a ruble se jen hrnou. Když mám pohromadě sto rublů, uspořádám tah: cí los bude tažen, ten dostane krávu za jediný rubl, ostatní odejdou s prázdnou. Přišla lidem tato kráva „laciná“? Ne, přišla jim velmi draho, protože za ni zaplatili dvakrát tolik, než jakou měla cenu, protože dva lidé (ten, který *loterii* uspořádal, a ten, kterému kráva připadla) se obohatili naprosto bez práce a ještě k tomu na účet devadesáti devíti lidí, kteří přišli o své peníze. Takže ten, kdo říká, že *loterie* je pro lid výhodná, prostě bohapustě lže. Právě tak vodí rolníky za nos ten, kdo jim slibuje, že bídy a nouze je zbaví všelijaká družstva (sdružení pro výhodný prodej a levný nákup), všelijaká hospodářská zlepšení, všelijaké banky a podobně. Stejně jako v *loterii*, kde jeden vyhraje a ostatní na tom tratí, tak i tady se jeden střední rolník dostane mezi boháče, kdežto devětadevadesát ostatních celý život hrbí hřbet, tře bídu s nouzí a jde to s nimi od deseti k pěti. Ať se každý vesnický člověk ve svém sdružení a v celém svém okolí dobře porozhlédne, kolik středních rolníků se dostane mezi bohaté a zapomene, co je to nouze. A kolik je těch, kteří se celý život nemohou nouze zbavit? Kolik je těch, kteří přicházejí na mizinu a musí z vesnice odejít? Počítá se, že u nás je v celém Rusku, jak

jsme viděli, nejvýš dva milióny středních rolnických hospodářství. Předpokládejme, že všelijakých těch sdružení pro levný nákup a výhodný prodej by bylo desetkrát víc než dnes. K čemu to povede? V nejlepším případě se sto tisíc středních rolníků dostane mezi bohaté. A co to znamená? To znamená, že zbohatne pět středních rolníků ze sta. A ostatních pětadevadesát? Těm se vede stejně zle a mnohým ještě daleko hůř! A chudina zchudla ještě víc!

Buržoazie pochopitelně nepotřebuje nic jiného, než aby se mezi boháče snažilo dostat co nejvíc drobných a středních rolníků, aby *věřili*, že se mohou bídy zbavit bez boje proti buržoazii, aby *spoléhali* na svou přičinlivost, na svou šetrnost, na to, že zbohatnou, a ne na spolčování s vesnickými a městskými dělníky. Buržoazie se ze všech sil snaží podporovat v rolníkovi tuto falešnou víru a naději, snaží se uchlácholit ho nejrůznějšími sladkými řečmi.

Chceme-li usvědčit všechny tyto krasořečníky ze lži, stačí, když jim položíme tři otázky:

První otázka. Může se pracující lid zbavit nouze a bídy, když v Rusku z 240 miliónů děsjatin orné půdy patří 100 miliónů soukromým pozemkovým vlastníkům? Když 16 000 největších pozemkových vlastníků má v rukou 65 miliónů děsjatin?

Druhá otázka. Může se pracující lid zbavit nouze a bídy, když půl druhého miliónu bohatých rolnických usedlostí (z celkového počtu 10 miliónů) zabralo polovinu veškeré zemědělské osevňovací plochy, koní a dobytka a mnohem víc než polovinu veškerých rolnických zásob a peněžních úspor? Když tato rolnická buržoazie stále více bohatne na úkor chudiny a středního rolnictva, z práce zemědělských dělníků a nádeníků? Když šest a půl miliónu rolnických usedlostí patří zbídačeným chudým lidem, kteří mají neustále hlad a opatřují si i ubohou skývu chleba nejrůznější námezdní prací?

Třetí otázka. Může se pracující lid zbavit nouze a bídy, když se hlavní silou staly peníze, když je možné koupit si

za peníze všechno: továrnu i pozemky, lze si koupit dokonce i lidi jako námezdní pracovníky, námezdní otroky? Když se bez peněz nedá žít ani hospodařit? Když drobný hospodář, vesnický chudák, musí bojovat proti velkému hospodáři, aby si opatřil peníze? Když několik tisíc statkářů, obchodníků, továrníků a bankéřů shráblo stamilióny rublů a kromě toho mají hlavní slovo ve všech bankách, kde se shromažďují miliardy rublů?

Z těchto otázek se nikdo žádnými sladkými řečmi o výhodách drobného hospodářství nebo družstev nevykrotí. Na všechny tyto otázky je jen jedna odpověď: skutečným „sdružením“, které může pracující lid zachránit, je *svazek* vesnické chudiny a městských sociálně demokratických dělníků k boji proti veškeré buržoazii. Čím rychleji se bude *takový* svazek rozšiřovat a slílit, tím dříve střední rolník pochopí, jak falešné jsou sliby buržoazie, a tím dříve se postaví na naši stranu.

Buržoazie to ví, a proto kromě sladkých řečí rozšiřuje o sociálních demokratech všelijaké lži. Říká, že sociální demokraté chtějí střednímu a drobnému rolníkovi vzít jeho majetek. *To je lež*. Sociální demokraté chtějí vzít majetek jedině velkým hospodářům, *jedině těm, kdo žijí z cizí práce*. Sociální demokraté *nikdy* nevezmou majetek drobným a středním hospodářům, *kteří si nenajímají dělníky*. Sociální demokraté hájí a brání zájmy všeho pracujícího lidu, nejen městských dělníků, kteří jsou ze všech nejuvědomější a ze všech nejsjednocenější, ale i zemědělských dělníků a rovněž drobných řemeslníků a rolníků, pokud si nenajímají na práci dělníky a nehrnou se mezi bohaté, nepřecházejí na stranu buržoazie. *Sociální demokraté bojují za každé zlepšení v životě dělníků a rolníků*, jaké je možné už nyní, kdy jsme ještě neodstranili vládu buržoazie, a které tento boj s buržoazií usnadní. Ale sociální demokraté rolníka neobelhávají, říkají mu *plnou pravdu*, říkají mu už předem a přímo, že žádná zlepšení nemohou lid zbavit nouze a bídy, dokud vládne buržoazie. Aby *všechn* lid

věděl, kdo to jsou sociální demokraté a co chtějí, vypracovali sociální demokraté svůj *program**. Program, to je stručné, jasné a přesné vyhlášení *všeho, o co strana usiluje a za co bojuje*. Sociálně demokratická strana je jediná strana, která předkládá jasný a přesný program, aby ho všechen lid znal a četl, aby ve straně mohli být jen lidé, kteří skutečně chtějí bojovat za osvobození všeho pracujícího lidu od útlaku buržoazie, a přitom lidé, kteří správně chápou, kdo by se měl k tomuto boji spojit a jak je třeba tento boj vést. Kromě toho se sociální demokraté domnívají, že v programu se má přímo, otevřeně a přesně *vysvětlit, co je příčinou nouze a bídy pracujícího lidu* a proč je svazek dělníků stále silnější a pevnější. Nestačí ovšem říkat, že se špatně žije, a vyzývat ke vzpouře — to dovede každý křikloun, ale užitku je z toho málo. Potřebujeme, aby si pracující lid jasně uvědomil, *proč tře bídu s nouzí a s kým se musí spojit* a společně bojovat, aby se této bídy zbavil.

Řekli jsme už, co chtějí sociální demokraté; řekli jsme, čím je způsobena nouze a bída pracujícího lidu; řekli jsme, s kým musí vesnická chudina bojovat a s kým se musí k tomuto boji spojit.

Teď si řekneme, *jaká zlepšení* v životě dělníků i v životě rolníků si můžeme vybojovat *už nyní*.

5. O JAKÁ ZLEPŠENÍ PRO VŠECHEN LID A PRO DĚLNÍKY USILUJÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ?

Sociální demokraté bojují za osvobození všeho pracujícího lidu od veškerého okrádání, od veškerého útlaku, od veškeré nespravedlnosti. Aby se dělnická třída osvobodila,

* Viz dále, na konci knihy, *Příloha* — program Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, předložený sociálně demokratickým listem *Fiskra* a časopisem *Zarja*.⁶⁴

musí se především sjednotit. A aby se mohla sjednotit, musí mít svobodnou možnost a právo sjednocovat se, musí mít *politickou svobodu*. Říkali jsme už, že absolutistická vláda znamená, že lid je v područí úředníků a policie. Politickou svobodu proto potřebuje všechen lid až na hrstku panstva u dvora, šlechty a vysokých hodnostářů, kteří mají ke dvoru přístup. Nejvíce však potřebují politickou svobodu dělníci a rolníci. Bohatí lidé mohou svévolné a zpupné úředníky a policii podplatit. Bohatí lidé si mohou stěžovat na nejvyšších místech. Proto si policie a úředníci zdaleka nedovolí šikanovat bohaté lidi stejným způsobem jako chudáky. Dělníci a rolníci nemají úředníky a policii čím podplatit, stěžovat si nemají komu a na soudy nemají peníze. Dělníci a rolníci se nikdy nezbaví vydírání, šikanování a příkoří policie a úřednictva, dokud ve státě nebude *volená vláda*, dokud nebude svoláno *shromáždění zástupců lidu*. Jedině toto shromáždění zástupců lidu může osvobodit lid z područí úředníků. Každý uvědomělý rolník musí stát za sociálními demokraty, kteří v první řadě a především žádají, aby carská vláda* *svolala shromáždění zástupců lidu*. Zástupce musí volit všichni bez rozdílu stavovské příslušnosti, bez rozlišování na bohaté a chudé. Volby musí být svobodné, bez jakéhokoli zásahu úředníků; na správný průběh voleb musí dohlížet lidé k tomu pověřeni, a ne úředníci nebo obvodní náčelníci. Pak dokážou zástupci všeho lidu projednat všechny potřeby lidu, pak dokážou zavést v Rusku lepší řád**.

* Ve vydání z roku 1905 je text od slova „stát“ po slova „vláda“ nahrazen slovy „se připojit k požadavku, aby carská vláda okamžitě“.
Red.

** Ve vydání z roku 1905 následuje po slovech „lepší řád“ tento text: „Řekli jsme už, že státní дума není skutečným shromážděním zástupců lidu, že je to policejní podvod, protože není volena v rovných volbách (šlechtici a obchodníci mají převahu nad rolníky a dělníky), volby do ní nejsou svobodné, ale konají se pod napráženým policejním pendrekem. Státní дума není shromážděním zástupců lidu, ale policejním shromážděním šlechticů a obchodníků. Státní дума se neschází

Sociální demokraté žádají, aby policie nesměla bez soudu nikoho uvěznit. Za svévolné zatčení musí být úředníci přísně trestáni. Aby se skoncovalo se svémocným jednáním úředníků, musí se to zařídit tak, že si lidé budou úředníky volit, že každý bude mít právo podat stížnost na každého úředníka přímo soudu. Jaký má smysl stěžovat si na policejního strážmistra obvodnímu náčelníkovi a na obvodního náčelníka gubernátorovi? Obvodní náčelník bude samozřejmě krýt policejního strážmistra a gubernátor bude krýt zase obvodního náčelníka a žalobce si to nakonec ještě odskáče. Skončí ve vězení nebo na Sibiři. Úředníci se budou držet zpátky teprve tehdy, až u nás v Rusku (jako ve všech ostatních státech) bude mít každý právo podat stížnost shromáždění lidu i volenému soudu a o svých požadavcích svobodně mluvit nebo o nich psát v novinách.

Ruský lid je dodnes v nevolnické závislosti na úřednících. Bez jejich povolení nesmí ani uspořádat schůzi, ani vydávat knihy a noviny! Copak je to něco jiného než nevolnická závislost? Když nesmím svobodně uspořádat schůzi, vytisknout svobodně knihu, jak mám něco zmoci proti úředníkům a boháčům? Samozřejmě, úředníci zakazují každou pravdivou knihu, každé pravdivé slovo o bídě mezi lidem. I tuto knihu musí sociálně demokratická strana vydávat tajně a tajně ji rozšiřovat: každého, u koho tuto knihu najdou, poženou před soud a do vězení. Ale sociálně demokratičtí dělníci se toho nebojí: tisknou teď pravdivých knih čím dál víc a čím dál víc jich dávají lidem číst. A žádná vězení, žádné pronásledování tento boj za svobodu lidu nezastaví!

Sociální demokraté žádají, aby byly zrušeny stavy, aby všichni občané státu byli naprosto rovnoprávní. Dnes máme u nás nepoplatné a poplatné stavy, máme stavy privi-

proto, aby zajistila svobodu lidu a volenou vládu, ale proto, aby dělníky a rolníky podvodně uchlácholila a ještě víc je zotročila. Lid nepotřebuje státní dumu, ale ústavodárné shromáždění svobodně zvolené v rovných volbách všemi občany bez rozdílu.“ *Red.*

legované a neprivilegované, máme modrou krev a lidi s obyčejnou krví; pro obyčejné lidi máme dokonce pořád ještě karabáč. V žádné zemi nejsou dělníci a rolníci tak ponižováni. V žádné zemi neexistují různé zákony pro různé stavy, jedině v Rusku. I ruský lid musí už konečně žádat, aby každý obyčejný venkovský člověk měl *všechna práva*, která má šlechtic. Není to hanba, když víc než čtyřicet let po zrušení nevolnictví se stále ještě užívá tělesných trestů, stále ještě existuje *poplatný* stav?

Sociální demokraté žádají pro lid naprostou svobodu pohybu a volby povolání. Co znamená *svoboda pohybu*? To znamená, aby rolník měl právo jít, kam chce, přestěhovat se, kam se mu chce, zvolit si kteroukoli vesnici nebo kterékoli město a nikoho nežádat o povolení. To znamená, aby i v Rusku byly zrušeny osobní doklady* (v jiných státech už byly zrušeny dávno), aby se žádný policejní strážník, žádný obvodní náčelník neodvážil bránit rolníkovi, aby se usadil a pracoval tam, kde se mu zachce. Ruský rolník je dosud v takovém područí úředníků, že se nemůže svobodně přestěhovat do města, nemůže svobodně odejít na nové pozemky. Ministr vydal pokyn, aby gubernátoři nepovolovali *svévolné* stěhování. Gubernátor musí přece vědět lépe, kam má rolník jít! Rolník je jako malé dítě, bez vrchnosti se nesmí ani hnout! Není snad tohle nevolnictví? Není snad tohle urážení lidu, když kdejaký zkrachovaný šlechtický synek poroučí dospělým samostatným hospodářům?

Existuje knížka *Neúroda a bída lidu*^[21] (hlad), kterou napsal nynější „ministr zemědělství“ pan Jermolov. V této knížce se výslovně říká: rolník se nemá nikam stěhovat, když páni statkáři na vsi potřebují jeho ruce k práci. To říká ministr otevřeně a ani se nestydí, myslí si, že rolník tato slova neuslyší a nepochopí je. Proč pouštět lidi pryč,

* Tyto osobní doklady přísně vymezovaly možnost pohybu venkovského obyvatelstva na území Ruska. *Čes. red.*

když páni statkáři potřebují levné pracovníky? Čím nuzněji lidé žijí, tím je to pro statkáře výhodnější, tím víc je bídy, tím levněji půjdou rolníci pracovat, tím pokorněji budou snášet všechna příkoří. Dřív pečovali o pánův prospěch šafáři, dnes o něj pečují obvodní náčelníci a gubernátoři. Dřív dostávali lidé na šafářův pokyn výprask v konírňě, dnes dostanou na pokyn obvodního náčelníka nařezáno na volostní správě.

Sociální demokraté žádají, aby byla zrušena pravidelná armáda a aby se místo ní zřídila domobrana, aby všechen lid byl ozbrojen. Pravidelná armáda je armáda odtržená od lidu a připravená k tomu, aby do lidu střílela. Kdyby vojáka nezavřeli na několik let do kasáren a nelidsky ho tam nedrezírovali, dokázal by snad střílet do svých bratrů, do dělníků a rolníků? Dokázal by snad jít proti hladovým rolníkům? K obraně státu proti nepřátelskému útoku není vůbec zapotřebí pravidelná armáda, k tomu stačí domobrana. Bude-li každý občan státu ozbrojen, nemusí se Rusko žádného nepřítelů bát. A lid by se zbavil útisku vojenské moci: vždyť na tuto moc se vydávají *stamilióny rublů ročně* a všechny tyto peníze se musí vybrat od lidu; proto jsou tak vysoké daně a žije se čím dál tím hůř. Úředníci a policie opírající se o vojenskou moc mají nad lidem ještě větší moc. Vojenskou moc potřebujeme, abychom mohli okrádat cizí národy, například abychom mohli zabírat území Číňanům. Lidu se tím nijak neuleví, spíš přitíží, protože mu přibudou další daně. Kdyby byla pravidelná armáda nahrazena ozbrojeným lidem, znamenalo by to obrovskou úlevu pro všechny dělníky a rolníky.

Právě tak by pro ně znamenalo obrovskou úlevu *zrušení nepřímých daní*, o něž usilují sociální demokraté. Nepřímé daně jsou takové daně, které se nevybírají z půdy nebo z hospodářství přímo, ale lid je platí *nepřímo*, ve formě vyšších cen zboží. Stát zdaňuje cukr, vodku, petrolej, zápalky a všelijaké jiné běžné spotřební předměty; tuto daň odvádí do státní pokladny obchodník nebo továrník, ale neplatí

ji samozřejmě ze svých peněz, nýbrž z peněz, které mu zaplatí kupující. Cena vodky, cukru, petroleje, zápalek se zvýší a každý, kdo si koupí láhev vodky nebo libru cukru, zaplatí nejen cenu zboží, ale i příslušnou daň. Tak například platíte-li dejme tomu čtrnáct kopějek za libru cukru, pak (přibližně) čtyři kopějky činí daň: majitel cukrovaru už tuto daň zaplatil státní pokladně a teď si zaplacenou částku vybírá od každého kupujícího. Takže nepřímé daně jsou daně uvalené na spotřební předměty, daně, které platí kupující ve formě zvýšené ceny zboží. Někdy se říká, že nepřímé daně jsou nejspravedlivější: kolik kdo kupuje, tolik taky platí. Ale to není pravda. Nepřímé daně jsou ze všech daní nejnespravedlivější, protože chudého člověka zatěžují mnohem více než bohatého. Bohatý člověk má desetkrát větší příjem než rolník nebo dělník, někdy dokonce stokrát větší. Ale potřebuje snad bohatý člověk stokrát víc cukru? Desetkrát víc vodky nebo zápalek? Nebo petroleje? Samozřejmě že ne. Bohatá rodina kupuje petroleje, vodky a cukru dvakrát, nanejvýš třikrát víc než chudá. A to znamená, že bohatý člověk zaplatí na daních *menší část* svého příjmu než chudý. Předpokládejme, že příjem chudého rolníka je dvě stě rublů ročně; předpokládejme, že si koupí za šedesát rublů zboží, na které je uvalena daň a které je proto dražší (na cukr, zápalky a petrolej je stanovena *spotřební daň*, tj. daň zaplatí továrník ještě dříve, než dá zboží na trh; cenu vodky, na kterou má stát monopol, zvýšil stát přímo; bavlněné látky, železo a jiné zboží podražilo, protože levné zahraniční výrobky se nedostanou do Ruska bez vysokého cla). Z těchto šedesáti rublů bude činit *dvacet rublů* daň. Z každého rublu svého příjmu tedy zaplatí chudý člověk *deset kopějek* ve formě nepřímých daní (kromě daní přímých, výkupních plateb, obroku, daně pozemkové, zemstevní, volostní, občinové). Naproti tomu bohatý rolník má příjem tisíc rublů a koupí za sto padesát rublů zdaněného zboží, na daních tedy zaplatí (z těchto sto padesáti rublů) *padesát rublů*. To znamená, že boháč

zaplatí z každého rublu svých příjmů ve formě nepřímých daní jen *pět kopějek*. Čím je člověk bohatší, tím méně nepřímých daní platí ze svých příjmů. Proto jsou nepřímé daně ty nejnepřavedlivější. Nepřímé daně jsou daně uvalené na chudé lidi. Rolníci a dělníci dohromady tvoří $\frac{9}{10}$ veškerého obyvatelstva a platí $\frac{9}{10}$ nebo $\frac{8}{10}$ veškerých nepřímých daní. A přitom ze všech příjmů připadnou na dělníky a rolníky nejvýš asi tak $\frac{4}{10}$! A tak sociální demokraté žádají, aby byly nepřímé daně zrušeny a zavedla se *progresivní* daň z příjmů a z dědictví. To znamená: čím větší jsou příjmy, tím vyšší musí být daň. Kdo má tisíc rublů příjmů, ať platí kopějku z rublu, kdo má dva tisíce, ať platí dvě kopějky, a tak dále. Z nejnižších příjmů (například z příjmů nepřesahujících čtyři sta rublů) by se neměly platit žádné daně. Největší boháči by měli platit největší daně. Takováto *daň z příjmů*, lépe řečeno *progresivní daň z příjmů*, by byla mnohem spravedlivější než nepřímé daně. Sociální demokraté proto usilují o zrušení nepřímých daní a o zavedení progresivní daně z příjmů. Jenže všichni vlastníci, všechna buržoazie je pochopitelně proti tomu, nepřejde si to. Jedině pevný svazek vesnické chudiny a městských dělníků by mohl na buržoazii toto zlepšení *vydobýt*.

Konečně velmi důležité zlepšení, které sociální demokraté žádají zejména pro vesnickou chudinu, je *bezplatné vyučování dětí*. Dnes je na venkově mnohem méně škol než ve městech, a přitom poskytovat dětem dobré vzdělání mají všude možnost jen bohaté třídy, jen buržoazie. Jedině bezplatná a povinná školní docházka *pro všechny děti* může alespoň částečně zbavit lid jeho nynější zaostalosti. Vesnická chudina obzvlášť trpí touto zaostalostí a obzvlášť vzdělání potřebuje. Potřebujeme ovšem skutečné, svobodné vzdělání, a ne takové, jaké si představují páni úředníci a duchovenstvo.

Sociální demokraté dále žádají, aby každý měl plné právo vyznávat naprosto svobodně jakoukoli víru. V evropských

státech se udržely už jen v Rusku a v Turecku ostudné zákony proti lidem jiného vyznání než pravoslavného, proti rozkolníkům, sektářům a židům. Tyto zákony buď výslovně zakazují určité náboženské vyznání, nebo je zakazují hlásat, nebo lidi určitého vyznání zbavují některých práv. Všechny tyto zákony patří k těm nejnespravedlivějším, nejnásilnějším a nejostudnějším. Každý má mít naprostou svobodu nejen jakoukoli víru vyznávat, *ale také jakoukoli víru hlásat a přestupovat k jiné*. Žádný úředník nemá mít dokonce ani právo ptát se kohokoli na jeho náboženství: to je věc svědomí a nikdo tu nemá právo zasahovat. Nemělo by existovat žádné „vládnoucí“ náboženství nebo církve. Všechna náboženství, všechny církve si mají být před zákonem rovny. Příslušníci jednotlivých náboženských vyznání si mohou sami vydržovat své duchovní; stát nemá ze státních peněz podporovat žádné náboženství, nemá platit žádné duchovní, ani pravoslavné, ani rozkolnické, ani sektářské, ani žádné jiné. Za to bojují sociální demokraté, a dokud tato opatření nebudou prosazena bez jakýchkoli výhrad a bez jakýchkoli vytáček, do té doby se lid nezbaví ostudného policejního pronásledování za víru a stejně ostudných policejních milodarů jakékoli jedné víře.

Rozebrali jsme zlepšení, o něž usilují sociální demokraté pro všechen lid, zejména pro chudinu. Teď se podívejme, o jaká zlepšení usilují pro dělníky, a to nejen pro tovární a městské dělníky, ale i pro zemědělské dělníky. Tovární dělníci žijí víc pohromadě, pracují ve velkých dílnách; pro ty je snazší využít pomoci vzdělaných sociálních demokratů. To všechno jsou důvody, proč městští dělníci začali mnohem dříve než všichni ostatní bojovat proti zaměstnavatelům a dosáhli významnějších zlepšení, dosáhli rovněž vydání továrních zákonů. Avšak sociální demokraté bojují za stejná zlepšení pro *všechny* dělníky: pro domácí výrobce, kteří pracují pro své zaměstnavatele doma, ve městech

i na venkově, pro námezdní dělníky pracující u drobných mistrů a řemeslníků, pro stavební dělníky (tesaře, zedníky a jiné), pro lesní dělníky i pro pomocné dělníky a *rovněž pro zemědělské dělníky*. Všichni tito dělníci se teď začínají v celém Rusku sjednocovat po vzoru továrních dělníků a s jejich pomocí, sjednocovat se, aby bojovali za lepší životní podmínky, za kratší pracovní dobu, za *vyšší mzdy*. Sociálně demokratická strana si klade za úkol podporovat *všechny* dělníky v jejich boji za lepší život, pomáhat jim všem zorganizovat (spojit) silné svazy nejrozhodnějších a nejspolehlivějších dělníků, pomáhat jim tím, že bude rozšiřovat knihy a letáky, vysílat mezi začátečníky zkušené dělníky, a vůbec pomáhat jim vším, čím jen lze. Až dosáhneme politické svobody, pak budeme mít i ve shromáždění zástupců lidu své lidi, dělnické zástupce, sociální demokraty, a ti budou — podobně jako jejich soudruzi v jiných zemích — žádat, aby byly vydávány zákony ve prospěch dělníků.

Nebudeme zde vypočítávat *všechna* zlepšení, kterých se sociálně demokratická strana pro dělníky domáhá: tato zlepšení jsou vyjmenována v programu a podrobně vysvětlena v knize *Dělnická otázka v Rusku*^[80]. Zde nám postačí, uvedeme-li hlavní z těchto zlepšení. Pracovní doba nesmí být delší než osm hodin denně. Jeden den v týdnu musí být vždycky volný pro odpočinek. Přesčasové práce a rovněž tak noční se musí úplně zakázat. Děti do šestnácti let se musí bezplatně vzdělávat, a proto nesmějí být do tohoto věku přijímány do námezdní práce. V provozech zdraví škodlivých nesmějí pracovat ženy. Za každý pracovní úraz musí zaměstnavatel vyplatit dělníkovi odškodnění, například za úrazy způsobené u mlátiček, fukarů a podobně. Mzda se musí vyplácet všem námezdním dělníkům vždy *jednou týdně*, a nikoli jednou za dva měsíce nebo za čtvrt roku, jak tomu často bývá při najímání na zemědělské práce. Pro dělníky je velmi důležité, aby dostávali mzdu pravidelně každý týden a přitom rozhodně pouze v peně-

zích, nikoli v naturáliích. Zaměstnavatelé velmi rádi vnu-
cují dělníkům místo mzdy všelijaké podřadné zboží za
přemrštěné ceny; aby se s tímto nešvarem skoncovalo,
musí se bezpodmínečně zákonem zakázat, aby se mzda
vyplácela ve zboží. Dále, zestárlí dělníci musí dostávat od
státu penzi. Dělníci živí svou prací všechny bohaté třídy
a celý stát, proto mají stejné právo na penzi jako úředníci,
kteří ji dostávají. Aby se zaměstnavatelé neodvážili zne-
užívat svého postavení a neporušovali předpisy vydané
na ochranu dělníků, musí být jmenováni inspektoři nejen
pro továrny, ale i pro velkostatky a vůbec pro všechny
podniky, v nichž pracují námezdní dělníci. Avšak tito
inspektoři si nesmějí počínat jako úředníci, nesmějí být
jmenováni ministry nebo gubernátory a nesmějí sloužit
u policie. Inspektory musí být *volení dělníci*; stát musí tyto
dělnické zmocněnce, které si dělníci sami svobodně zvolí,
platit. Tito zvolení dělníčí zástupci musí dohlížet i na to,
aby se dělnické byty udržovaly v dobrém stavu, aby si
zaměstnavatelé nedovolili nutit dělníky žít v jakýchsi
psích boudách a zemljankách (jak tomu často bývá při
zemědělských pracích), aby se dodržovaly předpisy o od-
počinku dělníků a tak dále. Přitom se nesmí zapomínat,
že ani volení zástupci dělníků nepřinesou žádný užitek,
dokud nebude politická svoboda, dokud má policie neome-
zenou moc a nemusí se lidu odpovídat. Každý ví, že poli-
cie dnes zavírá bez soudu nejen dělnické zástupce, ale kaž-
dého dělníka, který se odváží mluvit za všechny, poukazovat
na porušování zákona a vyzývat dělníky, aby se spojili.
Ale až budeme mít politickou svobodu, pak mohou zástup-
ci dělníků vykonat mnoho užitečného.

Pro všechny zaměstnavatele (továrníky, statkáře, podni-
katele, bohaté rolníky) by měl platit *naprostý zákaz* cokoli
dělníkům svévolně srážet ze mzdy, například požadovat
srážky za vadné zboží, srážky v podobě pokut atd. Jestliže
zaměstnavatelé srážejí jakoukoli částku ze mzdy *o své vůli*,
je to nezákonné, je to násilí. Zaměstnavatel nesmí dělníkovi

snížovat mzdu pod žádnou záminkou a žádnými srážkami. Zaměstnavatel nesmí sám soudit a trestat (pěkný soudce, když shrábne do vlastní kapsy srážky z dělníkovy mzdy!), nýbrž se musí obracet na *řádný soud*, který musí být zvolen ze stejného počtu zástupců dělníků a zaměstnavatelů. Jedině takové soudy mohou spravedlivě projednávat případy jakékoli nespokojenosti zaměstnavatelů s dělníky a dělníků se zaměstnavateli.

O tato zlepšení pro celou dělnickou třídu tedy usilují sociální demokraté. Dělníci na každém statku, na každém velkostatku, u každého podnikatele se musí snažit, aby společně se spolehlivými lidmi posoudili, jakých zlepšení se mají domáhat, jaké požadavky mají předkládat (v různých závodech, v různých velkostatech, u různých podnikatelů budou přirozeně požadavky dělníků různé).

Sociálně demokratické výbory pomáhají dělníkům v celém Rusku přesně a jasně formulovat jejich požadavky, pomáhají jim také vydávat letáky, v nichž se tyto požadavky vysvětlují, aby je znali všichni dělníci, zaměstnavatelé i nadřízené úřady. Když budou všichni dělníci do jednoho stát za svými požadavky, nezbude zaměstnavatelům než ustoupit a souhlasit. Dělníci ve městech už takto dosáhli mnoha zlepšení a teď se začínají spojovat (organizovat) a bojovat za své požadavky i domácí výrobci, řemeslní dělníci a zemědělství dělníci. Dokud u nás není politická svoboda, vedeme tento boj tajně, skrýváme se před policií, která zakazuje všechny letáky a všechna dělnická sdružení. Až si však vybojujeme politickou svobodu, pak teprve tento boj jaksepatří rozvineme a povedeme jej otevřeně, aby se všechen pracující lid v celém Rusku spojoval a svorněji bránil proti útlaku. Čím víc dělníků se sdruží *v dělnickou sociálně demokratickou stranu*, tím větší budou mít sílu, tím dříve dosáhnou úplného osvobození dělnické třídy od veškerého útlaku, od veškeré námezdní práce, od veškeré práce pro buržoazii.

Řekli jsme už, že sociálně demokratická dělnická strana usiluje o zlepšení nejen pro dělníky, ale i pro *všechny rolníky*. Podívejme se teď, o jaká zlepšení pro všechny rolníky usiluje.

6. O JAKÁ ZLEPŠENÍ PRO VŠECHNY ROLNÍKY USILUJÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ?

Aby se zcela osvobodili všichni pracující, musí vesnická chudina ve svazku s městskými dělníky bojovat proti veškeré buržoazii, tedy i proti bohatým rolníkům. Bohatí rolníci se budou snažit zaplatit svým zemědělským dělníkům co nejméně a budou je nutit, aby se dřeli ještě více a déle, kdežto městští a vesničtí dělníci budou usilovat o to, aby dělníci u bohatého rolníka dostávali lepší mzdu a práci měli lehčí, s odpočinkem. To znamená, že vesnická chudina musí zakládat své vlastní svazy, bez bohatých rolníků — už jsme o tom mluvili a budeme to neustále opakovat.

Jenže v Rusku jsou všichni rolníci, bohatí i chudí, stále ještě v mnoha ohledech nevolníky: všichni tvoří *nejnižší, černý, poplatný stav*; všichni jsou v područí policejních úředníků a obvodních náčelníků; všichni velmi často pracují na pána jako dřív za užívání odřezků, napajedel, pastvin a luk — přesně tak, jako pracovali na pána i za nevolnictví. *Všichni* rolníci se chtějí tohoto nového nevolného postavení zbavit, *všichni* chtějí být plnoprávní, *všichni* nenávidí statkáře, kteří je dodnes nutí *pracovat na panském* — „odpracovávat“ pánům šlechticům užívání půdy, pastvin, napajedel a luk, odpracovávat „škody způsobené při pastvě“, pracovat „z vděčnosti“, že mohou posílat ženy na trávu. Chudina strádá vším tímto odpracováváním ještě víc než bohatý rolník. Bohatý rolník se někdy ze své práce na pána vykoupí, ale přesto i bohatého rolníka statkář většinou hodně utiskuje. Vesnická chudina musí tedy bojovat společně s bohatými rolníky proti své bezprávnosti, proti ja-

kékoli robotě a proti jakémukoli odpracovávání. *Veškeré* zotročující závislosti, *veškeré* bídy se zbavíme teprve tehdy, až přemůžeme *veškerou* buržoazii (včetně bohatých rolníků). Jedné poroby se však zbavíme *dřív*, protože na ni těžce doplácí i bohatý rolník. V Rusku je ještě mnoho krajů a oblastí, kde dodnes ještě žijí všichni rolníci jako úplní nevolníci. Proto musí všichni ruští dělníci a všechna vesnická chudina *bojovat na dvou frontách: proti veškeré buržoazii společně se všemi dělníky a zároveň proti venkovským úředníkům, proti feudálním statkářům společně se všemi rolníky.* Jestliže vesnická chudina nevytvoří svůj vlastní svaz bez bohatých rolníků, pak ji bohatí rolníci oklamou, podvedou, sami se dostanou mezi statkáře a bezzemka nejenže nechají bezzemkem, ale neumožní mu ani svobodně se sdružovat. Jestliže vesnická chudina nebude bojovat společně s bohatými rolníky proti nevolnické závislosti, zůstane i nadále svázaná a připoutaná na jedno místo a pak také nezíská plnou svobodu, aby se mohla spojit s městskými dělníky.

Vesnická chudina musí nejdřív udeřit na statkáře a zbavit se alespoň té nejhorší, nejtěžší panské poroby — v tom budou chudinu podporovat mnozí bohatí rolníci a také zastánci buržoazie, protože mají statkářské nadutosti už po krk. Sotva však statkářskou moc trochu omezíme, bohatý rolník nám hned ukáže, co je zač, po všem začne natahovat své pracky — a těmi on umí zdatně hrabat, však jimi už něco nahrabal! Je tedy zapotřebí mít se na pozoru a uzavřít pevný a nerozborný svazek s pracujícími ve městech. Městští dělníci pomohou statkáři odnaučit se starým panským móresům a trochu zkrátí i bohatého rolníka (tak jako už trochu zkrátily i své pány fabrikanty). Jestliže se vesnická chudina nespojí s městskými dělníky, *nikdy* se nezbaví žádného zotročování, *veškeré* své nouze a bídy; kromě městských dělníků jí v tom *nikdo* nepomůže a na nikoho jiného než na sebe nemůže spoléhat. Jsou však zlepšení, kterých dosáhneme dříve, která můžeme získat

hned teď, hned na začátku tohoto velkého boje. V Rusku existuje mnoho forem zotročování, které už v jiných zemích dávno vymizely, a právě závislosti na úřednících, této závislosti na pánech, nevolnické závislosti se může *všechno ruské rolnictvo* zbavit *ihned*.

Podívejme se teď, o jaká zlepšení usiluje dělnická sociálně demokratická strana především a v první řadě, aby veškeré ruské rolnictvo zbavila aspoň té nejhorší nevolnické poroby a uvolnila vesnické chudině ruce pro boj s veškerou ruskou buržoazií.

První požadavek dělnické sociálně demokratické strany zní: okamžitě zrušit všechny výkupní poplatky, všechny obroční daně, všechny povinnosti doléhající na rolnické „poplatníky“. Když šlechtické výbory a šlechtická vláda ruského cara „osvobozovaly“ rolníky od nevolnické závislosti, museli si rolníci *vykupovat své vlastní* pozemky, vykupovat pozemky, které od nepaměti obdělávali! Byla to *loupež*. Šlechtické výbory rolníky za pomoci carské vlády vysloveně *okrádaly*. Carská vláda poslala do mnoha míst vojsko, aby *násilím* zavedlo pozemkové listiny⁶⁵, aby zasáhlo proti rolníkům, kteří nechtěli přijmout „žebrácké“ odřezané příděly. Nebýt pomoci vojska, nebýt týrání a střelení, šlechtické výbory by nikdy nemohly tak nestydatě rolníky okrást, jako to udělaly, když je osvobozovaly od nevolnické závislosti. Rolníci by neměli nikdy zapomenout, jak je statkářské, šlechtické výbory podváděly a okrádaly — protože carská vláda i dnes vždy jmenuje šlechtické nebo úřednické výbory, když jde o nové zákony pro rolníky. Nedávno vydal car manifest (z 26. února 1903)[⁷⁸], v němž slibuje, že přezkoumá zákony o rolnících alepší je. Kdo je bude přezkoumávat? Kdo je bude zlepšovat? Zase šlechtici, zase úředníci! Rolníci budou vždycky podváděni, dokud nedosáhnou toho, aby byly ustaveny *rolnické výbory* pro zlepšení života rolníků. Už dost dlouho poroučeli rolníkům statkáři, obvodní náčelníci a všelijací úředníci! Pryč s touto nevolnickou závislostí na kdejakém policejním strážmistro-

vi, na kdejakém šlechtickém hejskovi, který propil svůj majetek, ať už se mu říká obvodní náčelník, újezdní policejní náčelník nebo gubernátor! Rolníci musí žádat, aby směli *sami* svobodně spravovat své záležitosti, *sami* posoudit, stanovit a prosadit nové zákony. Rolníci musí žádat svobodné, volené *rolnické výbory*, a dokud toho nedosáhnou, budou je šlechtici a úředníci podvádět a okrádat. Nikdo nezbaví rolníky úřednických pijavic, jestliže se jich nezbaví sami, jestliže se nespojí a nevezmou svůj osud do *vlastních* rukou.

Sociální demokraté žádají nejen úplné a okamžité zrušení výkupních a obročních poplatků a nejrůznějších povinností, ale kromě toho také žádají, aby *lidem byly vráceny* peníze, které na výkupném už zaplatili. Od těch dob, co šlechtické výbory osvobodily rolníky od nevolnictví, zaplatili jim už rolníci v celém Rusku stamilióny rublů. Tyto peníze musí rolníci žádat zpátky. Ať vláda uvalí zvláštní daň na šlechtické velkostatkáře, ať zabere půdu klášterů a správy údělných pozemků (tj. carské rodiny) a ať shromáždění zástupců lidu použije těchto peněz ve prospěch rolníků. Nikde na světě není rolník tak ponížen, tak zbit dačen, nikde jinde než v Rusku neumírá tolik miliónů rolníků hladem. Rolník u nás umírá hladem, protože ho šlechtické výbory už okradly a protože ho od té doby okrádají rok co rok tím, že od něho vymáhají starou daň pro potomky starých feudálů, tím, že od něho vymáhají výkupní a obroční poplatky. Ať se za to zodpovídají ti, kteří ho okrádají. Ať se vezmou peníze šlechtickým velkostatkářům, aby se účinně pomohlo hladovějícím. Hladovějící rolník nepotřebuje almužnu, nepotřebuje krejcarové milodary. Ať žádá vrácení peněz, které po léta platil statkářům a státu. Pak shromáždění zástupců lidu i rolnické výbory budou moci poskytnout hladovějícím skutečnou, účinnou pomoc.

Dále. Sociálně demokratická dělnická strana žádá, aby bylo ihned úplně zrušeno vzájemné ručení^[110] a *všechny*

zákony omezující rolníka v disponování s jeho půdou. V carském manifestu z 26. února 1903 se slibuje, že vzájemné ručení bude zrušeno. Teď už vyšel zákon o jeho zrušení. Ale to nestačí. Kromě toho musí být okamžitě zrušeny *všechny zákony*, které rolníka omezují v rozhodování o jeho půdě. Jinak bude rolník i po zrušení vzájemného ručení svobodný jen napolo, zůstane napůl nevolníkem. Rolník musí dostat *úplnou svobodu* volně nakládat se svou půdou, dát ji nebo prodat komu chce, aniž by se někoho ptal. A právě toto carský výnos nepovoluje: všichni šlechtici, obchodníci a měšťané mohou s půdou volně nakládat, ale rolník nesmí. Rolník je malé dítě, na toho musí jako chůva dohlížet obvodní náčelník. Rolníkovi se musí zakázat, aby prodával svůj příděl, protože rolník ty peníze rozhází! Tak uvažují zastánci nevolnictví a najdou se prostáčekové, kteří jim věří, a protože to s rolníkem myslí dobře, říkají, že je mu třeba prodej půdy zakázat. S tím souhlasí dokonce i narodníci (o kterých jsme mluvili už dříve) a lidé, kteří si říkají „socialisté-revolucionáři“ a myslí si, že je lepší, když náš rolník zůstane tak trochu nevolníkem, ale půdu ať neprodává.

Sociální demokraté říkají: to je samé pokrytectví, samá panská faleš, samá sladká slova! Až si vybojujeme socialismus, až dělnická třída zvítězí nad buržoazií, pak bude všechna půda společná a *nikdo* nebude mít právo ji prodávat. Jenže jak to bude do té doby? Šlechtic a obchodník může prodávat, a rolník ne? Šlechtic a obchodník je svobodný, ale rolník bude pořád napůl nevolníkem!? Rolník si bude pořád chodit k vrchnosti pro povolení!?

Není to nic než podvod, a i když se oponenti sladkými řečmi, je to pořád jen podvod.

Dokud bude šlechtici a obchodníkovi dovoleno prodávat půdu, dotud musí mít i rolník *plné právo* prodávat svou půdu a nakládat s ní *naprosto svobodně*, naprosto stejně jako šlechtic a obchodník.

Až dělnická třída zvítězí nad veškerou buržoazií, pak

vezme půdu velkostatkářům a na velkostatecích zorganizuje *družstevní hospodaření*, aby půdu obdělávali dělníci společně, společnými silami, svobodně si zvolili spolehlivé lidi jako správce, aby používali nejrůznějších strojů k usnadnění práce a pracovali na směny, každý nejvýš osm (a někdy i šest) hodin denně. Pak ani drobný rolník, který bude chtít hospodařit ještě jednotlivě, postaru, nebude hospodařit pro trh, nebude prodávat prvnímu, kdo se namane, ale bude hospodařit pro dělnická družstva: drobný rolník bude dodávat družstvu obilí, maso, zeleninu a dělníci mu budou bezplatně dávat stroje, dobytek, hnojivo, ošacení a všechno, co bude potřebovat. Pak už nebudou mezi sebou bojovat velcí a malí hospodáři pro peníze, pak už nebude námezdní práce, práce pro cizí lidi, nýbrž všichni pracující budou pracovat pro sebe, všechna zlepšení v práci, všechny stroje budou sloužit dělníkům samým, budou jim usnadňovat práci a zlepšovat život.

Každý rozumný člověk však chápe, že socialismu nelze dosáhnout naráz: k tomu je třeba nemilosrdně bojovat proti veškeré buržoazii, proti všemožným vládám, k tomu je zapotřebí spojit v celém Rusku v pevný nerozborný svazek všechny městské dělníky s vesnickou chudinou. To je veliká věc a takové věci stojí za to obětovat celý život. Dokud jsme však ještě nedosáhli socialismu, do té doby bude velký hospodář neustále bojovat proti malému kvůli penězům: proč má mít velký hospodář možnost prodávat i půdu, kdežto drobný rolník ne? Opakujeme: rolníci nejsou malé děti a nedovolí nikomu, aby jim poroučel; rolníci musí dostat *tatáž práva*, jaká mají šlechtici a obchodníci, a to všechna práva bez jakéhokoli omezení.

Říká se také: rolník nemá vlastní půdu, ta je společná. Není přece možné každému dovolit, aby prodával společnou půdu. Jenže ani to není nic jiného než podvod. Cožpak šlechtici a obchodníci nemívají také svá sdružení? Cožpak šlechtici a obchodníci se také nespojují, nekupují společně půdu, továrny a všechno možné? Proč tedy neplatí pro

šlechtická sdružení žádná omezení, kdežto na rolníka si vymýšlí zákazy a omezení kdejaký mizerný policajt? Rolníci se nikdy nedočkali od úředníků ničeho dobrého, leda bití, vydírání a urážek. A také se ničeho dobrého nikdy nedočkají, dokud nevezmou všechny své záležitosti do svých rukou, dokud nedosáhnou úplné rovnoprávnosti a úplné svobody. Budou-li rolníci chtít, aby jejich půda byla společná, nesmí jim v tom nikdo bránit a oni si na základě dobrovolné dohody založí sdružení podle svých představ a sepíší naprosto svobodně společnou smlouvu, jakou budou chtít. A ať se žádný úředník neopovází strkat svůj nos do společných záležitostí rolníků. Ať se nikdo neopovází mudrovat a vymýšlet si na rolníka nějaká omezení nebo zákazy.

A konečně je tu ještě jedno důležité zlepšení, kterého se sociální demokraté pro rolníky domáhají. Chtějí ihned, okamžitě omezit závislost mužika na pánovi, nevolnickou závislost. Veškeré závislosti se ovšem nezbavíme, dokud je na světě bída, a bídy se nezbavíme, dokud půda a továrny patří buržoazii, dokud hlavní hybnou silou na světě budou peníze, dokud nebude vytvořena *socialistická společnost*. V Rusku však na vesnicích zůstalo ještě mnoho zvlášť těžké zotročující závislosti, jaká v jiných zemích neexistuje, přestože tam také dosud není socialismus. V Rusku je ještě mnoho *nevolnické závislosti*, z které těží všichni statkáři, která těžce doléhá na všechny rolníky a kterou můžeme a musíme odstranit okamžitě, bezodkladně a především.

Vysvětlíme, jaké závislosti říkáme nevolnická závislost.

Každý vesničan tyto případy zná. Statkářovy pozemky sousedí s rolnickými. Při osvobození byly rolníkům odřezány pozemky, bez nichž se neobejdou, byly jim odřezány pastviny a výběhy, odřezán les, odřezána napajedla. Rolník se bez těchto odřezaných pozemků, bez pastviny a bez napajedla neobejde. Chtě nechtě musí jít statkáře poprosit, aby pustil jeho dobytek k napajedlu, na pastvinu a podobně.

A statkář třeba ani sám nehospodaří, možná ani nemá žádné peníze a žije jen z toho, že rolníci jsou na něm závislí. Rolníci na něho za užívání odřezků zadarmo pracují, orají se svými koňmi jeho pole, sklízíjí jeho obilí a jeho louky, mlátí pro něho, někde dokonce vozí na panské pole hnůj z vlastního hospodářství, nosí do panského dvora plátno, vejce a všelijakou drůbež. Přesně jako za nevolnictví! Tenkrát rolníci pracovali zadarmo na pána, na jehož panství žili, dnes pracují často na pána zrovna tak zadarmo, za tutéž půdu, o kterou přišli, když je osvobozovaly šlechtické výbory. Je to zrovna taková roboty. Rolníci tuto práci také v některých guberniích sami nazývají robotou nebo prací na panském. Tomu tedy říkáme nevolnická závislost. Statkářské, šlechtické výbory to záměrně zařídily při zrušení nevolnictví tak, aby měly rolníky v hrsti jako dřív, záměrně odřezávaly rolnické příděly, vklínily do nich statkářské pozemky, aby rolník neměl kam pustit ani slepiče, schválně přidělovaly rolníkům nejhorší půdu, schválně zahradily statkářskými pozemky přístup k napajedlu, zkrátka nastrojily to tak, aby se rolníci ocitli v pasti a aby je mohli tak jako dřív snadno a lehce zotročit. A u nás je ještě spousta, bezpočet takových vesnic, kde jsou rolníci v područí sousedních statkářů, ve stejném područí, jako bývali za nevolnictví. V těchto vesnicích jsou na tom bohatí i chudí rolníci stejně — jedni i druhí jsou vydáni statkáři na milost a nemilost. Chudý rolník je na tom ovšem ještě hůř než bohatý, protože bohatý mívá někdy svou půdu a na panské za sebe posílá zemědělského dělníka, kdežto chudý rolník nemá vyhnutí a statkář si s ním dělá, co chce. Chudí rolníci si v takové závislosti často nemohou ani vydechnout, kvůli práci na panském nemohou ani odejít nikam za výdělkem, nemají ani pomyšlení na to, že by se mohli svobodně spojit v jeden svaz, v jednu stranu s ostatní vesnickou chudinou a s městskými dělníky.

Nenajde se však nějaký prostředek, abychom mohli okamžitě, teď hned tuto zotročující závislost odstranit?

Sociálně demokratická strana navrhuje rolníkům *dva* prostředky k dosažení tohoto cíle. Ale znovu opakujeme, že veškeré zotročující závislosti zproští chudinu teprve socialismus, neboť dokud mají moc bohatí, vždycky budou tak či onak chudáky utlačovat. Úplně a naráz odstranit veškerou porobu není možné, je však možné značně omezit nejhorší, nejodpornější nevolnickou závislost, která doléhá na chudé a střední, ba i na bohaté rolníky, je možné již nyní dosáhnout pro rolnictvo úlevy.

Jsou tu dva prostředky.

Prvním prostředkem jsou svobodně zvolené soudy, složené ze zmocněnců zemědělských dělníků a nejhudších rolníků a rovněž ze zmocněnců bohatých sedláků a statkářů.

Druhým prostředkem jsou svobodně zvolené *rolnické výbory*. Tyto rolnické výbory musí mít právo nejen projednávat a podnikat nejrůznější opatření, aby se odstranilo odpracovávání, zbytky nevolnictví, ale musí mít rovněž právo *zabrat odřezané pozemky a vrátit je rolníkům**.

Podívejme se na oba tyto prostředky poněkud podrobněji. Svobodně zvolené soudy složené ze zmocněnců budou projednávat všechny stížnosti rolníků na zotročující závislost. Tyto soudy budou mít právo snižovat pachtovné za půdu, jestliže statkáři zneužili nouze rolníků a stanovili je příliš vysoko. Tyto soudy budou mít právo osvobodovat rolníky od neúměrných poplatků — například jestliže si statkář zjednal v zimě zemědělského dělníka na letní práce za polovinu obvyklé mzdy, soud takovou věc projedná a určí spravedlivou mzdu. Takový soud se ovšem nesmí skládat z úředníků, ale ze svobodně zvolených zmocněnců, a musí být složen tak, aby v něm rozhodně měli stejné zastoupení jak zmocněnci bohatých rolníků a statkářů,

* Ve vydání z roku 1905 následuje za slovem „*rolníkům*“ text:

„Rolnické výbory musí mít právo zabrat veškeré pozemky statkářům a vůbec všem soukromým vlastníkům, přičemž shromáždění zástupců lidu rozhodne, jak naložit s těmito pozemky, které se tak stanou majetkem všeho lidu.“ *Red.*

tak zemědělských dělníků a vesnické chudiny. Tyto soudy budou rovněž projednávat všechny sporné záležitosti mezi dělníky a zaměstnavateli. Takové soudy umožní dělníkům a veškeré vesnické chudině snadněji hájit svá práva, spojit se navzájem a dobře rozpoznat, kteří lidé se dovedou rozhodně a spolehlivě postavit za chudinu a za dělníky.

Druhý prostředek je ještě důležitější. Jsou to svobodné *rolnické výbory*, zvolené ze zmocněnců zemědělských dělníků, chudých a středních rolníků a bohatých rolníků v každém újezdu (nebo několik výborů v jednom újezdu, jestliže to rolníci budou považovat za nutné; možná že ustaví rolnické výbory dokonce v každé volosti a v každé velké obci). Nikdo nemůže vědět lépe než sami rolníci, jaká poroba na ně doléhá. Nikdo nemůže lépe než sami rolníci usvědčit statkáře, kteří dodnes tyjí z nevolnické závislosti rolníků. Rolnické výbory posoudí, které odřezané polnosti nebo louky či pastviny a podobně byly rolníkům nespravedlivě zabráný, posoudí, mají-li se tyto pozemky odebrat bez náhrady, či má-li se dát náhrada na účet velkých šlechticů, těm kdo si je koupili. Rolnické výbory přinejmenším vysvobodí rolníky z léček, do nichž je vehnaly všechny ty šlechtické a statkářské výbory. Rolnické výbory zbaví rolníky úředních zásahů, ukážou, že rolníci si sami chtějí a dovedou spravovat své záležitosti, pomohou rolníkům, aby se dohodli o svých potřebách a dobře poznali lidi schopné poctivě hájit vesnickou chudinu a svazek s městskými dělníky. Rolnické výbory jsou *prvním krokem* k tomu, aby se i v zapadlých vesnicích rolníci postavili na vlastní nohy a vzali svůj osud do vlastních rukou.

Proto sociálně demokratičtí dělníci varují rolníky:

Nevěřte žádným šlechtickým výborům, žádným úřednickým komisím!

Žádejte shromáždění zástupců všeho lidu!

Žádejte ustavení rolnických výborů!

Žádejte úplnou svobodu vydávat jakékoli knihy a noviny!

Až budou mít všichni lidé právo svobodně a bez obav

vyjadřovat své názory a svá přání ve shromáždění zástupců všeho lidu, v rolnických výborech i v novinách, pak se velmi rychle ukáže, kdo jde s dělnickou třídou a kdo s buržoazií. Teď o tom obrovská většina lidí vůbec nepřemýšlí, někteří lidé svůj skutečný názor tají, někteří ještě sami nevědí, co dělat, někteří úmyslně klamou. Ale pak o tom všichni začnou přemýšlet, nebude proč svůj názor tajit a všechno se brzy vyjasní. Říkali jsme už, že buržoazie získá na svou stranu bohaté rolníky. Čím dřív a čím důsledněji se podaří odstranit nevolnickou závislost, čím více skutečné svobody si rolníci vymohou, tím rychleji se vesnická chudina spojí, tím dříve se připojí k ostatní buržoazii i bohatí rolníci. A jen ať se připojí: my se toho nebojíme, i když velmi dobře víme, že bohatí rolníci tímto spojením získají ještě větší sílu. Vždyť my se také spojíme a *naš svazek* — svazek vesnické chudiny s městskými dělníky — bude nesrovnatelně početnější, spojí desetimilióny proti svazku statisíců. Víme také, že buržoazie se bude snažit (už teď se snaží!) získat na svou stranu střední a dokonce i drobné rolníky, bude se je snažit obelhat, odlákat, rozdělit, naslibovat každému z nich, že mu dopomůže k zbohatnutí. Viděli jsme už, jakých prostředků buržoazie používá a jakými podvody láká středního rolníka. Musíme proto vesnické chudině předem otevřít oči, už předem musíme podporovat její vlastní svazek s městskými dělníky proti buržoazii.

Ať se každý venkovský člověk dobře podívá kolem sebe. Jak často reptají bohatí rolníci proti pánům, proti statkářům! Jak si stěžují, že lidé jsou utlačováni, že panská půda zbytečně leží ladem! Jak rádi přetřásají (mezi čtyřma očima), že by tu půdu měli dostat do rukou rolníci!

Dá se věřit tomu, co říkají boháči? Nedá. Ti nechtějí půdu pro lid, ale pro sebe. Už teď mají spoustu půdy, která se dala koupit a zpachtovat, a ještě jim to nestačí. *Takže vesnická chudina nepůjde s boháči proti statkářům dlouho.* Společně s nimi můžeme udělat jen první krok, ale pak se musíme rozejít.

Právě proto musíme jasně oddělit tento první krok od dalších kroků a od našeho posledního, hlavního kroku. První krok na vesnici znamená úplně osvobodit rolníka, úplně ho zrovnoprávnit a ustavit rolnické výbory, které by rolníkům vrátily odřezky*. A poslední krok bude ve městě i na vesnici stejný: odejmeme všechnu půdu a všechny továrny statkářům a buržoazii a vytvoříme socialistickou společnost**. Mezi prvním a posledním krokem budeme muset prodělat velké boje, a kdo směřuje první krok s posledním, ten tomuto boji škodí, a aniž si to uvědomuje, hází vesnické chudině písek do očí.

První krok udělá vesnická chudina se všemi rolníky společně: snad někteří kulaci se nepřidají, snad jednomu rolníkovi ze sta nevádí žádná zotročující závislost. Ale rolnictvo jako celek bude v tomto požadavku ještě jednotné: zrovnoprávnění potřebují všichni rolníci. Zotročující závislost na statkáři spoutává všechny. Zato poslední krok nikdy neudělají všichni rolníci společně: to už se postaví všichni bohatí rolníci proti zemědělským dělníkům. Tady už potřebujeme pevný svazek vesnické chudiny s *městskými sociálně demokratickými dělníky*. Kdo říká rolníkům, že mohou udělat první a poslední krok hned teď, ten je klame. Ten zapomíná na velký boj mezi rolníky samými, na velký boj mezi vesnickou chudinou a vesnickými boháči.

Proto sociální demokraté rolníkovi neslibují, že bude mít ráj na zemi *ihned*. Proto sociální demokraté žádají především úplnou svobodu, aby mohli vést boj, velký a mohutný boj všeho lidu, celé dělnické třídy proti veškeré buržoazii. Proto sociální demokraté zdůrazňují *první malý, ale správný krok*.

Někteří lidé se domnívají, že náš požadavek ustavit rolnické výbory, aby se omezila zotročující závislost a byly vrá-

* Ve vydání z roku 1905 následuje za slovem „odřezky“ text: „a odebraly statkářům *veškerou* půdu“. *Red.*

** Ve vydání z roku 1905 je text od slova „odejmeme“ až po slovo „společnost“ nahrazen tímto textem: „odstraníme soukromé vlastnictví půdy a továren a vytvoříme socialistickou společnost“. *Red.*

ceny odřezky, je určitá mez, určitá hranice, která znamená — stůj, dál už nesmíš! Tito lidé velmi špatně porozuměli tomu, co sociální demokraté chtějí. Požadavek ustavit rolnické výbory, které mají omezit zotročující závislost rolníků a vrátit jim odřezané pozemky, neznamená hranici, ale *dveře*. Do těchto dveří je nutno vejít především *proto, aby se mohlo jít dál*, proto, aby byla otevřena široká cesta až na *sám konec*, k úplnému osvobození všeho pracujícího lidu v Rusku. Dokud rolnictvo těmito dveřmi neprošlo, zůstává nevědomé, otrocky závislé, neplnoprávné, jen napůl svobodné, nedokáže dokonce ani ve svých řadách přesně rozeznat, kdo je přítel pracujícího člověka a kdo jeho nepřítel. Proto sociální demokraté na tyto dveře ukazují a říkají, že nejdříve se musí do těchto dveří opřít všichni společně, celá obecina, a že je musí vylomit. Jsou totiž lidé, kteří si říkají narodnici a socialisté-revolucionáři, kteří také chtějí rolníkovo dobro, a ti tropí povyk, křičí a mávají rukama, chtějí rolníkovi pomoci, ale *tyto dveře nevidí!* Tito lidé jsou dokonce tak slepí, že říkají: vesnický člověk by vůbec neměl mít právo svobodně nakládat se svou půdou! Chtějí pro rolníka dobro, ale uvažují někdy zrovna tak jako zastánci nevolnictví! Takoví přátelé rolníkům mnoho nepomohou. Co je to platné, že přejete rolníkovi jen to nejlepší, když jasně nevidíte hned první dveře, které je třeba vylomit? Co je to platné, že také chcete socialismus, když nevidíte, jak vykročit na cestu svobodného boje lidu za socialismus nejen ve městě, ale i na vesnici, nejen proti statkářům, ale i proti *boháčům v obci, v občině?*

Proto tedy sociální demokraté tak zdůrazňují tyto nejbližší a první dveře. Dnes nejde o to vyslovit všelijaká pěkná přání, dnes jde o to ukázat správnou cestu, aby bylo jasné, *jak udělat první krok*. Že ruský vesnický člověk žije v těžké porobě, že je dodnes napůl nevolníkem, o tom mluví a píšou už čtyřicet let všichni jeho přátelé. Jak nestydatě statkáři okrádají a zotročují vesnického člověka prostřednictvím všelijakých odřezaných pozemků, o tom

jeho přátelé napsali spoustu knih už dlouho předtím, než se v Rusku objevili sociální demokraté. Že se vesnickému člověku musí pomoci ihned, okamžitě, že musí být aspoň do určité míry osvobozen, to už dnes vidí všichni čestní lidé a dokonce už o tom začínají mluvit i úředníci naší policejní vlády. Celá otázka teď zní: *Jak do toho, jak ten první krok udělat, které dveře vyrazit jako první?*

Na tuto otázku dávají různí lidé (z těch, kdo to myslí s rolníkem dobře) dvě různé odpovědi. Každý vesnický proletář by se měl snažit, aby co nejlépe pochopil obě odpovědi a udělal si na věc určitý, vyhraněný názor. Jednu odpověď dávají narodníci a socialisté-revolucionáři. Říkají: mezi rolnictvem se musí především rozvíjet nejrůznější sdružení (družstva). Občinnové společenství se musí upevnit. Ne každý rolník by měl mít právo svobodně nakládat se svou půdou. Ať má obecina víc práv a ať se postupně všechna půda v Rusku stane občinnovou*. Rolníkům by se měla všemožně ulehčit kcupě půdy, aby půda snadněji přecházela od kapitálu k práci.

Jinou odpověď dávají sociální demokraté. Rolníci především potřebují pro sebe bezpodmínečně vybojovat všechna práva, která mají šlechtici a obchodníci. Rolník musí mít plné právo svobodně nakládat se svou půdou. K odstranění nejodpornějších forem zotročení musí být ustaveny rolnické výbory, které rolníkům vrátí odřezky**. Nepotřebujeme občinnový svazek, ale svazek vesnické chudiny z různých občin v celém Rusku, svazek vesnických proletářů s městskými proletáři. Všechna ta sdružení (družstva)

* Ve vydání z roku 1905 následuje za slovem „občinnovou“ text: „Všechnu půdu vzít statkářům a rozdělit ji spravedlivě jen těm, kdo ji sami obdělávají.“ *Red.*

** Ve vydání z roku 1905 následuje za slovem „odřezky“ tento text: „Rolnické výbory musí mít právo vzít statkářům *veškerou půdu*. Zástupci lidu určí, jak naložit s touto *půdou lidu*. My však musíme usilovat o to, aby se socialistická společnost stala skutečností, a nesmíme zapomínat, že pokud existuje vláda peněz, vláda kapitálu, žádné spravedlivé rozdělení půdy nezbaví lid bídy.“ *Red.*

a koupě půdy občinou budou vždycky přinášet víc užitku bohatým rolníkům a klamat středního rolníka.

Ruská vláda vidí, že se rolníkům musí ulehčit, ale chce, aby ji to mnoho nestálo, chce, aby to všechno zařídili úředníci. Rolníci se musí mít na pozoru, protože úřednické komise je napálí právě tak, jako je napálily šlechtické výbory. Rolníci musí požadovat, aby byly rolnické výbory svobodně zvoleny. Čekat úlevy od úředníků nemá smysl, je zapotřebí, aby rolníci vzali svůj osud do vlastních rukou. I když uděláme zpočátku jen jeden krok, i když se zpočátku zbavíme jen těchto nejhorších forem zotročení — jen ať rolníci pocítí svou sílu, jen ať se svobodně dohodnou a spojí. Žádný poctivý člověk nemůže popřít, že odřezané pozemky jsou často zneužívány k nejbezohlednější nevolnické závislosti. Žádný poctivý člověk nemůže popřít, že náš požadavek je požadavek prvořadý a je nejspravedlivější: ať si rolníci svobodně zvolí *své* výbory, bez úředníků, a ty ať odstraní veškerou nevolnickou závislost.

Ve svobodných rolnických výborech (a právě tak ve svobodném celoruském shromáždění zástupců) budou sociální demokraté ihned ze všech sil prosazovat samostatný svazek vesnických proletářů s městskými. Sociální demokraté budou hájit všechna opatření přinášející užitek vesnickým proletářům a pomáhat jim, aby hned za prvním krokem mohli co nejdříve a nanejvýš svorně udělat druhý krok a pak třetí a tak dále až do konce, do úplného *vítězství proletariátu*. Dá se však říci už teď, jaký požadavek pro druhý krok se vynoří zítra? Ne, to se říci nedá, protože nevíme, jak se zítra zachovají bohatí rolníci a mnozí vzdělaní lidé, kteří mají plnou hlavu všelijakých družstev a všelijakého přecházení půdy od kapitálu k práci.

Možná že se hned zítra nedohodnou se statkáři a budou chtít zbavit statkáře veškeré moci. To by bylo výborné. Sociální demokraté by si to velmi přáli a budou také radit vesnickým a městským proletářům, aby vzali statkářům všechnu půdu a předali ji svobodnému lidovému státu.

Sociální demokraté budou dávat bedlivý pozor, aby přitom vesnické proletáře nikdo neoklamal, aby se jejich řady ještě více semkly ke konečnému boji za úplné osvobození proletariátu.

Ale možná že to bude docela jinak. A je dokonce pravděpodobnější, že to bude jinak. Bohatí rolníci a mnozí vzdělaní lidé se mohou spojit se statkáři hned zítra, jen co bude omezena a odstraněna nejtěžší poroba, a pak se proti veškerému vesnickému proletariátu postaví veškerá vesnická buržoazie. Pak by bylo směšné, abychom bojovali jen proti statkářům. Pak bychom museli bojovat proti veškeré buržoazii a žádat především co nejvíce svobody a prostoru pro tento boj, žádat, aby se ulehčil dělníkovi život v zájmu usnadnění jeho boje.

Ať už to bude jakkoli, naším prvním, hlavním a bezpodmínečným úkolem je *upevnit svazek vesnických proletářů a polo-proletářů s městskými proletáři*. K vytvoření tohoto svazku potřebujeme okamžitě a bezodkladně *naprostou politickou svobodu lidu, naprostou rovnoprávnost rolníka a odstranění nevolnické závislosti*. Až se tento svazek utvoří a upevní, pak snadno odhalíme veškeré lži, jimiž buržoazie láká středního rolníka, potom už snadno a rychle uděláme proti veškeré buržoazii, proti všem silám vlády druhý, třetí i poslední krok, potom už budeme pevně kráčet k vítězství a rychle si vybojujeme *úplné osvobození všeho pracujícího lidu*.

7. TŘÍDNÍ BOJ NA VESNICI

Co je to *třídní boj*? Je to boj jedné části lidu proti druhé, boj bezprávných, utlačovaných pracujících mas proti privilegovaným, proti utlačovatelům a darmožroutům, boj námezdních dělníků neboli proletářů proti vlastníkům neboli buržoazii. Tento velký boj na ruském venkově vždycky probíhal a dodnes probíhá, i když jej každý nepostřehne a nechápe jeho význam. Za nevolnictví bojovalo všechno

rolnictvo proti svým utlačovatelům, proti třídě statkářů, které carská vláda chránila, hájila a podporovala. Rolníci se nemohli spojit, žili tehdy v naprosté nevědomosti a neměli pomocníky a bratry mezi městskými dělníky, ale přesto bojovali, jak uměli a jak mohli. Nebáli se zběsilého pronásledování vlády, nebáli se trestných výprav a střílení, nevěřili popům, kteří jim chtěli mermomocí dokázat, že nevolnictví je uznáváno Písmem svatým a uzákoněno samým bohem (výslovně tak to tehdy řekl metropolita Filaret!), povstávali jednou tady a jednou tam, až vláda nakonec ustoupila ze strachu, aby nepovstali všichni rolníci.

Nevolnictví bylo zrušeno, ale ne docela. Rolníci zůstali i nadále bezprávní, nadále tvoří nejnižší, poplatný, černý stav, i nadále jsou spoutáni nevolnickou závislostí. A rolníci se bouří dál, dál hledají úplnou a opravdovou svobodu. A zatím po zrušení nevolnictví se už rozpoutal nový třídní boj, *boj proletariátu proti buržoazii*. Nahromadilo se bohatství, vybudovaly se železnice a velké továrny, města se ještě víc rozrostla a je v nich ještě více přepychu, ale všechno toto bohatství si přivlastnil docela malý počet lidí, zatímco prostí lidé ještě více chudli, přicházeli na mizinu, hladověli a odcházeli námezdně pracovat k cizím lidem. Měštští dělníci se pustili do nového, velkého boje všech chudých proti všem bohatým. Měštští dělníci se spojili v *sociálně demokratickou stranu* a bojují houževnatě, vytrvale a svorně, postupují krok za krokem kupředu, žádají politickou svobodu pro všechny lid a chystají se k velikému, rozhodnému boji.

Ani rolníci už to nakonec nevydrželi. Loni na jaře, v roce 1902, povstali v Poltavské, Charkovské a jiných guberniích a vytáhli proti statkářům, zotvírali jejich sýpky a rozdělovali si jejich majetek, rozdávali hladovým obilí, které sami zaseli a sklidili, ale které si přivlastnili statkáři, a žádali nové rozdělení půdy. Rolníci už nemohli snést strašlivý útlak a začali hledat lepší úděl. Rozhodli se —

a rozhodli se naprosto správně, že je lepší umírat v boji proti utlačovatelům než bez boje umírat hladem. Jenže lepší osud si nevybojovali. Carská vláda je prohlásila za obyčejné buřiče a zloděje (za to, že zlodějským statkářům brali obilí, které přitom sami rolníci zaseli a sklídili!), poslala proti nim vojáky jako proti nepřátelům, a rolníci byli poraženi, střílelo se do nich, mnozí byli zabiti nebo bestiálně zbiti, někteří až k smrti, byli mučeni tak, jak ani Turci nemučí své nepřátele — křesťany. Carovi zástupci, gubernátoři, si počínali jako hotoví katani a mučili je ze všech nejvíc. Vojáci znásilňovali ženy a dcery rolníků. A po tom všem ještě rolníky soudil úřednický soud a uložil jim, aby zaplatili statkářům osm set tisíc rublů, a na tomto soudu, na tomto hanebném tajném soudu za zavřenými dveřmi nebylo ani obhájcům dovoleno vylíčit, jak rolníky týrali a mučili carovi zástupci, gubernátor Obolenskij a jiní carští přísluhovači.

Rolníci bojovali za spravedlivou věc. Ruská dělnická třída bude navždy ctít památku mučedníků zastřelených a ubitých carskými pochopy. Tito mučedníci byli bojovníky za svobodu a štěstí pracujícího lidu. Rolníci byli poraženi, ale znovu a znovu povstanou, nezmalomyslní po první porážce. Uvědomělí dělníci vynaloží veškeré úsilí, aby co nejvíc pracujících lidí ve městech a na vesnicích vědělo o boji rolníků a chystalo se k novému, úspěšnějšímu boji. Uvědomělí dělníci se ze všech sil vynasnaží pomoci rolníkům, aby *jasně pochopili, proč bylo první rolnické povstání (roku 1902) potlačeno a co je třeba udělat, aby zvítězili rolníci a dělníci, a ne carští přísluhovači.*

Rolnické povstání bylo potlačeno, protože to bylo povstání nevzdělaných, neuvědomělých mas, povstání bez určitých, jasných *politických* požadavků, tj. bez požadavků změnit *státní* zřízení. Rolnické povstání bylo potlačeno, protože bylo *nepřipravené*. Rolnické povstání bylo potlačeno, protože vesničtí proletáři se dosud nespojili s městskými proletáři. To jsou tři příčiny prvního nezdaru rolníků. Aby bylo

povstání úspěšné, musí být uvědomělé a připravené, musí se rozšířit po celém Rusku a musí se do něj zapojit dělníci. Každý krok v boji dělníků ve městech, každá sociálně demokratická kniha nebo noviny, každý projev uvědomělého dělníka k vesnickým proletářům přibližuje chvíli, kdy dojde k novému povstání, tentokrát k povstání vítěznému.

Rolníci povstali neuvědoměle, prostě proto, že už nedokázali dále trpět, že už nechtěli umírat mlčky a bez odporu. Byli už tak vyčerpaní vším tím okrádáním, utlačováním a týráním, že alespoň na okamžik uvěřili různým pověstem o tom, že car je milostivý, uvěřili, že každý rozumný člověk uzná za spravedlivé, když se obilí rozdělí hladovým, těm, kdo celý svůj život pracovali na jiné, kdo seli a sklízeli obilí a teď umírají hladem vedle sýpek s „panským“ obilím. Rolníci jako by zapomněli, že bohatí se zmocnili nejlepších pozemků, všech továren a závodů, že statkáři a buržoazie se jich zmocnili právě proto, aby hladový lid šel na ně pracovat. Rolníci zapomněli, že třídu boháčů brání nejen popi ve svých kázáních, ale že za ní stojí i carská vláda s celou spoustou úředníků a vojáků. Carská vláda to rolníkům připomněla. Nelidsky a krutě jim předvedla, co je to státní moc, komu slouží a koho brání. Musíme jen častěji toto poučení rolníkům připomínat a pak snadno pochopí, proč nutně potřebujeme *změnu státního zřízení*, proč nutně potřebujeme *politickou svobodu*. Rolnická povstání přestanou být neuvědomělá, až to co nejvíc lidí pochopí, až každý gramotný a myslící rolník pochopí *tři hlavní požadavky*, za které musí bojovat především. První požadavek je *svolat shromáždění zástupců všeho lidu, které by v Rusku nastolilo lidovou volenou, a nikoli absolutistickou vládu*. Druhý požadavek je, *aby každý mohl svobodně vydávat nej-různější knihy a noviny*. Třetí požadavek je *zákonem uznat naprostou rovnoprávnost rolníků s ostatními stavy a svolat volené rolnické výbory, které by odstranily především veškeré nevolnické vztahy*. To jsou hlavní a základní požadavky sociálních demokratů a rolníci tyto požadavky snadno pochopí a uvě-

domí si, *čím mají zahájit* boj za svobodu lidu. A jakmile rolníci tyto požadavky pochopí, pak také pochopí, že se musí už předem, dlouho, vytrvale a houževnatě k tomuto boji *připravovat*, a nepřipravovat se osamoceně, ale společně s městskými dělníky — se sociálními demokraty.

Ať každý uvědomělý dělník a rolník kolem sebe shromáždí ty nejrozumnější, nejspolehlivější a nejdovážnější soudruhy. Ať se jim snaží vysvětlit, co sociální demokraté chtějí, aby každý pochopil, jak je třeba bojovat a co žádat. Ať uvědomělí sociální demokraté začnou krok za krokem, obezřetně, ale vytrvale rolníky seznamovat se svým učením, ať jim dávají číst sociálně demokratické knihy, ať jim tyto knihy vysvětlují na schůzkách spolehlivých lidí.

Sociálně demokratické učení by se však mělo vysvětlovat nejen z knih, nýbrž i na každém příkladu, na každém případě útlaku a nespravedlivosti, které kolem sebe vidíme. Sociálně demokratické učení je učení o boji proti jakémukoli útlaku, proti jakémukoli okrádání, proti jakékoli nespravedlnosti. Skutečný sociální demokrat je jedině ten, kdo zná příčiny útlaku a *po celý svůj život proti každému projevu útlaku bojuje*. Jak tedy postupovat? Uvědomělí sociální demokraté, kteří se sejdou ve svém městě, ve své vesnici, musí sami rozhodnout, jak si počínat, aby co nejvíc prospěli celé dělnické třídě. Uvedu pár příkladů. Dejme tomu, že sociálně demokratický dělník přišel na několik dní do své vesnice nebo že se nějaký městský sociálně demokratický dělník náhodou ocitl v nějaké cizí vesnici. Celá tato vesnice vězí ve spárech místního statkáře jako moucha v pavučině, celý život se nemůže z poroby vymanit a neví, jak si pomoci. Je třeba, aby okamžitě vyhledal nejrozumnější, nejrozumnější a nejspolehlivější rolníky, kteří touží po spravedlnosti a nezaleknou se prvního policejního psa, a těmto rolníkům vysvětlil, co je příčinou jejich beznadějně poroby, pověděl jim, jak statkáři podváděli a okrádali rolníky ve šlechtických výborech, pověděl jim, jakou moc mají boháči a jak je carská vláda podporuje, pověděl jim o požadavcích

sociálně demokratických dělníků. Až rolníci všechny tyto celkem jednoduché souvislosti pochopí, je zapotřebí dát hlavy dohromady a promyslet, zda je možné postavit se společně proti tomuto statkáři, zda mohou rolníci předložit své první a hlavní požadavky (podobně jako dělníci ve městech předkládají své požadavky továrníkům). Jestliže tento statkář zotročil velkou vesnici nebo několik vesnic, pak bude nejlepší získat od nejbližšího sociálně demokratického výboru prostřednictvím důvěrníků *leták*: sociálně demokratický výbor v něm důkladně, od základu vysvětlí, jakou porobou rolníci trpí a co především žádají (aby se snížilo pachtovné za půdu, aby se při zimním najímání do práce vyplácela rolníkům řádná mzda, a ne jen poloviční, aby nebyli tak trestáni a stíháni za škodu způsobenou dobyt看em při pastvě nebo různé jiné požadavky). Z takového letáku pak všichni gramotní rolníci správně pochopí, oč jde, a vysvětlí to těm, kdo neumějí číst a psát. Rolníci se pak přesvědčí, že sociální demokraté stojí za nimi, že odsuzují jakékoli okrádání. Potom začnou rolníci chápat, jakých úlev — třeba jen docela nepatrných, ale přece jen úlev — mohou dosáhnout okamžitě, ihned, budou-li postupovat svorně, a o jaká velká zlepšení v celém státě musí usilovat ve velkém boji společně se sociálně demokratickými dělníky ve městech. Pak se rolníci začnou stále více k tomuto velkému boji připravovat, začnou se učit, jak vyhledávat spolehlivé lidi, jak společně hájit své požadavky. Možná že se někdy podaří uspořádat stávkou po vzoru městských dělníků. Na vesnici je to sice obtížnější, ale někdy je to přece jen možné. I v jiných zemích bývaly úspěšné stávky například v době polních prací, kdy statkáři a bohatí zemědělci nezbytně potřebují dělníky. Je-li vesnická chudina ke stávce připravena, jestliže se všichni už dávno předem dohodli na společných požadavcích, jestliže tyto požadavky byly vysvětleny v letáčích nebo důkladně probrány na schůzích, pak za nimi budou všichni svorně stát a statkář bude muset ustoupit nebo se alespoň trochu

mírnit při okrádání. Budou-li stávkovat všichni a bude-li to v době nejpilnějších polních prací, pak statkář, a dokonce i úřady stěží něco pořídí s vojskem — čas utíká, statkář by na to zle doplatil, a tak bude povolnější. Je to samozřejmě nová věc a hned napoprvé se nemusí podařit. Dělníci ve městech také ze začátku neuměli společně bojovat, nevěděli, jaké požadavky mají společně vyhlašovat, a tak šli jen rozbít stroje a ničit továrny. No a dnes už se naučili bojovat společně. Každou novou věc se musíme nejdřív naučit. Dnes už dělníci vědí, že teď hned mohou dosáhnout jen úlev, budou-li postupovat společně — a lid si zatím zvyká na společný odpor a stále více se připravuje k velkému, rozhodujícímu boji. Také rolníci se naučí, jak se mají postavit proti těm nejhorším zlodějům, jak mají společně žádat úlevy a jak se mají krok za krokem, vytrvale a všude připravovat k velké bitvě za svobodu. Uvědomělých dělníků a rolníků bude stále víc, svazy vesnických sociálních demokratů budou čím dál pevnější a každý případ statkářské poroby, popskeho vydírání, policejní surovosti nebo šikanování nadřízenými úřady bude otvírat lidem stále více oči, učit je klást společný odpor, učit je myšlence, že je nutné násilím si vymoci změnu státního zřízení.

Řekli jsme už na začátku této knihy, že pracující lid ve městech vychází teď do ulic a na náměstí, otevřeně a veřejně žádá *svobodu*, píše na své prapory heslo a volá: „Pryč se samoděržavím!“ Brzy přijde den, kdy pracující lid ve městech povstane nejen proto, aby prošel ulicemi s hesly, ale povstane k velkému, poslednímu boji, kdy dělníci svorně prohlásí: „Buď padneme v boji, nebo si vybojujeme svobodu!“, kdy se na místo stovek zabitých a padlých postaví tisíce nových, ještě odhodlanějších bojovníků. Rolníci pak povstanou, povstanou v celém Rusku a půjdou na pomoc městským dělníkům, půjdou se bít na život a na smrt za svobodu rolníků a dělníků. A pak je nezadrží ani hordy carských vojáků. Pracující lid zvítězí a dělnická třída vykročí po prostorné, široké cestě, aby osvobodila všechny

pracující od veškerého útlaku, a využije svobody k boji za socialismus!

PROGRAM
SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ
DĚLNICKÉ STRANY RUSKA
NAVRŽENÝ LISTEM JISKRA
SPOLU S ČASOPISEM
ZARJA^[143]

Řekli jsme už, co je to program, k čemu je ho třeba a proč jedině sociálně demokratická strana přichází s určitým a jasným programem. S konečnou platností může program schválit jedině sjezd naší strany, tj. shromáždění zástupců všech stranických pracovníků. A takový sjezd připravuje organizační výbor právě teď. Velmi mnoho výborů naší strany už však otevřeně prohlásilo, že s Jiskrou souhlasí, že ji uznává za ústřední stranický list. Proto může náš návrh programu až do sjezdu úplně postačit k přesnému obeznání s tím, co chtějí sociální demokraté, a pokládáme tedy za nutné zařadit tento návrh v plném znění jako přílohu k naší knize^[53].

Bez vysvětlení ovšem nepochopí každý dělník všechno, co je v programu řečeno. Mnoho významných socialistů se podílelo na vypracování sociálně demokratického učení, které pak dokončil Marx a Engels; dělníci na celém světě mnoho prožili, než získali zkušenosti, které chceme využít, z nichž chceme ve svém programu vycházet. Proto se dělníci musí učit sociálně demokratickému učení, aby pochopili každé slovo programu, *svého* programu, *své* bojové zástavy. A dělníci obzvlášť dobře chápou a osvojují si sociálně demokratický program, protože se v tomto programu mluví o tom, co viděl a zažil každý přemýšlivý dělník. Ať se nikdo nedá odradit tím, že se snad zdá pochopení programu „obtížné“: čím déle bude každý dělník číst a čím

víc přemýšlet, čím víc bude mít zkušeností v boji, tím lépe jej bude chápat. Každý člověk by měl promyslet a posoudit celý program sociálních demokratů, měl by mít neustále na paměti *všechno, co sociální demokraté chtějí a co si myslí o osvobození* všeho pracujícího lidu. Sociální demokraté chtějí, aby každý člověk jasně a přesně do všech důsledků znal celou pravdu o tom, co je to sociálně demokratická strana.

Podrobně zde celý program vysvětlovat nemůžeme. Na to by musela být zvláštní kniha. Uvedeme jen ve stručnosti, o čem program pojednává, a poradíme čtenáři, aby si vzal na pomoc dvě knihy. Jednu napsal německý sociální demokrat Karl Kautsky, jmenuje se *Erfurtský program*^[43] a je přeložena do ruštiny. Druhá, *Dělnická otázka v Rusku*^[80], je od ruského sociálního demokrata L. Martova. Tyto knihy pomohou pochopit celý náš program.

Každou část našeho programu označujeme zvláštním písmenem (viz dále program) a uvádíme, co se říká v každé z těchto částí.

A. Na samém začátku se říká, že na celém světě bojuje proletariát za své osvobození a že ruský proletariát je pouze jedním oddílem světové armády dělnické třídy všech zemí.

B. Dále se mluví o tom, jaké buržoazní zřízení existuje téměř ve všech zemích na světě, tedy i v Rusku. Jak nuzně a bídně žije většina obyvatelstva, která pracuje na velko-
statkáře a kapitalisty, jak drobní řemeslníci a rolníci přicházejí na mizinu, zatímco velké továrny rostou, jak kapitál vysává jednak samotného dělníka, ale i jeho ženu a děti, jak se zhoršuje postavení dělnické třídy, jak se zvyšuje nezaměstnanost a bída.

C. Potom se mluví o organizaci dělníků, o jejich boji a o velikém cíli tohoto boje: osvobodit všechny utlačované, skoncovat s veškerým útlačováním chudých bohatými. Zde se také vysvětluje, proč dělnická třída je stále silnější a proč musí rozhodně zvítězit nad všemi svými nepřáteli, nad všemi obhájci buržoazie.

D. Dále se mluví o tom, proč jsou ve všech zemích usta-

veny sociálně demokratické strany, jak pomáhají dělnické třídě bojovat, jak dělníky sjednocují a usměrňují, jak je vzdělávají a připravují k velkému boji.

E. Dále se uvádí, proč se v Rusku žije lidu ještě hůř než v jiných zemích, jakým zlem je carské samoděržaví, jak je nejdřív musíme svrhnout a pak v Rusku nastolit volenou vládu lidu.

F. Jaké zlepšení má přinést všemu lidu volená vláda? Mluvíme o tom ve své knížce a pojednává o tom také program.

G. Potom se v programu uvádí, o jaká zlepšení pro celou dělnickou třídu máme usilovat už teď, aby se jí žilo lépe a mohla svobodněji bojovat za socialismus.

H. V programu jsou zvlášť uvedena zlepšení, o která se má především usilovat pro všechny rolníky, aby mohla vesnická chudina snadněji a svobodněji vést třídní boj jak proti vesnické, tak proti veškeré ruské buržoazii.

I. A konečně sociálně demokratická strana varuje lid, aby nevěřil žádným slibům ani sladkým řečem policie a úředníků a bojoval ze všech sil za okamžité svolání svobodného shromáždění zástupců všeho lidu.

PAN STRUVE USVĚDČEN SVÝM SPOLUPRACOVNÍKEM

Sedmnácté číslo časopisu *Osvobožděníje*^[91] příjemně překvapilo celou Jiskru a zejména pisatele těchto řádek. Jiskru proto, že mohla se zadostiučiněním sledovat jistý výsledek svého úsilí postrčit pana Struveho doleva, že si se zadostiučiněním přečetla ostrou kritiku polovičatosti od pana S. S., dočetla se o úmyslu „osvobožďenovců“ založit „otevřeně a nekompromisně konstituční stranu“, která by ve svém programu žádala všeobecné volební právo. Pisatele těchto řádek to příjemně překvapilo proto, že pan S. S., „který významně spolupracoval“ na prohlášení Jménem ruských konstitucionalistů v 1. čísle časopisu *Osvobožděníje*, a není tedy jen pouhým spolupracovníkem, ale do jisté míry *představeným* pana Struveho, nám prokázal nečekaně velkou službu v polemice *proti panu Struvemu*. Dovolím si začít tímto druhým bodem. V časopise *Zarja* č. 2/3 jsem polemizoval v článku *Pronásledovatelé zemstva a Hannibalové liberalismu** s panem R. N. S., autorem předmluvy^[180] ke známému Vitteho memorandu^[10]. Poukázal jsem tam na to, že celé stanovisko pana R. N. S. je jaksi obojaké, protože mluví o hannibalovské přísaze bojovat proti samoděržaví a současně se obrací s medovými řeči k těm, co mají moc, k moudrým konzervativcům, a současně razí „heslo“: „Práva a mocensky silné zemstvo“ atd. atd. Veřejnost se nyní dověděla z druhého vydání „memoranda“^[11], že pan R. N. S. není nikdo jiný než pan Struve. Moje kritika byla panu Struvemu natolik proti mysli, že se na mě obořil s tuze dlouhou a tuze rozzlobenou „poznámkou k poznámce“.

* Viz *Sebrané spisy* 5, Praha 1981, s. 37–85. *Red.*

Podívejme se na argumenty pana Štruveho.

Jako první příklad „neodůvodněnosti a nespravedlivosti“ mých „polemických perel“ uvádí, že jsem mluvil o antipatii pana Štruveho k revolucionářům přes jeho „prý zcela jasné prohlášení“. Uvedme toto prohlášení v plném znění. „Toto vysvědčení, které zemstvu vystavila sama byrokracie,“ píše pan Štruve, „je skvělou odpovědí všem, kdo pro nedostatečné politické vzdělání nebo z nadměrné záliby v revolučních frázích nechtěli a nechtějí vidět obrovský politický význam ruského zemstva a jeho legální kulturní činnosti.“ V poznámce k této tirádě pan Štruve dodává: „Těmito slovy se naprosto nechceme dotknout revolucionářů, u nichž si musíme vážít především mravní statečnosti v boji proti zvlí.“

Tak vypadají „věcné důkazy“ o neodůvodněné a nespravedlivé kritice. Ponechme na čtenáři, aby posoudil, kdo má pravdu, zda ten, komu bylo toto prohlášení naprosto jasné, nebo ten, kdo říkal, že pan Štruve se dostává z bláta do louže, když „se dotýká“ (*neuvádí přesně kterých*) revolucionářů nejen „anonymním“ (neznámo proti komu namířeným) obviněním z nevzdělanosti, ale i předpokladem, že pilulka obvinění z nevzdělanosti se snadněji spolkně, když se pocukruje uznalými slovy o jejich „mravní statečnosti“.

Já k tomu jen dodám: proti gustu žádný dišputát. Mnoho liberálů pokládá za vrchol taktu a moudrosti vystavovat revolucionářům vysvědčení o statečnosti a přitom se dívat na jejich program spatra jako na pouhé fráze, jako na projev nedostatečného politického vzdělání, a *ani se nepokusit o věcnou analýzu* jejich názorů. Podle nás to není takt ani moudrost, ale nedůstojné uhýbání. Každý má své gusta. Ruským Thiersům se samozřejmě líbí salónně vybrané, parlamentně bezúhonné *oportunistické fráze* skutečných Thiersů.

Pojďme dále. Představte si: prý jsem „předstíral, že nechápu, že heslo ‚mocensky silné celoruské zemstvo‘ znamená

požadovat ústavu“, a moje úvahy o tom prý (panu Struvemu) „jen znovu potvrdily, jak se v naší zahraniční publicistice rozmohly revoluční fráze, nadto ještě nenávistné a tendenční (tomuto nechutnému publicistickému stylu se obzvlášť daří na stránkách Jiskry a Zarje)“ — druhé vydání memoranda, s. XII. Pokud jde o nenávist a tendenčnost, těžko se o to můžeme s panem Struvem přít, protože on považuje za výtku to, co nám připadá jako kompliment. Tendenčností nazývají liberálové i mnozí radikálové skálopevné přesvědčení, kdežto „nenávistí“ je pro ně ostrá kritika mylných názorů. Tady se nedá nic dělat. Mea culpa, mea maxima culpa! Byl jsem a zůstanu i nadále „nenávistný a tendenční“ vůči pánům Struvům. A teď druhé obvinění — k podstatě věci. Předstíral jsem, že věc nechápu, že jsem to doopravdy nepochopil, anebo to ani nešlo pochopit? Tak zní otázka.

Tvrdil jsem, že heslo „Práva a mocensky silné zemstvo“ znamená nedůstojné koketování s politickými předsudky širokých mas ruských liberálů, že to „*není prapor, který pomáhá odlišovat nepřátele od spojenců*“ (to podtrhuji!), ale „onuce, která jen umožní těm nejméně spolehlivým lidem vetřít se do hnutí“ (Zarja, č. 2/3, s. 95).^{*} Ptám se vás všech: kde tu co „předstírám“?? Říkám přímo a jasně, že tento prapor považuji za onuci, a dostávám odpověď, že se tvářím nechápavě! Ale vždyť to není nic jiného než další uhýbání před *meritorním* rozbořem otázky, před rozbořem otázky, zda se „heslo“ hodí spíš za prapor, nebo spíš za onuci!

A nejen to. Díky laskavé pomoci pana S. S. mohu teď *fakticky dokázat* něco mnohem důležitějšího. Mohu dokázat, že pan Struve „nedůstojně koketoval“ nejen s šosáckým doktrinářstvím, které by chtělo vládu obměkčit svou skromností, a nejen s pošetilým přáním sjednotit „liberály“ na minimum, ale že i vyloženě, *přímo* „koketoval“ se stoupenci *samoděržavi*, o nichž pan Struve dobře ví. Pan S. S. usvědčuje

* Viz Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 80–81. *Red.*

pana Struveho nemilosrdně a neodvratně, když říká, že „nejasné a obojaké (slyšte!) slavjanofilské heslo ‚zemský sněm‘“ se razí proto, aby se snadněji prosadil „nepřirozený svazek“ konstitučních liberálů s liberálními stoupenci ideálního samoděržaví. Podle pana S. S. to není nic více a nic méně než „politický tanec mezi vejci“!! A pan Struve se k tomu hlásí..., když označuje heslo zemského sněmu „za neurčité a *pro svou neurčitost cenné* (podtrženo námi!) a zároveň i nebezpečné“.

Povedené, vidíte? Když sociální demokrat označil *ještě neurčitější* heslo (mocensky silné zemstvo) za nedůstojné koketování, zahalil se pan Struve do tógy uražené nevinosti a afektovaně podotknul, že předstíráme nepochopení. Ale když liberál pan S. S. *opakoval totéž*, pan Struve se mu zdvořile uklonil a přijal to! Neurčité heslo bylo pro pana Struveho *cenné* právě pro svou neurčitost a pan Struve se nijak nestydí přiznat, že je ochoten razit i nebezpečná hesla *podle toho, odkud vane vítr*. Když to vypadá, že sílu a autoritu má pan Šipov, redaktor liberálního orgánu honem začne mluvit o mocensky silném zemstvu. Když to vypadá, že sílu a autoritu má pan S. S., redaktor liberálního orgánu začne rychle o ústavě a všeobecném volebním právu! Pěkný obrázek politických mravů a politické morálky v liberálním táboře... Pan Struve zapomíná jen na to, jakou asi cenu budou mít jeho prohlášení po této velkolepé metamorfóze: v lednu 1901 žádá pan Struve „práva a mocensky silné zemstvo“; v prosinci 1902 prohlašuje, že když někdo nechápe, že to znamená požadovat ústavu, pak „se přetváří“; v únoru 1903 pan Struve prohlašuje, že v podstatě nikdy nepochyboval o oprávněnosti všeobecného volebního práva a že neurčité heslo zemského sněmu bylo *cenné* právě pro svou neurčitost. Ptáme se, *jakým právem* může teď kterýkoli politik, kterýkoli ruský občan tvrdit, že *pan Struve zítra nepřijde s novým heslem, „cenným pro jeho neurčitost“??*

Přejdeme k poslednímu bodu odpovědi pana Struveho. „Což to nejsou revoluční fráze,“ ptá se, „nebo zcela ne-

životné doktrinárství, uvažuje-li pan T. P. o zemstvu jako o nástroji k upevnění samoděržaví?“ Pan Struve v tom vidí jednak myšlenku převzatou od slavjanofilů⁶⁶, jednak ztotožnění se s Goremykinem a jednak Herkulovy sloupy mrtvé doktríny. Pan Struve není vůbec s to pochopit *revoluční* vztah k polovičatým reformám, jejichž úkolem je *vyhnout se revoluci*. Panu Struvemu připadá každý, kdo poukazuje na dvojakou hru reformátorů shora, jako slavjanofil a reakcionář — právě tak, jako všichni evropští Yvessové Guyotové prohlašují za reakční socialistickou kritiku soukromého vlastnictví! Není ovšem divu, že *jakmile se stal* pan Struve reformátorem, ztratil schopnost chápat obojakost reforem a jejich význam jako nástroje k upevnění panství vládnoucích kruhů, k upevnění tohoto panství i za cenu oktrojování reforem. Jenže... byly doby, kdy pan Struve tomuto podivuhodně složitému mechanismu rozuměl. Je to už dávno, kdy byl ještě „tak trochu marxistou“ a kdy jsme společně bojovali proti narodníkům na stránkách dnes již neexistujícího časopisu *Novoje slovo*⁶⁷. V červencovém čísle tohoto časopisu z roku 1897 psal pan Struve o N. V. Vodovozovovi: „Pamatuji se, jak jsme se roku 1890 — právě jsem se vrátil z letní cesty po Německu, bohaté na nové a silné dojmy — dali na ulici do řeči o politice a reformátorských plánech Viléma II. Vodovozov je považoval za významné a nesouhlasil se mnou, protože pro mne byl už tehdy (a dnes tím spíš) význam faktů a myšlenky takzvané sociální monarchie definitivně vyřešen v negativním smyslu. Vodovozov posuzoval *myšlenku* sociální reformy odtrženě od reálných společenských sil, podmiňujících její vznik. Proto je pro něho katolický socialismus především svérázným ideovým hnutím za sociální reformu, a nikoli specifickou formou obranné reakce evropské buržoazie a zčásti i posledních trosek evropského feudalismu proti vzrůstajícímu se dělnickému hnutí...“^[183] Tak to vidíte: v dávno minulých dobách, v době mladického nadšení, pan Struve chápal,

že reformy mohou být obrannou reakcí, tj. opatřením chránícím vládnoucí třídu před pádem, opatřením, které je namířeno proti revoluční třídě, přestože postavení této třídy zlepšuje. A já se teď čtenáře ptám: kdo tedy má pravdu? Vyslovil jsem „revoluční frázi“ já, když jsem odhaloval reformistickou jednostrannost postoje pana Struveho k takové reformě, jako je zemstvo? Nebo pan Struve *zmoudřel* a „jednou provždy“ opustil stanovisko revoluční třídy, které kdysi (prý jednou provždy) zaujal? Stal jsem se já stoupencem slavjanofilů a Goremykina, anebo panu Struvenu vystačily „silné dojmy“ z cesty po socialistickém Německu všeho všudy jen na několik let??

Ano, ano, představy o *síle* dojmů, o síle přesvědčení, o významu přesvědčení, o slučitelnosti politické morálky a politického přesvědčení s vytyčováním hesel, cenných pro jejich neurčitost, bývají různé...

Na závěr musím ještě uvést některá prohlášení pana Struveho, která značně „kalf“ příznivý dojem z jeho obratu doleva. Pan Struve vznesl teprve jeden demokratický požadavek (všeobecného volebního práva) a už honem mluví o „liberálně demokratické straně“. Není to trošičku předčasně? Nebylo by lépe *nejdříve* přesně uvést všechny ty *demokratické* přeměny, na kterých strana *bezpodmínečně* trvá nejen v programu agrárním a dělnickém, ale i v programu *politickém*, a teprve potom si vyvěsit firmu, teprve potom si dělat nárok na povýšení z „kategorie“ liberálů do kategorie liberálních demokratů? Vždyť všeobecné volební právo představuje *minimum* demokratismu, jež uznávají dokonce i někteří konzervativci, kteří se (v Evropě) už s volbami vůbec smířili. A dál za toto minimum pan Struve nějak nejde ani v 17., ani v 18. čísle^[182]. Povšimněme si dále jeho kuriózní poznámky, že problém socialismu musí liberálně demokratická strana ponechat zcela stranou „především proto, že socialismus je ve skutečnosti teprve problém“. Ale není to náhodou proto, velevážený pane Struve, že „liberálně demokratické“ vrstvy ruské společnosti vyjadřují

zájmy tříd, které se stavějí proti socialistickým požadavkům proletariátu? To jen tak na okraj, opakuji, abych předvedl nové metody, jakými teď páni liberálové „odmítají“ socialismus. Pan Struve má samozřejmě v podstatě pravdu, že liberálně „demokratická“ strana není strana socialistická a že by se ani neslušelo, aby se jako socialistická tvářila.

O taktice nové strany se pan Struve vyjadřuje co nejvyhýbavěji. Je to velká škoda. A ještě větší škoda je, že znovu a znovu opakuje a zdůrazňuje nutnost „dvojjediné taktiky“ a míní tím „obratné, pružné a důsledné spojování“ legálních a ilegálních metod činnosti. V nejlepší případě je to uhýbání před naléhavými otázkami metod *ilegální* činnosti. A tento problém je naléhavý, protože teprve soustavná ilegální činnost fakticky utváří profil *strany*. V nejhorším případě je to pak opakování těch vytáček, kterých pan Struve užíval, když psal o „právech a mocensky silném zemstvu“, a nikoli o otevřeně a nekompromisně konstituční a „demokratické“ straně. Každá ilegální strana „spojuje“ ilegální a legální akce *v tom smyslu*, že se opírá o masy, které se přímo nepodílejí na „ilegální práci“, že podporuje legální protesty, využívá legálních možností propagandy, organizace aj. To je všeobecně známo, a mluví-li se o taktice *ilegální strany*, je tím míněno něco jiného. Je tím míněno, že tato strana je bezvýhradně pro *boj*, že vypracovává metody boje, že členové strany *se nesmějí omezovat* pouze na legální protesty, ale *naprosto všechno* podřídit zájmům a požadavkům revolučního boje. Neexistuje-li soustavná ilegální činnost a revoluční boj, pak neexistuje ani *strana*, která by skutečně mohla být *konstituční* (a tím méně demokratická). A nelze způsobit větší škodu našemu boji, než když *se* revoluční práce opírající se o široké masy, využívající velkých organizací a pomáhající politicky vychovávat legální pracovníky, *zaměňuje* za práci *omezenou* rámcem legality.

LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT

(NEBOLI PŘIBLIŽNĚ:
VRÁNA K VRÁNĚ SEDÁ)

Proslulý minimální agrární program našich socialistů-revolucionářů (družstevnictví a socializace) obohatil ruské socialistické myšlení a ruské revoluční hnutí v červnu 1902. Německá kniha známého oportunisty (a bernsteinovce⁶⁸) Eduarda Davida Socialismus a zemědělství^[205] vyšla v únoru 1903. Zřejmě se tedy vůbec nedá mluvit o tom, že by pozdější výtvor oportunistického myšlení mohl být předlohou pro předcházející procvičování „socialisticko-revolučního“ myšlení. Jenže jak si potom vysvětlit překvapivou, do očí bijící shodu, ba až totožnost zásad v programu ruských socialistů-revolucionářů a německých oportunistů? Že by nakonec byla „předlohou“ Revoljucionnaja Rossi-ja^[118], kdežto „základní“ (podle vyjádření dopisovatele^[32] listu Russkije vědomosti⁶⁹) Davidova práce kopíí? Celou Davidovou „prací“ se jako červená nit vinou dvě základní myšlenky a jim odpovídající dva hlavní body programu. David opěvuje zemědělská družstva, slibuje si od nich jen samé blaho a žádá, aby sociální demokracie napomáhala jejich rozvoji, ale vůbec nevidí (zrovna tak jako naši socialisté-revolucionáři) buržoazní povahu těchto sdružení drobných hospodářů s malými i velkými kapitalisty v zemědělství. David žádá, aby se velká zemědělská hospodářství přeměnila v hospodářství drobná, a raduje se z výhodnosti a racionálnosti, hospodárnosti a produktivnosti hospodářství „des Arbeitsbauern“, doslova přeloženo „pracujícího rolníka“. Navrhuje, aby svrchované právo

na půdu a na užívání půdy právě těchto drobných „pracujících rolníků“ měla společnost. Německý oportunistu tu nepochybně okopíroval názory ruských „socialistů-revolucionářů“! Že má „pracující rolník“ v dnešní společnosti maloburžoazní postavení, že tvoří přechodný článek mezi buržoazií a proletariátem, že se snaží „dostat nahoru“ (to znamená stát se stoprocentním buržujem) za cenu šetrnosti, přičinlivosti, uskrovnění v jídle a dřiny až do úpadu, za cenu vykořisťování práce zemědělských „pracovníků“ — to ovšem německý maloburžoazní oportunistu ani ruští maloburžoazní „socialisté-revolucionáři“ přirozeně nevidí.

Ano, ano, les beaux esprits se rencontrent, a rozluštění této na první pohled složité hádanky znamená zjistit, co je kopie a co originál. Myšlenky vyjadřující potřeby, zájmy, snahy a tužby určité třídy víří ve vzduchu a jejich totožnost nelze zastřít ani oportunistickými, ani „socialisticko-revolučními“ frázemi. Šídlo v pytli neutajíš.

Ve všech evropských zemích, Rusko nevyjímaje, neustále postupuje jednak „vytlačování“, jednak úpadek maloburžoazie, což se neprojevuje vždycky jejím přímým a bezprostředním vytlačováním, ale v obrovské spoustě případů vede ke snižování její úlohy v hospodářském životě, ke zhoršování jejích životních podmínek, k prohlubování její existenční nejistoty. Všechno se proti ní spiklo: technický pokrok velkých hospodářství v průmyslu i zemědělství, rozvoj velkých obchodů, rozmach podnikatelských společností, kartelů a trustů a dokonce i rostoucí počet spotřebitelských družstev a municipálních podniků. A současně s tímto „vytlačováním“ maloburžoazie v zemědělství a v průmyslu vzniká a rozvíjí se „nový střední stav“, jak říkají Němci, nová maloburžoazní vrstva, inteligence, pro kterou je také stále těžší a těžší žít v kapitalistické společnosti a která se na tuto společnost vesměs dívá z hlediska malovýrobce. Je zcela přirozené, že z toho pak naprosto nevyhnutelně vyplývá velké rozšíření a neustálé obrozování

nejrůznějších forem maloburžoazních myšlenek a učení. Je zcela přirozené, že ruský „socialista-revolucionář“, který je plně v zajetí myšlenek maloburžoazního nacionalismu, jako „vrána k vráně“ usedá k evropskému reformistovi a oportunistovi, jenž, chce-li být důsledný, musí nutně dospět až k proudhonismu⁷⁰. A právě tímto termínem charakterizoval Kautsky^[213] naprosto správně i Davidovy názory a program.

Řekli jsme „chce-li být důsledný“ a dostali jsme se tím k onomu podstatnému specifickému rysu, kterým se liší dnešní socialisté-revolucionáři od starých ruských nacionalistů a přinejmenším od některých evropských oportunistů a který nelze nazvat jinak než avanturismus. Avanturismus neuvažuje o důslednosti, snaží se jen vystihnout pravý okamžik, využít ideového boje, aby ospravedlnil a udržel si svou bezideovost. Starý ruský nacionalista chtěl být důsledný a hájil, hlásal a vyznával svůj zvláštní program. David chce být důsledný a kategoricky se staví proti celé „marxistické agrární teorii“, kategoricky hlásá a vyznává přeměnu velkých hospodářství v drobná a alespoň se nebojí vyrukovat se svým vlastním názorem, nebojí se vystoupit otevřeně jako obhájce drobného hospodářství. Naši socialisté-revolucionáři... jak bych to vyjádřil co nejvybraněji?... jsou daleko „prozíravější“. Nikdy se kategoricky nepostaví proti Marxovi, chraň bůh! Naopak, kudy chodí, tudy trousí citáty z Marxe a Engelse a se slzami v očích ujišťují, že s nimi *skoro* ve všem souhlasí. Nehrnou se do boje proti Liebknechtovi a Kautskému, naopak, jsou hluboce a upřímně přesvědčeni, že Liebknecht byl socialista-revolucionář, věřte nebo nevěřte, socialista-revolucionář. Základně nevystupují jako obhájci drobného hospodářství, naopak, jsou tělem i duší pro „socializaci půdy“ a jen náhodou se někdy podřeknou, že tato rozsáhlá rusko-holandská socializace znamená, co si kdo přeje: přechod půdy do vlastnictví společnosti i do užívání pracujících (zrovna jako u Davida!), popřípadě jen odevzdání půdy do rukou

rolníků nebo konečně v „nejjednodušším“ případě — přidělování půdy zdarma...

„Prozíravé“ metody našich socialistů-revolucionářů známe už tak dokonale, že si dovolíme na závěr dát jim jednu dobrou radu.

Dostali jste se, pánové, do dosti ošemetné situace, jen co je pravda. Celý čas jste ujišťovali, že nemáte nic společného ani s oportunistem a s reformismem na Západě, ani s maloburžoazními sympatiemi k „výhodnému“ drobnému hospodářství — a najednou se objeví kniha známého oportunisty a stoupence drobného hospodářství, který s dojemným puntičkářstvím „kopíruje“ váš „sociálně revoluční“ program! A jste, abychom tak řekli, v bryndě. Ale jen klid, snadno se z ní dostanete. Stačí jen... ocitovat Kautského.

Ať si čtenáři nemyslí, že jsem se spletl. Vůbec ne. Kautsky potírá proudhonovce Davida, a *právě proto* musí socialisté-revolucionáři, jinak s Davidem solidární, ocitovat Kautského přesně tak, jak už jednou ocitovali Engelse. Vezměte si 14. číslo listu *Revolucionnaja Rossija*^[141] a tam se na stránce sedm dočtete, že „změna v taktice“ sociálních demokratů vůči rolnictvu „byla stvrzena“ (!!) jedním z otců vědeckého socialismu Engelsem — Engelsem, který se pustil do francouzských soudruhů za to, že změnili taktiku!⁷¹ Jak se dá dokázat toto eskamotérské tvrzení? Velice jednoduše. Musí se především „ocitovat“ Engelseva slova, že je rozhodně na straně drobného rolníka (a zamlčet, že táž myšlenka je vyjádřena v programu ruských sociálních demokratů, který volá všechny pracující na stranu proletariátu!). Za druhé se musí o „ústupcích bernsteinismu“, kterých se dopouštějí francouzští soudruzi, měnící taktiku, říci: „*Viz skvělou kritiku těchto ústupků u Engelse.*“ Radíme pánům socialistům-revolucionářům, aby použili této osvědčené metody i nyní. Davidova kniha potvrdila změnu taktiky v agrární otázce. Teď už se nedá neuznat, že lze setrvat v řadách sociálně demokratické strany s programem „družstevnictví a socializace“; to

mohou nevidět jen dogmatikové a ortodoxové. Na druhé straně se ovšem musí uznat, že David na rozdíl od šlechtických socialistů-revolucionářů dělá bernsteinismu jisté ústupky. „Viz skvělou kritiku těchto ústupků u Kautského.“

Vážně, pánové, zkuste to. Třeba vám to zase vyjde.

Jiskra, č. 38
15. dubna 1903

Podle textu Jiskry

ODPOVĚĎ NA KRITIKU NAŠEHO NÁVRHU PROGRAMU 72

Soudruh X odmítá třetí a čtvrtý bod agrární části našeho návrhu^[144] a předkládá svůj návrh, v němž revidoval všechny body včetně všeobecného úvodu k agrárnímu programu. Posudme nejdříve námítky soudruha X proti našemu návrhu a potom jeho vlastní návrh.

Proti třetímu bodu soudruh X namítá, že námi navrhaná konfiskace klášterních (rádi bychom dodali: i církevních) a údělných statků by znamenala, že by si tuto půdu rozebrali za pakatel kapitalisté. Právě ti, kdo rolníky okrádají, by za tyto nakradené peníze pozemky skupili, říká. K tomu poznamenejme, že mluví-li soudruh X o prodeji konfiskovaných statků, dospívá k svévolnému závěru, který není v našem programu obsažen. Konfiskace znamená vyvlastnění majetku bez náhrady. Jedině o takovém vyvlastnění mluvíme. O tom, zda tyto pozemky prodat, komu a jak je prodat, v jakém pořadí a za jakých podmínek, není v našem návrhu programu ani slovo. Nesvazujeme si ruce a ponecháváme si úplnou volnost stanovit nejúčelnější formu, jak naložit s konfiskovaným majetkem tehdy, až bude zkonfiskován, až budou jasné všechny sociální a politické podmínky této konfiskace. Návrh soudruha X se v tomto směru od našeho návrhu liší, protože vyžaduje nejen konfiskaci, ale i odevzdání konfiskované půdy „do vlastnictví demokratického státu, aby jí mohlo co nejvhodněji užívat obyvatelstvo“. Soudruh X tedy vylučuje jednu z forem disponování se zkonfiskovaným majetkem (rozprodej) a nestanoví přesně žádnou konkrétní formu (neboť zůstává nejasné, v čem vlastně spočívá nebo bude

spočívat nebo má spočívat „nejvhodnější“ užívání půdy a které třídy „obyvatelstva“ a za jakých podmínek mají získat právo na její užívání). Takže soudruh X stejně nepřináší žádné konkrétní řešení otázky, jak naložit s konfiskovanou půdou (a ani je předem přinést nemůže), a rozprodej jako jeden z možných způsobů zbytečně vylučuje. Bylo by nesprávné říkat, že sociální demokracie bude vždy a za všech okolností proti rozprodeji. V policejním třídním, byť i konstitučním státě může být často třída vlastníků daleko spolehlivější oporou demokracie než třída pachtýřů závislých na tomto státě. To za první. A za druhé, aby se z konfiskace nestal „dar kapitalistům“, na to pamatuje (pokud se na něco takového dá vůbec pamatovat při formulování programu) daleko víc náš návrh než návrh soudruha X. Připusťme opravdu to nejhorší: připusťme, že dělnická strana nedokázala přes všechno své úsilí udržet na uzdě zvlí a ziskuchtivost kapitalistů.* V tom případě formulace soudruha X plně umožňuje, aby konfiskovanou půdu „nejvhodněji“ užívala kapitalistická třída „obyvatelstva“. Naproti tomu naše formulace nespojuje hlavní požadavek s formou jeho realizace, zato však chce přesně stanovit, jak budou použity částky získané touto realizací. Když soudruh X říká, že „sociálně demokratická strana na sebe nemůže vzít úkol rozhodnout předem, v jaké konkrétní formě použije lidový zastupitelský orgán pozemkový fond, který bude mít v rukou“, pak směšuje dvě různé věci: *způsob* realizace (jinými slovy: „formu užívání“) fondu a *použití* částek získaných realizací. Soudruh X ponechává otázku použití těchto částek zcela otevřenou a v otázce způsobu realizace si — i když jen částečně — svazuje ruce a tím náš návrh dvojnásob zhoršuje.

Právě tak nemá podle našeho názoru soudruh X pravdu, když nám namítá: „Dostat zpátky výkupné od šlechticů také není možné, protože mnozí z nich už všechno roz-

* A pokud ji *dokážeme* udržet na uzdě, pak se ani z rozprodeje nestane rozkrádání a dar kapitalistům.

házeli.“ To vlastně ani není žádná námitka, protože my vůbec nenavrhujeme „dostat něco zpátky“, nýbrž navrhuje zvláštní daň. Soudruh X sám uvádí ve své stati údaje, že velcí pozemkoví vlastníci si „odřezávali“ zvláště velký kus rolnické půdy pro sebe a že si někdy zabírali až *tři čtvrtiny* rolnické půdy. Je proto zcela přirozené žádat, aby velkým šlechtickým pozemkovým vlastníkům byla uložena zvláštní daň. A je rovněž zcela přirozené, aby částky takto získané byly použity k onomu zvláštnímu účelu, který žádáme, neboť *kromě* obecného úkolu vrátit lidu všechny důchody, které stát dostává (což je úkol plně uskutečnitelný až za socialismu), vyvstane před osvobozeným Ruskem nutně ještě jeden speciální a zvláště naléhavý úkol, totiž povznést životní úroveň rolníků, poskytnout účinnou pomoc mase hladových ubožáků, kterých za našeho absolutistického zřízení tak rychle přibývá.

Přejdeme ke čtvrtému bodu, který soudruh X úplně zavrhuje, přestože probírá pouze jeho první část, totiž odřezky, a ani slovem se nezmiňuje o části druhé, která pojednává o odstranění pozůstatků nevolnictví, přetrvávajících v různé podobě v různých končinách státu. Začneme jednou formální autorovou poznámkou: vidí rozpor v tom, že žádáme odstranění stavů, ale chceme zřizovat rolnické, tj. stavovské výbory. Ve skutečnosti je tu rozpor jen zdánlivý: k odstranění stavů je třeba „diktatury“ nejnižšího, utlačeného stavu, stejně jako k odstranění tříd vůbec, tedy i třídy proletariátu, je třeba diktatury proletariátu. Cílem celého našeho agrárního programu je odstranit nevolnické a stavovské tradice v agrárních vztazích a v tom můžeme apelovat jedině na nejnižší stav, to jest na ty, kdo jsou těmito pozůstatky nevolnictví utlačováni.

Hlavní autorova námitka zní v podstatě takto: „Sotva lze dokázat,“ že odřezky jsou hlavním základem soustavy odpracovávání, neboť velikost těchto odřezků závisela na tom, zda byli rolníci za nevolnictví povinni platit obrok, to znamená, zda měli hodně pozemků, anebo zda byli po-

vinni robotou, to znamená, zda měli málo pozemků. „Velikost odřezků a jejich význam je podmíněn kombinací historických podmínek,“ takže například ve volském újezdu mají malé statky nepatrné, kdežto velké statky obrovské procento odřezků. Takto autor uvažuje a nepozoruje, že se vzdaluje problému. Odřezky jsou nepochybně rozděleny velmi nerovnoměrně, což závisí na kombinaci nejrůznějších podmínek (mezi jiným i na takové věci, jako byla roboty nebo obrok za nevolnictví). Co to však dokazuje? Cožpak soustava odpracovávání není rovněž rozdělena velmi nerovnoměrně? A není snad její existence rovněž určována kombinací nejrůznějších historických podmínek? Autor se pokouší vyvrátit *souvislost* mezi odřezky a soustavou odpracovávání, ale uvažuje jen o příčinách vzniku odřezků a o rozdílech v jejich velikosti, kdežto o této souvislosti neříká vůbec nic. Jen jednou vyslovuje tvrzení, které se už skoro dotýká podstaty jeho teze, jenže právě v tomto tvrzení *nemá vůbec pravdu*. Shrnuje své úvahy o vlivu obroku nebo roboty a říká: „A tak tam, kde museli rolníci robotovat (*hlavně ve středoruské zemědělské oblasti*), budou tyto odřezky nepatrné, zatímco tam, kde platili obrok, se může veškerá statkářská půda skládat z ‚odřezků‘.“ Slova, která jsme podtrhli, obsahují závažnou chybu, jež rozbíjí celou autorovu argumentaci. Právě ve středoruské zemědělské oblasti, kde se nejvíce udržovala soustava odpracovávání a nejrůznější pozůstatky nevolnictví, nejsou odřezky „nepatrné“, ale obrovské, mnohem větší než v nečernozemním pásmu, kde převládal obrok nad robotou. Uvedu údaje k této otázce, které mi poskytl jeden soudruh, povoláním statistik.⁷³ Porovnal údaje z Vojenského statistického sborníku^[12] o pozemkové držbě statkářských rolníků před reformou se statistickými údaji o pozemkovém vlastnictví v roce 1878 a zjistil tak velikost odřezků v každé gubernii. Ukázalo se, že v devíti nečernozemních guberniích* měli

* Pskovská, Novgorodská, Tverská, Moskevská, Vladimírská, Smolenská, Kalužská, Jaroslavská a Kostromská.

statkářští rolníci před reformou 10 421 000 děsjatin, kdežto v roce 1878 jim zůstalo 9 746 000 děsjatin, tj. bylo odřezáno 675 000 děsjatin neboli 6,5 % půdy, tj. průměrně 72 800 děsjatin v každé gubernii. Naproti tomu ve čtrnácti černo-
zemních guberniích* měli rolníci 12 795 000 děsjatin a zůsta-
lo jim 9 996 000 děsjatin, tj. bylo odřezáno 2 799 000 děsjatin
neboli 21,9 %, v průměru 199 100 děsjatin v gubernii.
Výjimku tvoří jen třetí oblast, stepní, kde v pěti guberniích**
měli rolníci 2 203 000 děsjatin a zbylo jim 1 580 000 děsjatin,
tj. bylo odřezáno 623 000 děsjatin, čili 28,3 %, tj. v průměru
124 600 děsjatin v gubernii***. Tato oblast tvoří výjimku,
protože zde nad soustavou odpracovávání převládá kapitali-
stický způsob hospodaření, zatímco procento odřezků je
zde největší. Tato výjimka však spíš potvrzuje obecné pra-
vidlo, neboť zde vliv odřezků paralyzovaly tak významné
okolnosti, jako například největší rolnické přídělky i po odře-
zání půdy a největší fond volných pozemků ke zpachtování.
A tak autorův pokus zpochybnit souvislost mezi odřezky
a soustavou odpracovávání se tedy naprosto nezdařil.
Vcelku nelze pochybovat o tom, že tam, kde je nejvíce
rozšířena soustava odpracovávání v Rusku (středoruská
černozemní oblast), bylo zároveň i nejvíce odřezků.

* Orelská, Tulská, Rjazaňská, Kurská, Voroněžská, Tambovská,
Nižněnovgorodská, Simbirská, Kazaňská, Penzská, Saratovská, Černi-
govská, Charkovská a Poltavská (odřezáno 37 % půdy).

** Chersonská, Jekatěrinoslavská, Tavridská, Donská (přibližný
odhad) a Samarská.

*** Srovnáme-li tyto údaje o odřezcích ve třech oblastech s údaji
o procentu rolníků povinných robotou vzhledem k celkovému počtu
rolníků (podle materiálu redakčních komisí: viz sv. 32, s. 686 Ency-
klopedického slovníku, heslo Rolníci), dostaneme tento poměr: ne-
černozemní oblast (9 gubernií) — 6,5 % odřezků, 43,9 % rolníků
povinných robotou (průměr z údajů o devíti guberniích). Středoruská
černozemní oblast (14 gubernií) — 21,9 % odřezků, 76,0 % rolníků
povinných robotou. Stepní oblast (5 gubernií) — 28,3 % odřezků,
95,3 % rolníků povinných robotou. Poměr je tedy opačný, než jaký
chce dokázat soudruh X.

Podtrhujeme slovo „vcelku“, abychom odpověděli na další autorovy námitky. Slova našeho programu o vrácení těch pozemků, které byly odřezány a staly se nástrojem k zotročení rolníků, doplňuje autor otázkou v závorce: „A které se nestaly?“ Odpovíme mu, že program není návrh zákona o vrácení odřezků. Upřesňujeme a vysvětlujeme celkový význam odřezků a nemluvíme o jednotlivých případech. Ale je snad ještě možné pochybovat po tom všem, co bylo napsáno v narodnické literatuře o postavení rolníků po reformě, že odřezky vcelku slouží za nástroj nevolnického zotročení? Je snad ještě možné, ptáme se dále, popírat souvislost mezi odřezky a soustavou odpracovávání, když tato souvislost vyplývá z nejzákladnějších principů poreformní ekonomiky Ruska? Soustava odpracovávání je spojení práce pro statkáře s kapitalismem, „starého způsobu“ hospodaření s „moderním“, způsobu vykořisťování na základě přidělení půdy se způsobem vykořisťování na základě odebrání půdy. A uveďte mi názornější příklad novodobé roboty, než je soustava odpracovávání za odřezané pozemky (soustava, popsaná v narodnické literatuře *jako taková*, jako zvláštní soustava, ne jako náhodný jev, a to už za těch starých zlatých časů, kdy po zkostnatělých a úzkoprýsých marxistech nebylo ještě ani slechu)! Cožpak si někdo může myslet, že dnešní připoutání rolníků k půdě se udržuje *jen* tím, že nemáme zákon o svobodě pohybu, a ne tím, že kromě toho (*a částečně i v důsledku toho*) existuje zotročující odpracovávání za odřezané pozemky?

Ačkoli tedy autor ničím nedokázal, že jeho pochyby o souvislosti mezi odřezky a zotročením rolníků jsou oprávněné, uvažuje dále takto. Vrácení odřezků znamená přidělení malých pozemků, založené více na historické „tradicí“ než na potřebách rolnických hospodářství. Tak jako žádné přidělení nedostatečného množství půdy (o dostatečném množství nemůže být vůbec řeč), ani vrácení odřezků zotročení rolníka neodstraní, ale naopak zotročí ho mnohem víc, protože *přinutí* rolníka připachtovávat si

chybějící pozemky, připachtovávat si je z nouze, pro obživu, a bude to tedy reakční opatření.

Úvaha se znovu minula cílem, neboť náš program vůbec „neslibuje“ ve své agrární části odstranění veškeré bídy (to slibuje jen ve své obecné socialistické části), nýbrž jen odstranění (alespoň některých) pozůstatků nevolnictví. Náš program vůbec nemluví o přidělování jakýchkoli malých pozemků, ale o odstranění alespoň jedné, už existující formy zotročení. Autor se vzdálil myšlenkovému postupu, který se stal základem našeho programu, a dal mu svévolně jiný, nesprávný význam. Jen se podívejte, jak argumentuje! Odmítá (a v tom má ovšem pravdu) dívat se na odřezky jen jako na rozkouskované pozemky a říká: „Jsou-li odřezky přidělením půdy navíc, pak je třeba prozkoumat, je-li jich dost k tomu, aby odstranily zotročující vztahy, protože z tohoto hlediska jsou zotročující vztahy důsledkem nedostatku půdy.“ Náš program rozhodně nikde netvrdí, že odřezky stačí odstranit zotročování. Každé a jakékoli zotročení může odstranit jedině socialistická revoluce, jenže my v agrárním programu vycházíme z buržoazních vztahů a žádáme některá opatření, „která by směřovala k odstranění“ (neříkáme ani, že by to mohlo být úplné odstranění) pozůstatků nevolnictví. Celý smysl našeho agrárního programu spočívá v tom, že vesnický proletariát musí společně s bohatým rolnictvem bojovat za odstranění pozůstatků nevolnictví, za odřezky. Kdo se pozorně zamyslí nad tímto tvrzením, pochopí, jak nesprávné, *nemístné* a nelogické jsou námítky typu: Proč *jen* odřezky, když stejně nestačí? Proto, že *společně s bohatým rolnictvem* proletariát *nemůže a nesmí* jít dál než k odstranění nevolnictví, než k vrácení odřezků apod. *Dále půjde* všechen proletariát a zejména vesnický už *sám*, nikoli s „rolnictvem“, nikoli s bohatým rolníkem, ale *proti němu*. Nejdeme dál než k odřezkům nikoli proto, že bychom rolníkovi nepřáli jen to nejlepší nebo že bychom se báli postrašit buržoazii, nýbrž proto, že nechceme, aby vesnický proletář pomáhal

bohatému rolníkovi *víc, než je třeba*, víc než proletář potřebuje. Nevolnickým zotročením trpí proletář stejně jako bohatý rolník; proti *tomuto* zotročení mohou a musí jít společně, ale proti *ostatním* formám zotročení už půjde proletariát sám. Oddělujeme-li proto v našem programu nevolnické zotročující vztahy od ostatních zotročujících vztahů, je to jen nutný důsledek toho, že *přísně dbáme třídních zájmů proletariátu*. Tyto zájmy bychom poškodili a opustili bychom třídní hledisko proletariátu, kdybychom v našem programu připustili, že „rolnictvo“ (tj. bohatí rolníci plus chudina) půjde společně dál i po odstranění pozůstatků nevolnictví; *zabrzdili* bychom tím bezpodmínečně nutný a z hlediska sociální demokracie nejzávažnější proces definitivního *odpoutání vesnického proletariátu* od zámožného rolnictva, proces rozvoje proletářského třídního uvědomění na vesnici. Když lidé staré víry, narodnici, a lidé bez jakékoli víry a jakéhokoli přesvědčení, socialisté-revolucionáři, krčí rameny nad naším agrárním programem, pak je to proto, že nemají (například pan Rudin^[163] a spol.) ponětí o skutečném ekonomickém řádu na vesnici a o jeho vývoji, nemají ponětí o vytvářejících se a téměř již vytvořených buržoazních vztazích v občině, o síle rolnické buržoazie. K našemu agrárnímu programu přistupují se starými narodnickými předsudky nebo častěji s jejich torzy a začínají kritizovat jednotlivé body nebo jejich formulace, aniž by chápali, jaký cíl sleduje náš agrární program a s jakými společenskoekonomickými vztahy počítá. Když jim říkáme, že v našem agrárním programu nejde o boj proti buržoaznímu zřízení, ale o začlenění vesnice do soustavy buržoazních vztahů, vyvalují na nás jen oči a ani si neuvědomují (pro svůj typický nezájem o teorii), že jejich rozpaky jsou pouhým odrazem boje mezi narodnickým a marxistickým světovým názorem.

Pro marxistu, který přistupuje k vypracování agrárního programu, je už otázka pozůstatků nevolnictví v buržoazní kapitalisticky se vyvíjející ruské vesnici vyřešena a sociali-

sté-revolucionáři jedině pro svou naprostou bezzásadovost nevidí, že když chtějí kritizovat *samu podstatu věci*, musí proti našemu řešení otázky postavit alespoň něco, co by mělo hlavu a patu. Úkolem marxisty je jedině vyhnout se dvěma krajnostem: aby se na jedné straně nedopouštěl chyby jako lidé, kteří říkají, že z hlediska proletariátu nám není nic po nějakých nejbližších a dočasných neproletářských úkolech, a na druhé straně nepřipustil, aby účast proletariátu při řešení nejbližších demokratických úkolů vedla k zatemňování jeho třídní uvědomělosti a jeho třídní samostatnosti. V oblasti vlastních pozemkových vztahů pak tento úkol znamená formulovat konkrétní heslo takové agrární reformy v rámci existující společnosti, která by co nejuplněji smetla pozůstatky nevolnictví a co nejrychleji oddělila vesnický proletariát od nediferencované masy veškerého rolnictva.

Myslím, že náš program tento úkol vyřešil. A vůbec nás neuvádí do rozpaků otázka soudruha X: Co když rolnické výbory nebudou žádat odřezky, ale všechnu půdu? Vždyť i my žádáme všechnu půdu, ovšem ne proto, „aby se odstranily pozůstatky nevolnického zřízení“ (což je cíl, na nějž se omezuje agrární *část* našeho programu), ale proto, abychom mohli provést socialistický převrat. Stále a za všech okolností „vesnické chudině“ ukazujeme a budeme ukazovat právě tento cíl. Největším omylem by bylo myslet si, že sociální demokrat může jít na vesnici jen s agrární částí svého programu, že sociální demokrat může třeba jen na chvíli svinout svůj socialistický prapor. Bude-li požadavek veškeré půdy znamenat nacionalizaci nebo předání půdy do rukou dnešního hospodářsky silného rolnictva, pak tento požadavek posoudíme z hlediska zájmů proletariátu a zvážíme při tom všechny okolnosti; nemůžeme říci předem, zda například naše hospodářsky silné rolnictvo vystoupí, až je revoluce probudí k politickému životu, jako demokratická revoluční strana, nebo jako strana pořádku. Musíme vypracovat svůj program tak, abychom byli

připraveni i na nejhorší, a vzniknou-li lepší podmínky, pak to naši práci jen usnadní a bude to pro ni novou pobídkou.

Zbývá nám ještě zastavit se u jedné úvahy soudruha X. „Proti tomu,“ píše o svém tvrzení, že přidělení odřezků posílí jejich zpachtovávání pro obživu, „proti tomu může někdo namítnout, že přidělení odřezků má význam jako prostředek k odstranění zotročujících forem pachtu *těchto* odřezků, a nikoli jako zvětšení a upevnění drobného hospodářství pro zabezpečení obživy. Snadno se však pozná, že je v této námitce logický rozpor. Přidělení malých políček *znamená přidělení nedostatečného množství půdy* pro vedení prosperujícího hospodářství, ale dostatečného k upevnění hospodářství, které si zpachtovává půdu k obživě. Přidělením nedostatečného množství půdy se tedy upevňuje hospodářství sloužící k vlastní obživě. Ale zda se tím odstraňují zotročující formy pachtu, to je teprve nutné dokázat. My jsme dokazovali, že se upevňují, protože zvyšují počet drobných vlastníků, kteří si při zpachtovávání statkářské půdy konkurují.“

Ocitovali jsme celou tuto úvahu soudruha X, aby čtenář mohl snadněji posoudit, *kde* je skutečný „logický rozpor“. Rolníci dnes hospodaří na odřezcích za nevolnických zotročujících podmínek. Po vrácení odřezků jich budou užívat jako svobodní vlastníci. Je tedy skutečně „nutné teprve dokázat“, že toto vrácení odřezků *odstraní* nevolnickou zotročující závislost, která dnes z *těchto* odřezků vyplývá? Jde o zvláštní pozemky, které už vytvořily zvláštní formu zotročení, ale autor užívá místo tohoto specifického pojmu obecné kategorie „nedostatečné množství půdy“! Tomu se říká obejít otázku. To znamená předpokládat, že odřezky dnes neplodí žádnou zvláštní zotročující závislost: pak by jejich vrácení bylo doopravdy jen *pouhým* „přidělením nedostatečného množství půdy“ a my bychom doopravdy nemohli toto opatření hájit. Jenže každý dobře ví, že tomu tak není.

Dále. Autor by neměl zaměňovat nevolnickou zotročující

závislost (*soustava* hospodářství založeného na odpracová-
vání), kterou plodí odřezky, s pachtem pro zabezpečení
vlastní obživy a vůbec s pachtem z nouze. Takový pacht
existuje ve všech evropských zemích: za kapitalistického
hospodářství konkurence drobných vlastníků a drobných
pachtýřů *vždy a všude* vyhání prodejní ceny a pachtovné za
půdu do „zotročující“ výše. *Takového* zotročení se rozhodně
nezbavíme*, dokud se nezbavíme kapitalismu. Ale to přece
není žádná námitka proti specifickým metodám boje se
specifickými, ryze ruskými formami zotročující závislosti!
Soudruh X uvažuje tak, jako kdyby se stavěl proti zkrácení
pracovní doby proto, že se tímto zkrácením zvýší intenzita
práce. Zkrácení pracovní doby je dílčí reforma, která od-
straňuje jen jednu formu zotročující závislosti, a to závislost
v důsledku prodlužování pracovní doby. Jiné formy zotro-
čující závislosti, plynoucí například z „popohánění“ děl-
níků, *tato* reforma neodstraní, a kdybychom vzali všechny
formy zotročující závislosti, žádné reformy prováděné v rá-
mci kapitalismu je odstranit nemohou.

Když autor říká, že „přidělení odřezků je opatření
reakční, které zotročující závislost upevňuje“, razí tezi,
která je v tak příkrém rozporu se všemi údaji o poreform-
ním rolnickém hospodářství, že na tomto stanovisku ani
sám nemůže trvat. Odporuje sám sobě, říká-li o něco výš:
„Zavádět kapitalismus není samozřejmě věcí sociálně de-
mokratické strany. K tomu stejně dojde bez ohledu na přání
kterékoli strany, budou-li rolníci obdělávat větší množství
půdy...“ Dojde-li tedy k rozvoji kapitalismu už v důsledku
toho, že rolníci budou obdělávat víc pozemků, pak k němu
musí dojít *tím spíš*, rozšíří-li se rolnická *držba* půdy o zvláš-
tní pozemky, plodící zvláštní nevolnickou zotročující zá-
vislost. Vrácení odřezků pozvedne životní úroveň rolnictva,
rozšíří vnitřní trh, zvýší poptávku po námezdních dělnících
ve městech a zároveň i po námezdních dělnících u boha-

* Toto zotročení se dá omezit a zmírnit, bude-li mít soud právo
snižovat pachtovné, což také ve svém programu žádáme.

tých rolníků a statkářů, kteří tím ztratí jistou oporu v hospodářství založeném na odpracovávání. Pokud jde o „zavádění kapitalismu“, to už je námitka podivná. Zaváděním kapitalismu by bylo vrácení odřezků jedině tenkrát, kdyby bylo potřebné a prospěšné *výhradně* buržoazii. Jenže tak to není. Je potřebné a prospěšné neméně, ne-li víc, vesnické chudině, která trpí zotročující závislostí a odpracováváním. Vesnický proletář *společně* s vesnickým buržoou trpí nevolnickou závislostí, vyplývající do značné míry právě z odřezků. Proto se vesnický proletář nemůže z této závislosti osvobodit, aniž *zároveň* neosvobodí také vesnického buržoou. Vidět v tom „zavádění“ kapitalismu mohou jen páni Rudinové a podobní socialisté-revolucionáři, kteří zapomněli na svůj narodnický původ.

Ještě méně přesvědčivé jsou úvahy soudruha X o tom, je-li vrácení odřezků uskutečnitelné. Jeho údaje z volského újezdu mluví proti němu: téměř pětina velkostatků (18 z 99) zůstala v rukou starých majitelů, tj. odřezky by mohly přímo a bez jakéhokoli výkupu přejít do rukou rolníků. Další třetina velkostatků přešla jako celek do jiných rukou, tj. tady by bylo nutné vykoupit odřezky na úkor šlechtických velkostatků. A jen v šestnácti případech z devadesáti devíti by se musely vykoupit od rolníků a jiných majitelů, kteří půdu po částech koupili. Je nám absolutně nepochopitelné, proč by mělo být vrácení odřezků za těchto podmínek „neproveditelné“. Vezměme si další údaje, opět ze Saratovské gubernie. Před námi leží nejnovější Materiály o potřebách zemědělského průmyslu v Saratovské gubernii^[89] (Saratov 1903). Rozloha všech odřezků u bývalých statkářských rolníků činí 600 000 děsjatin neboli 42,7 %*. Jestliže mohli zemstevní statistikové v roce 1896 stanovit plochu odřezků podle výpisů z pozemkových

* Poznamenejme, že tyto nejnovější údaje ze zemstevních statistik plně potvrzují názor dříve zmíněného soudruha statistika, že jeho údaje o odřezcích jsou *příliš nízké*. Podle *nich* činí odřezky v Saratovské gubernii pouhých 512 000 děsjatin (= 38 %). Zatím však je i celkový

listin a jiných dokumentů, proč by tuto plochu nemohly stanovit ještě přesněji rolnické výbory dejme tomu v roce 1906? A kdybychom vzali normu z volského újezdu, ukázalo by se, že asi 120 000 děsjatin by se mohlo rolníkům vrátit hned a bez jakéhokoli výkupu, o něco později by se asi 200 000 děsjatin mohlo ihned vykoupit (na úkor šlechtických pozemků) z oněch velkostatků, které přešly jako celek do jiných rukou, a jen u zbývajících pozemků by procedura s výkupem (na úkor šlechtického pozemkového majetku), výměnou apod. byla poněkud složitější, ale rozhodně by nebyla ničím „neproveditelným“. Co by to pro rolníky znamenalo, kdyby se jim vrátilo jejich 600 000 děsjatin, je vidět například z toho, že celková rozloha propachtovaných soukromovlastnických pozemků v Saratovské gubernii činila koncem devadesátých let asi 900 000 děsjatin. Nechceme samozřejmě tvrdit, že by se dnes všechny odřezané pozemky dávaly do pachtu, chceme jen názorně ukázat poměr mezi množstvím půdy, která by měla být vrácena do vlastnictví, a půdou, která se teď propachtovává *vesměs* za zotročujících, nevolnicky zotročujících podmínek. Toto srovnání svědčí velmi názorně o tom, jak citelnou ránu by zasadilo vrácení odřezků nevolnicky zotročujícím vztahům, jakým impulsem by bylo pro revoluční energii „rolnictva“ a — což je z hlediska sociálního demokrata nejdůležitější — jak nesmírně by urychlilo ideový a politický rozchod vesnického proletariátu s rolnickou buržoazií. Neboť bezprostředním a nevyhnutelným výsledkem vyvlastňování prováděného rolnickými výbory by byl právě tento rázný a definitivní rozchod, a nikoli sjednocení všeho „rolnictva“ na „polosocialistickém“, „rovnostářském“ požadavku veškeré půdy, jak o tom sní dnešní epigoni narodnictví. Čím revolučněji vystoupí „rolnictvo“ proti velkostatkářům, tím rychlejší a hlubší bude tento rozchod, který nevyplyne počet 600 000 děsjatin *nižší než skutečná plocha odřezků*, neboť jednak *nezahrnuje všechny* obcíny bývalých statkářských rolníků a jednak *zahrnuje jen půdu vhodnou k obdělávání*.

jen ze statistických výpočtů marxistického bádání, nýbrž z politických akcí rolnické buržoazie, z boje stran a tříd v rolnických výběrech.

A všimněte si, že vznášíme-li požadavek vrátit odřezky, záměrně omezujeme svůj úkol rámcem existujícího zřízení: je to naše *povinnost*, mluvíme-li o minimálním programu a nechceme-li upadnout do ničím neomluvitelné plánomanie, která hraničí se šarlatánstvím, když „na první místo“ klade na jedné straně družstva a na druhé straně socializaci. Odpovídáme na otázku, s níž jsme nepřišli my*, na otázku příštích reform, o nichž se debatuje jak na stránkách ilegálního tisku, tak ve „veřejnosti“, v zemstvech, ba dokonce i ve vládě. Byli bychom anarchisté nebo obyčejní žvanilové, kdybychom uhýbali před touto naléhavou, ale vůbec ne socialistickou otázkou, kterou nastolil celý poreformní vývoj Ruska. Musíme najít *správné*, sociálně demokratické řešení této otázky, kterou jsme nepoložili my, musíme si ujasnit svoje stanovisko k oněm agrárním reformám, které celá liberální veřejnost požadovala a bez nichž si žádný soudný člověk nedovede představit politické osvobození Ruska. Definujeme *vlastní* stanovisko k této liberální (ve vědeckém, tj. marxistickém slova smyslu liberální) reformě a zůstáváme přitom bezpodmínečně věrni naší zásadě podporovat skutečné demokratické hnutí

* Že jsme to skutečně „nebyli my“, kdo přišel s otázkou agrární reformy v rámci existujícího řádu, vyplývá například z citátu, který přejímáme od jednoho z *předních* teoretiků narodnictví, pana V. V., a to z článku^[14] vztahujícího se k nejlepšímu období jeho činnosti (Otčestvennyje zapiski⁷⁴, 1882, č. 8 a 9). „Tuto strukturu,“ psal tehdy pan V. V. o struktuře našeho zemědělství, „jsme zdělili po nevolnictví... Nevolnictví se zhroutilo, zatím ovšem jen po stránce právní a po některých jiných stránkách, kdežto struktura zemědělství zůstala stejná jako před reformou... Rolníci nemohli dále hospodařit jen na svém odřezaném přídělí; potřebovali stůj co stůj užívat pozemků, které jim byly odňaty... Má-li drobná zemědělská výroba správně fungovat, musí se rolníkovi zajistit užívání alespoň těch pozemků, které... měl tak či onak k dispozici za nevolnictví. To jsou minimální požadavky,

a zároveň neustále a vytrvale rozvíjet třídní uvědomění proletariátu. Vymezujeme prakticky postoj k takové reformě, kterou musí dnes či zítra podniknout vláda nebo liberálové. Razíme heslo, které přibližuje revoluční řešení reformy vynucené skutečně životem samým, a nikoli vyfantazírovaným rozbředlým, lidumilným *Allerwelts-socialismem**.

A právě jím hřeší návrh programu soudruha X. Na otázku, jak se zachovat při nadcházejících liberálních reformách agrárních vztahů, nedává žádnou odpověď. Zato (v bodě 5 a 7) hůře a rozporuplně formuluje požadavek nacionalizace půdy. Rozporuplně proto, že navrhuje odstranit rentu jednak daní, jednak odevzdáním půdy společnosti. Hůře proto, že renta se daní odstranit nedá, a bylo by žádoucí (obecně řečeno), aby půdu převzal demokratický stát, a nikoli *malé* společenské organizace (jako jsou nynější nebo budoucí zemstva). Důvody, proč jsme do našeho programu nezařadili požadavek nacionalizace půdy, jsme už nejednou uváděli a nebudeme je opakovat.

Bod osmý se vůbec netýká praktické části programu a bod šestý formuloval soudruh X tak, že v něm nezbylo nic „agrárního“. Proč odstraňuje soudy a snižování pachtovného, to nám není známo.

jaké lze předložit ve jménu drobného hospodaření.“ To je stanovisko lidí, kteří věřili narodnictví a veřejně se k němu hlásili, kteří si nehráli nedůstojně na schovávanou jako páni socialisté-revolucionáři. A sociální demokracie zhodnotila narodnické stanovisko stejně věcně, jako vždy hodnotí buržoazní a maloburžoazní požadavky. Pozitivní a pokrokovou část požadavků (boj proti všem pozůstatkům nevolnictví) převzala úplně, odhodila jen měšťácké iluze a ukázala, že odstranění pozůstatků nevolnictví uvolní a urychlí cestu právě kapitalistického, a ne nějakého jiného vývoje. A právě v zájmu společenského vývoje a uvolňování rukou proletariátu, a nikoli „ve jménu drobného hospodářství“, přicházíme s naším požadavkem vrátit odřezky, přičemž se vůbec nezavazujeme pomáhat „drobné“ *rolnické buržoazii* nejen proti nevolnictví, ale ani proti velkoburžoazii.

* — socialismem přijatelným pro každého. *Red.*

Bod první formuluje autor méně jasně, než jak je formulován v našem návrhu, a dodatek „v zájmu ochrany drobných vlastníků (a nikoli rozvoje drobného vlastnictví)“ je rovněž „neagrární“, nepřesný (drobné vlastníky, kteří si najímají dělníky, není proč chránit) a zbytečný, neboť chráníme-li *osobu*, a nikoli majetek maloburžoy, pak to činíme požadováním přesně vymezených sociálních, finančních a jiných reforem.

*Napsáno v červnu—červenci,
před 15. (28.) červencem 1903
Otištěno v Ženevě v červenci 1903
v brožuře: X. Ob agrarnoj programme;
Lenin, N. Otvet na kritiku našeho
projekta programmy
Vydala Zahraniční liga
ruské revoluční sociální demokracie*

Podle textu brožury

NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V NAŠEM PROGRAMU

Do návrhu programu strany jsme zařadili požadavek republiky s demokratickou ústavou, jež by mimo jiné zabezpečila „uznání práva na sebeurčení pro všechny národy ve státě“. Tento programový požadavek se mnohá lidem nezdál dosti jasný, a proto jsme v 33. čísle, v článku o Manifestu arménských sociálních demokratů^[57], vysvětlili význam zmíněného bodu takto: Sociální demokracie bude vždycky bojovat proti každému pokusu působit na národní sebeurčení násilím nebo jakýmkoli nespravedlivým zásahem zvenčí. Avšak bezvýhradné uznávání boje za svobodné sebeurčení nás nijak nezavazuje, abychom podporovali každý požadavek národního sebeurčení. Sociální demokracie si jako strana proletariátu klade za svůj pozitivní a hlavní úkol napomáhat sebeurčení nikoli národů a národností, nýbrž proletariátu každého národa. Musíme vždy a bezvýhradně usilovat o *co nejužší* spojení proletariátu všech národností, a jen v jednotlivých, výjimečných případech můžeme klást a aktivně podporovat požadavky směřující k vytvoření nového třídního státu nebo k nahrazení naprosto politické jednoty státu volnější federativní jednotou apod.*

Takový výklad našeho programu v národnostní otázce vyvolal rozhodný protest Polské socialistické strany (PSS)⁷⁵. V článku Postoj ruské sociální demokracie k národnostní otázce ^[232](Przedświt⁷⁶, březen 1903) se Polská socialistická strana rozhořčuje nad tímto „prapodivným“ výkladem

* Viz tento svazek, s. 122—125. *Red.*

a „nejasností“ našeho „tajuplného“ sebeurčení a obviňuje nás jednak z doktrinářství, jednak z „anarchistických“ názorů, neboť „dělníkovi nezáleží na ničem jiném než na úplném odstranění kapitalismu, poněvadž jazyk, národnost, kultura apod. jsou jen buržoazní výmysly“ aj. Stojí za to, abychom tuto argumentaci rozebrali co nejdůkladněji, protože se v ní projevují snad všechna obvyklá nedorozumění kolem národnostní otázky, k nimž mezi socialisty tak často dochází.

Proč je náš výklad tak „prapodivný“? Proč je v něm spatřován odklon od „doslovného“ chápání smyslu? Cožpak nás přiznání *práva* na sebeurčení národů zavazuje k *podpoře* jakéhokoli požadavku kteréhokoli národa na sebeurčení? Vždyť přiznáme-li všem občanům *právo* zakládat svobodná sdružení, pak to nás, sociální demokraty, ještě naprosto nezavazuje, abychom *podporovali* založení kdejakého nového spolku, naprosto nám to nebrání vyslovovat se a agitovat proti založení určitého nového spolku jako neúčelnému a nerozumnému kroku. Přiznáváme dokonce i jezuitům *právo* svobodně agitovat, ale bojujeme (ovšemže ne jako policie) proti sdružení jezuitů a proletářů. Tvrdí-li tedy Przedświt, že „pokud by tento požadavek svobodného sebeurčení měl být chápán doslova (a tak jsme jej doposud chápali), pak by nás uspokojil“, je pak naprosto jasné, že se od doslovného chápání smyslu programu odklání právě Polská socialistická strana. Nelogičnost jejího usuzování je z formální stránky nepochybná.

Nechceme se však omezit jen na formální přezkoumání svého výkladu. Zeptejme se přímo a přejděme k podstatě věci: Musí sociální demokracie vždy bezpodmínečně žádat národní nezávislost, nebo jen za jistých podmínek a za jakých? Polská socialistická strana byla v této otázce vždy pro bezpodmínečné uznání práva na sebeurčení, a proto nás nijak nepřekvapuje její ohleduplnost k ruským socialistům-revolucionářům, kteří požadují federativní státní uspořádání a vyslovují se pro „úplné a bezpodmínečné

uznání práva na národní sebeurčení“ (Revoljucionnaja Rossija, č. 18, článek Národnostní poroba a revoluční socialismus^[98]). Bohužel to však není nic víc než jedna z buržoazně demokratických frází, které stokrát a tisíckrát ukázaly pravou tvář takzvané strany takzvaných socialistů-revolucionářů. A jestliže se Polská socialistická strana dává těmito frázemi navnadit a tímto humbukem zlákat, pak jen dokazuje, jak málo je ve svém teoretickém vědomí i v politické činnosti spjata s třídním bojem proletariátu. Jenže my musíme požadavek národního sebeurčení *podříditi* především zájmům tohoto boje. A právě v tom spočívá rozdíl mezi naším a buržoazně demokratickým pojetím národnostní otázky. Buržoazní demokrat (stejně jako dnešní socialistický oportunista kráčejíci v jeho šlépějích) si představuje, že demokracie odstraňuje třídní boj, a proto klade všechny své politické požadavky abstraktně, povšechně, „bezpodmínečně“, z hlediska zájmů „všeho lidu“ nebo dokonce z hlediska věčného, absolutního mravního principu. Sociální demokrat tuto buržoazní iluzi vždy a všude nemilosrdně odhaluje, ať už se projevuje v abstraktní idealistické filozofii, nebo ve formulování bezpodmínečného požadavku národní nezávislosti.

Je-li třeba ještě dokazovat, že marxista nemůže uznávat požadavek národní nezávislosti jinak než pod podmínkou, a to právě pod výše uvedenou podmínkou, ocitujeme slova autora, který z marxistického hlediska *hájí* požadavek nezávislého Polska, vytyčený polskými proletáři. Karl Kautsky v roce 1896 v článku *Finis Poloniae?* napsal: „Jakmile se jednou polský proletariát začne zabývat polskou otázkou, musí se nutně vyslovit pro nezávislost Polska a musí tedy také uvítat každý krok, který může být v tomto směru učiněn už teď, pokud je takový krok vůbec slučitelný s třídními zájmy mezinárodního bojujícího proletariátu.

Tuto výhradu je třeba učinit v každém případě,“ pokračuje Kautsky. „*Národní nezávislost není tak nerozlučně*

spjata s třídními zájmy bojujícího proletariátu, aby se o ni muselo usilovat bezpodmínečně, za všech okolností*. Marx a Engels se velmi energicky zasazovali o sjednocení a osvobození Itálie, což jim ovšem nezabránilo vyslovit se v roce 1859 proti spolenectví Itálie s Napoleonem“ (Neue Zeit⁷⁷, XIV, 2, S. 520).

Vidíte, že Kautsky kategoricky odmítá *bezpodmínečný* požadavek nezávislosti národů a kategoricky žádá, aby se k otázce přistupovalo nejen z hlediska historického vůbec, nýbrž především z hlediska třídního. A podíváme-li se, jak se k polské otázce stavěli Marx a Engels, zjistíme, že ji hned od začátku formulovali naprosto stejně. List Neue Rheinische Zeitung⁷⁸ věnoval polské otázce mnoho místa a důrazně žádal nejen nezávislost Polska, ale i válku Německa proti Rusku za svobodu Polska. Avšak v téže době Marx kritizoval Rugeho, který se ve frankfurtském parlamentu⁷⁹ vyslovil pro svobodu Polska, ale polskou otázku řešil bez jakékoli historické analýzy, pouhými buržoazně demokratickými frázemi o „hanebném bezpráví“. Marx nepatřil k oněm pedantům a šosákům revoluce, kteří se v revolučních historických chvílích ze všeho nejvíc bojí „polemiky“. Zahrnul proto „humánního“ občana Rugeho nelítostným sarkasmem a na příkladu útisku jižní Francie severní Francií mu ukázal, že každý národnostní útlak nemusí vždy vyvolat snahu o nezávislost, která je z hlediska demokracie a proletariátu oprávněná. Poukazoval na specifické sociální podmínky, které způsobily, že „se Polsko stalo revoluční částí Ruska, Rakouska a Pruska... Dokonce i polská** šlechta stojící z části ještě na feudální půdě se s bezpříkladnou obětavostí připojila k demokratické agrární revoluci. Polsko bylo ohniskem evropské demokracie*** už v době,

* Podtrženo námi.

** Slovo „polská“ doplnil Lenin. *Čes. red.*

*** Místo slov „Polsko bylo ohniskem evropské demokracie...“ najdeme u Marxe „Polsko se stalo ohniskem východoevropské demokracie...“. *Čes. red.*

kdy Německo ještě tápalo v nejbanálnější konstituční a v nabubřelé filozofické ideologii... Dokud my (Němci) pomáháme* utlačovat Polsko, dokud připoutáváme část Polska k Německu, dotud zůstáváme sami připoutáni k Rusku a k ruské politice, dotud nemůžeme skoncovat s patriarchálně feudálním absolutismem ani u nás. Vytvoření demokratického Polska je první podmínkou vytvoření demokratického Německa.“⁸⁰

Ocitovali jsme tyto výroky tak podrobně proto, že názorně ukazují, za jakých historických podmínek v mezinárodní sociální demokracii vznikl onen postoj k polské otázce, který se udržel téměř po celou druhou polovinu 19. století. Nepřihlížet k tomu, jak se od té doby podmínky změnily, a lpět na starých marxistických řešeních znamená držet se litery, a nikoli ducha učení, znamená mechanicky opakovat dřívější závěry a neumět používat metod marxistického zkoumání k rozboru nové politické situace. Doba tehdejší a doba dnešní, doba posledních buržoazních revolučních hnutí a doba zuřivé reakce, krajního vypětí všech sil v předvečer proletářské revoluce, se od sebe liší zcela zjevně. *Tehdy* bylo revoluční celé Polsko, nejen rolnictvo, ale i většina šlechty. Tradice boje za národní osvobození byly tak silné a hluboké, že po porážce ve vlasti odešli nejlepší synové Polska ze země, aby vždy a všude podporovali revoluční třídy; památka Dąbrowského a Wróblewského je nerozlučně spjata s nejvýznamnějším hnutím proletariátu 19. století, s posledním — a doufejme, že s posledním neúspěšným — povstáním pařížských dělníků. *Tehdy* bylo úplné vítězství demokracie v Evropě skutečně nemožné bez obnovení Polska. *Tehdy* bylo Polsko skutečně záštitou civilizace proti carismu, bylo předvojem demokracie. *Dnes* vystupují vládnoucí třídy v Polsku, šlechta v Německu a v Rakousku a průmysloví a finanční magnáti v Rusku jako stoupenci vládnoucích tříd v zemích utlaču-

* Místo slov „Dokud my (Němci) pomáháme...“ najdeme u Marxe „dokud tedy pomáháme...“. *Čes. red.*

jících Polsko, avšak spolu s polským proletariátem, který hrdinně převzal slavné tradice starého revolučního Polska, bojuje za své osvobození proletariát německý a ruský. Dnes čelní představitelé marxismu v sousední zemi, kteří pozorně sledují politický vývoj Evropy a plně sympatizují s hrdinným bojem Poláků, výslovně prohlašují: „Petrohrad je dnes mnohem důležitějším revolučním centrem než Varšava, ruské revoluční hnutí má dnes větší mezinárodní význam než polské.“ Tak se vyjádřil Kautsky už v roce 1896, když hájil přípustnost požadavku obnovení Polska v programu polských sociálních demokratů. A v roce 1902 dospěl Mehring při zkoumání vývoje polské otázky od roku 1848 do současnosti k tomuto závěru: „Kdyby chtěl polský proletariát vepsat na svůj prapor obnovení polského třídního státu, o němž nechtějí samy vládnoucí třídy ani slyšet, sehrál by historickou frašku: majetným třídám se takové věci stávají (jako například polské šlechtě v roce 1791), ale dělnická třída nesmí klesnout tak hluboko. Dostává-li se teď tato reakční utopie znovu na světlo boží, aby získala pro proletářskou agitaci ony vrstvy inteligence a drobné buržoazie, mezi nimiž má ještě jakýs takýs ohlas nacionální agitace, pak by měla být odsouzena dvojnásob jako projev nedůstojného oportunismu, který bezvýznamným a laciným úspěchům daného okamžiku obětuje trvalé zájmy dělnické třídy.

Tyto zájmy kategoricky přikazují, aby polští dělníci ve všech třech státech, které si Polsko rozdělily, bez jakékoli postranní myšlenky bojovali ruku v ruce a bok po boku se svými třídními soudruhy. Minuly doby, kdy z buržoazní revoluce mohlo vzejít svobodné Polsko; dnes může být Polsko obrozeno jedině sociální revolucí, v níž novodobý proletariát rozbije své okovy.“^[224]

S tímto Mehringovým závěrem se plně ztotožňujeme. Poznamenáme jen, že tento závěr zůstane naprosto správný i tehdy, jestliže v argumentaci nepůjdeme tak daleko jako Mehring. Dnešní stav polské otázky se bezesporu zásadně

liší od toho, co bylo před padesáti lety. Jenže tento stav nemůžeme považovat za věčný. Třídní antagonismus dnes jistě národnostní otázky odsunul do pozadí, ale nechceme-li riskovat, že upadneme do doktrinářství, nesmíme kategoricky popírat možnost, že se do popředí politického dramatu některá národnostní otázka načas dostane. Obnovení Polska před pádem kapitalismu je jistě velmi nepravděpodobné, ale nelze říci, že by bylo absolutně nemožné, že by se polská buržoazie nemohla za jistých okolností vyslovit pro nezávislost atd. Ruská sociální demokracie si nijak nesvazuje ruce. Počítá se *všemi* možnými, dokonce se všemi *myslitelnými* kombinacemi okolností, když zařazuje do svého programu uznání práva národů na sebeurčení. Tento program vůbec nevylučuje, aby si polský proletariát vytyčil za své heslo svobodnou a nezávislou polskou republiku, i kdyby pravděpodobnost, že toho dosáhne před nastolením socialismu, byla zcela mizivá. Tento program pouze žádá, aby skutečně socialistická strana nerozvracela proletářské vědomí, nezastírala třídní boj, nebalamutila dělnickou třídu buržoazně demokratickými frázemi a nerozbíjela jednotu současného politického boje proletariátu. Jedině pod touto podmínkou jsme pro sebeurčení a právě v ní je jádro celé věci. Marně se Polská socialistická strana namáhá vylíčit věc tak, jako by ji od německých nebo ruských sociálních demokratů dělilo to, že odmítají právo na sebeurčení, právo usilovat o svobodnou, nezávislou republiku. V tom to rozhodně není. Co nám brání vidět v Polské socialistické straně skutečně dělnickou sociálně demokratickou stranu, je to, že zapomíná na třídní hledisko, zatemňuje je šovinismem a rozbíjí jednotu současného politického boje. Polská socialistická strana například běžně staví otázku takto: „My můžeme carismus jen oslabit, odtrhneme-li Polsko, ale svrhnout ho musí ruští soudruzi.“ Nebo třeba: „Po odstranění samoděržaví bychom prostě rozhodli o svém osudu tak, že bychom se oddělili od Ruska.“ Podívejte se, k jakým prapodivným závěrům vede

tato prapodivná logika dokonce i z hlediska programového požadavku obnovení Polska. *Jelikož* jedním z možných (ale za vlády buržoazie zřejmě ne zcela jistých) důsledků demokratického vývoje je obnovení Polska, *proto* polský proletariát nemusí bojovat společně s ruským za svržení carismu, nýbrž „pouze“ za jeho oslabení tím, že se Polsko odtrhne. *Jelikož* ruský carismus stále více utužuje své spojenectví s buržoazií a s vládami v Německu a Rakousku atd., *proto* polský proletariát musí oslabovat své spojenectví s proletariátem ruským, německým a ostatním, s nímž nyní bojuje proti *jednomu a témuž* útlaku. To neznamená nic jiného než obětovat nejvlastnější zájmy proletariátu buržoazně demokratickému pojetí národní nezávislosti. Roztříštění Ruska, o něž hodlá Polská socialistická strana usilovat *na rozdíl* od našeho cíle svrhnout samoděržaví, zůstává a nadále zůstane planou frází, dokud bude hospodářský vývoj stále pevněji stmelovat různé části jednoho politického celku, dokud se bude buržoazie ve všech zemích stále svorněji sjednocovat proti svému společnému nepříteli, proletariátu, a k obraně svého společného spojence, cara. Zato však *roztříštění sil proletariátu*, který nyní trpí pod útlakem tohoto samoděržaví, je smutnou skutečností, přímým důsledkem omylu Polské socialistické strany, přímým důsledkem jejího podléhání buržoazně demokratickým heslům. A aby Polská socialistická strana mohla nad tímto tříštěním proletariátu zavřít oči, musí klesnout až k šovinismu a interpretovat například názory ruských sociálních demokratů takto: „My (Poláci) musíme čekat na sociální revoluci a do té doby musíme trpělivě snášet národnostní útlak.“ To je vyslovená lež. Nejenže ruští sociální demokraté nikdy nic takového neradili, ale naopak, sami bojují a volají všechen ruský proletariát do boje proti veškerému národnostnímu útlaku v Rusku, zařazují do *svého* programu nejen úplnou rovnoprávnost jazyků, národnostní a jinou rovnoprávnost, ale i právo každého národa rozhodovat o svém osudu. Jestliže přitom — ač toto právo uznáváme —

podřizujeme naši podporu požadavků národní nezávislosti zájmům proletářského boje, pak může jedině šovinista vysvětlovat naše stanovisko nedůvěrou Rusů k příslušníkům jiných národů, neboť ve skutečnosti musí toto stanovisko rozhodně vyplynout z nedůvěry uvědomělého proletáře k buržoazii. Polská socialistická strana je toho názoru, že se národnostní otázka *omezuje* na protiklad „my“ (Poláci) a „oni“ (Němci, Rusové a ostatní). Avšak sociální demokrat staví do popředí protiklad „my“ — proletáři a „oni“ — buržoazie. „My“ proletáři jsme se nesčetněkrát přesvědčili, jak buržoazie *zrazuje* zájmy svobody, vlasti, jazyka a národa, když se proti ní postaví revoluční proletariát. Přesvědčili jsme se, jak se francouzská buržoazie ve chvíli nejtuzšího útlaku a největšího ponížení francouzského národa zaprodala Prusům, jak se vláda národní obrany proměnila ve vládu národní zrady, jak si buržoazie porobeného národa povolala na pomoc vojáky národa utlačujícího, aby umlčela příslušníky svého národa, proletáře, kteří se opovážili vztáhnout ruku po moci. A právě proto se nedáme ani v nejmenším zmást šovinistickým a oportunistickým osočováním a vždy budeme polskému dělníkovi říkat: jedině bezvýhradné a pevné spojenectví s ruským proletariátem dokáže splnit požadavky nynějšího politického boje proti samoděržaví, jedině toto spojenectví bude zárukou úplného politického a hospodářského osvobození.

To, co jsme řekli o polské otázce, platí plně i o každé jiné národnostní otázce. Prokleté dějiny samoděržaví nám zanechaly jako dědictví hlubokou *odcizenost* dělnických tříd různých národů a národností, utlačovaných tímto samoděržavím. Tato odcizenost je největší zlo, největší překážka v boji proti samoděržaví a my toto zlo nesmíme legalizovat, nesmíme tento nešvar posvěcovat žádnými „zásadami“ samostatnosti strany nebo „federace“ ve straně. Je samozřejmě jednodušší a snadnější jít cestou nejmenšího odporu a zařizovat se každý na svém písečku podle zásady „to mě nepálí“, jako se teď chce zařídit i Bund. Čím hlouběji si

uvědomujeme nutnost jednoty, čím pevněji jsme přesvědčeni, že všeobecný nápor proti samoděržaví nelze podniknout, dokud nejsme naprosto jednotni, čím ostřeji se za našich politických poměrů rýsuje nutnost centralizované bojové organizace, tím méně jsme ochotni spokojit se s „jednoduchým“, ale jen zdánlivým a v podstatě hluboce nesprávným řešením otázky. Jestliže si neuvědomujeme škodlivost této odcizenosti a nemůžeme-li stůj co stůj a radikálně skoncovat s touto odcizeností v táboře proletářské strany, pak nemá cenu ani fíkový list „federace“ a nemá ani smysl pouštět se do řešení otázky, kterou jedna „strana“ v podstatě ani řešit nechce. Pak je lépe, aby životní zkušenosti a hnutí samé proletáře všech národností porobených samoděržavím poučily a přesvědčily, že má-li být boj proti tomuto samoděržaví a proti mezinárodní, stále více se sjednocující buržoazii úspěšný, je centralismus naprosto nutný.

Jiskra, č. 44
15. července 1903

Podle textu Jiskry

NÁVRHY REZOLUCÍ
K II. SJEZDU
S D D S R⁸¹

---

*Napsáno v červnu—červenci,
nejpozději 17. (30.) července 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI;
návrh rezoluce o vztahu ke
studující mládeži otištěn roku 1904
v knize Vtoroj očerednoj sjezd
RSDRP. Polnyj tekst protokolov,
Ženeva, vydavatelství ÚV*

Podle rukopisů

NÁVRH REZOLUCE
O POSTAVENÍ BUNDU
V SDDSR

BUND

Vzhledem k tomu,

že naprostá a co nejtěsnější jednota bojujícího proletariátu je bezpodmínečně nutná jak pro rychlejší dosažení jeho konečného cíle, tak i v zájmu pevného vedení politického a hospodářského boje v rámci existující společnosti,

že kromě toho je zejména naprostá jednota židovského a nežidovského proletariátu obzvlášť nutná i pro úspěšný boj proti antisemitismu, tomuto nestoudnému zveličování rasových odlišností a rozdmýchávání národnostní zášti, jehož se dopouští vláda a vykořisťovatelské třídy,

že úplné splynutí sociálně demokratických organizací židovského a nežidovského proletariátu nemůže nijak a v ničem omezit samostatnost našich židovských soudruhů v jejich propagační a agitační činnosti v tom či onom jazyce, při vydávání literatury odpovídající potřebám příslušného místního nebo národního hnutí, při formulování takových agitačních hesel či hesel bezprostředního politického boje, která by obsahovala a rozvíjela obecné a základní teze sociálně demokratického programu o naprosté rovnoprávnosti a naprosté svobodě jazyka, národní kultury aj. aj.,

sjezd rozhodně odmítá zásadu federativního uspořádání strany v Rusku a potvrzuje organizační zásadu, která se stala základem stanov z roku 1898^[76], tj. autonomii národních sociálně demokratických organizací ve věcech týkajících se...*

* Zde rukopis končí. *Red.*

NÁVRH REZOLUCE O HOSPODÁŘSKÉM BOJI

HOSPODÁŘSKÝ BOJ

Sjezd považuje za bezpodmínečně nutné vždy a všemi způsoby podporovat a rozvíjet hospodářský boj dělníků a jejich odborové svazy (především celoruské) a hned od začátku vtiskovat hospodářskému boji a odborovému dělnickému hnutí v Rusku sociálně demokratický charakter.

NÁVRH REZOLUCE O 1. MÁJI

1. MÁJ

Sjezd schvaluje dnes již tradiční oslavy Prvního máje a upozorňuje všechny organizace strany, aby volily pro naše poměry nejvhodnější dobu a způsob oslav mezinárodního svátku osvobozeneckého boje proletariátu.

NÁVRH REZOLUCE O MEZINÁRODNÍM KONGRESU

MEZINÁRODNÍ KONGRES

Sjezd pověřuje soudruha Plechanova, aby zastupoval Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska v mezinárodním socialistickém sekretariátě (oproti pařížskému usnesení o tom, že ji měli společně zastupovat Plechanov a Kričevskij⁸²).

Sjezd pověřuje redakci ústředního tiskového orgánu a ústřední výbor, aby po vzájemné dohodě (nebo na základě usnesení rady strany) zajistily zastoupení Sociálně demokratické dělnické strany Ruska na mezinárodním socialistickém kongresu v Amsterdamu v roce 1904.

NÁVRH REZOLUCE O DEMONSTRACÍCH

DEMONSTRACE

Sjezd pokládá za velmi závažný prostředek politické výchovy dělnických mas pořádání veřejných demonstrací proti samoděržaví. Sjezd přitom doporučuje: za první, využívat pro demonstrace zejména takových momentů a situací, kdy nějaký hanebný čin carismu vyvolá pobouření v mimořádně širokých vrstvách obyvatelstva; za druhé, vynaložit maximální úsilí na získání širokých *mas* dělnické třídy k účasti na demonstraci a na co nejlepší *organizaci* demonstrací jak při jejich přípravách, tak při pořádání demonstrací samých i při řízení odporu demonstrantů proti vojsku a policii; za třetí, zahájit přípravy k ozbrojeným demonstracím přesně podle pokynů ústředního výboru.

Sjezd rovněž doporučuje všem výborům a ostatním organizacím strany, aby důkladně projednaly otázku příprav ozbrojeného povstání a všemožně se snažily šířit mezi dělníky přesvědčení, že povstání je nutné a nevyhnutelné. Provádět praktická opatření, která se mohou k přípravě povstání podniknout už nyní, ukládá sjezd výhradně a plně ústřednímu výboru.

NÁVRH REZOLUCE O TERORU

TEROR

Sjezd rozhodně odmítá teror, tj. systém individuálních politických vražd, jako způsob politického boje v dnešní době naprosto neúčelný, který jen odvádí nejlepší síly od aktuální a naléhavě nezbytné organizační a agitační práce, rozbíjí spojení revolucionářů s revolučními třídami obyvatelstva a zasévá jak mezi revolucionáře, tak mezi obyvatelstvo nejzmatenější představy o úkolech a metodách boje proti samoděržaví.

NÁVRH
REZOLUCE O PROPAGANDĚ

PROPAGANDA

Sjezd upozorňuje všechny členy strany na důležitost zvyšovat teoretickou úroveň propagandistů a vytvářet celoruské výjezdní skupiny lektorů, kteří by sjednocovali propagandistickou práci.

NÁVRH REZOLUCE O POSTOJI KE STUDUJÍCÍ MLÁDEŽI⁸³

STUDUJÍCÍ

Sjezd vítá oživení revoluční aktivity mezi studující mládeží, vyzývá všechny organizace strany, aby této mládeži poskytly veškerou pomoc v její snaze organizovat se, a doporučuje všem organizacím, skupinám a kroužkům studujících: za první, aby se ve své činnosti věnovaly především vypracování uceleného a důsledného revolučního světového názoru svých členů a důkladnému obeznámení jednak s marxismem, jednak s ruským narodnictvím a západoevropským oportunistem jakožto hlavními proudy současných, navzájem spolu bojujících hlavních směrů; za druhé, aby se vyvarovaly oněch falešných přátel mládeže, kteří ji odvádějí od seriózní revoluční výchovy planými revolučními nebo idealistickými frázemi a měšťáckými nářky o škodlivosti a zbytečnosti živé a ostré polemiky mezi revolučními a opozičními směry, neboť tito falešní přátelé ve skutečnosti šíří jen bezzásadovost a lehkomyšlný vztah k revoluční práci; za třetí, aby se při přechodu k praktické činnosti snažily nejdříve navázat spojení se sociálně demokratickými organizacemi a mohly tak využít jejich pokynů a vyhnout se pokud možno závažným chybám hned na začátku práce.

NÁVRH REZOLUCE O ROZMÍSTOVÁNÍ SIL

ROZMÍSTOVÁNÍ SIL

Sjezd doporučuje všem soudruhům, kteří se vrací z ciziny do Ruska nebo z vyhnanství na místo své působnosti, zejména nemají-li zcela pevné spojení s některým výborem, aby se zavčas snažili spojit s ústředním výborem nebo jeho důvěrníky, aby ústřední výbor mohl správně a včas rozmísťovat revoluční síly po celém Rusku.

NÁVRH REZOLUCE O STRANICKÉ LITERATUŘE

LITERATURA

Sjezd považuje za bezpodmínečně a naléhavě nutné vytvořit rozsáhlou populární sociálně demokratickou literaturu pro všechny vrstvy obyvatelstva a zejména pro příslušníky dělnické třídy.

Na první místo klade sjezd vypracování řady brožur (v rozsahu 1—5 tiskových archů) o každém (teoretickém i praktickém) bodu našeho stranického programu^[144] s podrobným výkladem a objasněním významu tohoto bodu a dále řady letáků (v rozsahu 1—8 tištěných stran) na stejná témata pro hromadné rozšiřování a rozdávání ve městech i na venkově. Sjezd pověřuje redakci ústředního tiskového orgánu, aby ihned podnikla veškerá opatření ke splnění tohoto úkolu.

Pokud jde o vydávání zvláštního, populárního listu pro lid nebo pro široké vrstvy dělnické třídy, sjezd v zásadě tento plán neodmítá, avšak jeho uskutečnění pokládá v této chvíli za předčasné.

1. Za člena strany je považován každý, kdo uznává její program a podporuje stranu jak hmotně, tak osobní účastí v jedné z jejích organizací.

2. Nejvyšším orgánem strany je sjezd strany. Svolává jej ústřední výbor (podle možnosti nejméně jednou za dva roky). Ústřední výbor je povinen svolat sjezd, požádají-li o to výbory nebo svazy výborů strany, které měly na posledním sjezdu dohromady jednu třetinu hlasů, nebo jestliže o to požádá rada strany. Sjezd je považován za řádný, je-li na něm zastoupena více než polovina všech stranických výborů existujících (pravoplatných) v době sjezdu.

3. Na sjezdu jsou zastoupeny: a) ústřední výbor, b) redakce ústředního tiskového orgánu, c) všechny místní výbory, které nejsou součástí zvláštních svazů, d) všechny svazy výborů stranou uznané, e) Zahraniční liga. Každá z uvedených organizací má na sjezdu dva rozhodující hlasy. Nové výbory a svazy výborů získávají na sjezdu zastoupení jedině tehdy, jestliže byly potvrzeny nejméně půl roku před sjezdem.

4. Sjezd strany jmenuje ústřední výbor, redakci ústředního tiskového orgánu a radu strany.

5. Ústřední výbor sjednocuje a řídí veškerou praktickou činnost strany a spravuje ústřední stranickou pokladnu, jakož i všechna celostranická technická zařízení. Projednává spory jak mezi různými stranickými organizacemi a zařízeními, tak uvnitř těchto organizací a zařízení.

6. Redakce ústředního tiskového orgánu vede stranu ideově tím, že rediguje ústřední tiskový orgán strany, vědecký časopis a jednotlivé brožury.

7. Rada strany má pět členů a je jmenována sjezdem z členů ústředního tiskového orgánu a ústředního výboru. Rada rozhoduje ve sporech nebo neshodách mezi redakcí ústředního tiskového orgánu a ústředním výborem v obecných organizačních a taktických otázkách. Rada strany ustavuje nový ústřední výbor v případě zatčení všech jeho členů.

8. Nové výbory a svazy výborů potvrzuje ústřední výbor. Každý výbor, svaz, organizace nebo skupina, které strana uznala, řídí práci týkající se speciálně a výlučně daného místa, dané oblasti, daného národního hnutí nebo dané funkce, jíž je tato skupina zvlášť pověřena, jsou však povinny podřídit se usnesením ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu a odvádět ústřední stranické pokladně prostředky ve výši stanovené ústředním výborem.

9. Každý člen strany a každá osoba, která má nějaký vztah ke straně, má právo požadovat, aby její sdělení bylo v původním znění doručeno ústřednímu výboru nebo ústřednímu tiskovému orgánu nebo sjezdu strany.

10. Každá stranická organizace je povinna předávat ústřednímu výboru a redakci ústředního tiskového orgánu veškerý materiál, který by je seznámil s celou její činností a se všemi jejími členy.

11. Všechny stranické organizace a všechny kolektivní instituce rozhodují o stranických záležitostech prostou většinou hlasů a mají právo kooptace. Pro kooptaci nových členů a vyloučení členů je zapotřebí dvoutřetinové většiny hlasů.

12. Cílem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie je provádět propagandu a agitaci v cizině a současně pomáhat hnutí v Rusku. Liga má všechna práva výborů, jen s tou výjimkou, že podporuje ruské hnutí jedině

prostřednictvím osob nebo skupin zvlášť k tomu určených
ústředním výborem.

*Napsáno koncem června — začátkem
července 1903*

Podle textu knihy

*Poprvé otištěno roku 1904 v knize
Vtoroj očerednoj sjezd RSDRP
Polnyj tekst protokolov
Ženeva, vydavatelství ÚV*

II. S Ě Z D S D D S R ⁸⁵

17. (30.) Č E R V E N C E – 10. (23.) S R P N A 1903

---

*Projevy, diskusní příspěvky,
doplňky k 12. článku návrhu stanov
strany a návrh rezoluce o vydávání
listu pro sektáře otištěny roku 1904
v knize Vtoroj očerednoj sjezd RSDRP*

*Polnyj tekst protokolov
Ženeva, vydavatelství ŮV*

*Podle textu knihy,
dokumentární část
podle rukopisů*

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY
PŘI POSUZOVÁNÍ SEZNAMU OTÁZEK,
KTERÉ MÁ SJEZD PROJEDNAT⁸⁶

17. (30.) ČERVENCE

1

Podle plánu byla otázka programu zařazena na druhé místo. Národnostní otázka je součástí programu a řeší se při jeho projednávání. Otázka oblastních a národních organizací vůbec je otázka organizační. Ale například otázka vztahu k národnostem je především otázka taktická. Jde v ní o uplatnění našich obecných zásad v praktické činnosti.

2

První bod seznamu se týká speciálně organizace Bundu, kdežto šestý organizační výstavby strany. Po stanovení obecné směrnice pro místní, oblastní, národní a jiné organizace vzniká speciální otázka: které organizace se vlastně včleňují do strany a za jakých podmínek?

PROJEVY PŘI PROJEDNÁVÁNÍ
DENNÍHO POŘADU SJEZDU⁸⁷

18. (31.) ČERVENCE

1

Měl bych jednu připomínku. Je prý nesprávné stavět na první místo otázku Bundu, protože na prvním místě mají být referáty a na druhém program^[144], kdežto Bund má být na třetím místě. Důvody pro takové pořadí před kritikou neobstojí. Vedou k domněnku, že strana jako celek se dosud na programu nedohodla: může se stát, že se právě v otázce programu rozejdeme. Tato slova mě překvapují. Je sice pravda, že ještě nemáme program schválený, ale nedá se předpokládat, že bychom se v otázce programu mohli rozejít. Ve straně, nebo alespoň v její literatuře, která v poslední době tlumočila názory strany nejúplněji, se takové názory nevyskytovaly. Existují formální i morální důvody zařadit otázku Bundu na první místo. Formální proto, že uznáváme Manifest^[76] z roku 1898, kdežto Bund vyslovil přání, aby se organizace naší strany od základů změnila. Morální proto, že nesouhlas s Bundem v této otázce vyslovilo mnoho jiných organizací; takto vznikly závažné neshody, jež vyvolaly dokonce polemiku. Sjezd proto nemůže mít dělný ráz, dokud tyto neshody nebudou odstraněny. Pokud jde o zprávy delegátů, je možné, že se vůbec nebudou přednášet in pleno. Proto jsem pro pořadí otázek, jak jej schválil organizační výbor.

2

Poté, co sjezd rozhodl v otázce *prvního* bodu našeho denního pořadu^[135], zůstal třetí bod jedinou *spornou* otáz-

kou, pokud jde o pořadí dalších bodů. Tento bod zní: „Vytvoření ústředního tiskového orgánu strany nebo jeho potvrzení.“ Někteří soudruzi se domnívají, že by měl tento bod přijít na pořad až později, protože jednak není možné mluvit o ústředním tiskovém orgánu, dokud nejsou celkově vyřešeny otázky organizace strany a zejména jejího ústředí apod., a jednak se k této otázce už mnoho výborů vyjádřilo. Druhý argument pokládám za nesprávný, protože prohlášení výborů nejsou pro sjezd závazná a formálně výbory nemají na sjezdu rozhodující hlas. Druhá námitka je nesprávná, protože než přistoupíme k řešení podružných organizačních otázek, stanov strany a jiných otázek, musí být definitivně rozhodnuto o celkovém zaměření ruské sociální demokracie. Právě v této otázce jsme se tak dlouho rozcházeli a pouhým schválením programu se nedají odstranit všechny neshody v této otázce, *které nás rozdělují:* ty odstraníme *teprve* tím, že ihned po otázce programu vyřešíme i otázku, jaký ústřední tiskový orgán strany máme nově vytvořit nebo který starý potvrdit a s jakými změnami.

Proto tedy jsem pro denní pořad, který schválil organizační výbor.

Porovnáno s rukopisem

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY K ČINNOSTI ORGANIZAČNÍHO VÝBORU⁸⁸

18. (31.) ČERVENCE

1

Nemohu souhlasit se soudruhem Jegorovem. Právě on totiž porušil jednací řád, právě on odmítá bod o imperativních mandátech⁸⁹. Nepochybuji o tom, že existuje organizační výbor, stejně jako nepochybuji o tom, že existuje organizace Jiskry. I ona má svou organizaci a své stanovy. Jakmile však byl oznámen jednací řád, sdělila Jiskra svým delegátům, že mají na sjezdu naprostou volnost jednání. V jaké situaci jsme pak my, členové komise pro kontrolu složení sjezdu, kteří jsme včera vyslechli dva členy organizačního výboru, soudružku Štejnovou a soudruha Pavloviče, a dnes posloucháme docela jiný návrh? Jsou zde zkušení soudruzi, kteří se mnohokrát účastnili mezinárodních kongresů. Všichni tito soudruzi by vám mohli říci, jakou bouři nevole tam vždy vyvolávali lidé, kteří v komisích říkají jedno a na sjezdu něco jiného.

2

Organizační výbor se může scházet, ale nikoli jako kolegium ovlivňující jednání sjezdu. Praktická činnost organizačního výboru neustává, přestává pouze ovlivňovat sjezd, s výjimkou komise.

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY K ÚČASTI
POLSKÝCH SOCIÁLNÍCH
DEMOKRATŮ NA SJEZDU⁹⁰

18. (31.) ČERVENCE

1

Komise ve své zprávě konstatuje, že přítomnost polských soudruhů na sjezdu je žádoucí, ovšem pouze s právem poradního hlasu. Domnívám se, že je to naprosto správné, a myslím, že je zcela na místě, bude-li rezoluce komise začínat právě tímto prohlášením. Bylo by rovněž velmi žádoucí, kdyby zde byli přítomni Lotyšů a Litevců, je to však bohužel neproveditelné. Polští soudruzi mohli kdykoli oznámit své podmínky pro sloučení, ale neudělali to. Organizační výbor proto postupoval správně, když se k nim choval zdrženlivě. Dopis[7] polské sociální demokracie, který zde byl přečten, stejně tuto otázku nevyjasňuje. Proto tedy navrhuji, aby byli polští soudruzi pozváni jako hosté.

2

Nevidím žádné pádné důvody proti jejich pozvání. Organizační výbor udělal první krok ke sblížení polských soudruhů s ruskými. Tím, že je pozveme na sjezd, uděláme další krok na této cestě. Žádné komplikace v tom nevidím.

PROJEV O POSTAVENÍ BUNDU V SDDSR

20. ČERVENCE (2. SRPNA)

Dotknu se především Gofmanova projevu a jeho výrazu „kompaktní většina“⁹¹. Soudruh Gofman používá těchto slov jako výtky. Já si však myslím, že se nemáme za co stydět, spíš můžeme být pyšní na to, že je na sjezdu kompaktní většina. A ještě pyšnější budeme, jestliže celá naše strana bude tvořit jedinou kompaktní, co nejkompaktnější, devadesátiprocentní většinu. (*Potlesk.*) Většina si počínala správně, když zařadila otázku postavení Bundu ve straně na první místo: bundovci to hned také potvrdili, když přišli se svými takzvanými stanovami^[146], v nichž však v podstatě navrhovali *federaci*.⁹² Jakmile jsou ve straně členové, kteří navrhuji federaci, a členové, kteří ji odmítají, pak se ani nedalo postupovat jinak než zařadit otázku Bundu na první místo. Násilím si nikoho nezískáš — a o vnitřních záležitostech strany se nedá mluvit, dokud se pevně a jednou provždy nerozhodneme, zda chceme jít společně, nebo ne.

Podstata sporné otázky nebyla vždy v diskusi zcela správně vysvětlována. Podle názoru mnoha členů strany je totiž federace *škodlivá*, odporuje zásadám sociální demokracie, aplikovaným na nynější ruské poměry. Federace je škodlivá, neboť *uzákoňuje* oddělenost a odcizenost a povyšuje je na zásadu, na zákon. Mezi námi skutečně existuje naprostá odcizenost, jenže my ji nesmíme uzákoňovat, zakrývat fíkovým listem, ale musíme proti ní bojovat, musíme bezvýhradně uznat a vyhlásit, že je třeba pevně a neochvějně usilovat o co *nejtěsnější* jednotu. Právě proto

zásadně a hned z kraje (podle známého latinského rčení*) odmítáme federaci, odmítáme *jakékoli* závazné přehradu mezi námi. Ve straně i tak vždycky budou různá seskupení, skupiny soudruhů, kteří nejsou docela zajedno v otázkách programu či taktiky nebo organizace. Nechť je však v celé straně jen *jedno* rozdělení na skupiny, tj. ať se všichni ti, kdo smýšlejí stejně, spojí v jedné skupině, ale ne tak, aby se nejdřív vytvořily skupiny v *jedné části* strany odděleně od skupin v jiné části strany a potom se navzájem spojovaly nikoli skupiny různých názorů a názorových odstínů, ale části strany, zahrnující různé skupiny. Opakuji: žádné *závazné* přehradu neuznáváme, a proto federaci zásadně odmítáme.

Přecházím k otázce autonomie. Soudruh Liber říkal, že federace je centralismus, kdežto autonomie decentralismus. Považuje snad soudruh Liber delegáty sjezdu za šestileté děti, které může častovat takovými sofismaty? Není snad jasné, že centralismus vyžaduje, aby mezi ústředím a těmi nejbzdálenějšími, nejodlehlejšími částmi strany *neexistovaly* žádné přehradu? Naše ústředí tak získá bezvýhradné právo dostat se do přímého styku s každým jednotlivým členem strany. Bundovci by se tomu leda vysmáli, kdyby jim někdo navrhl *uvnitř* Bundu takový „centralismus“, aby ÚV Bundu nemohl navazovat kontakt se všemi skupinami a soudruhy v Kovnu *jinak než* prostřednictvím kovenského výboru. Ještě něco o výborech. Soudruh Liber tu pateticky vykřikoval: „Proč tu máme mluvit o autonomii Bundu jako o organizaci podřízené jednomu ústředí? Nedáte přece autonomii nějakému tulskému výboru?“^[16] Mýlíte se, soudruhu Libere: docela určitě dáme autonomii i „nějakému“ tulskému výboru, autonomii v tom smyslu, že ústředí nebude do jeho činnosti malicherně zasahovat, přičemž se samozřejmě nic nemění na jeho povinnosti podřídit se ústředí. Slova „malicherné zasahování“ jsem pře-

* A limine. *Čes. red.*

vzal z bundovského letáku Autonomie nebo federace?[1] — Bund formuloval osvození od „malicherného zasahování“ jako *podmínku*, jako *požadavek* vůči straně. To, že si Bund klade tak směšné požadavky, už samo o sobě dokazuje, jak zmateně se ke sporné otázce staví. Myslí si snad Bund, že strana připustí existenci ústředí, které by „malicherně“ zasahovalo do záležitostí *kterékoli* stranické organizace nebo skupiny? Nesvědčí to právě o oné „organizované nedůvěře“, o níž se už na sjezdu mluvilo? Tuto nedůvěru cítíme ve všech návrzích a ve všech úvahách bundovců. Cožpak například boj za *úplnou* rovnoprávnost a dokonce *uznání* práva národů na sebeurčení není *povinností* celé naší strany? Takže kdyby kterákoli složka naší strany tuto povinnost neplnila, musela by být bezpodmínečně odsouzena ve jménu našich zásad a rozhodně by ji ústřední instituce strany musely *volat k pořádku*. A kdyby tato povinnost nebyla plněna vědomě a záměrně, přestože by splněna být mohla, pak by její neplnění znamenalo *zradu*.

Dále se nás soudruh Liber pateticky tázal: *Jak chcete dokázat*, že autonomie může zajistit hnutí židovských dělníků samostatnost, kterou tak nutně potřebují? Podivná otázka! Jak můžeme dokázat, že jedna z navrhovaných cest je správná? Jediný prostředek je dát se touto cestou a vyzkoušet ji v praxi. Na otázku soudruha Libera odpovídám: *Pojďte s námi* a my vám v praxi dokážeme, že všechny oprávněné požadavky na samostatnost budou plně uspokojeny.

Kdykoli se diskutuje o postavení Bundu, vždycky si vzpomenu na anglické horníky. Jsou skvěle organizováni, lépe než ostatní dělníci. A to je *důvod, proč* chtějí zmařit všeobecný požadavek osmihodinové pracovní doby, který předkládají všichni proletáři.⁹³ Horníci chápou jednotu proletariátu stejně omezeně jako naši bundovci. Soudruhům z Bundu by měl být smutný příklad horníků výstrahou!

PROJEV O PROGRAMU STRANY⁹⁴

22. ČERVENCE (4. SRPNA)

Především musím poznamenat, že je mimořádně příznačné, jak si soudruh Liber popletl maršálka šlechty s vrstvou pracujících a vykořisťovaných.⁹⁵ Tato popletenost poznamenává všechny debaty. Stále někdo zaměňuje jednotlivé epizody naší polemiky se stanovením zásadních východisek. Nelze popřít, jak to dělá soudruh Liber, že i *vrstva* (toho či onoho) pracujícího a vykořisťovaného obyvatelstva může přejít na stranu proletariátu. Vzpomeňte si, že roku 1852 napsal Marx (v Osmnáctém brumairu) o povstání francouzských rolníků, že rolnictvo jednou reprezentuje minulost, jindy zase budoucnost; na rolníka můžeme apelovat, pamětlivi nejen jeho předsudků, ale i jeho úsudku⁹⁶. Vzpomeňte si dále, že Marx později pokládal za zcela správné tvrzení komunardů, že Komuna je také věcí rolnictva.⁹⁷ Opakuji: nelze pochybovat o tom, že za jistých podmínek není vůbec vyloučeno, aby některá vrstva pracujících přešla na stranu proletariátu. Jde jen o to, přesně stanovit tyto podmínky. A ve slovech „přecházejí na stanovisko proletariátu“ je podmínka, o níž se zmíníme, vyjádřena naprosto přesně. Právě tato slova nás, sociální demokraty, odlišují zcela jednoznačně od nejrůznějších pseudosocialistických proudů, zejména od takzvaných socialistů-revolucionářů.

Přecházím teď ke spornému místu z mé brožury Co dělat?, které zde vyvolalo tolik výkladů.⁹⁸ Zdá se, že po všech těchto výkladech se otázka natolik vyjasnila, že mně zbývá dodat už jen velmi málo. Očividně se zde zaměňovala zásadní formulace závažné teoretické otázky (vypracování

ideologie) s jednou epizodou boje proti „ekonomismu“. A navíc byla tato epizoda vyličena naprosto nesprávně.

Abych dokázal toto tvrzení, mohu se odvolat především na soudruhy Akimova a Martynova, kteří zde hovořili. Názorně ukázali, že jde skutečně jen o epizodu *v boji proti „ekonomismu“*. Vyslovili zde názory, které už byly označeny (a právem označeny) za oportunistus. Dospěli až k „vyvrácení“ teorie zbídačování, k popírání diktatury proletariátu a dokonce až k „Erfüllungstheorie“⁹⁹, jak se vyjádřil soudruh Akimov. Bohužel nevím, co to znamená. Nechtěl snad soudruh Akimov mluvit o „Aushöhlungstheorie“, o „teorii vytlačování“ kapitalismu¹⁰⁰, tj. o jedné z nejpůvodnějších, nejrozšířenějších myšlenek Bernsteinovy teorie? Ve své obhajobě starých základů „ekonomismu“ použil soudruh Akimov dokonce tak neuvěřitelně originálního argumentu, že prý v našem programu není slovo proletariát ani jednou v prvním pádě. Proletariát je u nich nanejvýš v druhém pádě, horlil soudruh Akimov. Jak je tedy vidět, první pád je nejzávažnější, kdežto druhý pád je co do závažnosti až na druhém místě. Nezbývá nám než poskytnout tento argument — snad prostřednictvím zvláštní komise — soudruhu Rjazanovovi, aby své první vědecké dílo o používání spojky a^[88] doplnil druhým učeným traktátem o pádech...¹⁰¹

Pokud pak jde o přímé odkazy na mou brožuru *Co dělat?*, mohu celkem snadno dokázat, že byly vytrženy ze souvislosti. Lenin prý se nezmiňuje o žádných protikladných tendencích, ale s určitostí tvrdí, že dělnické hnutí má vždy „sklon“ podříditi se buržoazní ideologii. Opravdu? A neřekl jsem náhodou, že dělnické hnutí tíhne k buržoaznosti za *blahosklonné účasti Schulzů-Delitzschů a jim podobných?** Kdopak asi jsou ti (jim) „podobní“? Nikdo jiný než „ekonomisté“, nikdo jiný než lidé, kteří tenkrát například říkali, že buržoazní demokracie v Rusku je vidina. Dnes

* Viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 57. *Red.*

je snadné pronášet takové laciné řeči o buržoazním radikalismu a liberalismu, když už jejich vzory může každý vidět na vlastní oči. Ale bylo tomu tak i tenkrát?

Lenin prý vůbec nebere na vědomí, že i dělníci se podílejí na vypracovávání ideologie. Opravdu? A neříkám neustále, že největším nedostatkem našeho hnutí je právě nedostatek těch nejuvědomělejších dělníků, dělníků-vůdců, dělníků-revolucionářů? Neříkám tam, že se výchova dělníků-revolucionářů musí stát naším nejbližším úkolem? Nepoukazují tam na to, jak důležité je rozvíjet odborové hnutí a vydávat speciální odborářskou literaturu? Nevedu tam neúprosný boj proti nejrůznějším pokusům snižovat úroveň vyspělých dělníků na úroveň dělnických mas nebo na úroveň průměru?

Končím. Všichni nyní víme, že „ekonomisté“ ohnuli hůl na jednu stranu. Abychom ji narovnali, museli jsme ji ohnout na druhou stranu, a to jsem udělal. Jsem přesvědčen, že ruská sociální demokracie bude vždy energicky narovnávat hůl, kterou ohýbají všelijaké oportunisty, a že naše hůl bude proto vždy nejrovnější a nejvhodnější k činu.

Porovnáno s rukopisem

REFERÁT O STANOVÁCH STRANY

29. ČERVENCE (11. SRPNA)

Lenin (reférent) podává výklad k návrhu stanov^[66], který předložil. Základní myšlenkou stanov je rozdělení funkcí. Proto například rozdělení na dvě ústředí nevyplývá z rozdílného místa působnosti (Rusko a zahraničí), ale je logickým důsledkem rozdílu funkcí. Ústřednímu výboru přísluší funkce prakticky vést, ústřednímu tiskovému orgánu ideově vést. Ale aby přitom činnost obou ústředí byla jednotná, aby se předešlo nesouladu mezi nimi a zčásti se řešily i konflikty, k tomu je nezbytná rada, která však zdaleka nemá mít pouze charakter smírčí instituce. Články stanov týkající se vztahu mezi ústředním výborem a místními výbory a vymezující sféru kompetence ústředního výboru nemohou a nemají vypočítávat všechny body, v nichž je ústřední výbor kompetentní. Takový výčet je nemožný a nevhodný, protože je nemyslitelné předvídat všechny možné případy a kromě toho by se mohlo zdát, že nevyjmenované body nepodléhají kompetenci ústředního výboru. Je nutné ponechat na ústředním výboru samém, aby určoval rozsah své kompetence, protože každá místní záležitost se může dotýkat i celostranických zájmů, a ústřední výbor musí mít možnost zasáhnout do místních záležitostí, případně i na úkor místních zájmů, zato však v zájmu celé strany.

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O VŠEOBECNÉ ČÁSTI
PROGRAMU STRANY

29. ČERVENCE (11. SRPNA)

Tato vsuvka mění text k horšímu.¹⁰² Vzbuzuje představu, že uvědomělost roste živelně. Avšak v mezinárodní sociální demokracii uvědomělá činnost dělníků neexistuje mimo vliv sociální demokracie.

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI
O OBECNĚ POLITICKÝCH
POŽADAVCÍCH PROGRAMU
STRANY

30. ČERVENCE (12. SRPNA)

1

Lenin považuje Strachovův pozměňovací návrh za nezdařilý, protože komise ve své formulaci zdůrazňuje právě *vůli lidu*.¹⁰³

2

Lenin je proti slovu „oblastní“, neboť je velmi nejasné a mohlo by být vykládáno v tom smyslu, že sociální demokracie žádá rozdělení celého státu na malé oblasti.¹⁰⁴

3

Lenin pokládá za zbytečné doplňovat slovo „cizinci“, poněvadž se rozumí samo sebou, že sociálně demokratická strana bude prosazovat platnost tohoto článku i pro cizince.¹⁰⁵

10
PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O OBECNĚ POLITICKÝCH
POŽADAVCÍCH PROGRAMU
STRANY

31. ČERVENCE (13. SRPNA)

Slovo „milice“ nic nového neobjasňuje a vnáší do věci zmatek. Slova „všeobecné ozbrojení lidu“ jsou jasná a dostatečně srozumitelná. Pokládám pozměňovací návrh soudruha Libera za zbytečný.¹⁰⁶

N Á V R H Y
K J E D N O T L I V Ý M B O D Ů M
O B E C N Ě P O L I T I C K Ý C H
P O Ž A D A V K Ů P R O G R A M U
S T R A N Y¹⁰⁷

1. Na konci 6. bodu ponechat „a jazyka“.
2. Vsunout nový bod:
„Právo obyvatelstva vzdělávat se v mateřském jazyce, právo každého občana vyjadřovat se v mateřském jazyce na shromážděních a ve veřejných i státních institucích.“
3. V 11. bodě škrtnout větu o jazyku.

*Napsáno mezi 30. červencem a 1. srpnem
(12. a 14. srpnem) 1903*

*Otištěno poprvé,
podle rukopisu*

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY
K ČÁSTI PROGRAMU STRANY
POJEDNÁVAJÍCÍ
O OCHRANĚ DĚLNÍKŮ

31. ČERVENCE (13. SRPNA)

1

Lenin nemá námitky proti dvaačtyřicetihodinovému odpočinku a k Liberovu návrhu poznamenává, že v programu se mluví o dohledu nad veškerou výrobou. Jakmile se udá rozsah, pouze to omezí smysl. Až bude náš program návrhem zákona, pak uvedeme podrobnosti.¹⁰⁸

2

Jsem proti pozměňovacímu návrhu soudruha Ljadova.¹⁰⁹ První dva pozměňovací návrhy jsou zbytečné, poněvadž v našem programu žádáme ochranu práce pro *všechna* hospodářská odvětví, tedy i pro zemědělství. Pokud jde o třetí návrh, vztahuje se k celé agrární části a vrátíme se k němu, až budeme projednávat náš návrh agrárního programu.

PROJEV PŘI PROJEDNÁVÁNÍ AGRÁRNÍHO PROGRAMU*

31. ČERVENCE (13. SRPNA)

Chci především upozornit na jednu maličkost, která vyplynula z debaty. Soudruh Jegorov vyslovil politování, že nemáme referát, který by mohl všechny naše debaty značně usnadnit a usměrnit. Jako referent jsem byl navržen já, a protože referát nebyl přednesen, nezbývá mi, než se nějak hájit. Na svou obhajobu řeknu, že referát mám: je to má odpověď soudruhovi X**, v níž reaguji právě na nejčastější námitky a nedorozumění vyvolané naším agrárním programem a která byla rozdána všem sjezdovým delegátům. Referát nepřestává být referátem proto, že se vytiskne a rozdá delegátům, místo aby se jim přednesl.

Přejdu teď k projevům řečníků, kteří bohužel právě tento můj referát nevzali na vědomí. Soudruh Martynov například nevzal na vědomí ani dřívější literaturu o našem agrárním programu, když znovu mluvil o nápravě historické nespravedlnosti¹¹⁰, o zbytečném návratu o 40 let zpátky, o odstranění feudalismu z 60. let, a nikoli feudalismu současného atd. Musím se opakovat, chci-li na tyto argumenty odpovědět. Kdybychom vycházeli *jen* ze zásady „nápravy historické nespravedlnosti“, jednali bychom podle pouhé demokratické fráze. Jenže my poukazujeme na pozůstatky nevolnictví *existující* kolem nás, na naši dnešní skutečnost, na to, co dnes omezuje a brzdí osvobozenecký boj proletariátu. Jsme obviňováni, že se vracíme k věcem dávno minulým. Toto obvinění svědčí jen o neznalosti

* První strana rukopisu tohoto Leninova projevu je zařazena za s. 304 tohoto svazku. *Čes. red.*

** Viz tento svazek, s. 236—251. *Red.*

všeobecně známých faktů o činnosti sociálních demokratů ve všech zemích. Vždy a všude si kladou za úkol *dovršit to, co nedovršila buržoazie*, a tento úkol také plní. Přesně totéž děláme my. A abychom to mohli dělat, musíme se nutně vracet k minulosti; dělají to sociální demokraté v každé zemi — vracejí se vždycky ke *svému* roku 1789, ke *svému* roku 1848. Ruští sociální demokraté se také *musejí vracet ke svému* roku 1861, a to tím energičtěji a tím častěji, čím méně demokratických přeměn provedla, s prominutím, naše rolnická „reforma“.

Pokud jde o soudruha Gorina, dopouští se i on obvyklé chyby, když zapomíná na reálně existující nevolnickou závislost. Soudruh Gorin říká, že „naděje na vrácení odřezků násilně udržuje drobného rolníka v zajetí protiproletářské ideologie“. Jenže ve skutečnosti to přece není „naděje“ na vrácení odřezků, ale *dnešní* systém odřezků, co násilně udržuje nevolnickou závislost, a z této závislosti, z tohoto nevolnického pachtovního systému není jiného východiska, než přeměnit tyto domnělé pachtýře ve svobodné vlastníky.

A konečně soudruh Jegorov položil autorům programu otázku, jaký má tento program význam. Ptal se, zda program vychází z našeho základního pojetí hospodářského vývoje Ruska, zda je vědeckou anticipací možného a nevyhnutelného výsledku politických reforem. (V tom případě by s námi mohl soudruh Jegorov souhlasit.) *Anebo zda* je náš program praktickým agitačním heslem, a v tom případě prý nikdy nepřekonáme rekord socialistů-revolucionářů, v tom případě musí být tento program označen za nesprávný. Musím říci, že nechápu rozdíl, který tu soudruh Jegorov dělá. Kdyby náš program nesplňoval první podmínku, byl by nesprávný a my bychom jej nemohli schválit. Je-li však program správný, pak se nutně musí stát vhodným praktickým agitačním heslem. Protiklad mezi oběma dilematy soudruha Jegorova je jen zdánlivý: ve skutečnosti ani existovat nemůže, neboť správné

teoretické řešení *zajišťuje* trvalý úspěch i v agitaci. A nám jde o trvalý úspěch a rozhodně se nedáme odradit dočasnými nezdary.

Soudruh Liber rovněž opakoval dávno vyvrácené námitky, pozastavoval se nad „ubohostí“ našeho programu a žádal „radikální reformy“ i v agrární oblasti. Soudruh Liber zapomněl na rozdíl mezi demokratickou a socialistickou částí programu: pokládal za „ubohost“ to, že v demokratickém programu nenašel cokoli socialistického. Nevšiml si, že socialistická část našeho agrárního programu je uvedena jinde, totiž v pasáži o dělnictvu, která se vztahuje i na zemědělství. Jedině socialisté-revolucionáři mohou díky své typické bezzásadovosti zaměňovat a neustále zaměňují demokratické a socialistické požadavky, kdežto strana proletariátu je musí co nejpřísněji oddělovat a rozlišovat.

Porovnáno s rukopisem

PROJEVY
A DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY
PŘI PROJEDNÁVÁNÍ
AGRÁRNÍHO PROGRAMU

1. (14.) SRPNA

1

Než přejdu k podrobnostem, chci reagovat na některá obecná tvrzení, především na tvrzení soudruha Martynova. Soudruh Martynov říká, že musíme bojovat nikoli proti feudalismu, který existoval, ale proti tomu feudalismu, který existuje. To je správné, ale připomenu svou odpověď soudruhovi X*. Ten se odvolával na Saratovskou gubernii. Vzal jsem tedy rovněž údaje ze Saratovské gubernie a ukázalo se, že plocha odřezků se tam rovná 600 000 děsjatinám, tj. $\frac{2}{5}$ veškeré půdy, která patřivala za nevolnictví rolníkům, ale v pachtu je 900 000 děsjatin; $\frac{2}{3}$ veškeré zpachtované půdy jsou tedy odřezky. To znamená, že ze $\frac{2}{3}$ obnovujeme dřívější užívání půdy. Nebojujeme tedy s přízraky, ale s reálným zlem. Dospěli bychom tak daleko jako v Irsku, kde museli provést moderní zemědělskou reformu, která udělala z pachtýřů drobné vlastníky. Na analogii mezi Irskem a Ruskem se už poukazovalo v narodnické ekonomické literatuře. Soudruh Gorin říká, že opatření, které navrhuji, není nejlepší, že lépe by bylo udělat z rolníků svobodné pachtýře. Je však na omylu, jestliže se domnívá, že udělat z polosvobodných pachtýřů pachtýře svobodné je lepší. My si nevymýšlíme změny, ale navrhuje postup zaručující, že právní stránka užívání půdy bude odpovídat stránce faktické, čímž odstraníme dnešní zotročující vztahy.

* Viz tento svazek, s. 236—251. *Red.*

Martynov říká, že ubohé nejsou naše požadavky, ale jen zásada, z níž vyplývají. Připomíná to však argumenty, kterých proti nám používají socialisté-revolucionáři. Na vesnici sledujeme dva kvalitativně rozdílné cíle: za prvé chceme uvolnit cestu svobodným buržoazním vztahům, za druhé chceme vést boj proletariátu. Naším úkolem je, navzdory předsudkům socialistů-revolucionářů, ukázat rolníkům, kde začíná revolučně proletářský úkol rolnického proletariátu. Proto jsou námítky soudruha Kostrova nepodstatné. Že prý se rolnictvo s naším programem nespokojí, že půjde dál; jenže my se toho nebojíme, právě proto máme náš socialistický program a proto se nebojíme ani nového rozdělení půdy, které tak leká soudruhy Machova a Kostrova.

Končím. Soudruh Jegorov se vyjádřil, že naděje, které vkládáme v rolníky, jsou chimérou. Ne, nedáváme se unést, jsme dostatečně skeptičtí, a proto také rolnickému proletáři říkáme: „Teď bojuješ spolu s rolnickou buržoazií, ale musíš být vždy připraven k boji proti této buržoazii a tento boj už povedeš společně s městskými průmyslovými proletáři.“

Roku 1852 řekl Marx, že rolník má nejen předsudek, ale také úsudek. A jestliže dnes ukazujeme vesnické chudině příčinu její chudoby, můžeme počítat s úspěchem. Věříme, že když nyní sociální demokracie vstoupila do boje za rolnické zájmy, můžeme v budoucnu počítat s tím, že si rolnictvo zvykne dívat se na sociální demokracii jako na obhájkyň svých zájmů.

2

Lenin předkládá pozměňovací návrh: místo „*bude se domáhat*“ uvést „*požaduje především*“.¹¹¹ V diskusních příspěvcích se poukazovalo na to, že v návrhu je záměrně uvedeno „*bude se domáhat*“, aby se tím zdůraznilo, že to nehodláme dělat hned teď, ale v budoucnu. Abychom

nezavdávali příčinu k podobným nedorozuměním, předkládám tento pozměňovací návrh. Slovem „především“ chci říci, že kromě agrárního programu máme ještě *další* požadavky.

3

Jsem proti návrhu soudruha Ljadova.¹¹² Nesestavujeme návrh zákona, ale pouze upozorňujeme na obecné znaky. Mezi městským obyvatelstvem máme také lidi, kteří patří k poplatným stavům; kromě toho máme lidi usazené za hranicemi města a další, a kdybychom to vše měli postihnout v našem programu, museli bychom se vyjadřovat jazykem IX. dílu Souboru zákonů^[172].

4

Martynovova otázka mi připadá zbytečná.¹¹³ Místo abychom vytyčovali obecné zásady, jsme nuceni pouštět se do podrobností. S takovou bychom nikdy sjezd neskončili. Zásada je jasná: každý rolník má právo disponovat svou půdou, ať je *občinnová*, nebo je *soukromým vlastnictvím*. Je to jen požadavek, aby rolník měl právo disponovat svou půdou. Trváme na tom, aby pro rolníky neplatily žádné zvláštní zákony; chceme, aby nezůstalo jen při právu vystoupit z občiny. Všemi konkrétními podrobnostmi, které si uskutečnění programu vyžádá, se teď nemůžeme zabývat. Jsem proti dodatku soudruha Langeho; nemůžeme žádat, aby se zrušily všechny zákony o užívání půdy. To už by bylo příliš.

5

Martynov zřejmě dobře nerozuměl. Usilujeme o to, aby obecné zákony platily pro každého stejně, jak je to dnes běžné ve všech buržoazních státech, kde zákonodárství

vychází z římského práva a uznává jak společné, tak soukromé vlastnictví. Občínovou držbu půdy bychom chtěli klasifikovat jako společné vlastnictví.

6

Mluvíme tu o zredigování dodatků ke čtvrtému článku, jež se týkají Kavkazu. Tyto dodatky by se měly zařadit za podbod a). Jsou tu dva návrhy rezolucí. Schválíme-li pozměňovací návrh soudruha Karského, článek příliš ztratí na konkrétnosti. Na Urale se například uchovala spousta přežitků, je tam skutečné hnízdo nevolnictví. Pokud jde o Lotyš, na ty se vztahuje formulace „a v dalších oblastech státu“. Jsem pro návrh soudruha Kostrova, že totiž musíme uvést požadavek převedení půdy do vlastnictví chizanů, dočasně zavázaných rolníků apod.¹¹⁴

7

Soudruh Liber se zbytečně diví. Žádá od nás jeden společný metr, jenže takový metr neexistuje. Jednou se musí prosazovat to, podruhé ono. Nemáme žádné šablony. Liber říká, že náš požadavek odstranit nevolnictví je totožný s požadavkem liberálů. Avšak liberálové neříkají, jak se bude tento požadavek uskutečňovat. My naproti tomu říkáme, že ho nesmí uskutečnit byrokracie, ale utlačované třídy, a to už je revoluční cesta. V tom se zásadně lišíme od liberálů, kteří svými úvahami o přeměnách a reformách „zamotávají“ lidu hlavy. Kdybychom začali konkretizovat všechny požadavky o odstranění nevolnictví, byly by toho celé svazky. Proto poukazujeme jen na nejdůležitější formy a způsoby nevolnické závislosti. A naše výbory v různých krajích pak náš všeobecný program dále rozvinou, vypracují a předloží své dílčí požadavky. Prohlášení Trockého, že se nemůžeme zabývat místními požadavky, je nesprávné v tom smyslu, že otázka chizanů

První strana rukopisu Leninova projevu na II. sjezdu
SDDSR při projednávání agrárního programu
31. července (13. srpna) 1903

a dočasně zavázaných rolníků není jen otázka místní. Navíc je známa z agrární literatury.

8

Soudruh Liber navrhuje vypustit článek o odřezcích jen proto, že se mu nezamlouvají rolnické výbory. To je dost divné. Když už jsme se shodli v základní otázce, že odřezky rolníky zotročují, je ustavení výborů už jen dílčí záležitostí a je nelogické zavrhnout kvůli ní celý článek. Podivná je také otázka, jak budeme rolnické výbory ovlivňovat. Doufám, že sociální demokraté pak budou moci pořádat sjezdy s menšími obtížemi a že se na nich dohodnou, jak postupovat v každém jednotlivém případě.

9

Článek 5 souvisí s článkem 16 dělnického programu: jsou tu míněny právě soudy složené ze stejného počtu dělníků a podnikatelů; musíme požadovat zvláštní zastoupení zemědělských dělníků a nejhudších rolníků.¹¹⁵

10

Připadá mi to zbytečné, poněvadž by se tím neúměrně rozšířila kompetence soudů.¹¹⁶ Naším cílem je snížení pachtovného, kdežto stanovení taxy by umožnilo majitelům půdy odvolávat se na určitá fakta a dokazovat tak, že jsou v právu. Snížením pachtovného se vyloučí jakýkoli úmysl ho zvyšovat. Kautsky říká, že v Irsku zavedení podnikových soudů přineslo jisté výsledky.

PROJEVY A DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY PŘI PROJEDNÁVÁNÍ STANOV STRANY

2. (15.) SRPNA

1

Lenin stručně obhajuje svou formulaci a zejména zdůrazňuje, že dává podnět: „Organizujte se!“¹¹⁷ Není třeba se domnívat, že se stranické organizace musí skládat jen z profesionálních revolucionářů. Potřebujeme nejrozmanitější organizace všech typů, kategorií a odstínů, od docela úzkých a konspirativních až po velmi široké, volné, lose Organisationen. Nezbytným znakem stranické organizace je, že ji musí potvrdit ústřední výbor.

2

Především bych měl dvě poznámky soukromého rázu. Za prvé k laskavému (říkám to bez ironie) Axelrodovu návrhu, abychom „se dohodli“. Docela rád bych této výzvy uposlechl, protože vůbec nepokládám naše neshody za tak závažné, aby na nich záviselo bytí či nebytí strany. Jeden nepodařený článek stanov ještě zdaleka neznamená náš konec! Ale když už jednou došlo k tomu, že máme volit jednu ze *dvou* formulací, pak se rozhodně nemohu vzdát svého pevného přesvědčení, že Martovova formulace je *horší* než původní návrh a že by to straně *mohlo* za jistých podmínek přinést mnoho škod. Druhá poznámka se týká soudruha Brukera. Je docela přirozené, že soudruh Bruker ve snaze prosadit všude zásadu volitelnosti přijal mou formulaci, protože jedině ona definuje víceméně přesně pojem *člena* strany. Proto nechápu, proč se soudruh Martov tolik raduje, že se mnou soudruh Bruker souhlasí. Že by soudruh

Martov skutečně pokládal za *směrnici* pro sebe opak toho, co říká Bruker, aniž by si rozebral jeho motivy a argumenty?

Přejdu teď k jádru věci. Tvrdím, že soudruh Trockij vůbec nepochopil hlavní myšlenku soudruha Plechanova, a proto ve svém příspěvku pominul celou podstatu otázky. Mluvil o inteligenci i o dělnících, o třídním hledisku i o masovém hnutí, ale přehlédl jednu základní otázku: zda moje formulace pojem člena strany zužuje či rozšiřuje. Kdyby si tuto otázku položil, snadno by zjistil, že má formulace tento pojem zužuje, kdežto Martovova jej rozšiřuje, neboť se vyznačuje (jak se správně vyjádřil sám Martov) „pružností“. A právě „pružnost“ v tomto období stranického života, které právě prožíváme, nepochybně otvírá dveře všem rozkladným, kolísavým a oportunistickým živlům. Kdo chce tento prostý a očividný závěr vyvrátit, ten musí dokázat, že takové živly neexistují, ale to soudruha Trockého ani nenapadlo. A taky se to ani dokázat nedá, protože každý ví, že takových živlů je dost a že jsou i mezi dělnickou třídou. Bránit pevnou linií a čistotu stranických zásad právě dnes je o to naléhavější, že strana, která je teď opět jednotná, přijme do svých řad velmi mnoho nestálých živlů, jejichž počet bude stoupat úměrně s početným růstem strany. Soudruh Trockij velmi nesprávně pochopil základní myšlenku mé knihy *Co dělat?*^[89], jestliže řekl, že strana není konspirativní organizace (tuto námitku jsem slyšel od mnoha jiných). Zapomněl, že předpokládám ve své knize celou řadu různých typů organizací, od těch nejkonspirativnějších a nejužších až po poměrně široké a „volné“ (lose)*. Zapomněl, že strana má být jen předvojem, vedoucí silou širokých mas dělnické třídy, která jako celek (nebo skoro jako celek) pracuje „pod kontrolou a vedením“ stranických organizací, ale která není a nemá být jako celek ve straně. A teď se podívejte, k jakým závěrům dospívá soudruh Trockij v důsledku svého zásadního

* Viz V. I. Lenin, *Sebrané spisy* 6, Praha 1981, s. 134. *Red.*

omylu. Říkal nám tady, že kdyby bylo pozatýkáno mnoho a mnoho dělníků a všichni dělníci by prohlašovali, že nepatří ke straně, že by to byla divná strana! Ale není to naopak? Není spíš podivná úvaha soudruha Trockého? Pokládá za politováníhodné to, z čeho by každý trochu zkušenější revolucionář musel mít leda radost. Kdyby se ukázalo, že sta a tisíce dělníků, kteří jsou zatýkáni za stávky a demonstrace, nejsou členy stranických organizací, dokázalo by to jen, že naše organizace jsou dobré, že plníme svůj úkol zakonspirovat víceméně úzký okruh vedoucích pracovníků a zapojit do hnutí co nejširší masu.

Omyl těch, kdo hájí Martovovu formulaci, spočívá v tom, že nejen přehlížejí jedno základní zlo našeho stranického života, ba že mu dokonce dávají své požehnání. A toto zlo tkví v tom, že v atmosféře téměř všeobecné politické nespokojenosti, kdy se pracuje úplně tajně, kdy se činnost většinou soustřeďuje jen v úzkých tajných kroužcích či dokonce na soukromých schůzkách, je pro nás nanejdůležitější obtížné a skoro nemožné odlišit ty, kdo žvaní, od těch, kdo pracují. A sotva najdeme jinou zemi, kde by byly tyto dvě kategorie lidí tak promíchány a kde by to působilo tolik zmatků a škod jako v Rusku. Nejen mezi inteligencí, ale i v dělnické třídě nám toto zlo přináší mnoho škod a formulace soudruha Martova toto zlo ještě uzákoňuje. Tato formulace nutně směřuje k tomu, že kdekomu umožníme členství ve straně: soudruh Martov to musel chtít nechtít sám přiznat — „chcete-li, tedy ano,“ řekl. Jenže to my právě nechceme! Právě proto se tak rezolutně stavíme proti Martovově formulaci. Raději ať se deset těch, kteří pracují, nenazývá členy strany (skuteční pracovníci se nepachtí za tituly!), než aby jeden žvanil měl právo a možnost být členem strany. To je zásada, která mi připadá nezvratná a která mě nutí bojovat proti Martovovi. Slyšel jsem námitku, že přece členům strany nedáváme žádná práva, takže jich ani nemohou zneužít. Tato námitka je naprosto neopodstatněná: my sice výslovně neříkáme, jaká zvláštní

práva člen strany získává, ale všimněte si, že také neuvádíme nic, co by práva členů strany omezovalo. To za prvé. A za druhé — a to je hlavní, dokonce nezávisle na právech — nesmíme zapomínat, že každý člen strany je za stranu odpovědný a strana je odpovědná za každého člena. A za daných podmínek politické činnosti, kdy je skutečná politická organizovanost teprve v zárodečném stavu, by bylo vysloveně nebezpečné a škodlivé poskytovat nečlenům organizace právo na členství a činit stranu odpovědnou za lidi, kteří k organizaci nepatří (a třeba k ní nepatří úmyslně). Soudruh Martov se hrozil toho, že by nečlen stranické organizace, třebaže energicky pracuje, neměl před soudem právo prohlásit se za člena strany. To mne nechává klidným. Skutečná škoda by naopak vznikla, kdyby se před soudem projevil v nežádoucím světle člověk, který si říká člen strany a přitom nepatří do žádné stranické organizace. Nedalo by se popřít, že takový člověk pracoval pod kontrolou a vedením organizace, nedalo by se to popřít právě proto, že sám termín by byl příliš neurčitý. Fakticky — a o tom nepochybujeme — povedou slova „pod kontrolou a vedením“ k tomu, že *nebude ani kontrola, ani vedení.* ÚV nebude nikdy schopen skutečně kontrolovat všechny, kdo pracují a přitom nejsou členy organizace. Naším úkolem je dát ÚV do rukou *faktickou* kontrolu. Naším úkolem je strážiti pevnost, důslednost a čistotu naší strany. Musíme se snažit pozvednout jméno a význam člena strany výš, výš a stále výš — a proto jsem proti Martovově formulaci.

Porovnáno s rukopisem

3

Lenin trvá na připojení formulace o hmotné podpoře, jestliže všichni uznávají, že strana má být udržována z prostředků svých členů. V otázce založení politické strany se nelze odvolávat na morální hlediska.

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI
O STANOVÁCH STRANY

4. (17.) SRPNA

1

Lenin nepokládá první formulaci za vhodnou, protože připisuje radě rozhodčí charakter.¹¹⁸ Rada však nemá být jen institucí rozhodčí, ale má také koordinovat činnost ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu. Kromě toho doporučuje, aby pátého člena jmenoval sjezd. Mohlo by se stát, že čtyři členové rady nebudou s to zvolit pátého; v tom případě zůstaneme bez této nezbytné instituce.

2

Lenin shledává argumenty soudružky Zasuličové nepřesvědčivými.¹¹⁹ Případ, který uvedla, by už vyvolal spor, a v takovém případě už nepomohou žádné stanovy. Jakmile ponecháme volbu pátého člena na čtyřech členech rady, vnášíme tím do stanov rozpor. Pokládá za nezbytné poznamenat, že rada nemá jen charakter rozhodčí instituce: například dva členové rady mají podle stanov právo ji svolat.

3

Lenin je pro ponechání této formulace; nikomu nelze zakázat, aby své sdělení zaslal ústředním orgánům. To je nezbytná podmínka centralizace.¹²⁰

4¹²¹

To jsou dvě otázky. První se týká kvalifikované většiny, a já jsem proti návrhu snížit ji ze $\frac{4}{5}$ na $\frac{2}{3}$. Vznášet zdů-

vodněný protest je neuvážené a já jsem proti tomu.¹²² Nesrovnatelně závažnější je druhá otázka — o právu ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu vzájemně kontrolovat kooptaci. Souhlas obou ústředí je nezbytnou podmínkou shody. Zde se jedná o roztržku mezi dvěma ústředími. Kdo si nepřeje rozkol, musí usilovat o shodu. Ze života strany víme, že někteří lidé vyvolávali rozkol. Je to otázka zásadní, velmi důležitá, neboť na ní může záviset celý budoucí osud strany.

5

Jestliže stanovy kulhaly na jednu nohu, kulhají teď zásluhou soudruha Jegorova na obě.¹²³ Rada kooptuje pouze ve výjimečných případech. Obě strany, obě ústředí nezbytně potřebují naprostou důvěru právě proto, že jde o složitý mechanismus; bez naprosté vzájemné důvěry není možná úspěšná spolupráce. Celý problém správného chodu společné práce úzce souvisí s právem kooptace. Technické obtíže soudruh Dejč zbytečně přeceňuje.

DODATEK K 12. ČLÁNKU
NÁVRHU STANOV

Kooptovat nové členy do ústředního výboru a do redakce ústředního orgánu lze pouze se souhlasem všech členů rady strany.

Předloženo 5. (18.) srpna

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI
O STANOVÁCH STRANY

5. (18.) SRPNA

1

Odpovím stručně na obě námitky.¹²⁴ Soudruh Martov říká, že navrhuji jednomyslnost obou kolegií při kooptaci členů; to není pravda. Sjezd se usnesl nedávat právo veta každému členu dvou snad dosti početných kolegií, ale to neznamená, že nemůžeme dát tuto pravomoc instituci, která koordinuje veškerou společnou činnost obou ústředí. Spolupráce dvou ústředí vyžaduje naprostou jednomyslnost a dokonce stejný postoj každého, a to je možné jedině při jednomyslné kooptaci. Vždyť usoudí-li dva členové, že kooptace je nezbytná, mohou svolat radu.

2

Martovův pozměňovací návrh je v rozporu se schváleným článkem o jednomyslné kooptaci do ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu.¹²⁵

3

Výklad soudruha Martova není správný, neboť výjimka odporuje jednomyslnosti.¹²⁶ Žádám sjezd, aby rozhodl, zda se má o pozměňovacím návrhu soudruha Martova hlasovat.

4

a Vlastně bych se ani nepřel se soudruhem Glebovem Dežem, ale pokládal jsem za nutné mluvit ve stanovách

o Lize proto, že za prvé o existenci Ligy všichni vědí, za druhé chci upozornit na zastoupení Ligy ve straně podle starých stanov, za třetí proto, že všechny ostatní organizace mají postavení výborů, kdežto o Lize je zde zmínka proto, aby se naznačilo její zvláštní postavení.¹²⁷

NÁVRH REZOLUCE K PROHLÁŠENÍ
MARTYNOVA A AKIMOVA¹²⁸

Jelikož prohlášení soudruhů Martynova a Akimova je v rozporu s naším pojetím delegáta sjezdu, a dokonce i člena strany, navrhuje sjezd soudruhům Akimovovi a Martynovovi, aby buď své prohlášení odvolali, nebo jasně prohlásili, že vystupují ze strany. Pokud jde o protokol, sjezd jim v každém případě umožní zúčastnit se zvláštního zasedání, které bude protokol schvalovat.

*Napsáno 5. (18.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI
O PROHLÁŠENÍ MARTYNOVA
A AKIMOVA

5. (18.) SRPNA

1

Byro projednalo prohlášení soudruhů Martynova a Akimova, které předložili na dopoledním zasedání. Nebudu se dotýkat jeho motivace, i když je nesprávná a velice podivná. Nikdo nikdy o rozpuštění Svazu nemluvil a soudruzi Martynov a Akimov vyvodili nesprávný nepřímý závěr ze sjezdového usnesení o Lize. Dokonce ani rozpuštění Svazu by nemohlo zbavit delegáty práva účastnit se sjezdového jednání. Stejně tak nemůže sjezd připustit, aby někdo odmítl hlasovat. Delegát sjezdu nemůže jen schvalovat protokol a dalších sjezdových jednání se už neúčastnit. Byro zatím nepředkládá žádnou rezoluci a navrhuje, aby tuto otázku posoudil sjezd. Prohlášení Martynova a Akimova je krajně nenormální a je v rozporu s postavením delegáta sjezdu.

2

Vznikla absurdní, nenormální situace. Na jedné straně nám říkají, že se podřizují usnesením sjezdu, a na druhé straně chtějí kvůli usnesení o stanovách odejít. Každý z nás, koho sem delegovala organizace uznaná organizačním výborem, se stal delegátem sjezdu. Žádné rozpuštění organizace toto postavení nemůže zrušit. Jak máme my jako byro postupovat při hlasování? Vůbec nepočítat ty, kteří odešli, nemůžeme, protože sjezd už složení delegátů schválil. Jediné logické východisko je — vystoupit vůbec ze strany. Vždyť pro-

tokol můžeme schválit, když k tomu speciálně pozveme i soudruhy ze Svazu, ačkoli sjezd má právo schválit svůj protokol i bez nich.

NÁVRH REZOLUCE
O VYSTOUPENÍ BUNDU ZE SDDSR¹²⁹
VYSTOUPENÍ BUNDU

Sjezd hodnotí odmítnutí delegátů Bundu podříditi se usnesení většiny sjezdu jako vystoupení Bundu ze SDDSR.¹³⁰

Sjezd bere tento krok na vědomí s hlubokým politováním, neboť podle jeho přesvědčení se jím nynější vůdcové „židovského dělnického svazu“ dopouštějí závažné politické chyby, která musí nutně poškodit zájmy židovského proletariátu a dělnického hnutí. Důvody, jimiž delegáti Bundu svůj krok ospravedlňují, posuzuje sjezd jako obavy prakticky zcela nepodložené a jako podezřívání ruských sociálních demokratů z neupřímnosti a z nedůsledného sociálně demokratického přesvědčení a z hlediska teoretického je pokládá za výsledek politováníšhodného pronikání nacionalismu do sociálně demokratického hnutí Bundu.

Sjezd vyslovuje přání a pevné přesvědčení, že je nutná naprostá a co nejužší jednota židovského a ruského dělnického hnutí v Rusku, jednota nejen zásadní, ale i organizační, a usnáší se učinit vše, aby židovský proletariát byl podrobně seznámen jak s touto sjezdovou rezolucí, tak — a to především — se vztahem ruské sociální demokracie ke každému národnostnímu hnutí.

*Napsáno 5. (18.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1930
v publikaci Leninskij sbornik XV*

Podle rukopisu

DODATEK K MARTOVOVĚ
REZOLUCI O VYSTOUPENÍ BUNDU
ZE SDDSR

Sjezd se usnází učinit všechna opatření k obnovení jednoty židovského i nežidovského dělnického hnutí a vysvětlit co nejširším masám židovských dělníků postoj ruské sociální demokracie k národnostní otázce.

Napsáno 5. (18.) srpna 1903

*Otištěno poprvé,
podle rukopisu*

NÁVRH REZOLUCE
O SAMOSTATNÝCH SKUPINÁCH
SAMOSTATNÉ SKUPINY

Sjezd vyslovuje politování nad existencí samostatných sociálně demokratických skupin, jako je Borba, Žizň a Volja¹³¹. Jejich izolovanost musí jednak nutně vést k dezorganizaci, která je ve straně nepřípustná, jednak k neblahým úchytkám od sociálně demokratických názorů a sociálně demokratické taktiky k takzvanému sociál-revolucionismu (u skupiny Volja a zčásti u skupiny Borba v jejím agrárním programu), nebo ke křesťanskému socialismu a anarchismu (u skupiny Žizň). Sjezd vyslovuje přání, aby jak uvedené skupiny, tak vůbec všechny skupiny osob, které se počítají k sociální demokracii, vstoupily do řad jednotné a organizované ruské sociální demokracie. Sjezd pověřuje ústřední výbor, aby shromáždil potřebné informace a definitivně rozhodl o postavení uvedených či jiných samostatných skupin ve straně nebo o tom, jaký postoj k nim naše strana zaujme.

*Napsáno 5. nebo 6.
(18. nebo 19.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1930
v publikaci Leninskij sbornik XV*

Podle rukopisu

NÁVRH REZOLUCE
O PRÁCI V ARMÁDĚ

ARMÁDA

Sjezd upozorňuje všechny stranické organizace na důležitost sociálně demokratické propagandy a agitace v armádě a doporučuje vynaložit veškeré úsilí, aby byly co nejrychleji pevně podchyceny a formálně upraveny všechny existující kontakty s důstojníky a vojáky nižších hodností. Sjezd považuje za žádoucí organizovat zvláštní skupiny sociálních demokratů sloužících v armádě s tím, aby tyto skupiny zaujímaly určité postavení v místních výborech (organizačně jako odbočky výborů) nebo v ústřední organizaci (jako instituce vytvořené přímo ústředním výborem a jemu bezprostředně podřízené).

Napsáno 5.—10.

(18.—23.) srpna 1903

Poprvé otištěno roku 1930

v publikaci Leninskij sbornik XV

Podle rukopisu

NÁVRH REZOLUCE
O PRÁCI MEZI ROLNICTVEM
ROLNICTVO

Sjezd zvláště naléhavě upozorňuje všechny členy strany na důležitost hlubší a soustavnější práce mezi rolnictvem. Musíme předstupovat před rolnictvo (a zejména před vesnický proletariát) s celým sociálně demokratickým programem^[144] a vysvětlovat význam agrárního programu jakožto prvních a nejbližších požadavků v rámci stávajícího zřízení. Musíme usilovat o to, aby z uvědomělých rolníků a vesnické inteligence vznikaly pevně semknuté skupiny sociálních demokratů, které budou udržovat stálé kontakty se stranickými výbory. Přímo mezi rolnictvem musíme čelit propagandě socialistů-revolucionářů, kteří šíří bezzásadovost a reakční narodnické předsudky.

*Napsáno 5.—10.
(18.—23.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1930
v publikaci Leninskij sbornik XV*

Podle rukopisu

PROJEV PŘI VOLBĚ
REDAKCE JISKRY¹³²

7. (20.) SRPNA

Soudruzi! Martovův projev byl tak podivný, že jsem nucen rozhodně vystoupit proti tomu, jak celou otázku pojímá. Připomínám především, že Martovův protest proti samotné volbě redakce, i to, že on se svými spolupracovníky odmítli spolupracovat v redakci, která má být zvolena, je v naprostém rozporu s tím, co jsme všichni říkali (Martova nevyjímaje), když byla za orgán strany uznána Jiskra. Tehdy se nám namítalo, že takové uznání nemá smysl, protože nelze schválit pouhý název a neschválit redakci, a tehdy sám soudruh Martov našim oponentům vysvětloval, že *nemají pravdu*, že se schvaluje určitá politická orientace, že složení redakce tím *není* nijak *předem dáno*, že redaktoři se budou volit později podle 24. bodu našeho Tagesordnung¹³³. Proto teď neměl soudruh Martov *absolutně žádné právo* mluvit o tom, že uznání Jiskry má omezenou platnost. Proto jeho slova, že kdyby vstoupil do trojky bez svých starých redakčních spolupracovníků, poskvrnil by tím celou svou politickou reputaci, svědčí pouze o *nehorázném směšování politických pojmů*. Kdybychom měli přistoupit na toto stanovisko, museli bychom sjezdu upřít právo na novou volbu, na jakoukoli změnu ve složení funkcionářů, na revizi složení kolegií, kterým dává sjezd plnou moc. Jaký zmatek vyvolává takto pojatá otázka, je vidět třeba jen na příkladu organizačního výboru. Vyslovili jsme mu plnou důvěru a vděčnost sjezdu, ale přitom jsme se vysmáli už jen pouhé myšlence, že by sjezd neměl právo zasahovat do vztahů uvnitř organizačního výboru, a zároveň jsme rázně odmítli jakoukoli domněnku, že by nám starý organizační výbor mohl působit nesnáze pro

„nesoudružskou“ revizi jeho složení a při vytvoření *nového* ústředního výboru z kterýchkoli jiných soudruhů. Opakuji znovu: v názoru soudruha Martova, že je nepřipustné volit *část* dřívějšího kolegia, se projevuje obrovské zmatení politických pojmů.

Přejdu teď k otázce „dvou trojek“¹³⁴. Soudruh Martov řekl, že celý tento návrh dvou trojek je dílem jedné osoby, jednoho člena redakce (totiž můj návrh) a že za něj nikdo jiný neodpovídá. *Kategoricky protestují* proti tomuto tvrzení a prohlašují, že je to *vyslovená lež*. Připomenu soudruhu Martovovi, že jsem několik týdnů před sjezdem oznámil jemu a ještě jednomu členu redakce, že budu na sjezdu *žádat svobodnou volbu* redakce. Vzdal jsem se tohoto záměru jen proto, že místo něho *sám soudruh Martov* vyslovil vhodnější návrh zvolit *dvě trojky*. Formuloval jsem tehdy tento návrh písemně a poslal jsem ho *především* soudruhu Martovovi, který mi ho vrátil s opravami — tady je, je to *týž* exemplář a Martovovy opravy jsou v něm vyznačeny červeným inkoustem.¹³⁵ Celá řada soudruhů pak tento návrh stokrát viděla, viděli ho i všichni členové redakce, a *nikdo nikdy* proti němu formálně neprotestoval. Říkám „formálně“, protože soudruh Axelrod jednou, nemýlím-li se, prohodil jakousi neoficiální poznámku, že se mu ten návrh nezamlouvá. Jenže taková neoficiální poznámka samozřejmě nemůže být pokládána za protest redakce. Ne nadarmo se redakce ještě před sjezdem oficiálně usnesla pozvat určitou *sedmou* osobu, abychom v případě, že by se na sjezdu muselo vystoupit s nějakým kolektivním prohlášením, mohli dospět k závaznému usnesení, kterého jsme tak často nemohli dosáhnout v našem šestičlenném kolegiu. *A všichni členové redakce vědí*, že doplnění šestky sedmým stálým členem redakce nám dělalo už dlouho starosti. Takže opakuji, volba dvou trojek tu byla naprosto přirozeným východiskem a já jsem ji pojal do svého návrhu *s vědomím a souhlasem* soudruha Martova. A soudruh Martov se soudruhem Trockým a jinými později ještě mnohokrát tento

system volby dvou trojek obhajovali na celé řadě samostatných schůzek „jiskrovců“.

Jestliže uvádím na pravou míru Martovovo prohlášení, že návrh dvou trojek je záležitostí soukromou, nemíním se tím dotýkat jiného Martovova tvrzení o „politickém významu“ kroku, který jsme udělali, když jsme nepotvrdili starou redakci. Naopak, plně a bezvýhradně souhlasím se soudruhem Martovem v tom, že tento krok má obrovský politický význam — jenže jiný, než jaký mu Martov připisuje. Říkal, že je to projev boje o vliv na ústřední výbor v Rusku. Půjdu ještě dál než Martov. *Bojem* o vliv byla až dosud veškerá činnost Jiskry jakožto samostatné skupiny, kdežto nyní už jde o víc, totiž o *organizační upevnění* tohoto vlivu, a nikoli jen o boj za něj. Jak hluboce se zde se soudruhem Martovem *politicky* rozcházíme, je vidět z toho, že on mi tuto snahu ovlivňovat ústřední výbor klade *za vinu*, kdežto já pokládám *za svou zásluhu*, že jsem se snažil a snažím upevňovat tento vliv organizačně. Jak je vidět, mluvíme už dokonce různou řečí! K čemu by byla celá naše práce, všechno naše úsilí, kdyby bylo korunováno stále jen tím starým bojem o vliv, a ne získáním veškerého vlivu a jeho upevněním? Ano, soudruh Martov má naprostou pravdu: krok, který jsme udělali, je nesporně *obrovský politický krok*, který svědčí o tom, že jsme si pro další práci naší strany zvolili jeden ze směrů, jež se nyní objevily. A já se ani trochu neděším hrůzostrašných slov o „stavu obležení ve straně“, o „výjimečných zákonech proti jednotlivcům a skupinám“ apod. Proti nepevným a kolísavým žvlům nejen můžeme, ale jsme povinni vyhlásit „stav obležení“ a celé naše stanovy strany, celý náš centralismus schválený ode dneška sjezdem, nejsou ničím jiným než „stavem obležení“ pro tak velmi četné zdroje *politické nevyhraněnosti*. Právě proti nevyhraněnosti jsou nezbytné zvláštní, třeba i výjimečné zákony, a krok, který sjezd udělal, správně označil politický směr tím, že vytvořil pevnou základnu pro *takové zákony a taková opatření*.

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK PŘI VOLBĚ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU STRANY

7. (20.) SRPNA

Vytýkalo se nám, že existuje kompaktní většina. Ale na tom není nic špatného. Jestliže se tu jedněu vytvořila kompaktní většina¹³⁶, rozhodlo se už, bude-li zvolený ÚV akceschopný. Nelze hovořit o náhodě. Je tu dokonalá záruka. Volby nemůžeme odkládat. Zbývá nám velmi málo času. Návrh soudruha Martova odložit volby je neopodstatněný. Jsem pro návrh soudruha Rusova.¹³⁷

NÁVRH REZOLUCE
O VYDÁVÁNÍ ORGÁNU
PRO SEKTÁŘE¹³⁸

Vzhledem k tomu, že sektářské hnutí v Rusku je v mnoha svých projevech jedním z demokratických proudů v Rusku, obrací II. sjezd pozornost všech členů strany na práci mezi sektáři s tím, aby je získávali pro sociální demokracii. Jako pokus povoluje sjezd soudruhu Bončovi-Brujevičovi vydávat pod kontrolou redakce ústředního orgánu populární list nevelkého rozsahu nazvaný *Sredi sektantov* a pověřuje ústřední výbor a redakci ústředního orgánu, aby zajistily jeho vydávání a vytvořily všechny podmínky pro jeho úspěšné a správné působení.

Napsáno 10. (23.) srpna 1903

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O POTRESOVOVĚ (STAROVĚROVĚ)
REZOLUCI
O POSTOJI K LIBERÁLŮM¹⁸⁹

10. (23.) SRPNA

Starověrova rezoluce bude špatně pochopena: studentské hnutí a Osvoboždění je dvě různé věci. Stejný postoj k nim nás poškodí. Jméno Struve je příliš známé, i dělníci je znají. Soudruh Starověr si myslí, že je třeba vydat určitou směrnicí; podle mého názoru potřebujeme určitý zásadní a taktický postoj.

PŘÍSPĚVEK
K DISKUSI O POSTOJI
KE STUDUJÍCÍ MLÁDEŽI

10. (23.) SRPNA

Výrazu „falešní přátelé“ neužívají jen reakcionáři, a že takoví falešní přátelé existují, to vidíme na liberálech a socialistech-revolucionářích. Právě tito falešní přátelé přicházejí k mládeži a ujistují ji, že se nepotřebuje vyznat v různých směrech. My však považujeme za hlavní cíl vytvořit ucelený revoluční světový názor a za další praktický úkol to, aby se mládež při svém organizování obracela na naše výbory.

É R A R E F O R E M

Ano, prožíváme bezesporu éru reforem, i když tato slova ve vztahu k dnešnímu Rusku znějí prapodivně. Stagnují všechny oblasti vnitřní politiky kromě těch, které souvisí s bojem proti vnitřnímu nepříteli, a přesto — lépe řečeno právě proto — pozorujeme neustálé, nepřetržité pokusy o reformy, o podkopávání reforem v oblasti nejchoulostivějších, nejožehavějších společenskopolitických vztahů. Proletariát, jenž se probouzí k uvědomělému třídnímu životu, vystoupil už dosti dávno jako skutečný, hlavní a jediný nesmiřitelný nepřítel našeho policejního samoděržaví. Jenže proti takovému nepříteli, jako je pokroková společenská třída, nelze bojovat jen násilím, i když je to násilí krajně nemilosrdné, vysoce organizované a dokonale všestranné. S takovým nepřítelem se musí počítat a je třeba mu dělat ústupky, vždy neupřímné, vždy polovičaté, často úplně lživé a zdánlivé, obvykle obklopené celou řadou více či méně rafinovaně zamaskovaných pastí, ale přece jen ústupky a reformy, které tvoří celou éru. Nejsou to ovšem reformy, provázející sestupnou linii politického vývoje, kdy krize minula, bouře se přehnala a ti, kdo zůstali pány situace, začínají uskutečňovat svůj program nebo (což se také stává) program, který jim zanechali jejich protivníci. Ne, toto jsou reformy mající vzestupnou linii, kdy do boje vstupují stále širší masy lidí, kdy se krize teprve blíží, kdy každá srážka sice vyřazuje z boje stovky lidí, ale rodí se v něm tisíce dalších bojovníků, urputnějších, odvážnějších a lépe připravených.

Takové reformy jsou vždycky předzvěstí a předehtou

revoluce. Mezi ně nepochybně patří i poslední, zčásti uskutečněná, zčásti teprve zamýšlená opatření carské vlády: návrh zákona o dělnických svépomocných spolcích (návrh, který vláda neuveřejnila a který je znám jen ze zpráv liberálně buržoazního časopisu Osvoboždění) a zákony o odškodnění dělníků, kteří utrpěli úraz^[112], a o továrních důvěrnících^[114]. Hodláme se teď podrobněji zabývat tímto posledním zákonem.

Podstatou nového zákona je, že dělníci za jistých podmínek mohou získat právo na zastoupení ve styku s podnikateli, právo na jakousi zárodečnou organizaci. Tato práva jsou sešněrována neuvěřitelným množstvím policejních povolení a omezení. Taková je skutečnost. Především si musíme uvědomit, že podle nového zákona je právo dělníků na zastoupení podmíněno souhlasem a iniciativou správy závodu a povolením továrních úřadů. Právo na zastoupení *mohou* dělníkům poskytovat majitelé závodů, ale zákon je k tomu nijak nezavazuje, přičemž tovární úřady nemusí toto zastoupení povolit ani tehdy, přimlouvá-li se za ně továrník, nemusí je povolit z jakéhokoli důvodu anebo i zcela bez důvodu. Zastoupení *dělníků* je tedy od samého začátku ponecháno výhradně, bezpodmínečně a neodvolatelně na vůli *zaměstnavatelů a policie*. Když to zaměstnavatelé a policie uznají za vhodné a žádoucí, mohou zřizovat (ve velmi malém rozsahu) dělnické zastoupení — to je celý smysl reformy. O zastoupení ve státních závodech — v závorkách řečeno — se zákon vůbec nezmiňuje: v soukromých závodech se zástupci dělníků *mohou* stát v rukou policie dalšími agenty, dalšími továrními hlídači, kdežto ve státních závodech je takových agentů a hlídačů vždycky dost! Tady policie reformy nevyžaduje — takže se tu žádná reforma ani provádět nemusí.

Dále. Samému zastoupení dělníků se dostalo hanebně pokřivené podoby. Dělníci jsou rozdělováni, rozškátulkováváni do jednotlivých *kategorií*; předpisy o tom, jak dělníky do těchto kategorií rozdělovat, potvrzuje *guber-*

nátor, stejně jako vůbec *všechny předpisy*, které se týkají způsobu, jak by se mělo podle nového zákona zastoupení zorganizovat. Továrníci a policie mohou vytvářet a samozřejmě budou vytvářet kategorie tak, aby co nejvíce ztěžovali solidaritu a sjednocení dělníků, aby vyvolávali a podněcovali neshody nejen mezi jednotlivými profesemi, mezi dílnami, ale i mezi dělníky různé národnosti, různého pohlaví, různého věku, různého stupně kvalifikace, různé výše mzdy atd. atd. Zastoupení dělníků může být a bývá užitečné pro dělníky jedině tím, že dělníci vytvářejí jeden velký celek, neboť jediným zdrojem síly zstrašených, utlačených a udřených námezdních otroků naší civilizace je jejich sjednocení, jejich organizovanost, jejich solidarita. Carské samoděržaví chce poskytnout dělníkům *takové* zastoupení a za *takových* podmínek, aby dělníky nejrůznějším způsobem *rozdělilo* a tím je oslabilo.

Kategorie sestavené podle pokynů policie si budou volit — podle podrobných směrnic policie — *kandidáty* na důvěrníky, a to tolik kandidátů, kolik nařídí policie. Jednoho z kandidátů pak podle svého uvážení potvrdí správa závodu, ale gubernátor má vždycky právo zbavit důvěrníka funkce, když nebude „pro své poslání vyhovující“, jak se v zákoně praví.

Avšak celý tento promyšlený policejní mechanismus není zas příliš rafinovaný. „Poslání“ důvěrníků spočívá zřejmě v tom, aby byli užiteční policii, aby jí šli na ruku; zákon o tom nic neříká, neboť o *takových* podmínkách se nemluví — ty se *vytvářejí*. A to je velice snadné, když hlava místní policie, gubernátor, má nekontrolovatelné právo sesadit nepohodlného důvěrníka. Znovu opakuji: nebylo správnější pojmenovat *takového* továrního důvěrníka továrním hlídačem? Policie může nařídít, aby byl zvolen velký počet kandidátů, z nichž pak bude potvrzen jen jeden. Bude například nařízeno, aby každá kategorie asi o sto či padesáti lidech zvolila deset či pět kandidátů. Nemůže se někdy stát z té listiny zvolených kandidátů seznam osob, které

mají být pod zvláštním dohledem, nebo které mají být dokonce zatčeny? Dříve sestavovali takové seznamy jen tajní policisté, ale teď je *snad* budou občas sestavovat sami dělníci? Pro policii nebude kandidátní listina nijak nebezpečná a ani nepohodlná, protože potvrzovat budou vždycky toho nejhoršího nebo nepotvrdí nikoho a budou žádat, aby se volby opakovaly.

Nový zákon^[196] (jako ostatně většina ruských zákonů) až přehání svou snahu, aby tovární důvěrníci vyhovovali policejnímu „poslání“. Kandidáti nesmějí být mladší 25 let. Původní návrh zákona stanovil dolní věkovou hranici 21 let, ale nejvyšší vládní kruhy jednaly opatrně a považovaly za státnicky moudřejší zvýšit ji ještě o čtyři roky, aby byl předem vyloučen „nejneklidnější živel továrního osazenstva“, jímž jsou „podle údajů policejního oddělení osoby ve věku od 17 do 20 let“ (ze zdůvodnění ministerstva financí^[94], otištěnéko zkráceně v časopise Věstník finansov¹⁴⁰ a nezkráceně v časopise Osvobožděnie). A nejen to. Správa závodu a policie v každém jednotlivém případě, tj. pro každý jednotlivý podnik, mohou žádat stanovení ednak vyšší věkové hranice a jednak určité doby, po kterou musí dělník v podniku pracovat. Mohou třeba žádat, aby dělníkovi bylo nejméně 40 let a pracoval v závodě nejméně patnáct let, než získá právo být zvolen za kandidáta do funkce důvěrníka! Ale autoři zákona, kteří tak žárlivě střeží zájmy policie, zřejmě zapomněli na jednu věc: zda dělníci budou ochotni za těchto podmínek „funkci“ důvěrníka přijmout. Vždyť důvěrník je vydán napospas policii skoro stejně jako nějaký vesnický strážník. Z důvěrníka se může stát obyčejný poslíček, který bude jen vyřizovat dělníkům příkazy a vysvětlení vedení továrny. Vždyť po důvěrníkovi budou docela určitě chtít čistě špiclovské služby a informace o schůzích kategorií dělníků, které důvěrníci svolávají a na nichž dohlízejí na pořádek. A přitom zákon, který pamatuje na předpis o uvolňování důvěrníků z práce, aby mohli plnit své povinnosti, skromně mlčí

o tom, zda a od koho budou důvěrníci dostávat odměnu. Myslí si snad autoři zákona, že důvěrníci uvolnění z práce nebudou od závodu požadovat proplacení tohoto „volného“ času? Že snad budou z vůle fabrikantů a gubernátorů dělat důvěrníky jen pro krásné oči těchto věrných přátel pracujícího lidu?

Že je zde snaha udělat z důvěrníků tovární hlídače, je zvláště zřetelně vidět i z třetího bodu nového zákona: důvěrníci jsou uznáváni za zmocněnce skupin jen ve věcech týkajících se *dodržování* podmínek pracovní smlouvy. O *změně* podmínek pracovní smlouvy *nej*sou důvěrníci *oprávněni se ani zmínit*. Pěkní „zmocněnci“ dělníků, jen co je pravda. A jak nesmyslné je toto rozhodnutí dokonce i z hlediska samotných autorů zákona, kteří chtěli usnadnit „zjištění skutečných přání a potřeb dělníků“ „zejména v době, když už došlo k projevům nespokojenosti a k nepokojům“. V devíti případech z deseti došlo k nepokojům právě kvůli požadavku *změnit* podmínky pracovní smlouvy, a vzít důvěrníkům možnost podílet se na této věci znamená jejich úlohu takřka negovat. Autoři zákona se zamotali v jednom z nesčetných rozporů samoděržaví, protože dát dělnickým zmocněncům (skutečným, a ne policií povoleným zmocněncům) právo požadovat změnu podmínek pracovní smlouvy by znamenalo poskytnout lidem svobodu slova a zajistit jim nedotknutelnost osoby.

Zkrátka nedá se vůbec mluvit o tom, že by tovární důvěrníci mohli být uznáni za skutečné dělnické zmocněnce. Zmocněnce musí zvolit jedině dělníci bez jakéhokoli potvrzení policií. Zmocněnec musí být sesazen okamžitě, jakmile mu jeho dělničtí voliči vysloví nedůvěru. Zmocněnec musí přijít na schůzi složit účty, kdykoli ho o to dělníci požádají. Jenže podle našeho zákona jedině důvěrník *smí* svolávat dělníky té kategorie, která ho zvolila, a to na místo a v době určené správou podniku. Takže důvěrník je také svolat nemusí a správa podniku jim nemusí vyhradit místo ani čas. Moudřejší by snad bylo o dělnickém zastoupení

vůbec nemluvit než dráždit dělníky takovým fiktivním zastoupením.

Dělnické schůze jsou pro samoděržaví takovým postrachem (a oprávněně!), že je bezpodmínečně zakázáno konat společné schůze několika různých kategorií. „K projednání záležitostí týkajících se několika kategorií se scházejí výhradně důvěrníci těchto kategorií,“ stanoví nový zákon. Pro kapitalisty a pro policejní vládu, jež nad nimi drží ochrannou ruku, by to bylo opravdu velmi výhodné: vytvořit početně malé kategorie z mistrů, úředníků a dobře placených dělníků, vytvořit početně velké kategorie pomocných a řadových dělníků — a povolit schůze jen důvěrníkům různých kategorií. Jenže tahle kalkulace se udělala bez *pána*: pánem svého osudu je uvědomělý proletariát, který s opovržením odmítne tyto ubohé policejní léčky, do nichž ho chtějí vlákat. Dělníci se budou přes všechny zákazy scházet, aby společně projednali své záležitosti, a budou pořádat tajné schůze svých skutečných sociálně demokratických důvěrníků.

Jestliže však tato ubohá reforma tak silně infikuje počátky dělnického zastoupení policejním špiclovstvím, nebylo by lépe, kdyby se uvědomělí dělníci naprosto distancovali od voleb továrních důvěrníků nebo schůzí jednotlivých „kategorií“? Domníváme se, že ne. Distancovat se od aktivní účasti v dnešním politickém životě, ať je sebevíc odporný, to je taktika anarchistů, nikoli sociálních demokratů. Dokážeme a musíme dokázat rozvinout mohutný boj dělnictva proti všem hanebným záludnostem nového zákona, proti každému špiclovskému manévru umožněnému novým zákonem — a tento boj probudí i ty nejzaostalejší dělníky, přispěje k větší politické uvědomělosti všech, kdo budou mít co dělat se špiclovským „zastoupením“ ruských dělníků za pomoci policie nebo četnictva. Zubatovovské spolky demoralizovaly dělníky mnohem víc a mnohem bezprostředněji, než je budou demoralizovat důvěrníci přísluhující vrchnosti, a přesto jsme posílali do těchto spol-

ků uvědomělé dělníky, kteří se tam učili sami a učili i ostatní; a přece celá tato zubatovovská epopěj žalostně zkrachovala a přinesla mnohem víc užitku sociální demokracii než samoděržaví: oděské události¹⁴¹ o tom nemohly nikoho nechat na pochybách.

Samoděržaví začíná mluvit o dělnických spolcích. Využijme toho k co nejširší propagandě a agitaci ve prospěch sociálně demokratických požadavků naprosté spolčovací a shromažďovací svobody. Samoděržaví začíná mluvit o volbách: využijme toho k obeznámení dělníků s významem voleb, se všemi volebními systémy, se všemi volebními triky policie. A ať to není jen seznamování z knížek a rozhovorů, ale i z praxe: na příkladu voleb konaných v Rusku pod dohledem policie* budou uvědomělí dělníci, kteří se jich zúčastní, školit stále širší masy, jak vést volební agitaci, jak řídit schůze, jak hájit své požadavky na schůzích a v přítomnosti důvěrníků, jak organizovat stálý dozor nad činností důvěrníků. Samoděržaví začíná mluvit o dělnickém zastoupení. Využijme toho k propagování správných názorů na opravdové zastoupení. Zastupovat dělníky může jedině svobodný *dělnický svaz*, v němž by byli zástupci mnoha továren a měst. Tovární zastoupení, zastoupení dělníků v každé jednotlivé továrně, nemůže uspokojit dělníky dokonce ani na Západě či ve svobodných státech. Například v Německu se už nejednou postavili vůdcové sociálně demokratické dělnické strany proti továrnímu zastoupení. A je to pochopitelné, protože tlak kapitálu je příliš silný a právo propouštět dělníky — toto posvátné právo kapitalistické svobodné smlouvy — bude zastoupení dělníků v každé jednotlivé továrně *vždy* oslabovat. 'Jedině dělnický svaz, který spojí dělníky z mnoha továren a krajů, odstraní závislost dělnických zástupců na jednotlivém továrníkovi. Jedině dělnický svaz zajistí všechny prostředky pro boj, jaké jsou

* Samořejmě že za důvěrníky nesmějí být v žádném případě voleni organizovaní dělníci; za kandidáty by se měli navrhopvat vhodní lidé vybraní z neorganizovaných dělníků.

v kapitalistické společnosti vůbec dosažitelné. Jenže svobodné dělnické svazy přicházejí v úvahu teprve za *politické svobody*, až bude zajištěna nedotknutelnost osoby, svoboda spolčovací a shromažďovací a svoboda volit poslance do národního shromáždění.

Bez politické svobody zůstanou všechny formy dělnického zastoupení jen hanebným podvodem a proletariát zůstane jako dříve v žaláři, bez světla, vzduchu a prostoru, které nutně potřebuje k boji za své úplné osvobození. V tomto žaláři teď vláda vysekává místo okna nepatrný otvůrek a přitom to dělá tak, aby sloužil spíš četníkům a tajným policistům, kteří vězně hlídají, než vězni samotnému. A tuto reformu chtějí katani ruského lidu vydávat za dobrodiní carské vlády! Ale dělnická třída v Rusku tímto otvorem vdechne nové síly k boji, srovná se zemí celý ten prokletý ruský žalář a vybojuje si svobodné třídní zastoupení v buržoazně demokratickém státě.

Jiskra, č. 46
15. srpna 1903

Podle textu Jiskry

POSLEDNÍ SLOVO BUNDOVSKÉHO NACIONALISMU

Zahraniční výbor Bundu právě vydal leták^[151] se zprávou o pátém sjezdu Bundu. Sjezd se konal v červnu (podle starého kalendáře). Z jeho usnesení má prvořadý význam „návrh stanov“ o postavení Bundu ve straně. Návrh je neobyčejně poučný a jeho obsah je tak jednoznačný a „rezolutní“, že si v tomto směru nemůžeme přát nic lepšího. Hned první článek návrhu je vlastně už tak jasný, že ostatní jsou buď jeho pouhým rozvedením, nebo dokonce naprosto zbytečným balastem. První článek zní: „Bund je *federativní* (podtrženo námi) součástí Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.“ Federace předpokládá *dohodu* mezi jednotlivými, zcela samostatnými celky, které upraví své vzájemné vztahy jedině na základě oboustranného dobrovolného souhlasu. Není proto divu, že „návrh stanov“ se několikrát zmiňuje o „*smluvních stranách*“ (články 3, 8, 12). Není divu, že *sjezd strany* nemá podle tohoto návrhu právo měnit, doplňovat ani rušit *stanovy* týkající se *části* strany. Není divu, že Bund si vyhrazuje „zastoupení“ v ústředním výboru strany a dovoluje tomuto ústřednímu výboru, aby se obracel na židovský proletariát a jednal s jednotlivými složkami Bundu „*jedině se souhlasem ústředního výboru Bundů*“. To všechno logicky nevyhnutelně vyplývá z pojmu „federace“, z pojmu „smluvní strany“, a kdyby se byl pátý sjezd Bundu prostě usnesl, že Bund vytvoří samostatnou sociálně demokratickou nacionální (nebo snad nacionalistickou sociálně demokratickou?) stranu, ušetřil by sobě (i ostatním) spoustu času, spoustu práce a spoustu papíru. Na jedné straně by bylo na první pohled jasné, že svébytná, sa-

mostatná strana může upravovat své vztahy k jiným stranám jedině jako „smluvní strana“ a jedině na základě „vzájemného souhlasu“. Nebylo by nutné vypočítávat všechny jednotlivé případy, kdy je tohoto souhlasu zapotřebí (v podstatě ani není možné vypočítat *všechny* takové případy a uvádět neúplný výčet, jako to dělá Bund, znamená otevřít dveře celé řadě nedorozumění). Nebylo by zapotřebí znásilňovat logiku a svědomí tím, že se dohoda dvou samostatných jednotek nazve stanovami o postavení jedné části strany. Toto na pohled pěkné a slušné pojmenování („stanovy o postavení Bundu ve straně“) je v podstatě o to lživější, že celá strana ještě de facto neobnovila svou naprostou organizační jednotu a Bund vystupuje jako její již pevně semknutá část, která chce využít nedostatků celé organizace k tomu, aby se ještě více od celku distancovala, *aby se pokusila navždy rozdrobit tento celek na malé části*.

Na druhé straně jasně formulovaná otázka by autory nechvalně známého návrhu stanov zbavila povinnosti sepisovat body, v nichž se vypočítávají práva, která má *každá* organizovaná část strany, každá územní organizace, každý výbor, každá skupina, například právo řešit v duchu programu strany některé otázky obecného rázu, k nimž sjezdy strany nevydaly rezoluce. Formulovat takové body ve stanovách je jednoduše směšné.

Přejdeme teď ke zhodnocení podstaty stanoviska Bundu. Jakmile se Bund jednou dostal na šikmou plochu nacionalismu, musel přirozeně a nevyhnutelně (jestliže se nechtěl vzdát svého zásadního omylu) dospět k vytvoření zvláštní židovské strany. Až k tomu totiž dospívá 2. článek stanov, který dává Bundu *monopol* na zastupování židovského proletariátu. Bund je ve straně, praví se v tomto článku, jeho (židovského proletariátu) *jediným* (podtrženo námi) zástupcem. Činnost Bundu a organizace Bundu nesmí být omezována žádným územním rámcem. Takže úplné oddělení a rozdělení židovského a nežidovského proletariátu Ruska je zde nejen provedeno zcela nekompromisně *do*

všech důsledků, ale je navíc zakotveno tak říkajíc notářskou smlouvou, „stanovami“, „základním“ zákonem (viz 12. článek návrhu). Takové „pobuřující“ případy, jako bylo troufalé provolání jekatěrinoslavského výboru strany k židovským dělníkům^[37] bez vědomí Bundu (který tehdy neměl v Jekatěrinoslavi žádnou zvláštní organizaci!), nejsou od nynějška podle nového návrhu možné. I kdyby bylo v daném místě sebevíc židovských dělníků, i kdyby bylo toto místo sebevíc vzdáleno od ústředních institucí bundovské organizace, žádná část strany, dokonce ani ústřední výbor se nesmí obracet na židovský proletariát bez souhlasu ústředního výboru Bundu! Člověku se nechce ani věřit, že se takový návrh vůbec mohl zrodit — tak absurdní je tento monopolní požadavek, zejména v našich ruských poměrech — ale články 2 a 8 (poznámky) návrhu stanov nás o tom nenechávají na pochybách. Přání Bundu distancovat se ještě víc od ruských soudruhů se projevuje nejen v každém bodu návrhu, ale je vyjádřeno i v jiných rezolucích sjezdu. Pátý sjezd se například usnesl vydávat jednou měsíčně *Poslednije izvěstija* (vydávat je bude zahraniční výbor Bundu) „jakožto list, v němž by se vysvětlovalo programové a taktické stanovisko Bundu“. Netrpělivě a se zájmem budeme očekávat vysvětlení tohoto stanoviska. Sjezd *zrušil* usnesení IV. sjezdu o práci na jihu. Jak známo, IV. sjezd Bundu se usnesl, že v jižních městech, kde židovské organizace tvoří součást stranických výborů, „*nebudou zřizovány samostatné výbory Bundu*“ (podtrženo Bundem). Zrušení tohoto usnesení je velkým krokem k dalšímu izolování a přímo provokuje soudruhy z jihu, kteří pracovali a chtěli pracovat mezi židovským proletariátem a přitom setrvat v pevném spojení s *veškerým* místním proletariátem. „Kdo řekl A, musí říci B“ — a kdo se postavil na stanovisko nacionalismu, ten přirozeně dospěje až tak daleko, že bude chtít obehnat čínskou zdi svůj národ, své národní dělnické hnutí, a neuvede ho do rozpaků ani to, že se tyto zdi budou muset stavět v každém městě, městečku, vesnici,

dokonce ho neuvede do rozpaků ani to, že svou taktikou rozdělování a tříštění *obrací vníveč* velký odkaz sblížení a sjednocování proletářů všech národů, všech ras, všech jazyků. Rezoluce téhož pátého sjezdu Bundu o pogromech, v níž se vyslovuje „přesvědčení, že *jedině společný boj* proletářů všech národností dokáže úplně vykořenit podmínky vedoucí k událostem, jako byly kišiněvské“ (podtrženo námi), vyznívá po tom všem jako trpký výsměch. Jak falešně znějí tato slova o společném boji, když se nám vzápětí předkládají „stanovy“, jež bojovníky za společnou věc nejenže od sebe navzájem *izolují*, ale ještě toto izolování a odcizování organizačně zakotvují! Jak rádi bychom bundovským nacionalistům poradili: Učte se od oděských dělníků, kteří šli do společné stávky, na společná shromáždění, do společných demonstrací, aniž si předtím vyžádali (ó, ti opovážlivci!) „souhlas“ ústředního výboru Bundu s provoláním k židovskému národu, a kteří uklidňovali kramáře a říkali jim (viz Jiskra, č. 45): „Nebojte se, nic se nebojte, tohle není Kišiněv, nám jde o něco docela jiného, my neznáme rozdíl mezi Židem a Rusem, my jsme *všichni dělníci* a všem se nám daří stejně špatně.“^[116] Ať se soudruzi z Bundu nad těmito slovy zamyslí, není-li ještě pozdě, ať dobře rozváží, kam se dostávají!

Jiskra, č. 46
15. srpna 1903

Podle textu Jiskry

Z Á K O N O O D Š K O D N Ě N Í D Ě L N Í K Ů, K T E Ř Í U T R P Ě L I Ů R A Z^[112]

Nedávno vydaný nový zákon, jehož obsah je vyjádřen v názvu článku, a zákon o továrních důvěrnících, který jsme rozebrali v předcházejícím čísle,* jsou dosti typickými ukázkami dvou oblastí našeho dělnického zákonodárství, v němž se obráží ten nebo onen ústupek duchu doby. Kromě agresivních reakčních zákonů, kterých máme velice mnoho a které vždy nápadně rychle zdolají celé to byrokratické martyrium a jsou přitom obzvlášť důkladně propracovány a obzvlášť energicky uplatňovány, mohou být všechny ostatní ruské zákony týkající se dělnické třídy rozděleny podle své politické povahy do dvou skupin. Jsou to buď zákony, které alespoň poněkud, třeba jen nepatrně rozšiřují samostatnost, iniciativu a práva dělníků — a pak jsou sešněrovány stovkami a tisíci výjimek, výhrad, oběžníkůvých komentářů a omezení, jejichž jediným cílem je — řečeno jazykem našeho návrhu programu — „rozšíření nebo upevnění policejné byrokratické kurately nad pracujícími třídami“. Tak tedy vypadají zákony o továrních důvěrnících, o tovární inspekci vůbec apod. Nebo to jsou zákony vyjadřující takový ústupek, který nemá se samostatností a iniciativou občanů nic společného, a pak je absolutistická vláda nesrovnatelně štedřejší. Tak to koneckonců má být z hlediska celkové taktiky samodržaví i z hlediska „správně pochopených“ policejních zájmů. Západoevropští demokraté, kteří už mají velké zkušenosti z boje proti policejnímu státu, dávno překřtili takovou poli-

* Viz tento svazek, s. 330—337. *Red.*

tiku na politiku cukru a biče. Cukr — to jsou milodary revolučním třídám, to jsou hospodářské ústupky, které mají vnášet mezi tyto třídy nesváry, část jich získat na svou stranu a přimět je, aby uvěřily, že buržoazní vláda má s proletariátem upřímné a přátelské úmysly. Bič — to je policejní pronásledování každého, kdo nedůvěřuje vládě a rozsévá tuto nedůvěru dál, bič je zneškodnění každého, kdo usiluje o úplnou svobodu a samostatnost dělnické třídy, jejích organizací, jejích schůzí, jejích novin, jejích politických institucí a orgánů.

Zákon o továrních důvěrnících dává dělníkům zastoupení, které *by mohli* využít proti buržoazii a vládě. Proto je toto zastoupení tak zdeformované a okleštěné, aby z něho měli užitek jen špiclové, nebo aspoň především špiclové. Proto ze zastoupení dělníků vyhlášeného zákonem zbývá při jeho použití fakticky jen límec — jako z příslovečného, nemožně záplatovaného Triškova kaftanu.* A límec je zapotřebí, aby se za „límec“ mohl na policii přitáhnout nebohý „důvěrník“. Naproti tomu zákon o odškodnění dělníků se ani v nejmenším nedotýká jejich politické aktivity, takže tady lze být o něco štedřejší. Tady lze vystoupit v roli „reformátora“ s poněkud menším rizikem, a to *je nutné*, protože vlna dělnického hnutí se zvedá stále a stále hrozněji. Byrokratická mašinerie začala před *dvaceti lety* připravovat návrh zákona o odpovědnosti podnikatelů. Na tomto návrhu se pracovalo deset let, zvláštní komise jej nakonec schválila a v roce 1893 byl návrh uveřejněn a předložen Státní radě... aby byl na dalších deset let uložen do šuplíku! „Pomaleji pospíchat“ se už snad ani nedalo a návrh zákona by byl pravděpodobně ještě nějakých pár desítek let putoval po ministerstvech a kancelářích, nebýt toho, že nápor dělnické třídy Ruska otrásl celým samoděržavím.

A tak se návrh zákona, v leccems stále horší a horší,

* Pro ilustraci takto okleštěného zákona využívá Lenin postavu krejčího Trišky z Fonvizinovy komedie Výrostek, který opravuje roztrhaný kabát kusy látky vystřiženými z téhož kabátu. *Čes. red.*

konečně stal zákonem. Abychom jej mohli posoudit, porovnejme jej s tím, co žádáme v našem návrhu programu strany^[144]: „dělnická část“ tohoto programu musí totiž pro nás být vodítkem při propagandě a agitaci. A teprve až porovnáme jednotlivé body a požadavky našeho programu s nynějším stavem a s pokusy vládnoucích tříd reformovat tento stav, aniž by se někomu ublížilo, budeme moci za prvé sami sobě i masám důkladněji a konkrétněji objasňovat smysl a význam našeho programu, za druhé objasňovat nedostatky platných zákonů a za třetí ujasňovat si v praxi, na faktech, k jak žalostným výsledkům jsou odsouzeny všelijaké ty reformy, jestliže zůstávají zachovány základy buržoazního zřízení.

Náš návrh programu požaduje (7. článek „dělnické části“), aby byla zákonem stanovena občanská odpovědnost *zaměstnavatelů* vůbec (za úrazy i onemocnění dělníků), tj. každého, kdo si najímá dělníky, každého, kdo si přisvojuje zisk z neplacené práce jiných tím, že využívá jejich pracovní síly, přičemž neodpovídá za opotřebení nebo poškození tohoto *zboží* (pracovní síly) při práci. Jenže nový zákon se vztahuje výhradně na dělníky a zaměstnance „v podnicích továrního, důlního a hutního průmyslu“. Nevztahuje se tedy na zemědělské, řemeslnické a stavební dělníky, domácí výrobce atd. atd. Nevztahuje se na obrovský počet námezdních dělníků, kteří pracují často v horších a nebezpečnějších podmínkách; například u stavebních a zemědělských dělníků pracujících u strojů dochází ke stejnému, ne-li většímu počtu úrazů než u dělníků v továrnách. Čím si vysvětlit tuto výjimku? Tím, že mimo tovární průmysl bota ještě tolik netlačí: dělnické hnutí se hrozivě vzvedlo jen mezi vyspělými vrstvami proletariátu, a vláda „pečuje“ jedině o tuto oblast (ovšemže ne o dělníky, ale o potlačení dělníků). Avšak proletariát, pokud se hnutí účastní, tedy uvědomělý proletariát nebojuje za prospěch a výhody té či oné *kategorie* dělníků, ale za celou třídu, za všechny třídy utlačené kapitalistickým zří-

zením. Rozdíl mezi reformami, kterých se proletariát domáhá, a reformami, které mu jako almužnu milostivě poskytuje vláda, je zde očividný.

Dále. Nový zákon zavazuje majitele podniků, aby vypláceli dělníkům odškodné jedině při ztrátě pracovní schopnosti „*v důsledku úrazu při práci v podniku nebo v důsledku této práce*“. Náš program požaduje, aby byla stanovena odpovědnost nejen za ztrátu pracovní schopnosti následkem úrazů, ale i následkem *zdraví škodlivých pracovních podmínek*. Nový zákon tedy i zde zužuje odpovědnost zaměstnavatelů. Je všeobecně známo, že spousta dělníků neztrácí pracovní schopnost následkem úrazů, následkem zranění, ale následkem nemocí způsobených zdraví škodlivými pracovními podmínkami. Bojovat proti těmto škodlivým podmínkám všelijakými předpisy a nařízeními je bezvýsledné, pokud zaměstnavatelé neponesou odpovědnost za ztrátu pracovní schopnosti následkem nemoci. Ostatně jaký je vlastně rozdíl mezi tím, když stroj uřízne dělníkovi nohu, a tím, když je dělník otravován jedem fosforu, olova, barev atd.? Nejistila snad lékařská věda už celou řadu nemocí z povolání, nemocí, u nichž bylo naprosto přesvědčivě prokázáno, že je způsobují zdraví škodlivé pracovní podmínky? Jenže buržoazie a buržoazní vláda se neřídí logikou a zdravým rozumem, nýbrž bezohlednou ziskuchtivostí: za úrazy totiž zaplatí méně než za zmrzačení plus nemoci způsobené nezdravým prostředím. Jde totiž především o to, aby se zaplatilo co nejméně, a ne o „zabezpečení“ dělníků.

Podle nového zákona není dělník povinen dokazovat, že ztrátu pracovní schopnosti zavinil kapitalista. To je ve srovnání s dřívějším bezesporu pokrok. Ale — bez tohoto „ale!“ nedokáže ruská vláda udělat žádný pokrok — ale zaměstnavatelům je zato povoleno dokazovat, že poškozený sám měl nejen zlý úmysl, ale že „se (poškozený) dopustil hrubé nedbalosti, kterou nelze omluvit pracovními podmínkami a pracovním prostředím“. Tento dodatek

do značné míry paralyzuje ustanovení o *skutečné* odpovědnosti a při známém složení našich soudů, v nichž zasedají byrokraté, kariéristé a buržoazní pedanti, může paralyzovat účinnost zákona úplně. Co znamená „hrubá nedbalost“, je naprosto neurčité a neurčitelné. Jaké podmínky hrubou nedbalost omlouvají a do jaké míry a jaké ne, mají posoudit právě páni úředníci. Kapitalisté vždycky považovali a budou považovat každou dělnickou „nedbalost“ za hrubou a neomluvitelnou, a bude-li to chtít kapitalista dokázat, vždycky si najde desetkrát víc svědků a „poučených“ obhájců (stálí právní poradci už stejně dostávají od závodů každoroční odměnu!) než dělníci. Zahrnutí celého tohoto bodu o hrubé nedbalosti do zákona je do nebe volajícím ústupkem ziskuchtivosti fabrikantů: dělníci přece do stroje nespádnou dobrovolně, ale vždycky z neopatrnosti, jenže jde o to, že člověk *neudrží pozornost* při 10—11hodinové pracovní době mezi špatně krytými stroji ve špatně osvětlené dílně, v hluku a rámusu, s pozorností otupenou prací, s nervy vybičovanými vysilujícím vypětím. Nepřiznat za těchto okolností zmrzačenému dělníkovi odškodnění pro hrubou nedbalost znamená trestat ho ještě navíc i za to, že dovoluje kapitalistům, aby ho nestydatě vykořisťovali.

Uvedené články určují základní a nejdůležitější znaky nového zákona a plně vystihují jeho podstatu. Nemůžeme se tu samozřejmě zabývat všemi detaily, povšimneme si jen těch nejtýpčtějších. Výše odškodného se stanoví podle poměrné části ročního výdělku postiženého, nesmí však přesáhnout $\frac{2}{3}$ ročního výdělku postiženého (v případě úmrtí nebo naprosté ztráty pracovní schopnosti). Jenže roční výdělek se zjišťuje podle průměrného denního výdělku (nebo průměrné denní mzdy u *pomocného dělníka*) násobného 260. Toto ustanovení obsahuje další, dokonce *trojí* okleštění výše odškodného, *trojí* ústupek podnikatelské hrabivosti. Za prvé, i když dělník pracoval 300 dní v roce, snižuje se jeho roční výdělek na 260 dní, a to zcela bez-

důvodně, jenom proto, že zákon to nařizuje! Za druhé, i když dělník pobíral vyšší mzdu než pomocný dělník, stejně se za základ bere — například v podnicích, které nejsou v provozu po celý rok — jen mzda pomocného dělníka. Vláda by nejraději udělala ze všech dělníků pouhé pomocné dělníky — takže pro uvědomělého proletáře z toho plyne poučení, že jedině z pevné jednoty všech dělníků a všech pomocných dělníků může vzejít síla, která dokáže zlomit ziskuchtivost kapitálu. Za třetí, průměrnou denní mzdu pomocného dělníka stanoví na každé tři roky (!) úřady pro záležitosti továrního, báňského a hutního průmyslu, samozřejmě bez jakékoli účasti dělníků. Co je dělníkům po tom, v guberniálních a četnických kancelářích přece vědí nejlépe, jak vypadá život dělníka a dělnické mzdy.

Je třeba rovněž poznamenat, že zákon ukládá majitelům podniků, aby okamžitě hlásili policii jen takové úrazy, na které se vztahuje zákon. A které jsou to tedy případy? Když pracovní neschopnost trvá déle než tři dny. Kdo však může vědět *okamžitě po* úrazu, na kolik dní ztratí dělník pracovní schopnost? Tento předpis je až směšně nesmyslný a jen otevírá zadní vrátka fabrikantům, aby ve spoustě případů nemuseli dodržet (a soud jim to potvrdí) povinnost hlásit úřadům každý úraz. Zákon sice stanoví, že postižený může žádat, aby se policii hlásily *bezpodmínečně všechny* případy zranění, *i ty, na které se zákon nevztahuje*: je to výslovně řečeno v 20. článku „předpisů o odškodnění dělníků, kteří utrpěli úraz“, a my vřele doporučujeme všem dělníkům agitovat ze všech sil za důsledné a bezpodmínečné dodržování tohoto článku. Ať dělníci trvají na tom, že každý postižený musí vždy a bezpodmínečně žádat na základě 20. článku, aby *každý* úraz byl hlášen továrnímu inspektorovi; jedině pak bude možné poněkud přesněji zjistit počet úrazů a prošetřit jejich příčiny. Jsme přesvědčeni, že uvědomělí dělníci tohoto práva využijí, jenže široké dělnické masy nebudou ani vědět, že takové právo mají!

Jestliže majitel podniku neohlásí úraz policii anebo jakkoli nedodrží ustanovení nového zákona, zaplatí pouze peněžní pokutu ve výši od 25 do 100 rublů. Tato pokuta je ovšem zcela nepatrná a žádný velký závod (takové závody zaměstnávají obrovskou většinu továrních dělníků) se jí nezalekne. V tomto případě zvlášť názorně vidíme, jak je nutné prosadit 14. článek našeho návrhu programu, který požaduje „zavést trestní stíhání zaměstnavatelů, kteří porušují zákony o ochraně práce“. Hrozit milionářům storublovými pokutami za nedodržení zákona, na němž závisí zabezpečení dělníka zmrzačeného na celý život, znamená vysmívat se dělníkům.

Jedním z nejškodlivějších a nanejvýš jezuitsky formulovaných článků nového zákona je článek 31, který dává postiženým dělníkům a členům jejich rodin právo uzavírat s majitelem podniku dohodu o způsobu a výši požadovaného odškodnění. Je zbytečné říkat, že tyto dohody budou v převážné většině případů znamenat soustavné podvádění a zastrasování nejméně vyspělých dělníků, kteří dobře znají jen jedno: nákladnost, liknavost a neobjektivnost ruských soudů. Tovární inspektoři, kteří mají ověřovat tyto dohody (mající platnost soudní smírčí úmluvy), budou při tom chránit zájmy kohokoli, jen ne zájmy dělníků.

Nestačí, že tovární inspektoři, z nichž se dnes čím dál víc stávají prachobyčejní přísluhovači policie, se mají ujmout úlohy „prostředníků“. Zákon z nich chce dokonce udělat jakési soudce. Zákon totiž vybízí zaměstnavatele a dělníky, aby se obraceli na tovární inspektory s žádostí o vysvětlení práv a povinností jednotlivých stran, přičemž tovární inspektoři mají právo shromažďovat „všechny nezbytné údaje“, požadovat jejich předložení stranám a povolávat lékaře, aby vystavil lékařské vysvědčení. To už je vyslovené soudní záležitost, která je svěřována úředníkům podléhajícím gubernátorovi! A pro tento soud není stanoven žádný jednací řád, žádné předpisy: jak bude inspektor údaje shromažďovat, jak je bude předkládat a bude-li je předklá-

dat oběma stranám, jak povede soudní řízení — to všechno je ponecháno zcela na jeho vůli. To už je dočista něco jako policejní soud v období, které předcházelo reformě. A kdo se neobrátil na továrního strážmistra (ve funkci soudce), tomu zákon vyhrožuje dokonce jistým postihem: kdo se před konáním soudu neobrátil na továrního inspektora, pozbývá práva vymoci od žalovaného soudní výlohy a výlohy za vedení sporu.

Nezbývá nám než i zde připomenout, že sociálně demokratická dělnická strana nepožaduje takové soudy ani zprostředkování úředníků, ale požaduje ustavení podnikových soudů, v nichž by měli dělníci a zaměstnavatelé rovné zastoupení. Jedině takové soudy mohou dělníkům přinést za politicky svobodného státního zřízení jakžtakž uspokojivé zprostředkování při výkladu práv a povinností stran, při předběžném zkoumání stížností a nároků ve věci úrazového odškodnění. Takové soudy existují ve všech civilizovaných státech a dokonce i ruští vysocí úředníci *už před čtyřiceti lety* navrhovali, aby byly zřízeny i v Rusku. Před čtyřiceti lety byla jmenována komise, která měla přezkoumat tovární a živnostenský řád. Komise vydala celých pět svazků „spisů“, vypracovala návrhy nových řádů, vyslovila se pro ustavení podnikových soudů z volených zástupců — a... a to všechno se založilo ad acta! Haldy zbožných přání zaplňují archívy nesčetných ruských kanceláří a budou tam ležet tak dlouho, dokud dělnická třída celé to haraburdí nerozmetá.

„A co když vaše halasná, mnohomluvná a okázalá ujišťování vzbudí nedůvěru právě těmito svými vlastnostmi?“

„To bych rád věděl, kdo by se opovážil pochybovat o mých slovech!“

„Ale co když přece jen někdo zapochybuje?“

„Opakuji, že nedovolím pochybovat o slovech revoluční náře, nezastavím se před ničím, půjdu až do krajnosti a budu žádat, aby se buď přímo vyslovila nedůvěra, anebo aby se přímo ustoupilo, budu...“

„A co když váš požadavek o přímém vyslovení nedůvěry bude splněn?“

„Cože?“

„Co když vám řeknou přímo a jasně, že vám nevěří?“

„Jestli se to někdo opováží říct, označím ho za odporného pomlouvače a budu veřejně pranýřovat jeho neslýchané jednání...“

„A co když vám na to někdo začne soustavně dokazovat, že celým svým jednáním už dávno vzbuzujete nedůvěru?“

„V tom případě posbírám odevšad protesty proti takové bratrovražedné polemice a obrátím se ke všem s procítěným projevem o ryzí pravdě a spravedlnosti, o křišťálové čistotě poskvrněné nečistýma rukama, o hrubé a špinavé skořepině malicherné ješitnosti, o očistném ohni, který naplňuje mou duši bezmezným nadšením, přirovnám své nepřátele k Pilátovi Pontskému...“

„A co když vás za takové řeči bude někdo srovnávat s Tartuffem?“

„V tom případě požádám, aby se sešel rozhodčí soud!“

„Na to vám okamžitě odpovědí, že se s radostí váš návrh přijímá a že by se mělo především dohodnout, aby soud přešetřil otázku, zda měl váš odpůrce právo pochytovat o věrohodnosti vašich prohlášení.“

„V tom případě... v tom případě prohlásím, že *po všem, co se stalo*, je směšné vůbec mluvit o nějaké *dohodě* mezi nějakými *stranami*!“

Tak vypadala — podle vyjádření listu Revoljucionnaja Rossija^[120] — „neslýchaná kampaň o případu z 2. dubna“. Ctihodný list si z naprosto pochopitelných důvodů za nic nechce přiznat, že celá ta historie vypadala skutečně takto. Ctihodný list se schovává za celou řadu výmluv, které si musíme podrobně probrat.

Revoljucionnaja Rossija se především diví, proč „místo organizované ruské sociální demokracie“, za niž se obraceli Balmaševovi spolupracovníci, odpovídá redakce Jiskry. Balmaševovi spolupracovníci prý „nedostali odpověď na svůj zcela konkrétní návrh, zaslaný na zcela konkrétní adresu“.

To není pravda, pánové. Vy, stejně jako všichni ostatní, velmi dobře víte, co je to organizovaná ruská sociální demokracie a jaké jsou *všechny* naše organizace. Na rozdíl od některých lidí u nás nové organizace nevyrůstají přes noc. Máme stranické výbory, máme Jiskru, máme organizační výbor, který už dávno připravuje druhý sjezd strany. Na jakou „konkrétní adresu“ jste se obrátili? Na adresu druhého sjezdu? Na adresu organizačního výboru? Ne, přestože mluvíte o *konkrétní* adrese, sami jste *naprosto ničím* adresu nekonkretizovali. Sami jste konstatovali, že Jiskru uznala většina výborů, a proto vám nemohl odpovědět nikdo jiný než Jiskra. Uzná-li druhý sjezd naší strany Jiskru za orgán strany, pak bude odpověď Jiskry odpovědí strany. Jestliže ji neuzná, pak budete jednat s jiným orgánem. Je to tak prosté, že by to pochopilo i šestileté dítě.

Revoljucionnaja Rossija „se diví, proč místo přímé odpovědi na přímý návrh Balmaševových spolupracovníků“ (návrh, podle něhož prý měla být sociální demokracii dána možnost seznámit se s pravou podstatou případu z 2. dubna) „je nám navrhováno, abychom uznali sebe a Jiskru za strany, mezi nimiž je po všem, co se stalo, možné nějaké předběžné jednání, ‚dohoda‘ o formulaci otázky“. Takže Revoljucionnaja Rossija teď tvrdí, že se nám nenavrhol rozhodčí soud, že nám jen nabízeli možnost seznámit se s případem. To není pravda. Prohlášení^[28] ve 27. čísle listu Revoljucionnaja Rossija mluví doslova o „neověřeném obvinění (Jiskry) z pomlouvání“, o *přezkoumání* tohoto obvinění, o tom, že má být *poskytnuta* „patriční řada důkazů jedné osobě, na jejíž spolehlivost a konspirativnost bychom se mohli stejně spolehnout jak my, tak ústřední orgán (ale, ale!) ruské sociální demokracie. Svěřit „přezkoumání obvinění“ a „zhodnocení důkazů“ osobě, na niž se může spolehnout žalobce i obžalovaný — to že není rozhodčí soud? To že je jen návrh na seznámení se s případem? Nebuďte směšní, pánové. Nejdříve navrhnete, abychom se dohodli na volbě spolehlivé osoby, a pak prohlásíte s nevýslovně hrdou tváří přistiženého Nozdreva, že žádná dohoda není možná!

Revoljucionnaja Rossija „se dále ptá, komu se to Jiskra vysmívá, když mluví o dohodě ohledně formulace otázky a zároveň autoritativně prosazuje svou formulaci a kategoricky prohlašuje, že jinak otázku formulovat nelze“. Před soudem každý kategoricky vyslovuje svůj názor a tvrdí, že jedině ten je správný. Místo aby náš sebevědomý protivník přednesl rovněž svou *konkrétní* formulaci otázky, začíná se naparovat a pronášet ušlechtilé řeči!

Po chvíli naparování však Revoljucionnaja Rossija ráčila utrousit několik poznámek o naší formulaci otázky. Podle jejího názoru se Jiskra vytáčí a couvá. Nejde prý o to, že „bojová organizace ohrožovala právo Jiskry svobodně myslet(!), hodnotit ze svého hlediska politická fakta a do-

konce (sic!) o všem v duchu pochybovat“. Tyto „vnitřní pochybnosti“ jsou něco vskutku jedinečného. „Bojová organizace“ je tak úžasně liberální, že je ochotna (dnes, po více než ročním boji!) dovolit nám *dokonce* pochybovat, ale jen v duchu, tj. asi tak, aby o tom nikdo kromě samého pochybujícího nevěděl... Třeba nám tito bojovní lidé povolí i „svobodně hodnotit“ jen v duchu, ne?

„Někdo by si mohl myslet,“ říká Revoljucionnaja Rossija, „že podnět k obvinění Jiskry z pomlouvání vzešel jen z toho, že Jiskra odmítla podřídit se tomuto požadavku“. Následují citáty z článku Tartuffové revoluční morálky^[82] a poznámka, že „se zde nemluví o nějakých skromných a neurčitých pochybnostech, ale o velmi neskromných a velmi určitých obviněních“.

Ať si s námi čtenáři připomenou některá všeobecně známá fakta. Ve 20. čísle Jiskry^[131] (z 1. května 1902) hodnotíme Balmaševův čin, přičemž nemáme o nějaké bojové organizaci sebemenší tušení. Tato organizace nám napíše dopis^[17], v němž žádá, abychom motivy Balmaševova rozhodnutí hledali v jejích oficiálních prohlášeních. Mlčky hodíme tento dopis neznámé organizace do koše na odpadky. Dopis je otištěn v 7. čísle listu Revoljucionnaja Rossija (červen 1902), jejíž redakce jen kvůli tomu, že my mlčíme, spustí pokřik, že vrháme stín na morální stránku činu, že snižujeme jeho význam apod. Odpovíme článkem Vynucená polemika^[129] (Jiskra, č. 23 z 1. srpna 1902), v němž se smějeme rozhněvanému Jupiterovi, obhajujeme své hodnocení případu z 2. dubna a prohlašujeme, že Balmaševova příslušnost k „bojové organizaci“ je pro nás „víc než pochybná“. Načež páni socialisté-revolucionáři, když od nás dosáhli veřejného vyjádření našich vnitřních pochybností, začnou hystericky vykřikovat o „neslýchaném činu“^[3] a mluví už dokonce o „špíně“ a „insinuaci“ (Revoljucionnaja Rossija^[121], č. 11, září 1902).

To jsou ve vší stručnosti základní momenty našeho publicistického sporu. Člověk, který moc dobře ví, že odpůrce

přijímá jeho slova s mlčenlivou nedůvěrou, vám veřejně položí nůž na krk a žádá, abyste mu jasně vyjádřili buď důvěru, nebo nedůvěru, a když mu vyjádříte nedůvěru, začne se bít v prsa a stěžovat si *urbi et orbi**, jaký on je šlechetný tvor a jak strašně mu bylo ublíženo. Není tohle nozdrevovština? Není tohle revoluční rváčství? Nezasloužil by si takový člověk, aby byl označen za Tartuffa?

Z čeho soudí Revoljucionnaja Rossija, že couváme, když nechceme odpovídat za daný článek^[82] a za články o Tartuffech^[190]? Z toho, že jsme do naší formulace otázky nepojali teze z těchto článků? Ale navrhoval nám snad někdo soud kvůli nějakým konkrétním článkům, a ne kvůli celkovému postoji Jiskry k ujišťováním „strany socialistů-revolucionářů“? Necituje se snad na samém začátku prohlášení Balmaševových spolupracovníků v 27. čísle listu Revoljucionnaja Rossija právě výchozí bod celého sporu — slova z 23. čísla Jiskry, že Balmaševova příslušnost k „bojové organizaci“ je pro Jiskru víc než pochybná? Troufáme si ubezpečit list Revoljucionnaja Rossija, že odpovídáme za *všechny* své články, že jsme ochotni doplnit naše otázky pro soud odkazy na *kerékoli* číslo Jiskry, že jsme ochotni dokázat komukoli, že jsme měli plné morální právo a všechny rozumové důvody označit za Tartuffy ty publicisty z listu Revoljucionnaja Rossija, kteří ve svých řečech dospěli až k výše uvedeným výrazům, týkajícím se našich opovážlivých pochybností o věrohodnosti jejích slov.

Někdo tu skutečně „couvá a vytáčí se“, jenže kdo? Nejsou to náhodou ti, kdo jsou *dnes* velkomyslně ochotni přiznat nám právo svobodně hodnotit a v duchu pochybovat a kdo nás *víc než rok* odporně nafoukaným tónem neustále poučovali jen proto, že Jiskra dále tvrdošijně pochybovala a dokazovala, že každý solidní člověk je povinen pochybovat o revolučním krasořečnění? Když jste viděli, že tklivá slova o vznešené cti vyvolávají už vskutku smích, a nikoli pláč

* — městu (Římu) a světu, tj. všem. *Red.*

posluchačstva, zatoužili jste po nové senzaci, a proto jste přišli s požadavkem předstoupit před soud. Část osazenstva zahraničních emigrantských kolonií, která si potrpí na skandály, si radostně mnula ruce a vzrušeně šeptala: „Předvolali je k soudu... konečně! Teď něco uvidíme!“ A teď tedy spatřili poslední scénu frašky, jejíž hrdina s nevýslovně uraženou tváří šlechtěného muže prohlásil, že „po všem, co se stalo“, je jakákoli dohoda o formulaci otázek pro soud nemožná.

Klidně pokračujte v témž duchu, pánové! Ale pamatujte si, že ani záplava lítostivých slov nám nezabrání, abychom splnili svou povinnost: odhalovat frazérství a mystifikaci, ať se projeví kdekoli, v „programech“ revolučních avanturistů, v líbivých duchaplnostech jejich krasořečnění, či ve vznešených kázáních o ryzí pravdě, o očištném ohni, o křišťálové čistotě a o mnoha jiných věcech.

Jiskra, č. 48
15. září 1903

Podle textu Jiskry

ÚKOLY

REVOLUČNÍ MLÁDEŽE 143

DOPIS PRVNÍ

Redakční prohlášení^[24] listu Student¹⁴⁴, které bylo — pokud se nemýlíme — uveřejněno poprvé ve 4. (28.) čísle časopisu Osvoboždění^[25] a které dostala rovněž Jiskra, svědčí podle našeho názoru o značném pokroku v názorech redakce listu Student po vydání 1. čísla^[38]. Pan Struve se nemýlil, když honem vyslovil nesouhlas s názory vyloženými v tomto prohlášení: tyto názory se opravdu zásadně rozcházejí s oportunistickým směrem, jehož se tak důsledně a houževnatě drží liberálně buržoazní orgán. Už tím, že redakce listu Student uznala, že „*pouhé* revoluční smýšlení nemůže studentstvo ideově sjednotit“, že „k tomu je nezbytně nutný socialistický ideál, opírající se o některý socialistický světový názor“, a přitom světový názor „*vyhraněný a ucelený*“, už tím v zásadě odmítla ideovou lhostejnost a teoretický oportunismus, neboť správně pojala otázku, jakými prostředky zrevolucionizovat studentstvo.

Z běžného hlediska vulgárního „*revolucionismu*“ si ideové sjednocení studentstva nevyžaduje ucelený světový názor, naopak, spíš jej vylučuje; ideové sjednocení znamená „*tolerantní*“ postoj k různým revolučním myšlenkám, předpokládá zdržet se absolutního uznání jednoho určitého okruhu idejí, zkrátka, ideové sjednocení z hlediska těchto mudrlantských politikářů předpokládá jistou bezideovost (samozřejmě víceméně obratně zastíranou otřepanými frázemi o názorové šíři, o tom, jak je důležitá jednota stůj co stůj a okamžitě atd. atd.). Poměrně vhodným a na první pohled velmi přesvědčivým argumentem pro takto pojatou otázku je vždycky odvolání na všeobecně známý a nesporný

fakt, že mezi studentstvem jsou a nutně musí být skupiny velmi rozdílné ve svých politických a sociálních názorech a že proto požadavek uceleného a vyhraněného světového názoru nutně musí některé z těchto skupin odpudit — a tudíž bude překážkou sjednocení, a tudíž místo svorné práce povede k neshodám, a tudíž oslabí společný politický nápor atd. donekonečna.

Podívejme se na tuto zdánlivě přijatelnou úvahu blíže. Vezměme si například rozdělení studentstva na skupiny podle 1. čísla listu Student — v tomto prvním čísle redakce ještě neusilovala o vyhraněný a ucelený světový názor, takže ji stěžejí můžeme podezřívat, že by stranila sociálně demokratické „úzkoprsosti“. V redakčním článku v 1. čísle listu Student se rozlišují v dnešním studentstvu čtyři velké skupiny: 1. „lhostejný dav“ — „osoby s naprosto indiferentním vztahem ke studentskému hnutí“; 2. „akademici“ — stoupenci studentského hnutí na ryze akademickém podkladě; 3. „odpůrci studentského hnutí vůbec — nacionalisté, antisemité atd.“; 4. „politici“ — stoupenci boje za svržení carské despotie. „Tato skupina se dále skládá ze dvou protikladných složek: z ryze buržoazní politické opozice smýšlející revolučně a z toho, co vzniklo v době zcela nedávné (jen nedávné? *N. Lenin*) — ze socialisticky smýšlejícího, revolučního intelektuálního proletariátu.“ Uvážíme-li, že tato podskupina studentů se — jak je všeobecně známo — dále dělí na socialisty-revolucionáře a na sociální demokraty, zjišťujeme, že v dnešním studentstvu existuje šest politických skupin: reakcionáři, lhostejní, akademici, liberálové, socialisté-revolucionáři a sociální demokraté.

Otázka zní, není-li toto rozvrstvení náhodné, není-li to jen dočasné rozdělení podle momentálního smýšlení. Stačí, položíme-li tuto otázku takto přímo, a každý, kdo o věci aspoň něco ví, na ni okamžitě odpoví záporně. Ostatně jiné rozvrstvení by mezi naším studentstvem ani existovat nemohlo, protože studentstvo je nejcitlivější složkou

inteligence a inteligenci nazýváme inteligencí právě proto, že nejuvědoměleji, nejenergičtěji a nejpřesněji odráží a vyjadřuje vývoj třídních zájmů a politických seskupení v celé společnosti. Studentstvo by nebylo studentstvem, kdyby jeho politické rozvrstvení neodpovídalo politickému rozvrstvení celé společnosti, přičemž slovem „odpovídat“ není míněna naprostá proporcionalita studentských a společenských skupin, pokud jde o jejich váhu a početnost, nýbrž to, že mezi studentstvem zcela zákonitě musí existovat tytéž skupiny, jaké existují ve společnosti. A celou ruskou společnost s jejím zárodečným (relativně) rozvojem třídních antagonismů, s její politickou nedotčeností, s jejími obrovskými masami obyvatelstva zstrašeného a zdeptaného policejním despotismem charakterizuje právě těchto šest skupin: reakcionáři, lhostejní, *kulturnici*, liberálové, socialisté-revolucionáři a sociální demokraté. Místo „akademiků“ jsem zde uvedl „kulturniky“, tj. stoupence legálního pokroku bez politického boje, pokroku na půdě samoděržaví. Tito kulturnici jsou ve všech vrstvách ruské společnosti a podobně jako studentští „akademici“ se všude omezují na malý okruh odborných zájmů, na zlepšování daných odvětví národního hospodářství nebo státní a místní správy, všude se bázlívě straní „politiky“, neboť nerozlišují (stejně jako akademici) „politiky“ různých směrů a označují za politiku šmahem všechno, co se týká... formy vlády. Vrstva kulturníků vždycky byla a dodnes je širokou základnou našeho liberalismu: v období „klidu“ (nebo jinými slovy — v období politické reakce) pojmy kulturník a liberál téměř úplně splývají a dokonce i v období neklidu, v období společenského kvasu, v období sílícího náporu na samoděržaví zůstává rozdíl mezi těmito pojmy často nejasný. Dokonce i tehdy, když ruský liberál ve svobodném zahraničním tisku přímo a otevřeně protestuje před veřejností proti samoděržaví, i tehdy se stále cítí víc kulturníkem a z ničeho nic začíná uvažovat jako otrok, legálně a loajálně jako věrný poddaný: viz Osvobožděníe.

Fakt, že mezi kulturníky a liberály neexistují určité a každému jasně patrné hranice, je vůbec typický pro celé politické rozvrstvení ruské společnosti. Někdo by nám snad mohl namítnout, že dříve uvedené rozdělení na šest skupin není správné, protože neodpovídá třídnímu dělení ruské společnosti. Jenže taková námitka by neobstála. Třídní dělení je samozřejmě nejhlubším základem politického rozvrstvení a v *poslední instanci* samozřejmě toto rozvrstvení určuje. Jenže tento hluboký základ se vyjevuje teprve v průběhu historického vývoje a podle toho, jak uvědomělí jsou účastníci a tvůrci tohoto vývoje. K této „poslední instanci“ se dospívá teprve v politickém boji — někdy až po dlouhém, úporném, léta a desetiletí trvajícím boji, který se jednou projevuje bouřlivě v různých politických krizích, jindy zas utichá a načas se jakoby zastavuje. Ne nadarmo například v Německu, kde má politický boj zvlášť vyhocené formy a kde pokroková třída — proletariát — vystupuje obzvlášť uvědoměle, existují stále ještě takové strany (a to silné strany), jako je střed, který konfesijsními znaky zastírá svůj různorodý (a v celku jasně protiproletářský) třídní obsah. Tím méně se lze divit tomu, že třídní původ dnešních politických skupin v Rusku je silně zatemňován politickým bezprávím všeho lidu, nad nímž vládne výborně organizovaná, ideově semknutá a tradičně uzavřená byrokracie. Spíš se lze divit tomu, jak výrazně už dokázal politické rozvrstvení společnosti ovlivnit kapitalistický vývoj Ruska po vzoru Evropy, a to navzdory jeho asiatskému politickému zřízení.

Pokroková třída každé kapitalistické země, průmyslový proletariát, začala už i u nás vystupovat pod vedením sociální demokracie jako masové organizované hnutí ve znamení programu, který se už dávno stal programem všeho mezinárodního uvědomělého proletariátu. Kategorie těch, kterým je politika lhostejná, je ovšem v Rusku nepoměrně větší než v kterékoli jiné evropské zemi, ale ani u nás už se nedá mluvit o někdejší primitivní nedotčenosti této kategorie:

lhostejnost neuvědomělých dělníků — částečně i rolníků — je stále více a častěji nahrazována výbuchy politického vření a aktivního protestu, což názorně dokazuje, že *tato* lhostejnost nemá s lhostejností dobře najedených měšťáků a maloměšťáků nic společného. Tato třída drobné buržoazie, která je v Rusku s jeho poměrně slabým rozvojem kapitalismu obzvlášť početná, začíná už na jedné straně bezpochyby plodit vědomé a důsledné reakcionáře, ale na druhé straně a nesrovnatelně častěji se dosud málo výrazně odděluje od masy nevzdělaného a ustrašeného „pracujícího lidu“ a nachází si ideology v širokých vrstvách raznočinské inteligence s naprosto nevykrystalizovaným světovým názorem, která neuvědoměle směšuje demokratické a primitivně socialistické názory. Právě tato ideologie je typická pro starou ruskou inteligenci, a to jak pro pravé křídlo její liberálně narodnické části, tak i pro to nejlevější, pro „socialisty-revolucionáře“.

Řekl jsem pro „starou“ ruskou inteligenci. Ale u nás už vzniká i *nová*, jejíž liberalismus se skoro úplně zbavil (pochopitelně ne bez pomoci ruského marxismu) primitivního narodnictví a mlhavého socialismu. Vytváření skutečně buržoazně liberální inteligence postupuje u nás mlhovými kroky, zejména proto, že se tohoto procesu účastní tak obratní lidé jako pánové Struvové, Berďajevové, Bulgakovové a spol., kteří reagují na každý módní záchvěv oportunismu. A konečně pokud jde o liberální a reakční vrstvy ruské společnosti, které k inteligenci nepatří, je jejich spojení s třídními zájmy určitých skupin naší buržoazie a našich statkářů dostatečně jasné každému, kdo je aspoň trochu obeznámen s činností našich zemstev, dum, burzovních a tržních výborů atd.

A tak jsme tedy dospěli k nespornému závěru, že politické rozvrstvení našeho studentstva není náhodné, ale zcela zákonitě právě takové, jak jsme je popsali výše a jak je také

popisuje 1. číslo listu Student. Jakmile jsme toto zjistili, můžeme se už snadno orientovat ve sporné otázce, co vlastně máme chápat „ideovým sjednocením“ studentstva, jeho „revolucionizováním“ apod. Na první pohled se dokonce zdá až podivné, jak mohla být tak jednoduchá otázka sporná. Jestliže politické rozvrstvení studentstva odpovídá politickému rozvrstvení společnosti, cožpak to už samosebou neznamená, že pod „ideovým sjednocením“ studentstva lze chápat buď jedno, anebo druhé: buď získání co největšího počtu studentů pro zcela určitý okruh sociálně politických idejí, anebo co nejužší sblížení studentů určité politické skupiny s představiteli této skupiny mimo studentstvo? Není snad samozřejmé, že o revolucionizování studentstva lze mluvit jedině z hlediska naprosto vyhraněného názoru na obsah a povahu tohoto revolucionizování? Pro sociálního demokrata to například znamená za prvé rozšiřovat sociálně demokratické přesvědčení mezi studentstvem a bojovat proti názorům, kterým se sice říká „socialisticky revoluční“, ale které s revolučním socialismem nemají nic společného, a za druhé snažit se každé demokratické hnutí, tedy i akademické hnutí studentstva prohloubit, učinit je uvědomělejším a rozhodnějším.

Jak se tato prostá a jasná věc zamotala a jak se stala najednou spornou — to je velmi zajímavá a velmi charakteristická epizoda. Spor probíhal mezi listem Revoljucionnaja Rossija (č. 13 a 17) a mezi Jiskrou (č. 31^[193] a 35^[191]) a vznikl pro „otevřený dopis“ kyjevské svazové rady spojených krajanských a studentských organizací^[125] (uveřejněný v 13. čísle listu Revoljucionnaja Rossija a v 1. čísle listu Student). Kyjevské svazové radě připadalo „úzkoprse“ usnesení II. celoruského studentského sjezdu z roku 1902^[74] o tom, aby studentské organizace udržovaly styky s výbory Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, přičemž zcela zřejmý fakt, že jistá část studentstva v některých oblastech sympatizuje se „stranou socialistů-revolucionářů“, se způsobně přešel velmi „objektivní“ a velmi ne-

průkaznou úvahou na téma, že „studentstvo jako takové se nemůže plně přiklonit ani ke straně socialistů-revolucionářů, ani ke straně sociálních demokratů“. Jiskra ukázala, že toto tvrzení nelze obhájit, kdežto Revoljucionnaja Rossija se za ně samozřejmě vehementně postavila a obvinila jiskrovské „fanatiky z rozbíječství a rozkolů“, z „netaktičnosti“ a z politické nezralosti.

Po tom, co už jsme řekli, je až příliš zřejmé, jak je tato úvaha nesmyslná. Jde o to, jakou má studentstvo politickou úlohu. Jenže nejdřív se patrně musí zavřít oči, aby se nevidělo, že studentstvo není odříznuto od ostatní společnosti, a proto se v něm vždycky nutně odráží celkové politické rozvrstvení společnosti. Potom se s očima stále zavřenými začnou vést krásné řeči o studentstvu jako takovém neboli o studentstvu vůbec. A nakonec se dojde k závěru... jakou škodu přináší rozbíječství a rozkoly, k nimž dochází po připojení k určité politické straně. Je nad slunce jasnější, že měla-li být celá tato kuriózní úvaha dovedena do konce, muselo se přeskočit z půdy politické na půdu odborovou nebo studijní. A Revoljucionnaja Rossija v článku Studentstvo a revoluce^[186] (č. 17) dělá přesně takové salto mortale, když se odvolává za prvé na celostudentské zájmy, na celostudentský boj a za druhé na studijní cíle studentstva, na jejich přípravu k budoucí veřejné činnosti, na výchovu uvědomělých politických bojovníků. Obě tyto připomínky jsou naprosto správné — jenže s věcí nijak nesouvisí a otázku jen zamotávají. Jde nám totiž o *politickou* činnost, která je přímo svou podstatou nerozlučně spjata s bojem stran a nutně vyžaduje *zvolit si* jednu určitou stranu. Jak je možné odbývat takovou volbu výmluvami, že ke *každé* politické činnosti je nutná důkladná vědecká příprava, že je nutné „dopracovat se“ k pevným názorům, nebo tím, že *žádná* politická činnost se nemůže omezovat jen na kroužky politiků daného směru, ale musí se orientovat na stále širší vrstvy obyvatelstva, být těsně spjata s odborovými zájmy každé vrstvy, spojovat odborové hnutí s poli-

tickým, povznášet první na úroveň druhého?? Vždyť už jen fakt, že se lidé musí utíkat k takovým výmluvám, aby obhájili své stanovisko, názorně dokazuje, jak dalece jim samým chybí jasné vědecké přesvědčení a pevná politická linie! Ať vezmete celou věc z kterékoli stránky, uvidíte jen další a další potvrzení té staré pravdy, kterou dávno hlásají sociální demokraté, když kritizují ekvilibristiku socialistů-revolucionářů jak po stránce vědecké teorie, tak po stránce politické praxe, ekvilibristiku mezi marxismem na straně jedné, západoevropským „kritickým“ oportunismem na straně druhé a ruským maloburžoazním narodnictvím na straně třetí*.

A vskutku, představte si jen o něco vyspělejší politické vztahy a podívejte se, jak to prakticky vypadá s naší „spornou otázkou“. Dejme tomu, že tu máme stranu klerikálů, stranu liberálů a stranu sociálních demokratů. Tyto strany působí v určitých oblastech, řekněme v určitých vrstvách studentstva a třeba i dělnictva. Snaží se získat co nejvíce vlivných představitelů obou skupin. Je vůbec myslitelné, že by se mohly postavit proti tomu, kdyby se tito představitelé rozhodli pro kteroukoli jednu stranu, a zdůvodňovaly to tím, že existují jisté společné studijní a odborové zájmy všeho studentstva a všeho dělnictva? To by bylo totéž, jako kdyby se popíralo, že strany spolu musí bojovat, a poukazovalo se na knihtiskařské umění, které přináší tolik užitku všem stranám bez rozdílu. Neexistuje jediná strana v civilizovaných zemích, která by si neuvědomovala obrovský užitek co nejširších a dobře zorganizovaných studentských a odborových svazů, avšak každá se snaží, aby v těchto svazech měla převládající vliv právě ona. Každý přece ví, že poukazování na nestrannost určitých institucí není obvykle nic jiného než neupřímné fra-

* Tvrzení o nedůslednosti a vnitřní rozpornosti programu a taktiky socialistů-revolucionářů si ovšem žádá zvlášť důkladný výklad. Doufáme, že tuto otázku podrobně rozebereme v některém z dalších dopisů.

zérství, jímž se vládnoucí třídy snaží zamaskovat, že tyto instituce jsou už v devadesáti devíti případech ze sta násáklé zcela vyhraněným politickým duchem? A přitom naši páni socialisté-revolucionáři v podstatě nedělají nic jiného, než že pějí ódy na počest „nestranickosti“. Vezměte si například tuto dojemnou tirádu z listu Revoljucionnaja Rossija (č. 17): „Co je to za krátkozrakou taktiku, když revoluční organizace musí za každou cenu vidět v každé jiné samostatné, jí nepodřízené organizaci *konkurenta*, který musí být zničen, který musí být stůj co stůj zevnitř rozložen, rozdělen a dezorganizován?“ To bylo řečeno o svolání moskevské sociálně demokratické organizace^[13] v roce 1896¹⁴⁵, která vytýká studentstvu, že se v posledních letech uzavřelo do úzkého okruhu svých univerzitních zájmů, a kterou Revoljucionnaja Rossija poučuje, že existence studentské organizace nikdy nebrání těm, kdo se „po revoluční stránce vyhranili“, aby dali všechny své síly do služeb dělnické věci.

Podívejte se, co je tu zmatku. Konkurence je možná (a nevyhnutelná) jen mezi politickou a zase jen politickou organizací, mezi politickými a zase jen politickými snahami. Mezi svépomocným spolkem a revolučním kroužkem konkurence možná není, a osočuje-li Revoljucionnaja Rossija revoluční kroužek, že chce stůj co stůj zničit svépomocný spolek, říká holé nesmysly. Jakmile se však v témže svépomocném spolku projeví jisté politické snahy, například nepomáhat revolucionářům nebo vyřazovat z knihovny ilegální knihy, pak je konkurence a přímý boj *povinností* každého čestného „politika“. Existují-li lidé, kteří omezují činnost kroužků jen na úzce univerzitní zájmy (a takoví lidé docela jistě existují a v roce 1896 jich bylo mnohem víc!), je *boj* mezi nimi a těmi, kdo jsou pro rozšíření, a nikoli pro zúžení těchto zájmů, rovněž nevyhnutelný a nezbytný. A přitom v otevřeném dopise kyjevské rady, který vyvolal polemiku mezi listem Revoljucionnaja Rossija a Jiskrou, nešlo o volbu mezi studentskými a revolučními organiza-

cemi, ale mezi revolučními organizacemi různých směrů. *Volit* tedy začali ti, kdo se už „po revoluční stránce vyhranili“, ale naši socialisté-revolucionáři je táhnou *zpátky* pod záminkou, že konkurence mezi revoluční a ryze studentskou organizací je krátkozrakost... Tady něco nehraje, pánové!

Revoluční část studentstva začala volit mezi dvěma revolučními stranami a dostává se jí tohoto ponaučení: „Nikoli vnucováním“ „určité“ (lepší je ovšem neurčitost) „stranické nálepky“ (pro někoho je to nálepka, pro někoho prapor), „nikoli znásilňováním duchovního svědomí soudruhů studentů“ (všechn buržoazní tisk ve všech zemích vždycky vysvětluje růst sociální demokracie tím, že svědomí mírumilovných soudruhů je znásilňováno předáky a štváči...) „bylo dosaženo tohoto vlivu“, tj. vlivu socialistické části studentstva na ostatní studenty. Doufejme, že každý slušný student po zásluze ocení toto obviňování socialistů, že „vnucují“ nálepky a „znásilňují svědomí“. A tyto bezcharakterní, slabošské a bezzásadové řeči se vedou v Rusku, kde pojmy jako stranická organizovanost, stranická kázeň a čest, stranický prapor se ještě nevžily.

Revolučnímu studentstvu dávají naši „socialisté-revolucionáři“ za vzor dřívější sjezdy studentstva, které vyhlášovaly, že jsou „solidární s všeobecným politickým hnutím, avšak nemají nic společného s frakčními spory, které se vyskytují v revolučním táboře“. Co je to „všeobecně politické“ hnutí? Je to hnutí socialistické plus liberální. Nepřihlížet k tomuto rozdílu znamená postavit se na stranu bezprostředního a nejbližšího hnutí, tj. na stranu hnutí liberálního. A k tomu vybízejí „socialisté-revolucionáři“! K distancování se od stranického boje vyzývají lidé, kteří si říkají *zvláštní* strana! Nesvědčí to náhodou o tom, že tato strana nedokáže provést své politické zboží pod vlastní vlajkou a nezbyvá jí než je propašovat? Nevyplývá z toho náhodou, že tato strana nemá žádnou *vlastní* vyhraněnou programovou základnu? Hned to uvidíme.

Chybné úvahy socialistů-revolucionářů o studentstvu a revoluci nelze vysvětlit jen nelogičností, kterou jsme se snažili dokázat výše. V jistém smyslu lze tvrdit opak: nelogičnost jejich úvah vyplývá z jejich základního omylu. Jako „strana“ zaujali hned na začátku vnitřně tak rozporné a vratké stanovisko, že na něm lidé naprosto poctiví a dostatečně schopní politicky myslet nemohli setrvat bez neustálého kolísání a pádů. Je třeba mít stále na paměti, že sociální demokracie nevysvětluje škody páchané na socialismu „socialisty-revolucionáři“ různými omyly těch či oněch publicistů, těch či oněch činitelů, ale naopak, všechny tyto omyly pokládá za nevyhnutelný důsledek falešného politického a programového stanoviska. V takové otázce, jako je otázka studentská, je toto falešné stanovisko zvláště názorně vidět a ozřejmuje se v ní rozpor mezi *buržoazně demokratickým* hlediskem a pozlátkovým obalem revolučního socialismu. Ano, jen si proberte myšlenkový sled programového článku Studentstvo a revoluce v listu Revoljucionnaja Rossija. Těžiště článku vidí autor v „nezištnosti a čistých úmyslech“, „silných ideálních pohnutkách“ „mláď“. V nich hledá vysvětlení jeho „novátorských“ politických snah, a nikoli v reálných podmínkách společenského života v Rusku, které na jedné straně plodí nesmiřitelné rozpory mezi samoděržavím a velmi širokými a velmi různorodými vrstvami obyvatelstva, ale na druhé straně mimořádně ztěžují (brzy budeme říkat: ztěžovaly) jiný projev politické nespokojenosti než prostřednictvím univerzit.

Autor pak napadá pokusy sociálních demokratů uvědoměle rozlišovat rozdílné politické skupiny mezi studentstvem, sjednotit politické skupiny stejného typu a oddělit politicky odlišné. Ne že by kritizoval nesprávnost některého z těchto pokusů — bylo by směšné tvrdit, že všechny tyto pokusy byly ve všem všudy zdařilé. Ne, autor si vůbec nepřipouští myšlenku, že by se různé třídní zájmy musely odrazit i v politickém rozvrstvení, že studentstvo nemůže

činit výjimku z celé společnosti, i kdyby bylo nevím jak nezištné, čisté, ideální aj., že úkolem socialisty není tento rozdíl zastírat, ale naopak vysvětlovat jej co nejširším masám a zakotvovat jej v politické organizaci. Autor se dívá na věci z idealistického hlediska buržoazního demokrata, a nikoli z materialistického hlediska sociálního demokrata.

Autor se proto nestydí znovu vyzývat revoluční studentstvo k „všeobecnému politickému hnutí“. Těžištěm je pro něho právě všeobecné politické, tj. všeobecné demokratické hnutí, které musí být jednotné. Tuto jednotu nesmějí narušovat „ryze revoluční kroužky“, které se musí seskupovat „paralelně s celostudentskou organizací“. Z hlediska zájmů tohoto širokého a jednotného demokratického hnutí je ovšem trestuhodné „vnucovat“ stranické nálepky a znásilňovat duchovní svědomí soudruhů. Přesně tak se na věc dívala buržoazní demokracie i v roce 1848, kdy pokusy poukázat na rozdílné třídní zájmy buržoazie a proletariátu vyvolávaly „všeobecné“ odsouzení „fanatiků rozbíječství a rozkolu“. Přesně tak se na věc dívá i nejnovější odrůda buržoazní demokracie — oportunisté a revizionisté, kteří touží po jednotné velké demokratické straně, jež by pokojně kráčela cestou reforem, cestou třídní spolupráce. Ti všichni vždycky byli a musí být nepřáteli „frakčních“ sporů a stoupenci „všeobecného politického“ hnutí.

Vidíte tedy, že úvahy socialistů-revolucionářů, z hlediska socialisty nesmyslné a až směšně protikladné, se stávají na jednu zcela pochopitelné a důsledné z hlediska buržoazního demokrata. To proto, že strana socialistů-revolucionářů není v podstatě ničím jiným než *frakcí* buržoazní demokracie, frakcí složenou převážně z inteligence, která je svým stanoviskem převážně maloburžoazní a svým teoretickým učením eklekticky spojuje moderní oportunismus se staromódním narodnictvím.

Jednotící frazeologii buržoazního demokrata nejlépe vyvrací sám průběh politického vývoje a politického boje.

I v Rusku se už skutečné hnutí rozvinulo *natolik*, že ji vyvrací. Mám na mysli vyčlenění „akademiků“ jako zvláštní skupiny studentstva. Dokud neprobíhal skutečný boj, nebyli akademici vyčleňováni z „celostudentské“ masy a „jednota“ celé „myslící části“ studentstva se zdála naprosto pevná. Jakmile však došlo k *věci*, musely se různorodé složky nutně rozejít.*

Pokrok politického hnutí a úspěch přímého náporu na samoděržaví se ihned projevil pokrokem ve zřetelnějším politickém rozvrstvení, navzdory všem planým řečem o všeobecném sjednocení. Sotva se najde jediný člověk, který by pochyboval o tom, že rozdělení studentů na akademiky a politiky je velký pokrok. Ale znamená toto rozdělení, že se sociálně demokratičtí studenti „rozejdou“ s akademiky? Revoljucionnaja Rossija se domnívá, že ano (viz č. 17, s. 3).

Jenže si to myslí jediné proto, že má naprostý zmatek v pojmech, jak jsme ukázali výše. Důsledná diferenciacce politických směrů vůbec neznamená „rozchod“ odborových a studentských svazů. Sociální demokrat, který si dá za úkol pracovat mezi studentstvem, se *určitě* bude snažit proniknout sám nebo prostřednictvím svých důvěrníků do co největšího počtu co nejširších „ryze studentských“ a sebevzdělávacích kroužků, bude se snažit rozšiřovat obzor toho, kdo se dožaduje jen akademické svobody, bude se snažit propagovat sociálně demokratický program mezi těmi, kdo dosud nějaký program hledají.

Shrneme. Jistá část studentstva se chce dopracovat k vyhraněnému a ucelenému socialistickému světovému názoru. Konečným cílem této přípravné práce může být — pro studenty, kteří se chtějí prakticky účastnit revolučního

* Máme-li věřit jistým zprávám, dochází v poslední době k dalšímu stále zřetelnějšímu oddělování různorodých složek studentstva, a to k oddělování socialistů od *revolučních* politiků, kteří nechtějí ani slyšet o socialismu. Mezi studenty vypovězenými na Sibiř se prý tento směr už vyhranil velmi jasně. Uvidíme, zda se tyto zprávy potvrdí.

hnutí — jedině uvědomělá a definitivní volba jednoho ze dvou směrů, které se v dnešní době v revolučním prostředí vytvořily. Kdo protestuje proti takové volbě ve jménu ideového sjednocení studentstva, ve jménu jeho revolucio-
nizování vůbec apod., ten socialistické uvědomění zatemňuje, ten hlásá ve skutečnosti jen bezideovost. Politické rozvrstvení studentstva nutně musí ohrážet politické rozvrstvení celé společnosti a povinností každého socialisty je usilovat o co nejuvědomělejší a nejdůslednější diferenciaci politicky různorodých skupin. Provolání strany socialistů-revolucionářů, které vyzývá studentstvo, aby „vyhlásilo svou solidaritu s všeobecným politickým hnutím, avšak plně se distancovalo od frakčních sporů v revolučním táboře“, neznamená v podstatě nic jiného než výzvu k cestě *zpátky* od socialistického hlediska k buržoazně demokratickému. Na tom není nic divného, neboť „strana socialistů-revolucionářů“ je pouze frakcí buržoazní demokracie v Rusku. Rozchod sociálně demokratického studentstva s revolucionáři a politiky všech ostatních směrů vůbec neznamená rozchod celostudentských a vzdělávacích organizací; naopak, pouze ten, kdo má naprosto vyhraněný program, může a musí pracovat v nejširších kruzích studentstva, aby rozšiřoval jeho akademický obzor a propagoval vědecký socialismus, tj. marxismus.

P. S. V dalších dopisech bych chtěl s čtenáři listu Student hovořit o významu marxismu pro vypracování uceleného světového názoru, o zásadních a taktických rozdílech mezi sociálně demokratickou stranou a stranou socialistů-revolucionářů, o otázkách studentské organizace a o vztahu studentstva k dělnické třídě vůbec.

*Otištěno v září 1903
v listě Student, č. 2/3
Podepsán N. Lenin*

Podle textu listu

PŘÍPRAVNÉ
MATERIÁLY

NÁČRTKY A KONSPEKTY K ČLÁNKU NOVÉ UDÁLOSTI A STARÉ OTÁZKY*

Zima a politická „sezóna“ (po půlročním bezvětrí ve
I. Soudy nad demonstranty. společenském hnutí, bezvě-
II. Rostovský boj. třít, které neporušily ani indi-
viduální politické atentáty).

a III. Oživení liberálního hnutí. }
IV. Nové vření mezi vysokoškolským }
a dokonce i gymnaziálním studentstvem. }

Zvláště V. Intriky a bezradnost ve vládních kruzích.

Bezvětrí — rostoucí zoufalství a malověrnost — teror — jeho *faktický* význam — jeho neúspěch při porušování klidu. Nyní nastává začátek politické „sezóny“ a oživení revolučního hnutí.

Kratší bezvětrí po demonstracích. Malo-
věrní už začali vykřikovat o „boji jednotlivců“,
„lid bohužel ještě dlouho ne“ a další otřepané
výpady teroristů z řad socialistů-revolucionářů.

in 2 Ale atentáty teroristů nemohly porušit a nepo-
Worten ** rušily bezvětrí. Byly *skutečně* pouhým bojem jed-
notlivců, přes všechno prohlásování listu Revol-
jucionnaja Rossija, že nesouhlasí s tím, aby se
otázka teroru takto chápala: *takto* postavila
otázku teroru ruská skutečnost.

* Viz tento svazek, s. 75—80. *Red.*

** — dvěma slovy. *Red.*

A teď, když blížící se zima znovu vyvolala oživení v politickém dění, když propukla taková událost, jakou byla obrovská rostovská stávka,*

Zřejmě končí

α — dočasné bezvětrí

β — teror a „narodovoljovství“ jako jeho výplod, lid bohužel ještě dlouho ne

o ozbrojených demonstracích se snadno mluví
je potřeba odpovědět individuálním odporem

γ — rostovský boj

stále znovu dokazuje revoluční energii dělnických mas
skutečně povzbuzuje

skutečně dezorganizuje vládu, burcuje desetitisíce
lidí, vyjasňuje smysl činnosti revolucionářů, „dezor-
ganizuje“

skutečně znamená přímý přechod k lidovému povstání.

Skutečně „povzbuzující“ význam rostovských událostí.

Bezvětrí (jakés takés, dočasné) v revolučním hnutí lidu zřejmě spěje ke konci a dochází opět k novému oživení.

Spolu s bezvětrím mizí kamsi daleko i jeho výplod — bezzásadovost, její triumfování, obroda narodovoljovství, zoufalství etc. teror

— individuální odpor

— lid ještě dlouho ne

— dezorganizace vlády (a ne revolucionářů?)

— o ozbrojených demonstracích se snadno mluví

etc. etc.

* Zde věta končí. *Red.*

Rostovský boj

jeho skutečně *povzbuzující* účinek

		{ ne = povzbuzování indivi- duálním výstřelem }
„	„	<i>agitační</i> význam
„	„	<i>dezorganizující</i> význam
„	„	vysvětlující desetitisícům lidí smysl činnosti revolucionářů
„		skutečný přechod k masovému povstání.

Jakmile existují a jsou činné takové sopky revolučního rozhořčení mezi dělnictvem, nejsou krajně absurdní a domyšlivě směšné řeči o *umělém* burcování, agitaci, dezorganizaci pomocí výstřelů etc.?

Jakápak zjevná úchylka od konkrétního úkolu: *jít na pomoc* těmto masám, které už *povstaly*, zorganizovat jejich vůdce etc.

A přes všechny řeči o deprimujícím dojmu z demonstrací nás povzbuzují projevy [160] jejich účastníků — nižněnovgorodských dělníků [103].

I zde jsou hluboké kořeny mezi dělnictvem

„ rozhořčení a

„ odhodlání k boji a obětem.

Připomínka o těchto „kořenech“ hnutí a jeho „pilířích“ musí ukázat, jak hluboce mylné jsou teorie a pokusy distancovat se od dělnického hnutí, nahradit sociálně třídní hledisko vágností narodnictví etc.

sociální demokracie

---

bez dělnického hnutí (+ $\overline{+}$ socialismus)

v ý š e

zemstvo, inteligence

— neexistuje sociální základna

a rolnictvo

— neexistuje principiální
základ

základ

správná taktika

— neexistuje důsledná taktika

„Spojení socialismu s dělnickým hnutím.“

I. číslo Jiskry*

— contra „ekonomistům“

— zejména ” socialistům-revolucionářům

Splynutí s dělnickým hnutím ne = oslabení a zúžení.
Naopak, z této *absolutně* pevné půdy můžeme a musíme získávat i všechno ostatní.

Právě dělnické hnutí vyvolalo oživení v jiných vrstvách, a teď sílí: opozice v zemstvech *začíná* přecházet tu a tam k „akci“.

{ pár slov o Voroněži } ¹⁴⁶

— hnutí vysokoškolského a gymnazijního studentstva

— rolnické hnutí

{ hloupé a bezzásadové }
{ řečičky o socializaci }

Celkový *aspekt* vládní taktiky:

— vůči masám tříštění, odpoutávání, koketování

{ věčné neúspěchy a }
{ věčné opakování }

— revolucionáře odpoutávat *pronsledováním* „psů“ ((jak nazval jeden liberál Valy, Obolenské a spol. K tomuto liberálovi se možná ještě vrátíme)).

Nedat se vyprovokovat.

Neztrácet principiální půdu.

Upevňovat spojení s dělníky a jít společně s nimi, podflet se na takových událostech, k jakým došlo v Rostově, a snažit se je *dovést* až k lidovému povstání.

Napsáno koncem listopadu 1902

Poprvé otištěno roku 1939

*v časopisu Proletarskaja
revoljucija, č. 1*

Podle rukopisu

* Viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 375. *Red.*

OSNOVA DOPISU
KE ZPRÁVÁM VÝBORŮ
A SKUPIN SDDSR
CELOSTRANICKÉMU SJEZDU*

- I. Dělnické hnutí, jeho dějiny a současný stav.
(1.3.—7.36)
- II. Dějiny sociálně demokratického hnutí, boj směrů
a současné teoretické otázky.
(2. 13)
- III. Výbory a skupiny sociální demokracie. Jejich složení
a funkce. Oblastní organizace.
(2.9+26.35)
- IV. Náplň, rozsah a charakter místní činnosti.
(10—12.14—19.30)
- V. Postoj k revolučním (zejména sociálně demokratic-
kým) skupinám jiných ras a národů.
(31)
- VI. Praktické podniky a konspirativní formy činnosti.
(32—34)
- VII. Spojení a činnost v jiných vrstvách obyvatelstva,
kromě dělnické třídy.
(20—25)
- VIII. Stav revolučních a opozičních proudů existujících
mimo sociální demokracii a vztah k nim.
(27—29)

*Napsáno v prosinci 1902 až
lednu 1903*

*Otištěno poprvé,
podle rukopisu*

* Viz tento svazek, s. 91—102. *Red.*

MATERIÁLY K BROŽUŘE K VESNICKÉ CHUDINĚ

1

OSNOVA BROŽURY

1

1. Boj dělníků ve městech, o kterém už velmi mnozí slyšeli.
2. Co chtějí dělníci? (Sociálně demokratická strana. Socialismus.)
Odstranění veškerého vykořisťování.
{ Zespolečenštěná (socialistická) výroba. }
{ Malovýroba a velkovýroba. }
- Mezinárodní charakter dělnického (sociálně demokratického) hnutí.
3. Idem pokud jde o rolnictvo. Tlak daní, nedostatku půdy, kapitálu etc.
4. Spojení vesnické chudiny s dělníky.
5. Agrární struktura.
{ iluze o „občínovém principu“ }
6. 6 1/2 miliónu spojit s dělníky ve městech (a získat na svou stranu 2 milióny)¹⁴⁷
7. Je ošidné slibovat si příliš od *osobní* píle, šikovnosti etc. pracovitosti, šetrnosti etc.
8. Co brání spojení těchto 6 1/2 miliónu :
9. Politická bezprávnost. Boj spolu s dělníky za politickou svobodu.
10. — Občanská bezprávnost, zejména rolnictva. Vzájemné ručení, žádná svoboda pohybu, připoutání

k občině, připoutání ke statkářskému hospodářství prostřednictvím odpracovávání, zotročující závislost na věřiteli, odřezky etc. Σ^* = pozůstatky nevolnictví.

11. Nutnost osvobodit *veškeré* rolnictvo (jak střední, tak buržoazní) v zájmu osvobození chudiny a v zájmu jejího boje za socialismus.
12. Rozbor požadavků našeho agrárního programu^[143].
- 12a. Program ve prospěch zemědělských dělníků. }
- 12b. „Agrární“ (= rolnický) program. }
13. Nedůvěra k zámožnému rolnictvu: půjde, nebo nepůjde dál.
14. Zkušenosti s rolnictvem v jiných zemích: zrada zámožného a středního rolnictva po politické a agrární reformě.
15. Využití těchto zkušeností pro Rusko, tj. spojení 6 1/2 miliónu *napřed* s městskými dělníky, se sociálně demokratickou stranou.
16. K tomuto spojování začíná teď docházet i v Evropě. V Rusku musíme ihned toto spojení upevnit, a tím si usnadnit *celý* boj za socialismus.

2

1. Boj dělníků ve městech. Boj proti vládě.
Jeho rozšiřování a zostřování.
2. Co chtějí dělníci? Bojují

- a) za *politickou svobodu* (stručný výklad)
- b) za socialismus (idem).

aa
Rozšířit na rolníka
bb
~ „ ~

* — Summa — souhrnem. *Red.*

3. Vesnická chudina se nutně musí spojit s městským dělnictvem. [Snad *aa* a *bb* sem?]
- 3a. Ke komu se má přidat střední rolník? K vlastníkům a boháčům, nebo k dělníkům a nemajetným?
4. Agrární struktura v Rusku (4 horizontální roviny¹⁴⁸) iluze o „občinném principu“ etc. {Drobný rolník je} etc. 6 1/2 (+2) against*. {přetahován na dvě} {strany}
- (1) Půda přechází k práci.
 (2) Kolosální organizace občinného rolnictva.
 (3) Družstva.
5. Podrobněji o maloburžoazních iluzích (pracovitost etc.). Ošidné vábení *nahoru* po žebříčku = *loterie*.
6. Přeměna vesnického proletáře a poloproletáře v sociálního demokrata = účast (v řadách {*Rolnické hnutí z roku* 1902. Revoluční obsah} strany) v boji za politickou {a iluze} svobodu a za socialismus.
7. Konečný cíl (a nejbližší požadavky)
α — politické přeměny	{	dělnický nejbližší program
β — dělnické zákonodárství <i>pro vesnického proletáře</i>		rolnický " "
γ — spolupráce při osvobození rolnictva		
<i>od pozůstatků nevolnictví</i>		
8. Jaké jsou pozůstatky nevolnictví? Rozbor požadavků agrárního programu.

* — proti. *Red.*

Odřezky *na konec*.

v tomto pořadí:

- (1) zrušení výkupů
- (2) svobodné disponování půdou
- (3) vrácení výkupného
- (4) půjčky
- (5) odřezky.*

Lež socialistů-revolucionářů (nástup občinového principu).

Osvobození *jak* zámožného rolníka, *tak* středního rolníka i proletáře od *nevolnického* útlaku, osvobození *v zájmu* svobodného boje za socialismus.

9. Třídní boj uvnitř rolnictva. Pozice { „vyvlastnění“ } buržoazního (a středního) rolnictva. { jeho podmínky } Jeho možná (a pravděpodobná) zrada (západoevropské zkušenosti).

Zvláštní organizace *proletářského* rolnictva v zájmu spojení s městskými dělníky v boji za socialismus.

- 9. (1) Jestliže odřezky, tedy i dále?
(2) Vesničtí boháči?
Jejich pozice?
(3) Západoevropské zkušenosti
(4) Třídní boj uvnitř obcí na vesnici.

NB: *Rolnické hnutí z roku 1902*: NB

3

- (1) 1. Boj dělníků ve městech.
- (2) 2. Co chtějí sociální demokraté?
- (3—6) 3. Bohatství a chudoba na vesnici.
- (7) 4. Účast vesnické chudiny v boji dělníků.
Spojení vesnických dělníků s městskými.

* Body 1—5 Lenin škrtl. *Red.*

(8) 5. Odstranění pozůstatků nevolnictví.

(9) 6. Třídní boj na vesnici.

Příloha I (návrh programu)

Příloha II.

4

I. Boj městských dělníků.

II. Co chtějí sociální demokraté?

III. Bohatství a chudoba, vlastníci a dělníci na vesnici.

IV. Ke komu se má přidat střední rolník?

V. Spojení vesnických dělníků s městskými.

VI. Odstranění pozůstatků nevolnictví.

VII. Třídní boj na vesnici.

OSNOVY A NÁČRTKY
JEDNOTLIVÝCH KAPITOL
BROŽURY

Ani ryba, ani rak
dokonalejší náradí, prodávat pluh i duši družstva
„vysoká výnosnosť“
vodění za nos = loterie
4 otázky

4 otázky:
statkáři

bohatí rolníci $\left\{ \begin{array}{l} 1888-1891: 16,5 \% - 46,6 \% \\ 1893-1894: 16,5 \quad - 48,6 \end{array} \right. ^{149}$

3,5 + 3 milióny chudých rolníků

boj o peníze.

Družstva

„vyšší výnosnosť“

pro malovýrobu

příčinnost a píle

vodění za nos = loterie, vábení nahoru

4 otázky

IV. Společné: zdokonalování hospodářství, a proto }
„spojení“ s boháči }

družstva {úvěrová a mlékařská}

(údaje Německa^[231])

1 „vyšší výnosnosť“

2 „píle“, příčinnost, pracovitost —

postrkují po žebříčku nahoru

3 jednoho vynesou, 10 oklamou. Loterie...

4 *pro* malovýrobu. $\left\{ \begin{array}{l} \text{Socialismus a} \\ \text{malovýroba} \end{array} \right\}^*$

* Oddíl IV Lenin škrtl. *Red.*

V. *Za jaká zlepšení v životě rolnictva bojují sociální demokraté?*

- (a) 1. Sociální demokraté proti veškeré buržoazii, proti všem, kdo žijí z cizí práce.
2. Za veškerá zlepšení v životě rolnictva, jakých lze jen dosáhnout, za veškeré osvobození od útlaku statkářů, státu, úředníků, policie a popů.
- (β) 3. *Politická svoboda*

potřebují ji všichni, ale **obzvlášť** dělníci a rolníci

4. Nedotknutelnost osoby, svoboda slova, svoboda spolčovací.
5. Svoboda pohybu.
6. Zrušení stavů.
7. Volitelnost úředníků a soudní postih.
8. Vojenská moc.
9. Odluka církve od státu. Bezplatné vyučování.
10. Progresivní daň.*

(γ) **Tovární zákony na vesnici.**

pracovní doba
odpočinek po týdenní práci
noční práce
odpovědnost za pracovní úrazy
penze pro zestárlé
zákaz srážek ze mzdy
rozšíření tovární inspekce s volenými zástupci dělnictva.**

Kromě toho nejen vesnickým dělníkům, ale i rolníkům: § VI.

Odpovědi *narodníků*, **socialistů-revolucionářů**, *sociálních demokratů*

* Body 4—10 Lenin škrtl. *Red.*

** Text od slov „pracovní doba“ až po slova „dělnictva“ Lenin škrtl. *Red.*

§ VI in fine:

a. 3 požadavky — *β.* spojit zájmy bohatých a chudých — *γ.* jít za odřezky? to závisí na bohatých — *δ.* socialistická revoluce — *ε:* není důležité mnoho požadovat, ale udělat krok ke *spojení* rolníků.

- 1) Úmluva odhalí zájmy bohatých a chudých.
- 2) První krok: společně s bohatými, za nejskromnější požadavky.
- 3) Spojit vesnickou chudinu pomocí výborů.
- 4) Dále: boj za socialismus.
- 5) Někteří říkají: ne odřezky, ale *veškerou* půdu od statkářů. Chudina — socialismus. Bohatí rolníci??
- 6) Nelze spoléhat na bohaté rolníky.*

VII. *Třídní boj na vesnici.*

1. Co je to třídní boj? Boj utlačené části obyvatelstva proti utlačovatelům. Boj proti nevolnictví. — Boj chudiny proti bohatým.
2. Rolnické hnutí z roku 1902. Hrdinství bojovníků: jejich veliký začátek. Musíme pokračovat. Musíme si však ujasnit, proč byli poraženi?
3. Pro neuvědomělost, pro nepřipravenost. Rolníci nevěděli, co mají požadovat. Rolníci nevěděli, kdo je jejich nepřítel. Rolníci neviděli spojení statkářů s vládou. Rolníci chtěli, aby se žilo *spravedlivě, podle zákonů božích*, ale nevěděli, *jak* to udělat.

[nedůvěra]

4. Naše odpověď. Ještě jednou:
Svazek vesnice a města proti
3 požadavkům *společně*.
5. Způsoby, jak se prakticky *spojit* a bojovat.
Agitace. Kroužky. Podpora městských dělníků.

* Body 1–6 Lenin škrtl. *Red.*

§ VII.

- 1) Rolnické hnutí z roku 1902.
- 2) Hrdinství. Surové zúčtování.
- 3) Jak to udělat, aby se dosáhlo vítězství?
- 4) Je třeba si věc ujasnit. Ne *boží*, ale lidská.
3 požadavky
- 5) Je třeba vytvářet svazek s městskými dělníky
kroužky sociálních demokratů
agitace (letáky, knihy)
Třídní boj na vesnici (nedůvěra k bohatým rolníkům)
- 6) Podpora dělníků, když začnou ve městech.

V Ý P I S K Y

Z BROCKHAUSOVA — EFRONOVA
 ENCYKLOPEDICKÉHO SLOVNÍKU^[5]
 A VÝPOČTY O VLASTNICTVÍ
 PŮDY V RUSKU

|| Svazek 12 Vlastnictví půdy. ||

Vlastnictví půdy v Rusku^[41] (Encyklopedický slovník)
 Ve 49 guberniích evropského Ruska (bez oblasti Don-
 ského vojska)

1877—1878

		%	
půda státní	150,4 mil. děsj.	= 38,5	
půda úředlná	7,4 " "	= 1,9	
půda institucí a právnických osob (kostelů, klášterů, měst, osad aj.)	8,5 " "	= 2,2	měst a osad — 1 929 367 děsjatin
půda rolnická (občinnová)	131,4 " "	= 33,6	

[	půda přidělová	]
	vhodná k obdělávání 116,8	
	nevhodná k obdělávání 13,7	
]	půda přikoupená sdruženými 0,7	]
	84,6 % občinnové půdy	
	15,4 % půdy majitelů usedlostí	

soukromých vlastníků	93,4 mil. děsj. =	%	<u>23,8</u>
$\left\{ \begin{array}{l} \text{fyzických} \\ \text{osob} = 91,6 \\ \text{sdužení a spo-} \\ \text{lečností} = 1,8 \end{array} \right\}$	$\Sigma =$	<u>391,1</u>	<u>100,0</u>
			$\Sigma = 7 \left(\begin{array}{l} 7,5 \\ 8 \left(8,5 \right) \\ 2 \end{array} \right)$
	-	<u>150,4</u>	<u>92</u>
		<u>240,7</u>	<u>109</u>
	{	131,4 rolnický příděl	}
	{	+ 109,3 soukromovlastnický	}

Z půdy patřící státu je 69,3 % lesů (100 miliónů děsjatin v Archangelské, Vologedské, Oloněcké a Permské gubernii). 28,1 % tvoří půda nevhodná k obdělávání a **2,6 % se hodí k obdělávání** {méně než 4 milióny děsjatin}.

Tři severní gubernie (Archangelská, Oloněcká, Vologedská) patří skoro celé státu (97 %, 93 % a 83 % plochy gubernií). Dvě východní (Permská a Vjatecká) zpoloviny (51 % a 48 %). V těchto *pěti* guberniích patří státu 133 1/2 miliónu děsjatin půdy (= 88 1/2 % státních pozemků).

Rolnických občin ve 49 guberniích

je asi 140 000 s 22 396 069 revizních duší — 116 854 855 děsj.

dříve statkářských	asi 10.	„	„	33 755 759	„
dříve údělných	900 486	„	„	4 333 261	„
dříve státních	9 643 606	„	„	57 130 141	„
ostatní	asi 1,8	„	„	21 635 694	„

Soukromé vlastnictví půdy

	Počet vlastníků	%	$\Sigma =$	%	Děsjatin půdy	%	$\Sigma =$	%
<i>Drobné</i>								
<10 děsj.	244 376	50,8	404 881	84,1	959 450	1,0	6 280 668	6,8
10—100 děsj.	160 505	33,3			5 321 218	5,8		

	Počet vlastníků	%	Σ =	%	Děsjatín půdy	%	Σ =	%
1911								
500 děsj.	47 482	9,9	60 651	12,6	11 325 987	12,4	20 657 864	22,6
1000 „	13 169	2,7			9 331 877	10,2		
1921								
5000 děsj.	13 458	2,8			27 559 544	30,1		
1000 „	1 444	0,3	15 826	3,3	9 876 615	10,8	64 667 313	70,6
1000 „	924	0,2			27 231 154	29,7		
	<u>Σ = 481 358</u>	<u>100</u>	<u>481 358</u>	<u>100</u>	<u>91 605 845</u>		<u>91 605 845</u>	<u>100</u>

Podle stavů:	tisíc		miliónů	
	osob	%	děsjatín	%
veškerí	114,7	23,8	73,2	79,8
kapci a čestní občané*	12,6	2,6	9,8	10,7
něšťané	58,0	12,1	1,9	2,1
volníci	273,0	56,7	5,0	5,5
řádní (duchovenstvo, vojáci, cizinci etc.)	22,9	4,8	1,7	1,9
	<u>Σ = 481,4</u>	<u>100</u>	<u>91,6</u>	<u>100</u>

Ergo:

hospodářství:

131 + 93 = 224	
0,1 mil. — 100	60
1,5 „ — 60	100
2,5 „ — 30	50
6,5 „ — 50	40
	<u>240</u>
	10

76 000 *velkých* pozemkových vlastníků — 85,2 miliónu děsjatín půdy + 7,4 miliónu děsjatín údělné půdy = 93 miliónů

* Privilegovaný stav ruské buržoazie existující v Rusku od roku 1832. Čes. red.

ROZDĚLENÍ KONÍ MEZI ROLNÍKY VE VESNICKÝCH SDRUŽENÍCH

1888 a 1891. 49 guberníí evropského Ruska¹⁶⁰

	<u>Usedlostí</u>		<u>Koní</u>	
s 0	— 2 777 485 — 27,3	—	—	—
1	— 2 909 042 — 28,6	—	— 2 909 042 — 17,2	1
2	— 2 247 827 — 22,1	—	— 4 495 654 — 26,5	2
3	— 1 072 298 — 10,6	} 22,0	— 3 216 894 — 18,9	} 56,3
4 a >	— 1 155 907 — 11,4			
	10 162 559	100	16 960 788	100
				1,6

1893/94   38 guberníí: 8 288 987 rolnických usedlostí —
11 560 358 koní.

bez koní	— 2 641 754 = 31,9 %			
s 1 koněm	—	31,4	{	22,5 — v usedlostech s 1 koněm
2	—	20,2		28,9 — v usedlostech s 2 koňmi
3	—	8,7		18,8 — v usedlostech s 3 koňmi
4 a >	—	7,8		29,8 — v usedlostech s mnoha koňmi
		100		100

v roce 1900

{ NB Koní v 50 guberniích evropského Ruska
19 681 769, z nichž 15,3 % mají soukromí vlastníci.

$$19\,681\,769 \times 0,153 = 3\,011\,310\,657$$

Lochtin^[73], s. 280:

Koní v 50 guberniích

1846 — 16 056 000

1861 — 15 300 000

1870 — 15 611 400

1882 — 20 015 000

1888 — 19 663 000

1898 — 17 004 300

VÝPOČTY
A GRAFICKÁ ZNÁZORNĚNÍ
K ROZBORU TŘÍDNÍCH SKUPIN
NA VESNICI

1

Agrární struktura „rolnictva“

10 miliónů rolnických usedlostí
14 miliónů koní

usedlostí

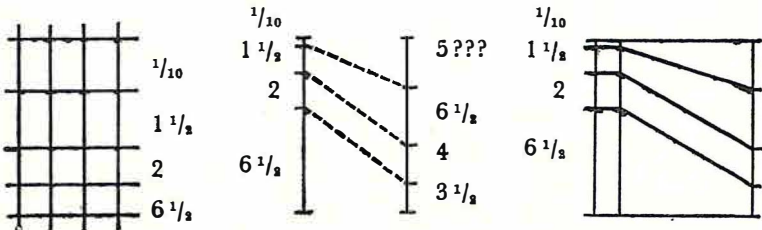
1 1/2 mil. <i>zámožných</i> —	6 1/2 mil. koní	7 1/2
2 „ <i>středních</i> —	4 „ „	4
<u>6 1/2 „ <i>chudých</i> —</u>	<u>3 1/2 „ „</u>	<u>3 1/2</u>

asi 10

asi 14

15

2161

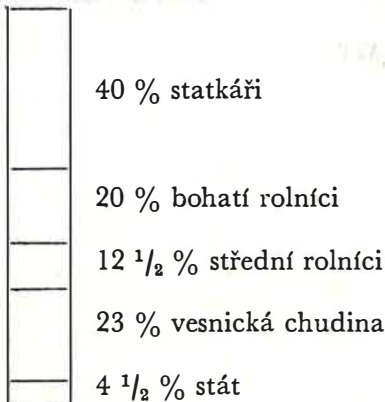
$$6\frac{1}{2} + 4 + 3\frac{1}{2} = 14.$$

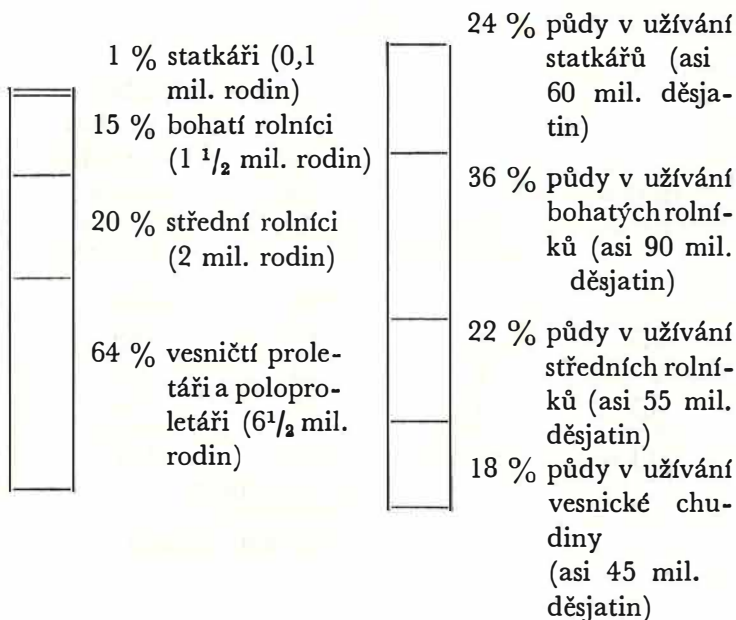
Celkem je v Rusku kolem 21 miliónů koní

<u>Hospo- dářství</u>	<u>Koní</u>	<u>Půdy ve vlastnictví</u>	<u>Půdy v užívání (+ pacht — pro- najmutí)</u>
0,1	3	100	60
1,5	7,5	50	90
2	4	35	55
6,5	3 1/2	55	45
<u>10,1 mil.</u>	<u>18 mil.</u>	<u>240</u>	<u>250</u>
		+ 10 státních	
		<u>250 mil. děsjatin</u>	

Vlastnictví půdy (celkem asi 250 mil. děsjatin)

Celkem asi 10,1 miliónu rodin nebo hospodářství.

Celkem asi 250 mil. děšjatin v užívání.

*Napsáno v březnu—dubnu 1903
Poprvé otištěno roku 1932
v publikaci Leninskij sbornik XIX*

Podle rukopisu

OSNOVA BROŽURY PROTI ESERŮM¹⁵²

Válka je faktem. Teprve začíná. Polemika v tisku.
Proč? Vysvětlení příčin, pro které je válka nevyhnutelná.
Zvláštní pozornost musí být věnována teoretickým, zásadním neshodám.

A) *Polovičatá a bezzásadová pozice mezi revolučním marxismem a oportunistickou kritikou.*

1. Článek^[92] v 2. čísle časopisu Věstník ruské revoluce (redakční). Jeho rozbor.
2. *Teorie krachu*. Citát, s. 55—56 = odmítání ekonomické nutnosti socialismu. (Opomenuty trasty.)
3. Agrární otázka. Citát, s. 57 („dokonce“).
4. *Teorie hodnoty*. Citát, s. 64. „*Žpochybněné!*“ s. 66 (znovu, „dokonce“!)
{ s. 67 a 48 = krize *veškerého* socialismu }
5. „*Radikální a výlučný marxismus se stává minulostí*“ (75)!! NB
6. *Žitlouskij v Sozialistische Monatshefte*^[229]...
7. „Aktuální otázka“^[137]. Chvála Hertze (s. 8, poznámka).

„Nové hledisko“ = přes družstva k socialismu. ad B. 3.
---

8. Věstník ruské revoluce, č. 2, s. 82 a 87. „Opravy“, „revize“ etc.*

* V rukopise označil Lenin přesunutí bodu 8 před bod 6. *Red.*

9. Σ = naprostá bezzásadovost. Každý, kdo chce, může být socialistou-revolucionářem.
10. Úplný odklon od mezinárodního socialismu: „svěbytnost“.

B) *Polovičatá a bezzásadová pozice mezi ruským marxismem a narodovoljovstvím, lépe řečeno liberálně narodnickým směrem.*

1. Nové revoluční hnutí je provázáno bojem mezi starou a novou teorií. Zbytky ruského socialismu (liberálně narodnický směr) a ruský marxismus. Jaký je postoj socialistů-revolucionářů? Typický je Předvečer revoluce^[40]. (Naprosté nepochopení významu teoretických diskusí.)
2. „Pracovní hospodářství“ (teorie socialistů-revolucionářů) (z 11. č. listu Revoljucionnaja Rossija, s. 7^[44, 141]). *Vulgární socialismus + narodnictví.* (Srov. Věstník ruské revoluce, č. 2, s. 100—101^[152]: *třídenní boj = boj všech utlačovaných!!*)
3. Progresivní a negativní stránky kapitalismu. Revoljucionnaja Rossija, č. 9, s. 4

Degenerace starého ruského socialismu v liberálně narodnický směr.

Contra:

Progresivní význam odcházení za prací a hledání příležitostných výdělků: č. 8, s. 8, sloupec 2¹⁵³

Srov. Aktuální otázky Z německé statis-
 (s. 8): „Nové hledisko:“ tiky^[231]: družstva =
 „Přes družstva k socialismu.“ převaha buržoazie
 Srov. A 7.

4. Σ = ryze eklektické spojování narodnictví s marxis-
 nem pomocí „kritiky“.

2) *Polovičitý vztah k třídnímu boji a dělnickému hnutí.*

1. Od teoretických chyb ve stanovisku se přechází
 k praktickým. Jejich vztah k *třídnímu boji* a k *dělnic-
 kému hnutí*. Jak formulují otázku?

2. Citát z 2. čísla časopisu *Věstník ruské revoluce*,
 s. 224. *Strana a třída*. Zmatek, jenž má jediný smysl:
 distancovat se od třídního boje proletariátu a otevřít
 dveře naprosto nevyhraněné a nepevné inteligenci.

3. *Intelligence + proletariát + rolnictvo* (č. 8, s. 6, sloupec 2)
 (proti „úzkoprsým“ ortodoxům). Tedy = naprosté
 odmítání třídního boje. Smíchání různých vrstev.
 Házet do jednoho pytle jak sociální reformismus
 inteligence, tak čistě demokratický revolucionismus,
 jak proletářský socialismus, tak neujasněné rolnické
 požadavky.

4. *Intelligence a proletariát*. A narodovoljovci rovněž!!!
 Č. 3 časopisu *Věstník ruské revoluce*, s. 9—11.
Zvláštní příloha.

5. Jaký je jejich vztah v praxi? Ilustrováno „ekono-
 mismem“. Jiskra: dlouhý proces práce, dalšího
 a dalšího přesvědčování, výchovy. Jiskra odmítá
 iluzi jednoty.

Srov.: Škodolibost

+ Házení klacků pod nohy revolučnímu mar-
 xismu.

Σ = teatrální diletantismus.

6. Jak vysvětlují svou odlišnost od sociálních demokratů? Č. 9, s. 4, sloupec 2.

{ Nejde o to, že „chtějí být“, ale že existuje *dělnické hnutí*.

{ Práce vůbec je nesmysl.

{ Lhostejno, zda námezdní dělníci, nebo samostatní = vulgarizace socialismu maloburžoazními živly a úplné setření dělicí čáry s narodniky.

{ „Čistá ideová představitelka“ jedné zásady. *Žádné zásady!*

D) *Mimoděk směřují k podřízení dělnické třídy buržoazní demokracii.*

1. Rozebrali jsme teoretické stanovisko socialistů-revolucionářů a jejich postoj k dělnickému hnutí. Σ = polovičitost, eklekticismus.

Jejich postoj k ruské buržoazní demokracii.

2. *Žádná neexistuje!* Věstník

russkoj revoljucii č. 2,

s. 132!!^[19] Socialisté-re- Srov. Moderní ves-
volucionáři to zjistili už tálka¹⁵⁴.

v pútce s „ekonomisty“.

3. A co pan Struve? A liberálně narodnický směr?

Vždyť právě před ním kapitulují!!! A to znamená, že kapitulují před buržoazní demokracií, nevysvětlují dělníkům třídní protiklady, nevytvářejí *samostatnou* socialistickou *ideologii*.

4. A co znamená *intelligence* + *proletariát* + *rolnictvo*?

Prakticky *intelligence* a *rolnictvo* nejsou nic jiného než *buržoazní* demokracie!!

5. A jaký je jejich postoj k liberálům? Vraťte se k formuli + a — kapita-

lismu (č. 9^[107], s. 4).

Kuriozita: *uvěřili na slovo liberálům!!*

Liberálové se neopírají o žádnou třídu (č. 9, s. 4).

Mnohem víc než vy!

Č. 9, s. 3—4.

Vystupujeme proti liberálům daleko ostřeji než vy.

(Varianty V. V.)

My vedeme *válku*, a ne mnohomluvné řeči: na jedné straně, na druhé straně.

Uvědomujeme si však, že liberálové reprezentují třídu, že mají životaschopnost, že mají své *společenské, lidové* hnutí, kdežto socialisté-revolucionáři nic takového nemají!!

6. Pravdu měl L. M.^[81] v časopise Zarja (č. 2/3): socialisté-revolucionáři mají svůj složený název proto, že jejich socialismus není ani trochu revoluční a jejich revolučnost nemá nic společného se socialismem. *A právě to = podlehnutí buržoazní demokracii.*

Tím končí zásadní kritika *celkového stanoviska* socialistů-revolucionářů. Je třeba upozornit, že my právě celé jejich stanovisko odmítáme, a *nikoli jen* chyby v programu (agrárním), *nikoli jen* chyby v taktice (teror).

Výstraha před maloburžoazním socialismem, revolucionismem a kolísáním.

E) *Agrární otázka.*

1. Primitivní vulgární socialismus. Věří se slovům. Chybí analýza hnutí. Nechápe se boj proti pozůstatkům nevolnictví (č. 8, s. 4: reformy z roku 1861 uvol-

Nepřipravenost časopisu Věstník ruské revoluce oproti Jiskře. Aktuální otázka (Hertz). Revolucijnaja Rossija, č. 4, únor, s. 2 (inf.*): po-

* — in fine — na konci. *Red.*

nily místo kapitalismu!!).

2. „Zásada rovného užívání půdy“ rolnictvem etc. — pouhé balamucení *demokratickými* požadavky. Nic socialistického. Je třeba říkat pravdu, a neupadat do demagogie.

lemika o mužikovi¹⁾ a č. 8 (*červen*): výzva *Rolnického svazu*^[48] etc. Jenže vy jste hůř připraveni než sociální demokraté!

---

1) Dnešní vesnice může podpořit a posílit tlak na vládu „a může to učinit pravděpodobně energičtěji, než si myslíme my, kteří jsme už většinou tolik let naprosto odříznuti od mužika, za což vděčíme vládnímu špiclování a útlaku“. *Revoljucionnaja Rossija*^[177], č. 4 (únor 1902), s. 2.

---

3. „Socializace půdy“. Buržoazní nacionalizace? (a její význam v třídním státě?) „Socializace půdy“ — planý *slib* (minimum!).

Vždyť to se přece = *de facto* narodovoljovskému „lid je připraven k revoluci“

4. *Družstva* (místo třídního boje!) jsou čistě (buržoazní) *maloměšťácký* požadavek.
5. Pro občinu. Proti volnému disponování.

6. Narodnoje dělo¹⁵⁵, č. 2, s. 18—19^[97]. Jak spojit boj rolníků a dělníků?

Narodnoje dělo, č. 2, s. 51^[188]: „lidově řečeno“. Neslušný výraz.

Narodnoje dělo, č. 2, s. 63: Příklady ohlupování: *Revoljucionnaja Rossija*, č. 11, s. 6^[166]:

„Ohlupujte, kde se dá“!! sát krev jako upír, úplatní ouřadové apod. apod.

F) *Teror.*

1. Polemika kolem Balmaševa. Neslýchaná^[3].

A kritika Němců není neslýchaná?

(Vyvoláváte nespokojenost, a pak se vnucujete,)
(aby se brala v potaz!!)

2. *Polemika*^[134] o *provolání*^[47] z 3. dubna. Citát (č. 11, s. 25 inf.)¹⁵⁶ a vyvození *fikce*.
3. *Vperjod*, č. 5. Citát, č. 5, s. 7—8

mimoходом s. 9¹⁵⁷

4. Teror. Citát z č. 7 (idem*, co v *provolání* z 3. dubna: pro nás nejsou důležitá slova). Č. 7, s. 4: „Teror nutí lidi *politicky myslet*“

— „spolehlivěji než měsíce propagandy“

— „dodá síly nejistým“.¹⁵⁸

5. „Ne místo, ale společně“. Ve skutečnosti *neexistuje* spojení s masami.

Nevíra, nedůslednost. *4 roky* (1897 až 1901), a teprve teď začíná demokratické období.

Logika teroru: teror na prvním místě, teprve pak všechno ostatní. Důkaz: už v *únoru* 1902 *Revoljucionnaja Rossija* (č. 4) nestavěla na první místo bojovou organizaci.

Viz rub (α)**

|| *Teror není nebezpečný, protože existuje masové hnutí.* „Náhlada“. Podlehnout jí?

Viz rub (β)***.

* — totéž. *Red.*

** Text označený (α) je napsán na rubové straně rukopisu. *Red.*

*** Text označený (β) je napsán na rubové straně rukopisu. *Red.*

Odvádění od neodkladných, bezprostředních úkolů. *Vůdci zůstali pozadu za masami.*

Č. 12, s. 3, 1. sloupec („teorie stadií“). Tamtéž: nelze vnikat násilím do věznic.¹⁵⁹

-
- (α) „Všechny otázky revoluční techniky, způsoby pouličního boje s vojáky, *popravy nejnenáviděnějších carových přísluho-vačů* (podtrženo mnou) apod. *ustupují do pozadí* před nejaktuálnějším, nejbližším a nejnaléhavějším úkolem: vytvořením ústřední revoluční organizace“ (Revoljucionnaja Rossija, únor 1902, č. 4, s. 3^[177]). } a dnes?

-
- (β) „...Zatímco knihomolové vedli papírovou válku...“ (zda lze teroru přikládat pouze excitační nebo i zastrahující význam) „...*postavil život na první místo tak naléhavou potřebu teroristických prostředků, že před ní musely zmlknout všechny dosavadní námitky.* Ukázalo se, že teroristické akce jakožto forma sebeobranys jsou naprosto nutné...“ Revoljucionnaja Rossija, č. 7, s. 2 (červen 1902)^[188].

G) Závěr.

Úkoly dnešních revolucionářů:

- α) Teoreticky bránit a rozvíjet revoluční marxismus.
- β) Všestranně se podílet na mezinárodním ideovém boji.
- γ) Rozvíjet ruský marxismus, uplatňovat jej, bojovat proti liberálně narodnickému směru, odhalovat

dělnické třídě jeho buržoazní a maloburžoazní podstatu.

- δ) Organizovat proletariát. Nedostatků je spousta. Naléhavé požadavky.
- ε) „Lidí je spousta, a lidé nejsou.“ Vůdci musí připravit masy k *povstání*.

Napsáno na jaře 1903

Poprvé otištěno roku 1939

v časopisu

Proletarskaja revoljucija, č. 1

Podle rukopisu

OSNOVA ČLÁNKU PROTI ESERŮM¹⁶⁰

O socialistech-revolucionářích (strana bez programu)

Teoretická bezzásadovost: narodnické předsudky + západoevropská oportunistická buržoazní „kritika“. Žádné credo, zatemňování vědomí. Hra na schovávanou...

α) bezzásadovost

Maloburžoazní ideologie: rozkládá třídní uvědomění proletariátu, znemožňuje mu zaujmout samostatné stanovisko k buržoazní demokracii (protože socialisté-revolucionáři se snaží sloučit a pomíchat sociální a buržoazní demokracii, neboť jsou v podstatě odnoží buržoazní demokracie).

β) maloburžoazní ideologie

γ) fráze a bubliny

δ) teror

Fráze v teorii i v taktice: neseriózní vztah k revoluční práci, zveličování, nafukování, „bájení“... (literatura „pro lid“ se prošpikovává nesmysly),

ε) zasévání iluzí

(tažení proti „polemice“, chybějí zásady).

Taktická chyba, velmi hrubá: teror, jeho propagování, oslabování sepětí s masovým hnutím.

ΣΣ*: ze všech buržoazních revolucí v Evropě si dělnická třída odnášela zkla-

* *Summa summarum* — celkový souhrn. *Red.*

<p>?</p> <p>+ reakčnost v narodnické části programu</p> <p>+ škodí ideově, politicky a prakticky</p>	}	<p>mání, protože do nich šla s buržoazně demokratickými iluzemi. Socialisté-revolucionáři ze všech sil tuto historii „opakují“; naše povinnost: energicky se zasadit o to, aby si ruský proletariát z nadcházející revoluce neodnesl zklamání, ale novou víru ve své síly, více optimismu pro ještě grandióznější boj, který ho čeká, a zárodek pevné, čistě proletářské organizace.</p>
--	---	--

*Napsáno v první polovině
července 1903*

Podle rukopisu

Poprvé otištěno roku 1939

v časopisu

Proletarskaja revoljucija, č. 1

MATERIÁLY K II. SJEZDU SDDSR

1

POZNÁMKY K REFERÁTU NA II. SJEZDU SDDSR O ČINNOSTI ORGANIZACE JISKRY¹⁶¹

Protest proti Credu — ¹⁶²

utvoření skupiny publicistů — ¹⁶³

pokus zúčastnit se stranického sjezdu — ¹⁶⁴

cesty členů publicistické skupiny po Rusku — schůzky v Petrohradě, Pskově, Moskvě, Nižním Novgorodě, Kazani, Samaře, Poltavě, Charkově, Ufě, na Krymu a v Kyjevě.

Spolupráce s Jiskrou + Žarjou organizovaná v Rusku.

1) únor 1900—prosinec 1900¹⁶⁵.

2) prosinec 1900—únor 1902.

{ { Zatčení Akima, Ljuby, } }
{ { Krochmala, Děmentjeva, } }
{ { Grače, Koňagy, Jakova } }

{ { leden 1902 (založení } }
{ { organizace Jiskry) } }

Kavkaz — „lošadi“¹⁶⁶

takřka coby „důvěrníci“
v Pitěru: Alexandra Michajlovna a Vareňka, Stěpan

3) únor 1902 —

důvěrníci

výbory

přeprava

prosinec 1900 Grač

Moskva

Poltava (Ljuba)

Kyjev (Krochmal)

Charkov (Cjurupa)

Voroněž (a *Boris Nikolajevič*)

(skupina jiskrovců a její...*)

Lotyší

Poláci

*kufry*¹⁶⁷

*Napsáno v květnu—červenci,
nejpozději 17. (30.) 1903*

Poprvé otištěno roku 1927

v publikaci Leninskij sborník VI

Podle rukopisu

* Dolní okraj stránky rukopisu, kde byla napsána poslední slova, je utržen. *Red.*

PROGRAM*

II. ŘÁDNÉHO SJEZDU SDDSR¹⁶⁸

A. Jednací řád sjezdu a jeho ustavení.

B. Seznam a pořadí otázek, které mají být projednány a řešeny na sjezdu.

A. Jednací řád sjezdu.

1. Sjezd zahájí soudruh { V závorkách jsou žádou-
pověřený organizačním vý- cí doplňky, vysvětlivky, rady
borem. } a jiné poznámky *dílejšího* cha-
2. Sjezd zvolí 1 předsedu, { rakteru.

2 místopředsedy a 9 tajemní-
ků. Těchto 9** osob tvoří
byro a zasedá u jednoho sto-
lu.

Zpráva organizačního vý-
boru.

3. Volba mandátové ko-
mise, která posoudí také
všechna prohlášení, stížnos-
ti a protesty týkající se slo-
žení sjezdu.

(Tato komise přijímá
i prohlášení organizačního
výboru, že na sjezd přizval
s poradním hlasem *ty a ty*
osoby.)***

* První strana Leninova rukopisu tohoto programu je zařazena za s. 416 tohoto svazku. *Čes. red.*

** V rukopise je zřejmě chyba: Lenin navrhoval, aby v byru bylo celkem 12 členů. *Red.*

*** Text v závorkách Lenin škrtl. *Red.*

4. Vyřešení otázky, zda bude polským sociálním demokratům povolena účast na sjezdu.

ad 3*

5. Sjezd bude zasedat dvakrát denně, od 9 do 1 a od 3 do 7 hodin (přibližně).

6. Vymezení řečnické lhůty delegátů: na projev referentům nejvýš půl hodiny, ostatní nanejvýš 10 minut. K jednotlivým otázkám si nikdo nesmí vzít slovo víc než dvakrát. K otázkám týkajícím se formální stránky zasedání mohou mluvit nejvýše 2 řečníci pro a dva řečníci proti každému návrhu.

7. Protokol sjezdu vypracují tajemníci za účasti předsedy nebo jednoho z místopředsedů. Každé sjezdové zasedání začne schválením protokolu z předcházejícího zasedání. *Každý řečník je povinen nejpozději 2 hodiny po skončení zasedání předložit sjezdovému byru výtah z každého svého projevu.*

* Bod 4 stejně jako bod 11 v oddílu B (Seznam a pořadí otázek) napsal Lenin později. Pořadí bodů se měnilo, proto měnil Lenin i jejich číslování. Zde je uvedena poslední varianta číslování jednotlivých bodů.

Nakonec Lenin škrtl bod 4 a místo něho napsal „ad 3“. *Red.*

8. Hlasování o všech otázkách, kromě volby funkcionářů, se děje aklamací. Na požádání deseti hlasů se musí hlasovat podle jmen delegátů a všechny odevzdané hlasy musí být zaprotokolovány.

9. Krycí jméno každého účastníka sjezdu (nebo u nejménovaných: první a druhý delegát za tu a tu stranickou organizaci apod.)**.

10. Prohlášení předsedy, že sjezd byl definitivně ustaven jako II. řádný sjezd SDDSR, a že *tudíž* usnesení tohoto sjezdu ruší všechna usnesení I. řádného sjezdu i sjezdů jednotlivých organizací, která jsou s ním v rozporu, a že *tudíž* usnesení tohoto sjezdu jsou *bezpodmí-*

(Aby se hlasování podle jmen delegátů urychlilo a aby nedošlo k omylům, je žádoucí, aby byro sjezdu rozdalo všem sjezdovým delegátům s rozhodujícím hlasem ke každé otázce hlasovací lístky. Na každý lístek napíše delegát své jméno (viz bod 8*) a svůj hlas (pro, proti, zdržuji se) a rovněž poznamená, jaké otázky se jeho hlas týká. Otázky mohou být zaznamenány zkráceně nebo i číslem, písmenem apod. Až do skončení sjezdu uschová byro sjezdu tyto lístky ke každé otázce zvlášť.)**

(*Není žádoucí* dotýkat se v tomto bodě otázky Bundu: raději ji *přímo* zařadit na první místo v seznamu sjezdových otázek.)

* Jde o bod 9 (podle původního číslování). *Red.*

** Text v závorkách Lenin škrtl. *Red.*

nečně závazná pro celou Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska.

11. Projednání seznamu otázek a jejich pořadí.

B. Seznam a pořadí otázek.

1. *Postavení Bundu v SDDSR.* (Schvaluje SDDSR federativní princip organizace strany, jak jej navrhuje Bund?)*

(K této otázce je zapotřebí předem připravit *návrh rezoluce*, která by se měla prosadit.)

NB: Proč je tato otázka kladena na první místo: důvody formální (prohlášení Bundu, *složení* sjezdu, podřízení se většině) a morální (úplné odstranění rozkolu a nejednotnosti v zásadní otázce).

2. *Schwálení textu programu SDDSR*^[144].

(α . Kolik návrhů programu (Jiskry, Borby^[101], Žizni^[142]?) má sjezd projednat?)

β . Projednávat všechny návrhy, nebo vzít za základ jeden? Nebo také: schválit *v prvním čtení* jeden z předložených návrhů.)

První čtení: za základ schválit podrobné projednání jednoho z existujících návrhů jako celku.

Druhé čtení: schválení každého bodu a článku programu.

3. *Vytvoření ústředního orgánu strany (listu) nebo potvrzení tohoto orgánu.*

(Tento bod je nutné formulovat samostatně: *skoncovat s bojem směrů v sociální demokracii.*)*

* Text v závorkách Lenin škrtl. *Red.*

α) Chce sjezd vytvořit nový tiskový orgán?

β) Jestliže ne, který z dosavadních orgánů chce sjezd přeměnit v ústřední orgán strany?

4. *Zprávy výborů* (včetně zprávy organizačního výboru, přednesené jedním z jeho členů) *a ostatních organizací strany a jednotlivých jejích členů.**

α) Kolik je zpráv?

β) *Přednášet všechny zprávy*, nebo je odevzdat komisi?

γ) Projednávat každou zprávu zvlášť, nebo všechny najednou?

(raději každou zvlášť)

δ) Pořadí zpráv.

5. *Organizace strany.*

Schválení všeobecných stanov SDDSR

První čtení: výběr jednoho z návrhů jako celku.
Druhé čtení: projednání jednoho z návrhů podle bodů**.

6. *Oblastní a národní organizace.*

(Uznat nebo neuznat každou z nich zvlášť v tom a tom složení a s těmi a těmi (možná) výjimkami z všeobecných stanov strany.)***

* Bod 4 je škrtnut. Nahoře je neznámou rukou napsáno: Zprávy delegátů. *Red.*

** Text od slova „Schválení“ po slova „podle bodů“ Lenin škrtl. *Red.*

*** Text v závorkách Lenin škrtl. *Red.*

7. *Samostatné skupiny strany.*

$\left\{ \begin{array}{l} \text{Borba Skupina} \\ \text{Žizň Osvobo-} \\ \text{Volja zení} \\ \text{práce} \end{array} \right.$	$\left. \begin{array}{l} \text{Naprosto nutné jsou návr-} \\ \text{hy rezolucí o každé samo-} \\ \text{statné skupině a samostatné} \\ \text{organizaci*} \end{array} \right\}$
$\left\{ \left\{ \begin{array}{l} \text{Ruská organizace} \\ \text{Jiskry} \\ \text{Južnyj rabočij atd.**} \end{array} \right\} \right\}$	

Definitivní (nebo předběžné, tj. takové, aby si ústřední výbor mohl ještě opatřit potřebné informace a učinit konečné rozhodnutí***)
schválení seznamu všech stranických výborů, organizací, skupin apod.

8. *Národnostní otázka.*

Naprosto nutná je rezoluce o národnostní otázce jako takové (výklad „sebeurčení“ a *taktické* závěry z našeho výkladu).

(Možná i zvláštní rezoluce proti Polské socialistické straně?)

9. *Hospodářský boj a odborové hnutí.*

(*Naprosto nutná* je rezoluce jednak zásadní, jednak o naléhavých úkolech strany.)

10. *Oslavy Prvního máje.*

Totéž.

* Odstavec Lenin škrtl. *Red.*

** Text od slova „Borba“ po slova „atd.“ Lenin škrtl. *Red.*

*** Text od slov „tj. takové, aby si“ po slovo „rozhodnutí“ Lenin škrtl. *Red.*

11. *Mezinárodní socialistický kongres v Amsterdamu v roce 1904.*

Totéž.

12. *Demonstrace a povstání.*

Totéž.

13. *Teror.*

Totéž.

21. *Vztah SDDSR k socialistům-revolucionářům.*

Totéž.

[a k revolucionářům-socialistům?? etc.?)

22. *Vztah SDDSR k ruským liberálním směrům*.*

Totéž.

} přesunout
tyto dvě otázky
za č. 7**

14. *Otázky vnitrostranické činnosti:
pojetí propagandy*

15. „ *agitace.*

16. „ *stranické literatury*

17. „ *práce mezi rolnictvem.*

18. „ „ *v armádě.*

19. „ „ *mezi studující mládeží.*

20. „ „ *mezi sektáři.*

} Budou
zapotřebí
rezoluce.

24. *Volba ústředního výboru a redakce ústředního tiskového orgánu strany.*

Sjezd volí 3 osoby do redakce ústředního tiskového orgánu a 3 do ústředního výboru. Těchto šest osob *společně*, dvoutřetinovou většinou, v případě potřeby kooptuje další členy do redakce ústředního tiskového orgánu i do ústředního výboru a podává sjezdu příslušnou zprávu. Jakmile

* U tohoto bodu je napsáno neznámou rukou: „23. Vztah SDDSR k ostatním revolučním a opozičním stranám a směrům v Rusku.“
Před číslicí bodu je Leninovou rukou napsáno: „23“. *Red.*

** Tento text Lenin škrtl. *Red.*

sjezd tuto zprávu schválí,
provádí další kooptaci re-
dakce ústředního tiskového
orgánu a ústřední výbor
samostatně.

24. *Volba rady strany.*

25. *Informování o usnese-
ních a protokolu sjezdu, a dále
způsob, jak se ujmou svých funk-
cí zvolení funkcionáři a insti-
tuce*

*Napsáno v druhé polovině června
až první polovině července 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

SLOŽENÍ II. SJEZDU SDDSR¹⁶⁹

	Počet hlasů	Pří- tomni:	+ ? -	pravdě- pod. + ?
1. Petrohrad	2	(1)[2]	1 + 0 + 1	1
Moskva	2	2	1 + 1 + 0	1
Severní svaz	2	2	2 + 0 + 0	1 + 1
Tver		[?0*] ¹⁷⁰		
Nižnij				
Novgorod	[2] ¹⁷¹	⊙	0 + 2 + 0	0 + 1
5. Ufa	2	2	1 + 1 + 0	1 + 1
Kyjev	2	2	2 + 0 + 0	2
Charkov	2	(1)[2]	0 + 2 + 0	
Jekatěrinoslav	2	(1)[2]	2 + 0 + 0	2
Oděsa	2	2	1 + 1 + 0	1 + 1
10. Tula	2	2	2 + 0 + 0	2
Kavkaz	[2]6	[2]3	[0]6+2+0 ¹⁷²	0 + 1
Svaz horníků a hutníků	2	(1)[2]	0 + 2 + 0	
Sibiř	2	2	2 + 0 + 0	2
Rostov na Donu	2	2	2 + 0 + 0	0 + 1
15. Nikolajev	2	(1)[2]	0 + 2 + 0	
Saratov	2	(1)[2]	2 + 0 + 0	0 + 1
	[32] 36 ¹⁷³			
Krymský svaz	2			

* Petitem v hranatých závorkách jsou uvedena čísla, která Lenin škrtl. *Red.*

Програма на II оргредното събрание
Рос. С. Д. Р. П.

- А. Решаване на събрание и конституционна ена.
Б. Смисъл и порядок на вопроси, подлежащи
обсуждението и решението на събрание.

А. Решаване на събрание.

1. Мотиви, упълномощения на 70 оп. К-70п, запазване събр.
2. Събр. вступае преди двух полномощия (у платен председател и 2-и (или 4-и) секретаря). Друг (или 7) член събрания също и дава договор за одна срещна.
3. Всички членове на двух полномощия дехарж полномощия и председател и секретаря и други членове на събрания също и дава договор за одна срещна.

Учредително събрание
Забележка
повишаване, събрание и
прот. за представяне за представяне
както казваме.

(2-и конвенция у платен председател и секретаря и други членове на събрания също и дава договор за одна срещна.)

5. Порядок на работата на събрания
за: два паса в ден ср 9.4. до
и ср 37.40 7.8. (у платен председател)

6. Организация на работата на дехарж
събрание: докладчик не дава 1/2 час
на първо, оратор не дава 10
минути. По наредбу на вопрос
никто не има право за работата
първо дава 2-и паса. По
вопросам и порядък на работата
не дава 2-и паса. По
вопросам и порядък на работата
не дава 2-и паса. По
вопросам и порядък на работата
не дава 2-и паса.

4. Приемане на вопроса и договор и полномощия

ad 30

První stránka rukopisu
V. I. Lenina
Program II. řádného sjezdu
SDDSR
z roku 1903

Pokračování

	Počet hlasů	Pří- tomni:	+ ? -	pravdě- pod. + ?
Ruská organizace				
Jiskry	2	② ¹⁷⁴	2 + 0 + 0	2
Južnyj rabočij	2	(1)[2]	② ¹⁷⁵ + 0 + 0	
Liga	2	2	2 + 0 + 0	2
Skupina Osvobo- zení práce	2	2	2 + 0 + 0	
Svaz ruských sociálních demokratů	2	2	0 + 0 + 2	
	10			
Bund	5	5	0 + 0 + 5	
	5			
$\Sigma a \Sigma a$	47 ¹⁷⁶	36 ¹⁷⁷	26 + 13 + 8	17
<u>zvlášť pozvaných</u> 3 — 4			<u>26 + 21</u> 47	+7(?) =24

*Napsáno před 17. (30.) čer-
vencem 1903*
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI

Podle rukopisu

DENÍK
ZASEDÁNÍ II. SJEZDU SDDSR

2 hod. 55 min. Plechanov zahajuje sjezd z pověření organizačního výboru SDDSR (jménem bývalé skupiny Osvobození práce)

3 hod. volba byra. Většina pro volbu aklamací.

---

	1. Plechanov	2. Plechanov	3. Plechanov
Seznamy:	Lenin	Lenin	Lenin
	34 hlasy	Martov	Martyn
	Ignat		12 hlasů
	18 hlasů		
	4. Plechanov	5. Plechanov	6. Plechanov
	Abramov	Lenin	+ 2 členové organizačního výboru
	Martyn	Nikolaj Petrovič ¹⁷⁸	

Předseda — par acclamation

2 předsedové — lístky (Lenin + Ignat)

---

3 hod. 40 — — 4 hodiny.

Zpráva organizačního výboru o svolání sjezdu.

4 hod. petrohradský Svaz boje...

1. *Akimov* { Do organizačního výboru měli být přizváni
i soudruzi ze zahraničí, „nepříjemné nedo-
patření“.

Svaz ruských sociálních demokratů nedostal oznámení o organizačním výboru.

Voroněžský výbor požadoval podniknout potřebné kroky: nedostali seznam organizací. Voroněžský výbor proto není přítomen.¹⁷⁹ Já jsem pro voroněžský výbor.

4 hod. 05.

2. *Akimovova sestra* (za petrohradský Svaz boje).

V organizačním výboru nebyl delegát za petrohradský výbor. (My jsme skutečný výbor, a neměli jsme svého delegáta.)

Byla jsem dříve členkou voroněžského výboru. Energicky protestuji proti výrazu: „neslušná“ polemika.

Opozice ve výboru není „osobní“ — protestuji...

Zvolena komise¹⁸⁰ ((4 hod. 40 min.))

referujícímu 1/2 (3krát po 10 min.)

24 hlasy schválen Leninův návrh (15 pro Martova).¹⁸¹

7 hod. (za pět minut). Lipinův pořad¹⁸²:

- { { 1. Zprávy.
2. Program.
3. Organizační otázky celkově (včetně
postavení Bundu ve straně).

31. července

2. zasedání

9 hod. 30 min. zahájeno.

Lenin — odpověď Bundu.*

Akimov — pro Bund.

Lipov — Lenin nesprávně osvětlil otázku:
ne 2 linie („předběžné řešení“)

Lenin má otázku předem vyřešenou

* Viz tento svazek, s. 282. *Red.*

{ { { { { {	Trockij	proti našemu pořadu (na 1. místo Bund)
	Martov	
	Levickij	Levickij
	Micov	Nikolajevan (Micov)
	Plechanov	Moskovskij
Micov	(zdrželi se 3)	

---

10 hod. 30 min.

11 hod. Kolcovova zpráva (11,30 konec).

Prohlášení za Baku (protest, že nikdy nebyli pro Borbu).¹⁸³

Přestávka na žádost Jurije...

12 hod. — Martynov se vyslovuje pro povolení účasti Borby na sjezdu

Plechanov

Akimov

3 hod. 30 min. do 3 hod. 50 min. Protokol 1. zasedání.

4 hod. 5 min. — Martynovo prohlášení: „Organizační výbor navrhuje sjezdu pozvat Rjazanova s právem poradního hlasu...“

{ { 4 hod. 10 min. — Ignat (Mají právo anulovat?)

{ { 4 hod. 22 min. — Plechanov

Jurjev aj.

{ { 4 hod. 40 min. — Martov

Schválena Martovova a Kolcovova rezoluce }
 Polská otázka. Bundovci bouřlivě proti:
 Lipov (bis) a Bergman.

7 hod. *Voroněžská interpelace*

---

1. srpna

Třetí den

Čtvrté zasedání

9 hod. 30 zahájení.

9 hod. 55. Lipovův referát.¹⁸⁴

NB || „My vlastně nenavrhujeme změny, nýbrž teprve vytváříme stanovy, které jsme dříve neměli“
— stanovy **poprvé**

Pojem autonomie ještě nic neříká: „samostatnost“
— v čem?

(1) autonomie vůči *komu?* v čem?

(2) „ — subjektu

(3) — — objektu

|| Ad 2 || — oblast?
jazyk?

Ne: „židovská **národnost**“.

|| *Vzájemný poměr společenských sil uvnitř židovského národa* je jiný, než je tomu u národa ruského, polského atd. (šlechta ani statkáři neexistují).

|| pro jazyk — autonomie není třeba.

|| Nemluví se o autonomii tulského výboru: neboť ti jsou autonomní jen *technicky*.

|| Židovský proletariát zde zastupuje on a jedině on
V čem autonomie? Dá se vymezit *v čem*, vyčíslit?

My jsme centralisté.

Autonomie je decentralizovaná.

„Stanovy“.¹⁸⁵

1. čl. Násl.*

2. *Neomezený* územně — (*jediný představitel židovského proletariátu*)

3. Bund volí *své zástupce* do ÚV, do zahraničního výboru a na sjezd.

(Za samostatné složky se nepovažují)
oblastní organizace

* Zkratka „Násl.“ znamená „Následující body“. *Red.*

4. Kompetence: program — stejný
 || doplňuje pro sebe
 || body, jež nejsou v rozporu¹⁸⁶
5. Vlastní sjezdy, vlastní ÚV
6. Vlastní rezoluce až do společných sjezdů
7. Svoboda ve vlastních záležitostech
8. Volné vydávání žid.* *i v jiných jazycích*
 (bez souhlasu ÚV Bundu se neobracet na židy)
9. (a) Dočasné dohody s revolučními organizacemi (*neexistuje-li speciální „zákaz“*) — *informovat* o nich ÚV strany.
 ((Jen pro praktické podniky.
 (b) Se zvláštním svolením ÚV *strany* i *trvalé* dohody
10. Sjezd strany má právo zrušit všechna usnesení sjezdů Bundu s výjimkou usnesení schválených na základě těchto stanov
11. Styky ÚV strany se složkami Bundu pouze se souhlasem ÚV Bundu
12. Všechny uvedené body jsou základní.
 Mění se pouze se vzájemným souhlasem složek strany (za složky se nepovažují místní a oblastní organizace).

{ často opakuje: }
dohoda

(kdyby se sjezdy mohly zrušit prostou většinou, pak by se totéž mohlo udělat se stanovami).

11 hod. 15 min. Martov

5. zasedání

Sobota 1. srpna. 3 hod. 10 min.

Protokol 2. zasedání

* Zkratka „žid.“ znamená „židovské literatury“. *Red.*

6. zasedání

9 hod. 35 min. Isari
Rašid-Bek
Bergman

7. zasedání

9 hod. 40 min.
12 hod. Martov (po přestávce).

8. zasedání

3 hod. 20 min.
4 hod. 20 min. po přestávce kvůli bundovcům, udělané na
jejich žádost.
4 hod. 45 min. skončen první bod denního pořadu.

Program

5 hod. — Martynov mluví o programu.

Podle Leninova názoru nelze vůbec mluvit o *podílu* dělnické třídy na vypracovávání ideologie; proletariát živelně tíhne k buržoazní ideologii (cituje Co dělat?).

Antagonismus mezi živelným hnutím a inteligencí: antagonismus mezi tímto tvrzením a slovy Marxe a Engelse.

Dělnická třída živelně tíhne k *vědeckému socialismu*, a nikoli k buržoazní ideologii.

{ Proletariát se vyčlenil z demokracie a přetvořil
{ všechny její ideje etc. v proletářském duchu.

.....
.....
.....

5 hod. 52 min. Martynov pokračuje.

Přehnaná Leninova formulace otevírá dveře jiným chybám.

„Zájem o hospodářský boj ochabuje“ (doslova — pro nynější stav).

Hnutí trpí radikalismem, odtržeností od třídního boje proletariátu.

((— nemáme prostředek k boji proti nedostatkům)
(příštího období.)

Martov. 6.—12.

Nikolaj Nikolajevič.

9. zasedání

9 hod. 40 min. Schvaluje se protokol 4. zasedání.

10 hod. 10 min.

Nikolaj Nikolajevič

+ dnešní buržoazní společnosti

(9. řádek shora).¹⁸⁷

+ na základě *nadvlády* kapitalistických výrobních vztahů (12. řádek shora)

Odstavec 4: + **nevyhnutelně** se zdokonalující technika

+ a zároveň stejně nevyhnutelný růst společenského kapitálu,

čímž se stále zužují dřívější oblasti jeho použití

zvyšuje se stupeň vykořisťování nejen poklesem poptávky.

+ kromě přímé tendence k tomu, co závisí na zlevňování reprodukce pracovní síly.

10.23 Martynov odpovídá Martovovi a Nikolaji Nikolajevičovi.

„...Lajdácky, zkusmo...“

U Lenina se nemluví o protichůdných tendencích, neříká se: „*spěje* k buržoazní ideologii“ [dělnické hnutí] *nespěje*, ale *vychází*

Plechanov: 10 hod. 40 min.

...Lenin nemluvil o filozofických základech teorie, ale polemizoval proti „ekonomistům“ (bacilu)...

(o druhém ukřižování Ježíšově).

{ Ani v této (Leninově) větě není žádné kacířství.¹⁸⁸

Akimov

Leninův názor prostupuje celý *program*, je v každém řádku jeho knihy¹⁸⁹ i programu.

Leninův názor se „velmi ostře“ rozchází s Plechanovem...

Socialistické učení *vyrostlo*,... vzniklo v Rusku *zcela nezávisle* (socialistické učení v Rusku)

— — dělníci si neuvědomovali
a ani nemohli uvědomovat nesmiřitelný protiklad

nejen náš spor, ale i v Evropě,

Erfüllungstheorie*???

nejenže se nevyvíjí paralelně, ale směřuje ke svým protikladům

----- *pod křídla buržoazie.*

a dokonce nejen v jednotlivém díle soudruha Lenina...

— — — — —
a v celém programu se „molekulární hnutí proletariátu“ nesprávně chápe.

Teorie zbídačování

||| jestliže roste bída, každodenní boj slábne.

< Autoři programu dali na tuto otázku vyhýbavou
odpověď.

Ani jednou není použito výrazu uvědomělé hnutí.

||| *Proletariát tu ani jednou není podmětem*

< v nejlepším případě,
tendence proletariátu.

Je třeba, aby *strana* byla důsledně **třídní diktatura proletariátu** (naši soudruzi se mnou nesouhlasí).

Naše strana se mění už nikoli ve stranu proletariátu, ale ve stranu všech pracujících a vykořisťovaných.

* Teorie naplňování. *Red.*

Martov

Martynov má na vztah dělnické třídy k vypracování socialistické ideologie stejné názory jako *Akimov*.
12.35—12.45 Lenin a jeho body.*
12 hod. 50 min. *Plechanov*...

10. zasedání

Poláci aj.

Středa 5. VIII.

11. zasedání

9 hod. 30 min. Zpráva Bundu.
Dotazy a diskuse o ní.

ÚV má právo přijímat (a vylučovat) členy do místních výborů Bundu.

V Bundu odevzdávají místní výbory ústřednímu výboru 40 % příjmů.

Ústřední výbor má právo veta při volbě delegátů na bundovské sjezdy za výbory Bundu.

Odpolední zasedání.

12.
zasedání:

3 hod. 30 min. Zpráva *soudruha z Baku*.
4 hod. 30 min. zpráva *soudruha ze Saratova*.
4. 45 konec saratovské zprávy...
4 hod. 47 min. za Svaz horníků a hutníků (až 50 000 letáků)
5 hod. 19 min. Zpráva organizace *Južnyj rabočij*.
5 hod. 50 min. Přestávka.
6 hod. 10 min. *Martovův* referát.¹⁹⁰

* Viz tento svazek, s. 289—291. *Red.*

13. zasedání. Odpoledne.

3 hod. 10 min.	Zpráva donského výboru
3 hod. 42	„ jekatěrino- slavského „
4 hod.	„ tulského „
4 hod. 20	„ tverského „
4 hod. 32	„ moskevského „

---

14. zasedání (v Londýně)

Spor o dalším postupu.

Předneseno polské prohlášení^[26]

(prostě se přešlo k běžným záležitostem).

Nastolena organizační otázka.

11.00 Můj referát o stanovách strany^[51].

Martyn. Vyhrazuje si, aby si ho nikdo nepletl s Akimovem.

Redakce se musí podílet na práci ÚV (a ne opačně) — to je základní *Martynova* myšlenka.

(Lze prý se obávat „vpádu barbarů“ do redakce ústředního orgánu: ÚV ji zaplní.)

Martyn navrhuje uvést, že rada je odpovědna sjezdu a ústřední instituce radě. *Martyn* navrhuje stejný plán, jenže chce začít radou, čímž se z ní udělá *de facto* jednotný a plnoprávný ústřední výbor (ale se svým starým pokusem vymezit některé velmi důležité funkce ÚV).

Jurjev říká, že *Martynův* názor je individuální, nesouhlasí s ním v tom smyslu, že by redakce měla převahu v radě, a žádá, aby její pátý člen *nebyl* z redakce ústředního orgánu *ani* z ústředního výboru.

Nepamatovalo se na redakci populárního orgánu. Mělo by se mu (orgánu) vyhradit místo a účast na sjezdu.

Rozpouštění organizací by se mělo podložit zvláštními (závažnými) podmínkami.

Lipov začíná tím, že já jsem zde příliš „ohnul hůl“, a chce to dokázat na historii Bundu. Je to „organizovaná nedů-

věra“ k místním pracovníkům etc. (předpokládá se, že nedovedou ani ovlivňovat, ani organizovat). Je to projev *decentralizace* (3 ústředí).

Zejména je nespokojen s tím, že do ÚV nemají být kooptováni členové bez souhlasu redakce ústředního orgánu.

((U nás v Bundu nemáme dvě ústředí:
celý zahraniční výbor jmenuje ústřední
výbor))

Rozdělení ideového a praktického vedení je škodlivé. Jakou autoritu bude mít *ÚV*? (Chce snad Jiskra říci, že by byli udělali byť jen třetinu bez pomoci Ruska?)

Stanovy nepředpokládají, že by ústřední výbor vznikl sám od sebe.

Akimov se dotazuje na složení místních organizací.

12 hod. 10. *Martov* odpovídá *Martynovi*.

Pokud jde o jmenování rady, nesouhlasí s Leninem, *skoro* souhlasí s *Jurjevem*: převaha se nemá určovat předem.

Složení rady musí zajišťovat *formální rovnoprávnost*: dva a dva a *jednomyslně* pátého.

Pro Jurjeva v otázce dodatků k vymezení *funkcí* ÚV. Vyškrtnout z článku 7 „*a ústřední tiskový orgán*“.

Akimov shledává návrh „naprosto neuspokojivým“ ze dvou důvodů:

1) způsob organizace místních výborů	}} nejsou
2) kompetence „ „	

Je naprosto vyloučené, aby tři z pěti byli z redakce ústředního tiskového orgánu.

Cha-cha!! || „Lehkomyslně“ redakce jednat nebude, aby vyšla s ÚV.

Celé *vedení* se dostává do rukou ústředního tiskového orgánu — řídí dokonce každého jednotlivého člena, ne pouze každou organizaci.

Akimov je pro *Julije*: pátého kooptovat.

Trockij.

Boris Nikolajevič.

Akimov. Výsledek bude, že se od strany ihned oddělí některé organizace, zejména *Bund*.

15. zasedání (odpoledne).

Isari.

Dmitrijev. 3.27

Grinberg. 3.29

„Kasárna“, a ne centralizace.

Lipov. 3.48

Jurjev 4.15

Referent programové komise.

*K programové komisi*¹⁹¹

Státní pojištění dělníků — zestárých a rovněž těch, kteří ztratili pracovní schopnost v důsledku úrazu nebo zdraví škodlivých pracovních podmínek — ze zvláštního fondu, vytvořeného zvláštní daní uvalenou na zaměstnavatele, kterou by měly k dispozici dělnické organizace.

...pro případ stáří a rovněž plné nebo částečné ztráty pracovní schopnosti v důsledku ...

16. zasedání:

„Jazyky“.¹⁹²

17. zasedání (odpoledne).

Čtení protokolu ze 7. a 8. zasedání.

13. VIII. 03.

18. zasedání

Prohlášení Michaila Ivanoviče.

9. bod programu.

Lipovův pozměňovací návrh (milice) zamítnut.

10. bod

11. bod. Pozměňovací návrh Trockého.

---

19. zasedání

Končí projednávání otázek dělnictva.

4.15.

Agrární program.

Martynov

de facto

„*Náprava historické nespravedlnosti*“

|| *dovršení věci buržoazie* ||

((Neexistuje paralelismus mezi soustavou odpracování
(a odřezky.

NB || Nesmíme se vracet k roku 1861.

Sirotinin

„Naděje na vrácení odřezků násilně udržuje v proti-proletářské atmosféře...“

(*ideologii*)

(„Nebudu rozebírat, jak dalece pozemky rozdávané za služby, které nyní obhospodařují statkáři (to, že jsou v jejich rukou), souvisí s nevolnictvím nebo se současnými poměry“

Jurjev.

Není referát.

Nějaká novinka.

Non liquet*: několik otázek:

< 1) její význam? — pro nás?
pro rolníky.

(Nikdo se této otázce nevyhne: rolnictvo se *musí* zapojit do revoluce.

---

* Nejasné. *Red.*

mohl by   Pokud by to bylo něco jako *historicko-filozo-*
souhlasit   *fické* řešení: *co může dát rolnictvu* finále revoluce.
Alias: *praktická agitace*

nové rozdělení je populárnější
(rekord nepřekonáš)
„odřezky“ — příčina?
(nedostatek půdy).

Lipov. „Ubohost požadavku“.

Neomezovat se na odstranění pozůstatků nevolnictví.

Lipov chce celou řadu *radikálních reforem*

{ musí se brát zřetel na různé kraje }

nebo: „naznačit hlavní linii“

nebo: konkretizovat.

Trockij

Lenin*

Sirotinin. Neodpověděl jsem mu.

To není nejlepší způsob (odřezky).

Na co jsem neodpověděl:

I kdyby odřezky byly příčinou — *uděláme nejlépe,*
když je odstraníme?

definitivně neodstraňuje: všechno se zase vrací na-
zpátek.

Martynov. Feudalismus je třeba brát, jaký je, a ne
aký byl?

„Paralelismus“ existuje? Zásada byla jiná:

rodná půda > odřezků

eúrodná „ < „

V Novorusku *největší...*

Zásadní paralelismus neexistuje.

* Viz tento svazek, s. 298—300. *Red.*

Ubohé proto, že vycházíme z „ubohé“ zásady
NB ||| (náprava historické nespravedlnosti), a nikoli z *čistě*
||| *revoluční* zásady.

Jurjev

||| Vaše správné heslo naprosto přestává být praktickým
||| agitačním heslem.

Džordž. Říci, že soukromé vlastnictví je nedotknutelné? (budou-li zabírat všechnu půdu).

Plechanov. „Ludvík XVI. a 18...“

Lipov

Micov

||| „Nepromyšlené demagogické avanturistické opa-
||| tření“
||| — vrácení výkupních poplatků

NB ||| ∫ Spojit všechno rolnictvo do boje proti feuda-
||| lismu = špatná politika
||| ∫ volají, protože přechází.

Martov

Lebeděv — hájí program s poukazem na jeho socialistickou část.

Plechanov

Džordž. Rolníci řeknou: potřebujeme půdu. Co dělat?

NB ||| Podporovat? — *ve vleku!!*
||| To není otázka teorie, *ale jak se chovat za vel-*
||| *ké revoluce?*

Dmitrijev. Na severozápadě odřezky nejsou, ale *závislosti* je tam *spousta*.

Není třeba propadat okouzlení: masový význam to mít nemůže.

Jurjev. Co mne spojuje s redakcí? *Nedostatek* nadšení, které lidi zachvátilo v souvislosti s rolnickým hnutím.

Zapomínáme na západní Evropu.

{ Čím lepší je postavení rolnictva, tím slabší je na Západě socialistické hnutí mezi rolnictvem. Nouze a bída je špatný pomocník.

Chiméra — doufat ve větší úspěch socialistického hnutí mezi naším rolnictvem.

Micov

NB { „Zabrat a rozdělit“ = maloburžoazní zásada.

< „Vesnický proletář nás nepochopí tak brzy“
{ rozdělení půdy by bylo reakční.

20. zasedání

Isari pro agrární program.

Zvláštní požadavky pro Gruzii proti zotročování.

Trockij

Lenin*

Sirotinin. Jestliže mi soudruh Lenin dokáže, že je můj způsob *nevhodný* (přechod ke kapitalismu prostřednictvím *pachtu*, drobného pachtu), připojím se k jeho způsobu, k odřezkům (přechod prostřednictvím drobného vlastnictví). (3. způsob: prostřednictvím kapitalistického pronájmu.)

21. zasedání

Lipov

NB ||| (a) Útisk není zárukou revolučnosti (já prý jsem říkal, že je to totéž) (buď všechny dílčí požadavky, nebo žádný)
(b) kde je sociální demokracie? jak si bohatí a chudí rozdělí odřezky?

Martyn. Zotročující závislost existuje i v Německu (kde je kapitalismus).

---

* Viz tento svazek, s. 301–302. *Red.*

22. zasedání:

Komise pro stanovy.
Spor o „členství“.

23. zasedání:

Spory o „členství“ ve straně.

24. (v neděli večer)

Pondělí:

25. zasedání (dopoledne).

26. „ (večer).

Otázka kooptace v 6 hod. 30 min.

Úterý

27. zasedání

(Zamítnuta kooptace).

Bund odešel z 27. zasedání.*

19. srpna

29. zasedání (dopoledne, středa)

Protokol ze 17. zasedání. }}
Protokol z 20. zasedání. }}

30. zasedání

Ruben

31. zasedání {čtvrtek, 20. srpna}.

Dopoledne — volby do ústředního tiskového orgánu
a ústředního výboru.

* Tuto větu, stejně jako tabulku na konci deníku, připsal Lenin později na volném místě listu deníku se záznamem o 25., 26. a 27. sjezdovém zasedání. *Red.*

31. zasedání (20. VIII. čtvrtek dopoledne).

Martovův projev o odmítnutí být členem redakce:

{ { Omezené uznání Jiskry

{ politický význam tohoto aktu je jasný.

Žádný ze čtyř soudruhů není ochoten být členem redakce.

Je to věc politická, nikoli osobní.

{ Poskvrnili celou moji politickou reputaci.

To všechno bylo.

Akt boje o vliv na ÚV v Rusku.

„Stav obležení ve straně“...

— výjimečné zákony proti jednotlivým skupinám a osobám.

{Osnova záznamu post factum:} ¹⁹³

1. podivné	(jedině snad Axelrod)
2. dříve byl pro volby	obíhal mezi lidmi po
3. revize složení kolegii	několik týdnů
4. návrh 1. osoby. <i>Kate-</i>	7. redakce Jiskry se roz-
<i>goricky protestují</i>	hodla zvolit sedmého
5. svoboda volby. Věděli	8. Martovova formulace
to členové redakce	působí politický zmatek
(Martov to viděl a opra-	9. stav obležení
voval)	10. „boj o vliv na ÚV“.
6. nikdo neprotestoval	

||| 25 pro 1 proti { odevzdání tajných } ¹⁹⁴
||| 17 se zdrželo { hlasovacích lístků }

2

(Isari a) 3 pro proti 17
Bazilenkov) 1 Micov ((10)) ¹⁹⁵

{ 22 proti
3 pro
19 se zdrželo } ¹⁹⁶

---

32. zasedání (čtvrtek odpoledne)

Volba pátého do rady strany.

Skončeno v 5 hod. 30 min. odpoledne.

Srpen				
10		16 neděle	24	23
		17 pondělí	25—26	24
11		18 úterý	odešel Bund 27—28	25
12	Ergo	19 středa	29—30	26
13	18	20 čtvrtek	31—32	
14		21 pátek	33—34	
15	22—23	22 sobota	35—36	
Ergo schůze (samostatná) 18. srpna byla po 28. zasedání. ¹⁹⁷				

*Napsáno 17. (30.) července až
7. (20.) srpna 1903*

Poprvé otištěno roku 1927

v publikaci Leninskij sbornik VI

Podle rukopisu

POZNÁMKY O ČINNOSTI PROGRAMOVÉ KOMISE

*Programová komise*¹⁹⁸

Odstavce: 15 + 11 + 2 + 17 + 1 + 5 + 2 = **53**

1. *odstavec: Martynov:* (Akimov se připojuje s malými variantami).

Úzké sepětí kapitalistických zemí civilizovaného světa a společné zájmy proletariátu v těchto zemích musí udělat etc.

Já prohlašuji, že to pokládám za *značné zhoršení*. Plechanov *idem* v jiné formě.

Micov podporuje Akimova a Martynova, přičemž navrhuje vlastní formulaci.

2. Plechanov navrhuje odměnit Rjazanovovu houževnatost a opravit text: „sebe“ a „ruská“*. Jednomyslně schváleno.¹⁹⁹

Akimov navrhuje opravu: „řídí se stejnými zásadami“.

3. Akimov mění první dva řádky připsáním „pokračování revolučního hnutí“ (tak nějak). Abramov a Martynov se vyslovují proti tomu. Jednomyslně zamítnuto.

* V originále „rossijskaja“, dále viz pozn. 199. *Čes. red.*

Zbývající bod (zboží — Akimovova vsuvka: *a půda*) + kapitalistů a statkářů, vykořisťujících místo nejvyšších

a dodatek, že tato zvláštnost způsobuje útlak, „duchovní temno a politické bezpráví“.

Neuznáváme tyto třídy za nejvyšší.

Plechanov se vyslovuje proti tomu. Martynov se připojuje k Plechanovovi.

Sirotinin: + „*dnešní*“ buržoazní společnosti + na základě *převahy* kapitalistických vztahů.

4. Od „*Hlavní specifický rys*“.²⁰⁰

5. Zamítnuty Sirotininovy pozměňovací návrhy.

6—13. 2. zasedání beze mne.

Třetí zasedání

14. Dvě stylistické změny.

15. 16.

Široká místní samospráva v otázkách atd.²⁰¹

(Kavkazský návrh.)

|| čl. 6 — — — *bez ohledu na pohlaví, náboženské vyznání,*
|| *rasu, národnost a jazyk* — — — ²⁰².

Večerní zasedání:

čl. 7: Poláci navrhuji:

„Instituce, zaručující naprostou svobodu kulturního rozvoje všem národům žijícím ve státě.“

Poláci předložili:

1896

Londýnská rezoluce:

„Kongres prohlašuje, že se staví za plné právo na sebeurčení všech národů a sympatizuje s dělníky každé země, strádající nyní pod útlakem vojenského, národního nebo

jiného despotismu, a vyzývá dělníky všech těchto zemí, aby se postavili do řad těch, kdo si uvědomují své třídní zájmy dělníků celého světa, a aby bojovali spolu s nimi proti mezinárodnímu kapitalismu a za uskutečnění cílů mezinárodní sociální demokracie.“

Argumenty contra:

- { 1) morální
- { 2) praktické (agitace).²⁰³

*Napsáno mezi 21. a 29. červencem
(3. a 11. srpnem) 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

OSNOVA PROJEVU O POSTAVENÍ BUNDU V SDDSR *

- 1) Proč je federace *škodlivá*?
- 2) Proč *stačí* autonomie?
     { Tulský výbor }
- 2) Jak *dokázat*, že lze pracovat stejně plodně při *úplném* podřízení jedinému ústředí?

„předvídat“

Zařazení otázky a kompaktní většina

a	{ rozpad sil proletariátu } { <i>uzákonění</i> oddělenosti } souhrn <i>samostatných skupin</i> nebo jedna skupina?
b	{ autonomie je decentralismus!?!? } <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0; text-align: center;"> Švarcman: „Bund se nesmí bezprostředně podílet na společných záležitostech“ </div> „ tulského výboru <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0; text-align: center;"> „Malicherné zasahování“ a kdo rozhoduje </div> „ je nedůvěra: <i>my</i> jsme nesplnili <i>svou</i> povinnost.
{{ <i>Jak dokázat?</i> Kam jít? <i>srovnání s anglickými horníky.</i>	

Napsáno 19.—20. července

Podle rukopisu

(1.—2.)srpna 1903

Poprvé otištěno roku 1927

v publikaci Leninskij sbornik VI

* Viz tento svazek, s. 286—288. *Red.*

OSNOVA PROJEVU O PROGRAMU STRANY*

A. Vystoupil „ekonomismus“, proti němuž jsem bojoval
v *Co dělat?***

{	— diktatura proletariátu — zbídačování — {{ proletariát není v prvním pádě } nejsme strana proletariátu, ale strana všech pracujících Erfüllungstheorie.
---	---

B. a co výchova *dělnických vůdců*?
a co boj *proti snižování na úroveň mas a průměrného dělníka*?
((a co požadavek rozvíjet odborové hnutí?
  (a co výhrada: *Schulzové-Delitzschové a jim podobní*?
  || a co vidina — buržoazní demokracie?

C. **Ohnout hůl.**

Napsáno 22. července

(4. srpna) 1903

Poprvé otištěno roku 1927

v publikaci Leninskij sborník VI

Podle rukopisu

* Viz tento svazek, s. 289—291. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 6, Praha 1980, s. 17—203. *Red.*

POZNÁMKY K DISKUSI
KOLEM NÁVRHU
DELEGÁTŮ BUNDU
O POSTUPU PŘI PROJEDNÁVÁNÍ
STANOV STRANY

1. „*Jedině tehdy*“ můžeme rozebírat články.
2. U koho uplatnit autonomii — to je *zásadní* otázka.
3. Neslýchaný návrh: část dříve než celek. Bylo by to „směšné“, kdyby to nebylo *pobuřující**.

*Napsáno 2. (15.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

* Slovo „pobuřující“ Lenin škrtl. *Red.*

POZNÁMKY* K DISKUSI
O 1. ČLÁNKU STANOV²⁰⁴

Co je „stranická organizace“

= organizace uznaná stranou a zařazená do soustavy stranických institucí.

Axelrod:

„Strana se ztotožňuje s organizací“: to je minus.

Příklad „profesora“: je členem strany, ale není členem organizace. Takoví lidé nemohou být přijati do strany.

Martov: „strana volá do svých řad všechny vykořisťované.“

|| Člen strany nemá žádné jiné právo než *informovat*
|| *ústřední orgány*.

Trockij

Přísně konspirativní pojetí strany.

(*Bjulov:*

Všechny organizace by měly být spiklenecké, ale to se nedá provést.

Nesprávné (lose Organisationen**)

Podnět = organizujte se!

zmatek: není možná kontrola,

není možné rozpuštění.

Zřizovat organizace.

Lipov — pro Axelroda a Martova

mám samá *nedorozumění*.

* Pátá a šestá stránka Leninova rukopisu těchto poznámek je azena za s. 448 tohoto svazku. *Čes. red.*

** — volné, široké organizace. *Red.*

Přeme se — o slova (tomu, čemu říká Lenin strana, oni říkají organizace).

NB ||| *Ještěliže bude ochoten (riskovat), stane se z něho profesionální revolucionář.*

Chtějí-li však vstupovat jako organizace, nic jim v tom nebrání

nepochopil mě

„Ideové seskupení“

„nežádáme nic nemožného“

Martyn zachraňoval před jitřením myslí, které jsem způsobil

ÚV — to je *duch*

Axelrod: neseriózní námitka

vyhnanci?

nic jsem neřikal o Západě.

Jakými dekrety mu chcete zakázat, aby si neřikal sociální demokrat?

Martynov:

Spiklenci — důvěrníci — masa

{ Není tak důležité: Axelrodovo „dohodnout se“
Bruker

Chybné:

Č. 1.* (*není pružné*)

{ vnášení morálních zásad etc. do *politických* stanov } zúžení okruhu a šířka
pevnost a čistota
ideové seskupení
„naše stranické organizace musí být organizacemi profesionálních revolucionářů“
strana mas mimo masy } projev před soudem: způsobil **ško-
du # *** Borba, publicisté

* Viz níže text záznamu Martovova projevu, označený stejnou značkou. *Red.*

rozlišit žvanily od těch, kdo pracují: **raději 10 aktivně činných nenazývat členy než nazvat 1 žvanila**

Opakuji: síla a moc ÚV, pevnost a čistota strany — v tom je celá podstata.

(Struve se zorganizuje a vstoupí do strany)

Martov: Hlavní námitka — *neproveditelnost*.

Myšlenka (lose Organisationen) je správná, ale prostředek nevhodný.

(ÚV nedodrží zásadu a prakticky bude brát kdekoho. Proto je Bruker pro.)

I registrace je možná: dá se zjistit, kolik lidí kolportuje letáky.

(buď „organizační utopie“ Leninova nebo ⁹⁹/100 — mimo stranu.)

Č. 1 NB ||| *Chci, aby všichni byli členy strany: chcete-li, tedy ano.*

NB |||| Bylo by dobře, kdyby se stal členem Svaz nezávislých.*

Č. 1 ||| Z Leninova hlediska by první článek nebyl zapotřebí.
Členové strany *nemají žádná práva.*
Odpovědnost. |||

Napsáno 2. (15.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI

Podle rukopisu

* Větu Lenin škrtl. *Red.*

OSNOVA PROJEVU
PŘI VOLBĚ REDAKCE JISKRY*

- 1) neobyčejně podivné, co říkal Martov
- 2) kategoricky protestuji
- 3) věc je vylíčena nesprávně
- 4) dvě trojky začaly kolovat až poté, co ho četl Martov
- 5) koloval po několik týdnů
- 6) protesty nebyly, až na Axelrodovu neoficiální poznámku („jakoby“ proti návrhu)
- 7) redakce Jiskry se rozhodla zvolit sedmého
- 8) Martovovo pojetí vnáší politický zmatek.

Stav obležení.

*Napsáno 7. (20.) srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

* Viz tento svazek, s. 323—325. *Red.*

SLOŽENÍ SJEZDU²⁰⁵

Bundovci:

1. Abramov (Ajzenštadt)
2. Lipov (Goldman)
3. Bergman (? člen organizačního výboru)
4. Grinberg (Rus)
5. („Vladimír“ Švarcman

Rabočeje dělo:

6. Akimov (Machnovec)
7. Martynov (Piker)

Pitěr:

8. Bruker (Machnovcova sestra za Dělnickou organizaci)

} Rabočeje
dělo*Južnyj rabočij:*

9. Jurjev
10. Martyn (za Južnyj rabočij)

Charkov:

11. Anna Ivanovna (Jurijova žena)
12. „Michail Nikolajevič“

} Južnyj
rabočij

		Krym:		
9 (6)	{	13. „Antonov“ (2 hlasy)	}	
		a 14.		
		15.) Martov (za organizaci		}
		16.) Jiskry)		
		17. Trockij		}
		18. „Bjulov“ (za Sibiř)		
		19. Dejč (za skupinu Osvobození práce)		
20. Zagorskij (za Ufu)	}			
			} martovovci	

6 (5)	{	21.) Micov (za Nikolajev)	}	
		22.)		
		23. „Vejsman“ (za Moskvu (bundovec)		}
		24. „Bazilenkov“ za Rostov		
		25.) „Levickij“ (za Svaz horní- kŭ a hutníkŭ)		}
		26.)		
		27. „Konstantinov“ (za Oděsu) martovovec		
			} bláto	

{	1. Grigorjev (dělník)	}	Tula
	2. Andrejevskij _____		
	3. Dmitrijev („Tura“)	}	Severní svaz
	4. Ďadina _____		
	5. Sokolovskij _____	}	Jekatěrinoslav
	6. Leonov _____		
	7. Zemljačková _____	Oděsa	
	8. Berg (dělník) _____	Petrohrad	
	9. Ignat _____	}	Kyjev
	10. Andrej (dělník) _____		

БЕРЕЗА

Кефак багшо: *Amorpha canescens*

Дураге *Cyanocitta stelleri*

Амбонна: *Amorpha canescens*

Суппене *Amorpha canescens*

мбурдурь и рупонд

едентас *Amorpha canescens*

БЕРЕЗА
"кама нап. опр. уш. д. г. бонна"

"опр. и *Amorpha canescens* пов. б. бонна"

БЕРЕЗА

Бонна *Amorpha canescens*

"Бонна", *Amorpha canescens*

Андолени *Amorpha canescens*

и *Amorpha canescens*

16 пов. *Amorpha canescens*

каму, *Amorpha canescens*

Бонна *Amorpha canescens*

Амбонна: *Amorpha canescens*

Уш., *Amorpha canescens*

нап. и *Amorpha canescens*

Бонна *Amorpha canescens*

Бонна *Amorpha canescens*

Бонна *Amorpha canescens*

Мелане: *Amorpha canescens*

Адер (Case Org. my) *Amorpha canescens*

спаджа *Amorpha canescens*

Уш. та *Amorpha canescens*

миде) *Amorpha canescens*

кау *Amorpha canescens*

Допо *Amorpha canescens*

панг. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Уш. *Amorpha canescens*

Pátá a šestá stránka rukopisu V. I. Lenina
Poznámky k diskusi o 1. článku stanov
z roku 1903

24
(20)

11. Lidín	}	Šaratov
12. Sirotinin		
13. Ruben	_____	Baku
a14. (Armén)		
15. Rašid-Bek	_____	Batumi
a16. (Armén)		
17. Isari	_____	Tiflis
a18. (Gruzín)		
19. Plechanov	_____	skupina Osvobození práce
20. Lenin	_____	Liga
a21.		
22. Lebeděv	_____	Rostov
23. „Petuchov“	_____	Ufa
24. Poletajev	_____	Moskva

Poradní hlasy:

1. Natálie Ivanovna
2. Košta
3. Axelrod
4. Zasuličová
5. Starověr
6. Kolcov
7. Džordž (Kavkazan)
- 8.—9. Tarovi, on a ona
10. Alexandr (bundovec)
11. Boris Nikolajevič
12. Leninová

<p>Celkem osob</p> <p>43 s rozhodujícím hlasem</p> <p>12*</p> <hr style="width: 50%; margin-left: 0;"/> <p>55</p>	<p>Židé — 21 s rozhodujícím hlasem</p> <p style="text-align: center;">4*</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p>25</p>
---	--

1.

$$\begin{array}{l}
 1 + 2 = 3 \\
 (2) \quad (4) \quad (6)
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{l}
 19 + 3 = 22 \\
 (38) + (5) = (43)
 \end{array}$$

Počet plnoprávných (*ted'*, tj. po sjezdu) organizací: 1. Petrohrad. 2. Moskva. 3. Nižní Novgorod. 4. Saratov. 5. Ufa. 6. Charkov. 7. Oděsa. 8. Kyjev. 9. Jekatěrinoslav. 10. Baku. 11. Batumi. 12. Tiflis. 13. *Severní svaz*. 14. Nikolajev. 15. *Krym*. 16. Svaz horníků a hutníků. 17. Rostov na Donu. 18. *Sibiř*. 19. Liga. 20. Tula.

*Napsáno mezi 10. a 25. srpnem
(23. srpnem a 7. září) 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

* Číslice 12 a 4 udávají počet poradních hlasů. *Red.*

MARTOVY ROZPORY A KLÍČKY

1. Tepal organizační výbor za jeho kolísání a skoky, za kvazijiskrovství — a potom přijímal kolísavce a kvazijiskrovce do ústředního výboru.

2. Vždycky hájil organizační zásady Jiskry (Co dělat?) — a prosadil jaurèsovský první článek stanov^[116].

3. Byl pro obnovení redakce pomocí trojky — a potom se na sjezdu bil za šestku quand même*.

4. Bojoval proti takzvanému „demokratismu“ — a hájil „svobodu“ při kooptaci do ústředních institucí.

*Napsáno koncem srpna 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

* — stůj co stůj. *Red.*

Ů S N O V A

DO P I S Ů O Ú K O L E C H

RE V O L U Č N Í M L Á D E Ž E

Dopisy o *úkolech revoluční mládeže*

by se daly rozdělit asi takto:

I. Jak vypadá dnešní studentstvo a v čem by se mělo ideově sjednotit?

II. Význam marxismu pro revolucionizování studentstva [v revolučním hnutí].

III. Sociální demokraté a socialisté-revolucionáři v Rusku. Teoretické a taktické rozdíly mezi nimi. Teror.

IV. Otázky studentské organizace z hlediska „revolucionizování studentstva“.

V. Studentstvo a dělnická třída (?).

{ Ideové sjednocení = určitá bezideovost.
} Obecný argument — různé skupiny mezi studentstvem.
} Rozbor, jaké skupiny, jejich náhodnost, respektive
} nutnost.

Kulturníci v různých třídách společnosti.

„ jako základna liberálů.

Nedostatečná třídní vyhraněnost šesti skupin: samoděržaví nejvíce vyhraňuje (reakcionáři — kulturníci — liberálové). Maloburžoazie, dělníci, buržoazie — rýsují se už *třídní seskupení**.

* Nikoli „z doby zcela nedávné“ (výtvor — socialistická inteligence), ale výtvor padesát let starý, počínaje kroužkem petraševovců²⁰⁷ — přibližně.

Pokrokový význam třídní (a politické) diferenciacie. *Příklad: akademici a jejich vyčlenění z tábora „liberálů“*. Toto vyčlenění nebrání, ale pomáhá politické utilizaci rozvoji, růstu.

„Ideové sjednocení“. Quid est?* Koho s kým? Akademici + liberálové? Liberálové + socialisté?

Pouze socialisté-revolucionáři + sociální demokraté?

Ideové sjednocení = rozšíření určitých idejí, *vyjasnění* třídních nesvárů, ideová diferenciacie.

Ideové sjednocení = rozšíření idejí, *kteřé mohou vést kupředu*, idejí pokrokové třídy.

Revoluční marxismus, jeho začátky v Evropě před rokem 1848, jeho úloha v západní Evropě a Rusku.

{ *Vsunout: o „superkluge“** úvaze, že prý se buržoazní* }
{ *studentstvo nemůže nadchnout pro socialismus.* }

Napsáno v srpnu — září 1903

Podle rukopisu

Poprvé otištěno roku 1924

v časopise Krasnaja molodož, č. 1

* — co je to? *Red.*

** — velemoudré. *Red.*

OSNOVA ČLÁNKU

DRUHÝ SJEZD STRANY ²⁰⁸

Druhý sjezd strany

Byl dlouho očekáván.

Proč tak pomalu? (Socialisté-revolucionáři a sociální demokraté. Skutečně masové hnutí. Měšťáctví a politika.)

Hlavní úkol sjezdu: vytvořit pevnou organizaci.
 1 α Program^[140]. Jeho význam. Konec „kočovného“ období.²⁰⁹ Opora v boji proti liberálům, socialistům-revolucionářům etc.

Vodítko v propagandě.

„ agitaci.

2 β Stanovy^[116]. Jejich význam. Centralismus. Místní autonomie (2 ústředí.) Soudružský vztah k vedoucím osobnostem. Osobní a politické vztahy. Jak vykládat a uplatňovat stanovy.

3 γ Rezoluce

liberálové (dvě)
 socialisté-revolucionáři

demonstrace
 odborový boj

stranická literatura

1. Liberálové
2. liberálové
3. socialisté-revolucionáři
4. stranická literatura
5. demonstrace
6. odborový boj

důležité

7. tovární důvěrníci	}	nedůležité
8. 1904. kongres		
9. kišiněvský pogrom		
10. sektáři		
11. studentstvo		
12. jak se chovat při výsleších		

4   δ

Vystoupení Bundu. Lépe veřejně. Taktika: vysvětlit škodlivost oddělenosti. (Nacionalismus a pomluvy bundovců týkající se organizačních otázek.)

5

Protokoly.

*Napsáno mezi 9. (22.) zářím
a 1. (14.) říjnem 1903
Poprvé otištěno roku 1927
v publikaci Leninskij sbornik VI*

Podle rukopisu

SEZNAM
DOSUD NENALEZENÝCH
LENINOVÝCH PRACÍ

POZNÁMKY

REJSTRÍKY

ŽIVOTOPISNÁ DATA

SEZNAM DOSUD NENALEZENÝCH LENINOVÝCH PRACÍ

(Září 1902 — první polovina září 1903)

1902

DOPIS I. B. BASOVSKÉMU

Dne 21. září (4. října) 1902 sděloval I. B. Basovskij Leninovi, že dostal jeho dopis s návrhem ujmout se organizování přepravy Jiskry do Ruska. V dopise Basovského jsou místa podtržená Leninem (Archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS J. M. ALEXANDROVOVÉ

O existenci tohoto dopisu týkajícího se plánu na sjednocení místních sociálně demokratických organizací je známo z dopisu J. O. Martova Leninovi z 22. listopadu (5. prosince) 1902, v němž Martov sděloval: „Právě jsem si přečetl Tvůj dopis Vasilijovi*. Čekal jsem samozřejmě, že budeš mít námitky, když nechtěl vynechat slovo ‚federativní‘, které tam (alespoň podle mého názoru) vůbec nepatří“ (Leninskij sborník IV, s. 177).

DOPIS I. I. STAVSKÉMU

V dopise L. I. Axelrodové z 5. (18.) prosince 1902 Lenin napsal: „Právě jsem dostal Váš dopis a honem odpovídám, abych Vám poblahopřál k takovému úspěchu, jako je získání Stavského... Přikládám pro Vás a *pro něho* 29. číslo Jiskry, aby co nejdříve poznal, jak líčíme události my. Přikládám také dopis pro něho s prosbou o brožuru týkající se rostovských událostí“ (Leninskij sborník XI, s. 339).

* J. M. Alexandrovové. *Red.*

DOPIS A. I. ULJANOVOVÉ - JELIZAROVOVÉ

Dne 13. (26.) prosince 1902 Lenin psal M. A. Uljanovové: „Pošli, prosím tě, přiložený dopis Aně: nemám její adresu, asi jsem ji ztratil (ještě jsem jí ani jednou nenapsal), a pak, možná že teď ani není v Tomsku, ale u vás“ (Spisy 37, Praha 1959, s. 331).

DOPIS L. I. AXELRODOVÉ

V dopise G. V. Plechanovi z 28. prosince 1902 (10. ledna 1903) Lenin psal: „Přiložený dopis, prosím Vás, předejte Ljubovji Isakovně: dala mi Vaši adresu. Dopis je velmi spěšný a důležitý...“ (Leninskij sborník IV, s. 205).

Leninův dopis obsahoval prosbu, aby adresátka urychleně zaslala redakci Jiskry materiály pro brožuru o rostovských událostech.

1903

PROJEV O PAŘÍŽSKÉ KOMUNĚ NA DĚLNICKÉM SHROMÁŽDĚNÍ VE WHITECHAPELU

Informace o tomto projevu, předneseném 5. (18.) března, jsou ve vzpomínkách N. A. Alexejeva a I. K. Michajlovského (viz Vzpomínky na Vladimíra Iljiče Lenina, díl 1, Moskva 1956, s. 252–253; I. K. Michajlov, Četvert' věka podpolščika, Moskva-Leningrad 1928, s. 77).

DOPIS NEZNÁMÉMU STATISTIKOVI DO RUSKA

Neznámý statistik (podpis nebyl identifikován) v dopise V. I. Lenini z 29. března (11. dubna) 1903, který je zřejmě odpovědí na Le-

ninův dotaz, psal: „Drahý soudruhu! Pokud jde o rozvrstvení rolnických občin podle přidělu půdy, posílám to, co mám právě po ruce...“ (Leninskij sborník XIX, s. 350).

NÁVRH STANOV STRANY PŘEDLOŽENÝ V. I. LENINEM II. SJEZDU SDDSR

Definitivní text návrhu stanov, který Lenin odevzdal na sjezdu komisi pro stanovy, se lišil od varianty návrhu stanov uveřejněné v tomto svazku (s. 275—277). Byla do něho včleněna definice rady strany jako nejvyššího stranického orgánu, požadavek jednomyslnosti při kooptaci do ústředního výboru a ústředního orgánu a rovněž požadavek vzájemné kontroly ústředního výboru a ústředního orgánu při kooptaci do ústředních institucí. Protokolová komise II. sjezdu SDDSR omylem uveřejnila v přílohách k ženevskému vydání protokolu II. sjezdu předběžnou variantu návrhu stanov považovanou za tu, kterou Lenin předložil sjezdu. Lenin na tuto chybu protokolové komise poukazuje ve své práci Krok vpřed, dva kroky vzad a poznamenává, že „Popov a Martov (s. 154 a 157) kritizují ona znění mého, na sjezdu skutečně podaného návrhu, která nejsou v návrhu, ježž otiskla protokolová komise (srov. s. 394, články 7 a 11)“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 246).

NÁVRH REZOLUCE O GRUZÍNSKO-ARMÉNSKÉM LISTU

Návrh rezoluce o gruzínsko-arménském listu předložil Lenin na 37. zasedání II. sjezdu SDDSR 10. (23.) srpna 1903. V protokolu II. sjezdu je tento zápis: „Projednává se Leninova rezoluce o gruzínsko-arménském listu“ (II. sjezd SDDSR. Ijul-avgust 1903. Protokoly. Moskva 1959, s. 401).

KORRESPONDENCE S V. V. VAKAREM

V. V. Vakar v předmluvě k druhému vydání své knihy Nakanuně 1905 g. v Kijeve (Ijulskaja stačka 1903 goda) napsal: „Jako dopisovatel Jiskry jsem ještě před odjezdem do Ženevy psával s. Leninovi o stranických záležitostech a dostával jsem od něho a od Naděždy

Konstantinovny Krupské dopisy. Jenže bohužel dnes už ty dopisy nemám“ [V. Vakar (V. Pravdin), Nakanuně 1905 g. v Kijeve (Ijulskaja stačka 1903 goda). Knigospilka, 1925, s. 8].

V. V. Vakar přijel do Ženevy v říjnu 1903.

SEZNAM PRACÍ A PUBLIKACÍ,
KTERÉ V. I. LENIN
POMÁHAL REDIGOVAT

RUSKÝ PŘEKLAD
BROŽURY K. KAUTSKÉHO
SOCIÁLNÍ REVOLUCE

O redigování ruského překladu brožury K. Kautského Sociální revoluce psal Lenin v dopisech G. V. Plechanovovi ze 6. (19.) prosince 1902 a V. D. Bončovi-Brujevičovi z 26. ledna (8. února) 1903 (viz Leninskij sbornik IV, s. 192 a XIII, s. 148). Brožura vyšla v červnu 1903 v Ženevě nákladem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie.

LIST JISKRA

Číslo 25 — 15. září 1902	Číslo 37 — 1. dubna 1903
Číslo 26 — 15. října 1902	Číslo 38 — 15. dubna 1903
Číslo 27 — 1. listopadu 1902	Číslo 39 — 1. května 1903
Číslo 28 — 15. listopadu 1902	Číslo 40 — 15. května 1903
Číslo 29 — 1. prosince 1902	Číslo 41 — 1. června 1903
Číslo 30 — 15. prosince 1902	Číslo 42 — 15. června 1903
Číslo 31 — 1. ledna 1903	Číslo 43 — 1. července 1903
Číslo 32 — 15. ledna 1903	Číslo 44 — 15. července 1903
Číslo 33 — 1. února 1903	Číslo 45 — 1. srpna 1903
Číslo 34 — 15. února 1903	Číslo 46 — 15. srpna 1903
Číslo 35 — 1. března 1903	Číslo 47 — 1. září 1903
Číslo 36 — 15. března 1903	Číslo 48 — 15. září 1903

SEZNAM PRACÍ,
KTERÉ V. I. LENIN PŘELOŽIL
PŘEKLAD ČÁSTI STATI B. ENGELSE
ROLNICKÁ OTÁZKA VE FRANCII
A V NĚMECKU Z NĚMČINY

V archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uchováno 14 listů rukopisného překladu Engelsovy stati Rolnická otázka ve Francii a v Německu (viz Leninskij sbornik XIX, s. 295—300).

Lenin překlad pořídil, když se chystal k přednáškám o agrární otázce, které přednesl ve dnech 10.—13. (23. až 26.) února 1903 na Ruské vysoké škole společenských věd v Paříži. Ostatní listy se nenašly.

POZNÁMKY

¹ *Dopis soudruhovi o našich organizačních úkolech* je odpovědí na dopis petrohradského sociálního demokrata A. A. Šnejersona (Jerjomy), který kritizoval organizaci sociálně demokratické činnosti v Petrohradě.

Po zatčení Lenina a jeho spolupracovníků v prosinci 1895 přešlo vedení petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy postupně do rukou ekonomistů. Zatímco revoluční marxisté bojovali za vytvoření přísně konspirativní centralizované organizace revolucionářů, ekonomisté snižovali význam politického boje, propagovali vytvoření široké dělnické organizace budované na zásadě volitelnosti, jejímž prvořadým úkolem by byla bezprostřední ochrana hospodářských zájmů dělníků, založení svépomocných pokladen atd. Dlouhodobá převaha ekonomistů ve Svazu boje ovlivnila i jeho organizační strukturu: dělnická složka (tzv. Dělnická organizace) byla uměle oddělena od inteligence. Těžkopádná organizace Svazu byla přizpůsobena spíše odborovému boji než vedení masového revolučního boje dělnictva proti samoděržaví a buržoazii. Boj mezi jiskrovci a ekonomisty, k němuž v petrohradské organizaci došlo, skončil v létě 1902 tím, že petrohradský výbor SDDSR přešel na stanovisko Jiskry. V 30. čísle Jiskry z 15. prosince 1902 se psalo: „...v červnu se na jedné schůzi v okolí Petrohradu, jíž se zúčastnili *dělníci zastupující všech pět obvodů Dělnické organizace* (tvořili nejvyšší instanci tehdejší Dělnické organizace), projednávaly dvě otázky: 1. Dva směry v ruské sociální demokracii: starý (ekonomistický), který až dosud v Petrohradě převládal, a revoluční, reprezentovaný listem Jiskra a časopisem Zarja, a 2. organizační zásady (tzv. demokratismus neboli 'organizace revolucionářů'). V obou bodech se *všichni dělníci jednomyslně* vyslovili *proti ekonomismu i 'demokratismu' a pro jiskrovskou orientaci.*“

Pro reorganizaci petrohradského Svazu boje v duchu jiskrovských organizačních zásad byla vytvořena komise složená ze zástupců organizace Jiskry, dělnické organizace a petrohradského výboru. Avšak ekonomisté v čele s Tokarevem prohlásili, že s usnesením

petrohradského výboru o podpoře jiskrovského stanoviska nesouhlasí, utvořili takzvaný výbor Dělnické organizace a zahájili proti jiskrovcům boj. Za podpory dělníků se však jiskrovcům podařilo svou pozici v petrohradském výboru uhájit a upevnit.

Dopis soudruhovi, ve kterém Lenin rozvinul a konkretizoval svůj plán organizace strany, došel do Petrohradu v době, kdy vrcholil boj proti ekonomistům. Dopis byl rozmnožen na hektografu, ručně opisován a rozšiřován mezi petrohradskými sociálními demokraty. V červnu 1903 jej ilegálně vydal Sibiřský sociálně demokratický svaz pod názvem O revoluční práci v organizacích Sociálně demokratické dělnické strany Ruska (Dopis soudruhovi)^[58]. V lednu 1904 vydal ústřední výbor SDDSR Dopis jako brožuru s Leninovou předmluvou a doslovem. Brožuru připravil k tisku Lenin. Dopis soudruhovi získal širokou publicitu v sociálně demokratických organizacích. Z materiálů policejního departmentu z let 1902—1905 je vidět, že Dopis soudruhovi byl nalezen při prohlídkách v Moskvě, Rize, Rostově na Donu, Nachičevani, Nikolajevu, Krasnojarsku, Irkutsku a dalších městech.

V Archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložena jen první stránka rukopisu Dopisu soudruhovi, s Leninovým podtitulkem Petrohradskému výboru vůbec, zejména pak soudruhu „Jerjomovi“ (od Lenina). — 21

² Jde o novou, menševickou redakci Jiskry, která začala list vydávat v listopadu 1903. — 25

³ *Jiskra* — první celoruský ilegální marxistický list, který měl rozhodující význam pro vytvoření revoluční marxistické strany dělnické třídy Ruska. Jiskru založil v roce 1900 Lenin.

Protože revoluční list nebylo možné vydávat v Rusku kvůli policejnímu pronásledování, promyslel Lenin už v sibiřském vyhnanství do všech podrobností plán vydávání takového listu v zahraničí. Jakmile mu v lednu 1900 vyhnanství skončilo, začal okamžitě uskutečňovat svůj plán. V únoru 1900 jednal v Petrohradě s V. I. Zasuličovou, která přijela ilegálně ze zahraničí, o účasti skupiny Osvobození práce na vydávání listu. Koncem března a začátkem dubna 1900 se konala takzvaná pskovská porada, na níž se sešli V. I. Lenin, L. Martov (J. O. Cederbaum), A. N. Potresov a S. I. Radčenko s legálními marxisty P. B. Struvem a M. I. Tuganem-Baranovským. Projednávali Leninův návrh redakčního prohlášení o programu a úkolech celoruského listu (*Jiskra*) a časopisu pro vědu a politiku (*Zarja*). V první polovině roku 1900 objel Lenin řadu měst v Rusku (Moskvu, Petrohrad,

Rigu, Smolensk, Nižnij Novgorod, Ufu, Samaru a Syzraň), navázal spojení se sociálně demokratickými skupinami i jednotlivými sociálními demokraty a dohodl se s nimi o podpoře vznikající Jiskry. Po Leninově příjezdu do Švýcarska v srpnu 1900 se Lenin a Potresov sešli s členy skupiny Osvobození práce a jednali o programu a úkolech listu a časopisu, o eventuálních spolupracovnících, o složení redakce a jejím trvalém sídle. Jednání málem skončilo roztržkou, avšak nakonec se přece jen podařilo dosáhnout ve všech sporných otázkách dohody.

První číslo leninské Jiskry vyšlo v prosinci 1900 v Lipsku, další čísla vycházela v Mnichově, od dubna 1902 v Londýně a od jara 1903 v Ženevě. Značnou pomoc při vydávání Jiskry (zřizování tajné tiskárny, obstarávání ruského písma atd.) poskytovali němečtí sociální demokraté Clara Zetkinová, Adolf Braun aj., dále polský revolucionář Julian Marchlewski, který tehdy žil v Mnichově, a jeden z vedoucích činitelů anglické Sociálně demokratické federace Harry Quelch.

Členy redakce Jiskry byli V. I. Lenin, G. V. Plechanov, L. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov a V. I. Zasuličová. Tajemnicí redakce byla zpočátku I. G. Smidovičová-Lemanová a později, od jara 1901, N. K. Krupská, která vedla také veškerou korespondenci Jiskry se sociálně demokratickými organizacemi v Rusku.

Jiskra se zabývala především otázkami revolučního boje proletariátu a všech pracujících v Rusku proti carskému samoděržaví. Velká pozornost byla věnována také nejdůležitějším událostem mezinárodního života, hlavně mezinárodního dělnického hnutí. Lenin list fakticky vedl a byl jeho šéfredaktorem. Psal články ke všem základním otázkám výstavby strany a třídního boje ruského proletariátu.

Jiskra se stala centrem, kolem kterého se sjednocovaly všechny síly strany a kde se soustřeďovaly a vychovávaly stranické kádry. V mnoha ruských městech (Petrohrad, Moskva, Samara aj.) vznikaly skupiny a výbory SDDSR leninsko-jiskrovského směru. V lednu 1902 byla na sjezdu jiskrovců v Samaře založena ruská organizace Jiskry. Jiskrovské organizace vznikaly a pracovaly pod přímým vedením Leninových žáků a spolubojovníků I. V. Babuškina, N. E. Baumana, S. I. Guseva, M. I. Kalinina, P. A. Krasikova, G. M. Kržižanovského, F. V. Lengnika, P. N. Lepešinského, I. I. Radčenka a dalších.

Z Leninova podnětu a za jeho přímé účasti vypracovala redakce Jiskry návrh programu strany (byl uveřejněn 1. června 1902 v 21. čísle) a připravila II. sjezd SDDSR, který se konal ve dnech 17. (30.) července—10. (23.) srpna 1903. Ještě před svoláním

sjezdu se většina místních sociálně demokratických organizací v Rusku připojila k Jiskře, schválila její taktiku, program a organizační plán a uznala ji za svůj vedoucí orgán. Sjezd ve zvláštním usnesení ocenil mimořádnou úlohu Jiskry v boji o stranu a prohlásil ji za ústřední tiskový orgán SDDSR. Na II. sjezdu byla schválena redakce Jiskry ve složení Lenin, Plechanov a Martov. Martov, který trval na tom, aby v redakci zůstalo i nadále všech šest dřívějších redaktorů, v rozporu s usnesením sjezdu odmítl vstoupit do redakce, takže čísla 46–51 vyšla za redakce Lenina a Plechanova. Zanedlouho přešel Plechanov k menševikům a žádal, aby do redakce byli přijati všichni bývalí menševičtí redaktori, které sjezd odmítl. S tím Lenin nemohl souhlasit a 19. října (1. listopadu) 1903 z redakce Jiskry vystoupil; později byl kooptován do ústředního výboru a odtud bojoval proti menševickým oportunistům.

52. číslo Jiskry redigoval Plechanov sám a 13. (26.) listopadu 1903 porušil usnesení sjezdu a svévolně kooptoval do redakce Jiskry její bývalé menševické redaktory. Od 52. čísla se Jiskra stala orgánem menševiků. — 25

⁴ Jde o stanovy strany schválené II. sjezdem SDDSR. — 25

⁵ V. I. Lenin zde parafrázuje báseň I. S. Turgeněva z románu Šlechtické hnízdo^[194], Praha 1972, s. 106. — 26

⁶ *Rabočedělovci* — stoupenci ekonomismu, kteří se soustřeďovali kolem časopisu *Rabočeje dělo*, orgánu Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. Časopis vycházel v Ženevě od dubna 1899 do února 1902 za redakce B. N. Kričevského, P. F. Těplova (Sibirjaka), V. P. Ivanšina (byl současně redaktorem časopisu *Rabočaja mysl*) a později A. S. Martynova. Celkem vyšlo 12 čísel (9 sešitů). *Rabočeje dělo* podporovalo Bernsteinovo heslo „svobody kritiky“ marxismu a vystupovalo oportunisticky v otázkách taktiky a organizačních úkolů ruské sociální demokracie. *Rabočedělovci* hlásali oportunistické ideje o podřízenosti politického boje proletariátu boji hospodářskému, poddávali se živelnosti dělnického hnutí a odmítali vedoucí úlohu strany. Bojovali proti Leninovi, který usiloval o vytvoření přísně centralizované konspirativní organizace, a hájili zásadu tzv. „širokého demokratismu“, která byla podle Lenina za samoděržaví „halasnou, ale prázdnou frází“ (viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 152). *Rabočeje dělo* podporovalo orgán zjevných ekonomistů, časopis *Rabočaja mysl*. Na II. sjezdu strany představovali *rabočedělovci* krajně pravicové, oportunistické křídlo strany. — 27

- ⁷ Je míněno *Prohlášení zahraničního zástupce ústředního výboru Sociálně demokratické dělnické strany Ruska*^[49] z pera F. V. Lengnika, zasláné do redakce menševické Jiskry. Protože redakce toto prohlášení odmítla uveřejnit, bylo vydáno jako leták. — 45
- ⁸ Jde o II. sjezd SDDSR, který se konal 17. (30.) července—10. (23.) srpna 1903. — 46
- ⁹ 13. (26.) listopadu 1903 kooptoval Plechanov do redakce Jiskry její bývalé menševické redaktory. — 48
- ¹⁰ Jde o N. J. Vilonova. Odpověď na jeho dopis odeslal Lenin v prosinci 1903. (viz Spisy 34, Praha 1957, s. 197—200). — 48
- ¹¹ Noticka *O demonstracích* je odpovědí na dopis (K demonstracím) studenta petrohradské univerzity A. Ovsjannikova z 6. (19.) října 1902 redakci Jiskry. Ovsjannikov reaguje na článek *Co dělat?*, uveřejněný 15. září 1902 v 25. čísle Jiskry.
 Leninova noticka měla být uveřejněna v 27. čísle Jiskry jako redakční dodatek k Ovsjannikovovu dopisu, ale uveřejněna nebyla, právě tak jako dopis. — 51
- ¹² *Finljandskaja gazeta* — oficiální tiskový orgán carské vlády. List vycházel při úřadu generálního gubernátora Finska v Helsinkách od roku 1900 do roku 1917 a prosazoval rusifikační a velmocenskou politiku carismu. — 53
- ¹³ Lenin má na mysli zákon^[109] z 8. (21.) června 1901 o přidělování státní půdy na Sibiři soukromým osobám. Zákon mimořádně zvýhodňoval šlechtické statkáře. Lenin tento zákon podrobně rozebral a zhodnotil v článku *Feudálové se činí* (viz Sebrané spisy 5, Praha 1980, s. 100—105). — 53
- ¹⁴ *Zubatovovština* — politika „policejního socialismu“, která spočívala v tom, že v letech 1901—1903 byly z podnětu náčelníka moskevské tajné policie, plukovníka četnictva S. V. Zubatova, vytvořeny legální dělnické organizace, které měly odvést dělníky od politického boje proti samoděržaví. Při zakládání legálních dělnických organizací podpořil Zubatova ministr vnitra V. K. Pleve. Zubatovovci se snažili orientovat dělnické hnutí na drobné hospodářské požadavky a namluvit dělníkům, že vláda je ochotna jejich požadavky uspokojit. První zubatovovská organizace byla založena v květnu 1901 v Moskvě pod názvem *Podpůrný spolek strojíren-*

ských dělníků. Zubatovovské organizace vznikly též v Minsku, Oděse, ve Vilně, Kyjevě a dalších městech.

II. sjezd SDDSR v rezoluci O odborovém boji charakterizoval zubatovovštinu jako politiku „soustavného zrazování zájmů dělnické třídy ve prospěch kapitalistů“ a konstatoval, že je třeba, aby stranické organizace v boji proti zubatovovštině podporovaly a usměrňovaly stávky, které zahájily legální dělnické organizace (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 42).

Revoluční sociální demokraté odhalovali reakčnost zubatovovštiny, zároveň však využívali legální dělnické organizace, aby do boje proti samoděržaví zapojili co nejširší vrstvy dělnické třídy. Lenin později napsal: „A hle, zubatovovské hnutí přerůstá svůj rámec, a ačkoli je zahájila policie v zájmu policie, v zájmu podpory samoděržaví, v zájmu rozvracení politického uvědomění dělníků, obrací se toto hnutí proti samoděržaví a stává se výbuchem proletářského třídního boje (Spisy 8, Praha 1954, s. 81).

Pod vlivem mohutného vzestupu revolučního hnutí v roce 1903 byla carská vláda nucena zubatovovské organizace rozpustit. —55

¹⁵ *Osvobožděniže* — čtrnáctideník, vycházel v zahraničí od 18. června (1. července) 1902 do 5. (18.) října 1905 za redakce P. B. Struveho. Časopis byl orgánem ruské liberální buržoazie a důsledně hlásal umírněný monarchistický liberalismus. V roce 1903 se kolem časopisu zformoval Svaz osvobození (oficiálně se ustavil v lednu 1904); existoval do října 1905. Osvobožděnovci vytvořili spolu s konstitucionalisty v zemstvech jádro konstitučně demokratické (kadetské) strany, která se ustavila v říjnu 1905 jako vedoucí strana liberálně monarchistické buržoazie v Rusku. — 55

¹⁶ Jde o úvodník Program ruských liberálů^[72], uveřejněný v 23. čísle Jiskry z 1. srpna 1902, jehož autorem byl L. Martov. — 57

¹⁷ *Zarja* — marxistický časopis pro vědu a politiku; v letech 1901 až 1902 jej ve Stuttgartu legálně vydávala redakce Jiskry. Vyšla celkem čtyři čísla (tři sešity): číslo 1 v dubnu 1901 (de facto 23. března podle nového kalendáře), dvojčíslo 2/3 v prosinci 1901 a číslo 4 v dubnu 1902. Úkoly časopisu byly zformulovány v Návrhu prohlášení redakce listu Jiskra a časopisu Zarja, který napsal Lenin v Rusku (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 327–337). V roce 1902, když v redakci vznikly rozpory a konflikty, navrhl Plechanov, aby Zarja byla oddělena od Jiskry (s tím, že časopis Zarja bude re-

digovat on). Tento návrh však nebyl přijat a redakce obou orgánů zůstala po celou dobu společná.

Zarja kritizovala mezinárodní a ruský revizionismus a hájila teoretické základy marxismu. Byly v ní uveřejněny některé Leninovy a Plechanovy práce. — 57

¹⁸ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 4, Praha 1958, s. 462. — 58

¹⁹ Lenin cituje Engelsovu knihu Pana Eugena Dühringa převrat vědy (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 20, Praha 1966, s. 189). — 59

²⁰ *Socialisté-revolucionáři* (eseři) — maloburžoazní strana v Rusku. Vznikla na přelomu let 1901 a 1902 sloučením různých narodnických skupin a kroužků (Svaz socialistů-revolucionářů, Strana socialistů-revolucionářů aj.). Oficiálním orgánem strany se stal list *Revoljucionnaja Rossija* (1900—1905) a časopis *Věstnik ruské revoluce* (1901—1905). Názory eserů byly eklektickou směsicí narodnických a revizionistických idejí. Eseři ignorovali třídní rozdíly mezi proletariátem a rolnictvem, zastírali třídní diferenciaci a rozpory uvnitř rolnictva a popírali vedoucí úlohu proletariátu v revoluci. Taktika individuálního teroru, kterou propagovali jako hlavní metodu boje proti samoděržaví, značně poškozovala revoluční hnutí a ztěžovala organizování mas k revolučnímu boji.

Agrární program eserů požadoval zrušení soukromého vlastnictví půdy a její předání občinám podle zásady rovného užívání, jakož i rozvoj nejrůznějších družstev. V tomto programu, který se eseři pokoušeli prezentovat jako program „socializace půdy“, nebylo nic socialistického, protože pouhé zrušení soukromého vlastnictví půdy nemůže podle Lenina odstranit nadvládu kapitálu a bídu širokých vrstev lidu. Reálný a historicky progresivní byl v eserském agrárním programu boj za zrušení statkářského vlastnictví půdy. Tento požadavek objektivně vyjadřoval zájmy a tužby rolnictva v období buržoazně demokratické revoluce.

Bolševická strana pranýřovala pokusy eserů vydávat se za socialisty, houževnatě s nimi bojovala o vliv na rolnictvo a poukazovala na škodlivost jejich taktiky individuálního teroru pro dělnické hnutí. Zároveň však bolševici uzavírali s esery za určitých podmínek dočasné dohody v boji proti carismu.

Třídní nesourodost rolnictva byla příčinou politické a ideové nepevnosti a organizační nejednotnosti eserské strany, příčinou jejího neustálého kolísání mezi liberální buržoazií a proletariátem. Už za první ruské revoluce se od strany eserů odštěpilo její pravé křídlo a vytvořilo legální Lidovou socialistickou stranu práce (eneso-

vé), jež měla názorově blízko ke kadetům. Levé křídlo vytvořilo poloanarchistický svaz maximalistů. Za stolybinské reakce prožívala eserská strana hlubokou ideovou a organizační krizi. Za první světové války hájila většina eserů sociálšovinistické stanovisko.

Po únorové buržoazně demokratické revoluci 1917 byli eseři spolu s menševiky a kadety hlavní oporou kontrarevoluční buržoazně statkářské prozatímní vlády; předáci strany (Kerenskij, Avksent'jev, Černov) se stali členy této vlády. Koncem listopadu 1917 vytvořilo levé křídlo eserů samostatnou stranu levých eserů. Ve snaze udržet si vliv na rolnictvo leví eseři oficiálně uznali sovětskou moc a uzavřeli s bolševiky dohodu, brzy však začali proti sovětské vládě bojovat.

V době zahraniční vojenské intervence a občanské války vyvíjeli eseři podvratnou činnost, aktivně podporovali interventy a bělogvardějce, účastnili se kontrarevolučních spiknutí a organizovali teroristické útoky na představitele sovětského státu a komunistické strany. Po skončení občanské války pokračovali v nepřátelské činnosti proti sovětskému státu doma i v tábore bělogvardějské emigrace. — 59

²¹ *Revoljucionnaja Rossija* — ilegální list eserů, který od konce roku 1900 vydával v Rusku Svaz socialistů-revolucionářů (první číslo, datované rokem 1900, vyšlo de facto v lednu 1901). Od ledna 1902 do prosince 1905 vycházel list v Ženevě jako oficiální orgán strany eserů. — 61

²² *Rabočaja mysl* — list ekonomistů, jejich nejdůležitější orgán. Od října 1897 do prosince 1902 vyšlo 16 čísel. První dvě čísla byla rozmnožena na mimeografu v Petrohradě, 3.—11. číslo vyšlo v Berlíně, 12.—15. číslo ve Varšavě; také poslední, 16. číslo vyšlo v zahraničí. List redigoval K. M. Tachtarjov a jiní.

Názory listu *Rabočaja mysl* kritizoval Lenin jakožto ruskou odrodu mezinárodního oportunistu v článku *Zpětný směr v ruské sociální demokracii* (viz *Sebrané spisy* 4, Praha 1980, s. 250—281), v knize *Co dělat?* (viz *Sebrané spisy* 6, Praha 1980, s. 17—203) a v článcích uveřejněných v *Jiskře*. — 67

²³ Lenin má na mysli publikace zahraniční sociálně demokratické skupiny *Borba*, jejímiž členy byl E. L. Gurevič (V. Daněvič), D. B. Rjazanov a J. M. Stěklov (Něvzorov). Skupina vznikla v létě 1900 v Paříži, název *Borba* přijala v květnu 1901. Ve snaze smířit revoluční a oportunistický směr v ruské sociální demokracii iniciativně svolala do Ženevy konferenci zástupců sociálně demokratických

organizací v zahraničí — redakce listu Jiskra a časopisu Zarja, organizace Sociální demokrat, zahraničního výboru Bundu a Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí (červen 1901) — a zúčastnila se sjednocovacího sjezdu zahraničních organizací SDDSR, který se konal ve dnech 21.—22. září (4.—5. října) 1901 v Curychu. V listopadu 1901 vydala skupina programové Prohlášení o publikacích sociálně demokratické skupiny Borba. Ve svých publikacích (Materiály k vypracování programu strany, sešit I—III, Leták skupiny Borba aj.) skupina vulgarizovala marxistickou revoluční teorii, vykládala ji doktrinářsky a scholasticky a neuznávala leninské organizační zásady výstavby strany. Protože se odchylovala od sociálně demokratických názorů a taktiky, podnikala rozbíječské akce a neměla spojení se sociálně demokratickými organizacemi v Rusku, nebyla pozvána na II. sjezd SDDSR. Na základě usnesení II. sjezdu byla skupina Borba rozpuštěna (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 46—47). — 67

²⁴ *Věstnik ruskooj revoljucii. Socialno-političeskoje obozrenije* — ilegální časopis, který vycházel v letech 1901—1905 v zahraničí (Paříž—Ženeva); vyšla čtyři čísla. První číslo vydala Skupina starých narodovoljovců za redakce N. S. Rusanova (K. Tarasova); od 2. čísla se Věstnik ruskooj revoljucii stal teoretickým orgánem strany eserů. Do časopisu psali V. M. Černov (J. Garděnin), M. R. Goc (A. Levickij), I. A. Rubanovič a jiní. — 67

²⁵ *Dělnická strana pro politické osvobození Ruska* — nevelká organizace narodnického zaměření; vznikla v roce 1899 v Minsku. V jejím čele stáli L. M. Kljačková (Rodionovová), Ch. A. Galperin, G. A. Geršuni, M. D. Sladkopěvcevoj aj. Její jednotlivé skupiny vznikly rovněž v Bialystoku, Jekatěrinoslavi, Žitomiru a v některých dalších městech.

V roce 1900 vydala Dělnická strana pro politické osvobození Ruska programovou brožuru Svoboda, v níž si vytkla za úkol vybojovat politické svobody převážně terorem. Na jaře 1900 byla organizace rozbita tajnou policií. Její jednotlivé skupiny existovaly izolovaně i nadále. V létě roku 1902 vstoupily do strany eserů. — 67

²⁶ *Narodovoljovství, narodovoljovci* — členové tajné politické organizace narodníků-teroristů Narodnaja volja, která vznikla v srpnu 1879 rozštěpením narodnické organizace Zemlja i volja. V čele organizace Narodnaja volja stál výkonný výbor, jehož členy byli A. I. Željabov, A. D. Michajlov, M. F. Frolenko, N. A. Morozov, V. N.

Fignerová, S. L. Perovská, A. A. Kvjatkovskij aj. Narodovoljovci setrvali na pozicích utopického narodnického socialismu, ale současně si kladli za úkol svrhnout carský absolutismus a vybojovat politickou svobodu. Jejich program předpokládal zřízení „stálého lidového zastupitelského orgánu“ zvoleného na základě všeobecného volebního práva, vyhlášení demokratických svobod, předání půdy lidu a závodů a továren dělníkům. „Narodovoljovci udělali krok kupředu,“ psal Lenin, „neboť přešli k politickému boji, ale nepodařilo se jim spojit jej se socialismem“ (Spisy 8, Praha 1954, s. 64).

Narodovoljovci hrdinně bojovali proti carskému absolutismu, ale protože vycházeli z mylné teorie „aktivních“ hrdinů a „pasivního“ davu, hodlali dosáhnout přestavby společnosti bez účasti lidu, vlastními silami, individuálním terorem, zastrašováním a dezorganizováním vlády. Po 1. březnu 1881 (zavraždění Alexandra II.) vláda krutým pronásledováním, popravami a provokacemi tuto organizaci rozbila. Několikrát pokusy obnovit ji, které podnikli narodovoljovci v 80. letech, byly bezvýsledné. Například v roce 1886 vznikla skupina v čele s A. I. Uljanovem (bratrem V. I. Lenina) a P. V. Ševyrjovem, která přejala tradice organizace Narodnaja volja. Po neúspěšném pokusu o atentát na Alexandra III. v roce 1887 byla skupina odhalena a její aktivní členové popraveni.

Lenin kritizoval chybný, utopický program narodovoljovců, avšak s velkou úctou se vyjadřoval o obětavém boji členů organizace proti carismu a vysoce oceňoval jejich konspirativní techniku a přísne centralizovanou organizaci. — 69

²⁷ Jsou míněny diskusní příspěvky k referátům V. I. Lenina o programu a taktice eserů: M. R. Goce (Rafailova) z 31. října (13. listopadu) 1902 v Ženevě a Ch. I. Žitlovského z 1. nebo 2. (14. nebo 15.) listopadu 1902 v Bernu. — 71

²⁸ Jde o rostovskou stávkou ve dnech 2.—25. listopadu (15. listopadu až 8. prosince) 1902. — 76

²⁹ Je míněno svolání donského výboru SDDSR Všem občanům^[45], vydané 6. (19.) listopadu 1902. Svolání bylo přetištěno 1. prosince 1902 v 29. čísle Jiskry. — 78

³⁰ Lenin má na mysli Marxova slova: „Každý krok skutečného hnutí je důležitější než tucet programů“ z jeho dopisu W. Brackemu^[219] z 5. května 1875 (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 34, Praha 1972, s. 167). — 79

³¹ Jsou míněny projevy nižněnovgorodských dělníků A. I. Bykova, G. J. Michajlova, M. I. Samylina a P. A. Zalomova, kteří byli soudně stíháni za účast v demonstracích 1. a 5. (14. a 18.) května 1902. Projevy byly proneseny při soudním procesu 28.—31. října (10. až 13. listopadu) 1902. V této věci bylo stíháno celkem 23 účastníků demonstrací; soudním rozsudkem bylo třináct z nich potrestáno doživotním vyhnanstvím na Sibiři.

Původně byly projevy přetištěny litograficky jako samostatný leták^[169] a vydány nižněnovgorodským výborem SDDSR. Na leták zasláný redakci Jiskry napsal Lenin titulek *Nižněnovgorodští dělníci před soudem*^[103], redakční předmluvu (viz tento svazek, s. 81) a pokyn sazečům: „Fejeton a zároveň separát“ aj. Text letáku s Leninovou předmluvou byl uveřejněn v 29. čísle Jiskry z 1. prosince 1902 a zároveň vydán jako separát. — 79

³² Viz K. Marx, Kapitál I, Praha 1954, s. 804. — 80

³³ Noticka je redakčním doslovem k provolání Středoškolským studentům vydanému jako leták Jihoruskou skupinou středoškolských studentů. Doslov napsal Lenin na letáku zasláném redakci Jiskry. Kromě doslovu připsal k titulku Středoškolským studentům slova: „je určeno toto provolání vydané nedávno na jihu“. V této podobě byl pak leták otištěn 1. prosince 1902 v 29. čísle Jiskry.

Jihoruská skupina středoškolských studentů vznikla v květnu 1902 v Rostově na Donu. V srpnu 1902 se konal její I. sjezd. Na sjezdu bylo přijato zmíněné provolání, v němž byly formulovány úkoly skupiny: revoluční a kulturní činnost mezi studentstvem, rozšiřování ilegální literatury. Ústřední výbor skupiny vyzýval všechny studující, aby podporovali iniciativu skupiny a mohli tak později, po absolvování školy, vstupovat „pod hrdě vlající rudé prapory ruské sociální demokracie“. Skupina pracovala pod vedením donského výboru SDDSR, dostávala a rozšiřovala sociálně demokratickou literaturu, mimo jiné Jiskru, Zarju, jednotlivá díla K. Marxe, B. Engelse, G. V. Plechanova aj. Od října 1902 do června 1903 ústřední výbor skupiny vydal a rozšířil na 4000 výtisků jednotlivých letáků. Skupina udržovala stálé spojení se studenty jedenácti jihoruských měst. V roce 1904 ústřední výbor skupinu rozpustil a všechny její organizace se připojily k SDDSR. — 82

³⁴ Skupina *Svoboda* byla založena J. O. Zelenským (L. Naděždinem) v květnu 1901; říkala si „revolučně socialistická“ skupina. Lenin ji řadil mezi „nepodstatné skupinky“, které nemají „ani pevné, opravdové ideje, program, taktiku a organizaci, ani kořeny v ma-

sách“ (Spisy 20, Praha 1959, s. 364). Skupina vydávala ve Švýcarsku časopis Svoboda (vyšla dvě čísla: č. 1 v roce 1901 a č. 2 v roce 1902). Kromě toho vydala skupina: Kanun revolucii. Neperiodičeskoje obozrenije voprosov teorii i taktiki^[40] (č. 1), tiskový orgán Otkliki (č. 1), programovou brožuru Obrození revolucionismu v Rusku aj. Skupina Svoboda propagovala terorismus a ekonomismus, vystupovala v bloku s petrohradskými ekonomisty proti Jiskře a petrohradskému výboru SDDSR. Skupina zanikla v roce 1903.

Leninova noticka O skupině Svoboda je psána jako poznámka k Martovovu článku Boj směrů — sousto pro demagogy (Jiskra č. 30 z 15. prosince 1902), napsanému po vydání Přílohy k dělnickému sociálně demokratickému tiskovému orgánu Otkliki^[124] č. 1, prosinec 1902, v němž skupina uveřejnila materiály o vystoupení petrohradských ekonomistů proti petrohradskému výboru SDDSR na podzim 1902. Vydáním přílohy se skupina Svoboda pokoušela podporovat petrohradské ekonomisty. — 83

- ³⁵ *Ekonomismus* — oportunistický směr rozšířený v ruské sociální demokracii koncem 19. a počátkem 20. století, ruská forma mezinárodního oportunismu. Tiskovým orgánem ekonomistů byl list Rabočaja mysl (1897—1902), v zahraničí časopis Rabočeje dělo (1899—1902). Programovým dokumentem ekonomistů, které Lenin nazýval ruskými bernsteinovci, bylo takzvané Credo, které v roce 1899 sestavila J. D. Kuskovová.

Ekonomisté omezovali úkoly dělnické třídy na hospodářský boj za zvýšení mezd, za zlepšení pracovních podmínek apod. Politický boj považovali za záležitost liberální buržoazie. Odmítali vedoucí úlohu dělnické třídy, neboť zastávali názor, že strana má živelný vývoj hnutí jen sledovat a registrovat události. Ekonomisté se poddávali živelnosti dělnického hnutí a snižovali význam revoluční teorie a uvědomělosti. Tvrdili, že socialistická ideologie může vzniknout jen z živelného dělnického hnutí. Odmítali názor, že pro dělnické hnutí je nutné socialistické uvědomění, že je má do hnutí vnášet marxistická strana, a tím vyklizovali pole buržoazní ideologii. Ekonomisté hájili roztržštěnost a „příštipkaření“ v sociálně demokratickém hnutí a stavěli se proti vytvoření centralizované strany dělnické třídy. Hrozilo nebezpečí, že ekonomismus svede dělnickou třídu z třídní revoluční cesty a učiní z ní politický přívěsek buržoazie.

Lenin podrobil názory ekonomistů důkladné kritice v pracích: Protest ruských sociálních demokratů (je namířen proti Credo; Lenin jej napsal v sibiřském vyhnanství v roce 1899 a podepsalo jej sedmnáct vypovězených marxistů), Zpětný směr v ruské sociální demokracii, K Profession de foi, Diskuse s obhájci ekonomismu

(viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 175—188, 250—281, 316—326; Sebrané spisy 5, Praha 1980, s. 367—374). Lenin ideově potřel ekonomismus v knize Co dělat? (viz Sebrané spisy 6, Praha 1980, s. 17—203). Významnou úlohu v boji proti ekonomismu sehrála leninská Jiskra. — 83

³⁶ Lenin má na mysli článek K dopisu z Petrohradu^[133], který byl otištěn v Příloze k dělnickému sociálně demokratickému tiskovému orgánu Otkliki^[121] č. 1, prosinec 1902. — 83

³⁷ Provolání *Občanům celého Ruska*^[36] vydal donský výbor SDDSR v listopadu 1902 v souvislosti s rostovskou stávkou ve dnech 2.—25. listopadu (15. listopadu — 8. prosince) 1902.

Provolání vyvracelo oficiální zprávu listu Praviteľstvennyj věstnik o rostovských událostech, v němž byli dělníci vydáváni za „roznášený dav“, který kladl nesmyslné požadavky prý výhradně hospodářského rázu. V svolání byl vyličen skutečný průběh stávky, jež měla výrazně politický ráz, popisoval se tam surový zásah carské armády proti dělníkům a jejich rodinám. „Těžký a obětavý boj dělníků,“ psalo se v závěru svolání, „je sice prováděn mnoha obětmi a porážkami, ale den ode dne nás přibližuje k vítězství; objevuje se stále více faktů svědčících o síle revoluční energie, která se tají v masách... Vichr událostí, který se přehnal v několika dnech po jihovýchodě Ruska, ukázal, že dělnická třída se probouzí, ukázal sílu třídní solidarity a politického uvědomění, které v ní vyrostly... Hnutí mělo od začátku jasně politický ráz; tisíce dělníků, do té doby jen slabě ovlivněných propagandou, se na vlastní oči přesvědčilo, jaké je ve skutečnosti absolutistické zřízení, a na vlastním těle pocítilo, jak naléhavé jsou politické svobody... Politické tendence rostovských událostí jsou jen dalším důvodem ke zdůraznění prvořadé úlohy proletariátu v osvobozeneckém hnutí, a musí proto všude vyvolat sympatie a podporu; tím posílíme význam těchto událostí a dokážeme solidaritu celé dělnické třídy Ruska.“

Provolání vyzývalo dělníky, aby odpověděli na násilí carské vlády revolučními akcemi, a končilo slovy:

„Nechť požár, jenž vzplanul na Donu, vyšlehně hrozivým plamenem a jako odpověď na střelbu nechť mohutnou ozvěnou zahřmí demonstrace, nechť sténání obětí přehluší bouře protestů, nechť všude stejně jednomyslně jako v Rostově je vynesen rozsudek smrti nad samoděržavím, pod jehož útlakem strádá celá země!

Pryč se samoděržavím!

Ať žije blížící se revoluce!“

Výtisk svolání donského výboru opatřil Lenin redakčním úvodem a zaslal jej redakci Jiskry s pokynem: *Vysázet ihned petitem a pořídit separát. Separát z 31. čísla Jiskry.*³⁸

Provolání Občanům celého Ruska s Leninovým redakčním úvodem bylo uveřejněno 1. ledna 1903 v 31. čísle Jiskry a vydáno jako separát. — 85

³⁸ Je míněn organizační výbor pro svolání II. sjezdu SDDSR. Zpráva o ustavení organizačního výboru^[31] s Leninovým doslovem byla otištěna 15. ledna 1903 v 32. čísle Jiskry (viz tento svazek, s. 109 až 113). — 91

³⁹ Jde o Manifest Sociálně demokratické dělnické strany Ruska^[76], schválený I. sjezdem SDDSR (březen 1898). — 95

⁴⁰ *Rabočaja gazeta* — ilegální orgán kyjevské skupiny sociálních demokratů; vycházel v Kyjevě za redakce B. A. Ejdelmana, P. L. Tučapského, N. A. Vigdorčika a jiných. Vyšla dvě čísla: 1. číslo v srpnu 1897 a 2. číslo v prosinci téhož roku (označeno jako listopadové). Člen redakce listu P. L. Tučapskij při cestě do zahraničí seznámil z pověření redakce s prvním číslem listu G. V. Plechanova a jiné členy skupiny Osvobození práce, kteří mu přislíbili spolupráci. Plechanov se v dopise členům redakce pozitivně vyjádřil o listu jako o celoruském sociálně demokratickém orgánu a podotkl, že je třeba věnovat větší pozornost politickému boji proletariátu. I. sjezd SDDSR v březnu 1898 uznal list *Rabočaja gazeta* za oficiální orgán strany. Brzy po sjezdu však byli členové ústředního výboru zvoleného sjezdem pozatýkáni a tiskárna zničena, takže třetí číslo připravené k sazbě nevyšlo.

V roce 1899 se ústřední výbor Bundu pokusil obnovit vydávání listu. Skupina redaktorů požádala Lenina o redigování listu a později i o spolupráci. Lenin souhlasil, ale vymínil si mezi jiným i to, že s ním redakce bude zajedno v názoru na základní teoretické otázky, na nejbližší praktické úkoly i na to, jak by asi měly noviny vypadat. Tyto podmínky vyložil v Dopise redakční skupině (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 191—193). Zároveň s dopisem poslal Lenin redakci své články *Náš program*, *Náš nejbližší úkol* a *Naléhavá otázka* (viz tamtéž, s. 194—210). Vydávání listu však obnoveno nebylo a články zůstaly neotištěny. — 95

⁴¹ *Rabotnik* — neperiodický sborník, který na podnět V. I. Lenina vydával v letech 1896—1899 v Ženevě Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí pod redakcí skupiny Osvobození práce.

Za svého pobytu v zahraničí v roce 1895 se Lenin dohodl s G. V. Plechanovem a P. B. Axelrodem, že sborník bude vydávat a redigovat skupina Osvobození práce. Po návratu do Ruska v září 1895 vyvinul obrovské úsilí, aby pro sborník zajistil články a příspěvky z Ruska a získal pro něj materiální podporu. Při svých cestách do Vilna, Moskvy a Orechova-Zujeva se o podpoře tohoto sborníku domluvil s místními sociálními demokraty. Před svým zatčením v prosinci 1895 napsal a odeslal do redakce sborníku nekrolog Bedřich Engels (viz Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27) a několik kratších příspěvků, z nichž část (Vanějevův, Silvinův a Šestěrninův) byla uveřejněna v dvojčíslech 1/2 a 5/6.

Celkem vyšlo šest čísel sborníku *Rabotnik* ve třech sešitech.

Příloha Listok Rabotnika vycházela nepravidelně od roku 1896 do roku 1898 v Ženevě. Vyšlo 10 čísel, z toho 1.—8. číslo redigovala skupina Osvobození práce. Když se většina členů Svazu přiklonila k ekonomismu, odmítla skupina Osvobození práce redigovat publikace Svazu, takže 9.—10. číslo (listopad 1898) redigovali ekonomisté. — 95

⁴² *Žizň* — časopis pro literaturu, vědu a politiku, který vycházel v Petrohradě v letech 1897—1901. Přispívali do něho legální marxisté (M. I. Tugan-Baranovskij, P. B. Struve aj.), přední spisovatelé a kritici (A. M. Gorkij, A. P. Čechov, V. V. Veresajev, S. G. Skitalec, I. A. Bunin, J. A. Solovjev (Andrejevič)). Na stránkách časopisu byla otištěna Marxova práce *Mzda, cena a zisk*. V časopise byly rovněž uveřejněny Leninovy články *Kapitalismus v zemědělství* (O knize Kautského a článku pana Bulgakova) a *Odpověď panu P. Něždanovovi* (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 109—164, 169—174).

Vláda zastavila vydávání časopisu *Žizň* v červnu 1901; v dubnu 1902 jej znovu začala vydávat v zahraničí sociálně demokratická skupina *Žizň* (V. D. Bonč-Brujevič, V. A. Posse, V. M. Veličkinová, G. A. a M. A. Kuklinovi aj.). V zahraničí vyšlo šest sešitů časopisu, dvanáct čísel jeho přílohy *Listok Žizni* a jednotlivé publikace v edici *Biblioteka Žizni*. Skupina *Žizň* se nejednou odchýlila od sociálně demokratických názorů a taktiky ke křesťanskému socialismu a anarchismu. V prosinci 1902 byla skupina rozpuštěna a její vydavatelství zlikvidováno. — 95

⁴³ *Machajskovci, machajskovština* — anarchistický, protimarxistický proud, v jehož čele stál polský socialista W. K. Machajski (psal pod pseudonymem A. Wolski). Program machajskovců byl vyložen v knize Machajského *Přemýšlivý dělník* (vydána ve třech částech:

první a druhá část byly rozmnoženy na hektografu v roce 1899 a 1900 na Sibíři, kde byl autor ve vyhnanství, třetí část v roce 1904 v Ženevě). Charakteristickým rysem machajskovštiny byl nepřátelský postoj k inteligenci, kterou Machajski považoval za parazitující třídu, a podněcování antagonismu mezi dělnickou třídou a revoluční inteligencí. Jednotlivé skupiny machajskovců, organizačně nezformované a bez vzájemného spojení, existovaly v Irkutsku, Oděse, Varšavě, Petrohradě a jiných městech. Vliv machajskovců mezi dělnictvem byl zcela nepatrný. — 102

- ⁴⁴ *Rabočeznamenovci* — členové revoluční skupiny Rabočeje znamja, která vznikla v Petrohradě v druhé polovině roku 1897; původně se nazývala Skupina dělníků-revolucionářů podle skupiny, jež vznikla v roce 1896 v Bialystoku a s níž měla spojení. Roku 1898 se přejmenovala na Ruskou sociálně demokratickou stranu, ale členem SDDSR nebyla. Rabočeznamenovci sice vystupovali proti ekonomistům a stavěli na první místo politickou propagandu mezi dělnictvem, avšak k výstavbě strany zaujímal nesprávné stanovisko, neboť se domnívali, že by se měla založit samostatná národní ruská sociálně demokratická strana. Rabočeznamenovci měli své skupiny v Kyjevě, Grodně, Kovně a jiných městech. V politických názorech se různily: některé se přikláněly ke skupinám narodnického směru. Skupina vydávala ilegální list Rabočeje znamja (vyšla tři čísla: č. 1 v Bialystoku v květnu 1898, č. 2 v Londýně v březnu 1900, č. 3 v Kyjevě 7. února 1901); vydala řadu brožur, mezi nimi také programovou brožuru Úkoly ruské dělnické strany. Složení skupin rabočeznamenovců se často měnilo, neboť jejich členové byli často zatýkáni. V roce 1901 rozbila skupinu carská tajná policie. Významní činitelé skupiny V. P. Nogin, S. V. Andropov a jiní se postavili na stanovisko Jiskry, kdežto druhá část skupiny, B. V. Savinkov, I. P. Kaljajev a další, se přidala stejně jako její kyjevský výbor k escrům. — 102

- ⁴⁵ *Moskovskije vědomosti* — nejstarší ruské noviny, které vydávala moskevská univerzita od r. 1756 (zprvu malého formátu). V letech 1863—1887 byl redaktorem a vydavatelem listu M. N. Katkov, krajní reakcionář a šovinista. V těchto letech se list stal orgánem monarchistů a nacionalistů, mluvčím nejreakčnějších vrstev velkostatkářů a duchovenstva; od roku 1905 byly Moskovskije vědomosti jedním z hlavních orgánů černosotňovců. Vycházely až do Říjnové revoluce. — 103

- ⁴⁶ Zde i dále je míněna redakce Jiskry. — 104

⁴⁷ *Organizační výbor* pro svolání II. sjezdu SDDSR byl ustaven ve dnech 2.—3. (15.—16.) listopadu 1902 na poradě v Pskově.

K prvnímu pokusu vytvořit organizační výbor došlo na bialystocké konferenci výborů a organizací SDDSR, která se konala ve dnech 23.—28. března (5.—10. dubna) 1902 a byla svolána z podnětu ekonomistů a bundovců. Na konferenci byly zastoupeny petrohradský a jekatěrinoslavský výbor SDDSR, Svaz jižních výborů a organizací SDDSR, ústřední a zahraniční výbor Bundu, Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí a organizace Jiskry (zástupce Jiskry F. I. Dan měl mandát od Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie). Na konferenci byl zvolen organizační výbor ve složení: zástupce Jiskry F. I. Dan, zástupce Svazu jižních výborů a organizací SDDSR O. A. Jermanskij a zástupce ústředního výboru Bundu K. Portnoj. Výbor však nemohl zahájit svou činnost, protože krátce po konferenci byli dva jeho členové zatčeni.

Na jaře a v létě 1902 psal Lenin v dopisech členům ruské organizace Jiskry I. I. Radčenkovi do Petrohradu a F. V. Lengnikovi do Samary, že by se měl ustavit nový organizační výbor, v němž by jiskrovci měli vedoucí úlohu. Aby se zachovala kontinuita s usneseními bialystocké konference, pokládal Lenin za nutné přibrat do organizačního výboru zástupce Bundu, ovšem pod podmínkou, že budou neutralizovány pokusy Bundu ovlivňovat záležitosti ruské sociální demokracie. Ustavení nového organizačního výboru vzali pevně do svých rukou jiskrovci. Jádro ruského organizačního výboru vzniklo 2. (15.) srpna na poradě jiskrovců v Londýně, kterou řídil Lenin (zúčastnili se jí V. P. Krasnucha, P. A. Krasikov a V. A. Noskov). Porada se usnesla pozvat do organizačního výboru zástupce Bundu a skupiny Južnyj rabočij, která v té dobějevila tendenci sblížit se s Jiskrou, a organizačnímu výboru bylo rovněž poskytnuto právo kooptovat další členy.

Ve dnech 2.—3. (15.—16.) listopadu se konala v Pskově, v bytě P. N. Lepešinského, porada zástupců sociálně demokratických organizací, na níž byl sestaven organizační výbor ve složení: V. P. Krasnucha za petrohradský výbor SDDSR, I. I. Radčenko za ruskou organizaci Jiskry a J. J. Levin za skupinu Južnyj rabočij. Do organizačního výboru byli rovněž kooptováni P. A. Krasikov, F. V. Lengnik, P. N. Lepešinskij a G. M. Kržižanovskij za ruskou organizaci Jiskry a A. M. Stopani za Severní svaz SDDSR. Na poradě byla schválena Zpráva o vytvoření organizačního výboru, která vyšla v prosinci 1902 v Rusku jako leták.

Zástupce Bundu se na poradě nedostavil, ale brzy po uveřejnění Zpráv o vytvoření organizačního výboru v Jiskře napadl Bund

ve svém listě Poslednije izvěstija organizační výbor a vyložil své vlastní názory na úkoly organizačního výboru a na podmínky svolání sjezdu. Lenin stanovisko Bundu ostře kritizoval v článku K prohlášení Bundu, otištěném 1. února 1903 v Jiskře č. 33 (viz tento svazek, s. 115—121). Zástupci Bundu se později zúčastnili práce organizačního výboru. Přesto Lenin v dopisech organizačnímu výboru žádal jeho členy, aby Bundu ani v nejmenším neustupovali a „všude, kde se to jen dá, připravovali půdu k boji proti Bundu na sjezdu“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 142).

Den po pskovské poradě byli tři členové organizačního výboru, jiskrovci V. P. Krasnucha, P. N. Lepešinskij a I. I. Radčenko zatčeni. To se nepříznivě odrazilo na další činnosti organizačního výboru, protože vliv jiskrovců byl v něm při jeho různorodém složení do určité míry oslaben.

Po uveřejnění Zprávy uznala organizační výbor ve všech jeho funkcích celá řada výborů — petrohradský, moskevský, kyjevský, charkovský, jekatěrinoslavský, donský, tífiský, bakuský, tulský, saratovský a brjanský, Severní svaz, Sibiřský svaz a Svaz důlních dělníků. Oděský a nikolajevský výbor sice organizační výbor uznaly, ale považovaly za nežádoucí, aby plnil některé funkce ústředního výboru. Nepřátelské stanovisko zaujal pouze voroněžský výbor, který vydal leták namířený proti Jiskře a organizačnímu výboru.

Začátkem února 1903 se v Orlu konala druhá porada organizačního výboru, na níž byly do výboru přijaty R. S. Galberštadtová a J. M. Alexandrovová (za ruskou organizaci Jiskry), dále zástupce skupiny Južnyj rabočij V. N. Rozanov a zástupce Bundu K. Portnoj. Za kandidáty organizačního výboru byli schváleni jiskrovci A. P. Dolivo-Dobrovolskij, B. I. Goldman, R. S. Zemljačková a bundovec I. L. Ajzenštadt. Na poradě byl vypracován a schválen návrh statutu sjezdu a seznam organizací, které měly právo zúčastnit se sjezdu. Když byl návrh statutu sjezdu rozeslán místním sociálně demokratickým organizacím, začali členové organizačního výboru objíždět místní výbory. Byro organizačního výboru zhodnotilo výsledky projednávání návrhu statutu sjezdu v místních organizacích a zjistilo, že z 16 organizací, které organizační výbor zařadil do seznamu pravoplatných účastníků sjezdu, hlasovaly pro každý bod návrhu statutu sjezdu přinejmenším dvě třetiny. Místní organizace tedy statut sjezdu schválily. Na jeho základě pak organizační výbor zahájil přípravy ke svolání II. sjezdu strany.

Úspěšná činnost organizačního výboru, která vyvrcholila svoláním sjezdu, byla možná jedině proto, že redakce a organizace Jiskry v čele s Leninem, který řídil činnost jiskrovců v Rusku, vykonaly obrovský kus práce pro sjednocení ruských revolučních

sociálních demokratů. V knize Krok vpřed, dva kroky vzad Lenin psal: „Organizační výbor byl *hlavně* komisí pro svolání sjezdu, komisí, která byla úmyslně sestavena z představitelů různých odstínů až po bundovce; skutečná práce na *vytvoření* organizační jednoty strany však zcela spočívala na organizaci Jiskry“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 280). — 109

- ⁴⁸ *Návrh výzvy ruského organizačního výboru adresované Lize, Svazu a zahraničnímu výboru Bundu* napsal Lenin, když 22. ledna (4. února) dostal dopis Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, adresovaný Zahraniční lize ruské revoluční sociální demokracie, o tom, že Svaz považuje za nutné utvořit zahraniční sekci ruského organizačního výboru pro svolání II. sjezdu strany. Dne 22. nebo 23. ledna (4. nebo 5. února) napsal Lenin návrh odpovědi Ligy Svazu, v němž se sdělovalo, že Liga je stejného názoru jako Svaz, že však považuje za neracionální a ne zcela oprávněné ustavovat zahraniční sekci organizačního výboru, dokud k tomu nebude vyzvána organizačním výborem z Ruska (viz Spisy 34, Praha 1957, s. 131). Zároveň Lenin napsal návrh výzvy ruského organizačního výboru adresované Lize, Svazu a zahraničnímu výboru Bundu a kopii návrhu zaslal 23. ledna (5. února) Martovovi do Paříže, aby tuto výzvu projednal společně s členy ruského organizačního výboru P. A. Krasikovem a V. A. Noskovem, kteří tam přijeli. Lenin předvídal, že členové Svazu a bundovci budou chtít oslabit silný vliv Jiskry a pokusí se utvořit zahraniční sekci organizačního výboru, která by byla rovnoprávná s organizačním výborem v Rusku. V dopise Martovovi z 23. ledna (5. února) 1903 proto psal: „Je třeba, aby organizační výbor omezil funkce *své* zahraniční sekce na minimum. Zahraniční sekce má jenom ‚na starosti‘ (ve smyslu příprav ke sjednocení) *zahraniční záležitosti* a *pomáhá* ruskému výboru. Ve všech ostatních otázkách, jež byť jen o vlások překračují tyto meze, *musí si* zahraniční sekce organizačního výboru vyžadovat vyjádření a *rozhodnutí ruského organizačního výboru*“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 134).

Zahraniční sekce organizačního výboru byla ustavena ve složení: L. G. Dejč za redakci Jiskry, A. I. Kremer za Bund a N. N. Lochov (Olchin) za Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí. — 114

- ⁴⁹ Je míněna bialystocká konference výborů a organizací SDDSR, která se konala ve dnech 23.—28. března (5.—10. dubna) 1902. — 114

- ⁵⁰ *Zahraniční liga ruské revoluční sociální demokracie* byla založena z Leninova podnětu v říjnu 1901. Členy Ligy se staly zahraniční organi-

zace Jiskry a organizace Sociální demokrat, která zahrnovala i skupinu Osvobození práce.

Vytvoření Ligy předcházely na konferenci v Ženevě v červnu 1901 pokusy sloučit tyto organizace se Svazem ruských sociálních demokratů v zahraničí. Na konferenci byla vypracována rezoluce (zásadní dohoda), jež odsoudila oportunistus ve všech jeho projevech a odstínech a konstatovala, že je nutné semknout všechny sociálně demokratické síly Ruska a zejména sjednotit zahraniční sociálně demokratické organizace. Ke sloučení mělo oficiálně dojít na sjednocovacím sjezdu, který se konal 21.—22. září (4.—5. října) 1901. Když se však na sjezdu ukázalo, že Svaz i nadále zastává oportunistické stanovisko, prohlásila revoluční část sjezdu (členové organizace Jiskry a skupiny Sociální demokrat), že sjednocení není možné, a ze sjezdu odešla. Tyto organizace brzy po sjednocovacím sjezdu utvořily Zahraniční ligu, která byla podle svých stanov zahraniční sekcí organizace Jiskry. Získávala Jiskře stoupence mezi ruskými sociálními demokraty v zahraničí, hmotně ji podporovala, organizovala přepravu vytištěných čísel do Ruska a vydávala populární marxistickou literaturu. Liga vydala několik bulletinů a brožur, mezi jiným i Leninovu brožuru *K vesnické chudině*.

II. sjezd SDDSR schválil Ligu jako jedinou organizaci strany v zahraničí, která měla podle stanov všechna práva výboru, a konstatoval, že podporu sociálně demokratickému hnutí v Rusku může Liga poskytovat jedině prostřednictvím osob a skupin, které určil ústřední výbor strany.

Po II. sjezdu SDDSR získali v Zahraniční lize rozhodující postavení menševici a zahájili boj proti Leninovi, proti bolševikům. Na II. sjezdu Ligy v říjnu 1903 prosadili menševici nové stanovy, které odporovaly stanovám strany schváleným na II. sjezdu SDDSR. Od té doby se Liga stala oporou menševismu. Existovala do roku 1905. — 114

⁵¹ *Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí* byl založen v roce 1894 z podnětu skupiny Osvobození práce pod podmínkou, že všichni členové Svazu přijmou program této skupiny. Skupina dostala za úkol redigovat publikace Svazu a v březnu 1895 mu dala k dispozici svou tiskárnu. V létě 1895 za Leninova pobytu v zahraničí bylo rozhodnuto, že Svaz bude vydávat sborníky *Rabotnik*, redigované skupinou Osvobození práce. Svaz vydal 6 čísel sborníku, 10 čísel přílohy *Listok Rabotnika*, Leninovu brožuru *Výklad zákona o pokutách* (1897), *Plechanovovu práci Nové tažení proti ruské sociální demokracii* (1897) a jiné.

I. sjezd SDDSR uznal Svaz za představitele strany v zahraničí.

Později získali ve Svazu převahu oportunisté, ekonomisté (takzvaní „mladí“). Oportunistická většina na I. sjezdu Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, který se konal v listopadu 1898 v Curychu, odmítla Manifest I. sjezdu SDDSR. Skupina Osvobození práce prohlásila na I. sjezdu Svazu, že kromě dvojčísla 5/6 sborníku *Rabotnik* a Leninových brožur *Úkoly ruských sociálních demokratů* a *Nový tovární zákon* odmítá redigovat další publikace Svazu. V dubnu 1899 začal Svaz vydávat časopis *Rabočeje dělo*, jehož redaktory se stali ekonomisté B. N. Kričevskij, V. P. Ivanšin a P. F. Těplov. Svaz ve svých prohlášeních sympatizoval s Bernsteinem, millerandisty apod.

Boj ve Svazu pokračoval v období mezi I. a II. sjezdem i na II. sjezdu v dubnu 1900. Proto skupina Osvobození práce a její stoupenci sjezd opustili a utvořili samostatnou organizaci Sociální demokrat.

Na II. sjezdu SDDSR zaujímali představitelé Svazu (rabočedlovci) krajně oportunistické stanovisko, a když sjezd uznal Zahraniční ligu ruské revoluční sociální demokracie za jedinou organizaci strany v zahraničí, odešli ze sjezdu. Usnesením II. sjezdu byl Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí rozpuštěn (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 47). — 114

⁵² *Bund* (Všeobecný židovský dělnický svaz v Litvě, Polsku a Rusku) byl založen v roce 1897 na ustavujícím sjezdu židovských sociálně demokratických skupin ve Vilně. Sdružoval převážně poloproletářské židovské řemeslníky ze západoruských oblastí. Na I. sjezdu SDDSR (1898) vstoupil Bund do SDDSR „jako autonomní organizace, samostatná jen v otázkách týkajících se výlučně židovského proletariátu“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 11).

Bund byl nositelem nacionalismu a separatismu v ruském dělnickém hnutí. V dubnu 1901 IV. sjezd Bundu žádal, aby byly zrušeny organizační zásady přijaté na I. sjezdu SDDSR. Sjezd ve své rezoluci prohlásil, že považuje SDDSR za federativní svazek národních organizací a že Bund může být pouze jeho federativní součástí.

Na II. sjezdu SDDSR Bund vystoupil ze strany, protože jej sjezd odmítl uznat za jediného představitele židovského proletariátu. V roce 1906 byl Bund na základě usnesení IV. (sjednocovacího) sjezdu strany znovu přijat do SDDSR.

V SDDSR bundovci neustále podporovali oportunistické křídlo strany (ekonomisty, menševiky, likvidátory) a bojovali proti bolše-

vismu a bolševikům. Proti bolševickému programovému požadavku práva národů na sebeurčení stavěl Bund požadavek kulturně národnostní autonomie. Za stolybinské reakce zastával Bund likvidátorské stanovisko a aktivně se podílel na vytvoření protistranického srpnového bloku. Za první světové války byli bundovci sociálšovinisty. V roce 1917 podporoval Bund kontrarevoluční prozatímní vládu a bojoval na straně nepřátel Říjnové revoluce. V době zahraniční vojenské intervence a občanské války se bundovské vedení spojilo s kontrarevolucí. Zároveň však někteří řadoví členové Bundu začali spolupracovat se sovětskou mocí. V březnu 1921 se Bund rozpadl a část jeho členů vstoupila do KSR(b). — 114

⁵³ *Posledníje izvěštija* — bulletin zahraničního výboru Bundu, který vycházel v letech 1901—1906 v Londýně a v Ženevě. — 115

⁵⁴ Jde o organizaci Jiskry, jež sdružovala jiskrovce působící v Rusku. Už v době příprav k vydávání Jiskry a v prvním roce jejího působení (prosinec 1900—prosinec 1901) byla vybudována síť důvěrníků Jiskry, kteří pracovali v různých městech v Rusku. Byli mezi nimi I. V. Babuškin, N. E. Bauman, A. D. Cjurupa, P. A. Krasikov, G. M. a Z. P. Kržižanovští, P. N. a O. B. Lepěšinští, S. I. a L. N. Radčenkovi, A. M. Stopani a jiní. V mnoha městech (Petrohradě, Pskově, Samaře, Poltavě a dalších) byly vytvořeny skupiny pro spolupráci s Jiskrou. Jiskrovci pořádali peněžní sbírky na vydávání Jiskry, posílali redakci Jiskry příspěvky dopisovatelů, přepravovali Jiskru do Ruska, kde ji rozšiřovali a technicky zajišťovali její přetiskování. V tomto období neměly jiskrovské skupiny ani jejich jednotliví důvěrníci dostatečné spojení mezi sebou a ve většině případů udržovali styk přímo s redakcí Jiskry.

Růst revolučního hnutí a stále se zvětšující rozsah praktické činnosti nutně vyžadovaly, aby jiskrovci spojili své síly, aby pracovali plánovitě a organizovaně. Jedině tak bylo možné splnit hlavní úkol — překonat „příštípkaření“ ekonomistů a získat sociálně demokratické výbory pro Jiskru. Proto Lenin vypracoval plán vytvoření celoruské jiskrovské organizace, která by připravila sjednocení sociálně demokratických organizací v Rusku v jednu centralizovanou marxistickou stranu. Tento plán vyložil Lenin poprvé v článku Čím začít? (květen 1901) a později jej podrobně propracoval v brožuře Co dělat? (podzim 1901—únor 1902) (viz Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 17—28 a Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203).

Při vytváření jednotné jiskrovské organizace v Rusku musel Lenin a jeho stoupenci překonávat lokálně patriotické tendence,

kteřé přežívaly mezi jednotlivými jiskrovci v praxi. V dopise S. O. Cederbaumovi v červenci 1901 Lenin napsal: „Musíme prohlásit, že považujeme vůbec každý plán na vydávání jakéhokoli oblastního nebo místního orgánu ruskou organizací Jiskry za naprosto nesprávný a škodlivý. Organizace Jiskry je tu k tomu, aby podporovala a rozšiřovala Jiskru a aby jejím prostřednictvím *sjednocovala* stranu, ale ne k tomu, aby *tříštila* síly, které jsou i bez této organizace tak dost roztráštěné“ (Spisy 34, Praha 1959, s. 71).

V lednu 1902 se konal v Samařce sjezd jiskrovců, jehož se zúčastnili V. P. Arcybušev, G. M. a Z. P. Kržižanovští, F. V. Lengnik, M. A. Silvin, D. I. a M. I. Uljanovovi a další. Na tomto sjezdu bylo vytvořeno byro ruské organizace Jiskry. V usneseních sjezdu bylo stanoveno, jak mají členové organizace Jiskry udržovat spojení mezi sebou i s redakcí Jiskry, jak organizovat peněžní sbírky a rozdělovat finanční prostředky a jaké jsou povinnosti jiskrovců vůči sociálně demokratickým výborům a místním tiskovým orgánům. Aby byl splněn hlavní úkol — připojit výbory k organizaci Jiskry a dosáhnout toho, aby ji tyto výbory uznaly za celostranický tiskový orgán, bylo rozhodnuto rozjet se do různých částí Ruska. Lenin organizátorům sjezdu napsal: „Vaše iniciativa nás ohromně potěšila. Hurá! To je přesně ono! Jen do toho! A počínejte si samostatněji, iniciativněji! Vy první jste se do toho dali s takovým elánem, takže i pokračovat budete úspěšně!“ (Leninskij sbornik VIII, s. 221).

Splnění sjezdových usnesení bylo ztíženo zatčením většího počtu jiskrovců v únoru 1902. Přesto však jiskrovci, jimž vydatně pomohla Leninova kniha *Co dělat?*, vyvíjeli rozsáhlou propagandistickou i praktickou činnost, směřující k uskutečnění Leninova plánu na vytvoření strany. Ruská organizace Jiskry dosáhla významných výsledků při vytváření faktické jednoty stranických organizací na zásadách revolučního marxismu. Koncem roku 1902 už téměř všechny významnější sociálně demokratické výbory vyhlásily svou solidaritu s Jiskrou.

Za velmi aktivní účasti jiskrovců byl ve dnech 2.—3. (15.—16.) listopadu 1902 na poradě v Pskově založen organizační výbor pro svolání II. sjezdu strany, kterému jiskrovské organizace předaly všechna svá spojení. Ruská organizace Jiskry, jež existovala až do II. sjezdu strany, sehrála významnou úlohu při přípravách a svolání sjezdu, na němž byla založena revoluční marxistická strana v Rusku. — 116

⁵⁵ Skupina *Južnyj rabočij* — sociálně demokratická skupina, jež se vytvořila na podzim 1900 v jižním Rusku kolem stejnojmenného

ilegálního listu. Jeho první číslo vydal v lednu 1900 jekatěrinoslavský výbor SDDSR a poslední, 12. číslo vyšlo v dubnu 1903. Členy skupiny a redaktory listu byli v různé době B. S. Cejtlin, O. A. Kogan (Jermanskij), I. Ch. Lalajanc, J. J. a J. S. Levinovi, V. N. Rozanov, A. Vilenskij a další.

Skupina Južnyj rabočij na rozdíl od ekonomistů považovala za nejdůležitější politický boj proletariátu a svržení samoděržaví, stavěla se proti terorismu, dokazovala nutnost rozvíjet masové revoluční hnutí a vykonala v jižním Rusku rozsáhlou revoluční práci. Zároveň však přeceňovala úlohu liberální buržoazie a podceňovala význam rolnického hnutí. Na rozdíl od jiskrovského plánu vybudovat centralizovanou marxistickou stranu sjednocením revolučních sociálních demokratů kolem Jiskry navrhovala skupina Južnyj rabočij obnovit SDDSR zakládáním oblastních sociálně demokratických sdružení. Praktickým pokusem uskutečnit tento plán bylo svolání sjezdu jihoruských výborů a organizací SDDSR v prosinci 1901, na němž byl ustaven Svaz jižních výborů a organizací SDDSR. List Južnyj rabočij se stal jeho tiskovým orgánem. Svaz však neměl dlouhé trvání a ztroskotal (stejně jako celý organizační plán skupiny Južnyj rabočij). Když na jaře 1902 došlo k hromadnému zatýkání, Svaz se rozpadl. Členové skupiny, kteří unikli zatčení, začali v srpnu 1902 jednat s redakcí Jiskry o spolupráci při obnovování jednoty ruské sociální demokracie. Prohlášení skupiny o tom, že je solidární s Jiskrou (bylo uveřejněno 1. listopadu 1902 v 27. čísle Jiskry a v prosinci 1902 v 10. čísle listu Južnyj Rabočij), mělo velký význam pro konsolidaci sociálně demokratických sil v Rusku. V listopadu 1902 se členové skupiny Južnyj rabočij podíleli na ustavení organizačního výboru pro svolání II. sjezdu strany a později i na jeho činnosti. Avšak ani v tomto období skupina nezaujímala důsledně revoluční stanovisko. V její činnosti se projevoval separatismus (navrhovala například, aby paralelně s Jiskrou vycházel celoruský list). V práci Krok vpřed, dva kroky vzad zařadil Lenin skupinu Južnyj rabočij mezi organizace, „které slovy sice Jiskru uznávaly za vedoucí orgán, ve skutečnosti však sledovaly své vlastní plány a vyznačovaly se nepevností v zásadách“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 211). Na II. sjezdu strany zaujali delegáti skupiny Južnyj rabočij stanovisko „středu“ („oportunisté středu“, jak nazval představitel „středu“ Lenin).

II. sjezd SDDSR se usnesl rozpustit skupinu Južnyj rabočij, stejně jako všechny jednotlivé, samostatně existující sociálně demokratické skupiny a organizace (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 47). — 116

⁵⁶ Jde o usnesení IV. sjezdu Bundu, který se konal v dubnu 1901.
— 117

⁵⁷ Jde o polemiku mezi redakcí Jiskry a Bundem, vyvolanou usnesením IV. sjezdu Bundu o národnostní otázce a o vzájemných vztazích se SDDSR. V článku uveřejněném v srpnu 1901 v 7. čísle Jiskry^[85] byl kritizován programový požadavek národnostní autonomie pro židy, který vzešel ze sjezdu, a rovněž sjezdové usnesení uspořádat vzájemné vztahy na federativních zásadách. Ústřední výbor Bundu na něj reagoval dopisem^[128], který byl zároveň s redakční odpovědí Jiskry^[122] otištěn 10. září 1901 v jejím 8. čísle. Tím polemika na čas ustala. Později kritizoval Lenin bundovský nacionalismus a separatismus v organizačních otázkách v článku Potřebuje židovský proletariát „samostatnou politickou stranu“?, v návrhu rezoluce o postavení Bundu v SDDSR, v projevu o postavení Bundu v SDDSR předneseném na II. sjezdu strany, v návrhu rezoluce o vystoupení Bundu ze SDDSR, v článkách Poslední slovo bundovského nacionalismu, Maximum nestoudnosti a minimum logiky a Postavení Bundu ve straně (viz tento svazek, s. 137—142, 265, 286—288, 318, 338—341 a Spisy 7, Praha 1953, s. 54—60, 88—99). — 117

⁵⁸ *Svaz arménských sociálních demokratů* byl založen B. M. Knunjancem, A. Chumarjanem, S. G. Šahumjanem, A. G. Zurabovem a jinými v létě roku 1902 v Tiflisu. Svaz úzce spolupracoval s tifliským výborem SDDSR a koncem roku 1902 se s ním sloučil. — 122

⁵⁹ *Proletariat* — ilegální list vycházející v arménštině, tiskový orgán Svazu arménských sociálních demokratů. Vyšlo pouze jedno číslo v říjnu 1902 v Tiflisu (z konspirativních důvodů se na stránkách listu uvádělo, že se tiskl v Ženevě). List založil S. G. Šahumjan, organizačně se na jeho vydání podílel B. M. Knunjanc. Redakce listu vydala dvě čísla přílohy Listok Proletariata.

První sjezd kavkazských sociálně demokratických organizací v březnu 1903 rozhodl sloučit arménský list Proletariat a tiskový orgán gruzínské sociálně demokratické organizace Brdzola v jeden list pod názvem Proletariatis brdzola. Tento list začal vycházet v dubnu—květnu 1903 v gruzínštině a arménštině a od července 1905 i v ruštině. Obsah listu ve všech třech řečech byl stejný.

Článek Manifest Svazu arménských sociálních demokratů, uveřejněný v 1. čísle listu Proletariat, napsal S. G. Šahumjan. — 122

⁶⁰ Tato práce představuje vlastně program přednášek o agrární otázce,

které měl Lenin 10.—13. (23.—26.) února 1903 na Ruské vysoké škole společenských věd v Paříži, a konspekt první přednášky.

Školu legálně založila v roce 1901 skupina liberálních profesorů, vyhnaných carskou vládou z vysokých škol v Rusku. Hlavními organizátory školy byli profesor M. M. Kovalevskij, J. S. Gamberov a J. V. de Roberti. K jejím posluchačům patřila většinou revoluční emigrantská mládež z ruské kolonie v Paříži a ruští studenti. Při výběru přednášejících pro rok 1902 pozvala školní rada k přednáškám o agrární otázce esery V. M. Černova a K. R. Kačorovského. Jakmile se pařížská jiskrovská skupina dověděla, že eseri dostali možnost přednést své názory z legální tribuny, rozhodla se, že musí dosáhnout toho, aby ve škole mohl vystoupit i představitel marxistických názorů, a požádala, aby jako přednášející byl pozván V. I. Lenin. V žádosti bylo uvedeno, že Vl. Iljin (Leninův literární pseudonym) je známý marxista, autor legálních knih *Vývoj kapitalismu v Rusku* a *Ekonomické studie*. Pařížští jiskrovci s pomocí sociálně demokratických posluchačů školy dosáhli toho, že ve školní radě bylo prosazeno rozhodnutí Lenina pozvat. V prosinci 1902 zaslala školní rada Leninovi oficiální pozvání a dostala jeho souhlas. Když však později vedení školy zjistilo, že Vl. Iljin a V. I. Lenin je táž osoba, pokoušelo se své pozvání zrušit. Pokládalo totiž za nežádoucí, aby ve škole přednášel ilegální politický publicista. Tento záměr se již neuskutečnil. Lenin měl na Ruské vysoké škole čtyři přednášky, které se setkaly s obrovským úspěchem.

Svým přednáškám na Ruské vysoké škole přikládal Lenin velký význam. V souvislosti s jejich přípravou prostudoval velké množství literatury o agrární otázce, částečně přeložil článek B. Engelse *Rolnická otázka ve Francii a v Německu*, pořídil si výpisky z *Marxova Kapitálu* a jeho článků o agrární otázce v *Neue Rheinische Zeitung* a rovněž z knih a článků ruských a zahraničních autorů (P. P. Maslova, A. N. Engelgardta, V. P. Voroncova, E. E. Stumpfého, R. Rocquignyho, L. Grandeaau, L. Nossiga, H. Böttgera a dalších). Lenin napsal dvě varianty konspektů-osnov přednášek (viz *Leninskij sbornik XIX*, s. 225—228, 230—240).

Konspekt první přednášky, zařazený do tohoto svazku, zapsal jeden z posluchačů školy během přednášky a Lenin jej potom opravil a zredigoval. — 127

⁶¹ K vydání brožury, do níž chtěla redakce Jiskry zařadit provolání jekatěrinoslavského výboru SDDSR Židovským dělníkům města Jekatěrinoslavi^[37] a článek zahraničního výboru Bundu K jednomu provolání^[132], zřejmě nedošlo. — 138

⁶² *Sionismus* — reakční, buržoazně nacionalistické hnutí, které vzniklo koncem 19. století mezi židovskou buržoazií. Sionisté se ve svých nacionalistických teoriích snaží dokázat, že židé na celém světě tvoří „jeden židovský národ“, vyslovují se pro „třídní spolupráci“ všech židů a tím odvádějí židovské pracující od třídního boje proti buržoazii, od společného boje s pracujícími ostatních národností za demokratické svobody a socialismus. — 138

⁶³ Brožuru *K vesnické chudině* napsal Lenin v první polovině března 1903. V dopise G. V. Plechanovovi z 2. (15.) března 1903 psal o této své práci: „Sedím teď a píši populární brožuru pro rolníky o našem agrárním programu. Velmi rád bych objasnil naši myšlenku třídního boje na vesnici na *konkrétních* údajích charakterizujících čtyři vrstvy vesnického obyvatelstva (statkáři, rolnická buržoazie, střední rolnictvo a poloproletáři i s proletáři). Co soudíte o tomto plánu?“

Z Paříže jsem si odnesl přesvědčení, že jediné takovou brožurou je možno rozptýlit pochyby stran odřezků etc.“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 141).

V souvislosti s přípravou brožury vypracoval Lenin několik variant osnovy, rozvrhl si jednotlivé kapitoly a na základě shromážděného materiálu pořídil i řadu statistických výpočtů (viz tento svazek, s. 378–394).

V květnu 1903 vyšla brožura v Ženevě nákladem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie. V roce 1904 vydal brožuru v zahraničí znovu ústřední výbor a několikrát ji vydaly i místní organizace SDDSR v Rusku. V roce 1905 byla vytištěna v Tiflisu v Avlabarově ilegální tiskárně strany. Brožura byla ilegálně dopravenována do různých měst v Rusku a odtud rozšiřována po vesnicích. Podle neúplných údajů se jen od května 1903 do prosince 1905 dostala do 75 míst. Studovala se v ilegálních sociálně demokratických a dělnických kroužcích, pronikala do armády a námořnictva a mezi studentstvo.

V roce 1905 připravil Lenin legální vydání brožury a na pokyn ÚV SDDSR se dohodl s vydavatelstvím Molot v Petrohradě, že ji vydá. Koncem roku 1905 vyšla brožura pod názvem *Potřeby vesnice (K vesnické chudině)* ve vydavatelství Molot; v roce 1906 vydalo totéž vydavatelství druhé legální vydání brožury z matric prvního. Poněvadž legální vydání se připravovalo za nových historických podmínek, v období rozmachu první ruské revoluce, Lenin text opravil a doplnil: připojil charakteristiku rusko-japonské války, osvětlil úlohu Státní dumy a požadavky strany v agrární otázce vyložil na základě usnesení III. sjezdu SDDSR. V legálním vydání Lenin s ohledem na tiskovou cenzuru řadu míst v textu vypustil

(o příčinách porážky rolnických povstání roku 1902, o carském manifestu z 26. února 1903 aj.); některá místa byla nově zredigována.

V tomto svazku je brožura otištěna podle vydání z roku 1903. Nejdůležitější změny, které Lenin provedl v textu v souvislosti s přípravou legálního vydání, jsou uvedeny v poznámkách pod čarou. — 149

- ⁶⁴ Ve vydání z roku 1903 byl otištěn návrh programu vypracovaný redakcí Jiskry a Zarje s vysvětlujícím textem k návrhu, který napsal Lenin (viz tento svazek, s. 221–223). — 188
- ⁶⁵ *Pozemkové listiny* — zvláštní smluvní listiny vymezující vzájemná práva a povinnosti dočasně zavázaných rolníků a statkářů v souvislosti se zrušením nevolnictví v roce 1861. V pozemkové listině byla uvedena výměra půdy, kterou měli rolníci v užívání před reformou, a určovala se velikost pozemkových přidělů poskytnutých rolníkům po reformě. Listina rovněž stanovila formu a výši výkupu pozemkového přidělu (jeho výkupem se dočasně zavázali rolníci zbavit svých povinností ke statkářům a stali se svobodnými rolníky, vlastníky). — 201
- ⁶⁶ *Slavjanofilové* — představitelé jednoho směru ruského myšlení v druhé polovině 19. století, který vznikl v době krize nevolnictví. Slavjanofilové přišli s „teorií“ zvláštní, svébytné cesty historického vývoje v Rusku, podle níž základem tohoto vývoje musí být občinnové zřízení, příznačné jen pro Slované a pravoslavní. Slavjanofilové se domnívali, že historický vývoj Ruska vylučuje možnost revolučních zvrátů, takže jejich vztah k revolučnímu hnutí nejen v Rusku, ale i na Západě byl silně negativní. Vyslovovali se pro zachování samoděržaví, soudili však, že monarcha má brát zřetel na veřejné mínění, a navrhovali svolání zemského sněmu (dumy) zvolených zástupců všech společenských vrstev; vystupovali však proti ústavě a formálnímu omezení samoděržaví. V rolnické otázce obhajovali osobní osvobození rolníků a přidělení půdy občinám za výkup od statkářů. Hlavními představiteli slavjanofilů byli bratři I. S. a K. S. Aksakovovi, A. S. Chomjakov, bratři I. V. a P. V. Kirejevští, J. F. Samarin a další. — 228
- ⁶⁷ *Novoje slovo* — měsíčník pro vědu, literaturu a politiku; od roku 1894 jej vydávali v Petrohradě liberální narodníci, od začátku roku 1897 legální marxisté (P. B. Struve, M. I. Tugan-Baranovskij aj.). Lenin uveřejnil v tomto časopise za svého vyhnanství na Sibiři

práce K charakteristice ekonomického romantismu^[34] a Na okraj jednoho novinového článku^[65] (viz Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 129—263, 420—426). Do časopisu přispíval i A. M. Gorkij, L. Martov, G. V. Plechanov, V. I. Zasuličová a další. V prosinci 1897 carská vláda časopis zastavila. — 228

⁶⁸ *Bernsteinovci* — představitelé protimarxistického, oportunistického směru v mezinárodní sociální demokracii, jenž vznikl koncem 19. století v Německu a byl pojmenován podle E. Bernsteina, nejvýraznějšího mluvčího revizionismu.

V letech 1896—1898 uveřejnil Bernstein v teoretickém orgánu německé sociální demokracie *Die Neue Zeit* sérii článků pod společným názvem *Problémy socialismu*, v nichž otevřeně revidoval filozofické, ekonomické a politické základy revolučního marxismu. „Popíral možnost zdůvodnit socialismus vědecky a dokázat jeho nutnost a nevyhnutelnost z hlediska materialistického pojetí dějin; popíral, že vzrůstá bída a proletarizace a že se zostrují kapitalistické rozpory; sám pojem ‚konečný cíl‘ prohlašoval za neudržitelný a rozhodně zavrhoval myšlenku diktatury proletariátu; popíral zásadní protiklad mezi liberalismem a socialismem; odmítal *teorii třídního boje*...“ (V. I. Lenin, *Sebrané spisy* 6, Praha 1981, s. 25). Svou revizi marxismu bernsteinovci chtěli dosáhnout toho, aby se sociální demokracie ze strany sociální revoluce změnila ve stranu sociálních reforem.

Levé křídlo německé sociální demokracie zahájilo na stránkách svých listů proti Bernsteinovi boj. Na obranu bernsteinismu vystoupilo pravé, oportunistické křídlo. Ústřední výbor strany zaujal vůči bernsteinovcům smířlivěcký postoj a nekladl jim odpor. V červenci 1898 zahájil v časopise *Die Neue Zeit* polemiku proti Bernsteinovi a revizionismu G. V. Plechanov článkem *Bernstein a materialismus*.

V roce 1899 vyšly Bernsteinovy články knižně pod názvem *Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie].

Na stuttgartském (v říjnu 1898), hannoverském (v říjnu 1899) a lübeckém (v září 1901) sjezdu německé sociálně demokratické strany byl bernsteinismus odsouzen, avšak strana se od Bernsteina nedistancovala, protože většina předáků k němu zaujímala smířlivěcký postoj. Bernsteinovci nadále otevřeně propagovali revizionistické názory v časopise *Sozialistische Monatshefte* i ve stranických organizacích.

Bernsteinismus podpořili oportunisté v ostatních stranách II. internacionály. V Rusku podporovali Bernsteinovy teorie legální

marxisté a ekonomisté. Carská cenzura povolila tři ruská vydání Bernsteinovy knihy a Zubatov ji doporučoval k četbě dělníkům.

Jedině bolševická strana v čele s Leninem bojovala energicky a důsledně proti bernsteinismu a jeho stoupencům. Lenin vystoupil proti bernsteinovcům už v roce 1899 v Protestu ruských sociálních demokratů a v článku Náš program (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 175—188 a 194—198); důkladné kritice byl bernsteinismus podroben v Leninově knize Co dělat? (Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203) a v jeho člancích Marxismus a revizionismus (Spisy 15, Praha 1957, s. 25—36) a Neshody v evropském dělnickém hnutí (Spisy 16, Praha 1958, s. 356—363) aj. — 231

⁶⁹ *Russkije vědomosti* — list, který tlumočil názory umírněně liberální inteligence. Vycházel v Moskvě od roku 1863. V 80.—90. letech do něj přispívali demokratičtí spisovatelé V. G. Korolenko, M. J. Saltykov-Ščedrin, G. I. Uspenskij aj. Byla v něm uveřejňována díla liberálních narodníků. Od roku 1905 se tento list stal orgánem pravého křídla kadetské strany. Lenin konstatoval, že *Russkije vědomosti* svérázně spojovaly „pravíkové kadetství s příchutí narodnictví“ (Spisy 19, Praha 1959, s. 127). V roce 1918 byly *Russkije vědomosti* zároveň s ostatními kontrarevolučními listy zastaveny. — 231

⁷⁰ *Proudhonismus* — nevědecký, protimarxistický směr maloburžoazního socialismu, nazvaný podle jeho ideologa, francouzského anarchisty P. J. Proudhona. Proudhon kritizoval velkokapitalistické vlastnictví z maloburžoazních pozic a chtěl zachovat drobné soukromé vlastnictví. Navrhoval, aby se založila „lidová“ a „směnná“ banka, s jejichž pomocí by si dělníci mohli opatřit vlastní výrobní prostředky, stát se řemeslníky a zajistit si „spravedlivý“ odbyt svých výrobků. Proudhon nechápal historickou úlohu proletariátu, odmítal třídní boj, proletářskou revoluci a diktaturu proletariátu. Jako anarchista odmítal nutnost státu. Marx a Engels důsledně bojovali proti Proudhonovým pokusům vnutit své názory I. internacionále. Proudhonismus byl podroben zdrcující kritice v Marxově díle Bída filozofie. Energický boj, který Marx, Engels a jejich stoupenci vedli proti proudhonismu v I. internacionále, skončil naprostým vítězstvím marxismu.

Lenin označoval proudhonismus za „tupost měšťáka a šosáka“, který není s to pochopit stanovisko dělnické třídy. Proudhonových názorů v hojně míře využívali buržoazní „teoretikové“ při propagování třídní spolupráce. — 233

⁷¹ Jde o článek B. Engelse Rolnická otázka ve Francii a v Němeci-

ku^[206], v němž bylo kritizováno usnesení nantského kongresu francouzské Dělnické strany v září 1894 O agrárním programu strany (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 539—562). — 234

⁷² Tento článek je odpovědí na stať P. P. Maslova (X) O agrárním programu^[86], k němuž byl připojen jeho návrh agrárního programu. V této stati Maslov kritizoval agrární část návrhu programu SDDSR vypracovaného redakcí Jiskry. Leninův článek spolu se statí a Maslovovým návrhem vydala jako brožuru Zahraniční liga ruské revoluční sociální demokracie před II. sjezdem SDDSR. Brožura byla rozdána delegátům sjezdu jako referát o agrární části programu. — 236

⁷³ Jde o dopis, jehož autor zůstal neznám (podpis je nečitelný) a jenž je psán jako odpověď na Leninův dotaz. Lenin použil údajů, které mu autor dopisu sdělil, a přímo na dopise si dělal výpočty, které v uvedeném článku použil. Vypočítal si rovněž podle skupin gubernií průměrné procento rolníků povinných robotou. Na čisté stránce dopisu si dělal propočty a grafy k analýze třídních skupin na vesnici (viz Leninskij sbornik XIX, s. 350—355 a tento svazek, s. 393—394). — 239

⁷⁴ *Otčestvennyje zapiski* — časopis pro literaturu a politiku, začal vycházet v Petrohradě v roce 1820. Od r. 1839 to byl nejpokrokovější časopis své doby. Spolupracoval s ním V. G. Bělinskij, A. I. Gercen, T. N. Granovskij, N. P. Ogarjov aj. Když v roce 1846 odešel z redakce Bělinskij, začal časopis upadat. V roce 1868, kdy jej převzal N. A. Někrasov a M. J. Saltykov-Ščedrin, nastalo období nového rozkvětu. Tehdy časopis kolem sebe shromáždil revolučně demokratickou inteligenci. Po smrti Někrasova v roce 1877 získali v časopise převahu narodnici.

Otčestvennyje zapiski byly neustále pronásledovány cenzurou a v dubnu 1884 je carská vláda zastavila. — 249

⁷⁵ *Polská socialistická strana* (PSS), (Polska Partia Socjalistyczna) — reformistická nacionalistická strana, založená v roce 1892. PSS vystupovala pod heslem boje za nezávislost Polska a pod vedením Piłsudského a jeho stoupců prováděla separatistickou, nacionalistickou propagandu mezi polským dělnictvem, které se snažila odvést od společného boje s ruskými dělníky proti samoděržaví a kapitalismu.

Po celou dobu trvání PSS vznikaly v jejích řadách pod tlakem

prostých dělníků levicové skupiny. Některé z nich se později přimkly k revolučnímu křídlu polského dělnického hnutí.

V roce 1906 se Polská socialistická strana rozštěpila na PSS-levici a na pravicovou, šovinistickou PSS-revoluční frakci.

PSS-levice pod vlivem SDDSR(b) a Sociální demokracie Království Polského a Litvy (SDKPaL) přecházela postupně na důsledně revoluční pozice. Za první světové války se většina členů PSS-levice hlásila k internacionalismu a v prosinci 1918 se sloučila se SDKPaL. Sloučené strany vytvořily Komunistickou dělnickou stranu Polska (od roku 1925 se nazývala Komunistická strana Polska).

Pravicová PSS pokračovala za první světové války ve svém nacionálšovinismu. Na území Haliče zformovala polské legie, které potom bojovaly na straně rakousko-německého imperialismu. Po vzniku polského buržoazního státu se pravicová PSS spojila v roce 1919 s organizacemi PSS působícími na území Polska, jež bylo předtím obsazeno Německem a Rakouskem, a přijala opět název Polská socialistická strana. Získala rozhodující vliv ve vládě a zasadila se o to, aby moc přešla do rukou polské buržoazie. Prováděla pak soustavně protikomunistickou propagandu a podporovala agresivní politiku proti sovětskému státu, politiku anexe a utlačování západní Ukrajiny a západního Běloruska. Jednotlivé skupiny PSS, které s touto politikou nesouhlasily, vstupovaly do Komunistické strany Polska.

Po fašistickém převratu Pilsudského v květnu 1926 se PSS formálně octla v parlamentní opozici. Ve skutečnosti však nikdy aktivně proti fašistickému režimu nebojovala a dál pokračovala ve své protikomunistické a protisovětské propagandě. Levicové síly v PSS v té době spolupracovaly s polskými komunisty a v četných kampaních podporovaly taktiku jednotné fronty.

Za druhé světové války se PSS znovu rozštěpila. Její pravicová, šovinistická část přijala název Wolność, Równość, Niepodległość-WRN (Svoboda — Rovnost — Nezávislost) a vstoupila do reakční polské emigrantské vlády v Londýně. Druhá, levicová část PSS, která přijala název Polští socialisté a později Dělnická strana polských socialistů, se pod vlivem Polské dělnické strany, založené v roce 1942, zapojila do národní fronty boje proti hitlerovským okupantům, bojovala za osvobození Polska od fašistické poroby a usilovala o navázání přátelských styků s SSSR. V roce 1944, po osvobození východní části Polska od německých okupantů a po vytvoření Polského výboru národního osvobození, přijala Dělnická strana polských socialistů opět název Polská socialistická strana a spolu s Polskou dělnickou stranou se účastnila budování lidové

demokratického Polska. V prosinci 1948 se obě strany sloučily a vytvořily Polskou sjednocenou dělnickou stranu. — 252

⁷⁶ *Przedswit* — politický časopis, který začala vydávat v roce 1881 skupina polských socialistů. V roce 1884 se stal orgánem první polské dělnické strany Proletariat. Od roku 1892 byl časopis v rukou pravicových socialistů a nacionalistů, i když se v něm čas od času objevovaly také marxistické články. V letech 1893—1899 vycházel jako orgán Zahraničního svazu polských socialistů (zahraniční organizace PSS) a v letech 1900—1905 byl teoretickým a diskusním orgánem PSS. V roce 1907 bylo vydávání časopisu obnoveno. Vycházel až do roku 1920, s přestávkami v roce 1915 a 1917. Od roku 1907 byl orgánem pravicové PSS (tzv. PSS-revoluční frakce) a v letech 1918—1920 orgánem PSS. Od roku 1881 do roku 1901 vycházel zprvu v zahraničí a později v Polsku (Krakov, Varšava, Lvov). — 252

⁷⁷ *Die Neue Zeit* — teoretický časopis Sociálně demokratické strany Německa. Vycházel ve Stuttgartu v letech 1883—1923. Do října 1917 jej redigoval Karl Kautsky, později Heinrich Cunow. Byla v něm poprvé uveřejněna některá Marxova a Engelsova díla. Engels soustavně pomáhal redakci časopisu svými radami a často ji kritizoval za to, že ustupuje z marxistických pozic. S časopisem spolupracovali významní činitelé německého i mezinárodního dělnického hnutí z konce 19. a z počátku 20. století: A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburgová, F. Mehring, C. Zetkinová, G. V. Plechanov, P. Lafargue a další. Od druhé poloviny 90. let, po Engelsově smrti, začal časopis soustavně otiskovat revizionistické články včetně série Bernsteinových článků *Problémy socialismu*, kterým revizionisté zahájili kampaň proti marxismu. Za první světové války časopis zaujímal centristické stanovisko a tím fakticky podporoval sociálšovinisty. — 255

⁷⁸ *Neue Rheinische Zeitung* — list vycházel za Marxovy redakce v Kolíně nad Rýnem jako deník od 1. června 1848 do 19. května 1849. Členy redakce byli B. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolff, E. Dronke, F. Freiligrath a H. Bürgers.

Jako bojový orgán proletářského křídla německé demokracie hrál list významnou výchovnou úlohu v lidových masách, jež burcoval do boje proti kontrarevoluci. Úvodníky, které formulovaly stanovisko listu k nejdůležitějším otázkám německé a evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Svým energickým a nesmiřitelným postojem, bojovým inter-

nacionalismem, ostrými politickými články, pranýřujícími pruskou vládu i místní kolínské úřady, list vyvolal proti sobě hned od prvních dnů své existence štvavou kampaň feudálně monarchistického a liberálně buržoazního tisku i pronásledování ze strany vlády, zejména po kontrarevolučním převratu v Prusku. Avšak přes všechna pronásledování a šikanování list statečně hájil zájmy revoluční demokracie a proletariátu. V květnu 1849 za všeobecného nástupu kontrarevoluce využila pruská vláda skutečnosti, že Marxovi bylo odepráno pruské státní občanství, a vydala příkaz k jeho vypovězení z Pruska. Marxovo vyhoštění a pronásledování ostatních členů redakce vedlo k tomu, že list přestal vycházet. Poslední, 301. číslo vyšlo 19. května 1849 a bylo vytištěno rudou barvou. V článku na rozloučenou, adresovaném dělníkům, redaktoři prohlásili, že „jejich posledním slovem vždy a všude bude osvobození dělnické třídy“. — 255

⁷⁹ *Frankfurtský parlament* — celoněmecké národní shromáždění, které bylo svoláno po březnové revoluci 1848 v Německu a zahájilo svá zasedání 18. května téhož roku ve Frankfurtu nad Mohanem. Hlavním úkolem tohoto parlamentu bylo odstranit politickou roztržičnost a vypracovat celoněmeckou ústavu. Pro zbabělost a váhavost liberální většiny a pro nerozhodnost a nedůslednost levého křídla se však parlament neodvážil uchopit svrchovanou moc v zemi a nedokázal zaujmout nekompromisní stanovisko v základních otázkách německé revoluce 1848—1849. Neudělal nic pro zlepšení životních podmínek dělníků a rolníků, neposkytl pomoc národně osvobozenkému hnutí v Polsku a v Čechách a nedistancoval se od rakouské a pruské politiky útlaku porobených národů. Shromáždění se neodhodlalo zmobilizovat síly lidu na odpor nastupující kontrarevoluci a na obranu říšské ústavy, kterou vypracovalo v březnu 1849.

Zanedlouho rakouská a potom i pruská vláda odvolaly své poslance a hned po nich opustili frankfurtský parlament i liberální poslanci jiných německých států. Poslanci levého, maloburžoazního křídla, kteří v parlamentě setrvali, přenesli jeho sídlo do Stuttgartu. V červnu 1849 parlament rozehnala vojska württemberské vlády. — 255

⁸⁰ K. Marx - B. Engels, *Spisy* 5, Praha 1959, s. 389, 363. — 256

⁸¹ Z návrhů rezolucí II. sjezdu SDDSR otištěných v tomto svazku předložil Lenin sjezdu pouze jeden: o postoji ke studující mládeži. — 263

⁸² Na V. mezinárodním socialistickém kongresu II. internacionály v Paříži, konaném ve dnech 23.—27. září (podle nového kalendáře) 1900, zvolila ruská delegace zástupcem SDDSR v mezinárodním socialistickém byru G. V. Plechanova a B. N. Kričevského. — 268

⁸³ Tento návrh napsal Lenin před sjezdem. V Archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen druhý návrh téže rezoluce s nepatrnými textovými odchylkami, napsaný Leninem zřejmě během 37. zasedání sjezdu 10. (23.) srpna, kde se jednalo o vztahu ke studující mládeži. Kromě Lenina ho podepsalo ještě dalších deset delegátů sjezdu. S výjimkou druhého bodu sjezd tento návrh schválil. Lenin na sjezdu promluvil na obhajobu svého návrhu (viz tento svazek, s. 329). — 272

⁸⁴ Dochovaly se dvě varianty návrhu stanov strany, které Lenin napsal v souvislosti s přípravami II. sjezdu SDDSR. První variantu vypracoval téměř dva měsíce před sjezdem, když se seznámil s Martovovým návrhem (viz Leninskij sborník VI, s. 42—47).

Tato pozdější varianta stanov, s níž byli seznámeni před zahájením sjezdu členové redakce Jiskry a poté i delegáti sjezdu, byla poprvé uveřejněna v roce 1904 v přílohách k ženevskému vydání protokolu sjezdu pod názvem Návrh stanov SDDSR předložený sjezdu Leninem. V práci Krok vpřed, dva kroky vzad Lenin poznamenal, že se protokolová komise dopustila omylu, když pod tímto názvem otiskla variantu stanov, s níž byli předběžně seznámeni delegáti sjezdu, a ne návrh, který byl na sjezdu předložen (viz Spisy 7, Praha 1953, s. 246).

Definitivní text návrhu stanov, který Lenin předložil sjezdové komisi pro stanovy, se nedochoval. Na základě sjezdových jednání můžeme konstatovat, že se od druhé varianty lišil za prvé definicí rady strany nikoli jako rozhodčího, ale nejvyššího orgánu strany, za druhé tím, že obsahoval požadavek jednomyslnosti při kooptaci do ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu a také požadavek vzájemné kontroly ze strany ústředního výboru i ústředního tiskového orgánu při kooptaci do těchto ústředních orgánů. — 275

⁸⁵ II. sjezd SDDSR zasedal tajně ve dnech 17. (30.) července—10. (23.) srpna 1903. Prvních 13 zasedání se konalo v Bruselu. Potom však zasáhla policie a sjezd byl přeložen do Londýna.

Sjezd připravila Jiskra, která pod Leninovým vedením vykonala obrovskou práci pro sjednocení ruských sociálních demokratů v duchu zásad revolučního marxismu. Redakce Jiskry vypracovala a předložila sjezdu k projednání návrh programu strany (byl uveřejněn 1. června 1902 v 21. čísle Jiskry). Řadu dokumentů

napsal pro sjezd Lenin: návrh stanov SDDSR, několik návrhů rezolucí a osnovu referátu o činnosti Jiskry. Lenin také pečlivě vypracoval program sjezdu a jednací řád. S návrhem stanov a programu sjezdu byli předběžně seznámeni členové redakce Jiskry a později i sjezdoví delegáti.

Na sjezdu bylo přítomno 43 delegátů s rozhodujícím hlasem, kteří zastupovali 26 organizací (skupinu Osvobození práce, organizaci Jiskry, zahraniční a ústřední výbor Bundu, Zahraniční ligu ruské revoluční sociální demokracie, Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí a 20 ruských sociálně demokratických výborů a svazů). Protože někteří delegáti měli po dvou hlasech, bylo na sjezdu celkem 51 rozhodujících hlasů. Složení sjezdu bylo nestejnorodé. Kromě stoupců Jiskry se ho zúčastnili její odpůrci a rovněž nestálé, kolísavé živly.

Na programu sjezdu bylo 20 otázek: 1. Ustavení sjezdu. Volba byra. Stanovení jednacího řádu a programu. Zpráva organizačního výboru a volba komise pro kontrolu složení sjezdu. 2. Postavení Bundu v SDDSR. 3. Program strany. 4. Ústřední tiskový orgán strany. 5. Zprávy delegátů. 6. Organizace strany. 7. Oblastní a národní organizace. 8. Samostatné skupiny strany. 9. Národnostní otázka. 10. Hospodářský boj a odborové hnutí. 11. Oslavy Prvního máje. 12. Mezinárodní socialistický kongres v Amsterdamu v roce 1904. 13. Demonstrace a povstání. 14. Teror. 15. Otázky vnitrostranické činnosti: a) propaganda, b) agitace, c) stranická literatura, d) práce mezi rolnictvem, e) práce mezi vojáky, f) práce mezi studentstvem, g) práce mezi příslušníky náboženských sekt. 16. Vztah SDDSR k socialistům-revolucionářům. 17. Vztah SDDSR k ruským liberálním proudům. 18. Volba ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu strany. 19. Volba rady strany. 20. Informování o usneseních a protokolu sjezdu a způsob, jak se ujmou svých funkcí zvolení funkcionáři a instituce.

Lenin přednesl na sjezdu referát o stanovách strany a v diskusi promluvil k většině projednávaných otázek.

Nejdůležitějšími úkoly sjezdu bylo schválení programu a stanov strany a volba vedoucích orgánů strany. Lenin a jeho stoupenci zahájili na sjezdu energický boj proti oportunistům.

V diskusi oportunisté zuřivě napadli návrh programu strany, který vypracovala redakce Jiskry, zejména tezi o vedoucí úloze strany v dělnickém hnutí, o nutnosti nastolení diktatury proletariátu a agrární část programu. Odvolávali se na programy západoevropských sociálně demokratických stran, v nichž teze o diktatuře proletariátu obsažena nebyla, a neustále proti ní přímo či nepřímo útočili. Proti diktatuře proletariátu vystoupil Trockij, který opor-

tunisticky dokazoval, že diktaturu proletariátu je možné nastolit teprve tehdy, až se strana naprosto ztotožní s dělnickou třídou a proletariát bude tvořit většinu národa. Sjezd odrazil pokusy oportunistů vnést změny do jiskrovského návrhu programu v duchu programů západoevropských sociálně demokratických stran a jednomyslně (při jedné abstenci) schválil program strany, v němž byly zformulovány jak nejbližší úkoly proletariátu v nadcházející buržoazně demokratické revoluci (minimální program), tak i úkoly počítající s vítězstvím socialistické revoluce a s nastolením diktatury proletariátu (maximální program). Schválení revolučního, marxistického programu strany bylo významným vítězstvím leninského směru.

Při projednávání stanov strany se rozpoutal boj o organizační zásady výstavby strany. Lenin a jeho stoupenci usilovali o vytvoření bojové revoluční strany dělnické třídy a považovali za nezbytné, aby sjezd schválil takové stanovy, které by ztížily vstup do strany všem nestálým a kolísavým živlům. Proto bylo v Leninově formulaci prvního článku stanov členství ve straně vázáno nejen na uznání programu a hmotnou podporu strany, ale i na osobní účast v jedné ze stranických organizací. Martov předložil sjezdu svou formulaci prvního článku, která vázala členství ve straně kromě uznání programu a hmotné podpory strany jen na pravidelnou osobní pomoc straně pod vedením některé její organizace. Martovovu formulaci, která usnadňovala vstup do strany všem nepevným živlům, podporovali na sjezdu nejen protijiskrovci a bláto (střed), ale i „měkčí“ (nepevní) jiskrovci, takže ji sjezd nepatrnou většinou hlasů schválil. V podstatě však sjezd schválil stanovy v tom znění, jak je vypracoval Lenin.

Na sjezdu došlo k rozkolu mezi důslednými stoupenci jiskrovského směru (leninovci) a „měkkými“ jiskrovci (martovovci). Původní seskupení hlasů na sjezdu vypadalo takto: 33 hlasů jiskrovci, 10 hlasů bláto (střed) a 8 protijiskrovci (3 rabočedělovci a 5 bundovci). Dne 5. (18.) srpna odešlo ze sjezdu 7 protijiskrovců (dva rabočedělovci a pět bundovců, kteří nesouhlasili se sjezdovými usneseními). V průběhu sjezdu se vytvořila oportunistická menšina 7 jiskrovců, kteří se před volbou ústředních orgánů odstěpili od důsledných jiskrovců. Martovovi stoupenci, podporovaní protijiskrovci a blátem, tvořili menšinu sjezdu v počtu 20 hlasů (9 hlasů Martovových stoupenců, 10 bláto a 1 protijiskrovec) proti 24 hlasům důsledných jiskrovců, semknutých kolem Lenina. Stoupenci leninského zaměření získali většinu hlasů při volbách do ústředních stranických orgánů a začali si říkat bolševici, zatímco oportunisté, kteří získali menšinu, byli nazýváni menševiky.

Sjezd měl obrovský význam pro rozvoj dělnického hnutí v Rusku. Skoncoval s přištipkařením a kroužkařením v sociálně demokratickém hnutí a položil základy k vytvoření marxistické revoluční strany v Rusku — bolševické strany. Lenin napsal: „Bolševismus jako směr politického myšlení a jako politická strana existuje od roku 1903 (Spisy 31, Praha 1955, s. 18). II. sjezd SDDSR založil proletářskou stranu nového typu, jež se stala vzorem pro revoluční marxisty všech zemí, a stal se historickým mezníkem v mezinárodním dělnickém hnutí. — 279

- ⁸⁶ První diskusní příspěvek byl odpovědí na otázku M. I. Libera: „Co máme chápat pod bodem ‚národnostní otázka‘? Proč je vyčleněna z bodu ‚návrh programu‘? Jak máme rozumět tomu, že národnostní otázka je otázka taktická? Proč není tato otázka zařazena mezi otázky klíčové?“

Druhý diskusní příspěvek je odpovědí na druhou Liberovu otázku: „Jak máme rozumět bodu ‚národní organizace‘? Tato otázka je formulována jakoby nezávisle na otázce o postavení Bundu ve straně“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 17, 18).

První bod seznamu otázek, které měly být projednávány na sjezdu a o němž se Lenin zmiňuje (O postavení Bundu v SDDSR), se v programu schváleném sjezdem dostal na druhé místo a bod šestý (Oblastní a národní organizace) na sedmé. — 281

- ⁸⁷ Program II. sjezdu SDDSR^[136] nastínil Lenin původně v dopise členu organizačního výboru pro svolání sjezdu J. J. Levinovi, napsaném nejdříve 28. listopadu (11. prosince) 1902 (viz Spisy 34, Praha 1957, s. 114—116). Později zpracoval Lenin program sjezdu podrobněji a napsal k němu komentář (viz tento svazek, s. 411 až 415). Organizační výbor schválil program jednání vypracovaný Leninem a s nepatrnými změnami jej přijal i sjezd. V programu schváleném sjezdem byla zachována posloupnost probíraných otázek, jak ji navrhoval Lenin. — 282

- ⁸⁸ Projednávání postupu organizačního výboru na sjezdu bylo vyvoláno těmito okolnostmi: Organizační výbor ještě před začátkem sjezdu odmítl požadavek skupiny Borba, aby se její zástupci mohli sjezdu zúčastnit. Na zasedání mandátové komise 17. (30.) července, jíž došla stížnost skupiny Borba na nesprávný postup organizačního výboru, bylo k této záležitosti vyslechnuto sdělení členů organizačního výboru J. M. Alexandrovové (Štejnové) a P. A. Krasikova (Pavloviče). Mandátová komise shledala, že

rozhodnutí organizačního výboru bylo správné. Na zasedání sjezdu 18. (31.) července si člen organizačního výboru J. J. Levin (Jegorov), který na sjezd přijel opožděně, vyžádal při jednání o účasti Borby přestávku, aby mohl tuto otázku projednat s členy organizačního výboru. Na poradě organizačního výboru konané během přestávky hlasovala většina pro to, aby byl na sjezdu přednesen návrh pozvat na sjezd s poradním hlasem zástupce skupiny Borba D. B. Rjazanova. Proti tomuto návrhu hlasoval jiskrovec Krasikov, který na zasedání sjezdu protestoval proti postupu organizačního výboru. Levin Krasikova obvinil, že porušuje stranickou disciplínu, když se staví proti většině organizačního výboru.

Sjezd návrh organizačního výboru zamítl a přijal tyto rezoluce:

„Sjezd vyzývá všechny soudruhy, aby jednotlivé návrhy předkládali byru sjezdu, a zároveň pokládá incident vyvolaný prohlášeními soudruhů Pavloviče a Jegorova za uzavřený.“

„Volbou komise, jejímž posláním je stanovit složení sjezdu, pozbyl organizační výbor jakožto kolegium právo působit na složení sjezdu a jeho činnost jakožto kolegia se v tomto bodě považuje za skončenou“ (KSSS v rezolucích a usneseníh sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 45). — 28f

⁸⁹ Je míněn 7. bod návrhu statutu sjezdu vypracovaného organizačním výborem: „Delegáti nesmějí být ve své plné moci omezováni imperativními mandáty. Ve výkonu své plné moci jsou naprosto svobodní a nezávislí“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 706). — 28f

⁹⁰ O účasti zástupců Sociální demokracie Království Polského a Litvy se na II. sjezdu SDDSR poprvé hovořilo z podnětu redakce Jiskry v dopise organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR adresovaném zahraničnímu výboru SDKPaL. V tomto dopise ze 7. února 1903 organizační výbor sděloval, že se rozhodl pozvat na sjezd jen ty organizace, které se považují za součást celoruské strany, a navrhol polským sociálním demokratům, aby — pokud chtějí být plnoprávními členy sjezdu — poslali do Jiskry prohlášení, že se považují za součást SDDSR. Toto prohlášení však zasláno nebylo.

Podmínky pro sloučení polské sociální demokracie se SDDSR projednával IV. sjezd SDKPaL, který se konal ve dnech 11.—16. (24.—29.) července 1903. Na sjezdu byla formulována celá řada podmínek pro případné sloučení, mimo jiné: naprostá samostatnost polské sociální demokracie ve všech vnitřních záležitostech, svolávání vlastních sjezdů, ustavování výborů a vydávání literatury,

zachování původního názvu strany v novém názvu, připojení jiných polských sociálně demokratických organizací ke straně jedině v souvislosti s připojením k SDKPaL. Jako jednu z podmínek sloučení vznesl IV. sjezd požadavek, aby bod programu SDDSR o právu národů na sebeurčení byl formulován jinak.

Toto usnesení nebylo delegátům při zahájení II. sjezdu SDDSR známo. Mandátová komise ve své zprávě seznámila sjezd 18. (31.) července s obsahem dopisu[?] polského sociálního demokrata A. Warského (A. S. Warszawského), který měla k dispozici, z něhož však nebylo jasné, jaké stanovisko k SDDSR chce polská sociální demokracie zaujmout. Komise se usnesla pozvat polské sociální demokraty na sjezd s poradním hlasem. 22. července (4. srpna) přijeli na sjezd zástupci polské sociální demokracie A. Warski a J. S. Hanecki. Warski přečetl usnesení IV. sjezdu SDKPaL o podmínkách sloučení SDKPaL s SDDSR. K projednání těchto podmínek byla zvolena zvláštní komise.

Bod návrhu programu o právu národů na sebeurčení v souvislosti s pojetím polských sociálních demokratů projednávala programová komise. Zasedání této komise nebyla protokolována, ale z dochovaného Leninova zápisu o třetím zasedání komise (viz tento svazek, s. 438–439) je vidět, že polští sociální demokraté měli proti bodu o právu národů na sebeurčení námítky a navrhovali zařadit do programu požadavek, aby byly vytvořeny instituce, které by zajišťovaly všem národům ve státě naprosto svobodný kulturní vývoj. Polští marxisté, jak později Lenin zdůraznil, „*místo* sebeurčení ne navrhovali v podstatě nic jiného než synonymum pověstné „kulturně národnostní autonomie““. (Spisy 20, Praha 1959, s. 452.) Komise návrhy polských sociálních demokratů zamítla. Když se polští sociální demokraté přesvědčili, že své návrhy na sjezdu neprosadí, odešli ze sjezdu a odevzdali prohlášení, v němž vyložili své stanovisko. Toto prohlášení bylo na sjezdu přečteno 29. července (11. srpna). Dne 6. (19.) srpna v souvislosti se zprávou komise zkoumající podmínky pro sloučení SDKPaL s SDDSR, již předložili polští sociální demokraté, schválil sjezd rezoluci, v níž vyslovil politování nad odchodem polských sociálních demokratů ze sjezdu, kvůli němuž nebylo možné uzavřít jednání o připojení SDKPaL k SDDSR, a pověřil ÚV, aby v započatém jednání pokračoval. — 285

⁹¹ Jde o jiskrovskou většinu sjezdu, která až do rozkolu mezi jiskrovci vystupovala koordinovaně. — 286

⁹² Jde o stanovы Bundu^[146], předložené bundovci sjezdu 19. července (1. srpna) na jeho 4. zasedání v souvislosti s jednáním o postavení

Bundu ve straně. Sjezd odmítl návrh delegátů Bundu, aby předložené stanovky byly okamžitě bod po bodu posouzeny ještě před schválením stanov strany, a odsoudil pokus Bundu dosáhnout federativního uspořádání vztahů se SDDSR. K projednávání stanov Bundu se sjezd vrátil 5. (18.) srpna na 27. zasedání (viz pozn. č. 130). — 286

⁹³ Jde o odborové organizace anglických horníků dvou hrabství — Northumberlandu a Durhamu, které se domohly v 80. letech 19. století dohodou se zaměstnavateli sedmihodinové pracovní doby pro kvalifikované dělníky pracující pod zemí a pak řadu let vystupovaly proti uzákonění osmihodinové pracovní doby pro všechny anglické dělníky. — 288

⁹⁴ Tento projev přednesl Lenin na 9. zasedání sjezdu při projednávání všeobecné části návrhu programu strany, vypracovaného redakcí Jiskry^[144]. Po projednání všeobecné části byl návrh programu odevzdán k předběžnému zredigování komisi zvolené na 8. zasedání sjezdu 21. července (3. srpna) ve složení: G. V. Plechanov, V. I. Lenin, P. B. Axelrod, A. N. Potresov (Starověr), A. S. Martynov, I. L. Ajzenštadt (Judin) a J. J. Levin (Jegorov). Všeobecná část a konkrétní požadavky programu, jejichž formulace schválila programová komise, se projednávaly později, 29. července—1. srpna (11.—14. srpna) na 15.—21. zasedání sjezdu. — 289

⁹⁵ Ve sjezdovém protokolu^[16] není toto místo z Liberova projevu, na něž se Lenin odvolává, zaznamenáno. Liber se ve svém příspěvku vyslovil proti tomu, aby byl do programu zařazen tento odstavec jiskrovského návrhu programu: „Strana dělnické třídy, sociální demokracie, volá do svých řad všechny vrstvy pracujícího a vykořisťovaného obyvatelstva, pokud přecházejí na stanovisko proletariátu.“ Je možné, že se v tomto příspěvku Liber odvolával na Leninův článek Vnitropolitický přehled, v němž Lenin komentoval opoziční projevy dvou maršálků šlechty a vyzýval sociální demokraty „zaměřit svou agitační a organizační činnost na všechny třídy obyvatelstva“ (viz Sebrané spisy 5, Praha 1980, s. 353) — 289

⁹⁶ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 8, Praha 1960, s. 230. — 289

⁹⁷ Jsou míněna slova K. Marxe z jeho díla Občanská válka ve Francii: „Komuna měla úplně pravdu, když říkala rolníkům, že její vítězství je jejich jedinou nadějí.“ (K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 379.) — 289

- ⁹⁸ Lenin má na mysli tezi vědeckého socialismu, kterou propracoval v knize *Co dělat?* a podle níž socialistické uvědomění a socialistická ideologie nemohou vzniknout v dělnické třídě živelně, ale vnášejí je tam zvenčí teoretikové socialismu a revoluční marxistická strana. Leninovu formulaci živelnosti a uvědomělosti v dělnickém hnutí napadli na sjezdu rabočedělovci Martynov a Akimov. — 289
- ⁹⁹ Podle Leninova záznamu v jeho Deníku zasedání II. sjezdu SDDSR (viz tento svazek, s. 425) použil termínu „Erfüllungstheorie“ (teorie naplnění) ve svém projevu na 19. sjezdovém zasedání Akimov (v protokolárním záznamu Akimovova projevu není toto místo zachyceno) a mínil tím oportunistickou tezi, že proletariát v průběhu vývoje kapitalismu „jak roste živelné dělnické hnutí, automaticky dospívá k socialistickému uvědomění, „naplňuje se socialismem“. — 290
- ¹⁰⁰ Jde o oportunistickou, reformistickou ideu eventuálního postupného „vytlačování“ kapitalismu socialismem, tj. o postupné zmírňování třídních protikladů za kapitalismu bojem za zvyšování dělnických mezd, uzavíráním kolektivních smluv s kapitalisty, zřizováním spotřebních družstev, zvyšováním počtu vlastníků atd. — 290
- ¹⁰¹ Lenin má na mysli knihu D. B. Rjazanova *Materiály k vypracování stranického programu. Sešit II. Návrh programu Jiskry a úkoly ruských sociálních demokratů*^[88], věnovanou kritice jiskrovského návrhu programu. Rjazanov podrobně rozebral používání spojky *a* ve větě „krize a období průmyslové stagnace“ z jiskrovského návrhu programu. Rjazanovovu knihu kritizoval Plechanov v článku *Ortodoxní puntičkářství* (viz přílohy Jiskry v č. 41, 42 a 43 z 1. a 15. června a z 1. července 1903). — 290
- ¹⁰² Jde o pozměňovací návrh k odstavci všeobecné části návrhu programu, v němž se pravilo: „Avšak tou měrou, jak rostou a rozvíjejí se všechny tyto rozpory vlastní buržoazní společnosti, roste i nespokojenost pracujících a vykořisťovaných mas se stávajícím řádem, roste počet proletářů i jejich semknutost a zostřuje se jejich boj proti jejich vykořisťovatelům.“ Když programová komise projednávala tento odstavec (Lenin nebyl na zasedání přítomen), přidala za slovo „semknutost“ slovo „uvědomělost“.
- Sjezd tento pozměňovací návrh zamítl a odstavec byl většinou hlasů schválen v původním znění. — 293
- ¹⁰³ Jde o 1. článek obecně politických požadavků v návrhu programu strany, který v redakci programové komise zněl: „Vláda lidu, tj.

soustředění veškeré nejvyšší státní moci v rukou zákonodárného shromáždění, složeného ze zástupců lidu a tvořícího jeho sněmovnu“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 32). K. M. Tachtarjov (Strachov) navrhol nahradit slova „vláda lidu“ slovy „svrchovanost lidu“. Tachtarjovův pozměňovací návrh sjezd zamítl. — 294

¹⁰⁴ Jde o 3. článek obecně politických požadavků v návrhu programu, předložený programovou komisí, který obsahoval požadavek rozsáhlé místní a oblastní samosprávy. — 294

¹⁰⁵ Jde o 9. článek obecně politických požadavků v návrhu programu (tj. 8. článek jiskrovského návrhu), který říkal: „Poskytnout každému občanovi právo soudně stíhat kteréhokoli úředníka bez podání stížnosti jeho představenému.“ V. N. Krochmal (Fomin) navrhol za slovo „občanovi“ doplnit slova „jakož i cizinci“. Tento návrh sjezd zamítl. — 294

¹⁰⁶ Při projednávání 12. článku obecně politických požadavků v návrhu programu (tj. 9. článku jiskrovského návrhu), v němž se mluvilo o nahrazení pravidelné armády všeobecným ozbrojením lidu, navrhol Liber nahradit slova „všeobecné ozbrojení lidu“ slovem „milice“. Sjezd jeho návrh zamítl. — 295

¹⁰⁷ Tento návrh požadavků předložil Lenin na zasedání programové komise při opětovném projednávání formulace 7. článku obecně politických požadavků programu strany (6. článku jiskrovského návrhu).

V jiskrovském návrhu programu obsahoval tento článek požadavek odstranění stavů a požadavek úplné rovnoprávnosti všech občanů bez ohledu na pohlaví, náboženské vyznání a rasu. Při prvním projednávání v komisi byl konec článku pozměněn takto: „...náboženské vyznání, rasu, národnost a jazyk.“ V tomto znění byl předložen 16. zasedání sjezdu 30. července (12. srpna). Při jeho projednávání na sjezdu žádali bundovci, aby byl do programu strany zařazen zvláštní bod o „rovnoprávnosti jazyků“. Podařilo se jim získat část kolísavých jiskrovců. Při hlasování na sjezdu se hlasy rozdělily.

Lenin později psal: „Šlo o přijetí programu strany, o formulaci požadavku rovnosti a rovnoprávnosti jazyků... Bundovcům se zde podařilo zvíkat řady jiskrovců tím, že zčásti jim vnikli myšlenku, že Jiskra nechce ‚rovnoprávnost jazyků‘ — zatímco ve skutečnosti redakce Jiskry nechtěla jen tuto podle jejího mínění negramotnou, nesmyslnou a zbytečnou formulaci.“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 20.)

Formulace 7. článku byla znovu předložena programové komisi. Komise schválila Leninovy návrhy s nepatrnými redakčními změnami a předložila je svým jménem 21. zasedání sjezdu 1. (14.) srpna. První bod sjezd zamítl, druhý schválil s malými změnami (8. článek programu schváleného sjezdem), třetí byl přijat beze změny.

Článek 11, o němž se mluví v třetím bodě Leninových návrhů, byl v jiskrovském návrhu formulován takto: „Bezplatné a povinné všeobecné i odborné vzdělání pro všechny děti obojího pohlaví do 16 let. Chudým dětem poskytovat na účet státu stravování, ošacení a učební pomůcky.“ Programová komise tento článek nejprve schválila beze změny (čl. 14), avšak při jeho projednávání na 18. zasedání sjezdu 31. července (13. srpna) byl schválen ještě tento dodatek: „Vyučování v mateřském jazyce, podle požadavků obyvatelstva“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 198). Vzhledem k tomu, že byl schválen zvláštní bod o jazyce, nebyl již tento dodatek nutný. — 296

¹⁰⁸ Jde o 2. článek té části návrhu programu, která se týká ochrany dělníků. Obsahoval požadavek, aby byl uzákoněn jeden volný den v týdnu, takže by bylo možné odpočívat nejméně 36 hodin; to by se vztahovalo na námezdní dělníky obojího pohlaví ve všech odvětvích národního hospodářství. Ljadov prosazoval požadavek 42 hodinového nepřetržitého odpočinku. Liber měl připomínku, že v programu se nic neříká o dohledu nad malovýrobou. Ljadovův návrh sjezd schválil, Liberovu připomínku zamítl. — 297

¹⁰⁹ Jde o 12. článek té části návrhu programu, která se týká ochrany dělníků (tj. 11. článek jiskrovského návrhu). Obsahoval požadavek, aby byl zaveden „dohled orgánů místní samosprávy za účasti volených zástupců dělníků nad hygienickým stavem obytných místností, které podnikatelé přidělují dělníkům, jakož i nad vnitřním řádem v těchto zařízeních a nad podmínkami jejich pronájmu, aby podnikatelé nemohli zasahovat do soukromého a občanského života a činnosti námezdních dělníků“. Ljadov předložil k 12. článku tyto doplňovací návrhy: 1. zřídit agrární inspekci, která by měla dohled nad rolnickými hospodářstvími, v nichž pracují námezdní dělníci; 2. body 1.—13. části programu týkající se ochrany dělníků rozšířit na veškeré zemědělství, kde se námezdně pracuje; 3. považovat pachtýře, kteří si najímají půdu za polovinu výnosu nebo za odpracování na statkářské půdě, za námezdní dělníky podléhající dohledu agrární inspekce. První dva doplňovací návrhy sjezd zamítl, třetí Ljadov stáhl. — 297

- ¹¹⁰ Martynov v diskusi o agrární otázce uváděl, že body návrhu agrárního programu týkající se vrácení výkupného a odřezků rolníkům neplynou z úkolů, které má vyřešit strana proletariátu, ale že jejich smyslem je jen jakási „náprava historické nespravedlnosti“. — 298
- ¹¹¹ Tento pozměňovací návrh předložil Lenin při projednávání úvodní části návrhu agrárního programu, v níž se pravilo: „V zájmu odstranění pozůstatků nevolnictví, tak těžce doléhajících na rolníky, a v zájmu svobodného rozvoje třídního boje na vesnici bude se strana domáhat...“ Sjezd pozměňovací návrh schválil. — 302
- ¹¹² Jde o 1. článek návrhu agrárního programu, který obsahoval požadavek „zrušení výkupních a obročních plateb, jakož i všech povinností doléhajících v dnešní době na rolnictvo jako na poplatný stav“; Ljadov navrhoval doplnit: „a na ostatní vesnické obyvatelstvo jako na poplatníky.“ Sjezd tento pozměňovací návrh zamítl. — 303
- ¹¹³ Při projednávání 2. článku návrhu agrárního programu, v němž se mluvilo o nutnosti zrušit vzájemné ručení a všechny zákony omezující rolníka ve volném disponování vlastní půdou, položil Martynov otázku: „Jak se má rozumět slovům ‚vlastní půdou?‘“ Domníval se, že je možný dvojitý výklad tohoto bodu: „1. každý rolník má právo na výkup; v tom případě není zájem obcí nijak dotčen; 2. každý rolník má právo přivlastnit si půdu bez výkupu.“ Když Lenin tuto otázku vysvětlil, Martynov vystoupil znovu a prohlásil, že mu nejde o podrobnosti, ale o obecnou zásadu: kdo je vlastníkem půdy, obecina nebo rolník? „Jestliže obecina, pak jsme pro právo výkupu, neboť obecina považujeme za omezující faktor hospodářského vývoje. Jestliže rolník, pak není výkup nutný,“ řekl Martynov (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 235). — 303
- ¹¹⁴ Čtvrtý článek návrhu agrárního programu obsahoval požadavek „ustavit rolnické výbory: a) které by vesnickým obcím vrátily (vyvlastněním nebo v případě, že půda přecházela do jiných rukou, státním výkupem na úkor šlechtických velkostatků) ty pozemky, jež byly rolníkům odřezány při zrušení nevolnictví a jsou v rukou statkářů nástrojem k zotročování rolníků; b) které by odstranily zbytky nevolnických vztahů, jež se udržely na Urale, na Altaji, v Západním kraji a v jiných oblastech státu...“
N. N. Žordanija (Kostrov) navrhl k tomuto bodu dodatek: „aby předaly rolníkům na Kavkaze do vlastnictví ty pozemky, jichž užívají jako rolníci dočasně zavázání, chizani aj.“ (Vtoroj sjezd

RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 243.) Druhý návrh předložil B. M. Knunjanec (Rusov) a M. N. Ljadov, kteří se domnívali, že v programu je možné omezit se na obecnou tezi o nutnosti odstranit pozůstatky nevolnických vztahů ve všech krajích Ruska.

Pozměňovací návrh D. A. Topuridzeho (Karského), o němž se Lenin v diskusním příspěvku zmiňuje, není v protokolu sjezdu znamenán. Sjezd schválil dodatek, který navrhl Žordanija.

Chizani byli gruzínští rolníci, kteří se odedávna usazovali na statkářské půdě za zvláštních smluvních podmínek. Oficiálně nebyli pokládáni za nevolníky, měli osobní svobodu, ale zůstávali věčnými bezprávnými pachtýři. Rolnická reforma z roku 1861 se na chizany nevztahovala. Zůstávali i nadále naprosto závislí na statkářích, kteří jim ukládali stále více povinností a začali jim zabírat půdu, kterou chizani až dosud obdělávali. Chizanství bylo zrušeno po Říjnové revoluci 1917.

Dočasně zavázaní rolníci byli bývalí statkářští rolníci, kteří po zrušení nevolnictví v roce 1861 měli vůči statkáři za užívání pozemkového přídělu určité povinnosti (obrok nebo odpracovávání) až do vykoupení svého přídělu. Statkáři byli povinni převádět přídělý do vlastnictví za výkup teprve po vydání nařízení z roku 1881, které dnem 1. ledna 1883 zrušilo „stav zavázanosti“ rolníků vůči statkářům. — 304

- ¹¹⁵ V 5. článku návrhu agrárního programu se uvádělo, že soudy musejí získat právo snižovat neúměrně vysoké pachtovné a prohlašovat za neplatné smlouvy, které mají zotročující charakter. 16. článek návrhu programu o ochraně dělníků obsahoval požadavek, aby ve všech odvětvích národního hospodářství byly zřízeny podnikové soudy složené ze stejného počtu zástupců dělníků a podnikatelů. — 305
- ¹¹⁶ Leninova námitka je namířena proti Liberovu návrhu zařadit do 5. článku návrhu agrárního programu požadavek, aby soudy dostaly právo stanovit vyšší pachtovného za půdu. — 305
- ¹¹⁷ Jde o Leninovu formulaci 1. článku stanov strany: „Za člena strany je považován každý, kdo uznává její program a podporuje stranu jak hmotně, tak osobní účastí v jedné z jejích organizací“ (tento svazek, s. 275). Martov navrhoval jinou formulaci: „Za člena SDDSR je považován každý, kdo uznává její program, podporuje stranu hmotně a pravidelně jí osobně pomáhá pod vedením jedné z organizací“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí

a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 36). Na zasedání komise pro stanovy 30. července (12. srpna) se hlasy rozdělily a sjezdu byly předloženy k projednání obě formulace prvního článku stanov, s výjimkou slov o podpoře strany hmotnými prostředky, která byla v komisi pro stanovy většinou hlasů vypuštěna. Sjezd schválil Martovovu formulaci (28 hlasů pro, 22 proti, 1 abstence). Většinou hlasů (26 proti 18) zařadil sjezd do 1. článku stanov slova o tom, že členové strany musejí stranu podporovat hmotně.

Rozbor sjezdové diskuse a hlasování k této otázce podal Lenin v práci Krok vpřed, dva kroky vzad (viz Spisy 7, Praha 1953, s. 203 až 426). — 306

¹¹⁸ Při projednávání prvního odstavce 4. článku návrhu stanov — o postupu při jmenování členů rady strany a o nahrazování členů, kteří z rady odejdou, nedospěla komise pro stanovy k dohodě a sjezdu byly předloženy tři formulace.

První formulaci navrhli L. Martov a V. A. Noskov (Glebov): „Radu strany jmenuje redakce ústředního tiskového orgánu a ústřední výbor, které vysílají do rady po dvou členech; tito čtyři členové rady navrhují pátého. Jestliže z rady některý člen odejde, jmenuje náhradníka instituce, která jmenovala původního člena rady.“

Druhou formulaci navrhli Lenin a V. N. Rozanov (Popov): „Rada strany je pětičlenná a jmenuje ji sjezd z členů redakce ústředního tiskového orgánu a ústředního výboru, přičemž každá z těchto institucí musí mít v radě nejméně dva členy. Náhradníka za člena, který z rady odejde, jmenuje rada sama.“

Třetí formulaci navrhl J. J. Levin (Jegorov): „Radu strany volí sjezd, a to dva členy z ústředního výboru a dva z redakce ústředního tiskového orgánu. Tito čtyři zvolení členové volí jednomyslně pátého. Náhradníka za nepřítomného člena, který z rady odejde, jmenuje organizace, k níž náležel, s výjimkou pátého člena, který je jmenován výše uvedeným způsobem.“

Po projednání této otázky na sjezdu bylo nakonec schváleno toto znění:

„4. Sjezd jmenuje pátého člena rady, ústřední výbor a redakci ústředního tiskového orgánu.

5. Radu strany jmenuje redakce ústředního tiskového orgánu a ústřední výbor, které vysílají do rady po dvou členech: jestliže z rady odejde člen jmenovaný jednou z ústředních institucí, jmenuje místo něho náhradníka tato instituce, pátého člena dosazuje rada sama“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 426). — 310

- ¹¹⁹ V diskusním příspěvku při projednávání prvního odstavce 4. článku návrhu stanov Zasuličová řekla: „Námítka, že čtyři členové rady nebudou s to zvolit pátého, není opodstatněná: jestliže taková instituce jako rada nedokáže zvolit pátého člena, pak to znamená, že tato instituce vůbec není akceschopná“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 296). — 310
- ¹²⁰ Jde o 10. článek návrhu stanov strany: „Každý člen strany a každá osoba, která má nějaký vztah ke straně, má právo požadovat, aby její sdělení bylo v původním znění doručeno ústřednímu výboru nebo redakci ústředního tiskového orgánu nebo sjezdu strany (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 426). Leninova námítka je namířena proti Martovovu návrhu vypustit z této formulace slova „a každá osoba, která má nějaký vztah ke straně“. Martovův návrh byl zamítnut. — 310
- ¹²¹ Tento diskusní příspěvek se týká 12. článku návrhu stanov strany o kooptaci do kolektivních institucí strany, tedy i do ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu. V knize Krok vpřed, dva kroky vzad Lenin napsal: „Když jsme se octli v menšině ve věci složení ústředních institucí, začali jsme hájit i velmi přísné požadavky na kvalifikovanou většinu při přijímání členů ($\frac{4}{5}$ místo $\frac{2}{3}$), i jednomyslnost při kooptaci, i vzájemnou kontrolu ústředních institucí nad kooptací“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 299). Proti návrhu zařadit do stanov požadavek jednomyslnosti a vzájemné kontroly ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu při kooptaci vystoupil Martov. Lenin později charakterizoval situaci, která se v tuto chvíli na sjezdu vytvořila, takto: „Obávali jsme se přirozeně, že nás zaskočí, že nás podvedou. Aby si strana zajistila akční jednotu ústředních institucí, bylo nutné zavést kooptaci do těchto institucí. Kvůli tomu pak znovu vzplanul boj... Bylo třeba vytvořit důsledné, opravdu jiskrovské vedení. V tomto bodě jsme byli opět poraženi. Bod o vzájemné kooptaci do ústředních institucí neprošel. Chyba J. Martova, kterého podporovalo ‚bláto‘, byla teprve vidět ještě lépe. V té chvíli se koalice už celkem zformovala, a protože nám hrozila porážka, museli jsme zdvojnásobit palbu. Bund a Rabočeje dělo tu seděly a svými hlasy rozhodovaly o osudu sjezdu. Z toho pak vznikl urputný, prudký boj“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 76–77). — 310
- ¹²² J. J. Levin (Jegorov) byl proti tomu, aby většina nezbytná pro kooptaci do kolektivních institucí strany byla jakkoli číselně vymezena $\frac{2}{3}$ nebo $\frac{1}{6}$, a domníval se, že nebude-li vznesen zdůvodněný protest, lze otázku rozhodnout prostou většinou hlasů. — 311

- ¹²³ J. J. Levin (Jegorov) se ve svém diskusním příspěvku vyjádřil o návrhu stanov, že „kulhá“, protože v něm chybí bod o tom, že má být radě strany poskytnuto právo rozhodovat o kooptaci do ústředních stranických orgánů. — 311
- ¹²⁴ Jde o námitky Trockého a Martova proti Leninovu návrhu zařadit do 12. článku stanov strany bod o tom, že kooptace do ústředního výboru a redakce ústředního tiskového orgánu je přípustná jedině se souhlasem všech členů rady strany. — 313
- ¹²⁵ Jedná se o Martovův návrh předložený při projednávání 12. článku návrhu stanov: „Nebude-li při kooptaci nových členů do ústředního výboru a redakce ústředního tiskového orgánu dosaženo jednomyslnosti, může být otázka přijetí člena přenesena do rady, a v případě, že rada zruší usnesení příslušného kolegia, rozhodne o otázce s konečnou platností prostá většina hlasů“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 311). — 313
- ¹²⁶ Jsou míněna tato Martovova slova: „Navrhuji, aby většině nespokojené s usnesením menšiny bylo dáno právo požádat o rozhodnutí radu“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 311). Sjezd tento Martovův pozměňovací návrh schválil (24 hlasy proti 23). — 313
- ¹²⁷ Ve svém diskusním příspěvku odpovídá Lenin V. A. Noskovovi (Glebovovi) a L. G. Dejčovi, kteří navrhovali nezařazovat do stanov 13. článek (o uznání Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie jakožto jediné zahraniční organizace SDDSR a o úkolech této organizace), ale předložit jej k projednání ústřednímu výboru strany (Glebov) nebo radě strany (Dejč). 13. článek stanov byl na sjezdu schválen 31 hlasy proti 12 při šesti abstencích. — 314
- ¹²⁸ Když sjezd schválil 13. článek stanov o uznání Zahraniční ligy za jedinou organizaci SDDSR v zahraničí, delegáti Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí Martynov a Akimov oznámili byru sjezdu, že odmítají účastnit se hlasování a na sjezdu hodlají setrvat jen proto, aby vyslechli protokolární záznam z dřívějších zasedání a jednání o tom, jak bude zveřejněn sjezdový protokol. Sjezd byl s jejich prohlášením seznámen na svém 27. zasedání 5. (18.) srpna a oběma soudruhům navrhl, aby své prohlášení odvolali. Akimov a Martynov však tento návrh odmítli a ze sjezdu odešli.
Lenin návrh této rezoluce sjezdu nepředložil a v rukopise jej vlastní rukou škrtl. Je možné, že tak učinil proto, že se byro sjezdu rozhodlo předložit tuto otázku sjezdu k projednání. — 315

- ¹²⁹ Návrh rezoluce o vystoupení Bundu ze SDDSR, právě tak jako dodatek k Martovově rezoluci a návrhy rezolucí o samostatných skupinách, o práci mezi vojáky a o práci mezi rolnictvem Lenin sjezdu nepředložil. Poslední dvě otázky se na sjezdu neprojednávaly. V referátu o II. sjezdu SDDSR na II. sjezdu Zahraniční ligy 13. (26.) října 1903 Lenin řekl, že „pro překážky a průtahy působené ‚blátem‘ jsme museli vypustit z Tagesordnungu mnoho důležitých bodů; nezbyl nám proto vůbec čas k projednávání všech otázek taktiky“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 78). — 318
- ¹³⁰ Jde o usnesení sjezdu zamítnout 2. článek stanov Bundu, předložených sjezdu k projednání. V tomto článku se pravilo: „Bund je sociálně demokratická, ve své činnosti žádným oblastním rámcem neomezená organizace židovského proletariátu a je ve straně jeho jediným představitelem“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 51). Vzhledem ke své zásadní povaze byl tento článek předložen sjezdu k projednání jako první. Delegáti Bundu na znamení protestu proti rozhodnutí sjezdu prohlásili, že Bund vystupuje ze SDDSR, a opustili sjezd. — 318
- ¹³¹ *Volja* — zahraniční skupina, která se nazývala „revoluční sociálně demokratická organizace“. V únoru 1903 vydala skupina leták *Revolucionářům od revoluční sociálně demokratické organizace Volja*. Nabádala v něm k politické agitaci mezi všemi vrstvami obyvatelstva a ke sjednocení sociálních demokratů se socialisty-revolucionáři. Skupina *Volja* nebyla součástí SDDSR. II. sjezd SDDSR schválil rezoluci O skupině Kuklinova vydavatelství a o skupině *Volja*, v níž se říkalo: „...sjezd konstatuje, že žádná z jmenovaných organizací není součástí strany a nemá nic společného s organizovanou ruskou sociální demokracií. Otázka dalšího vztahu těchto skupin ke straně podléhá rozhodnutí ústředního výboru strany, pokud se na něj tyto skupiny obrátí“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 439). Zanedlouho po II. sjezdu skupina prohlásila, že se rozpouští a že její členové vstupují do SDDSR; zprávu o tom přinesla 7. listopadu 1903 *Jiskra* č. 52. — 320
- ¹³² Projev při volbě redakce *Jiskry* přednesl Lenin na 31. zasedání sjezdu. Při schvalování protokolu tohoto zasedání na 35. zasedání sjezdu byla s Leninovým souhlasem v textu jeho projevu provedena změna. Začátek projevu byl vypuštěn a nahrazen tímto textem:
 „Žádám sjezd o dovolení odpovědět Martovovi.
 Soudruh Martov říkal, že uvedeným rozhodnutím byla poskvřena jeho politická reputace. Volby nemají nic společného s poskvř-

něním politické reputace. (Volání: „To je lež! To není pravda!“ Plechanov a Lenin protestují proti přerušování. Lenin prosí tajemníky, aby bylo zaprotokolováno, že soudruzi Zasuličová, Martov a Trockij ho přerušovali, a žádá, aby se zapsalo, kolikrát ho přerušili.)“

Lenin s touto změnou souhlasil, učinil však na sjezdu toto prohlášení: „Souhlasím s pozměňovacími návrhy soudruhů Kostiče a Panina a prohlašuji, že smyslem toho, co jsem řekl, bylo, že soudruh Martov pokládá za urážející vstoupit do redakční trojky bez ostatních svých soudruhů“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 372, 392–393).

V tomto svazku je Leninův projev uveden tak, jak byl napsán a přednesen na sjezdu. — 323

¹³³ V Tagesordnungu (programu jednání), který Lenin vypracoval, je bod Volby ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu naší strany označen jako 24; v programu schváleném sjezdem jde o bod 18. — 323

¹³⁴ Plán volby dvou trojek (do ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu) formuloval Lenin dlouho před sjezdem v komentáři k programu sjezdového jednání (viz tento svazek, s. 414–415). Tento plán, jak později Lenin napsal, byl vypočten: „1. na obnovení redakce, 2. na to, aby z ní byly odstraněny některé rysy starého kroužkaření, které by nebylo namístě ve stranické instituci (kdyby nebylo třeba nic odstraňovat, nebylo by ani třeba vymýšlet původní trojku!) a konečně 3. na odstranění ‚teokratických‘ rysů publicistického kolegia (odstranění tím, že by byli k řešení otázky rozšíření trojky přibráni význační praktikové)“. (Spisy 7, Praha 1953, s. 311 až 312.)

Na 30. a 31. zasedání sjezdu došlo k boji mezi stoupenci Martova, kteří hájili návrh schválit dosavadní redakci Jiskry (Lenin, Plechanov, Martov, Potresov, Zasuličová, Dejč), a důslednými jiskrovci, kteří byli pro to, aby sjezd svobodně zvolil tři redaktory.

Sjezd většinou hlasů rozhodl zvolit tříčlennou redakci. Do redakce ústředního tiskového orgánu byli zvoleni Lenin, Plechanov a Martov. Martov ihned po volbě prohlásil, že v redakci pracovat nebude. Boj, který se na sjezdu rozpoutal v souvislosti s volbou redakce ústředního tiskového orgánu, označil Lenin za „boj šosáctví proti stranickosti, boj nejhorších osobních zájmů proti politickým argumentům, ubohých slov proti elementárním pojmům revoluční povinnosti“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 318). — 324

- ¹³⁵ Jde o Leninův komentář k 24. bodu programu sjezdu (viz tento svazek, s. 414—415). Poslední větu v tomto komentáři napsal Lenin červeným inkoustem, jakmile dostal Martovovy připomínky. — 324
- ¹³⁶ V tomto případě je míněna jiskrovská většina, která se na sjezdu definitivně vytvořila před volbou ústředního výboru po odštěpení „měkkých“ jiskrovců a po odchodu delegátů Bundu a dvou rabečedělovců ze sjezdu. — 326
- ¹³⁷ B. M. Knunjanec (Rusov) navrhoval, aby se přistoupilo k volbě ústředního výboru strany. — 326
- ¹³⁸ Tento návrh rezoluce byl s nepatrnými redakčními změnami G. V. Plechanova předložen 10. (23.) srpna Leninovým a Plechanovým jménem 37. sjezdovému zasedání. Ve sjezdové rezoluci byla pak druhá část na Martovův návrh nahrazena slovy: „Sjezd pověřuje ústřední výbor, aby se zabýval návrhem obsaženým ve zprávě soudruha Bonče-Brujeviče“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 401). Pod rukopisným návrhem rezoluce jsou kromě Lenina a Plechanova podpisu ještě podpisy dalších jedenácti sjezdových delegátů. — 327
- ¹³⁹ Sjezd schválil dvě rezoluce o postoji k liberálům: první předložil Potresov (Starověr), druhou Lenin, Plechanov a dalších 13 sjezdových delegátů (Plechanovův návrh s Leninovou opravou — viz Leninskij sborník VI, s. 177—178).
 Lenin později napsal: „Názory staré Jiskry byly mnohem lépe vyjádřeny v Plechanovově rezoluci, která zdůraznila protirevoluční a protiproletářský charakter liberálního časopisu Osvobožděnije, než ve zmatené rezoluci Starověrově, která se na jedné straně domáhá (a naprosto nevhodně domáhá) ‚dohody‘ s liberály, a na druhé straně klade fiktivní, záměrně pro liberály nesplnitelné podmínky takových dohod“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 502—503). — 328
- ¹⁴⁰ *Věstník finansov, promyšlennosti i torgovli* — týdeník ministerstva financí carského Ruska. Vycházel v Petrohradě od listopadu 1883 do roku 1917 (do ledna 1885 pod názvem Ukazatel praviteľstvennych rasporjaženij po ministerstvu finansov). V časopise byla uveřejňována vládní nařízení, národohospodářské stati a přehledy. — 333
- ¹⁴¹ Lenin má na mysli všeobecnou politickou stávkou v Oděse v červenci 1903, která byla jednou z masových politických stávek, jež v létě 1903 zachvátily skoro celý jih Ruska a byly předzvěstí revo-

luce v letech 1905—1907. Stávku zahájili dělníci Velkého nádraží a železničních dílen na znamení protestu proti nezákonnému propuštění dělníka z kotlářny. Zanedlouho se k železničářům přidali dělníci z přístavu, kamenolomů, cementárny, korkovny, papírny a jutárny a jiných průmyslových podniků. Práci zastavili také dělníci městské dopravy, elektrárny, plynárny, pekáren a obchodů.

Zubatovovská organizace v Oděse (Výbor nezávislé dělnické strany), která měla na dělníky určitý vliv, se pokoušela zabránit, aby tato stávka přerostla ve stávku politickou. Dělníci však politiku „nezávislých“ rychle prohlédli. Vedení stávkového hnutí se soustředilo v rukou oděského sociálně demokratického výboru, který měl významný podíl na tom, že stávka přerostla ve stávku všeobecnou s jasně formulovanými politickými požadavky. Oděský sociálně demokratický výbor soustavně vydával letáky, v nichž formuloval požadavky pracujících a vyzýval je k boji za svržení samoděržaví, vysílal své agitátory do továren a závodů, organizoval masová shromáždění a politické demonstrace. Zubatovovci byli poraženi. Stávka měla obrovský význam pro růst třídního uvědomění dělníků. — 336

¹⁴² Článek *Nevyšlo to!* byl napsán jako odpověď na redakční poznámku^[120] listu *Revoljucionnaja Rossija*, otištěnou 20. srpna 1903, a byl pokračováním polemiky mezi Jiskrou a listem *Revoljucionnaja Rossija* kolem „případu z 2. dubna“ (2. dubna 1902 zavraždil student S. V. Balmašev ministra vnitra Sipjagina). — 350

¹⁴³ Článek *Úkoly revoluční mládeže* napsal Lenin na žádost listu *Student* a otiskl jej v září 1903 v dvojčísle 2/3 tohoto listu, v rubrice *Volná tribuna*. Článek má podtitul *Dopis první*. Další dopisy na totéž téma, které Lenin hodlal napsat, jak to vyplývá z postskripta k prvnímu dopisu a z osnovy dopisů o úkolech revoluční mládeže (viz tento svazek, s. 452—453), už zřejmě napsány nebyly.

Článek *Úkoly revoluční mládeže* byl vydán jako separát z listu *Student* a rozmnožen (kromě postskripta) na hektografu pod názvem *Studentstvo*. *Úkoly revoluční mládeže* (sociální demokracie a inteligence). Litograficky ji pak vydali studenti moskevské univerzity. Brožura se brzy rozšířila po celém Rusku. Podle neúplných informací policejního departmentu byly v letech 1904—1905 výtisky brožury zachyceny při zatýkání a domovních prohlídkách v Jekatěrinoslavi, Nižním Novgorodě, Kazani, Oděse a Smolensku a v Minské gubernii. — 356

¹⁴⁴ *Student* — list revolučního studentstva. Vyšla celkem dvě čísla (číslo 1 a dvojčíslo 2/3). První číslo se začalo tisknout nejdříve

v Rusku, ale bylo zkonfiskováno hned v tiskárně; znovu bylo vytištěno v dubnu 1903 v Ženevě. Dvojčíslo 2/3 vyšlo v Curychu.

V redakčním prohlášení^[24], o němž se Lenin zmiňuje, se říkalo: „Přestože se redakce dosud nepřipojila k žádné z ruských opozičních stran... považuje za účelné poskytnout stránky svého listu představitelům dokonce těch nejprotichůdnějších směrů ruského revolučního myšlení ke klidnému posouzení teoretických a praktických otázek revolučního boje, majíc přitom neustále na mysli, že studentstvo by si mělo vypracovat určitý ucelený politický a socialistický revoluční názor jakožto nutný a významný faktor svého ideového sjednocení.“ — 356

- ¹⁴⁵ Jde o svolání^[13] první marxistické organizace v Moskvě, moskevského Dělnického svazu, adresované studentům a vydané 3. (15.) listopadu 1896. — 364
- ¹⁴⁶ Lenin má na mysli opoziční vystoupení dvou členů voroněžského újezdního výboru pro potřeby zemědělského průmyslu N. F. Bunakova a S. V. Martynova na zasedání výboru 26. srpna (8. září) 1902. Na základě svých vystoupení byl Martynov poslán do vyhnanství do Archangelské a Bunakov do Novgorodské gubernie. Zpráva o událostech ve Voroněži a rovněž Bunakovův projev a Martynovo memorandum přednesené na zasedání byly otištěny 1. prosince 1902 v 29. čísle Jiskry. — 376
- ¹⁴⁷ Jde o získání středních rolníků (2 milióny hospodářství) na stranu rolnické chudiny (6 1/2 miliónu hospodářství). — 378
- ¹⁴⁸ Jde o Leninovo grafické znázornění agrární struktury v Rusku ve formě čtyř horizontálních pásem: první představuje 0,1 miliónu statkářských hospodářství, druhé 1 1/2 miliónu hospodářství bohatých sedláků, třetí 2 milióny středních a čtvrté 6 1/2 miliónu chudých hospodářství (viz tento svazek, s. 394). — 380
- ¹⁴⁹ Číslo 48,6 %, které Lenin uvádí, znamená procento z celkového počtu koní v zemědělství, které vlastnilo 16,5 % hospodářství bohatých rolníků v letech 1893—1894. Z výpisu o rozdělení koní ve vesnických občinách (viz tento svazek, s. 390) je vidět, že usedlosti s třemi koňmi tvořily v letech 1893—1894 celkem 8,7 % a vlastnily 18,8 % koní, zatímco usedlosti se čtyřmi a více koňmi tvořily 7,8 % a vlastnily 29,8 % koní. Těchto skupin bohatých hospodářství bylo celkem 16,5 % a patřilo jim 48,6 % všech koní. Pro získání patřičných údajů o letech 1888—1891 používal Lenin vlastní metody třídění statistických údajů (takzvanou metodu odvozeného

třídění). Na volném okraji jedné z osnov brožury si Lenin udělal tyto výpočty:

,,10,6	
5,3	9,4
<u>11,4</u>	<u>37,4</u>
16,7	46,8 ⁶⁶

Srovnáme-li je s údaji o rozdělení koní v letech 1888—1891, vidíme, že skupina bohatých rolníků tvořila 16,7 % všech hospodářství (číslo je velmi blízké údajům za léta 1893—1894, tj. 16,5 %) a Lenin k tomuto výsledku dospěl sečtením 11,4 % usedlostí se čtyřmi a více koňmi, s polovinou usedlostí se třemi koňmi, tj. 5,3 %. Lenin se však neomezil na údaj 16,7 % hospodářství, jež vlastnila 46,8 % koní, ale pomocí uvedené metody velmi přesně⁶⁶ určil, že na 16,5 % hospodářství bohatých rolníků připadalo v letech 1888—1891 46,6 % koní. — 383

¹⁵⁰ Údaje o 49 guberniích evropského Ruska za rok 1888 a 1891 byly převzaty ze dvou pramenů: souhrnné informace o 31 guberniích za rok 1888 z knihy *Statistika Ruské říše. XX. Soupis vojenských koní z roku 1888*^[176] (Petrohrad 1891), souhrnné informace o 18 guberniích za rok 1891 z knihy *Statistika Ruské říše. XXXI. Soupis vojenských koní z roku 1891* (Petrohrad 1894). Pravý sloupec číslic v první tabulce znamená počet koní připadajících na jedno hospodářství v každé skupině.

Údaje za léta 1893—1894 jsou převzaty z knihy *Statistika Ruské říše XXXVII. Soupis vojenských koní z let 1893 a 1894* (Petrohrad 1896). — 390

¹⁵¹ Číslice na pravé straně prvního grafu a na levé straně druhého a třetího grafu udávají počet hospodářství, vyjádřený v miliónech; číslice po pravé straně druhého grafu udávají počet koní, rovněž vyjádřený v miliónech. — 392

¹⁵² Brožuru Lenin nenapsal. — 395

¹⁵³ Je míněna programová výzva Rolnický svaz strany socialistů-revolucionářů všem pracovníkům revolučního socialismu v Rusku^[118], uveřejněná 25. června 1902 v listě *Revoljucionnaja Rossija*, č. 8. Niže, v bodě 3 oddílu C, má Lenin na mysli tutéž výzvu. — 396

¹⁵⁴ Jde o článek A. N. Potresova *Moderní vestálka* (*Ze studií o soudobé žurnalistice*)^[138], uveřejněný s podpisem St. v prosinci 1901 v časopise *Zarja*, č. 2/3. — 398

- ¹⁵⁵ *Narodnoje dělo* — tiskový orgán strany socialistů-revolucionářů; vycházel jako sborník (1. číslo vyšlo jako list) v Ženevě v letech 1902—1904. Celkem bylo vydáno pět čísel. — 400
- ¹⁵⁶ Jde o článek K polemice Jiskry [¹³⁴], otištěný v září 1902 v listě *Revoljucionnaja Rossija*, č. 11. — 401
- ¹⁵⁷ Lenin má na mysli článek (bez titulku) s podpisem S.-r. z hektografového periodika *Vperjod*, č. 5 z 15. září 1902, vydaného v Petrohradě kroužkem narodnického zaměření *Vperjod*. — 401
- ¹⁵⁸ Zde Lenin cituje z článku *Teroristický prvek v našem programu* [¹⁸⁸], otištěný v červnu 1902 v listě *Revoljucionnaja Rossija*, č. 7. — 401
- ¹⁵⁹ Jde o článek *Jak reagovat na zvrstvá vlády?* [³⁹], otištěný v říjnu 1902 v listě *Revoljucionnaja Rossija*, č. 12. — 402
- ¹⁶⁰ Článek podle této osnovy Lenin nenapsal. — 404
- ¹⁶¹ *Poznámky k referátu na II. sjezdu SDDSR o činnosti organizace Jiskry* se staly základem sjezdového referátu o této otázce, napsaného N. K. Krupskou. Lenin jej přešel a provedl v něm nepatrné redakční úpravy. Poprvé byl tento referát otištěn v roce 1928 v 1. čísle časopisu *Proletarskaja revoljucija*. V rukopise protokolu II. sjezdu SDDSR je zmínka, že referát Jiskry přednesl na sjezdu Martov, avšak ani text referátu, ani zápis ze zasedání, na němž byl přednesen, v ženevském vydání protokolu otištěny nebyly. — 406
- ¹⁶² Jde o *Protest ruských sociálních demokratů* (viz V. I. Lenin, *Sebrané spisy* 4, Praha 1980, s. 175—188). — 406
- ¹⁶³ Jde o skupinu, kterou tvořili V. I. Lenin, L. Martov a A. N. Potresov; vznikla z Leninova podnětu po jeho návratu z vyhnanství začátkem roku 1900 s cílem založit v zahraničí celoruský ilegální marxistický list. — 406
- ¹⁶⁴ Jde o pokus svolat druhý sjezd SDDSR, k němuž došlo začátkem roku 1900 z iniciativy jekatěrinoslavského výboru SDDSR, za podpory Bundu a Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. Sjezd měl být svolán do Smolenska na jaře 1900. Lenin a členové skupiny *Osvobození práce* zaujali k tomuto pokusu negativní stanovisko, neboť považovali svolání sjezdu za předčasné. Přesto se však domnívali, že účast na sjezdu nemohou odmítnout. Pověřili

proto Lenina, aby je zastupoval, a poslali mu ze zahraničí mandát. Sjezd se nekonal, neboť v dubnu—květnu 1900 došlo v sociálně demokratických organizacích k rozsáhlému zatýkání. — 406

¹⁶⁵ Uváděná periodizace souvisí s těmito fakty: v únoru 1900 se Lenin vrátil z vyhnanství a začal připravovat vydávání Jiskry. V prosinci 1900 vyšlo 1. číslo Jiskry. V lednu 1902 se v Samaře konal sjezd jiskrovců, na němž bylo utvořeno byro ruské organizace Jiskry. V únoru 1902 došlo k hromadnému zatýkání jiskrovců tajnou policií. — 406

¹⁶⁶ *Lošadi* — konspirativní název bakuské skupiny jiskrovců, kteří v roce 1901 organizovali přepravu Jiskry a jiskrovské literatury z ciziny do Ruska a vydávání Jiskry v ilegální bakuské tiskárně. Literatura se přepravovala přes Vídeň do Persie (Tabríz) a odtud do Baku na koních (proto skupina dostala konspirativní název lošadi — koně). Skupinu tvořili S. J. Allilujev, L. J. Galperin, V. Z. Kecchoveli, L. B. Krasin, V. A. Šelgunov aj. — 406

¹⁶⁷ Jde o organizování přepravy Jiskry a ilegální jiskrovské literatury z ciziny do Ruska. Literaturu provázely zvláštní skupiny a jednotlivci po souši i po moři.

Zmínění Lotyšů byli ze skupiny curyšských lotyšských studentů (E. Rolau, E. Skubik a další), kteří organizovali přepravu ilegální literatury do Ruska přes Pobaltí. Jak se později zjistilo, četníci měli informace o jejich činnosti, a tak zásilky jiskrovských publikací, organizované Lotyši v prosinci 1900 a v červnu 1901, byly konfiskovány.

O činnosti uvedené skupiny Poláků informace neexistují.

Kufry — jeden ze způsobů převážení ilegální literatury v cestovních kufrech s dvojitým dnem. — 407

¹⁶⁸ Tento dokument je podrobným rozpracováním jednacího řádu a programu sjezdu. První část dokumentu (oddíl A) se stala základem jednacího řádu schváleného sjezdem. Druhá část (oddíl B) je onen návrh komentovaného Tagesordnungu (program jednání), který byl podle Leninova svědectví „znám všem jiskrovcům dlouho před sjezdem a všem členům sjezdu“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 25).

Původní text uvedeného dokumentu Lenin doplnil podle připomínek, které dostal od Martova a snad i od jiných jiskrovců, kteří se s dokumentem seznámili. Text dokumentu je uváděn v plném znění i s pozdějšími dodatky a změnami. — 408

- ¹⁶⁹ Dokument je předběžnou evidencí složení sjezdu a různých skupin na sjezdu, který si Lenin pořídil ještě před jeho zahájením. Ve sloupci Počet hlasů je uvedeno, kolik hlasů měla na sjezdu každá organizace. Ve sloupci Přítomni je uveden počet delegátů, kteří už byli v Ženevě přítomni, když Lenin tabulku sestavoval. Ve sloupci označeném + ? — udávají čísla pod znakem + počet jiskrovců, čísla pod znakem ? počet delegátů, jejichž orientace nebyla dosud jasná, a pod znakem — počet hlasů protijiskrovců. V jednotlivých případech bylo do tohoto sloupce pojata předpokládané stanovisko nejen přítomných delegátů, ale i těch, kteří teprve měli přijet. Čísla v posledním sloupci patrně vyjadřují rýsuující se rozdělení jiskrovců na „pevné“ (důsledné) a „měkké“. — 416
- ¹⁷⁰ Delegáti tverského výboru SDDSR nebyli na sjezdu přítomni, protože tverský výbor byl členem Severního svazu a byl zastupován jeho delegáty. — 416
- ¹⁷¹ Delegáti nižněnovgorodského výboru SDDSR na sjezd nepřijeli. — 416
- ¹⁷² Delegáti z Kavkazu neměli na sjezdu osm hlasů, ale šest. Lenin sice opravil nulu na šestku, ale neškrtl číslici dvě, kterou napsal předtím. Počet hlasů za Kavkaz nebyl v celkovém součtu v tomto sloupci opraven. — 416
- ¹⁷³ Výsledné číslo 36 napsal Lenin místo původního čísla 32. Dospěl k němu po opravách, jež v seznamu provedl, když nepřijeli delegáti nižněnovgorodského výboru (dva hlasy), místo původních dvou bylo za Kavkaz delegováno šest hlasů a rovněž dodatečně přibýly dva hlasy za Krymský svaz. — 416
- ¹⁷⁴ Lenin zde vepsal otazník patrně proto, že dva delegáti, které měla poslat na sjezd ruská organizace Jiskry, nepřijeli. — 417
- ¹⁷⁵ Zakroužkováním čísla 2 vyjadřuje Lenin patrně pochybnost o důsledně jiskrovském stanovisku delegátů skupiny Južnyj rabočij. — 417
- ¹⁷⁶ Ve výsledném čísle 47 nejsou zahrnuty škrty, opravy a doplňky v číslicích označujících počet hlasů za nižněnovgorodský výbor, za Kavkaz a za Krymský svaz. — 417
- ¹⁷⁷ Ve výsledném čísle 36 není zahrnuta oprava počtu hlasů za Kavkaz. — 417

- ¹⁷⁸ *Nikolaj Petrovič* — jedno z krycích jmen petrohradského sociálně demokratického výboru (jiskrovského), kterého užívala kvůli konspiraci redakce Jiskry v korespondenci s místními organizacemi. Zde je patrně míněn delegát petrohradského výboru na II. sjezdu strany A. V. Šotman. — 418
- ¹⁷⁹ Voroněžský výbor, který tvořili převážně ekonomisté, nebyl na II. sjezdu SDDSR pozván, protože neuznal organizační výbor pro svolání sjezdu ani jednací řád sjezdu, který organizační výbor vypracoval a na jehož základě byl sjezd svolán. Dva dny před sjezdem zaslal voroněžský výbor organizačnímu výboru žádost o rozhodčí soud v této záležitosti. Sjezd žádost voroněžského výboru zamítl a uznal postup organizačního výboru za správný. — 419
- ¹⁸⁰ Jde o mandátovou komisi II. sjezdu SDDSR. — 419
- ¹⁸¹ Jde o rozhodnutí sjezdu o postupu při hlasování. Při projednávání jednacího řádu předložil Martov návrh, aby se ve všech otázkách týkajících se programu zasedání účastnili hlasování nejen delegáti s rozhodujícím hlasem, ale i s hlasem poradním. Lenin navrhl hlasovat o všech otázkách jedině podle mandátů, tak aby se hlasování účastnili jen delegáti s rozhodujícím hlasem. — 419
- ¹⁸² Je míněn program sjezdu předložený Liberem, který měl námitky proti tomu, aby se otázka postavení Bundu ve straně dala na první místo, tj. hned za organizační otázky, jak to ve svém programu předloženém sjezdu ke schválení navrhoval organizační výbor. — 419
- ¹⁸³ Na druhém zasedání sjezdu zástupce bakuského výboru, k němuž se přidali i zástupci tifliského a batumského výboru, popřel, že navrhoval pozvat na sjezd skupinu Borba, jak se pravilo ve zprávě organizačního výboru. Zpráva byla v tomto smyslu opravena. — 420
- ¹⁸⁴ Je míněn Liberův referát o postavení Bundu ve straně. — 420
- ¹⁸⁵ Jde o stanovy Bundu^[146], které předložil Liber sjezdu k projednání. Byly v nich prosazovány nacionalistické a separatistické názory Bundu na výstavbu strany. Lenin si níže stručně zaznamenal články těchto stanov. — 421
- ¹⁸⁶ Bund ve 4. článku svých stanov žádal, aby mu bylo dáno právo doplňovat celostranický program zvláštními body, které prý ne-

- budou v rozporu s programem strany a budou se týkat „otázek podmíněných specifickým postavením židovského proletariátu v Rusku a vzájemného poměru společenských sil v židovském národě“. — 422
- ¹⁸⁷ Zde a níže označil Lenin znakem + redakční opravy a doplňky V. F. Gorina k zásadní části návrhu programu SDDSR, vypracovaného redakcí listu Jiskra a časopisu Zarja (viz Návrh programu SDDSR vypracovaný redakcí listu Jiskra a časopisu Zarja). Separát z 21. čísla Jiskry s. 1–2. — 424
- ¹⁸⁸ Plechanov kritizoval na sjezdu Martynovův projev namířený proti Leninově tezi, že dělnická třída může výhradně vlastními silami dospět pouze k trade-unionistickému uvědomění, kdežto socialistické uvědomění vnáší do dělnického hnutí zvnějšku sociální demokracie. Plechanov uvedl, že Martynov založil svou kritiku návrhu stranického programu na jediném citátu z Leninovy práce Co dělat? a řekl: „Postup soudruha Martynova mi připomíná jednoho cenzora, který říkal: ‚Dejte mi Otčenáš a nechte mne z něho vytrhnout jedinou větu — a já vám dokážu, že jeho autor by měl být pověšen‘.“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 125.) — 425
- ¹⁸⁹ Je míněna Leninova kniha Co dělat? (viz Sebrané spisy 6, Praha 1980, s. 17–203). — 425
- ¹⁹⁰ Jde o Martovův referát o práci organizace Jiskry. — 426
- ¹⁹¹ Záznam K programové komisi je formulací 8. článku části návrhu programu o ochraně dělníků. Tento článek schválila programová komise i sjezd v poněkud změněné redakci. — 429
- ¹⁹² Jde o projednání návrhu bundovců zařadit do programu zvláštní bod o jazykové rovnoprávnosti. — 429
- ¹⁹³ Tento záznam je osnovou Leninova projevu při volbě redakce Jiskry na 31. zasedání sjezdu 7. (20.) srpna (viz tento svazek, s. 323–325); Lenin ji napsal až po projevu. — 435
- ¹⁹⁴ Je míněno hlasování o návrhu B. M. Knunjanca volit tři osoby do redakce ústředního tiskového orgánu tajným hlasováním. — 435
- ¹⁹⁵ Toto hlasování není ve sjezdovém protokolu zachyceno. — 435

¹⁹⁶ Týká se výsledků hlasování o návrhu Žordaniji (Kostrova): „Sjezd volí jednoho člena redakce, který kooptuje ostatní“ (Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 375). — 435

¹⁹⁷ Jde o schůzi stoupenců jiskrovské většiny (schůze čtyřiadvaceti, počítány rozhodující hlasy, ne osoby), která se konala 5. (18.) srpna 1903. Této schůzi předcházela schůze členů organizace Jiskry (schůze šestnácti) ke kandidátní listině do ÚV. V této otázce došlo k definitivnímu rozkolu na jiskrovce důsledné a „kličkové“ (jak Lenin říkal Martovovým stoupencům). Pak už se konaly, jak říkal Lenin, „samostatné, neoficiální schůzky všech stejně smýšlejících“, k nimž patřila i schůze z 5. (18.) srpna. Na schůzi čtyřiadvaceti byl přečten Martovův a Potresovův (Starověřův) dopis, v němž tito soudruzi žádali, aby se mohli účastnit porady jiskrovců většiny a schvalování kandidátní listiny do ÚV, připravené Martovovými stoupenci. Schůze tyto návrhy zamítla a připravila svou kandidátku, která pak byla předložena sjezdu.

Tuto tabulku sestavil Lenin po schůzi čtyřiadvaceti, aby si zjistil, kdy se konala. Podobná Leninova tabulka je rovněž v přípravných materiálech k brožuře Krok vpřed, dva kroky vzad (viz Leninskij sbornik XI, s. 318). V ní Lenin potvrzuje, že schůze čtyřiadvaceti se konala po 28. zasedání sjezdu, tj. poté, kdy už byla vyřešena otázka ústředních stranických orgánů, a píše: „Toto chronologické zjištění je velmi důležité. *Vyvrací dokumentárně* domněnku soudruha Martova, že jsme se rozešli pro otázku organizování ústředních orgánů, a ne kvůli jejich personálnímu složení. *Dokazuje dokumentárně*, že můj výklad na sjezdu Ligy a v Dopise redakci byl správný“ (viz Spisy 7, Praha 1953, s. 284). — 436

¹⁹⁸ Tyto záznamy si Lenin dělal na zasedáních programové komise. Uvedenými čísly vyjádřil počet jednotlivých odstavců každého oddílu návrhu programu^[144] a celkový počet všech odstavců. — 437

¹⁹⁹ Jde o návrh nahradit ve druhém odstavci návrhu programu slova „svou stranu“ slovem „sebe“ a slovo „russkaja“ ve spojení se slovy „sociální demokracie“ slovem „rossijskaja“, čímž by se zdůraznila její politická působnost na území celého státu, a tedy ne pouze na příslušníky ruské dělnické třídy. — 437

²⁰⁰ Tato Leninova poznámka znamená, že třetí odstavec návrhu programu rozdělila programová komise na dva odstavce a vzniklý čtvrtý odstavec začínal slovy: „Hlavní specifický rys.“ — 438

- ²⁰¹ Jde o doplnění obecně politické části programu novým článkem o místní samosprávě. — 438
- ²⁰² Jde o formulaci 6. článku (v redakci komise 7. článku) obecně politických požadavků návrhu programu (viz poznámka č. 107). — 438
- ²⁰³ Poslední věta, v rukopise škrtnutá, je stručným záznamem argumentů polských sociálních demokratů proti 7. článku obecně politických požadavků návrhu programu (o právu národů na sebeurčení). Polští sociální demokraté, jak je patrné z jejich prohlášení na sjezdu 29. července (11. srpna), tvrdili, že formulace 7. článku a otázky práva národů na sebeurčení, jak ji Lenin podává v článku Národnostní otázka v našem programu (viz tento svazek, s. 252 až 261), znemožňuje prý morální a praktickou jednotu SDDSR a SDKPaL. — 439
- ²⁰⁴ Tyto poznámky si Lenin dělal v průběhu 22.—23. zasedání sjezdu 2. (15.) srpna; je to záznam jednotlivých vět z vystoupení delegátů a rovněž vlastní Leninovy formulace, z nichž značná část pak v poněkud pozměněné podobě byla použita v projevech při projednávání 1. článku stanov strany (viz tento svazek, s. 306—309). — 443
- ²⁰⁵ Tento dokument, který Lenin napsal po skončení II. sjezdu SDDSR, podává obraz hlavních skupin, jak se na sjezdu vytvořily (před odchodem pěti bundovců a dvou rabočedělovců, kteří měli 7 rozhodujících hlasů). Číslice na levé straně (9, 6, 24) udávají počet hlasů, jež měli k dispozici stoupenci Martovovi, „bláto“ a důslední jiskrovci. Číslice v závorkách (6, 5, 20) udávají počet delegátů v každé z těchto skupin.
- V seznamu účastníků sjezdu s poradním hlasem nejsou uvedeni polští sociální demokraté, patrně proto, že byli přítomni pouze na prvních čtyřech sjezdových zasedáních. — 447
- ²⁰⁶ Jde o počet všech hlasů, kterými — z hlediska zastoupení na sjezdu — mohla strana jako celek disponovat po II. sjezdu SDDSR na základě stanov strany schválených sjezdem. Těchto celkových 49 hlasů tvořilo 20 místních organizací po dvou hlasech — 40 hlasů, ÚV a redakce ústředního tiskového orgánu po dvou hlasech — 4 hlasy, rada strany — 5 hlasů. — 450
- ²⁰⁷ *Petraševovci* — členové tajného kroužku pokrokové inteligence z řad šlechty a příslušníků středního stavu, který vznikl v Petrohradě v polovině čtyřicátých let 19. století. V čele kroužku stál jeden

z vynikajících představitelů revolučně demokratické inteligence M. V. Butaševič-Petraševskij, stoupenec francouzského utopického socialisty Ch. Fouriera; k radikálnímu jádru kroužku patřili rovněž N. A. Spěšněv, D. D. Achšarumov, N. A. Mombelli, N. S. Kaškin. Schůzek kroužku se účastnili také spisovatelé M. J. Saltykov-Ščedrin, A. N. Pleščev, F. M. Dostojevskij, V. N. a A. N. Majkovovij. Kroužky petraševovců existovaly v Moskvě, Kazani, Rostově-Jaroslavském a v Tambově. Politické názory petraševovců nebyly jednotné, avšak ve své většině vystupovali petraševovci proti carskému samoděržaví a nevolnictví a byli stoupeneci utopického socialismu. Rozhodující úlohu při formování jejich politických a filozofických názorů sehrála díla významných ruských revolučních demokratů Bělinského a Gercena. Činnost kroužku byla obzvlášť rušná v letech 1848—1849. Tehdy se kroužek stal jedním z významných center boje proti oficiální statkářské ideologii v Rusku. Na schůzkách kroužku se projednávaly návrhy na osvobození rolníků, mluvilo se o nahrazení samoděržaví republikou, o zavedení veřejného soudnictví a porot, o svobodě tisku; kladla se otázka revoluční propagandy; bouřlivě se debatovalo o proslulém Bělinského Dopise Gogolovi, který petraševovci hodlali rozšířit. Pod redakcí V. N. Majkova a M. V. Petraševského vyšla v letech 1845—1846 dvoudílná publikace Kapesní slovník cizích slov, vplynuvších do ruské slovní zásoby (Karmannyj slovar inostrannyh slov, vošedšich v sostav russkogo jazyka). Za propagaci utopicko-socialistických názorů byla tato kniha záhy zakázána cenzurou.

V posledním období existence kroužku se jeho členové pokoušeli učinit z dosud volného sdružení pevnou tajnou organizaci, jež by se zabývala přípravou povstání proti carismu. K vytvoření této organizace však už nedošlo. Na jaře 1849 byli členové kroužku pomocí provokatéra Antonelliho pozatýkáni a uvězněni v Petrovopavlovské pevnosti. Řízení s petraševovci bylo druhým velkým politickým procesem za vlády Mikuláše I. Bylo vyšetřováno kolem 100 obviněných, 21 účastníků bylo shledáno vinnými a odsouzeno k trestu smrti zastřelením. Teprve na popravišti byl tento rozsudek odvolán a 9 odsouzeným změněn na káznici (Petraševskému doživotně, osmi členům kroužku od 2 do 5 let), ostatní šli do trestních rot nebo byli zařazeni jako řadoví vojáci do pohraničních praporů.

— 452

²⁰⁸ Článek podle této osnovy nebyl napsán. — 454

²⁰⁹ Konec „kočovného“ období — konec příštípkaření, ideové a organizační roztržičnosti sociálně demokratických organizací. — 454

SEZNAM LITERATURY,
KTEROU V. I. LENIN CITUJE
NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE*

[1] * *Автономия или федерация.* (По поводу статьи против Бунда в № 36 «Искры»). 27 (14) апреля 1903 г. [Листовка]. Изд. Заграничного комитета Всеобщ. евр. раб. союза в Литве, Польше и России. Лондон, тип. Буида, [1903]. 4 стр. — 288, 440

[2] *Аксельрод, П. Б. Объединение российской социал-демократии и ее задачи.* Итоги ликвидации кустарничества. — «Искра», [Женева], 1903, № 55, 15 декабря, стр. 2—5. — 47—48

Баденская анкета — см. Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch großherzogliche Ministerium des Innern.

[3] *Беспримерный поступок.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 24—25. — 353, 400—401

[4] *Боевая организация социалистов-революционеров.* [Листовка]. Петербург, 3 апреля 1902 г. Б. м., тип. с.-р., 1902. 1 стр. — 65—67

* Česká redakce přetiskuje tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archivu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. Čes. red.

[⁵] Брокгауз, Ф. А. и Ефрон, И. А. *Энциклопедический словарь*. Т. XII, [полут. 23], Спб., 1894, стр. 396—411. — 387—389

— Т. XVI^a, [полут. 32], Спб., 1895, стр. 675—725. — 239

[⁶] Булгаков, С. Н. *Капитализм и земледелие*. Т. 1—2. Спб., тип. Тиханова, 1900. 2 т. — 129, 134, 135—136

В. В. — см. Воронцов, В. П.

[⁷] (Варский, А. *Письмо Л. Мартову о решении IV съезда СДКПиЛ по вопросу об отношении польской социал-демократии к РСДРП*). — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 375, прил. II. (РСДРП). Подпись: А. Варшавский. — 285

Варшавский, А. С. — см. Варский, А.

[⁸] «Вестник Русской Революции», Женева — Paris. — 399

— 1901, № 1, июль, стр. 1—15. — 67

— 1902, № 2, февраль, стр. 39—87, 99—104, 123—158, 211—231. — 395, 396, 397, 398

— [Б. м.], 1903, № 3, март, стр. 1—37, 199—225. — 242—243, 246—247, 397

[⁹] «Вестник Финансов, Промышленности и Торговли», Спб., 1903, № 27, 6 (19) июля, стр. 1—3. — 333

[¹⁰] Витте, С. Ю. *Самодержавие и земство*. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Витте (1899 г.). С предисл. и примеч. Р. Н. С. Печ. «Зарей». Stuttgart, Dietz, 1901. XLIV, 212 стр. — 224—230

[¹¹] — *Самодержавие и земство*. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Вит-

те (1899 г.). 2-е изд. с двумя предисл. П. Струве и с прилож. записки министра финансов о напряжении платежных сил населения. Изд. ред. «Освобождения». Stuttgart, Dietz, 1903. LXXII, 224 стр. — 224—227, 230

[12] * *Военно-статистический сборник*. Вып. IV. Россия. Под общ. ред. Н. Н. Обручева. Спб., 1871. XXX, 922, 235 стр.; 1 л. табл. — 239

[13] [*Воззвание Центрального комитета Рабочего союза к московским студентам*]. 3 ноября 1896 г. [Листовка]. [М.], 1896. 1 стр. Гект. — 364

[14] [*Воронцов, В. П.*] *В. В. Наши крестьянское хозяйство и агрономия*. — «Отечественные Записки», Спб., 1882, № 8, август, стр. 143—169; № 9, сентябрь, стр. 1—35. — 248—249

[15] «*Вперед*», Спб., 1902, № 5, 15 сентября, 10 стр. Гект. — 401

[16] * *Второй очередной съезд Росс.соц.-дем. рабочей партии*. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904]. 397, II стр. (РСДРП). — 25, 45—46, 282, 283, 284, 285, 286, 287—288, 289, 290, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299—300, 301—305, 306—309, 310, 311, 313—314, 315, 316—317, 323—325, 326, 328, 414—415, 418—436, 440, 441, 442, 443—445, 446, 451, 454—455

Вынужденная полемика — см. Плеханов, Г. В. Вынужденная полемика.

[17] *Вынужденное объяснение*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 7, июнь, стр. 5—7. — 352—353

[18] *Главнейшие резолюции, принятые на Втором съезде Российской соц.-дем. рабочей партии*. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 12—18. (РСДРП). — 454—455

[19] [Гоц, М. Р.] *Беглые заметки.* — «Вестник Русской Революции», Женева — Paris, 1902, № 2, февраль, стр. 123—158, в отд. I. Подпись: А. Левницкий. — 397

[20] [Гуревич, Я. Я.] *Мирная оппозиция или революционная борьба?* — «Освобождение», Штутгарт, 1902, № 7, 18 сентября (1 октября), стр. 106—108. Подпись: Земский гласный Т. — 55—56

[21] [Еролов, А. С.] *Неурожай и народное бедствие.* Спб., тип. Киршбаума, 1892. 270 стр. — 191

[22] «Жизнь», Спб. — Лондон — Женева. — 95, 411, 413

— Спб., 1901, № 3, стр. 162—186. — 129, 134—135

— 1901, № 4, стр. 63—100. — 129, 134—135

Закон о вознаграждении рабочих, пострадавших от увечий — см. Об утверждении правил о вознаграждении потерпевших вследствие несчастных случаев рабочих и служащих, а равно членов их семейств в предприятиях фабрично-заводской, горной и горно-заводской промышленности.

Закон о дворянских кассах взаимопомощи — см. Об утверждении устава дворянских касс взаимопомощи.

Закон о фабричных старостах — см. Об учреждении старост в промышленных предприятиях.

[23] «Заря», Stuttgart. — 95, 221, 406

— 1901, № 2—3, декабрь, стр. 60—100, 226—258, 331—334. — 57, 224—226, 399

Заявление заграничного представителя Центрального Комитета Российской соц.-дем. рабочей партии — см. Ленгинк, Ф. В. Заявление заграничного представителя Центрального Комитета Российской соц.-дем. рабочей партии.

- [24] *Заявление от редакции.* — «Студент», [Цюрих], 1903, № 2—3, сентябрь, стр. 1. — 356
- [25] *Заявление [от редакции газеты «Студент»].* — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 4 (28), 2 (15) августа, стр. 72. — 356
- [26] *Заявление представителей Социал-демократии Польши и Литвы.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 388—390, прил. IX. (РСДРП). — 427
- [27] *Заявление [Центрального комитета Бунда] по поводу «Извещения об образовании Организационного комитета».* — «Последние Известия», Лондон, 1903, № 106, 3 февраля (21 января), стр. 1—2. — 115—121, 137
- [28] *Заявление [членов Боевой организации партии с.-р.] по делу 2-го апреля.* — «Революционная Россия», [Женева], 1903, № 27, 1 июля, стр. 1—4. Подпись: Члены Боевой организации партии с.-р. товарищи С. В. Балмашева по делу 2-го апреля. — 351—354
- Землевладение* — см. Карышев, Н. А. Землевладение в Западной Европе и России.
- [29] *И. Рабочее движение и революционная интеллигенция.* — «Вестник Русской Революции», Женева — Paris, 1902, № 2, февраль, стр. 211—231, в отд. I. — 397
- И.* — см. И[оллос].
- [30] *Из партийной деятельности.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 9, июль, стр. 17—18. — 67
- [31] *Извещение об образовании «Организационного Комитета».* [Листовка]. Б. м., тип. Орган. комитета, декабрь 1902 г. 1 стр. (РСДРП). — 109—113, 115—116, 118—120

[³²] *И(оллос)*. Берлин. 30 января. — Русские Ведомости», М., 1903, № 35, 4 февраля, стр. 2. — 231

[³³] «Искра» (старая, ленинская), [Лейпциг — Мюнхен — Лондон — Женева]. — 25, 28, 30, 66, 83, 95, 116, 117, 119, 137, 221, 224, 268, 274, 284, 323—325, 351, 353, 354, 356, 364, 397, 399, 406, 407, 411, 413, 417, 436, 448, 451

* — [Лейпциг], 1900, № 1, декабрь, стр. 1. — 86, 376

* — [Мюнхен], 1901, № 5, июнь, стр. 2—4. — 67

— 1901, № 7, август, стр. 6. — 116, 137—138

— 1901, № 8, 10 сентября, стр. 6. — 116, 137—138

* — 1902, № 20, 1 мая, стр. 1. — 353

* — [Лондон], 1902, № 23, 1 августа, стр. 1—4. — 57, 61, 64—65, 66—68, 71, 352—353

* — 1902, № 24, 1 сентября, стр. 2—4. — 61, 64—65, 66—68, 71

— 1902, № 29, 1 декабря, стр. 2—4. — 78, 79—80, 104, 105

— 1902, № 30, 15 декабря, стр. 2. — 104

* — 1903, № 31, 1 января, стр. 2—3. — 361—362

— 1903, № 33, 1 февраля, стр. 7—8. — 252

* — 1903, № 35, 1 марта, стр. 4—5. — 361

* — [Женева], 1903, № 40, 15 мая, стр. 2. — 353

— 1903, № 41, 1 июня, стр. 4. — 353

— 1903, № 45, 1 августа, стр. 6. — 341

* — 1903, № 46, 15 августа, стр. 1—2. — 342

- [³⁴] *«Искра»* (новая, меньшевистская), [Женева], 1903, № 53, 25 ноября, стр. 1—2. — 25—26, 45
— 1903, № 55, 15 декабря, стр. 2—5, 10. — 45—48
- [³⁵] *К гражданам всей России.* [Листовка Донского комитета Росс. соц.-дем. рабочей партии. Ростов-на-Дону, ноябрь 1902 г.]. [Лондон], тип. «Искры», декабрь 1902. 4 стр. (Отд. отпечаток из № 31 «Искры»). — 85
- [³⁶] * *К гражданам всей России.* [Листовка] Донского комитета Росс. соц.-дем. рабочей партии. Ростов [-на-Дону], тип. Донского комитета, ноябрь 1902. 2 стр. (РСДРП). — 85
- [³⁷] *К еврейским рабочим г. Екатеринослава.* [Листовка]. Екатеринослав, тип. Екатеринославского комитета, б. г. 2 стр. (РСДРП). Подпись: Екатеринославский комитет РСДРП. — 137, 138—139, 140, 141, 339—340
- [³⁸] *К читателям.* — «Студент», [Женева], 1903, № 1, 3 апреля, стр. 2—7. — 356, 357—359, 361, 452—453
- [³⁹] *Как отвечать на правительственные зверства?* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 12, октябрь, стр. 1—3. — 75—76, 87, 373—374, 402
- [⁴⁰] *Канун революции.* Непериодическое обозрение вопросов теории и тактики. Под ред. Л. Надеждина. № 1. [Женева], 1901. 132 стр. (Изд. рев. гр. «Свобода»). — 396
- [⁴¹] *Карышев, Н. А. Землевладение в Западной Европе и России.* — В кн.: Брокгауз, Ф. А. и Ефрон, И. А. Энциклопедический словарь. Т. XII, [полут. 23], Спб., 1894, стр. 396—411. — 387—389
- [⁴²] *Каутский, К. Социальная реформа и социальная революция.* Издана Всеобщим еврейским рабочим Союзом Литвы, Польши и России. Лондон, декабрь 1902. 96 стр. (РСДРП). На еврейском яз. — 140

- [43] — *Эрфуртская программа*. Пер. с нем. Stuttgart, Dietz, 1903. IV, 120 стр. — 222
- [44] *Классовая борьба в деревне*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 6—9. Под общ. загл.: Программные вопросы. — 61—66, 67—68, 396
- [45] *Ко всем гражданам*. [Листовка] Донского комитета Российской соц.-дем. рабочей партии. Б. м., тип. Донского комитета, [1902]. 1 стр. (РСДРП). — 78
- [46] [*Ко всем гражданам*. Листовка Донского комитета РСДРП. 6 ноября 1902 г.]. — «Искра», [Лондон], 1902, № 29, 1 декабря, стр. 3. Под общ. загл.: Борьба ростовских рабочих. — 78
- [47] *Ко всем подданным русского царя*. [Листовка]. 3 апреля 1902 г. Изд. Партии социалистов-революционеров. Б. м., 1902. 1 стр. — 65—66, 75, 373, 400
- Крестьяне* — см. Милуков, П. Н. Крестьяне в России.
- [48] *Крестьянское движение*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 8, 25 июня, стр. 1—5. — 400
- Л. М.* — см. Мартов, Л.
- Левицкий, А.* — см. Гоц, М. Р.
- [43] *Ленгник, Ф. В. Заявление заграничного представителя Центрального Комитета Российской соц.-дем. рабочей партии*. [Листовка]. Б. м., [декабрь 1903]. 1 стр. Подпись: Заграничный представитель ЦК. — 45
- [50] [*Ленин, В. И.*] *Гонители земства и Аннибалы либерализма*. — «Заря», Stuttgart, 1901, № 2—3, декабрь, стр. 60—100. Подпись: Т. П. — 57, 224—227
- [51] — [*Доклад об уставе партии 29 июля (11 августа) 1903 г. на II съезде РСДРП*]. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 153. (РСДРП). — 427

- [52] — [Заявление редакции «Искры»]. От редакции. [Листовка. Лейпциг], 1900. 2 стр. (РСДРП). — 66
- [53] — *К деревенской бедноте*. Объяснение для крестьян, чего хотят социал-демократы. С прил. проекта программы РСДРП. Изд. Загран. лиги русск. рев. с.-д. Женева, тип. Лиги, 1903. 92 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Ленин. — 222
- [54] — *К характеристике экономического романтизма*. Сисмонди и наши отечественные сисмондисты. — «Новое Слово», Спб., 1897, № 7, апрель, стр. 25—50, в отд. [1]; № 8, май, стр. 25—60, в отд. [1]; № 9, июнь, стр. 26—53, в отд. [1]; № 10, июль, стр. 18—32, в отд. [1]. Подпись: К. Т — н. — 228
- [55] — *П. А. Красикову*. [Ноябрь 1902 г.]. Рукопись.¹ — 119
- [56] — *Насущные задачи нашего движения*. — «Искра», [Лейпциг], 1900, № 1, декабрь, стр. 1. Без подписи. — 86, 376
- [57] — [О манифесте «Союза армянских социал-демократов»]. — «Искра», [Лондон], 1903, № 33, 1 февраля, стр. 7—8, в отд.: Из партии. Без подписи. — 252
- [58] * *О революционной работе в организациях Российской социал-демократической рабочей партии*. (Письмо к товарищу). Б. м., тип. Сибирского с.-д. союза, июнь 1903. 24 стр. Перед загл. авт.: Ленин. — 25
- [59] — *Ответ на критику нашего проекта программы*. — В кн.: [Маслов, П. П.] Икс. Об аграрной программе. [Ленин, В. И.] Ленин, Н. Ответ на критику нашего проекта программы. Изд. Лиги русск. рев. с.-д., Женева, тип. Лиги, 1903, стр. 26—42. (РСДРП). Подпись: Н. Ленин. — 298, 301
- [60] — [Первая речь по вопросу о порядке дня съезда

¹ Poprvé otištěno v časopisu Krasnaja letopis, č. 2 (26), s. 22—23, 1928, v článku A. Iljina-Ženevského Vtoroj sjezd partii i petěrburgskaja soc.-dem. organizacija.

18 (31) июля 1903 г. на II съезде РСДРП]. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 31. (РСДРП). — 419

[61] — [Первая речь при обсуждении аграрной программы 31 июля (13 августа) 1903 г. на II съезде РСДРП]. — Там же, стр. 195—196. — 431

[62] — [Первая речь при обсуждении аграрной программы 1 (14) августа 1903 г. на II съезде РСДРП]. — Там же, стр. 209—210. — 433

[63] — Письмо в редакцию «Искры». [Почему я вышел из редакции «Искры»?] Женева, тип. партии, декабрь 1903. 8 стр. После загл. авт.: Н. Ленин. — 45—47

[64] — Письмо к товарищу о наших организационных задачах. Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1904. 31 стр. (РСДРП). После загл. авт.: Н. Ленин. — 25—26, 47

— Письмо к товарищу о наших организационных задачах — см. О революционной работе в организациях Российской социал-демократической рабочей партии.

[65] — По поводу одной газетной заметки. — «Новое Слово», Спб., 1897, № 1, октябрь, стр. 126—131, в отд. [II]. Подпись: К. Т — н. — 228

— Почему я вышел из редакции «Искры»? — см. Письмо в редакцию «Искры».

[66] — Проект устава РСДРП, внесенный на II съезд РСДРП¹. — 292, 306—307, 443—445

[67] * — Революционный авантюризм. — «Искра», [Лондон], 1902, № 23, 1 августа, стр. 2—4.; № 24, 1 сентября, стр. 2—4. Без подписи. — 61, 63—65, 66—67, 71

¹ Návrh se nedochoval.

- [68] *[Ленин, В. И.] [Речь по вопросу о программе партии 22 июля (4 августа) 1903 г. на II съезде РСДРП]. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 130—132. (РСДРП). — 426*
- [69] — *Что делать? Наболевшие вопросы нашего движения. Stuttgart, Dietz, 1902. VII, 144 стр. На обл. и тит. л. авт.: Н. Ленин. — 26, 83, 289—290, 307—308, 403, 441, 451*
- [70] * — *Эра реформ. — «Искра», [Женева], 1903, № 46, 15 августа, стр. 1—2. — 342*
- [71] *Ленин, В. И. и Плеханов, Г. В. [Письмо старым редакторам «Искры» и сотруднику тов. Троцкому. 23 сентября (6 октября) 1903 г.]. Рукопись¹. — 47*
- [72] *«Листок „Работника“», Женева. — 95*
- [73] *Лохтин, П. Состояние сельского хозяйства в России сравнительно с другими странами. Итоги к XX веку. Спб., «Посредник», 1901. 309 стр.; 45 стр. табл. — 390—391*
- [74] *Манифест Всероссийского студенческого съезда. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 5, март, стр. 14—15. — 361—362*
- [75] *Манифест партии социалистов-революционеров. (Выработан на съезде представителей объединенных групп с.-р.). Б. м., тип. партии с.-р., 1900. 12 стр. — 67*
- [76] *Манифест Российской социал-демократической рабочей партии. [Листовка]. Б. м., тип. партии, [1898]. 2 стр. — 95, 115, 117, 120, 137, 141, 265, 282*

¹ Poprvé otištěno v knize: (Lenin V. I.) Lenin N., Krok vpřed, dva kroky vzad. (Krise v naší straně). Ženeva, stranická tiskárna, 1904, s. 117 (RSDRP).

Манифест «Союза армянских социал-демократов» — см. [Шаумян, С. Г.] Манифест «Союза армянских социал-демократов».

- [77] *Манифест [царя Александра III. 29 апреля 1881 г.] — «Правительственный Вестник», Спб., 1881, № 93, 30 апреля (12 мая), стр. 1. — 143*
- [78] *[Манифест царя Николая II. 26 февраля 1903 г.] — «Правительственный Вестник», Спб., 1903, № 46, 27 февраля (12 марта), стр. 1. — 143—148, 201, 202*
- [79] *[Мартов, Л.] Программа русских либералов. — «Искра», [Лондон]. 1902, № 23, 1 августа, стр. 1. — 57*
- [80] — *Рабочее дело в России. 2-е перераб. изд. Изд. Лиги русской революционной социал-демократии. Женева, тип. Лиги русск. рев. с.-д., 1903. 104 стр. (РСДРП). — 196, 222*
- [81] — *«Революционная Россия», издание Союза социалистов-революционеров, № 2. — «Заря», Stuttgart, 1901, № 2—3, декабрь, стр. 331—334, в отд.: Библиография. Подпись: Л. М. — 399*
- [82] * — *Тартюфы революционной морали. — «Искра», [Женева], 1903, № 40, 15 мая, стр. 2. — 353*
- [83] — *[Четвертый съезд Бунда]. — «Искра» [Мюнхен], 1901, № 7, август, стр. 6, в отд.: Из партии. — 117, 137—138*
- [84] *Маслов, П. П. К аграрному вопросу. (Критика критиков). — «Жизнь», Спб. 1901, № 3, стр. 162—186; № 4, стр. 63—100. — 129, 134—135*
- [85] — *Об аграрной программе. — В кн.: [Маслов, П. П.] Икс. Об аграрной программе. [Ленин, В. И.] Ленин, Н. Ответ на критику нашего проекта программы. Изд. Лиги русск. рев. с.-д. Женева, тип. Лиги русск. рев. с.-д., 1903, стр. 1—25. (РСДРП). Подпись: Икс. — 236—251, 301*

- [⁸⁶] — *Икс. Об аграрной программе.* [Ленин, В. И.] Ленин, Н. Ответ на критику нашего проекта программы. Изд. Лиги русск. рев. с.-д. Женева, тип. Лиги, 1903. 42 стр. (РСДРП). — 236—251, 298, 301
- [⁸⁷] — *Условия развития сельского хозяйства в России.* Опыт анализа сельскохозяйственных отношений. Спб., Водовозова, 1903. VIII, 493 стр. — 129, 134—135
- [⁸⁸] *Материалы для выработки партийной программы.* Вып. II. Рязанов, Н. Проект программы «Искры» и задачи русских социал-демократов. Изд. гр. «Борьба». Женева, 1903. 302 стр. (РСДРП). — 290
- [⁸⁹] *Материалы к вопросу о нуждах сельскохозяйственной промышленности в Саратовской губернии.* Изд. Саратовского губ. земства. Саратов, тип. Губ. земства, 1903. 469 стр., разд. паг.; 5 л. картогр. — 247
- [⁹⁰] *Милюков, П. Н. Крестьяне в России.* — В кн.: Брокгауз, Ф. А. и Ефрон, И. А. Энциклопедический словарь. Т. XVI^a, [полут. 32]. Спб., 1895, стр. 675—725. — 239
- [⁹¹] [Милюков, П. Н. и Струве, П. Б.] *К очередным вопросам.* — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 17, 16 февраля (1 марта), стр. 289—292. Подписи: СС и Редактор. — 224—230
- [⁹²] *Мировой рост и кризис социализма.* — «Вестник Русской Революции», Женева — Paris, 1902, № 2, февраль, стр. 39—87, в отд. I. — 395, 396
- [⁹³] «*Московские Ведомости*», 1902, № 345, 15 (28) декабря, стр. 4. — 103—108
- [⁹⁴] *н-д-и. Самодержавие пред задачами социального законодательства.* — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 1 (25), 18 июня (1 июля), стр. 7—10. — 333
- [⁹⁵] *На славном посту (1860—1900).* Литературный сборник, посвященный Н. К. Михайловскому. Ч. 2. Б.

м., тип. Клобукова, [1900]. VI, [2], 229, [3], 516 стр.,
2 л. портр. — 129, 136

- [⁹⁶] *«Народное Дело»*, [Женева], 1902, № 2, сентябрь, стр. 3—21, 51—63. — 400
- [⁹⁷] *Народный герой*. — «Народное Дело», [Женева], 1902, № 2, сентябрь, стр. 3—21. — 400
- [⁹⁸] *Национальное порабощение и революционный социализм*. — «Революционная Россия», [Женева], 1903, № 18, 15 февраля, стр. 1—4. — 253—254
- [⁹⁹] *Наши съезды*. — «Искра», [Женева], 1903, № 53, 25 ноября, стр. 1—2. — 25—26, 45
- [¹⁰⁰] *Наша программа*. — «Вестник Русской Революции», Женева — Paris, 1901, № 1, июль, стр. 1—15. — 67
- [¹⁰¹] *Наша программа*. Проект программы группы «Борьба» и комментариев к ней. Изд. группы «Борьба». Женева, 1903. 52 стр. (РСДРП. Материалы для выработки партийной программы. Вып. III). — 411
- [¹⁰²] *Наши задачи*. Основные положения программы Союза социалистов-революционеров. Изд. 2-е. С послесл. С. Григоровича: Социал-демократы и социалисты-революционеры. Изд. Союза русских социалистов-революционеров. London, «Russian free press fund», 1900. 84 стр. (Социально-революционная б-ка. Вып. 3). — 67
- [¹⁰³] *Нижегородские рабочие на суде*. — «Искра», [Лондон], 1902, № 29, 1 декабря, стр. 2—4. — 79—80, 81, 105, 375
- [¹⁰⁴] *Николай II. [Речи перед представителями дворянства и земства Курской губернии. 29 августа 1902 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1902, № 191, 1 (14) сентября, стр. 1. Под общ. загл.: Курские маневры в высочайшем присутствии. — 53—55
- [¹⁰⁵] — *[Речь в г. Курске на собрании представителей во-*

лостных старшин и сельских старост Курской, Полтавской, Харьковской, Черниговской, Орловской и Воронежской губерний. 1 сентября 1902 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1902, № 192, 3 (16) сентября, стр. 1. — 53

[106] — [Речь при посещении Балтийского судостроительного завода. 12 сентября 1902 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1902, № 202, 14 (27) сентября. Первое прибавление к № 202-му «Правительственного Вестника», 1902, 15 (28) сентября, стр. 1. — 53

[107] Новое выступление русских либералов. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 9, июль, стр. 3—5. — 396, 397, 398

[108] «Новое Слово», Спб., 1897, № 1, октябрь, стр. 126—131, в отд. [II]. — 228

— № 7, апрель, стр. 25—50, в отд. [I]. — 228

— № 8, май, стр. 25—60, в отд. [I]. — 228

— № 9, июнь, стр. 26—53, в отд. [I]. — 228

— № 10, июль, стр. 18—32, в отд. [I]; стр. 56—62, в отд. [II]. — 228—229

[109] Об отводе частным лицам казенных земель в Сибири. 8 июня 1901 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1901, № 167, 31 июля (13 августа), стр. 1. — 53

[110] Об отмене круговой поруки крестьян по уплате окладных сборов... 12 марта 1903 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1903, № 64, 20 марта (2 апреля), стр. 1. — 202—203

[111] Об отношении к либералам (Старовера). [Главнейшие резолюции, принятые на Втором съезде Росс. соц.-дем. раб. партии]. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст

протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 13. (РСДРП). — 328

[112] *Об утверждении правил о вознаграждении потерпевших вследствие несчастных случаев рабочих и служащих, а равно членов их семейств в предприятиях фабрично-заводской, горной и горнозаводской промышленности.* 2 июня 1903 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1903, № 174, 3 (16) августа, стр. 1. — 331, 342—349

[113] *Об утверждении устава дворянских касс взаимопомощи.* 3 июня 1902 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1902, № 186, 24 августа (6 сентября), стр. 1. — 52

[114] *Об учреждении старост в промышленных предприятиях.* 10 июня 1903 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1903, № 147, 2 (15) июля, стр. 1. — 331—336, 342—343

[115] *Одесса.* [Письмо за подписью: «Очевидец»]. — «Искра», [Женева], 1903, № 45, 1 августа, стр. 6, в отд.: Хроника рабочего движения и письма с фабрик и заводов. — 341

[116] *Организационный устав Российской соц.-дем. рабочей партии, принятый на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 7—9. (РСДРП). — 25—26, 45—47, 451, 454

[117] *«Освобождение»*, Штутгарт — Париж. — 55, 56—57, 59, 96, 101, 328, 358

— 1902, № 5, 19 августа (1 сентября), стр. 65—68. — 56

— 1902, № 6, 2 (15) сентября, стр. 81—85. — 56

— 1902, № 7, 18 сентября (1 октября), стр. 97—102, 106—108. — 55—60

- 1902, № 8, 2 (15) октября, стр. 123. — 56
- 1903, № 1 (25), 18 июня (1 июля), стр. 7—10. — 333
- 1903, № 2 (26), 2 (15) июля, стр. 24—25. — 333
- «Освобождение» 1903, № 3 (27), 19 июля (1 августа), стр. 40—42. — 333
- 1903, № 4 (28), 2 (15) августа, стр. 72. — 356
- 1903, № 17, 16 февраля (1 марта), стр. 289—292. — 224—230
- 1903, № 18, 2 (15) марта, стр. 305—307. — 229
- [¹¹⁸] *От Крестьянского союза партии социалистов-революционеров ко всем работникам революционного социализма в России.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 8, 25 июня, стр. 5—14. — 67, 168, 231, 234—235, 396, 397, 399
- [¹¹⁹] *От редакции.* — «Искра», [Женева], 1903, № 55, 15 декабря, стр. 10, в отд.: Из партин. — 45—47
- [¹²⁰] *От редакции.* — «Революционная Россия», [Женева], 1903, № 30, 20 августа, стр. 24. — 351—354
- [¹²¹] *От Центрального комитета партии социалистов-революционеров.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 26—27. — 353—354
- [¹²²] *[Ответ редакции газеты «Искра» на письмо ЦК Бунда от 29 августа (11 сентября) 1901 г.]* — «Искра», [Мюнхен], 1901, № 8, 10 сентября, стр. 6, в отд.: Из партин. — 116, 137—138
- [¹²³] «Отечественные Записки», Спб., 1882, № 8, август, стр. 143—169. — 249—250
- 1882, № 9, сентябрь, стр. 1—35. — 249

- [124] «Отклики». Приложение к рабочей социал-демократической газете-журналу «Отклики», Женева, 1902, № 1, декабрь, стр. 6—24, 29—60. — 83
- [125] *Открытое письмо [Киевского союзного совета объединенных землячеств и организаций и Организационного комитета Киевского политехнического института] союзным советам и организационным комитетам высших учебных заведений России.* — «Студент», [Женева], 1903, № 1, 3 апреля, стр. 20. — 361, 364
- [126] *Открытое письмо [Киевского союзного совета объединенных землячеств и организаций и Организационного комитета Киевского политехнического института] союзным советам и организационным комитетам высших учебных заведений России.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 13, ноябрь, стр. 13—14. Загл.: Письмо киевских студентов. — 361, 364
- [127] *Очередной вопрос революционного дела.* Изд. «Аграрно-социалистической лиги». London, «Russian free press fund», 1900. 28 стр. — 395, 397, 399
- [128] *[Письмо Центрального комитета Всеобщего еврейского рабочего союза в Литве, Польше и России в редакцию газеты «Искра»]. 29 августа (11 сентября) 1901 г.* — «Искра», [Мюнхен], 1901, № 8, 10 сентября, стр. 6, в отд.: Из картин. — 117, 137—138
- [129] *[Плеханов, Г. В.] Вынужденная полемика.* — «Искра», [Лондон], 1902, № 23, 1 августа, стр. 1—2. — 353—354
- [130] — *Новое вино в старых мехах.* — «Искра», [Мюнхен], 1901, № 5, июнь, стр. 2—4. — 67
- [131] — *Смерть Сипягина и наши агитационные задачи.* — «Искра», [Мюнхен], 1902, № 20, 1 мая, стр. 1. — 353
- [132] *По поводу одной прокламации.* — «Последние Извест-

тия, Лондон, 1903, № 105, 28 (15) января, стр. 1—2. — 137—142

[133] *По поводу письма из Петербурга.* — «Отклики. Приложение к рабочей социал-демократической газете-журналу «Отклики», Женева, 1902, № 1, декабрь, стр. 6—24. — 83

[134] *По поводу полемики «Искры».* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 25—26. — 65—67, 400

[135] *Порядок дня III съезда (РСДРП).* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 10. (РСДРП). — 282, 283

[133] *«Последние Известия»,* Лондон—Женева. — 140, 340
— Лондон, 1903, № 105, 28 (15) января, стр. 1—2. — 137—142

— 1903, № 106, 3 февраля (21 января), стр. 1—2. — 115—121, 137

[137] *Постановление об изменении в некоторых частях учреждения императорского Финляндского сената.* — «Финляндская Газета», Гельсингфорс, 1902, № 142, 19 сентября (2 октября), стр. 1. — 52—53

[138] [Потресов, А. Н.] *Современная весталка.* (Из этюдов о современной журналистике). — «Заря», Stuttgart, 1901, № 2—3, декабрь, стр. 226—258. Подпись: Ст. — 398

— Старовер. *Резолюция об отношении к либералам* — см. Об отношении к либералам (Старовера).

[139] *«Правительственный Вестник»,* Спб., 1881, № 93, 30 апреля (12 мая), стр. 1. — 143

— 1901, № 167, 31 июля (13 августа), стр. 1. — 53

- 1902, № 186, 24 августа (6 сентября), стр. 1. — 53
- 1902, № 191, 1 (14) сентября, стр. 1. — 53—55
- 1902, № 192, 3 (16) сентября, стр. 1. — 54
- 1902, № 202, 14 (27) сентября. Первое прибавление к № 202-му «Правительственного Вестника», 1902, 15 (28) сентября, стр. 1. — 54
- 1903, № 46, 27 февраля (12 марта), стр. 1. — 143—148, 201, 203
- 1903, № 64, 20 марта (2 апреля), стр. 1. — 202—203
- 1903, № 147, 2 (15) июля, стр. 1. — 330—336, 342—344
- 1903, № 174, 3 (16) августа, стр. 1. — 331, 342—349

[140] *Программа Российской соц.-дем. рабочей партии, принятая на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 1—6. (РСДРП). — 454

[141] *Программные вопросы.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 6—9; № 14, декабрь, стр. 5—8; 1903, № 15, январь, стр. 5—8. — 61—66, 234, 396

[142] *Программы «Жизни», «Искры» и «Зари» с прил. отзывов о них.* Женева, Куклин, 1903, стр. 3—11. (Б-ка русского пролетария. — № 5). — 411

[145] *Проект программы Российской социал-демократической рабочей партии.* (Выработанный редакцией «Искры» и «Зари»). — В кн.: [Ленин, В. И.] Ленин, Н. К деревенской бедноте. Объяснение для крестьян, чего хотят социал-демократы. С прил. Проекта программы Российской социал-демократической рабочей партии. Изд. Заграничной лиги русской рев. социал-демократии. Женева, тип. Лиги, 1903,

стр. 84—92. (РСДРП). — 195—196, 220—223, 379, 380

[144] *Проект программы Российской социал-демократической рабочей партии.* (Выработанный редакцией «Искры» и «Зари»). Отд. оттиск из № 21 «Искры». [Мюнхен], тип. «Искры», [1902]. 8 стр. — 236—251, 276, 282, 290, 293, 294, 295, 296, 297, 298—300, 301—305, 322, 344, 411, 425, 430, 437—439

[145] *Проект программы Росс. социал-демократ. рабочей партии, выработанный социал-демократ. организацией «Жизнь».* — В кн.: Программы «Жизни», «Искры» и «Зари» с прил. отзывов о них. Женева, Куклин, 1903, стр. 3—11. (Б-ка русского пролетария. — № 5). — 411

Проект программы РСДРП, выработанный группой «Борьба» — см. Наша программа.

[146] *[Проект устава Бунда, внесенный делегацией Бунда на обсуждение 19 июля (1 августа) 1903 г. на четвертом заседании II съезда РСДРП].* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, (1904), стр. 56—58, подстр. примеч. (РСДРП). — 286, 422

[147] *Проект устава II-го съезда Росс. соц.-дем. раб. партии, выработанный Орг. ком.* — Там же, стр. 379—381, в прил. VI. — 284

Прокламация 3 апреля 1902 г. боевой организации социалистов-революционеров — см. Боевая организация социалистов-революционеров.

Прокламация 3 апреля 1902 г. партии социалистов-революционеров — см. Ко всем подданным русского царя.

[148] *«Пролетариат».* Тифлис, 1902, № 1, октябрь, стр. 1—4. На армянском яз. — 122—125

- [149] *15-го августа (28-го августа) 1902 г.* [Передовая]. — «Освобождение», Штутгарт, 1902, № 5, 19 августа (1 сентября), стр. 65—68. — 56
- [150] *15-го сентября (28-го сентября) 1902 г.* [Передовая]. — «Освобождение», Штутгарт, 1902, № 7, 18 сентября (1 октября), стр. 97—100. — 55, 56
- [151] *V съезд Всеобщего еврейского рабочего союза в Литве, Польше и России.* 7 (20) августа 1903 года. [Листовка]. Изд. заграничного комитета Бунда. London Nathanson, [1903], 2 стр. — 338—341
- [152] *Pro doto sua.* (Библиографическая заметка о № 1 «В. Р. Р.» в «Заре» № 2—3. — «Вестник Русской Революции», Женева — Paris, 1902, № 2, февраль, стр. 99—104, в отд. III. — 395
- Р. Н. С.* — см. Струве, П. Б.
- [153] «Работник», Женева. — 95
- [154] «Рабочая Газета», Киев. — 95
- [155] «Рабочая Мысль», Спб. — Берлин — Варшава — Женева. — 67, 95
- [156] *Рабочее движение и наши тактические задачи.* — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 10, август, стр. 3—7. — 67, 75—76, 77, 86—87, 373, 374
- [157] «Рабочее Дело», Женева. — 67, 95, 447
- Рабочее дело в России* — см. Мартов, Л.
- [158] «Революционная Россия», [Томск — Куоккала — Женева]. — 364, 373—374
- [Женева], 1902, № 4, февраль, стр. 1—3. — 399, 400, 401
- 1902, № 5, март, стр. 14—15. — 361

- 1902, № 7, июнь, стр. 2—7. — 67, 353, 401
- 1902, № 8, 25 июня, стр. 1—14. — 67, 168, 231, 234, 396, 397, 399
- 1902, № 9, июль, стр. 3—5, 17—18. — 67, 396, 397, 398
- 1902, № 10, август, стр. 3—7. — 67, 75—76, 77, 86—87, 373, 374
- 1902, № 11, сентябрь, стр. 2—9, 24—27. — 61—68, 353, 396, 400
- 1902, № 12, октябрь, стр. 1—3. — 75—76, 86—87, 373—374, 402
- 1902, № 13, ноябрь, стр. 13—14. — 361, 364
- 1902, № 14, декабрь, стр. 5—8. — 61, 233—235
- 1903, № 15, январь, стр. 5—8. — 61
- «Революционная Россия», 1903, № 17, 1 февраля, стр. 1—4. — 361—369
- 1903, № 18, 15 февраля, стр. 1—4. — 252—254
- 1903, № 27, 1 июля, стр. 1—4. — 352, 354
- 1903, № 30, 20 августа, стр. 24. — 350—355

Редактор, Ред. — см. Струве, П. Б.

[159] *[Редакционная статья]*. — «Финляндская Газета», Гельсингфорс, 1902, № 142, 19 сентября (2 октября), стр. 2. — 53

[160] * *Речи обвиняемых за участие в демонстрациях 1 и 5 мая, произнесенные перед судом Московской судебной палаты 28—31 октября 1902 года.* [Нижний Новгород, изд. Нижегородского комитета РСДРП, 1902, 5 стр.]. Литогр. — 79—80, 81, 375

- [161] *Решения [I] съезда [РСДРП]*. — В листовке: Манифест Российской социал-демократической рабочей партии. Б. м., тип. партии, [1898], стр. 2. — 115, 117, 120, 137, 141, 260—261
- [162] *Рикардо, Д. Сочинения*. Пер. Н. Зибера. С прил. пер. Спб., Пантелеев, 1882. III, XX, III, 661 стр. — 133, 134
- [163] *Рудин, А. К крестьянскому вопросу*. (Обзор текущей литературы). — «Вестник Русской Революции», [Б. м.], 1903, № 3, март, стр. 199—225, в отд. I. — 242—243, 246
- [164] «*Русские Ведомости*», М., 1903, № 35, 4 февраля, стр. 2. — 231
- [165] *Русский либерализм и дворянство, как сословие*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, стр. 2—6. — 400
- [166] «*Русское Богатство*», Спб., 1900, № 8, стр. 201—239. — 129, 136
- [167] [*Рязанов, Д. Б.*] *Рязанов, Н. Проект программы «Искры» и задачи русских социал-демократов*. Изд. гр. «Борьба». Женева, 1903. 302 стр. (РСДРП. Материалы для выработки партийной программы. Вып. II). — 290
- [168] *Самодержавие и рабочий вопрос*. — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 2 (26), 2 (15) июля, стр. 24—25; № 3 (27), 19 июля (1 августа), стр. 40—42. — 333, 334
- [169] «*Свет*», Спб. — 104
- [170] «*Свобода*», Женева, 1901, № 1. VIII, 72, 87, IX, 80 стр. — 83
- [171] *Свобода*. Изд. Рабочей партии политического освобождения России. [Минск], тип. партии, [1900]. 21 стр. — 67

[172] *Свод законов Российской империи*. Т. 9. [Ч. 1]. Законы о состояниях. [Ч. 2]. Особое приложение к законам о состояниях. Спб., 1899—1902. 2 т. — 303

[173] *Слепов, Ф. А. Письмо к издателю*. — «Московские Ведомости», 1902, № 345, 15 (28) декабря, стр. 4. — 103—108

Современная весталка — см. Потресов, А. Н. Современная весталка.

[174] *Социализация земли и кооперация в сельском хозяйстве*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 14, декабрь, стр. 5—8. Под общ. загл. Программные вопросы. — 61, 234—235

С. С. — см. Миллюков, П. Н.

Ст. — см. Потресов, А. Н.

[175] *Старицкий, А. Ложный шаг*. — «Освобожденне», Штутгарт, 1902, № 7, 18 сентября (1 октября), стр. 100—102. — 55—57

[176] *Статистика Российской империи*. XX, XXXI, XXXVII, LV. Военно-конская перепись 1888, 1891, 1893 и 1894, 1899—1901 гг. Под ред. А. Сырнева. Изд. Центр. стат. ком. м-ва внутр. дел. Спб., 1891—1902. 4 т. Текст на русском и французском яз. — 390—391

[177] *Стихийная революция и сознательные революционеры*. — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 4, февраль, стр. 1—3. — 399, 400, 401—402

Струве, П. Б. К очередным вопросам — см. [Миллюков, П. Н. и Струве, П. Б.] К очередным вопросам.

[178] — *Критические заметки к вопросу об экономическом развитии России*. Вып. 1. Спб., тип. Скороходова, 1894. X, 293 стр. — 135—136

[179] — *По поводу одного упрека*. — «Освобожденне», Штут-

гарт, 1902, № 7, 18 сентября (1 октября), стр. 102.
Подпись: Ред. — 56—60

- [180] — *Предисловие и примечания* [к книге С. Ю. Витте «Самодержавие и земство»]. — В кн.: Витте, С. Ю. Самодержавие и земство. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Витте (1899 г.). Печ. «Зарей». Stuttgart, Dietz, 1901, стр. V—XLIV. Подпись: Р. Н. С. — 224—230
- [181] — [*Предисловия к книге С. Ю. Витте «Самодержавие и земство»*]. — В кн.: Витте, С. Ю. Самодержавие и земство. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Витте (1899 г.). 2-е изд. Изд. ред. «Освобождение». Stuttgart, Dietz, 1903, стр. VII—LXXII. — 224—227, 229—230
- [182] — *Три автора.* — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 18, 2 (15) марта, стр. 305—307. Подпись: Редактор. — 229
- [183] — «*Экономические этюды*» Н. В. Водовозова. (Заметка). — «Новое Слово», Спб., 1897, кн. 10, июль, стр. 56—62, в отд. [II]. — 228
- [184] «*Студент*», [Женева — Цюрих]. — 356, 369
- [Женева], 1903, № 1, 3 апреля, стр. 2—7, 20. — 356, 357—358, 361, 364, 452—453,
- [Цюрих], 1903, № 2—3, сентябрь, стр. 1. — 356
- [185] *Студенчество и революция.* — «Революционная Россия», [Женева], 1903, № 17, 1 февраля, стр. 1—4. — 361—369
- [186] *Сущинский, М. У мужиков.* (Из личных воспоминаний). — «Народное Дело», [Женева], 1902, № 2, сентябрь, стр. 51—63. — 400

Т. — см. Гуревич, Я. Я.

Т. П. — см. Ленин, В. И.

Т — н, К. — см. Ленин, В. И.

Тартюфы революционной морали — см. Мартов, Л.
Тартюфы революционной морали.

- [187] *Терновая кислота министерства финансов.* — «Отклики. Приложение к рабочей социал-демократической газете-журналу «Отклики», Женева, 1902, № 1, декабрь, стр. 29—60. — 83—84
- [188] *Террористический элемент в нашей программе.* — «Революционная Россия»; [Женева], 1902, № 7, июнь, стр. 2—5. — 67, 401—402
- [189] *30-го августа (12-го сентября) 1902 г.* [Передовая]. — «Освобождение», Штутгарт, 1902, № 6, 2 (15) сентября, стр. 81—85. — 56
- [190] * [Троцкий, Л. Д.] *Еще о Тартюфах.* — «Искра», [Женева], 1903, № 41, 1 июня, стр. 4. — 354
- [191] — *Зубатовщина в Петербурге.* — «Искра», [Лондон], 1902, № 30, 15 декабря, стр. 2. — 104
- [192] * — *Как они «примиряют».* — «Искра», [Лондон], 1903, № 35, 1 марта, стр. 4—5. — 361
- [193] * — *Опекаемое студенчество.* — «Искра», [Лондон], 1903, № 31, 1 января, стр. 2—3. — 361
- [194] *Тургенев, И. С. Дворянское гнездо.* — 26
- [195] *Учреждение старост в промышленных предприятиях.* — «Вестник Финансов, Промышленности и Торговли», Спб., 1903, № 27, 6 (19) июля, стр. 1—3. — 333
- [196] «*Финляндская Газета*», Гельсингфорс. — 53
— 1902, № 142, 19 сентября (2 октября), стр. 1, 2. — 53
- [197] *Чернов, В. М. Крестьянин и рабочий, как категории*

хозяйственного строя. — В кн.: На славном посту (1860—1900). Литературный сборник, посвященный Н. К. Михайловскому. Ч. 2. Б. м., тип. Клобукова, [1900], стр. 157—197. — 129, 136

[198] — *Типы капиталистической и аграрной эволюции.* — «Русское Богатство», Спб., 1900, № 8, стр. 201—239. — 129, 136

[199] [Шаумян, С. Г.] *Манифест «Союза армянских социал-демократов».* — «Пролетариат», Тифлис, 1902, № 1, октябрь, стр. 1—4. На армянском яз. — 122—125

[200] Э. *Положение дел.* (Письмо из Петербурга). — «Освобождение», Штутгарт, 1902, № 8, 2 (15) октября, стр. 123. — 56—57

[201] *Эволюция русской социалистической мысли.* — «Вестник Русской Революции», [Б. м.], 1903, № 3, март, стр. 1—37, в отд. I. — 397

[202] *Auhagen, H. Über Groß- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft.* — «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Bd. XXV, Berlin, 1896, S. 1—55. — 129

[203] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle.* Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. 491 S. — 256—257

[204] *David, E. Bäuerliche Barbaren.* — «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1899, № 2, S. 62—71. — 129

[205] — *Sozialismus und Landwirtschaft.* Bd. I. Die Betriebsfrage. Berlin, Verl. der Sozialistischen Monatshefte, 1903. 703 S. — 184, 231—235

[206] *Engels, F. Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, № 10, S. 292—306. — 233—234

- [²⁰⁷] — *Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft*. Philosophie. Politische Ökonomie. Sozialismus. Leipzig, Druck und Verl. der Genossenschafts-Buchdr., 1878. VIII, 274 S. — 58
- [²⁰⁸] — *Die Polendebatte in Frankfurt*. — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, No 81, 20. August, S. 1—2; No 93, 3. September, S. 1—2. — 254—255
- [²⁰⁹] *Ergebnisse der Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883*. (Karlsruhe, Braun, 1883). 185 S.; 8. Taf. — In: *Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883*, veranstaltet durch das Großherzogliche Ministerium des Innern. Bd. 4. — 129
- [²¹⁰] *Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch das Großherzogliche Ministerium des Innern*. Bd. I — [4]. Karlsruhe, Braun, 1883. 4 Bd. — 129
- [²¹¹] *Hecht, M. Drei Dörfer der badischen Hard*. Eine wirtschaftliche und soziale Studie. Leipzig, Wilhelm, 1895. 94 S. — 129
- [²¹²] *Hertz, F. Die agrarischen Fragen im Verhältnis zum Sozialismus*. Mit einer Vorrede von E. Bernstein. Wien, Rosner, 1899. VII, 141 S. — 129, 136
- [²¹³] *K[autsky, K.] Drei Kriesen des Marxismus*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1902, Jg. XXI, Bd. I, No 23, S. 723—731. — 233, 234
- [²¹⁴] — *Finis Poloniae?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, No 42, S. 484—491; No 43, S. 513—525. — 254—255, 257
- [²¹⁵] *Klawki, K. Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebes*. — «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Bd. XXVIII, Berlin, 1899, S. 363—484. — 129
- [²¹⁶] «*Landwirtschaftliche Jahrbücher*». — Bd. XXV, Berlin, 1896, S. 1—55. — 129
- Bd. XXVIII, Berlin, 1899, S. 363—484. — 129
- [²¹⁷] [*Marx, K. und Engels, F.*] *Manifest der Kommunistischen Partei*. Veröffentlicht im Februar 1848. London, gedr. in der Office

der «Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter» von J. E. Burghard,
[1848]. 23 S. — 58, 161

[²¹⁸] *Marx, K. Der 18. Brumaire des Louis Napoleon.* New-York, Exped.:
Deutsche Vereins Buchh. von Schmidt u. Helmich, 1852. IV,
64 S. (Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Hefen.
Hrsg. von J. Weydemeyer. Hft. I). — 289, 302

[²¹⁹] — [*Brief an Bracke*]. 5. Mai 1875. — «Die Neue Zeit», Stuttgart
1890—1891, Jg. IX, Bd. I, № 18. S. 562. — 79

[²²⁰] — *Der Bürgerkrieg in Frankreich.* Adresse des Generalrats der
Internationalen Arbeiter-Assoziacion an alle Mitglieder in
Europa und den Vereinigten Staaten. S. — Abdr. aus dem
Volksstaat. Leipzig, Verl. der Exped. des Volksstaat, 1871,
52 S. — 289

[²²¹]* — *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. I. Buch I:
Der Produktionsprozeß des Kapitals. Hamburg, Meißner,
1867. XII, 784 S. — 80

[²²²]* — *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III, T. 2,
Buch III: Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion.
Kapitel XXIX bis LII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg,
Meißner, 1894. IV, 422 S. — 129, 133—136

[²²³] — *Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms.* — «Die
Neue Zeit», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. I, № 18,
S. 562—575. — 62

[²²⁴] *Mehring, F. Einleitung* [des Herausgebers zum Buch: Aus dem
literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Las-
salle]. — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx,
F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III.
Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels von Mai
1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 3—86. — 257

[²²⁵] «*Neue Rheinische Zeitung*», Köln. — 254

— 1848, № 91, 20. August, S. 1—2. — 255—256

— 1848, № 93, 3. September, S. 1—2. — 255—256

- [²²⁶] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. I, № 18, S. 562—575. — 62, 79
- 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, № 10, S. 292—306. — 234—235
- 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, № 42, S. 484—491; № 43, S. 513—525. — 254—255, 257
- 1902, Jg. XXI, Bd. I, № 23, S. 723—731. — 233, 234
- [²²⁷] *Nossig, A. Revision des Sozialismus*. Bd. 2. Das System des Sozialismus (Die moderne Agrarfrage). Berlin — Bern, Akad. Verl. für soziale Wissenschaften, 1902, VII, 587 S. — 136
- [²²⁸] «*Przedświt*», Kraków, 1903, № 3, S. 81—88. — 252—261
- [²²⁹] *Schilowsky, Ch. Oswobozhdenije*. — «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1902, Bd. II, № 9, S. 754—755. — 395
- [²³⁰] «*Sozialistische Monatshefte*», Berlin, 1899, № 2, S. 62—71. — 129
- 1902, Bd. II, № 9, S. 754—755. — 395
- [²³¹] *Statistik des Deutschen Reichs*. Hrsg. vom Kaiserlichen Statistischen Amt. Neue Folge. Bd. 112. Die Landwirtschaft im Deutschen Reich. Nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. Juni 1895. Berlin, 1898. VIII, 70, 500 S.; 7 Bl. Karten. — 129, 182, 383, 397
- [²³²] *Stosunek socyalnej demokracji rosyjskiej do kwestyi narodowościowej*. — «*Przedświt*», Kraków, 1903, № 3, S. 81—88. — 252—261

J M E N N Ý R E J S T Ř Í K

ABRAMOV — viz Ajzenšadt I. L.

AJZENŠTADT I. L. (Abramov) (1867—1937) — jeden z vůdců Bundu. Od roku 1886 byl členem narodovoljovských kroužků v Jaroslavi, v polovině 90. let se přiklonil k sociálním demokratům. Od roku 1902 byl členem ústředního výboru Bundu, pracoval v Minsku a v Oděse. Na II. sjezdu SDDSR zastupoval ústřední výbor Bundu, patřil k protijiskrovcům, po sjezdu se stal aktivním menševikem. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky. V roce 1922 emigroval do Německa; stanul v čele bundovské skupiny, která vedla pomlouvačnou kampaň proti SSSR; přispíval do menševického časopisu *Socialističeskij věstnik*. — 418, 437, 447

AKIM — viz Goldman L. I.

AKIMOV (vl. jm. Machnovec) V. P. (1872—1921) — sociální demokrat, význačný představitel ekonomismu, jeden z nejkrajnějších oportunistů. V polovině 90. let se připojil k petrohradské Skupině narodovoljovců, v roce 1897 byl zatčen a v dubnu 1898 vypovězen do Jenisejské gubernie. V září 1898 uprchl do ciziny, kde se stal jedním z vůdců Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, hájil ideje ekonomismu a vystupoval proti skupině Osvobození práce a později i proti Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR zastupoval Svaz, patřil k protijiskrovcům; po sjezdu se stal představitelem krajně pravicového křídla menševismu. Za revoluce 1905—1907 hájil likvidátorskou myšlenku vytvoření celoruské organizace dělnické třídy, ve které měla být sociální demokracie pouze jedním z ideových směrů. Účastnil se s právem poradního hlasu jednání IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR, hájil oportunistickou taktiku menševiků, vyzýval ke spojení s kadety. Se sociální demokracií se v letech reakce rozešel. — 290, 315, 316, 419, 420, 425, 426, 427, 428, 429, 437, 438, 447

ALEXANDR — viz Kremer A. I.

ALEXANDR III. (ROMANOV) (1845—1894) — ruský car (1881—1894). — 54, 143, 157

ALEXANDRA MICHAJLOVNA — viz Kalmykovová A. M.

ALEXANDROVÁ J. M. (Natálie Ivanovna, Štejnová) (1864—1943) — koncem 80. let vstoupila do organizace Narodnaja volja, od roku 1890 pracovala jako propagandistka v petrohradských dělnických kroužcích, byla členkou Skupiny narodovoljovců. V roce 1894 byla zatčena a vypovězena na 5 let do Vologedské gubernie; ve vyhnanství se přiklonila k sociálním demokratům. V roce 1902 vstoupila v zahraničí do organizace Jiskry, později pracovala jako její tisková důvěrnice v Rusku. Na orelské poradě se stala členkou organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR (v únoru 1903). Sjezdu se zúčastnila s právem poradního hlasu za organizační výbor, patřila k menšinovým jiskrovcům, po sjezdu se projevovala jako aktivní menševička, roku 1904 byla za menševiky kooptována do ÚV. Od října 1905 byla tajemnicí organizační komise menševiků. V období reakce se politického života neúčastnila. V letech 1910—1912 pracovala v Moskvě a Petrohradě; přikláněla se ke skupině vídeňské Pravdy, v jejímž čele stál Trockij; v roce 1912 ji zastupovala v organizačním výboru pro svolání srpnové konference likvidátorů. V letech 1913—1914 byla tajemnicí a členkou redakce časopisu Borba, řízeného Trockým. Po Říjnové revoluci pracovala v kulturně osvětových institucích. — 284, 449

ANDREJ — viz Nikitin I. K.

ANDREJEVSKIJ — viz Uljanov D. I.

ANNA IVANOVNA — viz Levinová J. S.

ANTONOV — viz Makadzjub M. S.

AUHAGEN Hubert — německý buržoazní ekonom. Přispíval do ročenky Landwirtschaftliche Jahrbücher. Napsal Über Gross- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft [Velkovýroba a malovýroba v zemědělství] (1896). — 129

AXELROD P. B. (1850—1928) — jeden z vůdců menševismu; v 70. letech patřil k narodníkům, po rozkolu ve skupině Zemlja i volja se přiklonil ke skupině Čornyj pereděl; v roce 1883 se podílel na založení skupiny Osvobození práce. Od roku 1900 byl členem redakce listu

Jiskra a časopisu Zarja. Jako zástupce Jiskry se s právem poradního hlasu účastnil II. sjezdu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu vystupoval jako aktivní menševik. V roce 1905 propagoval oportunistickou myšlenku svolání dělnického sjezdu, který stavěl proti proletářské straně. V letech reakce patřil k vůdcům likvidátorů, byl členem redakce listu menševiků-likvidátorů *Golos social-demokrata*, v roce 1912 byl členem protistranického srpnového bloku. Za první světové války zastával centristické stanovisko. Na zimmerwaldské a kientalské konferenci hájil názory pravého křídla. Po únorové revoluci v roce 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu, podporoval buržoazní prozatímní vládu.

Říjnovou revoluci odmítal a v emigraci vyzýval k ozbrojené intervenci proti Sovětskému Rusku. — 45, 47, 48, 306, 324, 435, 443, 444, 446, 449

BALMAŠEV S. V. (1882—1902) — student kazaňské, později kyjevské univerzity, aktivní účastník studentského hnutí. V lednu 1901 byl zatčen a spolu se 183 studenty kyjevské univerzity poslán sloužit k vojsku. V létě roku 1901 pracoval v revolučních kroužcích na Krymu a v Charkově, v září se vrátil na kyjevskou univerzitu a pokračoval v revoluční činnosti, sblížil se s esery a vstoupil do Bojové organizace. Na protest proti krutým vládním opatřením k potlačení veřejného hnutí v zemi zastřelil 2. (15.) dubna 1902 ministra vnitra Sipjagina. Podle rozsudku petrohradského okruhového soudu byl 3. (16.) května 1902 popraven ve Šlisselburské pevnosti. — 351, 352, 353, 354, 401

BASOVSKIJ I. B. (Děmentjev) (nar. 1874—1935) — v roce 1896 pracoval v oděských sociálně demokratických kroužcích, později pomáhal organizovat ilegální přepravu Jiskry do Ruska. V únoru 1902 byl v souvislosti s Jiskrou a kyjevským výborem SDDSR zatčen; 18. (31.) srpna 1902 uprchl společně s N. E. Baumanem, V. N. Krochmalem a dalšími z Luciánského vězení v Kyjevě a znovu začal organizovat přepravování Jiskry. Po II. sjezdu SDDSR se přidal k menševikům, pracoval v sociálně demokratických organizacích v Charkově a v Jekatěrinoslavi, účastnil se s právem poradního hlasu IV. sjezdu strany; v letech reakce zanechal aktivní politické činnosti. Po únorové revoluci v roce 1917 pracoval ve voroněžské menševické organizaci; po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel; pracoval v hospodářských institucích v Moskvě. — 406

BAUMAN N. E. (Grač, Poletajev) (1873—1905) — revolucionář z povolání, význačný činitel bolševické strany. Revoluční činnost zahájil

v první polovině 90. let v Kazani, v roce 1896 aktivně pracoval v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy, zejména jako propagandista v narvském obvodě. V roce 1897 byl zatčen a po 22 měsících věznění v Petropavlovské pevnosti poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V říjnu 1899 emigroval do Švýcarska, vstoupil do Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a aktivně se účastnil boje proti ekonomismu. V roce 1900 se podílel na zakládání organizace Jiskry a v letech 1901—1902 pracoval v Moskvě jako její tiskový důvěrník; v únoru 1902 byl zatčen. 18. (31.) srpna uprchl společně se skupinou sociálních demokratů z Lucičanského vězení v Kyjevě. Na II. sjezd SDDSR byl delegován moskevským výborem, patřil k většinovým jiskrovcům. V prosinci 1903 se vrátil do Moskvy, stanul v čele moskevského výboru strany a zároveň řídil severní byro ústředního výboru strany; ve svém bytě zřídil ilegální tiskárnu. V červnu 1904 byl zatčen, v říjnu 1905 osvobozen. Při demonstraci organizované moskevským výborem dne 18. (31.) října byl zavražděn černosotňovcem. Baumanův pohřeb se stal mohutnou lidovou demonstrací. Ve 24. čísle listu Proletarij byl otištěn Leninův nekrolog Nikolaj Ernestovič Bauman (Spisy 9, Praha 1954, s. 436 až 437). — 406, 407, 449

BAZILENKOV — viz Lokerman A. S.

BERĐAJEV N. A. (1874—1948) — reakční idealistický filozof, mystik. V prvních literárních pracích se hlásil k legálnímu marxismu, revidoval Marxovo učení v novokantovském duchu, později proti marxismu otevřeně vystupoval. V roce 1905 se připojil ke kadetům. V letech reakce patřil k představitelům nábožensko-filozofického směru zvaného bohohledačství, byl spoluautorem kontrarevolučního sborníku Věchi. Po Říjnové revoluci se stal apologetem feudalismu a středověké scholastiky, v nichž viděl jedinou záchranu před vzrůstajícím se komunismem. V roce 1922 emigroval. — 360

BERG — viz Šotman A. V.

BERGMAN — viz Portnoj K.

BJULOV — viz Mandelberg V. J.

BONČ-BRUJEVIČ V. D. (1873—1955) — revolucionář z povolání, bolševik; historik a literát. Revolučního hnutí se účastnil od konce 80. let, významně se zasloužil o vydávání marxistické literatury v Rusku, v roce 1896 emigroval do Švýcarska. V cizině byl činný ve skupině

Osvobození práce, později spolupracoval s Jiskrou. Od II. sjezdu SDDSR stál na bolševických pozicích; vedl expediční oddělení ústředního výboru, později organizoval vydávání bolševické literatury (vydavatelství V. Bonč-Brujevič a N. Lenin). V dalších letech organizoval vydávání bolševických listů a časopisů a práci stranických vydavatelství; byl pronásledován carskou vládou. Studoval sociálně náboženské hnutí v Rusku, zejména sektářství, jehož historii věnoval řadu prací; v roce 1904 vydával pro sektáře sociálně demokratický leták *Rassvět*. Po únorové revoluci 1917 byl až do května 1917 členem redakce listu *Izvěstija petrogradského sověta*; později řídil bolševický list *Rabočij i soldat*. Aktivně se účastnil říjnového ozbrojeného povstání v Petrohradě. Po Říjnové revoluci byl vedoucím úřadovny rady lidových komisařů (do října 1920), šéfredaktorem vydavatelství *Žizň i znanije*. Od roku 1930 byl ředitelem Literárního muzea v Moskvě, které založil. V roce 1946 se stal ředitelem Muzea dějin náboženství a ateismu při Akademii věd SSSR v Leningradě. — 327

BORIS Nikolajevič — viz Noskov V. A.

BRUKER — viz Machnovcová L. P.

BULGAKOV S. N. (1871—1944) — ruský ekonom, idealistický filozof. V 90. letech byl legálním marxistou. Později revidoval Marxovo učení o agrární otázce, zbídačování rolnických mas vysvětloval tzv. zákonem klesající úrodnosti půdy. Po porážce revoluce 1905—1907 se přiklonil ke kadetům, proklamoval filozofický mysticismus. Zúčastnil se hnutí kolem sborníku *Věchi*. Po roce 1918 se stal pravoslavným knězem; roku 1922 byl za kontrarevoluční činnost vypovězen. — 129, 134, 136, 360

BYKOV A. I. (nar. 1880) — sormovský dělník, sociální demokrat. Byl zatčen za účast v prvomájové demonstraci roku 1902 v Sormově, před soudem pronesl řeč na svou obhajobu; byl odsouzen k doživotnímu vyhnanství ve východní Sibiři. — 79—80, 81

CEDERBAUM J. O. — viz Martov L.

CEDERBAUM S. O. (Jakov) (1879—1939) — do sociálně demokratického hnutí se zapojil v roce 1898; pracoval v petrohradské skupině *Rabočejc znanija*, byl zatčen a vypovězen do Poltav pod dozor policie. Organizoval přepravu tiskovin *Jiskry* ze zahraničí. V roce 1901 byl v souvislosti s odhalením jiskrovské organizace v Petrohradě zatčen

a odsouzen k deseti letům vyhnanství; cestou do vyhnanství uprchl. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k menševikům, účastnil se vydávání řady jejich listů (Kurjer, Žizň, Luč aj.). V letech 1911–1912. vedl petrohradskou „iniciativní skupinu“ menševiků-likvidátorů. Za první světové války byl obranářem; v roce 1917 přispíval do menševického listu Vperjod, po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti. — 406

CEJTLIN L. S. (Vejsman, Moskovskij) (nar. 1877) — od roku 1898 byl propagandistou ve vitebských sociálně demokratických dělnických kroužcích. Od roku 1901 pracoval v Moskvě, udržoval spojení se skupinou Južnyj rabočij. Po odhalení moskevského výboru v listopadu 1902 obnovoval stranickou organizaci v Moskvě a zapojil se do organizace Jiskry. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem moskevského výboru, zaujímal stanovisko středu; po sjezdu se přiklonil k menševikům, pracoval v Oděse, Moskvě a ve Vitebsku. V roce 1907 zanechal aktivní politické činnosti. Po únorové revoluci 1917 vedl redakční a vydavatelské oddělení moskevského sovětu. Po Říjnové revoluci pracoval jako redaktor. — 420, 448

CJURUPA A. D. (1870–1928) — profesionální revolucionář, významný činitel komunistické strany a sovětského státu. Revoluční činnost zahájil roku 1891 v Chersonu. Roku 1893 byl zatčen, později byl pod dozorem policie. Od roku 1896 pracoval v Simbirsku, potom v Ufě, kde se v únoru 1899 seznámil s V. I. Leninem. Byl dopisovatelem Jiskry. V roce 1901 se stal členem charkovského výboru SDDSR, později pracoval v Tule; roku 1902 byl zatčen a vypovězen na tři roky do Oloněcké gubernie. Po návratu z vyhnanství pracoval v Ufě. Po únorové revoluci 1917 měl významnou úlohu ve sjednoceném výboru SDDSR, později v bolševickém výboru. Byl členem úfského výboru dělnických a vojenských zástupců a vojensko-revolučního výboru. Od listopadu 1917 byl zástupcem lidového komisaře a od roku 1918 lidovým komisařem zásobování. Od roku 1921 byl zástupcem předsedy rady lidových komisařů a Rady práce a obrany. Byl lidovým komisařem dělnickorolnické inspekce (1922–1923), předsedou Státní plánovací komise a lidovým komisařem zahraničního a vnitřního obchodu (1925). V letech 1922–1927 byl členem prezidia všesvazového ústředního výkonného výboru a ústředního výkonného výboru SSSR; na XII., XIII., XIV. a XV. sjezdu byl zvolen členem ÚV strany. — 407

ČERNOV V. M. (1876–1952) — jeden z vůdců a teoretiků eserské strany. V časopise Russkoje bogatstvo uveřejňoval články namířené

proti marxismu; snažil se dokázat, že Marxovu teorii nelze aplikovat na zemědělství. V letech 1902—1905 byl redaktorem eserského listu *Revoljucionnaja Rossija*. Po únorové buržoazně demokratické revoluci byl ministrem zemědělství v prozatímní vládě. Užíval krutých represálií proti rolníkům, kteří se zmocnili statkářské půdy. 18. ledna 1918 byl zvolen předsedou kontrarevoluční skupiny ústavodárného shromáždění. Po Říjnové revoluci organizoval eserské vzpoury proti sovětské vládě. V roce 1920 emigroval a vedl protisovětskou propagandu. V teoretických pracích Černova se spojuje subjektivní idealismus a eklektismus s revizionismem a utopickými idejemi narodníků. V emigraci se snažil nahradit vědecký socialismus reformistickým buržoazním „konstruktivním socialismem“. — 129, 136

DABROWSKI Jarosław (1836—1871) — významný polský revolucionář, generál Pařížské komuny roku 1871. Za studií na Akademii generálního štábu v Petrohradě se sblížil s ruskými a polskými revolučními demokraty, pracoval v ilegálním narodnickém kroužku. Hrál významnou úlohu v polském revolučním hnutí, byl jedním z organizátorů polského osvobozenického povstání v letech 1863—1864. Před jeho vypuknutím byl zatčen a v roce 1864 odsouzen k 15 letům nucených prací. V prosinci 1864 uprchl z moskevského etapového žaláře a v červnu 1865 emigroval do Paříže; stal se jedním z vůdců demokratického křídla polské emigrace, spolupracoval s listem *Niepodległość*, napsal práci věnovanou rozboru rakousko-pruské války roku 1866. Ostře kritizoval opatření Trochuovy vlády k obraně Paříže.

Byl jedním z nejrozhodnějších obránců Pařížské komuny; navrhoval okamžitě zaútočit na Versailles, zatknout kontrarevoluční vládu a rozehnat reakční Národní shromáždění. Velel obraně na nejdůležitějších úsecích fronty, byl jmenován velitelem I. armády komunardů a později velitelem všech ozbrojených sil Komuny. Zahynul 23. května 1871 při obraně Montmartru. — 256

ĎADINA — viz Knipovičová L. M.

DANIELSON N. F. (Nik. -on) (1844—1918) — ekonom, publicista, ideolog liberálního narodnictví 80. a 90. let. V 60. a 70. letech udržoval Danielson spojení s kroužky revoluční raznočinské mládeže. Danielson dokončil první překlad Marxova *Kapitálu* do ruštiny, který začal pořizovat G. A. Lopatin. Při práci na překladu si dopisoval s K. Marxem a B. Engelsem a informoval je o problémech ekonomického rozvoje Ruska. Podstatu marxismu však nepochopil a později proti

němu vystupoval. V roce 1893 vydal knihu Očerki našego poreformennogo obščestvennogo chozjajstva [Studie o našem poreformním společenském hospodářství], která spolu s pracemi V. P. Voroncova tvořila ekonomický základ liberálního narodnictví. — 65

DAVID Eduard (1863—1930) — jeden z pravicových vůdců německé sociální demokracie, povoláním ekonom. Byl jedním ze zakladatelů revizionistického časopisu Sozialistische Monatshefte. V roce 1894 se stal členem komise pro přípravu agrárního programu strany. Zaujal revizionistický postoj k marxistickému učení o agrární otázce a dokazoval stabilitu zemědělské malovýroby za kapitalismu. V roce 1903 vydal knihu Sozialismus und Landwirtschaft [Socialismus a zemědělství], kterou V. I. Lenin nazval „hlavní revizionistickou prací v agrární otázce“. Od roku 1903 byl David poslancem Říšského sněmu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1919 se stal členem první koaliční vlády Německé republiky. V letech 1919—1920 byl ministrem vnitra, v letech 1922—1927 říšským zástupcem v Hesensku. Podporoval revanšistické snahy německého imperialismu, byl nepřítelem SSSR a dělnické třídy. V. I. Lenin charakterizoval Davida jako oportunistu, „který celý svůj život věnoval buržoaznímu rozkládání dělnického hnutí“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 270). — 129, 184, 231—232, 233, 234—235

DĚCHTĚRJOV V. G. — člen petrohradské městské dумы a guberniálního zemstevního shromáždění, náměstek předsedy městské finanční komise. — 107

DEJČ L. G. (1855—1941) — účastník narodnického a později sociálně demokratického hnutí. V roce 1877 byl jedním z organizátorů rolnického povstání v čigirinském újezdu. Vstoupil do organizace Zemlja i volja; později byl členem organizace Čornyj pereděl. V roce 1880 odjel do ciziny, v roce 1883 pomáhal zakládat skupinu Osvobození práce, vydával a přepravoval do Ruska marxistickou literaturu. V roce 1884 byl v Německu zatčen, předán carské vládě a odsouzen k nuceným pracím. V roce 1901 uprchl do Mnichova, byl kooptován do administrace Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie, účastnil se vydávání a rozšiřování Jiskry a Zarje. Na II. sjezdu SDDSR zastupoval skupinu Osvobození práce, patřil k menšinovým jiskrovcům, po sjezdu byl menševikem, v letech reakce likvidátorem. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, spolupracoval s orgánem socialistů-obranářů Prizyv. Po únorové revoluci 1917 řídil společně s Plechanovem list pravicových menševiků-obranářů Jedinstvo. Po Říjnové revoluci zanechal poli-

tické činnosti. Věnoval se vydávání literární pozůstalosti G. V. Plechanova a psal články o dějinách osvobozenického hnutí v Rusku. — 311, 313, 448

DĚMENŤJEV — viz Basovskij I. B.

DMITRIJEV — viz Stopani A. M.

DRABKIN J. D. — viz Gusev S. I.

DROZDOV V. M. — viz Filaret

DÜHRING Eugen (1833—1921) — německý filozof a ekonom. Jeho filozofické názory byly eklektickou směsicí pozitivismu, metafyzického materialismu a idealismu. Jeho reakčně utopický systém „socialitárního“ hospodářství idealizoval pruské polofeudální formy hospodářství. Dühringovy škodlivé a zmatené názory v otázkách filozofie, politické ekonomie a socialismu našly ohlas mezi některými německými sociálními demokraty. K. Marx a B. Engels si uvědomovali, jaké nebezpečí hrozí mladé sociálně demokratické straně; proto Engels z Marxova podnětu podrobil Dühringovy názory kritice v knize Pana Eugena Dühringa převrat vědy (Anti-Dühring) (1877—1878). V. I. Lenin kritizoval Dühringovy eklektické názory v knize Materialismus a empiriokriticismus a v jiných pracích.

Hlavní práce: Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Socialismus [Kritické dějiny národního hospodářství a socialismu] (1871), Cursus der National- und Socialökonomie einschliesslich der Hauptpunkte der Finanzpolitik [Kurs národní a sociální ekonomie zahrnující základní otázky finanční politiky] (1873), Cursus der Philosophie als streng wissenschaftlicher Weltanschauung und Lebensgestaltung [Kurs filozofie jako přísně vědeckého světového názoru a způsobu života] (1875). — 58

DŽORDŽ — viz Žordanija N. N.

ENGELS Bedřich (1820—1895) — spoluzakladatel vědeckého komunismu, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu, přítel a spolupracovník K. Marxe (životopis viz v Leninově článku Bedřich Engels — Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27). — 58, 221, 233, 234, 255, 423

FILARET (vl. jm. Drozdov V. M.) (1782—1867) — jeden z nejreakčnějších představitelů ruské pravoslavné církve, zuřivý obhájce nevolnictví. Od roku 1826 byl moskevským metropolitou. Na příkaz

Alexandra II. sestavil manifest carské vlády z 19. února 1861 o zrušení nevolnictví v Rusku. — 215

GALBERŠTADTOVÁ R. S. (Kostá) (1877—1940) — v roce 1896 byla členkou Plechanovova sociálně demokratického kroužku v Ženevě. Po návratu do Ruska pracovala v sociálně demokratických organizacích v Oděse, Kišiněvu, Charkově a Jekatěrinoslavi, rozšiřovala sociálně demokratickou literaturu; byla členkou organizace Jiskry. Na orelské poradě organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR v únoru 1903 byla jmenována členkou organizačního výboru. Sjezdu se účastnila jako delegátka organizačního výboru s poradním hlasem, patřila k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu vystupovala jako aktivní menševička, v prosinci 1905 ji menševici jmenovali členkou sjednoceného ústředního výboru. V letech reakce zastávala likvidátorské názory a za první světové války hájila obranářství. Brzy po únorové revoluci 1917 zanechala politické činnosti. — 449

GALKIN V. F. — viz Gorin V. F.

GALPERIN L. J. (Koňaga) (1872—1951) — sociální demokrat, revolučního hnutí se účastnil od roku 1898. Ve vyhnanství v Astrachaňské gubernii navázal spojení s organizací Jiskry a na jaře roku 1901 byl touto organizací pověřen, aby ustavil v Baku výbor SDDSR, založil ilegální tiskárnu a pomáhal zajišťovat převoz ilegální literatury z ciziny a její šíření v Rusku. Začátkem roku 1902 byl při demonstraci v Kyjevě zatčen; 18. (31.) srpna uprchl spolu se skupinou jiskrovců do ciziny a dále organizoval přepravování stranické literatury do Ruska. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k bolševikům, zastupoval redakci ústředního orgánu v radě strany, později byl kooptován do ÚV. K menševikům zaujal smírlivecký postoj, nesouhlasil se svoláním III. sjezdu strany. V únoru 1905 byl zatčen. Od roku 1917 se přiklonil k menševikům-internacionalistům. Od jara roku 1918 pracoval v hospodářských institucích. — 406

GINZBURG B. A. — viz Kolcov D.

GLEBOV — viz Noskov V. A.

GOC M. R. (Rafailov M.) (1866—1906) — jeden ze zakladatelů a teoretiků eserské strany. V polovině 80. let pracoval v moskevských narodovoljovských kroužcích, vedl propagandu mezi dělnictvem, založil ilegální narodovoljovskou tiskárnu. V roce 1886 byl zatčen a v roce

1888 poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Od roku 1895 žil v Kurganu a potom v Oděse; v roce 1900 emigroval. V cizině se aktivně podílel na organizování eserské strany a jejích listů Věstník ruské revoluce a Revoljucionnaja Rossija, byl členem ústředního výboru a Bojové organizace. — 71

GOFMAN — viz Kosovskij V.

GOLDENDACH D. B. — viz Rjazanov D. B.

GOLDMAN L. I. (Akim) (1877—1939) — revolučního hnutí se účastnil od roku 1893, pracoval jako propagandista v dělnických kroužcích ve Vilně [Vilnius] a v Minsku, v září 1897 se zúčastnil ustavujícího sjezdu Bundu. V roce 1899 byl zatčen, uprchl, pracoval v Oděse, v roce 1900 odjel do ciziny, kde se stal stoupencem organizace Jiskry. Začátkem roku 1901 se stýkal s Leninem v Mnichově, prodělal s ním plán na vytvoření tiskárny Jiskry v Rusku. V květnu 1901 založil v Kišiněvu ilegální tiskárnu, v níž se tiskla Jiskra a ostatní sociálně demokratické publikace. V březnu 1902 byl zatčen a poslán do vyhnanství na Sibiř. V roce 1905 uprchl z vyhnanství do Ženevy, připojil se k menševikům, byl tajemníkem redakce menševické Jiskry. V roce 1905 zastupoval menševiky v petrohradském výboru SDDSR, na IV. sjezdu SDDSR byl zvolen do ústředního výboru. V roce 1907 pracoval na Urale, byl zatčen a v roce 1911 poslán do vyhnanství na Sibiř. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou irkutského sovětu a členem menševického ústředního výboru. Od roku 1921 se neúčastnil politického života, pracoval v hospodářských institucích a nakladatelstvích. — 406

GOLDMAN M. I. — viz Liber M. I.

GOREMYKIN I. L. (1839—1917) — ministr vnitra v letech 1895—1899, typický představitel reakční buržoazie, horlivý stoupenec monarchie. Snažil se oslabit a zlikvidovat reformy z 60. let (tzv. politika „kontrareform“); krutě potlačoval dělnické hnutí. Byl předsedou rady ministrů od dubna do srpna 1906 a od ledna 1914 do ledna 1916. — 228, 229

GORIN (vl. jm. Galkin) V. F. (Nikolaj Nikolajevič, Sirotinin) (1863 až 1925) — revolucionář z povolání, bolševik. V první polovině 80. let byl členem narodovoljovských kroužků v Simferopolu, později v Charkově, Mogilevu a Oděse. V říjnu 1887 byl zatčen za svou činnost v Jižní narodovoljovské organizaci a poslán do vyhnanství

do Jakutska; v polovině 90. let se stal sociálním demokratem. Po návratu z vyhnanství v roce 1900 žil ve Verchojansku a pak v Irkutsku, pomáhal organizovat Sibiřský sociálně demokratický svaz. V roce 1902 pracoval v saratovské sociálně demokratické organizaci, která ho delegovala na II. sjezd SDDSR. Na sjezdu jednal jako větší jiskrovec, zastupoval bolševiky v komisi pro redakci sjezdových protokolů. Po sjezdu aktivně bojoval proti menševikům. V roce 1910 vydal pod pseudonymem N. Grabovskij knihu *Doloi materializm!* (Kritika empiriokritičeskoj kritiky) [*Pryč s materialismem!* (Kritika empiriokritické kritiky)], namířenou proti machistické revizi marxismu. Po únorové revoluci roku 1917 se vrátil do Ruska, pracoval v petrohradském vojenském revolučním výboru, účastnil se příprav říjnového ozbrojeného povstání. V letech 1918—1920 byl politickým pracovníkem Rudé armády; od roku 1920 pracoval v orgánech všeobecné branné výchovy. — 299, 301, 424, 430, 431, 433, 438, 449

GRAČ — viz Bauman N. E.

GRIGORJEV — viz Stěpanov S. I.

GRINBERG — viz Medem V. D.

GRINGMUT V. A. (1851—1907) — reakční publicista, v letech 1897 až 1907 redaktor monarchistického listu *Moskovskije vědomosti*. Vystupoval proti sebemenším projevům osvobozenického a revolučního hnutí, hájil carské samoděržaví a privilegované postavení pravoslavné církve, stál na pozicích velkoruského šovinismu. Za revoluce 1905—1907 byl jedním z organizátorů a vůdců černosotňovského Svazu ruského národa. — 103

GUREVIČ J. J. (T.) (nar. 1869) — osvětový pracovník, spolupracovník řady liberálně buržoazních listů a časopisů. Od roku 1901 učil na petrohradských gymnáziích, od roku 1906 redigoval a vydával časopis *Russkaja škola*. V letech 1898—1904 pracoval v tulském guberniálním zemstvu. V 7. čísle časopisu *Osvobožděníje* uveřejnil článek vyzývající zemstva k rozhodnějšímu boji proti samoděržaví. V letech 1910—1913 se podílel na vypracování návrhu zákona o reformě střední školy. — 56, 57

GUSEV S. I. (vl. jm. Drabkin J. D.) (Lebeděv) (1874—1933) — revolucionář z povolání, bolševik. V roce 1896 začal pracovat v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy, na jaře roku 1897 byl zatčen a vypovězen do Orenburgu. Od roku 1899 žil v Rostově na

Donu. Aktivně pracoval v donském výboru SDDSR, byl jedním z vůdců stávků v roce 1902 a březnové demonstrace v roce 1903. Na II. sjezdu SDDSR vystupoval jako delegát donského výboru a většinový jiskrovec. O sjezdu referoval v řadě jihoruských měst. V srpnu 1904 se zúčastnil porady dvaadvaceti bolševiků v Ženevě. Od prosince 1904 do května 1905 byl tajemníkem byra výborů většiny a petrohradského výboru strany a později jedním z vedoucích pracovníků oděské bolševické organizace. Od ledna 1906 byl členem moskevského výboru SDDSR; účastnil se IV. sjezdu jako delegát moskevské organizace. V témže roce byl zatčen a deportován do Tobolské gubernie, odkud v roce 1909 uprchl. V letech reakce vystupoval proti likvidátorství a otzovismu. V říjnových dnech roku 1917 byl tajemníkem petrohradského vojenského revolučního výboru. Od roku 1918 působil jako politický pracovník v Rudé armádě, v letech 1921—1923 byl náčelníkem politické správy a členem Revoluční vojenské rady republiky. Roku 1923 se stal tajemníkem ústřední kontrolní komise KSR(b) a členem kolegia lidového komisiátu dělnickoroľnické inspekce. Od roku 1925 byl vedoucím tiskového odboru ústředního výboru KSR(b) a v letech 1928—1933 členem prezidia výkonného výboru Kominterny. Napsal řadu prací o dějinách strany, o vojenských a hospodářských otázkách, o otázkách mezinárodního dělnického hnutí. — 432, 449

GUYOT Yves (1843—1928) — francouzský buržoazní politik, ekonom a publicista. V letech 1885—1893 byl poslancem parlamentu, v letech 1889—1892 ministrem veřejných prací. Vystupoval proti socialismu, dokazoval neporušitelnost soukromého vlastnictví, za nejlepší prostředek k dosažení veřejného blaha považoval volnou konkurenci. — 228

HECHT Moritz — německý ekonom a statistik, autor monografie o roľnickém hospodářství *Drei Dörfer der badischen Hard* [Tři vesnice badenského Hardu] (1895); hájil v ní tezi buržoazních ekonomů o stabilitě drobného hospodářství za kapitalismu. Této knihy využívali revizionisté v boji proti marxismu. — 129

HERTZ Friedrich Otto (nar. 1878) — rakouský ekonom, sociální demokrat, revizionista. V knize *Die agrarischen Fragen im Verhältniss zum Sozialismus. Mit einer Vorrede von E. Bernstein* [Agrární otázky ve vztahu k socialismu. S předmluvou E. Bernsteina] (1899) vystoupil proti marxistickému učení o agrární otázce a pokoušel se dokázat stabilitu malých roľnických hospodářství, jejich schopnost obstát v konkurenci s velkým hospodářstvím. Překlady Hertzovy

knihy využívali v Rusku obhájci buržoazie Bulgakov, Černov aj. v boji proti marxismu. — 129, 136, 395, 399

IGNAT — viz Krasikov P. A.

ISARI — viz Topuridze D. A.

JAKOV — viz Cederbaum S. O.

JAKUBOVOVÁ A. A. (Tar) (1869—1913) — sociálně demokratického hnutí se účastnila od roku 1893, byla významnou představitelkou ekonomismu a členkou petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V letech 1897—1898 se podílela na zakládání listu ekonomistů *Rabočaja mysl*, který vycházel v Petrohradě. V roce 1898 byla poslána na čtyři roky do vyhnanství na východní Sibiř, v létě roku 1899 emigrovala. Pomáhala připravovat II. sjezd SDDSR, kterého se zúčastnila s poradním hlasem; po rozštěpení strany sympatizovala s menševiky. Po roce 1905 zanechala politické činnosti, pracovala v dělnických osvětových organizacích. — 449

JEGOROV — viz Levin J. J.

JERMOLOV A. S. (1846—1917) — úředník carské vlády. Od roku 1893 byl ministrem státního majetku, v letech 1894—1905 ministrem zemědělství a státního majetku, později členem Státní rady. V letech 1886—1888 byl viceprezidentem Svobodné ekonomické společnosti. Ve svých pracích o zemědělství prosazoval zájmy statkářské šlechty. V roce 1892 vydal knihu *Něurožaj i narodnoje bedstvije* [Neúroda a bída lidu], v níž se pokoušel ospravedlnit vládní politiku vůči hladovějícím rolníkům. — 191

JULIJ — viz Martov L.

JURIJ — viz Levin J. J.

ЃURJEV — viz Levin J. J.

KALAFATI D. P. (Machov, Míčov) (1871—1940) — sociální demokrat, menševik. Od roku 1891 pracoval v sociálně demokratických kroužcích v Moskvě a později v Nikolajevu. V roce 1897 pracoval v Jihoruském svazu dělnictva, v roce 1901 se stal členem nikolajevského výboru SDDSR. V roce 1902 byl zatčen a později odsouzen do vyhnanství ve Vologedské gubernii, uprchl však do ciziny. II. sjezdu

SDDSR se zúčastnil jako delegát nikolajevského výboru, zastával stanovisko středu; po sjezdu se přiklonil k menševikům. V roce 1905 spravoval technické a finanční záležitosti vydavatelství menševické Jiskry. V roce 1906 se vrátil do Ruska; v letech 1906—1907 řídil legální sociálně demokratické nakladatelství *Novyj mir*. V roce 1913 zanechal politické činnosti. Po Říjnové revoluci pracoval jako účetní a ekonom. — 302, 420, 432, 433, 435, 437, 448

KALMYKOVÁ A. M. (Alexandra Michajlovna) (1849—1926) — pokroková veřejná pracovnice; v letech 1880—1884 spolupracovala s charkovským listem *Južnyj kraj*, pomáhala zakládat nedělní školu pro ženy a přispěla k vydání knihy *Co číst lidu?*; od roku 1885 žila v Petrohradě, pracovala v nedělní škole pro dělníky ze čtvrti za Narvskou branou a ve vzdělávacím výboru Svobodné ekonomické společnosti. Účastnila se narodovoljovského hnutí, měla kontakt se skupinou *Osvobození práce* a s petrohradským Svazem boje za osvobození dělnické třídy, pracovala v redakci časopisů legálních marxistů *Novoje slovo* a *Načalo*; byla pod tajným policejním dozorem. V letech 1890—1901 spravovala sklad knih, v němž se konaly ilegální schůzky sociálních demokratů, poskytovala finanční pomoc vydávání *Jiskry* a *Zarje*. V roce 1902 byla poslána na tři roky do ciziny; po rozštěpení strany finančně podporovala bolševiky. Podle slov Krupské měl Lenin ke Kalmykovové „velkou důvěru, radil se s ní o celé řadě praktických problémů, hovořil s ní o mnoha důležitých otázkách“ (*Pravda*, 1926, č. 75, 2. dubna, s. 2). Po Říjnové revoluci pracovala v leningradském školském oddělení a v Pedagogickém institutu Ušinského. — 406

KARSKIJ — viz Topuridze D. A.

KAUTSKY Karl (1854—1938) — jeden z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály; zpočátku marxista, později renegát marxismu a ideolog centrismu. Redigoval teoretický orgán německé sociální demokracie *Die Neue Zeit*.

Kautsky se zapojil do socialistického hnutí v roce 1874. V roce 1881 se seznámil s K. Marxem a B. Engelsem a pod jejich vlivem se začal přiklánět k marxismu. Již v tomto období měl však sklony k oportunistu a Marx s Engelsem ho za to nejednou kritizovali. V 80. a 90. letech napsal řadu prací o různých otázkách marxistické teorie, které přispěly k propagaci marxismu: *Karl Marx's Ökonomische Lehren* [Ekonomické učení Karla Marxe] (1887; česky 1958), *Die Agrarfrage* [Agrární otázka] (1899; česky 1959) aj. Později, v období bouřlivého rozvoje revolučního hnutí, přešel zcela na po-

zice oportunistu. Před první světovou válkou se stal centristou, za války otevřeným odpůrcem revolučního marxismu, byl zakladatelem teorie ultraimperialismu. Po Říjnové revoluci Kautsky napadal proletářskou revoluci a diktaturu proletariátu, sovětskou moc.

V. I. Lenin teorie Kautského ostře kritizoval ve svých dílech *Stát a revoluce* (1917), *Proletářská revoluce a renegát Kautsky* (1918) aj. — 140, 222, 233, 234, 235, 254—255, 257, 305

KLAWKI Karl — německý buržoazní ekonom, autor práce *Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebes* [O konkurenční schopnosti zemědělské malovýroby] (1899). — 129

KNIPOVIČOVÁ L. M. (Ďadina) (1856—1920) — revolucionářka z povolání, bolševička. Revoluční činnost zahájila koncem 70. let v narodovoljovských kroužcích v Helsingforsu [Helsinky]. Od roku 1889 žila v Petrohradě, práci v narodovoljovských organizacích spojovala s rozsáhlou kulturně osvětovou činností mezi dělnictvem; v 90. letech se přiklonila k sociální demokracii. V létě roku 1895 byla prostřednicí v jednání petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy a Skupiny narodovoljovců o využití lachtinské tiskárny, kde byla vtištěna Leninova brožura *Výklad zákona o pokutách ukládaných dělníkům v továrnách a závodech*. V roce 1896 byla zatčena a vypovězena do Astrachaně. Zasloužila se o navázání kontaktů Jiskry s místními organizacemi v Rusku; po návratu z vyhnanství pracovala v Tveru. Na II. sjezdu SDDSR byla delegátkou Severního svazu, patřila k většinovým jiskrovcům. V roce 1905 pracovala v Oděse, byla delegátkou na IV. sjezdu SDDSR; po revoluci 1905—1907 pokračovala ve stranické práci. V roce 1911 byla vypovězena do Poltavské gubernie. V posledních letech života byla těžce nemocná a nemohla se již účastnit politického dění. — 448

KNUNJANC B. M. (soudruh z Baku, Ruben, Rusov) (1878—1911) — revolucionář z povolání, bolševik. V roce 1897 vstoupil do petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1901 byl vypovězen do Baku, kde se stal jedním z vůdců bakuského výboru a výboru Kavkazského svazu SDDSR; v roce 1902 se účastnil založení Svazu arménských sociálních demokratů a jeho ilegálního orgánu, listu *Proletariat*. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem bakuského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu pracoval jako důvěrník ústředního výboru na Kavkaze a v Moskvě. V září 1905 byl kooptován do petrohradského výboru strany, zastupoval bolševiky ve výkonném výboru prvního petrohradského sovětu dělnických zástupců. V prosinci 1905 byl zatčen a odsouzen k doživotnímu

vyhnání na Sibiři. V roce 1907 uprchl do ciziny, účastnil se jednání stuttgartského kongresu II. internacionály a čtvrté („třetí celoruské“) konference SDDSR v Helsingforsu [Helsinky]. Od konce roku 1907 pracoval v Baku. V letech reakce poněkud kolísal v otázkách bolševické taktiky. V září 1910 byl zatčen, zemřel v bakuském vězení. — 326, 426, 434, 449

KOLCOV D. (vl. jm. Ginzburg B. A.) (1863—1920) — sociální demokrat, menševik. V první polovině 80. let se připojil k narodovoljovskému hnutí, koncem 80. let přešel na pozice sociálních demokratů. Začátkem roku 1893 emigroval do Švýcarska, kde se sblížil se skupinou Osvobození práce. V letech 1895—1898 byl tajemníkem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a přispíval do jeho publikací; po rozštěpení Svazu v roce 1900 z něho vystoupil. Účastnil se jednání londýnského (1896) a pařížského (1900) kongresu II. internacionály. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil s poradním hlasem jako menšinový jiskrovec; po sjezdu vystupoval jako aktivní menševik, spolupracoval s řadou menševických listů (Social-demokrat, Načalo aj.). Za revoluce 1905—1907 pracoval v odborovém hnutí v Petrohradě; od roku 1908 působil v Baku, přispíval do legálního listu menševiků-likvidátorů Luč. V letech první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl komisařem práce v petrohradském sovětu dělnických a vojenských zástupců. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, byl kandidátem menševiků-obranářů do ústavodárného shromáždění. V letech 1918—1919 pracoval v družstevním hnutí v Petrohradě. — 420, 449

KONSTANTINOV — viz Zborovskij M. S.

KOŇAGA — viz Galperin L. J.

KOSOVSKIJ V. (vl. jm. Levinson M. J.) (Vladimir, Gofman, Švarcman) (1870—1941) — jeden z vůdců Bundu. V polovině 90. let pracoval v sociálně demokratických kroužcích ve Vilně [Vilnius]; v roce 1897 se účastnil ustavovacího sjezdu Bundu, byl zvolen do ústředního výboru a jmenován šéfredaktorem ústředního orgánu Bundu, listu Arbeiterstimme. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem zahraničního výboru Bundu, patřil k protijiskrovcům, po sjezdu k menševikům. V letech reakce spolupracoval s časopisem likvidátorů Naša zarja a s listem Luč; za první světové války byl sociálšovinistou. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, po revoluci emigroval, pracoval v bundovských organizacích v Polsku. V roce 1939 odjel do USA. — 286, 440, 447

KOŠŤA — viz Galberšadtová R. S.

KOSTROV — viz Žordanija N. N.

KOŽEVNIKOVÁ V. F. (Vareňka) (1870—1906) — do sociálně demokratického hnutí se zapojila v roce 1892 v Petrohradě. Po absolvování zdravotnických kursů v roce 1894 pracovala v Samarské gubernii a na Urale. V roce 1897 se vrátila do Petrohradu a vstoupila do Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Počátkem roku 1901 se připojila k organizaci Jiskry, byla zatčena a poslána do vyhnanství do Novgorodské gubernie. V roce 1902 se zasloužila o zřízení ilegální jiskrovské tiskárny, v listopadu byla zatčena. V únoru 1903 byla pro nemoc osvobozena a žila pod zvláštním policejním dozorem. Po vypuknutí první ruské revoluce vedla agitaci mezi rolnictvem v jamburském újezdě Petrohradské gubernie. 17. (30.) listopadu 1906 zemřela na tuberkulózu. — 406

KRASIKOV P. A. (Ignat, Pavlovič) (1870—1939) — revolucionář z povolání, bolševik. Revoluční činnost zahájil roku 1892 jako propagandista v petrohradských dělnických marxistických kroužcích, téhož roku odjel do Švýcarska a navázal spojení se skupinou Osvobození práce. V roce 1893 byl zatčen a v roce 1894 vypovězen na Sibiř. Ve vyhnanství se seznámil s V. I. Leninem a dalšími pracovníky petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Po návratu z vyhnanství roku 1900 byl poslán do Pskova, kde vstoupil do organizace Jiskry. Na pskovské poradě byl zvolen do organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR (listopad 1902). Na sjezdu byl delegátem kyjevského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům, spolu s V. I. Leninem a G. V. Plechanovem byl členem byra (předsednictva) sjezdu. Po sjezdu aktivně bojoval proti menševikům. Referoval o sjezdu v mnoha zahraničních městech, napsal o závěrech sjezdu Dopis soudruhům. V srpnu 1904 se účastnil porady dvaadvaceti bolševiků v Ženevě, byl delegován bolševiky na amsterdamský kongres II. internacionály. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907, byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu dělnických zástupců. Často byl pronásledován carskou vládou.

Po únorové revoluci 1917 se stal členem petrohradského sovětu dělnických a vojenských zástupců, ve dnech říjnového ozbrojeného povstání v Petrohradě byl předsedou vyšetřovací komise pro boj s kontrarevolucí, po Říjnové revoluci byl členem kolegia lidového komisariátu spravedlnosti, od roku 1924 prokurátorem Nejvyššího soudu a v letech 1933—1938 zástupcem předsedy Nejvyššího soudu SSSR. Byl členem všeruského ústředního výkonného výboru a ústřed-

ního výkonného výboru SSSR po několik volebních obdobích. — 284, 418, 420, 448

KRAVČINSKIJ S. M. — viz Stěpňak S.

KREMER A. I. (Alexandr) (1865—1935) — jeden ze zakladatelů a vůdců Bundu. V letech 1893—1895 pracoval v sociálně demokratických kroužcích ve Vilně [Vilnius], v roce 1894 napsal brožuru *Ob agitacii [O agitaci]*, která se stala velmi populární, v roce 1897 odjel do Švýcarska na jednání se skupinou *Osvobození práce*. Jako delegát Bundu se účastnil I. sjezdu SDDSR, byl zvolen členem ústředního výboru strany; brzy po sjezdu byl zatčen. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil jako delegát Bundu s poradním hlasem, patřil k protijiskrovcům, po sjezdu k menševikům. Po revoluci 1907 vystoupil z ústředního výboru Bundu a zanechal politické činnosti. Žil v Itálii a ve Francii, od roku 1921 ve Vilně [Vilnius], účastnil se práce bundovských organizací v Polsku. — 449

KRIČEVSKIJ B. N. (1866—1919) — sociální demokrat, publicista, jeden z vedoucích činitelů ekonomismu. Počátkem 90. let emigroval; v zahraničí se přiklonil ke skupině *Osvobození práce* a podílel se na její ediční činnosti. Koncem 90. let se stal jedním z čelných představitelů oportunistického Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a redaktorem jeho orgánu *Rabočeje dělo*, na jehož stránkách propagoval ideje bernsteinismu. Brzy po II. sjezdu SDDSR činnosti v sociálně demokratickém hnutí zanechal. — 268

KROCHMAL V. N. (Zagorskij) (1873—1933) — sociální demokrat, menševik. V polovině 90. let pracoval v kyjevských sociálně demokratických kroužcích; v roce 1898 byl poslán do vyhnanství do Ufy, kde zaujímal významné postavení v místní sociálně demokratické skupině. Od roku 1901 byl tiskovým důvěrníkem *Jiskry*, pracoval v Kyjevě, v roce 1902 byl zatčen; 18. (31.) srpna 1902 uprchl společně se skupinou jiskrovců z kyjevského Luciánského vězení do ciziny. Později vstoupil do *Zahraňiční ligy ruské revoluční sociální demokracie*. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem úfského výboru, patřil k menšinovým jiskrovcům. Koncem roku 1904 byl kooptován do ústředního výboru SDDSR za menševiky, v únoru 1905 byl zatčen; na IV. sjezdu SDDSR byl zvolen do ústředního výboru za menševiky. Po únorové revoluci 1917 redigoval menševický list *Rabočaja gazeta*; po Říjnové revoluci pracoval v různých institucích v Leninogradě. — 406, 407, 448

KRUPSKÁ N. K. (Leninová) (1869—1939) — revolucionářka z povolání, vynikající pracovnice komunistické strany a sovětského státu; žena V. I. Lenina.

Revoluční činnost zahájila v roce 1890 v marxistických studentských kroužcích v Petrohradě. V letech 1891—1896 učila na večerní nedělní škole ve čtvrti za Něvskou branou, propagovala sociálně demokratické názory mezi dělníky. V roce 1895 pomáhala zakládat petrohradský Svaz boje za osvobození dělnické třídy. V srpnu 1896 byla zatčena a odsouzena k tříletému vyhnanství, které si odpykávala ve vesnici Šušenskoje a potom v Ufě. V roce 1901 emigrovala, pracovala jako tajemnice redakce Jiskry. Podílela se na přípravě II. sjezdu SDDSR, kterého se účastnila s právem poradního hlasu. Po sjezdu byla redakční tajemnicí bolševických listů Vperjod a Proletarij; aktivně pracovala na přípravách III. sjezdu SDDSR. Za pobytu v cizině vedla rozsáhlou korespondenci se stranickými organizacemi v Rusku. V letech reakce se účastnila boje proti likvidátorům a oțzovistům. V roce 1911 pracovala ve stranické škole v Longjumeau, po pražské konferenci SDDSR (1912) pomáhala Leninovi navazovat spojení se stranickými organizacemi v Rusku, s listem Pravda a s bolševickou frakcí ve IV. státní dumě. V roce 1915 byla delegátkou na mezinárodní konferenci žen v Bernu.

Po únorové revoluci 1917 se vrátila s Leninem do Ruska, pracovala v sekretariátu ústředního výboru strany; aktivně se zúčastnila Říjnové revoluce. Po revoluci byla členkou kolegia lidového komisiariátu osvěty, od roku 1921 vedla hlavní správu politickoosvětových institucí, od roku 1929 byla náměstkyní lidového komisaře osvěty. Patřila k zakladatelům sovětského školství a sovětské pedagogiky, napsala řadu prací o školství, komunistické výchově, ženském a mládežnickém hnutí. Je autorkou vzpomínek na V. I. Lenina. Zúčastnila se všech sjezdů strany (kromě I. a V.), od roku 1924 byla členkou ústřední kontrolní komise, od roku 1927 členkou ústředního výboru VKS(b); rovněž byla členkou všeruského ústředního výkonného výboru a ústředního výkonného výboru SSSR po všechna volební období, poslankyní a členkou prezidia Nejvyššího sovětu SSSR prvního volebního období. — 449

L. M. — viz Martov L.

LANGE — viz Stopani A. M.

LEBEDĚV — viz Gusev S. I.

LENGNIK F. V. (1873—1936) — revolucionář z povolání, bolševik. So-

ciálně demokratického hnutí se účastnil od roku 1893, v roce 1896 byl zatčen za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy, v roce 1898 vypovězen na tři roky na východní Sibiř. Koncem srpna a začátkem září roku 1899 podepsal s dalšími šestnácti sociálními demokraty Leninův Protest ruských sociálních demokratů proti Cedu ekonomistů. Po návratu z vyhnanství vstoupil Lengnik do organizace Jiskry; na pskovské poradě byl zvolen do organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR (listopad 1902). Na II. sjezdu byl za své nepřítomnosti zvolen do ÚV strany a rady strany. V letech 1903—1904 aktivně bojoval proti menševikům v zahraničí; v říjnu 1903 se zúčastnil II. sjezdu Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie, a když menševici odmítli přijmout stanovy Ligy, které navrhoval ÚV, prohlásil jménem ÚV další zasedání sjezdu za neoprávněné a spolu se skupinou bolševiků sjezd opustil. V únoru 1904 se vrátil do Ruska, ale brzy byl uvězněn za účast v severním byru ÚV strany. Po revoluci 1905—1907 řídil stranickou práci na jihu Ruska, v Moskvě a Petrohradě.

Po Říjnové revoluci pracoval v lidovém komisariátu osvěty, v Nejvyšší národohospodářské radě, v lidovém komisariátu dělnické a rolnické inspekce, účastnil se vypracování plánu GOELRO. Na XII., XIII., XIV. a XV. sjezdu strany byl zvolen členem ústřední kontrolní komise VKS(b). V posledních letech života se zabýval vědeckou a pedagogickou prací, byl místopředsedou Celosvazové společnosti starých bolševiků. — 45

LENIN V. I. (vl. jm. Uljanov V. I.) (Lenin N.) (1870—1924) — viz Životopisná data. — 25, 26, 45, 47, 48, 57, 83, 86, 224, 290, 291, 292, 293, 301, 307, 369, 418, 419, 426, 427, 431, 433, 437, 438, 441, 449

LENINOVÁ — viz Krupská N. K.

LEONOV — viz Vilenskij L. S.

LEVICKIJ — viz Mošinskij I. N.

LEVIN J. J. (Jegorov, Jurij, Jurjev) (nar. 1873) — sociální demokrat, jeden z vůdců skupiny Južnyj rabočij. V 90. letech pracoval v charkovských sociálně demokratických kroužcích, v říjnu 1900 byl jako člen charkovského výboru SDDSR zatčen, v roce 1901 byl vypovězen do Poltavy pod policejní dozor. Byl členem redakce listu Južnyj rabočij. Na pskovské poradě organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR (listopad 1902) byl jmenován členem organizačního výboru. Na sjezdu zastupoval skupinu Južnyj rabočij, zaujímal

stanovisko středu; po sjezdu se přiklonil k menševikům. V září 1903 byl v Charkově zatčen; později zanechal politické činnosti. — 284, 298, 299, 302, 311, 420, 427, 428, 429, 430, 432—433, 447

LEVINOVÁ J. S. (Anna Ivanovna) (1874—1905) — v 90. letech pracovala v charkovských sociálně demokratických kroužcích, v roce 1898 byla zatčena za propagandu mezi charkovskými tiskařskými dělníky a v roce 1899 vypovězena do Poltavy pod policejní dozor. Spolupracovala s listem Južnyj rabočij; aktivně pracovala ve skupině Južnyj rabočij a stavěla se negativně k jejímu sloučení s organizací Jiskry (září—listopad 1902). II. sjezdu SDDSR se zúčastnila jako delegátka charkovského výboru, zaujímalá stanovisko středu. Po sjezdu se přiklonila k menševikům, ale brzy politické činnosti zanechala. — 447

LEVINSON M. J. — viz Kosovskij V.

LIBER M. I. (vl. jm. Goldman M. I.) (Lipin, Lipov) (1880—1937) — jeden z vůdců Bundu. Politickou činnost zahájil v roce 1898. Na II. sjezdu SDDSR vedl delegaci Bundu, zaujímal krajně pravicové, protijiskrovské stanovisko; po sjezdu menševik. Na V. sjezdu SDDSR byl zvolen za Bund do ústředního výboru SDDSR, zastupoval Bund v zahraničním byru ÚV. V letech reakce byl likvidátorem, v roce 1912 patřil k aktivním činitelům trockistického srpnového bloku, za první světové války byl sociálšovinistou. Po únorové revoluci 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu dělnických a vojenských zástupců a prezidia ústředního výkonného výboru prvního volebního období; zaujímal kontrarevoluční menševické stanovisko, byl přívržencem koaliční vlády. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, byl aktivním odpůrcem sovětské moci. Později zanechal politické činnosti, pracoval na hospodářském úseku. — 287, 288, 289, 295, 297, 300, 304, 305, 419, 420, 427—428, 429, 430, 431, 432, 433, 443, 447

LIDIN — viz Ljadov M. N.

LIEBIG Justus von (1803—1873)— vynikající německý chemik, jeden ze zakladatelů agrochemie a nauky o půdě. Objevil zákon obnovování organických a minerálních látek v půdě. Liebigovy práce vysoce hodnotil K. Marx. Hlavní práce: Chemische Briefe [Dopisy o chemii], Anleitung zur Analyse organischer Körper [Úvod do analýzy organických látek], Die Chemie in ihrer Anwendung auf Agrikultur und Physiologie [Chemie a její použití v zemědělství a fyziologii].— 136

LIEBKNECHT Wilhelm (1826—1900) — význačný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické strany Německa, otec Karla Liebknechta. Účastnil se aktivně revoluce 1848—1849 v Německu, po její porážce emigroval do Švýcarska a později do Londýna, kde se sblížil s Marxem a Engelsem. Pod jejich vlivem se stal socialistou a po svém návratu do Německa roku 1862 a po založení I. internacionály byl jedním z nejhorlivějších propagátorů jejích revolučních myšlenek a organizátorem sekcí Internacionály v Německu. Od založení jednotné Socialistické dělnické strany Německa (1875) byl Liebknecht až do konce života členem jejího představenstva a odpovědným redaktorem ústředního orgánu *Vorwärts*. V letech 1867—1870 byl poslancem Severoněmeckého říšského sněmu a po roce 1874 byl několikrát zvolen poslancem Německého říšského sněmu. Dovedně využíval parlamentní tribuny a odhaloval reakční zahraniční i vnitřní politiku pruských junkerů. Byl několikrát žalářován. Aktivně se podílel na organizování II. internacionály. — 233

LIPIN — viz Liber M. I.

LIPOV — viz Liber M. I.

LJADOV M. N. (vl. jm. Mandelštam M. N., Lidin, soudruh ze Saratova) (1872—1947) — revolucionář z povolání, bolševik. Revoluční činnost zahájil v roce 1891 v moskevských narodnických kroužcích; v roce 1892 vstoupil do marxistického kroužku, v roce 1893 pomáhal zakládat Moskevský dělnický svaz — první sociálně demokratickou organizaci v Moskvě. V roce 1895 řídil prvomájové oslavy v Moskvě, byl zatčen a v roce 1897 poslán na pět let do vyhnanství do Verchojansku. Po návratu z vyhnanství pracoval v Saratově. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem saratovského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům, po sjezdu byl důvěrníkem ústředního výboru, aktivně bojoval proti menševikům v Rusku i v zahraničí. V srpnu 1904 se účastnil porady dvaadvaceti bolševiků v Ženevě, stal se členem byra výborů většiny, byl delegován na amsterdamský kongres II. internacionály. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907, byl členem moskevského výboru strany, plnil odpovědné úkoly ústředního výboru SDDSR. V letech reakce se přiklonil k oțovistům, v roce 1909 vstoupil do frakční skupiny Vperjod. Byl jedním z lektorů stranické školy na ostrově Capri. V roce 1911 vystoupil ze skupiny Vperjod a odjel do Baku.

Po únorové revoluci 1917 byl místopředsedou bakuského sovětu dělnických a vojenských zástupců, zaujímal menševickou pozici.

V roce 1920 mu bylo obnoveno členství v KSR(b), pracoval na hospodářském úseku v Moskvě, později stál v čele hlavní správy vědeckých institucí (Glavnauka); od roku 1923 byl rektorem Komunistické univerzity J. M. Sverdlova, byl delegátem na XII., XIII., XIV., XV., XVI. sjezdu strany. — 297, 303, 426, 449

LJUBA — viz Radčenkova L. N.

LOCHTIN P. M. — ekonom, autor řady prací o agrární otázce v Rusku. Největší popularitu získala jeho kniha Sostojanijsje selskogo chozjajstva v Rossii srovnatělnno s drugimi stranami. Itogi k XX veku [Stav zemědělství v Rusku v porovnání s ostatními zeměmi. Bilance na počátku XX. století] (1901). — 391

LOKERMAN A. S. (Bazilenkov) (1880—1937) — sociální demokrat, menševik. Do sociálně demokratického hnutí vstoupil v roce 1898, pracoval v Rostově na Donu, byl členem donského výboru SDDSR. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem donského výboru, zastával stanovisko středu; po sjezdu byl menševikem. Po únorové revoluci 1917 byl zvolen členem ústředního výkonného výboru za menševiky. Po Říjnové revoluci bojoval aktivně proti sovětské moci. V letech 1917—1920 pracoval jako člen donského výboru menševiků. Za kontrarevoluční činnost byl odsouzen. — 435, 448

MACHLIN L. D. (Sokolovskij) (1880—1925) — účastník sociálně demokratického hnutí od roku 1900. Za pobytu v cizině se přiklonil k organizaci Jiskry; v roce 1902 byl tiskovým důvěrníkem Jiskry v Rusku. V roce 1903 působil jako propagandista v Jekatěrinoslavi, byl členem jekatěrinoslavského výboru SDDSR, který ho delegoval na II. sjezd strany. Na sjezdu patřil k většinovým jiskrovcům, po sjezdu se přiklonil k menševikům, pracoval ve Vilně [Vilnius], Dvinsku a Petrohradě. Po revoluci 1905—1907 emigroval, v roce 1919 se vrátil do Ruska. V roce 1920 byl přijat do KSR(b), pracoval v odbojových a hospodářských institucích v Leningradě. — 448

MACHNOVCOVÁ L. P. (Bruker) (1876—1965) — účastnice sociálně demokratického hnutí od konce 90. let, představitelka ekonomismu. Zaujímalá významné místo ve voroněžském výboru SDDSR, který v období příprav II. sjezdu SDDSR vystoupil proti stanovisku Jiskry. Na sjezdu zastupovala petrohradskou Dělnickou organizaci, patřila k protijiskrovcům. Lenin charakterizoval Machnovcovou a jejího bratra V. P. Machnovce (Akimova) jako delegáty, „kteří na sjezdu bojovali na celé frontě proti revolučnímu křídлу strany a které

všichni... desetkrát zařadili mezi oportunisty“ (Spisy 7, Praha 1953, s. 408). V roce 1905 pracovala ve voroněžské sociálně demokratické organizaci, později politické činnosti zanechala. — 306—307, 419, 444, 445, 447

MACHNOVEC V. P. — viz Akimov V. P.

MACHOV — viz Kalafati D. P.

MAKADZJUB M. S. (Antonov) (nar. 1876) — sociální demokrat, menševik. V letech 1901—1903 pracoval v sociálně demokratických organizacích v jižním Rusku. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Krymského svazu, patřil k menšinovým jiskrovcům. V květnu 1905 se účastnil jednání menševické konference v Ženevě, byl zvolen do organizační komise — menševického řídicího ústředí; podporoval Axelrodovu likvidátorskou myšlenku svolání dělnického sjezdu. V letech reakce byl likvidátorem, spolupracoval s časopisem menševiků-likvidátorů Naša zarja. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti. Od roku 1921 pracoval v sovětských podnicích pro vývoz dřeva v zahraničí; roku 1931 emigroval. — 448

MANDELBERG V. J. (Bjulov) (nar. 1870) — v letech 1894—1896 pracoval jako lékař v Petrohradě, byl zatčen za sociálně demokratickou propagandu mezi továrními dělníky a po třech letech káznice poslán na čtyři roky do vyhnanství na východní Sibiř. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Sibiřského svazu, patřil k menšinovým jiskrovcům, po sjezdu k menševikům. — 443, 448

MARTOV L. (vl. jm. Cederbaum J. O.) (L. M., Julij) (1873—1923) — jeden z vůdců menševismu. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od první poloviny 90. let. V roce 1895 se podílel na založení petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byl zatčen a vypovězen na tři roky do Turuchanska. Po návratu z vyhnanství roku 1900 připravoval vydávání Jiskry a stal se členem její redakce. Na II. sjezdu SDDSR stál v čele oportunistické menšiny. Po sjezdu začal pracovat v ústředních menševických institucích a redigoval menševické publikace. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům, redigoval list Golos social-demokrata a zúčastnil se protistranické srpnové konference (1912). Za první světové války byl centristou, zúčastnil se Zimmerwaldské a kientalské konference. Po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. V roce 1920 emigroval do Německa

a v Berlíně vydával kontrarevoluční časopis *Socialističeskij věstník*. — 222, 306—307, 308, 309, 313, 323, 324—325, 326, 399, 418, 419, 420, 422, 423, 424, 426, 428, 432, 435, 443, 445, 446, 448, 451

MARTYN — viz Rozanov V. N.

MARTYNOV A. (vl. jm. Piker A. S.) (1865—1935) — jeden z vůdců ekonomismu, významný menševický činitel; později člen komunistické strany. V 80. letech byl členem různých narodovoljovských kroužků; v roce 1886 byl uvězněn a poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Ve vyhnanství se přiklonil k sociálním demokratům. V roce 1900 emigroval a začal pracovat v redakci časopisu ekonomistů *Rabočjeje dělo*. Aktivně vystupoval proti leninskému listu *Jiskra*. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí; patřil k protijiskrovcům. Po sjezdu se přiklonil k menševikům. V letech reakce byl likvidátorem a za první světové války centristou; po únorové revoluci 1917 patřil k menševikům-internacionalistům, po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel. V letech 1918—1920 byl učitelem na Ukrajině. V roce 1923 byl na XII. sjezdu KSR(b) přijat do strany a pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse; od roku 1924 byl členem redakce časopisu *Kommunističeskij internacional*. — 290, 298, 301, 302, 303, 315, 316, 420, 423, 424, 426, 430, 431, 437, 438, 444, 447

MARX Karel (1818—1883) — zakladatel vědeckého komunismu, geniální myslitel, velikán revoluční vědy, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu [viz stať V. I. Lenina *Karel Marx (Stručný životopis a výklad marxismu)* — *Spisy* 21, Praha 1959, s. 37—87]. — 58, 62, 79, 80, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 221, 233, 255, 289, 302, 423

MASLOV P. P. (X) (1867—1946) — ekonom, sociální demokrat, autor řady prací o agrární otázce, v nichž se pokusil revidovat marxismus. Přispíval do časopisů *Žizň*, *Načalo* a *Naučnoje obozrenije*. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům a vytyčil menševický program municipalizace půdy. V letech reakce byl likvidátorem, za první světové války sociálšovinistou. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti a věnoval se pedagogické a vědecké práci. V roce 1929 byl jmenován řádným členem Akademie věd. — 129, 134, 135, 236—251, 298, 301

MEDEM V. D. (vl. jm. Grinberg V. D.) (1879—1923) — jeden z vůdců Bundu. Sociálně demokratického hnutí se účastnil od roku 1899. Od roku 1900 pracoval v minské organizaci Bundu; byl vypově-

zen na pět let do vyhnanství na Sibiř, odkud v roce 1901 uprchl do ciziny. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem zahraničního výboru Bundu, patřil k protijiskrovcům. V roce 1906 byl zvolen členem ÚV Bundu, účastnil se jednání V. sjezdu SDDSR, podporoval menševiky. Po Říjnové revoluci stál v čele bundovských organizací v Polsku; v roce 1921 odjel do USA, kde na stránkách pravicově socialistického židovského listu *Forwards* uveřejňoval pomlouvačné články proti Sovětskému Rusku. — 429, 447

MEHRING Franz (1846—1919) — významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců a teoretiků levého křídla německé sociální demokracie, historik a literární vědec. Zpočátku zastával buržoazně liberální pozice, později se přiklonil více doleva, redigoval demokratický list *Volkszeitung*, hájil sociální demokracii proti Bismarckovi.

V roce 1891 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa. Byl aktivním spolupracovníkem a jedním z redaktorů teoretického orgánu strany *Die Neue Zeit*, později redigoval list *Leipziger Volkszeitung*. V roce 1897 vyšlo jeho čtyřsvazkové dílo *Geschichte der deutschen Sozialdemokratie* [Dějiny německé sociální demokracie]. Mehring se významně podílel na vydání literární pozůstalosti Marxe, Engelse a Lassalla a v roce 1918 vydal knihu o životě a činnosti K. Marxe. Mehring se ve svých pracích od marxismu nejednou odklonil. V II. internacionále vystupoval aktivně proti oportunistu a revizionismu, odsuzoval kautskyismus. Přitom se bál organizačního rozchodu s oportunisty. Byl důsledným internacionalistou, vítal Říjnovou revoluci a pochopil správně význam brestlitevského míru. Od roku 1916 patřil k vůdcům Spartakova svazu a aktivně se podílel na založení Komunistické strany Německa. — 257

MICOV — viz Kalafati D. P.

MICHAIL IVANVIČ — viz Nikolajev L. V.

MICHAIL NIKOLAJEVIČ — viz Nikolajev L. V.

MICHAJLOV G. J. (nar. 1880) — účastník demonstrace, k níž došlo 5. května 1902 v Nižním Novgorodě. — 79—80, 81

MICHAJLOVSKIJ N. K. (1842—1904) — význačný teoretik liberálního nacionalismu, publicista, literární kritik, pozitivistický filozof, jeden z představitelů subjektivní školy v sociologii. Svou publicistickou činnost zahájil v roce 1860. V roce 1868 se stal spolupracovníkem

a později redaktorem časopisu *Otčestvennyje zapiski*. V 70. letech sestavoval a redigoval narodnické publikace. Roku 1892 začal redigovat časopis *Russkoje bogatstvo*, na jehož stránkách ostře útočil proti marxistům. Názory Michajlovského kritizoval V. I. Lenin ve své práci *Kdo jsou „přátelé lidu“ a jak bojují proti sociálním demokratům?* (1894). — 64–65

MIKULÁŠ II. (ROMANOV) (1868–1918) — poslední ruský car, vládl v letech 1894–1917. Dne 17. července 1918 byl na rozkaz uralského oblastního sovětu dělnických a vojenských zástupců v Jekatěrinburgu [Sverdlovsk] zastřelen. — 53–54, 143–148, 157

MILJUKOV P. N. (S. S.) (1859–1943) — vůdce liberálně monarchistické strany kadetů, význačný ideolog ruské imperialistické buržoazie, historik a publicista. Od roku 1886 byl soukromým docentem na moskevské univerzitě. Jako historik byl subjektivní idealista a eklektik, popíral zákonitost historického procesu. Politickou činnost zahájil v první polovině 90. let; od roku 1902 aktivně spolupracoval s časopisem buržoazních liberálů *Osvobožděníje*, který vycházel v zahraničí. V říjnu 1905 se účastnil zakládání kadetské strany, později byl předsedou jejího ústředního výboru a redaktorem ústředního orgánu *Reč*. Byl poslancem III. a IV. státní dумы. Po únorové revoluci 1917 prosazoval jako ministr zahraničí v prvním složení prozatímní buržoazní vlády imperialistickou politiku války „až do vítězného konce“; v srpnu 1917 se aktivně účastnil přípravy kontrarevolučního kornilovovského povstání. Po Říjnové revoluci byl jedním z organizátorů zahraniční vojenské intervence proti Sovětskému Rusku, aktivním činitelem bělogvardějské emigrace. Od roku 1921 vydával v Paříži list *Poslednije novosti*. — 224, 226–227

MIŠENĚV G. M. (Petuchov) (zemřel 1906) — sociální demokrat, člen uralského výboru SDDSR, který ho delegoval na II. sjezd strany. Na sjezdu patřil k většinovým jiskrovcům, po sjezdu k bolševikům. Bojoval důsledně proti menševikům, byl jedním z autorů dopisu, který poslali zástupci uralských výborů redakci menševické *Jiskry* a ve kterém obhajovali Leninův plán výstavby strany a kritizovali názory novojiskrovců. Dopisoval si s N. K. Krupskou o práci uralské organizace. Od roku 1905 pracoval v saratovské sociálně demokratické organizaci. — 449

MOSKOVSKIJ — viz Cejtlin L. S.

MOŠINSKIJ I. N. (Levickij) (1875–1954) — sociální demokrat, menše-

vik. V letech 1892—1893 se účastnil zakládání marxistických dělnických kroužků v Kyjevě, v letech 1894—1895 vstoupil do ilegální organizace Sociální demokracie Království polského a Litvy; v roce 1897 pracoval v kyjevském Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1898 byl vypovězen na tři roky do Vjatecké gubernie. Od roku 1901 pracoval v Rostově, byl členem donského výboru SDDSR, pomáhal zakládat místní skupinu Jiskry a ilegální Svaz horníků a hutníků, který ho pak delegoval na II. sjezd SDDSR. Na sjezdu zaujímal stanovisko středu, po sjezdu se přiklonil k menševikům; pracoval v Rostově na Donu, Petrohradě a Varšavě. Po únorové revoluci 1917 patřil k menševikům-internacionalistům. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti. Od roku 1925 byl právníkem v Moskvě. — 420, 448

MÜLBERGER Arthur (1847—1907) — německý lékař, maloburžoazní publicista, stoupenec Proudhonova učení. Jeho články o bytové otázce, otištěné roku 1872 v listě Sociálně demokratické dělnické strany Německa *Der Volksstaat*, přiměly Engelse k ostré kritice. Mühlberger přispíval do Hýchbergerova oportunistického časopisu *Die Zukunft*. Napsal několik prací o dějinách společenského myšlení ve Francii a Německu, kritizoval marxismus. — 63

NADĚŽDIN L. (vl. jm. Zelenskij J. O.) (1877—1905) — politickou činnost zahájil jako narodnik, v roce 1898 vstoupil do saratovské sociálně demokratické organizace. V roce 1899 byl zatčen a vypovězen do Vologedské gubernie; v roce 1900 emigroval do Švýcarska, kde organizoval revoluční socialistickou skupinu Svoboda (1901—1903). V časopise Svoboda, v brožurách Kanun revolucii [Předvečer revoluce] (1901), Vozrožděnije revoljucionizma v Rossii [Obroda revolucionismu v Rusku] (1901) a v jiných podporoval ekonomisty. Současně propagoval teror jako účinný prostředek k „probuzení mas“. Vystupoval proti leninské Jiskře, po II. sjezdu SDDSR psal do menševických listů. — 83

NATÁLIE IVANOVNA — viz Alexandrovová J. M.

NIKITIN I. K. (Andrej) (1877—1944) — sociální demokrat, bolševik, povoláním soustružník. Revolučního hnutí se účastnil od roku 1897, vedl marxistický dělnický kroužek v Kyjevě, rozšiřoval letáky, účastnil se stávek. V roce 1901 byl zatčen a poslán pod policejní dozor do Kalugy. Na II. sjezdu SDDSR byl delegován kyjevským výborem, patřil k většinovým jiskrovcům. Po návratu ze sjezdu byl znovu zatčen; účastnil se v Kyjevě revoluce 1905—1907. Později za-

nechal politické činnosti. Po Říjnové revoluci pracoval v sokolnické továrně na opravu vagónů v Moskvě. V roce 1925 byl přijat do KSR(b). — 448

NIKOLAJ NIKOLAJEVIČ -- viz Gorin V. F.

NIKOLAJ PETROVIČ — viz Šotman A. V.

NIKOLAJEV L. V. (Michail Ivanovič, Michail Nikolajevič) — v polovině 90. let pracoval v charkovských sociálně demokratických kroužcích; v roce 1898 byl zatčen za propagandu mezi tiskařskými dělníky v Charkově a poslán na tři roky do vyhnanství do Vjatecké gubernie, po návratu z vyhnanství pracoval v Charkově. V prosinci 1902 navázal spojení s redakcí Jiskry. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem charkovského výboru, zaujímal stanovisko středu; po sjezdu se přidal k menševikům. — 430, 447

НИК. -ОН — viz Danielson N. F.

NOSKOV V. A. (Boris Nikolajevič, Glebov) (1878—1913) — sociální demokrat. V druhé polovině 90. let vstoupil do petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1898 byl zatčen a v roce 1899 vypovězen do Jaroslavi a později do Voroněže. Byl jedním ze zakladatelů Severního dělnického svazu. V dubnu 1902 se účastnil curyšské porady redakce Jiskry, na níž se projednával návrh programu strany. V letech 1902—1903 organizoval přepravu ilegálních sociálně demokratických tiskovin do Ruska, podílel se na organizování II. sjezdu SDDSR. Sjezdu se účastnil s právem poradního hlasu, patřil k většinovým jiskrovcům, byl předsedou komise pro vypracování stanov strany, byl zvolen členem ústředního výboru. Po sjezdu zaujal smířlivecké stanovisko k menševikům; vystupoval proti svolání III. sjezdu strany. V roce 1905 byl zatčen. V letech reakce zanechal politické činnosti. — 313, 407, 429, 449

NOSSIG Alfred (nar. 1863) — německý buržoazní ekonom, publicista a básník. V roce 1902 vydal knihu Die moderne Agrarfrage [Soudobá agrární otázka], v níž hájil reformismus a kritizoval marxismus. Ve svých článcích, dramatech a básních hlásal sionismus. Později byl aktivním funkcionářem různých sionistických organizací. — 136

OBOLENSKIJ I. M. (1845—1910) — chersonský gubernátor po roce 1900 a později charkovský gubernátor, kníže, horlivý stoupenec carské politiky. Vše možně zatajoval pravdu o utrpení lidu, zakazoval sou-

kromým osobám poskytovat rolníkům pomoc. Roku 1902 krutě potlačil masové akce rolníků v Charkovské gubernii, na jeho rozkaz bylo bestiálně zúčtováno s celými vesnicemi. V roce 1904 byl jmenován místodržitelem ve Finsku a v říjnu 1905 krutě potlačil revoluční povstání v Helsingforsu [Helsinky]. Poté odešel do výslužby.
— 73, 216, 376

PAVLOVIČ — viz Krasikov P. A.

PEŠEČONOV A. V. (Starickij A.) (1867—1933) — buržoazní veřejný činitel a publicista. V 90. letech liberální narodnik, spolupracovník časopisu Russkoje bogatstvo, od roku 1904 člen jeho redakce; přispíval do liberálně buržoazního časopisu Osvobožděnije a do eserského listu Revoljucionnaja Rossija. V letech 1903—1905 byl členem Svazu osvobození, od roku 1906 jedním z vůdců maloburžoazní strany lidových socialistů (enesů). Po únorové revoluci 1917 byl ministrem zásobování v buržoazní prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci, roku 1922 emigroval. — 56

PETUCHOV — viz Mišeněv G. M.

PIKER A. S. — viz Martynov A.

PLECHANOV G. V. (1856—1918) — význačný činitel ruského a mezinárodního dělnického hnutí, první propagátor marxismu v Rusku. Ještě jako student navázal v roce 1875 spojení s narodniky a s petrohradskými dělníky a zapojil se do revoluční činnosti. V roce 1877 se stal členem narodnické organizace Zemlja i volja a po jejím rozštěpení v roce 1879 se postavil do čela nově vytvořené narodnické organizace Čornyj pereděl. V roce 1880 odjel do Švýcarska, rozešel se s narodnictvím a v roce 1883 založil v Ženevě první ruskou marxistickou organizaci — skupinu Osvobození práce.

Plechanov napsal řadu prací z filozofie, ekonomiky, dějin sociálně politických věd, teorie umění a literatury.

Po II. sjezdu SDDSR zastával Plechanov kompromisní stanovisko vůči oportunistům a později se připojil k menševikům. Po únorové buržoazně demokratické revoluci roku 1917 se Plechanov vrátil do Ruska a podporoval prozatímní vládu; s Říjnovou revolucí nesouhlasil.

Nejdůležitější teoretické práce: Sozializm i političeskaja borba [Socialismus a politický boj] (1883; česky: Praha 1959), Naši raznoglasija [Naše neshody] (1884), K voprosu o razvitii monističeskogo

vzgljda na istoriju [O vývoji monistického názoru na dějiny] (1895; česky: Praha 1959), Očerki po istorii materializma [Studie z dějin materialismu] (1896; česky pod názvem Příspěvky k dějinám materialismu, 1944), Obosnovanije narodničestva v trudach g-na Voroncova (V. V.) [Zdůvodnění narodnictví v pracích pana Voroncova (V. V.)] (1896). O materialističeskom ponimanii istorii [O materialistickém pojetí dějin] (1897), K voprosu o roli ličnosti v istorii [O úloze osobnosti v dějinách] (1898; česky: Praha 1960) aj. — 47, 268, 307, 418, 420, 424–425, 426, 432, 437, 438, 449

PLEVE V. K. (1846–1904) — reakční státník; v letech 1881–1884 byl policejním ředitelem, po zavraždění Sipjagina v dubnu 1902 se stal ministrem vnitra. Na jeho příkaz bylo krutě potlačeno rolnické hnutí v Poltavské a Charkovské gubernii a rozeznána řada zemstev. Plevé podporoval reakční politiku porušování okrajových území Ruska. Aby odvrátil pozornost mas od revolučního boje, pomáhal vyprovokovat rusko-japonskou válku. Stejně cíle sledoval protižidovskými pogromy; podporoval „zubatovovštinu“. Svou politikou vzbudil nenávisť v nejširších vrstvách ruské společnosti. 15. (28.) července 1904 byl zabit eserem J. S. Sazonovem. — 55–56, 77

POLETAJEV — viz Bauman N. F.

PORTNOJ K. J. (Bergman) (1872–1941) — jeden z vůdců Bundu. Sociálně demokratického hnutí se účastnil od poloviny 90. let, v roce 1896 byl zatčen a potom poslán na pět let do vyhnanství na Sibiř. V roce 1900 se ujal vedení varšavské organizace Bundu. Zastupoval Bund v organizačním výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR. Na sjezdu byl delegátem ÚV Bundu, patřil k protijiskrovcům. V následujících letech — až do roku 1939 — byl předsedou ústředního výboru Bundu v Polsku. V roce 1939 emigroval do USA a zanechal politické činnosti. — 420, 423, 447

POTAPOV A. I. — viz Rudin A.

POTRESOV A. N. (Starověr) (1869–1934) — jeden z vůdců menševického hnutí. V 90. letech se přikláněl k marxistům. Za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy byl poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V roce 1900 emigroval a podílel se na založení listu Jiskra a časopisu Zarja. II. sjezdu se účastnil jako delegát Jiskry s právem poradního hlasu, patřil k menšinovým jiskrovcům. V letech reakce byl ideologem likvidátorství, významně

ovlivnil menševické orgány *Vozroždénije* a *Naša zarja*. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po Říjnové revoluci emigroval; přispíval do Kerenského týdeníku *Dni*, svými články útočil proti sovětské moci. — 328, 449

R. N. S. — viz Struve P. B.

RADČENKO S. I. (Stěpan) (1868—1911) — revoluční činnost zahájil v roce 1890 jako propagandista v petrohradských dělnických kroužcích, byl členem sociálně demokratické skupiny studentů technologického institutu. V roce 1892 byl zatčen. V roce 1895 byl jedním ze zakladatelů petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byl zatčen, v roce 1898 se účastnil jednání I. sjezdu SDDSR, byl zvolen členem ústředního výboru strany. V březnu 1900 se účastnil pskovské porady o vydávání ilegálního listu v cizině, kterou svolal Lenin. V roce 1902 byl zatčen v souvislosti s petrohradskou organizací *Jiskry* a poslán do vyhnanství do Vologedské gubernie. V roce 1905 byl na základě amnestie osvobozen; v letech reakce zanechal politické činnosti. — 406

RADČENKOVÁ L. N. (Ljuba) (1871—1962) — koncem 80. let pracovala v narodnických kroužcích v Tomsku a od počátku 90. let v petrohradských sociálně demokratických kroužcích. Byla členkou petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byla zatčena a v roce 1898 vypovězena pod dozor policie do Pskova. V bytě Radčenkové se v březnu 1900 konala porada o vydávání ilegálního listu v cizině, kterou svolal V. I. Lenin. V srpnu 1900 vstoupila Radčenková do poltavské skupiny pro spolupráci s *Jiskrou*, pomáhala zakládat ilegální tiskárnu *Jiskry* v Kišiněvě a pracovala jako tisková důvěrnice *Jiskry* v Charkově. V únoru 1902 byla zatčena, po propuštění koncem roku 1902 odjela do ciziny. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonila k menševikům, pracovala v Moskvě, Rostově na Donu a Oděse. Na IV. sjezdu SDDSR byla zvolena členkou ústředního výboru za menševiky. Pracovala v sekretariátu II. státní dumy, byla tajemnicí sociálně demokratické frakce ve III. státní dumě. V letech 1913—1914 vedla administraci listu menševiků-likvidátorů *Luč*. V roce 1914 přesídlila do Moskvy. Po únorové revoluci 1917 vedla administraci menševického listu *Vperjod*, byla členkou moskevského výboru menševiků. Od roku 1918 se politického života neúčastnila, pracovala jako statistička v různých institucích. — 406, 407

RAFAILOV M. — viz Goc M. R.

RAŠID-BEK — viz Zurabov A. G.

RICARDO David (1772—1823) — význačný anglický ekonom, autor děl On the Principles of Political Economy and Taxation [Zásady politické ekonomie a zdanění] (1817; česky 1956), On Protection to Agriculture [O ochraně zemědělství] (1822) a jiných prací, jimiž vrcholí klasická politická ekonomie. Ricardo zastával zásadu svobodné konkurence a požadoval odstranění všech omezení brzdících rozvoj kapitalistické výroby. Rozvinul teorii hodnoty A. Smitha a dokázal, že hodnota je určována prací vynaloženou na výrobu zboží a z tohoto zdroje plyne jak mzda dělníka, tak i bezpracný důchod — zisk a renta. Objevil protiklad mezi mzdou dělníka a ziskem kapitalisty, tj. protichůdnost zájmů proletariátu a buržoazie ve sféře oběhu. Jeho třídní omezenost mu však nedovolila, aby provedl vědecký rozbor kapitalismu a odhalil tajemství kapitalistického vykořisťování. Zbožní výrobu a kapitalismus považoval za věčnou a přirozenou formu společenské výroby. Neuvědomoval si společenský charakter hodnoty ani rozdíl mezi hodnotou a výrobní cenou; nepochopil původ a podstatu peněz.

Ricardovy teoretické názory kritizoval Marx v Kapitálu, v Teoriích o nadhodnotě a jiných dílech. — 133, 134

RJAZANOV (vl. jm. Goldendach) D. B. (1870—1938) — účastník sociálně demokratického hnutí 90. let; pracoval v Oděse a Kišiněvě. Roku 1900 odjel do ciziny, byl jedním ze zakladatelů publicistické skupiny Borba, která se stavěla proti programu strany vypracovanému Jiskrou a proti leninským organizačním principům výstavby strany. II. sjezd rozhodl, že skupina Borba se sjezdu nezúčastní a Rjazanov jako její zástupce nebude na sjezd pozván. V roce 1907 pracoval Rjazanov v petrohradském ústředním byru odborů, později odjel za hranice a přispíval do časopisu Die Neue Zeit, zabýval se dějinami I. internacionály. V roce 1909 učil na Capri ve škole frakční skupiny Vperjod, přednášel o odborovém hnutí na stranické škole v Longjumeau. Na pokyn Sociálně demokratické strany Německa připravoval vydání Spisů K. Marxe a B. Engelse. Za první světové války patřil k centristům, psal do menševicko-trockistických listů Golos a Naše slovo. Na VI. sjezdu strany (1917) byl spolu s mezirajonci přijat do KSR(b). Po Říjnové revoluci pracoval v odborovém hnutí; účastnil se zakládání Institutu K. Marxe a B. Engelse a do roku 1931 byl jeho ředitelem. Začátkem roku 1918 vystoupil na krátkou dobu

ze strany, protože nesouhlasil s uzavřením brestlitevského míru. V diskusi o odborech (1920—1921) zaujal protistranické stanovisko a byl z funkcí v odborech odvolán. V únoru 1931 byl za podporu menševické kontrarevoluční činnosti vyloučen z VKS(b). — 290, 420, 437

ROZANOV V. N. (Martyn) (1876—1939) — sociální demokrat, menševik. Politického života se účastnil od poloviny 90. let, roku 1899 byl vypovězen do Smolenska. Vstoupil do skupiny Južnyj rabočij, v letech 1901—1903 pracoval na jihu Ruska. Byl členem organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR. Na sjezd byl delegován skupinou Južnyj rabočij; zaujímal stanovisko středu; po sjezdu byl aktivním menševikem. Koncem roku 1904 byl kooptován do smírliveckého ÚV, v únoru 1905 byl zatčen. Na menševické konferenci v květnu 1905 byl zvolen do organizační komise, která představovala řídicí menševické ústředí. Na IV. sjezdu SDDSR byl zvolen do ústředního výboru za menševiky. Roku 1908 emigroval. Po únorové revoluci 1917 byl členem menševické frakce petrohradského sovětu dělnických a vojenských zástupců, patřil k obranářům. K Říjnové revoluci se stavěl nepřátelsky, aktivně pracoval v několika kontrarevolučních organizacích; v procesu s taktickým centrem byl odsouzen. Po amnestii zanechal politické činnosti, pracoval ve zdravotnictví. — 418, 420, 427, 428, 433, 444, 447

RUBEN — viz Knunjanc B. M.

RUDIN A. (Potapov A. I.) (1869—1915) — politickou činnost zahájil jako narodnik, v roce 1896 byl poslán na dva roky do vyhnanství do Kurganu. Přispíval do časopisů Russkoje bogatstvo a Obrazovanije. Později vstoupil do eserské strany, v letech 1903—1905 byl členem jejího ústředního výboru. Ve svých člancích a brožurách o agrární otázce vystupoval proti marxismu. V roce 1909 byl vypovězen do Astrachaně, potom odjel do ciziny. V letech 1914—1915 pracoval v Moskvě jako hygienik. — 243, 247

RUGE Arnold (1802—1880) — německý publicista, mladohegelovec, buržoazní radikál. V roce 1844 začal vydávat v Paříži spolu s K. Marxem časopis Deutsch-Französische Jahrbücher. Marx se však po prvním dvojčísle s Rugem rozešel. V roce 1848 byl poslancem frankfurtského Národního shromáždění a zastával levicové pozice. V 50. letech patřil k vedoucím činitelům německé maloburžoazní emigrace v Anglii. Po roce 1866 se stal národním liberálem a přívržencem Bismarcka. — 255

RUSOV — viz Knunjanc B. M.

S. S. — viz Miljukov P. N.

SAMYLIN M. I. (nar. 1871) — sormovský dělník, sociální demokrat. Od roku 1895 byl propagandistou v sociálně demokratických kroužcích v Nižním Novgorodě. Patřil k organizátorům prvomájové demonstrace roku 1902 v Sormově. Za účast na demonstraci byl zatčen, odsouzen a poslán do vyhnanství do Jenisejské gubernie. V roce 1905 uprchl do ciziny, pracoval v Ženevě v expedici bolševického listu Proletarij; koncem roku se vrátil do Ruska a pracoval ve stranických organizacích ve Vologdě a v Nižním Novgorodě. V roce 1910 zanechal politické činnosti. — 79—80, 81, 105

SCHULZE-DELITZSCH Hermann (1808—1883) — německý vulgární ekonom, veřejný činitel, v letech 1867—1883 poslanec Říšského sněmu. Hlásal harmonii třídních zájmů kapitalistů a dělníků; roku 1849 zahájil mezi německými dělníky a řemeslníky kampaň za vytvoření výrobních družstev a spořitelen, v nichž viděl cestu k nastolení sociálního smíru v rámci kapitalistické společnosti. Jeho reakční názory nejednou kritizovali K. Marx a B. Engels. — 290, 441

SIPJAGIN D. S. (1853—1902) — reakční státník carského Ruska, od roku 1899 ministr vnitra a velitel četnictva. Sváděl krutý boj s dělnickým, studentským a rolnickým hnutím. 2. dubna 1902 ho zavraždil student S. V. Balmašev. — 77

SIROTININ — viz Gorin V. F.

SLEPOV F. A. — zubatovovec, dělník závodu bratří Bromleyů v Moskvě. Byl agentem moskevské tajné policie a aktivně se účastnil zakládání zubatovovského Spolku vzájemné pomoci dělníků ve strojírenství. Vystupoval na dělnických schůzích a agitoval za vytvoření dělnických organizací s pomocí a pod kontrolou vlády. — 103—108

SOKOLOV I. S. — petrohradský dělník, zubatovovec. — 104

SOKOLOVSKIJ — viz Machlin L. D.

SOUDRUH Z BAKU — viz Knunjanc B. M.

SOUDRUH ZE SARATOVA — viz Ljadov M. N.

ŠTARICKIJ A. — viz Pešechonov A. V.

STAROVĚR — viz Potresov A. N.

STĚPAN — viz Radčenko S. I.

STĚPANOV S. I. (Grigorjev) (1876—1935) — revolucionář z povolání, bolševik. Revoluční činnost zahájil roku 1895 v tulském zbrojařském závodě, kde pracoval jako soustružník. Na II. sjezd SDDSR byl delegován tulským výborem, patřil k většinovým jiskrovcům. Po návratu do Ruska byl zatčen, roku 1905 osvobozen, pracoval v Tule, Petrohradě a Moskvě. V roce 1915 byl znovu zatčen a vypovězen do Irkutské gubernie, odkud se vrátil po únorové revoluci 1917. Po Říjnové revoluci řídil znárodnování podniků v Tule, v roce 1919 byl jmenován ředitelem tulského muničního závodu. Roku 1925 se stal předsedou tulského guberniálního výkonného výboru. Od roku 1930 pracoval v Moskvě jako zástupce předsedy oblastního výkonného výboru a jako tajemník stranického kolegia oblastní kontrolní komise. V letech 1933—1935 zastával funkci předsedy moskevského oblastního soudu. Na XIII. sjezdu strany byl zvolen členem ústřední kontrolní komise, na XIV. a XV. sjezdu členem revizní komise ústředního výboru. — 448

STĚPŇAK S. (vl. jm. Kravčinskij S. M.) (1851—1895) — spisovatel a publicista, význačný představitel revolučního nacionalismu 70. let. V roce 1872 vstoupil do narodnického kroužku čajkovců, účastnil se „chození mezi lid“, byl zatčen; v roce 1873 emigroval. V roce 1875 se účastnil národně osvobozeneckého hnutí proti Turkům v Bosně a Hercegovině. V roce 1878 přijel do Ruska, aktivně pracoval v narodnické organizaci Zemlja i volja a redigoval první číslo stejnojmenného časopisu. 4. (16.) srpna 1878 spáchal atentát na náčelníka četnictva Mezencova a brzy nato emigroval. V roce 1884 žil v Londýně, byl jedním ze zakladatelů spolku Přátel ruské svobody. Napsal knihu črt Podpolnaja Rossija [Podzemní Rusko] (1882; česky 1905), řadu povídek a román Andrej Kožuchov (1889; česky 1955). Ve svých literárních dílech idealizoval postavu narodníka teroristy. — 59

STOPANI A. M. (Dmitrijev, Lange, Tura) (1871—1932) — revolucionář z povolání, bolševik. Revoluční činnost zahájil v roce 1892 v Kazani; v roce 1893 založil marxistický kroužek, v letech 1894—1898 byl propagandistou v sociálně demokratických dělnických kroužcích v Jaroslavi. Od roku 1899 pracoval v Pskově, kde se roku 1900

seznámil s V. I. Leninem, pomáhal připravovat vydávání Jiskry a zakládat Severní dělnický svaz. V listopadu 1902 se na pskovské poradě pro svolání II. sjezdu SDDSR stal členem organizačního výboru. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Severního dělnického svazu, patřil k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu pracoval na příkaz ústředního výboru v Jaroslavi a založil ilegální tiskárnu; po jejím cdhalení v létě roku 1904 odjel do Baku a pomáhal organizovat bakuský výbor bolševiků. Od podzimu roku 1905 pracoval v Kostromě, účastnil se zakládání kostromského sovětu dělnických zástupců a ilegálního listu Severnyj rabočij; byl tajemníkem kostromského výboru SDDSR a jeho delegátem na V. sjezdu strany. Po sjezdu pracoval v Baku, byl odpovědným tajemníkem legálního bolševického listu Gudok, účastnil se organizování stávek. Byl sledován policií a několikrát zatčen. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou zásobovacího výboru v Baku. Po Říjnové revoluci zastával vedoucí funkce ve straně a v sovětech, v letech 1930—1932 byl místopředsedou Celosvazové společnosti starých bolševiků. — 303, 429, 432, 448

STRACHOV — viz Tachtarjov K. M.

STRUVE P. B. (R. N. S.) (1870—1944) — ruský buržoazní ekonom a publicista; čelný představitel legálního marxismu, spolupracovník a redaktor časopisů *Novoje slovo* (1897), *Načalo* (1899) a *Žizň* (1900). Lenin nazval Struveho „velikým mistrem rengátství“ (Spisy 13, Praha 1956, s. 495). Již ve své první práci *Kritičeskije zametki k voprosu ob ekonomičeskom razvitii Rossii* [Kritické poznámky k ekonomickému rozvoji Ruska] (1894) kritizoval Struve narodnictví, „doplňoval“ a kritizoval Marxovo ekonomické a filozofické učení, sympatizoval s představiteli vulgární buržoazní politické ekonomie a hlásal malthuziánství. Byl jedním z teoretiků a organizátorů buržoazně liberální organizace Svaz osvobození (1904—1905) a redaktorem jejího ilegálního orgánu *Osvobožděnije* (1902—1905). Když v roce 1905 vznikla kadetská strana, stal se členem jejího ÚV. Po porážce revoluce roku 1905—1907 byl vůdcem pravého křídla liberálů. Po Říjnové revoluci byl nepřitelem sovětské moci, členem kontrarevoluční Wrangelovy vlády; emigroval. — 57—58, 59, 136, 224—230, 328, 356, 360, 398, 445

ŠIPOV D. N. (1851—1920) — velkostatkář, význačný činitel zemstevního hnutí, umírněný liberál. V letech 1893—1904 byl předsedou moskevské guberniální správy zemstva. V listopadu 1904 předsedal zvláštní poradě činitelů zemstev. V listopadu 1905 pomáhal orga-

nizovat Svaz 17. října a stal se předsedou jeho ústředního výboru. V roce 1906 vystoupil ze Svazu a vstoupil do Strany pokojné obnovy; téhož roku byl zvolen členem státní rady. V roce 1911 zanechal politické činnosti. K Říjnové revoluci se stavěl nepřátelsky, patřil k vůdčím kontrarevoluční bělogvardějské organizace Národní centrum. — 55, 56, 57, 227

ŠNEJERSON A. A. (1881—1945) — sociální demokrat. V září 1902 byl členem skupiny propagandistů petrohradského výboru, byl dopisovatelem redakce Jiskry. Sestavil návrh Organizace petrohradské revoluční strany a poslal jej Leninovi k posouzení. Lenin odpověděl Dopisem soudruhovi o našich organizačních úkolech. V listopadu 1902 byl Šnejerson zatčen v Kyjevě za činnost v petrohradské organizaci Jiskry. V dubnu 1903 byl převeden pod zvláštní dozor policie v Petrohradě. Po II. sjezdu SDDSR se klonil k menševikům; pracoval v Rostově na Donu, Kyjevě, Oděse a Petrohradě. V letech reakce zanechal politické činnosti. — 27, 28—29, 30, 31, 32

ŠOTMAN A. V. (Berg, Nikolaj Petrovič) (1880—1937) — profesionální revolucionář, bolševik; povoláním soustružník. Revoluční činnost zahájil v roce 1899 v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy; pracoval v Obuchovových závodech, účastnil se „obuchovovské obrany“, byl stranickým organizátorem vyborgského obvodu. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem petrohradského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu pracoval v Kostromě a Ivanovu-Vozněnsku, byl členem severního výboru SDDSR, účastnil se revoluce 1905—1907 v Petrohradě a Oděse. V letech 1911—1912 byl členem helsingforského výboru Finské sociálně demokratické dělnické strany; v roce 1912 jel za Leninem do Paříže se zprávou o činnosti vojenské organizace v Baltském loďstvu. Na „srpnové“ poradě ÚV SDDSR se stranickými pracovníky v Poroninu (1913) se stal členem ústředního výboru a ruského byra ÚV SDDSR. V listopadu 1913 byl v Jekatěrinoslavi zatčen a deportován do Narymského kraje. Únorové revoluce 1917 se zúčastnil v Tomsku, od června 1917 byl členem petrohradského okruhového výboru strany, organizoval Leninův odjezd do Finska. Aktivně se účastnil Říjnové revoluce, po revoluci vykonával odpovědné funkce v hospodářském a stranickém aparátě a v sovětech; v letech 1923—1924 byl předsedou ústředního výkonného výboru Karelské ASSR, v letech 1929—1937 vedoucím kádrového oddělení Nejvyšší národohospodářské rady a zmocněncem prezidia všeruského ústředního výkonného výboru pro zvláštní úkoly. Na XIII., XIV., XV. a XVI.

sjezdu strany byl zvolen členem ústřední kontrolní komise. — 418, 448

ŠTEJNOVÁ — viz Alexandrovová J. M.

ŠVARCMAN — viz Kosovskij V.

T — viz Gurevič J. J.

TACHTARJOV K. M. (Strachov, Tar) (1871—1925) — do sociálně demokratického hnutí se zapojil roku 1893, byl členem petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy; v lednu 1896 byl zatčen, v roce 1897 emigroval. V listopadu 1898 se zúčastnil jednání curyšského sjezdu Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, v roce 1900 řídil list ekonomistů Rabočaja mysl. Byl delegátem petrohradské Dělnické organizace na pařížském kongresu II. internacionály v roce 1900. Podílel se na přípravě II. sjezdu SDDSR a zúčastnil se ho s poradním hlasem. Po rozštěpení strany sympatizoval s menševiky, stranické práce však brzy zanechal. V následujících letech se věnoval vědecké práci a pedagogické činnosti, napsal řadu prací o sociologii a historii revolučního hnutí v Rusku; od roku 1924 pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse. — 294, 449

TAROVÍ — viz Jakubovová A. A. a Tachtarjov K. M.

THIERS Adolphe (1797—1877) — reakční francouzský buržoazní politik a historik, povoláním advokát. Politickou činnost zahájil koncem 20. let 19. století jako představitel liberálně buržoazní opozice; po červnové buržoazní revoluci roku 1830 vykonával řadu ministerských funkcí, stál v čele vlády. V roce 1834 krutě potlačil republikánská povstání v Lyonu a v Paříži. Za druhé republiky (1848 až 1851) byl jedním z vůdců kontrarevoluční monarchistické „strany pořádku“. Za druhého císařství (1851—1870) politicky nepracoval; v roce 1863 se připojil k umírněné liberální opozici. Po pádu druhého císařství (4. září 1870) byl jedním z faktických vůdců reakční vlády, 17. února 1871 stanul v jejím čele. Na Thiersův rozkaz byl podniknut pokus odzbrojit pařížskou národní gardu. Tento pokus vyvolal 18. března 1871 povstání. Thiers byl jedním z hlavních organizátorů občanské války a potlačení Pařížské komuny. Jeho úlohu v dějinách Francie podrobně vylíčil K. Marx v práci *Občanská válka ve Francii* (K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 349—402). — 225

TOPURIDZE D. A. (Isari, Karskij) (1871—1942) — gruzínský sociální demokrat, menševík. Na II. sjezd SDDSR byl delegován tifliským výborem, patřil k většinovým jiskrovcům, kolísal však a na konci sjezdu hlasoval s menšinovými jiskrovcí. Po sjezdu se přidal k menševikům, vystupoval proti ústředním orgánům strany zvoleným na sjezdu, a proto ho výbor Kavkazského svazu SDDSR začátkem října 1903 zbavil funkce ve straně. V době vlády menševiků v Gruzii v letech 1918—1921 byl předsedou finanční a rozpočtové komise ústavodárného shromáždění a starostou Kutaisi. Po nastolení sovětské moci v Gruzii pracoval v komisariátu financí a věnoval se populárně vědecké činnosti. — 304, 423, 429, 433, 435, 449

TROCKIJ (vl. jm. Bronštejn) L. D. (1879—1940) — nepřítel leninismu. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Sibiřského svazu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům; po sjezdu aktivně bojoval proti bolševikům ve všech otázkách teorie a praxe socialistické revoluce. V letech reakce byl likvidátorem. V roce 1912 zorganizoval protistranický srpnový blok; za první světové války zaujímal centristickou pozici, bojoval proti Leninovu stanovisku v otázkách války, míru a revoluce. Po únorové revoluci 1917 se vrátil z emigrace, vstoupil do skupiny mezirajonců a společně s nimi byl na VI. sjezdu SDDSR přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci byl lidovým komisařem zahraničních věcí, lidovým komisařem vojenství a námořnictví, předsedou Revoluční vojenské rady republiky; byl členem politického byra ÚV. V roce 1918 se stavěl proti brestlitevskému míru; v letech 1920—1921 stál v diskusi o odborech v čele opozice. Od roku 1923 vedl zběsilý frakční boj proti leninskému programu výstavby socialismu, proti generální linii strany, prohlásoval, že socialismus nemůže v SSSR zvítězit. Komunistická strana dokázala, že trockismus je maloburžoazní úchylka ve straně, a ideově i organizačně jej potřela. V roce 1927 byl Trockij vyloučen ze strany, v roce 1929 byl za protisovětskou činnost vypovězen ze SSSR a v roce 1932 zbaven sovětského občanství. — 304, 307—308, 324 až 325, 420, 429, 430, 431, 433, 443, 448

TURA — viz Stopani A. M.

ULJANOV D. I. (Andrejevskij) (1874—1943) — revolucionář z povolání, bolševík; mladší bratr V. I. Lenina, povoláním lékař. Revoluční činnost zahájil v roce 1894 ve studentských marxistických kroužcích v Moskvě. V listopadu 1897 byl zatčen za činnost v moskevském Dělnickém svazu a až do podzimu 1898 vězněn, později sledován policií. Roku 1900 vstoupil do organizace Jiskry. Na II. sjezdu SDDSR

byl delegátem tulského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu byl tiskovým důvěrníkem ústředního výboru. V lednu 1904 byl v Kyjevě zatčen a 11 měsíců vězněn. V letech 1905—1907 byl členem simbirského výboru bolševiků, později pracoval jako lékař v Serpuchovu a ve Feodosii a udržoval stálé spojení s ústředními organizacemi bolševiků. V roce 1914 byl mobilizován; mezi vojáky šířil revoluční myšlenky. Po Říjnové revoluci pracoval ve stranických orgánech a sovětech na Krymu, od roku 1921 v lidovém komisariátu zdravotnictví v Moskvě; v letech 1925—1930 na Komunistické univerzitě J. M. Sverdlova, od roku 1933 ve zdravotnickém oddělení Kremli. Aktivně se účastnil práce v Ústředním muzeu V. I. Lenina. — 448

ULJANOV V. I. — viz Lenin V. I.

VAL V. V. (1840—1915) — carský úředník, generál. Účastnil se potlačení polského osvobozenického povstání v letech 1863—1864, později byl gubernátorem v několika guberniích a v letech 1892—1895 městským náčelníkem v Petrohradě. Jako vilenský gubernátor nařídil, aby zatčení účastníci oslav 1. máje 1902 ve Vilně [Vilnius] byli hromadně zbiti; v souvislosti s tím se dělník G. J. Lekkert pokusil spáchat na něj atentát. V roce 1902 byl Val jmenován náměstkem ministra vnitra a velitelem samostatného sboru četnictva. Od roku 1904 byl členem státní rady. — 73, 376

VAREŇKA — viz Koževnikovová V. F.

VEJSMAN — viz Cejtlín L. S.

VILENSKIJ L. S. (Leonov) (1880—1950) — v roce 1899 byl členem skupiny propagandistů při kyjevském výboru SDDSR, za účast na organizování demonstrace v Kyjevě v dubnu 1901 byl zatčen a vypovězen do Poltavské gubernie. Od roku 1902 zřizoval v Jekatěrinoslavi ilegální tiskárny a rozšiřoval sociálně demokratickou literaturu. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil jako delegát jekatěrinoslavského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům, po sjezdu byl bolševikem. V roce 1905 vystoupil ze SDDSR a vstoupil do organizace komunistů-anarchistů, byl jedním z redaktorů anarchistického časopisu Buntar. V roce 1907 byl zatčen a na čtyři roky vypovězen do Turuchanského kraje; po návratu z vyhnanství zanechal politické činnosti. Po Říjnové revoluci pomáhal ustavovat sovětskou moc v Oděse, pracoval v orgánech dělnickorolnické inspekce. V letech 1922 až 1924 byl tajemníkem ředitelství Průmyslové banky v Moskvě, později pracoval ve Státní plánovací komisi. — 448

VILONOV N. J. (1883--1910) — revolucionář z povolání, bolševik. Revoluční činnost zahájil v roce 1901 jako dělník kalužských železničních dílen. V roce 1902 vstoupil do kyjevské sociálně demokratické organizace a stal se stoupencem Jiskry. V roce 1903 byl zatčen, vypovězen pod zvláštní policejní dozor do Jekatěrinoslavi, kde se stal členem místního jiskrovského výboru a pomáhal organizovat generální stávkou v srpnu 1903; po II. sjezdu SDDSR se přidal k bolševikům. Byl poslán do vyhnanství do Jenisejské gubernie, odkud v červenci 1904 uprchl; na příkaz východního byra ústředního výboru organizoval v Kazani místní výbor SDDSR, zakládal ilegální tiskárny na Urale. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907 v Povolží a na Urale, byl zvolen předsedou výkonného výboru samarského sovětu dělnických zástupců, řídil stranickou práci v Ufě, v Jekatěrinburgu organizoval volby delegátů na IV. sjezd SDDSR. V březnu 1906 byl zatčen, v červenci uprchl z vězení, účastnil se stranické práce v lefortovském obvodu v Moskvě, byl členem moskevského výboru SDDSR. Byl znovu zatčen a vypovězen na tři roky do Astrachaňské gubernie, odkud odjel koncem roku 1908 do ciziny. Pomáhal zakládat stranickou školu na Capri. Když došlo ve škole k rozkolu a vznikla frakční skupina Vperjod, rozešel se s frakcionáři a odjel na Leninovo pozvání se skupinou leninců do Paříže. Na plenárním zasedání ÚV SDDSR v roce 1910 byl bolševiky navržen za kandidáta ústředního výboru. 1. května 1910 zemřel na tuberkulózu ve švýcarském Davosu, kde se léčil. — 48—50

VITTE S. J. (1849—1915) — ruský státník z konce 19. a začátku 20. století, představitel zájmů „vojenskoфеudálního imperialismu“ carského Ruska, přesvědčený zastánce samoděržaví. Snažil se zachránit monarchii malými ústupky a sliby liberální buržoazii a krutými represáliemi vůči lidu. Byl jedním z těch, kdo potlačili revoluci v letech 1905—1907. Jako ministr dopravy (únor—srpen 1892), ministr financí (1892—1903) a předseda vlády (říjen 1905—duben 1906) prosazoval v oblasti financí, celní politiky, výstavby železnic a továrního zákecnedárství zájmy velkoburžoazie. Všestrannou podporou zahraničních investic přispěl nejen k rozvoji kapitalismu v Rusku, ale i k větší závislosti Ruska na imperialistických státech. V. I. Lenin jej charakterizoval jako „ministra makléře“ a „burzovního agenta“. — 224

VLADIMIR — viz Kosovskij V.

VODOVOZOV N. V. (1870—1896) — ruský publicista, představitel legálního marxismu. Studoval na petrohradské univerzitě, účastnil

se studentských bouří, v roce 1891 byl z univerzity vyloučen za projev na pohřbu N. V. Šelgunova. Napsal řadu článků o vývoji společenského myšlení a dělnického hnutí, v některých z nich hájil malthuziánství. Společně s M. I. Vodovozovovou založili nakladatelství, v němž vyšla roku 1899 Leninova kniha *Vývoj kapitalismu v Rusku*. V roce 1897 vyšel sborník *Vodovozovových článků Ekonomičeskije eťudy [Ekonomické studie]*. — 228

VORONCOV V. P. (V. V.) (1847—1918) — ekonom a publicista, jeden z ideologů liberálního narodnictví 80.—90. let, autor knih *Sudby kapitalizma v Rossii [Osudy kapitalismu v Rusku]* (1882), *Naši napravlenija [Naše směry]* (1893), *Očerki teoretičeskoi ekonomii [Nástin teoretické ekonomie]* (1895) aj. Tvrdil, že v Rusku nejsou podmínky pro rozvoj kapitalismu, hájil malovýrobu a idealizoval rolnickou občinu. Prosazoval politiku smíru s carskou vládou a byl odpůrcem marxismu. Voroncovy názory kritizoval v mnoha svých pracích V. I. Lenin. — 64, 65, 249, 399

V. V. — viz Voroncov V. P.

WRÓBLEWSKI Walery (1836—1908) — významný polský revolucionář, generál Pařížské komuny roku 1871. Za studií na petrohradském lesnickém institutu se seznámil s myšlenkami ruských revolučních demokratů. Po návratu do Polska se věnoval revoluční agitaci mezi rolnictvem. V době polského osvobozenického povstání v letech 1863—1864 velel povstaleckým oddílům a byl těžce raněn. V lednu 1864 odjel do Paříže a stal se jedním z vůdců demokratického křídla polské emigrace. Po vyhlášení Pařížské komuny se energicky postavil na stranu povstalců; bylo mu svěřeno velení II. armády komunardů. Až do posledních dnů Komuny statečně bojoval po boku pařížského proletariátu. Po její porážce emigroval do Londýna. Byl kooptován do generální rady I. internacionály, aktivně se zúčastnil boje proti bakunincům a hájil taktickou linii Marxe a Engelse. Po amnestii v roce 1880 se vrátil do Francie. Do konce života zůstal věrný idejím socialismu a mezinárodní solidarity. — 256

X. — viz Maslov P. P.

ZAGORSKIJ — viz Krochmal V. N.

ZALKINDOVÁ R. S. — viz Zemljačková R. S.

ZALOMOV P. A. (1877—1955) — sormovský dělník, sociální demokrat.

Revolučního hnutí se účastnil od roku 1892. Byl členem ilegálního marxistického kroužku, vedl propagandu mezi dělnictvem v Sormovu, Permi a v Nižním Novgorodě. V květnu 1901 se stal členem nižněnovgorodského výboru SDDSR. Patřil k organizátorům prvomájové demonstrace roku 1902 v Sormovu. Při demonstraci byl zatčen, před soudem pronesl ostrou řeč proti samoděržaví. Byl odsouzen k doživotnímu vyhnanství ve východní Sibiři. V březnu 1905 z vyhnanství uprchl, připojil se k bolševikům, pracoval v Petrohradě a v Moskvě; v době prosincového ozbrojeného povstání organizoval bojové družiny v řadě moskevských obvodů. V létě roku 1906, po těžké nemoci, zanechal aktivní politické činnosti. Po únorové revoluci 1917 pomáhal zakládat sověty v Kurské gubernii. Za občanské války byl zatčen hajdamáky a potom děnikinovci, byl bestiálně mučen a stěží unikl smrti zastřelením. V roce 1925 byl přijat do VKS(b).

Zalomov byl prototypem Pavla Vlasova — hrdiny románu A. M. Gorkého *Matka*. — 79—80, 81

ZASULIČOVÁ V. I. (1851—1919) — význačná pracovnice narodnického a později sociálně demokratického hnutí v Rusku; revolučně činná od roku 1869. Byla členkou narodnických organizací *Zemlja i volja* a *Čornyj pereděl*. V roce 1880 emigrovala, brzy se rozešla s narodnictvím a přešla na pozice marxismu. Přípravovala založení první ruské marxistické organizace — skupiny *Osvobození práce*. V 80.—90. letech přeložila do ruštiny *Marxovu Bídu filozofie a Engelsův Vývoj socialismu od utopie k vědě*, napsala *Očerky istorii Medžunarodnogo obščestva rabočich* [Přehled dějin Mezinárodního dělnického sdružení] a práci o J. J. Rousseauovi; přispívala do publikací skupiny *Osvobození práce*, do časopisů *Novoje slovo* a *Naučnoje obozrenije*, v nichž uveřejnila řadu literárně kritických statí. V roce 1900 se stala členkou redakce leninského listu *Jiskra* a časopisu *Zarja*. Po sjezdu se stala jedním z vůdců menševiků, vstoupila do redakce menševické *Jiskry*. V roce 1905 se vrátila do Ruska. V období reakce se přidala k likvidátorům, za první světové války stála na pozicích sociálšovinismu. K Říjnové revoluci se stavěla negativně. — 310, 449

ZBOROVSKIJ M. S. (Konstantinov) (1879—1935) — sociální demokrat, menševik. Politickou činnost zahájil v roce 1898 v Oděse. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem oděského výboru, patřil k menšinovým jiskrovcům. Za první ruské revoluce podporoval likvidátorskou myšlenku svolání dělnického sjezdu. V roce 1905 byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu dělnických zástupců

Společně s ostatními představiteli petrohradského sovětu byl zatčen a poslán do vyhnanství; v roce 1906 uprchl z vyhnanství do Švýcarska. V letech reakce se přiklonil k likvidátorům, pomáhal založit list *Golos social-demokrata*, zahraniční orgán menševiků-likvidátorů, vedl jeho technické oddělení. Po únorové revoluci 1917 přijel do Ruska, pracoval v Oděse. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, koncem roku 1919 emigroval a za hranicemi dále působil v menševických organizacích. — 448

ZELENSKIJ J. O. — viz Naděždin L.

ZEMLJAČKOVÁ R. S. (vl. jm. Zalkindová) (1876—1947) — revolucionářka z povolání, významná funkcionářka komunistické strany a sovětského státu. Revolučního hnutí se účastnila od roku 1893; po návratu z ciziny v roce 1896 pracovala v kyjevské sociálně demokratické organizaci; později se stala členkou kyjevského výboru SDDSR. Od roku 1901 byla tiskovou důvěrníci *Jiskry*, pracovala v Oděse a Jekatěrinoslavi. Na II. sjezdu SDDSR byla delegátkou oděského výboru, patřila k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu byla kooptována do ústředního výboru za bolševiky, aktivně bojovala proti menševikům. V srpnu 1904 se účastnila porady dvaadvaceti bolševiků v Ženevě, byla zvolena do byra výborů většiny. Jako tajemnice petrohradské stranické organizace byla delegována na III. sjezd strany. Za revoluce 1905—1907 pracovala jako tajemnice moskevského výboru SDDSR. Často ji pronásledovala carská vláda. V roce 1909 byla tajemnicí bakuské bolševické organizace, pak emigrovala. V letech 1915—1916 byla členkou moskevského byra ústředního výboru strany, po únorové revoluci 1917 tajemnicí moskevského výboru SDDSR(b). Za říjnového ozbrojeného povstání v Moskvě řídila boj dělníků v rogožsko-simonovském obvodě. V letech 1918—1921 byla náčelníci politických jednotek armády na severní a jižní frontě. V následujících letech pracovala ve vedoucích stranických orgánech a sovětech. Byla delegátkou všech sjezdů strany (kromě I. a V.). Od XIII. sjezdu KSR(b) byla členkou ústřední kontrolní komise. Na XVII. sjezdu byla zvolena do komise sovětské kontroly, na XVIII. sjezdu do ústředního výboru VKS(b). Od roku 1939 a za Velké vlastenecké války byla místopředsedkyní rady lidových komisařů SSSR, v posledních letech života místopředsedkyní komise stranické kontroly při ÚV VKS(b) a poslankyní Nejvyššího sovětu SSSR prvního volebního období. — 448

ZURABOV A. G. (Rašid-Bek) (1873—1920) — revolučního hnutí se účastnil od roku 1892, v roce 1896 byl členem petrohradského Svazu

boje za osvobození dělnické třídy, od roku 1899 aktivně pracoval v tífiském výboru SDDSR; v roce 1902 se podílel na zakládání Svazu arménských sociálních demokratů a jeho orgánu, listu Proletariat. V roce 1903 se stal členem výboru Kavkazského svazu SDDSR; na II. sjezdu SDDSR byl delegován batumským výborem, patřil k většinovým jiskrovcům. Po sjezdu vystupoval jako bolševik, pak se přiklonil k menševikům. Byl poslancem II. státní dumy. Po jejím rozeznání přešel do ilegality, v roce 1908 byl zatčen, vězněn v Petropavlovské pevnosti a poslán do vyhnanství na Sibiř, odkud uprchl do ciziny. V roce 1912 byl členem likvidátorského srpnového bloku, v jehož čele stál Trockij. Za první světové války zastával centristickou pozici; po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska a stal se členem výkonného výboru petrohradského sovětu. Po Říjnové revoluci pracoval v Zakavkazsku, sblížil se s bolševiky, bojoval proti menševikům a dašnakům, propagoval navázání těsných styků se Sovětským Ruskem. — 423, 449

ŽITLOVSKIJ Ch. I. (1865—1943) — publicista, v mládí narodovoljovec. Koncem 80. let emigroval do Švýcarska. Byl jedním z organizátorů Svazu ruských socialistů-revolucionářů v Bernu (1894). Později se stal jedním z ideologů židovského maloburžoazního nacionalistického hnutí, zúčastnil se zakládání židovské socialistické dělnické strany (SERP) a byl jedním z jejích vůdců a teoretiků, zároveň udržoval spojení se stranou socialistů-revolucionářů. Kritizoval marxistické učení. Po vydání manifestu ze 17. října 1905 se vrátil do Ruska, znovu však emigroval. Žil v USA, kde od roku 1908 vydával časopis *Dos Naie Leben*; přispíval do pokrokových židovských časopisů a vyjadřoval své sympatie k SSSR. — 71, 395

ŽORDANIJA N. N. (Džordž, Kostrov) (1870—1953) — sociální demokrat, menševik. Politickou činnost zahájil v 90. letech, byl členem první marxistické skupiny v Gruzii *Mesame dasi*, stál v čele jejího oportunistického křídla. II. sjezdu SDDSR se účastnil s poradním hlasem, sympatizoval s menšinovými jiskrovcí. Po sjezdu vedl kavkazské menševiky. V roce 1905 řídil menševický list *Social-demokrat* (v gruzínštině), vystupoval proti bolševické taktice v buržoazní demokratické revoluci. V roce 1906 byl členem I. státní dumy. Účastnil se jednání IV. sjezdu SDDSR; na V. sjezdu v roce 1907 byl zvolen členem ústředního výboru SDDSR za menševiky. V letech reakce patřil oficiálně k menševikům-straníkům, ve skutečnosti však podporoval likvidátory. V roce 1914 přispíval do časopisu *Borba*, v jehož čele stál Trockij, za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou tífiské-

ho sovětu dělnických zástupců, v letech 1918—1921 stál v čele kontrarevoluční menševické vlády Gruzie; od roku 1921 žil v emigraci.
— 302, 304, 432, 449

ŽIVOTOPISNÁ DATA

(Září 1902 — první polovina září 1903)

1902

- V září 1902 až v dubnu 1903* Lenin žije v Londýně (od dubna 1902).
- V září 1902 až v září 1903* Nadále pracuje jako redaktor Jiskry: rediguje články, připravuje do tisku příspěvky z různých ruských měst (Moskvy, Petrohradu, Rostova, Oděsy, Charkova, Ufy, Poltavy, Tomska, Chersonu, Permi aj.) o postavení dělníků, o dělnickém a studentském hnutí, o mezinárodních událostech; připisuje k nim připomínky a titulky.
- Mezi 1. a 11. (14. a 24.) zářím* Lenin píše Dopis soudruhovi o našich organizačních úkolech, v němž rozvíjí jiskrovský plán výstavby strany.
- 3. (16.) září* V dopise redakci listu Južnyj rabočij adresovaném do Charkova poukazuje na důležitost sjednocení místních výborů v jednu celoruskou organizaci a soustředění všech sil na vydávání Jiskry a informuje o opatřeních, jež byla podniknuta pro sjednocení sociálně demokratických organizací na jihu s ruskou organizací Jiskry.
- 11. (24.) září* Lenin píše do Petrohradu V. P. Krasnuchovi a J. D. Stasovové dopis, v němž upozorňuje, že je třeba energicky bojovat proti vůdci petrohradských ekonomistů A. S. Tokarevovi, který chce zmařit dohodu petrohradského výboru SDDSR s Jiskrou, již bylo dosaženo v červenci 1902.
- 14. (27.) září* Lenin píše do Drážďan A. M. Kalmykovové o způsobu financování redakce Jiskry a o tom, jak naložit s prostředky, jež má k dispozici; prosí, aby ihned poslala dva tisíce marek.

postoj místních výborů k organizačnímu výboru, informuje ho o svém návrhu programu II. sjezdu strany a o tom, že na poradě redaktorů Jiskry se projednávalo prvních pět bodů tohoto návrhu; upozorňuje, že je nutné získat od každého výboru oficiální prohlášení o tom, že uznává organizační výbor. Radí, aby se v Rusku vydala zpráva o vytvoření organizačního výboru a aby pro Petrohrad, Moskvu a Kyjev byli jmenováni členové organizačního výboru. Podle jeho názoru by měli být všichni straničtí pracovníci, kteří jedou do Ruska, k dispozici organizačnímu výboru.

*Mezi
28. listopadem
a 7. prosincem
(11. a 20. pro-
sincem)*

Lenin dostává pozvání od Ruské vysoké školy společenských věd v Paříži, aby přednesl několik přednášek o agrární otázce.

*Koncem
listopadu*

Lenin si dělá náčrtky a konspekty k článku Nové události a staré otázky.
Lenin píše článek O úkolech sociálně demokratického hnutí.

*Od listopadu
do 15. (28.)
června 1903
nejpozději*

Lenin rediguje ruský překlad brožury K. Kautského Sociální revoluce, která vychází v červnu 1903 v Ženevě nákladem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie.

Na podzim

Lenin přednáší v Liège o programu a taktice eserů.

*1. (14.)
prosince*

V 29. čísle Jiskry je uveřejněn Leninův článek Nové události a staré otázky, noticka Středoškolským studentům a předmluva k projevům nižněnovgorodských dělníků před soudem.

V dopise G. V. Plechanovovi prosí Lenin o článek pro 30. číslo Jiskry a navrhuje, aby Plechanov napsal brožuru proti eserům; píše o vzájemných vztazích mezi žižňovci a rabočedlovci.

*5. (18.)
prosince*

V dopise L. I. Axelrodové Lenin sděluje, že jí a I. I. Stavskému zaslal 29. číslo Jiskry, a charakterizuje stanovisko Jižního revolučního svazu sociálních demokratů a sociálně demokratického výboru v Oděse.

Lenin posílá I. I. Stavskému dopis s prosbou, aby mu poslal materiál pro brožuru o rostovské stávce.

6. (19.)
prosinec

V dopise G. V. Plechanovovi vyjadřuje Lenin uspokojení nad tím, že začal pracovat na brožure proti eserům, a prosí ho, aby mu pro 30. číslo Jiskry poslal kapitolu z této brožury a napsal odpověď na článek N. S. Rusanova (K. Tarasova) Vývoj ruského socialistického myšlení, uveřejněný v 3. čísle časopisu Věstník ruské revoluce; informuje ho o zatýkání v Petrohradě a o tom, že tomská sociálně demokratická organizace přetiskla jiskrovský návrh programu SDDSR.

13. (26.)
prosinec

Lenin píše dopis M. A. Uljanovové o svém životě v Londýně a o tom, že německé noviny informují o vládním návrhu celního tarifu v Německu. V dopise A. N. Potresovovi sděluje, že mu zasílá 29. číslo Jiskry a brožuru Aktuální otázka, a prosí ho, aby napsal svůj názor na rukopis Stránecka ze života mladého revolucionáře, který došel do redakce Jiskry.

14. (27.)
prosinec

F. V. Lengnikovi do Kyjeva sděluje, že dostal jeho dopis o tom, jak se kyjevského sociálně demokratického výboru zmocnili rabočedělovci, a upozorňuje ho, že je nutné do výboru vstoupit a zahájit proti ekonomistům energický boj, svést s nimi „rozhodnou bitvu“ o uznání organizačního výboru a zajistit vítězství jiskrovského směru. V dopise V. I. Lavrovovi a J. D. Stasovové do Petrohradu prosí o podrobné informace o rozkolu v petrohradské organizaci SDDSR.

15. (28.)
prosinec

V doušce k dopisu N. K. Krupské zaslaném byru ruské organizace Jiskry do Samary Lenin zdůrazňuje, že nyní je hlavním úkolem upevnit organizační výbor a urychlit přípravu II. sjezdu SDDSR. V 30. čísle Jiskry je uveřejněna Leninova noticka O skupině Svoboda.

19. prosinec
(1. ledna 1903)

Lenin sděluje V. D. Bončovi-Brujevičovi do Ženevy, že dostal jeho dopis a devatenáct příspěvků (materiály

z časopisu Žizň, který přestal vycházet) a že část z nich hodlá otisknout v nejbližších číslech Jiskry.

V dopise A. N. Potresovovi Lenin navrhuje, aby k 25. výročí smrti N. A. Někrasova napsal pro Jiskru článek, a sděluje mu, že dostal příspěvky z časopisu Žizň.

24. prosince
(6. ledna 1903)

V dopise I. V. Babuškinovi zasláném do Petrohradu Lenin odpovídá na jeho žádost o zaslání programu besed s propagandisty za účelem vyjasnění jejich postoje k Jiskře; prosí ho, aby ho informoval o situaci v petrohradské organizaci SDDSR.

28. prosince
(10. ledna
1903)

Lenin prosí v dopise G. V. Plechanova, aby připomněl soudruhům, kteří přijeli z Rostova, že mají co nejdříve zaslat materiály o rostovské stávce; dotazuje se, kdy přibližně Plechanov dokončí brožuru proti eserům a jak pokračuje s článkem Proletariát a rolnictvo; sděluje, že přislíbil pařížské Ruské vysoké škole společenských věd několik přednášek o agrární otázce.

V doušce k dopisu N. K. Krupské zasláném redakci listu Južnyj rabočij do Charkova Lenin žádá, aby redakce Jiskry byla soustavně a podrobně informována o situaci, a píše o nepřijatelném otálení s vydáním prohlášení organizačního výboru.

V dopise L. I. Axelrodové prosí, aby do redakce Jiskry urychleně zaslala materiály o rostovské stávce.

V prosinci

Lenin píše Úryvek z článku proti eserům.

Vychází druhé vydání Leninovy práce Úkoly ruských sociálních demokratů.

V prosinci až
v lednu 1903

Lenin píše dopis Ke zprávám výborů a skupin SDDSR celostranickému sjezdu.

V druhé polovině
roku 1902 —
nejpozději
v dubnu 1903

Lenin vede studijní kroužek ruských emigrantských dělníků ve Whitechapelu (dělnická čtvrť v Londýně) a probírá v něm návrh programu SDDSR.

1. (14.) ledna V 31. čísle Jiskry je uveřejněn Leninův článek Moskevští zubatovovci v Petrohradě a jeho úvod k provolání donského výboru SDDSR Občanům celého Ruska.
2. (15.) ledna V dopise J. D. Stasovové Lenin sděluje, že dostal leták petrohradských ekonomistů (z října 1902) s výkladem programu Dělnické organizace, a důrazně žádá, aby redakci Jiskry byly zasilány všechny tiskoviny petrohradských ekonomistů; uvádí, že je nepřijatelné, aby petrohradský výbor SDDSR tak dlouho odkládal vydání svého letáku, a radí, aby za nepřítomného V. P. Krasnuchu byl do organizačního výboru přibrán I. V. Babuškin.
 Lenin oznamuje charkovskému sociálně demokratickému výboru, že dostal dopis o situaci v organizaci, a prosí o podrobnější popis činnosti skupiny „nezávislých“ (stoupců ekonomistů) a postoje dělníků k Jiskře; žádá rovněž o zasilání příspěvků dělnických dopisovatelů.
 V dopise L. I. Axelrodové Lenin sděluje, že dostal materiály o rostovské stávce.
3. (16.) ledna Lenin oznamuje I. V. Babuškinovi, že dostal 16. číslo listu Rabočaja mysl s dopisem petrohradských ekonomistů o rozkolu v Petrohradě, a radí vydat protestní leták jménem petrohradského výboru SDDSR a okamžitě zahájit rozhodný boj proti ekonomistům.
 V dopise J. D. Stasovové Lenin sděluje, že dostal 16. číslo listu Rabočaja mysl a Listok Rabočej mysi č. 2 a 3, a naléhá, aby byl okamžitě zahájen nekompromisní boj proti ekonomistům.
4. (17.) ledna V dopise F. V. Lengnikovi sděluje Lenin, že dostal Kijevskij social-demokratičeskij listok č. 1, vyjadřuje nespokojenost, jak špatně je informován o sociálně demokratické činnosti v Kyjevě, a žádá, aby redakce Jiskry navázala spojení s některým členem kyjevského výboru SDDSR.

14. (27.) ledna V dopise V. D. Bončovi-Brujevičovi Lenin oznamuje, že dostal materiály pro Jiskru a že z nich hodlá otisknout v Jiskře článek Venkov o zavraždění Sipjagina. V dopise G. M. Kržižanovskému do Samary Lenin píše, že je naprosto nutné udržovat pravidelný písemný styk, uvádí příčiny nekoordinované práce organizačního výboru pro svolání II. sjezdu strany a píše, že by bylo záhodno, aby se G. M. Kržižanovskij a L. M. Knipovičová přestěhovali do Poltavy a řídili odtud činnost organizačního výboru. V dopise A. N. Potresovovi Lenin sděluje, že záležitosti likvidovaného časopisu Žizň se fakticky soustředily v rukou G. A. Kuklina, a nikoli v redakci Jiskry.
15. (28.) ledna Lenin píše dopis G. V. Plechanovovi o tom, že mu zasílá materiál pro 32. a 33. číslo Jiskry, prosí, aby dal přeložit materiály o nacionalismu a federalismu otištěné v listě Proletariat (orgán Svazu arménských sociálních demokratů) a zaslal mu je; oznamuje, že chce napsat článek proti eserovi A. Rudinovi a vydat sborník svých článků proti eserům. V dopise J. D. Stasovové poukazuje Lenin na to, že petrohradský výbor SDDSR musí nutně vystoupit s energickým protestem proti 16. číslu listu Rabočaja mysl; žádá, aby se Jiskře zasílaly všechny vydávané letáky, zprávy výboru o stavu peněžních sbírek a rovněž příspěvky od dělnických dopisovatelů. V 32. čísle uveřejňuje Jiskra Leninův redakční doslov ke Zprávě o vytvoření organizačního výboru.
22. ledna
(4. února) Lenin se v dopise M. A. Uljanovové rozepisuje o svém životě v Londýně, o tom, jak byli s N. K. Krupskou na koncertě — na šesté symfonii P. I. Čajkovského, a píše, že by si přál zajít do Uměleckého divadla na Gorkého hru Na dně.
22. nebo 23.
ledna
(4. nebo 5.
února) V dopise napsaném jménem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie sděluje Lenin Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, že Liga souhlasí s návrhem Svazu zřídit zahraniční sekci ruského organizačního výboru pro svolání II. sjezdu strany; uvádí, že je třeba počkat se založením zahraniční sekce do té doby, než dojde přímá výzva od organizačního výboru.

Lenin píše Návrh výzvy ruského organizačního výboru adresované Lize, Svazu a zahraničnímu výboru Bundu.

23. ledna
(5. února)

V dopise G. V. Plechanovovi Lenin sděluje, že mu posílá návrh odpovědi Ligy na dopis Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí týkající se založení zahraniční sekce organizačního výboru, a prosí, aby jej předal — bude-li schválen — N. N. Lochovovi; v případě nesouhlasu aby dal odhlasovat členům Ligy opravy k návrhu nebo nechal vypracovat nový text. V dopise L. Martovovi do Paříže Lenin sděluje, že mu posílá kopii dopisu Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí týkajícího se založení zahraniční sekce organizačního výboru, návrh odpovědi Ligy Svazu a Návrh výzvy ruského organizačního výboru adresované Lize, Svazu a zahraničnímu výboru Bundu; zdůrazňuje vedoucí úlohu ruského organizačního výboru, který musí mít právo rozhodovat o celostranických otázkách.

26. ledna
(8. února)

V dopise V. D. Bončovi-Brujevičovi Lenin píše, že obdržel materiály pro Jiskru, že se konala sbírka na vydávání popularizační literatury, uvádí, že je neúčelné vydávat Knižnici Jiskry; zmiňuje se o tom, že rediguje překlad brožury K. Kautského Sociální revoluce.

V druhé polo-
vině ledna

Lenin píše dopis Několik myšlenek k dopisu 7c. 6f. (7c. 6f. — pseudonym F. V. Lengnika), v němž kritizuje sociální demokraty pracující v místních organizacích za špatnou masovou politickou práci.

1. (14.) února

V 33. čísle Jiskry jsou uveřejněny Leninovy články Manifest Svazu arménských sociálních demokratů a K prohlášení Bundu.

8. (21.) února

Lenin v dopise V. D. Bončovi-Brujevičovi sděluje, že připravuje referát o agrárním programu eserů a sociálních demokratů, který má přednést v Paříži.

9. (22.) února

V dopise M. A. Uljanovové píše, že dostal její dopis a že se chystá do Paříže; prosí ji, aby poslala jeho dopis A. I. Uljanovové-Jelizarovové.

*Před 10. (23.)
únorem* Pro Ruskou vysokou školu společenských věd v Paříži připravuje Lenin přednášky na téma Marxistické názory na agrární otázku v Evropě a v Rusku a chystá referát o agrárním programu eserů a sociálních demokratů: čte a studuje literaturu o agrární otázce, překládá (částečně) článek B. Engelse Rolnická otázka ve Francii a v Německu, pořizuje si výpisky z této práce, z Marxových článků o agrární otázce v Neue Rheinische Zeitung, z jeho Kapitálu a rovněž z knih a článků ruských a zahraničních autorů (P. P. Maslova, A. N. Engelgardta, V. P. Voroncova, E. Stumpfeho, H. Böttgera, L. Nossiga, R. Rocquignyho, L. Grandeaue a dalších), píše si poznámky o řadě knih; vypisuje si statistické údaje o významu a využití strojů v zemědělství aj.

V dopise nižněnovgorodskému výboru SDDSR navrhuje Lenin, aby výbor napsal dopis Jiskře o statečném chování nižněnovgorodských dělníků odsouzených za účast na prvomájových demonstracích v roce 1902; sděluje, že redakce Jiskry dostala dopis nižněnovgorodského výboru, v němž se obhajuje taktika teroru; píše, že je nutné neustále informovat redakci o činnosti výboru.

Lenin sestavuje program přednášek na téma Marxistické názory na agrární otázku v Evropě a v Rusku.

10. (23.) února Lenin přijíždí do Paříže.

*10.—13.
(23.—26.) února* Lenin má na Ruské vysoké škole společenských věd v Paříži čtyři přednášky na téma Marxistické názory na agrární otázku v Evropě a v Rusku.

*Mezi 10. a 13.
(23.—26.)
únorem* Lenin upravuje záznam své první přednášky Marxistické názory na agrární otázku v Evropě a v Rusku, pořízený posluchačem Ruské vysoké školy společenských věd v Paříži.

15. (28.) února V 34. čísle Jiskry je uveřejněn článek V. I. Lenina Potřebuje židovský proletariát „samostatnou politickou stranu“?

*Před 18.
únorem
(3. březnem)* Lenin připravuje referát o agrárním programu eserů a sociálních demokratů.

- 18.—21. února (3.—6. března) Lenin referuje o agrárním programu eserů a sociálních demokratů na schůzi ruských politických emigrantů v Paříži; účastní se diskuse k referátu a zaznamenává si diskusní příspěvky J. M. Stěklova, V. M. Černova, B. N. Kričevského a L. D. Trockého; píše předběžnou osnovu závěru referátu a rovněž jeho resumé.
20. nebo 21. února (5. nebo 6. března) Lenin sděluje z Paříže v dopise N. K. Krupské, že dostal dopis od organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR, a přikládá svou odpověď k odeslání organizačnímu výboru. V tomto dopise Lenin uvádí, že program sjezdu musí předběžně připravit organizační výbor, a pokládá za zbytečné, aby o této otázce hlasovaly místní sociálně demokratické výbory; radí, aby se svolání sjezdu urychlilo a aby se podnikla všechna opatření k tomu, aby jiskrovci měli na sjezdu většinu.
- Mezi 21. a 24. únorem (6. a 9. březnem) Lenin se v dopise organizačnímu výboru kladně vyslovuje o návrhu jednacího řádu II. sjezdu SDDSR, který od organizačního výboru dostal, a souhlasí s rozesláním tohoto návrhu místním výborům; doporučuje tento návrh doplnit a sděluje, že redakce Jiskry napíše a poradí jiskrovským organizacím, aby přijaly návrh jednacího řádu sjezdu neprodleně a bez výhrad.
24. února (9. března) Lenin se vrací z Paříže do Londýna.
1. (14.) března V 35. čísle Jiskry vychází Leninův článek Samoděržaví váhá...
2. (15.) března Lenin v dopise G. V. Plechanovovi prosí, aby mu poslal svůj článek Březnové idy, komentuje knihu P. P. Maslova Agrární otázka v Rusku a knihu E. Davida Socialismus a zemědělství, píše, že připravuje brožuru pro rolníky (K vesnické chudině) a že napsal pro Jiskru článek o manifestu z 26. února 1903 (Samoděržaví váhá...). V doušce k dopisu N. K. Krupské adresovaném G. M. Kržižanovskému Lenin sděluje, že redakce Jiskry přesídlí z Londýna do Ženevy.

5. (18.) března Na dělnickém shromáždění ve Whitechapele má Lenin projev o Pařížské komuně.

V první polovině března Lenin pracuje na brožuře K vesnické chudině. Vypracovává několik variant osnovy brožury, rozvrhuje si jednotlivé kapitoly a provádí statistické výpočty na základě shromážděného materiálu.

18. (31.) března V dopise organizačnímu výboru Lenin radí, aby společně s polskými sociálními demokraty vydal oficiální prohlášení o tom, že Sociální demokracie Království polského a Litvy se solidarizuje se SDDSR a přeje si vstoupit do SDDSR; za této podmínky bude pak podle něho možné pozvat polské sociální demokraty na sjezd; upozorňuje, že je nutně zapotřebí připravovat půdu k rozhodnému boji proti Bundu na II. sjezdu SDDSR a že může dojít i k vyloučení Bundu ze strany; žádá, aby mu organizační výbor zaslal seznam delegátů sjezdu.

21. března (3. dubna) V dopise G. M. Kržižanovskému Lenin píše, že je třeba urychlit svolání II. sjezdu SDDSR a zajistit jiskrovským delegátům na sjezdu většinu; poukazuje na důležitost otázky Bundu a na to, že je nutné připravit se na boj proti Bundu, který může na sjezdu skončit i naprostým rozchodem; sděluje, že hodlá vydat pro židovské dělníky brožuru o nutnosti nejužší jednoty s ruskými dělníky a o škodlivosti nacionalistického stanoviska Bundu.

24. března (6. dubna) V dopise organizačnímu výboru Lenin radí omezit funkci jeho zahraniční sekce na přípravu konspiračních stránek sjezdu, na peněžní sbírky a na předběžné projednávání podmínek pro sjednocení zahraničních sociálně demokratických organizací.

V druhé polovině března — v první polovině dubna Lenin vypracovává konспект a poznámky k článku K. Kautského Socialismus a zemědělství.

28. března (10. dubna) V dopise G. V. Plechanovovi Lenin sděluje, že pro 38. číslo Jiskry dostal jeho článek Paní Breškovská a čigirinský případ, zajímá se, jak pokračuje práce

na článku Zrušení vzájemného ručení, a prosí, aby dal co nejdřív do sazby brožuru K vesnické chudině.

- Po 29. březnu
(11. dubnu)* Na dopise od statistika (podpis je nečitelný) s informacemi o skupinách rolnických občin podle přidělu a o odřezcích Lenin vypočítává podle skupin gubernií průměrné procento rolníků, kteří musí odpracovávat pronajatou půdu, a v tabulkách uvádí souhrnné výsledky o odřezcích v různých oblastech Ruska, dělá propočty a kreslí grafy o rozdělení půdy podle třídních skupin na vesnici.
- V březnu až
v dubnu* Lenin vypracovává konspekt knihy E. Davida Socialismus a zemědělství a píše k ní poznámky.
- 1. (14.) dubna* V 37. čísle Jiskry je uveřejněn Leninův článek Jak byl pan Struve usvědčen svým spolupracovníkem.
- 15. (28.) dubna* V 38. čísle Jiskry vychází Leninův článek Les beaux esprits se rencontrent (neboli přibližně: vrána k vráně sedá).
- Koncem dubna* V. I. Lenin a N. K. Krupská se stěhují z Londýna do Ženevy vzhledem k tomu, že tam bylo přeloženo vydávání Jiskry.
- Nejpozději 9.
(22.) května* V dopise člence organizačního výboru J. M. Alexandrovové do Kyjeva Lenin píše, že je nutné urychlit svolání II. sjezdu a připravovat sociálně demokratické výbory k boji proti Bundu; kritizuje stanovisko Alexandrovové k ústředním stranickým orgánům a zdůrazňuje, že je nezbytné vytvořit dva vedoucí stranické orgány a přesně a oficiálně vymezit funkce jejich členů.
- 11. (24.)
května* Lenin prosí v dopise G. M. Kržižanovského, aby mu napsal, jak to vypadá s přípravami II. sjezdu strany, upozorňuje, že je naléhavě nutné urychlit jeho svolání, a dotazuje se na F. V. Lengnika.
- Nejdříve
26. května
(8. června)* Lenin píše redakční poznámku Jiskry k dopisu L. Raškovského, který napsal Jiskře o agitační práci mezi branci a vojáky.

- V druhé polovině května až v červnu* Lenin vypracovává jednací řád a program sjezdu; píše první variantu návrhu stanov strany.
- Koncem května až v první polovině června* Lenin v Bernu několikrát přednáší o agrární otázce.
- V květnu* V Ženevě vychází Leninova brožura K vesnické chudině.
- Na jaře* Lenin píše Osnovu brožury proti eserům.
- V květnu — nejpozději 17. (30.) července* Lenin píše Poznámky k referátu na II. sjezdu SDDSR o činnosti organizace Jiskry, pročítá referát N. K. Krupské o této otázce a provádí v něm úpravy.
- V druhé polovině června — v první polovině července* Lenin píše Program II. řádného sjezdu SDDSR.
- V červnu — před 15. (28.) červencem* Lenin píše článek Odpověď na kritiku našeho návrhu programu, který byl otištěn se statí soudruha X (P. P. Maslova) O agrární otázce v samostatné brožuře, rozdané pak delegátům II. sjezdu místo referátu o agrární otázce.
- V červnu — nejpozději 17. (30.) července* Lenin píše pro sjezd návrhy rezolucí: o postavení Bundu v SDDSR, o hospodářském boji, o 1. máji, o mezinárodním kongresu, o demonstracích, o teroru, o propagandě, o vztahu ke studující mládeži, o rozmísťování sil a o stranické literatuře.
- Koncem června — nejpozději 17. (30.) července* Lenin píše druhou variantu návrhu stanov strany a definitivní text Návrhu stanov SDDSR předložený potom II. sjezdu SDDSR.
- V červnu až v první polovině července* Lenin diskutuje s delegáty, kteří přijeli na II. sjezd SDDSR, seznamuje je s návrhem stanov strany a s programem sjezdu, účastní se porad delegátů s redakcí Jiskry a schůzí delegátů.

3. (16.)
července V dopise V. D. Bončovi-Brujevičovi Lenin prosí, aby mu opatřil svazky Brockhausova—Efronova Encyklopedického slovníku, obsahující hesla Rolníci, Nevolnictví, Nevolnické hospodářství, Robota a Obrok, který nutně potřeboval k práci na článku Odpověď na kritiku našeho návrhu programu.
- Před 15. (28.)
červencem Na schůzi delegátů II. sjezdu SDDSR přednáší Lenin referát o národnostní otázce, který potom zpracovává pro Jiskru jako článek Národnostní otázka v našem programu.
15. (28.)
července Ve 44. čísle Jiskry vychází Leninův článek Národnostní otázka v našem programu.
- V první polovině
července Lenin píše Osnovu článku proti eserům.
- Před 17. (30.)
červencem Lenin spolu s ostatními delegáty II. sjezdu SDDSR přijíždí ze Ženevy do Bruselu. Před zahájením sjezdu sestavuje Lenin tabulku Složení II. sjezdu SDDSR s předpokládaným rozdělením delegátů do skupin.
17. (30.)
července Lenin se účastní schůze členů organizace Jiskry delegovaných na II. sjezd SDDSR, která se týkala zastoupení organizací na sjezdu. Vzhledem k nepřítomnosti delegátů ruské organizace Jiskry se účastníci schůze usnášejí odevzdat dva mandáty Jiskry jednomu z delegátů Zahraniční ligy — Leninovi nebo Martovovi. Protože oba delegáti vyslovili přání zastupovat organizaci Jiskry na sjezdu, bylo rozhodnuto losováním, že delegátem Ligy bude Lenin.
17. (30.)
července — 10.
(23.) srpna Lenin se účastní jednání II. sjezdu SDDSR.
17. (30.)
července — 7.
(20.) srpna Lenin si píše Deník zasedání II. sjezdu SDDSR.
17. (30.)
července Na prvním zasedání sjezdu je Lenin zvolen členem byra a místopředsdou sjezdu a rovněž členem man-

dátové komise a komise pro kontrolu složení sjezdu. Lenin si třikrát bere slovo na prvním zasedání, když se projednává jednací řád sjezdu.

Lenin si třikrát bere slovo na prvním sjezdovém zasedání při posuzování seznamu otázek, které má sjezd projednat.

18. (31.)
července

Na druhém zasedání sjezdu Lenin dvakrát vystupuje v diskusi na obhajobu programu sjezdu, který vypracoval a jenž organizační výbor schválil.

Na třetím sjezdovém zasedání kritizuje Lenin postup organizačního výboru, který prohlásil, že se rozhodl pozvat na sjezd s poradním hlasem zástupce skupiny Borba Rjazanova; Lenin navrhuje, aby činnost organizačního výboru byla nadále omezena jen na otázky praktického charakteru a aby jakožto kolegium přestal ovlivňovat sjezdové jednání.

Lenin vystupuje na třetím sjezdovém zasedání dvakrát v diskusi týkající se účasti polských sociálních demokratů na sjezdu.

Mezi 18. a 30.
červencem (31.
červencem a
12. srpnem)

Lenin se účastní tří zasedání jiskrovských delegátů sjezdu, na nichž se projednávají kandidatury do ústředního výboru.

19.—20. července (1.—2.
srpna)

Lenin píše osnovu projevu o postavení Bundu v SDDSR.

20. července
(2. srpna)

Na šestém zasedání sjezdu mluví Lenin o postavení Bundu v SDDSR.

21. července
(3. srpna)

Na osmém zasedání sjezdu se Lenin zabývá postavením Bundu v SDDSR a postupem při hlasování o příslušné rezoluci. Na osmém zasedání sjezdu se Lenin také vyjadřuje k postupu při projednávání programu SDDSR. Na tomto zasedání je Lenin zvolen členem programové komise.

Mezi 21. a 29.
červencem
(3. a 11.
srpnem)

Lenin se účastní jednání programové komise (jejího prvního, třetího a čtvrtého zasedání); zaznamenává si diskusní příspěvky, pozměňovací návrhy, výsledky hlasování aj.

22. července
(4. srpna)
- Lenin píše osnovu projevu o programu strany a na devátém zasedání sjezdu pronáší projev k této otázce. Na desátém sjezdovém zasedání obhajuje Lenin návrh na zvolení komise, která by posoudila návrh dohody se Sociální demokracií Království polského a Litvy.
23. července
(5. srpna)
- Na jedenáctém sjezdovém zasedání vystupuje Lenin dvakrát v diskusi k postupu při seznamování delegátů s protokoly jednotlivých zasedání a při jejich schvalování. Lenin mluví na dvanáctém zasedání sjezdu o způsobu podávání zpráv z jednotlivých organizací.
- Mezi 24. a 29.
červencem (6.
a 11. srpnem)
- Lenin spolu s ostatními delegáty II. sjezdu SDDSR odjíždí z Bruselu do Londýna, kam je přeloženo sjezdové jednání.
29. července
(11. srpna)
- Na čtrnáctém zasedání sjezdu přednáší Lenin referát o stanovách strany. Na patnáctém zasedání sjezdu je Lenin zvolen do redakční komise pro dopracování stanov strany. Na tomto zasedání Lenin vystupuje proti pozměňovacímu návrhu programové komise k všeobecné části programu strany — vysvětluje otázku živelnosti a uvědomělosti v dělnickém hnutí.
- Mezi 29.
červencem a 2.
srpnem (11. a
15. srpnem)
- Lenin pracuje v redakční komisi zabývající se návrhem stanov strany.
30. července
(12. srpna)
- Lenin vystupuje na šestnáctém zasedání sjezdu při projednávání 1. článku obecně politických požadavků programu strany (o vládě lidu). Lenin mluví na šestnáctém zasedání sjezdu při projednávání 3. článku obecně politické části programu strany (o místní a oblastní samosprávě). Na sedmnáctém zasedání sjezdu Lenin navrhuje, aby se 7. článek obecně politické části programu strany (tj. 6. článek jiskrovského návrhu o odstranění stavů a o úplné rovnoprávnosti všech občanů) znovu postoupil programové komisi, neboť bundovci přišli s návrhem vyčlenit zvláštní bod o jazykové rovnopráv-

Lenin píše návrhy rezolucí: 1. k prohlášení Martynova a Akimova, že odmítají účastnit se sjezdového jednání a 2. O vystoupení Bundu ze SDDSR.

Lenin píše dodatek k Martovovu návrhu rezoluce o vystoupení Bundu ze SDDSR.

Lenin má příspěvek na dvacátém osmém zasedání sjezdu, kde se projednává prohlášení delegátů Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí Martynova a Akimova o tom, že odmítají účastnit se sjezdového jednání. Lenin se účastní schůze delegátů sjezdu, stoupenců jiskrovské většiny (schůze čtyřia dvaceti), na níž je zamítnuta kandidátní listina do ústředního výboru navržená menšinou a v hrubých rysech je vypracována listina, kterou pak většina předkládá sjezdu.

5. nebo 6. (18. nebo 19.) srpna Lenin píše návrh rezoluce o samostatných skupinách.
- 5.—10. (18. až 23.) srpna Lenin píše návrhy rezolucí o práci v armádě a o práci mezi rolnictvem.
7. (20.) srpna Lenin píše osnovu projevu o volbě redakce Jiskry a pronáší k této otázce projev na třicátém prvním zasedání sjezdu; na tomtéž zasedání je tajným hlasováním zvolen do redakce ústředního tiskového orgánu. Na třicátém prvním zasedání sjezdu se Lenin vyjadřuje k volbě ústředního výboru strany.
10. (23.) srpna Lenin píše návrh rezoluce o vydávání orgánu pro sektáře a na třicátém sedmém zasedání sjezdu obhájí tuto rezoluci předloženou Plechanovovým a svým jménem.
Na témž zasedání je projednávána Leninova rezoluce o listu vydávaném v gruzínštině a arménštině (její text nebyl dosud nalezen).
Na třicátém sedmém zasedání sjezdu vystupuje Lenin proti Potresovově rezoluci o vztahu k liberálům, píše dodatek k návrhu Plechanovovy rezoluce o vztahu k liberálům a obhájí svůj návrh rezoluce o vztahu ke studující mládeži.
- Mezi 10. a 25. srpnem (23. srpnem a 7. zářím) Po skončení II. sjezdu SDDSR vypracovává Lenin seznam sjezdových delegátů.

11. (24.) srpna Lenin s ostatními bolševickými delegáty sjezdu navštívuje hrob Karla Marxe na highgateském hřbitově.
- Po 11. (24.) srpnu Lenin se vrací z Londýna do Ženevy.
- Mezi 11. a 18. (24. a 31.) srpnem Lenin a Plechanov informují členy Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie o výsledcích II. sjezdu strany a vyjasňují si jejich stanovisko k rozkolu, k němuž na sjezdu došlo.
- Mezi 11. a 31. srpnem (24. srpnem a 13. zářím) Lenin posílá M. N. Ljadovovi mandát, aby zastupoval organizaci Jiskry na drážďanském sjezdu německé sociální demokracie.
15. (28.) srpna Ve 46. čísle Jiskry vycházejí Leninovy články Ěra reformem a Poslední slovo bundovského nacionalismu.
- Nejdříve 24. srpna (6. září) Pod titulkem Ještě o továrních důvěrnících píše Lenin redakční úvod k letáku oděského výboru SDDSR Dělníkům a dělnicím města Oděsy. O továrních důvěrnících (srpen 1903).
25. srpna (7. září) Lenin píše dopis A. M. Kalmykovové o rozkolu na II. sjezdu SDDSR a o vnitrostranické situaci po sjezdu.
- Před 28. srpnem (10. zářím) Lenin koriguje pro 47. číslo Jiskry článek V. D. Bonče-Brujeviče Síly ruského klerikalismu.
- Mezi 28. srpnem a 1. zářím (10. a 14. zářím) Lenin píše dopis členu ústředního výboru G. M. Kržižanovskému o tom, že je nutné organizačně se připravovat k energickému boji proti menševikům, kteří se seskupují kolem Martova, proti jejich bojkotování ústředních orgánů strany a pokusům zmocnit se místních sociálně demokratických výborů.
31. srpna (13. září) V dopise A. N. Potresovovi odhaluje Lenin příčiny, které po II. sjezdu SDDSR vedly k rozkolu ve straně.
- Koncem srpna Lenin píše poznámku Martovovy rozpory a klíčky.

- Koncem srpna až začátkem září* Lenin pověřuje M. N. Ljadova, který byl jmenován zahraničním důvěrníkem ústředního výboru, aby objel kolonie sociálních demokratů v zahraničí a založil ve všech důležitých střediscích ruské emigrace skupiny stoupenců většiny.
- V srpnu až v září* Lenin píše osnovu dopisů o úkolech revoluční mládeže.
- 1. (14.) září* Ve 47. čísle Jiskry vychází Leninův článek Zákon o odškodnění dělníků, kteří utrpěli úraz.
- Mezi 9. (22.) zářím a 1. (14.) říjnem* Lenin píše osnovu článku Druhý sjezd strany.
- 13. (26.) září* Lenin si zaznamenává hlavní podmínky, které si kladli Martov, Potresov a Zasuličová pro jednání členů staré a nové redakce Jiskry.
- 15. (28.) září* Ve 48. čísle Jiskry vychází Leninův článek Nevyšlo to!
- V září* V dvojčísle 2/3 časopisu Student vychází Leninův článek Úkoly revoluční mládeže. Dopis první.

OBSAH

Předmluva 7—19

1902

DOPIS SOUDRUHOVI O NAŠICH
ORGANIZAČNÍCH ÚKOLECH 21—50

Předmluva 25

Doslov 45

* O DEMONSTRACÍCH 51

POLITICKÝ BOJ A POLITIKAŘENÍ 52—60

VULGÁRNÍ SOCIALISMUS
A NARODNICTVÍ KŘÍŠENÉ
SOCIALISTY-REVOLUCIONÁŘI 61—68

* HLAVNÍ TEZE PROTI ESERŮM 69—72

* O ÚKOLECH SOCIÁLNĚ
DEMOKRATICKÉHO Hnutí 73—74

NOVÉ UDÁLOSTI A STARÉ OTÁZKY 75—80

* PŘEDMLUVA K PROJEVŮM
NIŽNĚNOVGORODSKÝCH DĚLNÍKŮ
PŘED SOUDEM 81

* STŘEDOŠKOLSKÝM STUDENTŮM 82

* O SKUPINĚ SVOBODA 83—84

* ÚVOD K PROVOLÁNÍ
OBČANŮM CELÉHO RUSKA 85

* Hvězdičkou jsou označeny titulky Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

* ÚRYVEK Z ČLÁNKU PROTI ESERŮM 86—87

KE ZPRÁVÁM VÝBORŮ A SKUPIN
SDDSR CELOSTRANICKÉMU SJEZDU 91—102

I. Dělnické hnutí, jeho dějiny a současný stav	93
II. Dějiny místních socialistických kroužků, první sociální demokraté, boj sociálně demokratických směrů	94
III. Organizace místního výboru, místních skupin a kroužků	95
IV. Charakter, náplň a rozsah místní činnosti	97
V. Postoj k revolučním (zejména sociálně demokratickým) skupinám jiných ras, národů a národností	98
VI. Tiskárny, přeprava a konspirativní formy činnosti	99
VII. Spojení a činnost v jiných vrstvách obyvatelstva, kromě dělnické třídy	100
VIII. Stav revolučních a opozičních proudů existujících mimo sociální demokracii a vztah k nim	101

1903

MOSKEVŠTÍ ZUBATOVOCI
V PETROHRADĚ 103—108

*DOSLOV KE ZPRÁVĚ O VYTVO-
ŘENÍ ORGANIZAČNÍHO VÝBORU 109—113

NÁVRH VÝZVY RUSKÉHO ORGANI-
ZAČNÍHO VÝBORU ADRESOVANÉ
LIZE, SVAZU A ZAHRANIČNÍMU
VÝBORU BUNDU 114

K PROHLÁŠENÍ BUNDU 115—121

*MANIFEST SVAZU ARMÉNSKÝCH
SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ 122—125

MARXISTICKÉ NÁZORY
NA AGRÁRNÍ OTÁZKU V EVROPĚ
A V RUSKU 127—136

Program přednášek	129
Konspekt první přednášky	131
Obecná teorie	131
O převaze kapitalistického zemědělství	133

POTŘEBUJE ŽIDOVSKÝ PROLETARIÁT „SAMOSTATNOU POLITICKOU STRANU“?	137—142
SAMODĚRŽAVÍ VÁHÁ...	143—148
K VESNICKÉ CHUDINĚ. <i>Vysvětlení rolníkům, co chtějí sociální demokraté</i>	149—223
1. Boj městských dělníků	153
2. Co chtějí sociální demokraté?	155
3. Bohatství a chudoba, vlastníci a dělníci na vesnici	166
4. Ke komu se má přidat střední rolník? K vlastníkům a boháčům, nebo k dělníkům a nemajetným?	181
5. O jaká zlepšení pro všechny lid a pro dělníky usilují sociální demokraté?	188
6. O jaká zlepšení pro všechny rolníky usilují sociální demokraté?	199
7. Třídní boj na vesnici	214
Program Sociálně demokratické dělnické strany Ruska navržený listem Jiskra spolu s časopisem Zarja	221
PAN STRUVE USVĚDČEN SVÝM SPOLUPRACOVNÍKEM	224—230
LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT (<i>neboli přibližně: vrána k vráně sedá</i>)	231—235
ODPOVĚĎ NA KRITIKU NAŠEHO NÁVRHU PROGRAMU	236—251
NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V NAŠEM PROGRAMU	252—261
* <i>NÁVRHY REZOLUCÍ</i>	
<i>K II. SJEZDU SDDSR</i>	263—274
*1. Návrh rezoluce o postavení Bundu v SDDSR	265
*2. Návrh rezoluce o hospodářském boji	266
*3. Návrh rezoluce o 1. máji	267
*4. Návrh rezoluce o mezinárodním kongresu	268
*5. Návrh rezoluce o demonstracích	269
*6. Návrh rezoluce o teroru	270
*7. Návrh rezoluce o propagandě	271

*8. Návrh rezoluce o postoji ke studující mládeži	272
*9. Návrh rezoluce o rozmístování sil	273
*10. Návrh rezoluce o stranické literatuře	274
NÁVRH STANOV SDDSR	275—277
* II. SJEZD SDDSR. 17. (30.) ČERVENCE — 10. (23. SRPNA) 1903	279—329
*1. Diskusní příspěvky při posuzování seznamu otázek, které má sjezd projednat 17.(30.) července	281
1	281
2	281
*2. Projevy při projednávání denního pořadu sjezdu 18. (31.) července	282
1	282
2	282
*3. Diskusní příspěvky k činnosti organizačního výboru 18. (31.) července	284
1	284
2	284
*4. Diskusní příspěvky k účasti polských sociálních demokratů na sjezdu 18. (31.) července	285
1	285
2	285
*5. Projev o postavení Bundu v SDDSR 20. července (2. srpna)	286
*6. Projev o programu strany 22. července (4. srpna)	289
*7. Referát o stanovách strany 29. července (11. srpna)	292
*8. Příspěvek k diskusi o všeobecné části programu strany 29. července (11. srpna)	293
*9. Příspěvky k diskusi o obecně politických požadavcích programu strany 30. července (12. srpna)	294
1	294
2	294
3	294
*10. Příspěvek k diskusi o obecně politických požadavcích programu strany 31. července (13. srpna)	295
*11. Návrhy k jednotlivým bodům obecně politických požadavků programu strany	296
*12. Diskusní příspěvky k části programu strany pojednávající o ochraně dělníků 31. července (13. srpna)	297
1	297
2	297

*13. Projev při projednávání agrárního programu 31. července (13. srpna)	298
*14. Projevy a diskusní příspěvky při projednávání agrárního programu 1. (14.) srpna	301
1	301
2	302
3	303
4	303
5	303
6	304
7	304
8	305
9	305
10	305
*15. Projevy a diskusní příspěvky při projednávání stanov strany 2. (15. srpna)	306
1	306
2	306
3	309
*16. Příspěvky k diskusi o stanovách strany 4. (17.) srpna	310
1	310
2	310
3	310
4	310
5	311
*17. Dodatek k 12. článku návrhu stanov	312
*18. Příspěvky k diskusi o stanovách strany 5. (18.) srpna	313
1	313
2	313
3	313
4	313
*19. Návrh rezoluce k prohlášení Martynova a Akimova	315
*20. Příspěvky k diskusi o prohlášení Martynova a Akimova 5. (18.) srpna	316
1	316
2	316
*21. Návrh rezoluce o vystoupení Bundu ze SDDSR	318
*22. Dodatek k Martovově rezoluci o vystoupení Bundu ze SDDSR	319
*23. Návrh rezoluce o samostatných skupinách	320
*24. Návrh rezoluce o práci v armádě	321
*25. Návrh rezoluce o práci mezi rolnictvem	322

*26. Projev při volbě redakce Jiskry (7.) 20. srpna	323
*27. Diskusní příspěvek při volbě ústředního výboru strany 7. (20.) srpna	326
*28. Návrh rezoluce o vydávání orgánu pro sektáře	327
*29. Příspěvek k diskusi o Potresovově (Starověrově) rezoluci o postoji k liberálům 10. (23.) srpna	328
*30. Příspěvek k diskusi o postoji ke studující mládeži 10. (23.) srpna	329
ÉRA REFORM	330—337
POSLEDNÍ SLOVO BUNDOVSKÉHO NACIONALISMU	338—341
ZÁKON O ODŠKODNĚNÍ DĚLNÍKŮ, KTEŘÍ UTRPĚLI ÚRAZ	342—349
NEVYŠLO TO!	350—355
ÚKOLY REVOLUČNÍ MLÁDEŽE <i>Dopis první</i>	356—369
PŘÍPRAVNÉ MATERIÁLY	371—455
*NÁČRTKY A KONSPEKTY K ČLÁNKU NOVÉ UDÁLOSTI A STARÉ OTÁZKY	373—376
*OSNOVA DOPISU KE ZPRÁVÁM VÝBORŮ A SKUPIN SDDSR GELOSTRANICKÉMU SJEZDU	377
*MATERIÁLY K BROŽUŘE K VESNICKÉ CHUDINĚ	378—394
*1. Osnova brožury	378
1	379
2	379
3	381
4	382
*2. Osnovy a náčrtky jednotlivých kapitol brožury	383

*3. Výpisky z Brockhausova-Efronova Encyklopedického slovníku a výpočty o vlastnictví půdy v Rusku	387
*4. Rozdělení koní mezi rolníky ve vesnických sdruženích	390
*5. Výpočty a grafická znázornění k rozboru třídních skupin na vesnici	392
1	392
2	392
3	393
* OSNOVA BROŽURY PROTI ESERŮM	395—403
* OSNOVA ČLÁNKU PROTI ESERŮM	404—405
* <i>MATERIÁLY K II. SJEZDU SDDSR</i>	406—450
*1. Poznámky k referátu na II. sjezdu SDDSR o činnosti organizace Jiskry	406
2. Program II. řádného sjezdu SDDSR	408
*3. Složení II. sjezdu SDDSR	416
*4. Deník zasedání II. sjezdu SDDSR	418
*5. Poznámky o činnosti programové komise	437
*6. Osnova projevu o postavení Bundu v SDDSR	440
*7. Osnova projevu o programu strany	441
*8. Poznámky k diskusi kolem návrhu delegátů Bundu o postupu při projednávání stanov strany	442
9. Poznámky k diskusi o 1. článku stanov	443
*10. Osnova projevu při volbě redakce Jiskry	446
11. Složení sjezdu	447
MARTOVY ROZPORY A KLIČKY	451
* OSNOVA DOPISŮ O ÚKOLECH REVOLUČNÍ MLÁDEŽE	452—453
* OSNOVA ČLÁNKU DRUHÝ SJEZD STRANY	454—455
Seznam dosud nenalezených Leninových prací (Září 1902 — první polovina září 1903)	459—462
Seznam prací a publikací, které V. I. Lenin pomáhal redigovat	463

Seznam prací, které V. I. Lenin přeložil	464
Poznámky	465—527
Seznam literatury, kterou V. I. Lenin cituje nebo o níž se zmiňuje	528—558
Jmenný rejstřík	559—606
Životopisná data	607—628

V. I. L E N I N
S E B R A N Ě S P I S Y

7

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij, tom 7, Politizdat, Moskva 1976, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorky Miluše Hančilová a Jiřina Novotná. Odpovědné redaktorky Marta Brabencová a Naďa Stupková. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technická redaktorka Jaroslava Lorenzová. Vydání II. Praha 1981. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 4786. publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 1—30 000. AA 33,28 (text 32,63, ilustrace 0,65), VA 34,24. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 12,70 Kčs, váz. výt. 18,— Kčs.

73/202—21—8.5

25 - 101 - 81   Kčs 18,—